

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Prawa i Administracji

Hubert Zieliński

ROZPRAWA DOKTORSKA
**pt. „Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walucie obcej w postępowaniu
cywilnym”**

Rozprawa doktorska przygotowana pod
kierunkiem naukowym
dr. hab. Marcina Walasika, prof. UAM
w Zakładzie Postępowania Cywilnego

Poznań 2023

Spis treści

Wykaz skrótów	6
Wstęp	8
1. Tematyka i zakres przedmiotowy pracy	8
2. Aktualny stan badań	9
3. Cele i problemy badawcze	11
4. Wykorzystane metody badawcze	12
5. Struktura rozprawy	13
Rozdział I Zobowiązanie pieniężne w walucie obcej	17
1. Wprowadzenie	17
2. Ogólna problematyka zobowiązania pieniężnego	18
2.1. Uwagi wstępne	18
2.2. Pojęcie zobowiązania pieniężnego	19
2.3. Przedmiot zobowiązania pieniężnego	21
2.4. Spełnienie świadczenia pieniężnego	26
3. Ogólna problematyka walut obcych	37
3.1. Pojęcie waluty obcej	37
3.2. Zobowiązanie wyrażone w walucie obcej jako zobowiązanie pieniężne	41
3.3. Waluta długu a waluta zapłaty	45
3.4. Waluty obce a „kryptowaluty”	49
4. Zobowiązanie pieniężne w walucie obcej a zobowiązania indeksowane lub denominowane w walucie obcej	52
5. Podsumowanie	57
Rozdział II Regulacje prawa materialnego dotyczące zobowiązań pieniężnych w walucie obcej	60
1. Wprowadzenie	60
2. Rys historyczny	60
2.1. Uwagi wstępne	60
2.2. Okres 20-lecia międzywojennego	61
2.3. Lata 1945-1989	66
2.4. Lata 1989-2009	71
2.5. Uchylenie zasady walutowości oraz dzisiejszy stan prawny	76
3. Możliwość wyrażenia zobowiązania w walucie obcej	79
3.1. Zakres swobody stron w świetle zasady swobody umów	79
3.2. Waluty obce w zobowiązaniach pozaumownych	83
4. Uprawnienie dłużnika do spełnienia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej	85
4.1. Uwagi wstępne	85
4.2. Charakter prawny uprawnienia dłużnika	86

4.3. Zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej oraz terytorialne ograniczenie uprawnienia z art. 358 § 1 k.c.	93
4.4. Kurs przeliczenia waluty obcej na walutę polską	98
4.5. Problematyka spełnienia świadczenia przez osobę trzecią	104
4.6. Konsekwencje opóźnienia dłużnika	105
4.6.1. Uprawnienie wierzyciela do wyboru kursu przeliczenia walut	105
4.6.2. Odsetki za opóźnienie	108
4.6.3. Problematyka uprawnienia wierzyciela do żądania zapłaty w walucie polskiej	112
5. Wpływ uprawnienia dłużnika na interes wierzyciela	115
6. Zagadnienia kolizyjnoprawne	120
7. Podsumowanie	122
Rozdział III Uzyskanie tytułu egzekucyjnego obejmującego roszczenie pieniężne w walucie obcej	126
1. Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walucie obcej w sądowym postępowaniu rozpoznawczym	126
1.1. Wprowadzenie	126
1.2. Ewolucja rozwiązań prawnych w zakresie sądowego dochodzenia roszczeń w walutach obcych	127
1.2.1. Uwagi wstępne	127
1.2.2. Okres 20-lecia międzywojennego	127
1.2.3. Okres po 1945 r.	129
1.2.4. Problematyka dopuszczalności orzekania w walutach obcych w Anglii i USA	133
1.2.5. Wnioski	138
1.3. Wytoczenie i zmiana powództwa	139
1.3.1. Przedmiot procesu cywilnego oraz uwagi terminologiczne	139
1.3.2. Treść żądania powoda	144
1.3.3. Wartość przedmiotu sporu i wartość przedmiotu zaskarżenia	149
1.3.4. Przedmiotowa zmiana powództwa	153
1.3.4.1. Modyfikacja waluty roszczenia w świetle pojęcia zmiany powództwa	153
1.3.4.2. Dopuszczalność zmiany waluty roszczenia na poszczególnych etapach procesu oraz w postępowaniach odrębnych	156
1.3.5. Powództwo wzajemne w świetle przesłanki „potrącalności” roszczeń	160
1.4. Wyrok i zasady orzekania	162
1.4.1. Zasada <i>ne eat iudex ultra petita partium</i>	162
1.4.2. Zastrzeżenie spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej (art. 319 ¹ k.p.c.)	165
1.4.3. Orzeczenie sądowe jako „źródło zobowiązania” w rozumieniu art. 358 § 1 k.c.	169
1.4.4. Waluta kosztów procesu	172
1.5. Zabezpieczenie powództwa	173
1.6. Ustalanie i stosowanie właściwego prawa obcego	175
1.7. Wpływ obowiązujących rozwiązań na interes wierzyciela	178
2. Uzyskanie innych tytułów egzekucyjnych	179
2.1. Wprowadzenie	179
2.2. Uгода sądowa	179
2.3. Notarialne tytuły egzekucyjne	181
2.4. Wybrane inne tytuły egzekucyjne	183
3. Podsumowanie	186

Rozdział IV Kształtowanie podstawy egzekucji roszczeń pieniężnych w walutach obcych	189
1. Wprowadzenie	189
2. Nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu w walucie obcej	190
2.1. Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności	190
2.2. Treść tytułu wykonawczego w walucie obcej i zobowiązanie do przeliczenia waluty obcej na polską	193
2.2.1. Rys historyczny	193
2.2.2. <i>Ratio legis</i> przepisu wprowadzającego nakaz przeliczenia walut	196
2.2.3. Zakres zastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.	199
2.2.3.1. Ograniczenie zakresu zastosowania ze względu na „przepis szczególny”	199
2.2.3.2. Ograniczenie zakresu zastosowania w braku kursu NBP dla waluty obcej	202
2.2.4. Charakter prawny oraz skutki zamieszczenia nakazu przeliczenia walut w klauzuli wykonalności	204
2.2.5. Zasadność uchylecia art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.	206
3. Kształtowanie innych tytułów wykonawczych	207
3.1. Ugoda zawarta przed mediatorem	207
3.2. Orzeczenia sądów państw obcych, ugody zawarte przed takimi sądami lub przez nie zatwierdzone oraz rozstrzygnięcia innych organów	208
3.3. Wyroki krajowych oraz zagranicznych sądów polubownych oraz ugody przed nimi zawarte lub przez nie zatwierdzone	215
4. Podsumowanie	218
Rozdział V Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walutach obcych w postępowaniu egzekucyjnym	220
1. Wprowadzenie	220
2. Ewolucja egzekucji świadczeń w walucie obcej	221
2.1. Realizacja świadczeń w walucie obcej w drodze egzekucji świadczeń pieniężnych	221
2.2. Dopuszczalność wydania wierzycielowi waluty obcej w postępowaniu egzekucyjnym	223
3. Tytuły wykonawcze podlegające automatycznemu wykonaniu na podstawie prawa Unii Europejskiej	226
4. Stosowanie przepisów postępowania egzekucyjnego do walut nienotowanych przez NBP	230
5. Elementy charakterystyczne postępowania egzekucyjnego mającego za przedmiot świadczenie pieniężne w walucie obcej	232
5.1. Wskazanie świadczenia we wniosku o wszczęcie egzekucji	232
5.2. Wskazanie banku, w którym nastąpi nabycie waluty obcej	233
5.2.1. Treść i cel regulacji	233
5.2.2. Charakter prawny wskazania banku	235
5.2.3. Granice uprawnienia do wskazania banku	235
5.2.4. Możliwość zmiany banku w toku postępowania	237
5.3. „Wartość świadczenia”, opłaty stosunkowe i koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym	238
5.4. Techniczne aspekty prowadzenia egzekucji świadczeń w walutach obcych przez komornika sądowego	243
5.4.1. Rachunki bankowe kancelarii komorniczej	243
5.4.2. Rachunek depozytowy Ministra Finansów	245
5.5. Zbieg egzekucji sądowej oraz egzekucji administracyjnej	246
6. Przepisy szczególne o egzekucji świadczenia pieniężnego w walucie obcej	247
6.1. Uwagi wstępne	247

6.2. Zajęcie i sprzedaż waluty obcej	249
6.3. Zajęcie rachunku bankowego prowadzonego w walucie obcej	251
6.4. Dopuszczalność stosowania analogii z art. 889 ¹ k.p.c. do innych sposobów egzekucji	253
7. Przekazanie środków pieniężnych wierzycielowi	254
7.1. Przekazanie środków pieniężnych przez dłużnika bezpośrednio wierzycielowi	255
7.2. Przekazanie środków pieniężnych wierzycielowi przez komornika sądowego bez planu podziału	257
7.3. Zaspokojenie wierzyciela na podstawie planu podziału sum uzyskanych z egzekucji	259
8. Wykonanie tytułu zabezpieczenia w drodze egzekucji	269
9. Wpływ obowiązujących rozwiązań na interes wierzyciela	272
10. Podsumowanie	275
Rozdział VI Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walutach obcych w postępowaniu upadłościowym oraz restrukturyzacyjnym	280
1. Wprowadzenie	280
2. Ogólna charakterystyka postępowań upadłościowych oraz restrukturyzacyjnych	280
3. Wierzytelności pieniężne wyrażone w walucie obcej w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym	283
3.1. Rys historyczny	283
3.2. Obecny stan prawny	285
3.3. Dochodzenie roszczeń w walucie obcej w postępowaniu upadłościowym	287
3.3.1. Wierzytelności podlegające uwzględnieniu na liście wierzytelności	287
3.3.1.1. Sporządzanie listy wierzytelności	287
3.3.1.2. Skutek wciągnięcia wierzytelności walutowej na listę wierzytelności	288
3.3.1.3. Zaspokojenie wierzytelności ujętej na liście wierzytelności w postępowaniu upadłościowym	290
3.3.1.4. Wysokość wierzytelności walutowej poza ramami postępowania upadłościowego	292
3.3.1.5. Wyciąg z listy wierzytelności jako tytuł egzekucyjny	295
3.3.1.6. Plan spłaty w postępowaniu upadłościowym osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej	300
3.3.2. Koszty postępowania i inne zobowiązania masy upadłości	300
3.4. Dochodzenie roszczeń w walucie obcej w postępowaniu restrukturyzacyjnym	303
3.4.1. Wierzytelności objęte układem	303
3.4.1.1. Pojęcie wierzytelności objętych układem i sporządzanie spisu wierzytelności	303
3.4.1.2. Skutek wciągnięcia wierzytelności walutowej na spis wierzytelności	304
3.4.1.3. Wierzytelność walutowa w układzie	305
3.4.1.4. Wyciąg ze spisu wierzytelności jako tytuł egzekucyjny	307
3.4.2. Wierzytelności nieobjęte układem	311
4. Wpływ obowiązujących regulacji na interes wierzyciela	312
5. Podsumowanie	314
Zakończenie	317
Bibliografia	323

Wykaz skrótów

Sądy i inne organy:

SO – Sąd Okręgowy

SA – Sąd Apelacyjny

SN – Sąd Najwyższy

TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

NBP – Narodowy Bank Polski

Publikatory:

Dz. U. – Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej

Dz. Urz. MS – Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości

Dz. Urz. NBP – Dziennik Urzędowy Narodowego Banku Polskiego

Dz. Urz. UE L – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, seria L (legislacja)

Dz. Urz. UE C – Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, seria C (komunikaty albo informacje i zawiadomienia)

M. P. – Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”

Zbiory orzeczeń:

OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna

OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich

Zagraniczne akty prawne:

ABGB - Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – austriacki kodeks cywilny z 1811 r.

BGB - Bürgerliches Gesetzbuch – niemiecki kodeks cywilny z 1896 r.

Code Civil – francuski kodeks cywilny z 1804 r.

Code de commerce – francuski kodeks handlowy z 2000 r.

Codice Civile – włoski kodeks cywilny z 1942 r.

Insolvenzordnung – niemiecka ustawa o niewypłacalności z 1994 r.

Konkursordnung – niemiecka ustawa konkursowa z 1877 r.

SchKG – Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs – szwajcarska ustawa o egzekucji i upadłości z 1889 r.

Obligationrecht – Bundesgesetz betreffend die Ergänzung des Schweizerischen Zivilgesetzbuches (Fünfter Teil: Obligationenrecht) – ustawa uzupełniająca szwajcarski kodeks cywilny o księgę piątą – prawo zobowiązań z 1911 r.

Täitemenetluse seadustik – estoński kodeks postępowania egzekucyjnego z 2005 r.

Võlaõigusseadus – estońska ustawa o prawie zobowiązań z 2001 r.

Zivilprozessordnung – niemiecki kodeks postępowania cywilnego z 1877 r.

Wstęp

1. Tematyka i zakres przedmiotowy pracy

Głębokie przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne, jakie wystąpiły po wejściu naszego kraju do Unii Europejskiej, miały istotne przełożenie na normatywne uregulowanie możliwości wyrażania zobowiązań oraz dochodzenia roszczeń w walucie obcej, w tym na gruncie krajowych regulacji procesowych. Rosnące umiędzynarodowienie skutkuje jednocześnie stopniowym zwiększaniem się częstotliwości występowania w gospodarce zobowiązań pieniężnych ze świadczeniem w walucie obcej. Niejednokrotnie zdarza się, że w obrocie profesjonalnym „silniejsza” strona stosunku zobowiązaniowego, mająca swoją siedzibę poza granicami Polski, wymusza na kontrahentach zawieranie umów w swojej własnej walucie, innej niż waluta polska. Z tego względu, tematyka mechanizmów dochodzenia roszczeń w walucie obcej, przewidzianych przez postępowanie cywilne, jest istotna zarówno z punktu widzenia nauk prawnych, jak i rzeczywistych procesów gospodarczych.

Obecna treść obowiązujących norm prawnych, składających się na cywilnoprocesowy system dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych, została ukształtowana stosunkowo niedawno, bo na podstawie ustawy z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, która weszła w życie 8.09.2016 r., zmieniającej oraz dodającej szereg nowych regulacji prawnych, mających na celu kompleksowe uregulowanie tej tematyki. Obowiązujące rozwiązania wciąż budzą jednak istotne wątpliwości interpretacyjne, w szczególności w zakresie ich relacji z wprowadzonym w 2009 r. uprawnieniem dłużnika do zwolnienia się ze zobowiązania wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie krajowej².

Tematem niniejszej rozprawy są obowiązujące w polskim systemie prawnym normy prawne regulujące problematykę dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych na gruncie polskiego prawa procesowego cywilnego, w tym prawa upadłościowego oraz restrukturyzacyjnego. Aby opracowanie to miało charakter kompleksowy, zawiera ono także rozważania poświęcone ogólnym zagadnieniom zobowiązania pieniężnego w walucie obcej oraz problemom występującym na tle obowiązujących norm prawa cywilnego materialnego. W

¹ Ustawa z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1311), dalej także jako „ustawa nowelizująca z 2015 r.”

² Na podstawie ustawy z 23.10.2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe (Dz. U. z 2008 r., nr 228, poz. 1506), dalej także jako „ustawa nowelizująca z 2008 r.”

części procesowej, obejmuje ono zagadnienia dochodzenia roszczeń w walucie obcej w ramach postępowania rozpoznawczego, kształtowania tytułów egzekucyjnych oraz wykonawczych, postępowania egzekucyjnego oraz postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego. Ujęcie ogółu zagadnień dotyczących problematyki dochodzenia roszczeń walutowych w ramach jednej monografii, powinno doprowadzić do opracowania jednolitej, spójnej oraz wyczerpującej analizy obowiązujących w tym zakresie norm. Pozwoli ono także na zbadanie relacji zachodzących w prezentowanym zakresie pomiędzy prawem procesowym cywilnym i prawem materialnym³.

Z zakresu przedmiotowego niniejszej rozprawy wyłączono natomiast tematykę norm występujących na gruncie ustawy – Prawo wekslowe⁴ oraz ustawy – Prawo czekowe⁵. Ze względu na odmienności występujące na tle prawa wekslowego i czekowego oraz specyfikę tych aktów prawnych, próba równoczesnego przedstawienia ogólnych zagadnień materialnoprawnych oraz występujących w tym zakresie różnic, wraz z przeniesieniem tych rozważań na grunt postępowania cywilnego, mogłaby ostatecznie doprowadzić do braku czytelności przeprowadzonych rozważań. Kwestie walutowe wynikające na tle prawa wekslowego i czekowego powinny stać się przedmiotem odrębnego opracowania.

2. Aktualny stan badań

W aktualnej polskiej literaturze prawniczej brak jest monograficznego opracowania poświęconego tematyce dochodzenia roszczeń w walutach obcych w postępowaniu cywilnym. Jedynym współczesnym (tj. opublikowanym po 1989 r.) opracowaniem monograficznym o tematyce walutowej była wydana w 2003 r. praca autorstwa G. Żmija, pt. „Prawo waluty”⁶. Monografia ta jest jednak w przeważającej części poświęcona problematyce prawa prywatnego międzynarodowego oraz została wydana w okresie, w którym w Polsce obowiązywała jeszcze tzw. „zasada walutowości”, a prawo procesowe cywilne nie przewidywało niemal żadnych regulacji poświęconych dochodzeniu roszczeń walutowych. Co do zasady (poza pojedynczymi

³ Ogólnie o relacjach pomiędzy prawem procesowym cywilnym i prawem cywilnym materialnym w aktualnej literaturze, zob. M. Gutowski, *O związkach prawa cywilnego materialnego i procesowego*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 6, s. 5-20; A. Jakubecki, *O związkach cywilnego prawa procesowego i materialnego – subsydiarność czy autonomia?*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 6, s. 21-38; M. Walasik, *Interakcje wykładni prawa cywilnego materialnego i procesowego*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 6, s. 135-154.

⁴ Ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 282), dalej także jako „p.w.”

⁵ Ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo czekowe (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 462), dalej także jako „p.cz.”

⁶ G. Żmij, *Prawo waluty*, Zakamycze 2003.

uwagami, mającymi obecnie znaczenie historyczne) nie obejmuje ona tematyki poruszanej w niniejszej rozprawie.

Próby wykładni aktualnie obowiązujących przepisów poświęconych dochodzeniu roszczeń w walucie obcej, zarówno na gruncie prawa materialnego, jak i przepisów procesowych, były podejmowane przez naukę prawa głównie w licznych artykułach, poświęconych konkretnym wycinkom tej tematyki. Ze względu jednak na ich (podyktowaną formą) niewielką objętość oraz złożoność poruszanych zagadnień, opracowania te nie miały charakteru kompleksowego. Bardzo rzadko łączyły one kwestie materialnoprawne z procesowymi oraz podejmowały próbę syntezy przedmiotowych zagadnień. Należy przy tym odnotować, że najdalej idącą próbę całościowego przeanalizowania aktualnie obowiązujących w tym zakresie norm materialnoprawnych oraz procesowych podjął B. Lackoroński, na łamach dwóch artykułów opublikowanych w 2016 r.⁷, przy czym nie prezentują one wskazanej tematyki w sposób wyczerpujący, opierając się przede wszystkim na opisie zmian legislacyjnych, wprowadzonych mocą ustawy z 10.07.2015 r.

Zwraca uwagę także fakt, że prezentowane w literaturze wypowiedzi dotyczące tematyki dochodzenia roszczeń w walutach obcych, nie rozkładają się równomiernie na wszystkie zaprezentowane w niniejszej rozprawie zagadnienia. Jak będzie to widoczne w dalszej części pracy, najwięcej z dostępnych w polskiej literaturze prawniczej opracowań dotyczy problematyki prawa cywilnego materialnego oraz tematyki postępowania upadłościowego. Jedynie niewielka liczba aktualnych publikacji dotyczy bezpośrednio kwestii występujących na gruncie postępowania egzekucyjnego⁸, a tematyka postępowania rozpoznawczego oraz innych niż orzeczenia sądu tytułów egzekucyjnych i wykonawczych nie jest praktycznie w ogóle poruszana. Należy mieć przy tym na uwadze fakt, że wiele z opublikowanych dotychczas opracowań w znacznym stopniu zdezaktualizowało się, ze względu na zmiany wprowadzone przez ustawodawcę w 2009 r. oraz 2016 r.⁹

Z powyższych względów, celowe stało się przygotowanie monograficznego opracowania, w którym w całości zostaną przeanalizowane wszelkie zagadnienia pojawiające

⁷ B. Lackoroński, *Waluta zobowiązania i waluta świadczenia po zmianie art. 358 k.c. z 10.07.2015 r.*, „Przegląd Sądowy” 2016, nr 11-12; B. Lackoroński, *Zobowiązania pieniężne wyrażone w walutach obcych w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego po zmianie wprowadzonej ustawą z 10.07.2015 r.*, „Polski Proces Cywilny” 2016, nr 4.

⁸ W szczególności jest to Z. Woźniak, *Egzekucja świadczeń wyrażonych w walutach obcych* [w:] *Współczesny model egzekucji sądowej i postępowania egzekucyjnego. Zbiór studiów*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, Sopot 2017.

⁹ Przykładowo, jednym tekstem *de facto* poświęconym w całości zagadnieniom dochodzenia roszczeń w walucie obcej w procesie jest częściowo nieaktualna już praca G. Żmij, *Dochodzenie na drodze sądowej roszczeń wyrażonych w walutach obcych w Polsce*, „Monitor Prawniczy” 2002, nr 7.

się na gruncie problematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych w postępowaniu cywilnym, na tle stanu prawnego ukształtowanego poprzez zmiany wprowadzone w latach 2009-2016. Tematyka ta nie została bowiem dotychczas zbadana w polskiej literaturze prawniczej w sposób kompleksowy.

3. Cele i problemy badawcze

Podstawowym celem niniejszej rozprawy jest przygotowanie spójnego i wyczerpującego opracowania obejmującego problematykę norm prawnych regulujących dochodzenie roszczeń pieniężnych w walutach obcych w postępowaniu cywilnym. Powinno ono zawierać analizę tematyki dochodzenia roszczeń walutowych, od momentu powstania zobowiązania ze świadczeniem w walucie obcej, aż do momentu zaspokojenia wierzyciela. Dodatkowo zasadne będzie uwzględnienie niezbędnych zagadnień występujących na uboczu omawianej problematyki, takich jak możliwość zabezpieczenia roszczenia powoda na czas procesu czy techniczne aspekty prowadzenia egzekucji przez komornika sądowego. Opracowanie to koncentruje się jednocześnie wokół trzech głównych problemów badawczych:

Pierwszym z nich jest określenie relacji pomiędzy wprowadzonym w prawie materialnym uprawnieniem dłużnika do zwolnienia się ze zobowiązania walutowego poprzez zapłatę w walucie krajowej (art. 358 k.c.¹⁰) a obowiązującymi normami prawa procesowego cywilnego. W ramach tej problematyki konieczne jest zbadanie, w jaki sposób występowanie takiego uprawnienia w treści zobowiązania lub jego brak, wpływają na następcze stosowanie norm procesowych.

Drugim problemem badawczym jest określenie, w jaki sposób przyjęte przez ustawodawcę normy procesowe, w szczególności przepisy występujące na gruncie postępowań mających charakter wykonawczy (postępowanie egzekucyjne, upadłościowe, restrukturyzacyjne), wpływają na zaspokojenie interesu wierzyciela zobowiązania w walucie obcej. W tym celu konieczne jest zbadanie, czy występowanie w treści stosunku zobowiązaniowego uprawnienia do zwolnienia się z obowiązku spełnienia świadczenia wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie krajowej, pozwala na stwierdzenie, że wówczas interes wierzyciela jest zaspokajany w inny sposób niż w przypadku braku takiego uprawnienia.

¹⁰ Ustawa z 23.04.1964 r. - Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1610 ze zm.), dalej jako „k.c.”

Trzecim głównym problemem badawczym jest kwestia efektywności norm procesowych w kontekście zaspokojenia interesu wierzyciela zobowiązania w walucie obcej oraz możliwość wprowadzenia ewentualnych zmian legislacyjnych, które prowadziłyby do realizacji interesu takiego wierzyciela w zakresie szerszym niż obecnie. Wymaga to zestawienia ustaleń dotyczących interesu wierzyciela, wynikającego z prawa materialnego, z innymi wartościami i argumentami, przemawiającymi za ukształtowaniem norm procesowych w sposób prowadzący do częściowego ograniczenia zakresu przysługujących mu uprawnień.

Oprócz wyżej wskazanych głównych problemów badawczych, w niniejszej rozprawie poruszany jest także szereg problemów o charakterze bardziej szczegółowym. Są to przede wszystkim zagadnienia pojawiające się przy wykładni poszczególnych przepisów prawnych, których przedstawienie i analiza są niezbędne do kompleksowego opisu mechanizmów regulujących dochodzenie roszczeń wyrażonych w walucie obcej w postępowaniu cywilnym. Przedstawianie wszystkich z nich w tym miejscu nie wydaje się jednak zasadne. Zbiory najważniejszych przyjętych oraz sformułowanych tez szczegółowych zostały każdorazowo zawarte w podsumowaniach do kolejnych rozdziałów.

4. Wykorzystane metody badawcze

Wiodącą metodą badawczą wykorzystywaną w niniejszej rozprawie jest metoda dogmatycznoprawna, polegająca na wykładni obowiązujących przepisów prawnych w celu ustalenia treści wiążących podmioty prawa norm, tworzących mechanizmy umożliwiające skuteczne dochodzenie roszczeń wyrażonych w walutach obcych w postępowaniu cywilnym. Metoda ta jest najbardziej odpowiednia do realizacji postawionego na wstępie celu pracy oraz jest powszechnie wykorzystywana w naukach prawnych, w szczególności na gruncie prac poświęconych regulacjom procesowym. Odkodowanie aktualnego brzmienia obowiązujących norm prawnych jest niezbędne do opisu wprowadzonych przez ustawodawcę mechanizmów mających na celu umożliwienie wierzycielowi zobowiązania ze świadczeniem w walucie obcej dochodzenia przysługujących mu roszczeń w postępowaniu cywilnym. Pozwala ona także na przeprowadzenie niezbędnych badań w ramach wyróżnionych problemów badawczych.

Drugą istotną z punktu widzenia niniejszej rozprawy metodą badawczą jest metoda historyczna, oparta o przedstawienie obowiązujących obecnie norm prawnych na tle ich kontekstu historycznego, w szczególności historycznej ewolucji rozwiązań prawnych obejmujących problematykę dochodzenia roszczeń wyrażonych w walucie obcej. Jej szerokie zastosowanie jest uzasadnione faktem, że regulacje poświęcone możliwości wyrażania oraz

dochodzenia roszczeń w walutach obcych zawsze były ściśle powiązane z prowadzoną przez państwo polityką monetarną oraz dewizową, a kolejne zmiany obowiązujących w tym zakresie norm są w znacznym stopniu odbiciem przemian gospodarczych oraz politycznych zachodzących w Polsce. Szerokie zastosowanie metody historycznej pozwala także na lepsze zrozumienie niektórych z formułowanych obecnie w literaturze poglądów, które mają swoje źródło w nieobowiązującym już stanie prawnym, a jednocześnie nie w pełni przystają do zmieniających się regulacji.

Trzecią metodą badawczą, stosowaną jedynie pomocniczo, jest metoda prawnooporównawcza, oparta o zestawienie obowiązujących w Polsce norm z ich odpowiednikami w porządkach prawnych państw zagranicznych. Ze względu na wielowątkowość poruszanej tematyki, obejmującej zasadniczo wszystkie etapy dochodzenia roszczeń pieniężnych, kompleksowe zaprezentowanie rozwiązań obowiązujących w porządkach prawnych kilku państw obcych, nie jest niezbędne z punktu widzenia celów niniejszej pracy. Z tego względu, rozważania prawnooporównawcze w dużej mierze ograniczono do zamieszczenia uwag oraz treści prawa obcego przy omawianiu kolejnych instytucji prawnych obowiązujących w Polsce. W szerszym zakresie przedstawiono wyłącznie regulacje prawa angielskiego i amerykańskiego, co jest uzasadnione przede wszystkim tym, że historycznie system *common law* regulował kwestie związane z dochodzeniem roszczeń w walutach obcych w sposób najbardziej restrykcyjny, *de facto* uniemożliwiając sądowe dochodzenie takich roszczeń bezpośrednio w walutach obcych aż do lat 70. XX w.

5. Struktura rozprawy

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów, wstępu oraz zakończenia. Każdy z rozdziałów zawiera wprowadzenie, w którym wskazano poruszaną w nim tematykę oraz podsumowanie, zawierające wykaz najważniejszych przyjętych bądź sformułowanych w tym rozdziale tez szczegółowych. Ze względu na znaczne zróżnicowanie tematyki poszczególnych rozdziałów, większość z nich zawiera własny rys historyczny, pozwalający na osadzenie przedstawionych w nim rozważań w szerszym kontekście ewolucji systemu prawnego. Poszczególne rozdziały zawierają także wyodrębnione fragmenty, zawierające ocenę przeanalizowanych w nich regulacji prawnych, z punktu widzenia ochrony interesu wierzyciela.

W pracy nie wyodrębniono jednego rozdziału grupującego uwagi o charakterze prawnooporównawczym. Wynika to z szerokiego zakresu zagadnień poruszanych w ramach

rozprawy oraz ich znacznego zróżnicowania tematycznego. Próba wyodrębnienia takiego rozdziału oraz przedstawienia w nim analizy pokrywającej się z zakresem rozprawy, na gruncie więcej niż jednego obcego porządku prawnego, niewątpliwie musiałyby prowadzić, bądź do zaburzenia jej wewnętrznych proporcji, bądź powierzchowności przeprowadzonych w takim rozdziale rozważań. Zamieszczenie uwag prawnoporównawczych równoległe do analizy poszczególnych krajowych regulacji prawnych, pozostaje bardziej spójne z przyjętym założeniem, o wyłącznie pomocniczym wykorzystywaniu metody komparatystycznej w niniejszej rozprawie.

W strukturze pracy nie zamieszczono odrębnego rozdziału dotyczącego postępowania zabezpieczającego. Wynika to z niewielkiej liczby budzących wątpliwości zagadnień, pojawiających się w kontekście waluty obcej na gruncie tego postępowania. Z tego względu, rozważania poświęcone poszczególnym problemom pojawiającym się na gruncie postępowania zabezpieczającego zostały zamieszczone w innych rozdziałach pracy – w zakresie w jakim dotyczą one sumy zabezpieczenia – w rozdziale trzecim, a w zakresie w jakim dotyczą one wykonania postanowienia o zabezpieczeniu – w rozdziale piątym.

Pierwszy rozdział rozprawy ma na celu przede wszystkim przedstawienie uwag i rozważań o charakterze terminologicznym oraz doprecyzowanie zakresu przedmiotowego rozprawy. Zawiera on ogólne rozważania dotyczące pieniądza, treści i sposobu wykonywania zobowiązań ze świadczeniem pieniężnym, waluty obcej oraz relacji kategorii pojęciowych: zobowiązania wyrażonego w walucie obcej i zobowiązania wyrażonego w walucie polskiej. Dodatkowo, w celu zakreślenia zakresu przedmiotowego rozprawy, obejmuje on problematykę zobowiązań indeksowanych oraz waloryzowanych do waluty obcej oraz zobowiązań wyrażonych w tzw. kryptowalutach, w zestawieniu z „klasycznymi” zobowiązaniami wyrażonymi w walucie obcej.

Drugi rozdział zawiera rozważania dotyczące obowiązujących na gruncie prawa cywilnego materialnego regulacji poświęconych wyrażaniu i wykonywaniu zobowiązań pieniężnych w walucie obcej. Przedstawia on, w jaki sposób kształtowała się tzw. zasada walutowości oraz historyczne konsekwencje jej obowiązywania dla tematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walucie obcej. Następnie, zwrócono w nim uwagę na obowiązujące *de lege lata* normy regulujące dopuszczalność wyrażania zobowiązań pieniężnych w walucie obcej oraz cywilnoprawne konsekwencje wyrażenia zobowiązania pieniężnego poprzez posłużenie się zagraniczną jednostką pieniężną. Rozważania przedstawione w tym rozdziale koncentrują się przede wszystkim na uprawnieniu dłużnika do zwolnienia się ze zobowiązania

wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej oraz analizie i prezentacji własnego stanowiska na gruncie występujących w tym zakresie wątpliwości prawnych.

W trzecim rozdziale tematyka pracy przechodzi na grunt regulacji o charakterze procesowym. Obejmuje on bowiem kwestie związane z kształtowaniem tytułów egzekucyjnych, obejmujących roszczenie pieniężne w walucie obcej. Główny zakres tematyczny tego rozdziału dotyczy rozważań poświęconych dochodzeniu roszczeń w walucie obcej w procesie cywilnym oraz uzyskaniu w ten sposób tytułu egzekucyjnego w postaci prawomocnego wyroku sądu. Poruszone w nim zagadnienia obejmują m.in. przedmiot procesu cywilnego, treść żądania powoda, problematykę wartości przedmiotu sporu oraz wartości przedmiotu zaskarżenia czy kwalifikację zmiany waluty roszczenia w kontekście instytucji zmiany powództwa. W dalszej części tego rozdziału poruszono tematykę treści orzeczenia sądu, w szczególności w kontekście związanych z walutą obcą zasad orzekania oraz możliwości pełnienia przez orzeczenie funkcji źródła zobowiązania. Oprócz rozważań poświęconych dochodzeniu roszczeń walutowych w procesie, rozdział ten zawiera także analizę możliwości ukształtowania tytułu egzekucyjnego w walucie obcej, w kontekście innych tytułów egzekucyjnych, m.in. takich jak ugoda zawarta przed sądem czy akt notarialny zawierający oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji.

Rozdział czwarty jest poświęcony kwestiom związanym z kształtowaniem podstawy egzekucji, tj. tytułu wykonawczego opiewającego na roszczenie pieniężne w walucie obcej. Jego główny zakres tematyczny obejmuje postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu w walucie obcej. Oprócz tematyki postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, obejmuje on także rozważania poświęcone kształtowaniu tych tytułów wykonawczych, które powstają na bazie innych dokumentów niż tytuły egzekucyjne, tj. ugód zawartych przed mediatorem, orzeczeń wydanych przez sądy państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami lub przez nie zatwierdzonych albo rozstrzygnięć innych organów państw obcych, a także orzeczeń oraz ugód zawartych przed krajowymi bądź zagranicznymi sądami polubownymi albo przez nie zatwierdzonych.

W rozdziale piątym przedstawiono zagadnienia związane z postępowaniem egzekucyjnym oraz, ze względu na strukturę pracy, tematykę tytułów wykonawczych objętych unijnym systemem automatycznej wykonalności. W ramach rozważań poświęconych postępowaniu egzekucyjnemu przedstawiono problematykę od treści wniosku o wszczęcie egzekucji po przekazanie wierzycielom środków pieniężnych uzyskanych w jej toku. Dodatkowo przedstawiono zagadnienia o charakterze „technicznym”, takie jak sposób obliczania opłat egzekucyjnych w przypadku dochodzenia przez wierzyciela roszczenia w

walucie obcej, zasady prowadzenia walutowych rachunków bankowych przez kancelarię komornika sądowego oraz przepisy regulujące posługiwanie się w toku postępowania egzekucyjnego rachunkiem depozytowym Ministra Finansów.

Rozdział szósty obejmuje tematykę dochodzenia roszczeń walutowych w postępowaniu upadłościowym oraz restrukturyzacyjnym. Porusza on problemy występujące zarówno na gruncie sporządzania listy i spisu wierzytelności, jak i wątpliwości pojawiające się ze względu na powstawanie w tych postępowaniach tytułów egzekucyjnych. Oprócz analizy poświęconej dochodzeniu roszczeń walutowych ujmowanych na liście i spisie wierzytelności, zawiera on także rozważania poświęcone roszczeniom walutowym zaspokajanych w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym, w toku tych postępowań, które nie są ujmowane na liście i spisie wierzytelności. Dotyczy to przede wszystkim kosztów postępowania i innych zobowiązań masy upadłości (w przypadku postępowania upadłościowego) oraz wierzytelności nieobjętych układem (w przypadku postępowania restrukturyzacyjnego).

Na zakończenie rozprawy w sposób syntetyczny przedstawiono dokonane w jej ramach ustalenia, z uwzględnieniem celów oraz problemów badawczych opisanych w jej wstępie.

Praca uwzględnia stan prawny na dzień 31 października 2023 r.

Rozdział I Zobowiązanie pieniężne w walucie obcej

1. Wprowadzenie

Podstawowym celem niniejszego rozdziału jest prezentacja podstawowych zagadnień terminologicznych dotyczących zobowiązań pieniężnych, których przedmiotem jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej. Zawiera on informacje dotyczące ogólnej problematyki pieniądza, zobowiązania pieniężnego, świadczenia pieniężnego oraz waluty obcej. Te wybrane zagadnienia mają stanowić fundament i punkt wyjścia dla kontynuowania rozważań w dalszych częściach niniejszej pracy. Rozdział ten ma przede wszystkim odpowiedzieć na pytania, w jakich sytuacjach możemy uznać, że dane świadczenie jest świadczeniem pieniężnym, w jaki sposób dochodzi do spełnienia świadczenia pieniężnego, jakie znaczenie dla przyjmowanych w tym zakresie definicji ma kwestia wymienialności walut, a także na pytania o status prawny tzw. kryptowalut oraz zobowiązań indeksowanych i denominowanych w walucie obcej.

Należy zauważyć, że przedmiotowa problematyka stosunkowo często była podstawą wypowiedzi w literaturze, a w pewnym zakresie była także źródłem bogatego orzecznictwa sądowego, w tym Sądu Najwyższego. Na jej tle nadal występują jednak istotne rozbieżności oraz wzajemnie sprzeczne stanowiska, które mają fundamentalne znaczenie dla ewentualnej analizy regulacji materialnoprawych i procesowych. Aby zatem przeprowadzić spójną analizę poświęconą dochodzeniu roszczeń pieniężnych w walucie obcej, konieczne jest przyjęcie pewnych założeń lub opowiedzenie się za konkretnymi poglądami prezentowanymi przez naukę na tle ogólnej problematyki zobowiązania pieniężnego. Ze względu na istniejące rozbieżności w zakresie wykorzystywanej przez poszczególnych autorów siatki pojęciowej konieczne jest przedstawienie szeregu pojęć, wybór określonych definicji oraz doprecyzowanie zakresu przedmiotowego niniejszej pracy.

Prezentacja kwestii terminologicznych występujących na gruncie tematyki pieniężnej ma jednocześnie charakter ograniczony. Służy bowiem przede wszystkim do uporządkowanego przedstawienia problematyki dochodzenia roszczeń walutowych w kolejnych rozdziałach. Przy szeregu zagadnień, po omówieniu kwestii związanych bezpośrednio z tematyką niniejszej pracy, w zakresie pozostałych ich aspektów, zasadne było odesłanie do opracowań mających charakter bardziej kompleksowy i prezentujących szerszą perspektywę.

Podsumowując, zagadnienia zaprezentowane w niniejszym rozdziale mają w założeniu stanowić przede wszystkim terminologiczny fundament umożliwiający dokonanie spójnej i

wyczerpującej analizy problematyki dochodzenia roszczeń na tle przepisów materialnoprawnych i procesowych.

2. Ogólna problematyka zobowiązania pieniężnego

2.1. Uwagi wstępne

Rozważania poświęcone zobowiązaniom pieniężnym w walucie obcej należy rozpocząć od przedstawienia podstawowych informacji o zobowiązaniach pieniężnych, w szczególności w zakresie określenia przedmiotu świadczenia pieniężnego oraz prezentacji wykształconej w polskiej literaturze siatki pojęciowej wykorzystywanej do opisu zagadnień związanych ze spełnieniem świadczenia pieniężnego. Ma to umożliwić przyjęcie możliwie jednolitego znaczenia stosowanych pojęć, pozwalającego na uniknięcie nieścisłości, wynikających z faktu niestarannego podejścia ustawodawcy do problematyki pieniężnej¹¹. Podejście takie dominuje w opracowaniach poświęconych tej tematyce¹². Ze względu na obszerność tych zagadnień, przedstawione zostaną wyłącznie kwestie kluczowe, pozwalające na kontynuowanie analizy na tle obowiązujących regulacji prawa materialnego i procesowego. W szczególności, nie będą prezentowane rozważania o historycznej ewolucji instytucji pieniądza, w tym okoliczności odejścia od pieniądza kruszcowego, ekonomiczna analiza problematyki pieniądza, czy poszczególne teorie wyjaśniające jego istotę¹³. O ile bowiem w naukach ekonomicznych dominuje „funkcjonalne” podejście do problematyki pieniężnej, zgodnie z którym pieniądzem jest to, co pełni funkcję pieniądza¹⁴, to z punktu widzenia nauk prawnych kluczowe jest, „do jakiej grupy zjawisk prawnych należy zastosować normy prawne, w których występuje

¹¹ Jak wskazują T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 5, red. K. Osajda, Warszawa 2020, s. 263, „w ustawodawstwie rozróżnianie w ramach pojęcia »pieniądz« pojęć: »jednostka pieniężna«, »suma pieniężna« i »znak pieniężny« nie jest konsekwentne.” Na nieścisłości w tym zakresie zwracał uwagę już Z. Żabiński, *Próba nowoczesnej cywilnoprawnej konstrukcji pojęcia pieniądza i zapłaty*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 8-9, s. 134-138.

¹² Łącznie przedmiotową problematykę omawiają m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 261 i n. oraz G. Żmij, *Prawo...*, s. 29 i n. Prezentacja tematyki zobowiązania pieniężnego przy omawianiu kwestii walutowych jest także powszechna w komentarzach do kodeksu cywilnego, na tle art. 358 k.c., przy czym szeroko analizują ją w szczególności P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis 2019, kom. do art. 358, nb. 1-5; A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna*, red. A. Kidyba, LEX/el. 2014, kom. do art. 358, pkt 15-22; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, LEX/el. 2018, kom. do art. 358, pkt 1-7. Zasadne jest zatem kontynuowanie tego podejścia w niniejszej pracy.

¹³ W tym zakresie zob. w szczególności Z. Żabiński, *Istota prawna jednostki pieniężnej*, „Studia Cywilistyczne” 1965, t. 6, s. 233-244; C. Proctor, *Mann on the Legal Aspects of Money*, Oxford 2012, s. 5-40. W kontekście walut obcych i ich pieniężnego charakteru zob. w szczególności W. Kosieradzki, *Zobowiązania w walutach zagranicznych*, Warszawa 1935, s. 5-47.

¹⁴ Tak m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 35; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 262.

określenie »pieniądz«¹⁵. Rozważania o charakterze ekonomicznym mogą mieć zatem wyłącznie pomocnicze znaczenie.

2.2. Pojęcie zobowiązania pieniężnego

Podstawowym przedmiotem analizy w tej części pracy jest zobowiązanie pieniężne. Z punktu widzenia znaczenia dla obrotu gospodarczego jest to niewątpliwie jedno z najważniejszych rodzajów zobowiązań. Stanowi ono bowiem „podstawową formę prawną” w jakiej odbywa się „obrot gospodarczy” w „systemie gospodarki towarowo-pięniężnej”¹⁶. Rola zobowiązań pieniężnych w porządku prawnym została także podkreślona przez ustawodawcę, który zdecydował o umieszczeniu podstawowych regulacji w tym zakresie na samym początku księgi trzeciej kodeksu cywilnego¹⁷. Świadczenie pieniężne, będące przedmiotem zobowiązania pieniężnego stanowi bowiem „powszechny ekwiwalent”¹⁸, przeciwstawiany usługom oraz towarom w zobowiązaniach wzajemnych¹⁹.

Na wstępie należy zwrócić uwagę, że w literaturze rozróżnia się zobowiązania pieniężne w znaczeniu ścisłym oraz szerokim²⁰. Zobowiązanie pieniężne w ścisłym znaczeniu to zobowiązanie, w którym od momentu jego powstania występuje świadczenie pieniężne. Zobowiązaniem pieniężnym w znaczeniu szerokim²¹ jest natomiast takie zobowiązanie, w którym świadczenie pieniężne zastępuje świadczenie niepieniężne, pełniąc w tym przypadku funkcję kompensacyjną²². Jako przykłady takich zobowiązań są wskazywane przede wszystkim zobowiązania o charakterze odszkodowawczym, wynikające z bezpodstawnego

¹⁵ Z. Żabiński, *Istota...*, s. 234 i 237. Na wskazaną różnicę zwraca uwagę także G. Żmij, *Prawo...*, s. 35.

¹⁶ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 261.

¹⁷ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 261. Zob. także K. Zagrobelny, *Wybrane zagadnienia wykonania zobowiązania pieniężnego w walucie obcej*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 9, s. 37-38.

¹⁸ Z. Żabiński, *Istota...*, s. 246-247.

¹⁹ Zob. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 38; A. Brzozowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020, kom. do art. 358¹, nb. 5. Jak wskazuje A. Brzozowski, jest to konsekwencja podstawowej funkcji pieniądza, czyli pełnienia przez niego roli środka wymiany. Oprócz tej funkcji pełni on przede wszystkim funkcje miernika i przechowywania wartości, a także funkcję płatniczą, zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2018, s. 57; W. Czachórski, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 71; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 261; C. Proctor, *Mann...*, s. 10; G. Żmij, *Prawo...*, s. 49.

²⁰ Zagadnienie to nie budzi istotnych wątpliwości. Na temat różnicy pomiędzy tymi rodzajami zobowiązań zob. przykładowo T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 295-296; G. Żmij, *Prawo...*, s. 32-33; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 66; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 70; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358¹, pkt 2.

²¹ W literaturze określane są one także jako zobowiązania niepieniężne ze świadczeniem pieniężnym.

²² W zakresie funkcji kompensacyjnej zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 296 i wskazana tam literatura. O „tzw. zobowiązaniach kompensacyjnych” pisze także G. Żmij, *Prawo...*, s. 33.

wzbogacenia czy świadczenia pieniężne w przypadku alimentów²³. Rozróżnienie to ma istotne znaczenie przede wszystkim na gruncie art. 358¹ § 1 k.c., zgodnie z którym „jeżeli przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania jest suma pieniężna, spełnienie świadczenia następuje przez zapłatę sumy nominalnej, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej”²⁴. Nie ma ono jednak szerszego zastosowania do art. 358 k.c., ponieważ przepis ten dotyczy ogólnej problematyki regulowania świadczeń pieniężnych wyrażonych w walutach obcych i nie różnicuje zobowiązań pieniężnych w ścisłym i szerokim znaczeniu²⁵. Z tego względu, w dalszych częściach niniejszej pracy, pojęcie zobowiązania pieniężnego będzie odnosiło się ogólnie do kategorii zobowiązań, w których występuje świadczenie pieniężne, bez różnicowania czy było ono przedmiotem zobowiązania od momentu jego powstania.

Ustawa nie posługuje się już w art. 358 k.c. pojęciem „zobowiązania pieniężnego”, które zostało zastąpione pojęciem „zobowiązania, którego przedmiotem jest suma pieniężna”. W literaturze wskazano jednocześnie, że pojęcia te są tożsame²⁶. Ze stanowiskiem tym należy zasadniczo się zgodzić, trzeba jednak mieć na uwadze wskazywane już poglądy w zakresie rozróżniania zobowiązań pieniężnych i zobowiązań niepieniężnych ze świadczeniem pieniężnym²⁷. Wskazana zmiana regulacji wydaje się natomiast dodatkowo wspierać stanowisko, zgodnie z którym art. 358 k.c. dotyczy zarówno zobowiązań pieniężnych w rozumieniu ścisłym, jak i zobowiązań ze świadczeniem pieniężnym, w których pełni ono rolę zastępczą.

²³ Zob. przykładowo T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 295-296; G. Żmij, *Prawo...*, s. 32-33; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 66; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 70; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358¹, pkt 2.

²⁴ Jest to pogląd powszechnie przyjmowany w literaturze.

²⁵ T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; G. Karaszewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2014, kom. do art. 358, pkt 4. Niejasne jest stanowisko A. Olejniczaka, który w kontekście art. 358 k.c. wskazuje, że „komentowany przepis znajduje zastosowanie do zobowiązań pieniężnych. Zobowiązanie ma charakter pieniężny, gdy jego przedmiotem od chwili powstania jest świadczenie pieniężne”. Można mieć zatem wątpliwości czy autor miał na myśli to, że art. 358 k.c. nie znajduje zastosowania do zobowiązań z zastępczym świadczeniem pieniężnym, zob. A. Olejniczak, *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15. Teza, że art. 358 k.c. nie obejmuje zobowiązań niepieniężnych ze świadczeniem pieniężnym pojawia się także u M. Chajdy, *Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*, „Wrocławskie Studia Sądowe” 2014, nr 4, s. 15, jednak z kontekstu wypowiedzi jednoznacznie wynika, że autorowi chodziło o art. 358¹ a nie art. 358 k.c.

²⁶ A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania - część ogólna*, LEX/el. 2011, kom. do art. 358, pkt 6; D. Mróz [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe*, LEX/el. 2009, kom. do art. 358, pkt. I.3.

²⁷ Por. m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 33, który zwraca uwagę na fakt, że niektórzy, wskazani przez niego autorzy, piszą w tym kontekście wyraźnie o „zobowiązaniu niepieniężnym ze świadczeniem pieniężnym”, co jak się wydaje, potencjalnie może rodzić pewne wątpliwości co do możliwości zakwalifikowania ich jako „zobowiązań pieniężnych” według dawnego brzmienia art. 358 k.c. Zagadnienie ewolucji przepisów i wykładni dawnego art. 358 k.c. zostało jednak przedstawione w kolejnym rozdziale, gdzie m.in. wskazano stanowiska, zgodnie z którymi dawne brzmienie przepisu obejmowało także roszczenia o charakterze odszkodowawczym, czyli „niepieniężne ze świadczeniem pieniężnym”.

2.3. Przedmiot zobowiązania pieniężnego

Stosunek zobowiązaniowy składa się z określonych elementów, wśród których tradycyjnie wyróżnia się podmioty danego stosunku, jego przedmiot oraz treść²⁸. Przedmiotem analizy w niniejszej pracy nie jest istniejący, konkretny stosunek prawny (w tym przypadku zobowiązaniowy), a stosunek określany przez A. Kleina jako „potencjalny”²⁹. Będzie ona obejmować zatem wykładnię obowiązujących regulacji prawnych oraz opis różnych „wariantów” stosunków prawnych, które mogą na tle danych regulacji powstać³⁰. Może mieć to szczególnie istotne znaczenie na tle interpretacji art. 358 k.c., który ma w znacznym stopniu charakter dyspozytywny.

Z punktu widzenia omawianej tematyki kluczowym elementem zobowiązania pieniężnego jest jego przedmiot, którym jest świadczenie pieniężne³¹. Zobowiązanie pieniężne, jest to takie zobowiązanie „w którym co najmniej jedna strona (ewentualnie obydwie) ma obowiązek spełnienia świadczenia pieniężnego”³². Standardową sytuacją będzie oczywiście ta, w której tylko jedna ze stron będzie zobowiązana do świadczenia pieniężnego, a druga ze stron do innego świadczenia³³. Specyficzna sytuacja, w której obie strony są zobowiązane do świadczenia „pieniędzy” powstaje natomiast przy sprzedaży walut obcych w ramach działalności kantorowej, przy czym sporne jest, czy mamy w tym przypadku do czynienia z

²⁸ Tak m.in. W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 41 i n.; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 11 i n.; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2019, s. 37 i n.; A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Warszawa 2005, s. 29-31.

²⁹ A. Klein, *Elementy...*, s. 24-27.

³⁰ A. Klein, *Elementy...*, s. 24-25.

³¹ Tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 261; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59; G. Żmij, *Prawo...*, s. 32; G. Kozieł [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Legalis 2020, kom. do art. 358, nb. 1. Należy odnotować, że głównym przedmiotem analiz w literaturze poświęconej przedmiotowej tematyce jest świadczenie pieniężne. Uwagi poświęcone zobowiązaniu pieniężnemu są ograniczone praktycznie wyłącznie do wskazania, że jest to zobowiązanie, którego przedmiotem jest świadczenie pieniężne. W związku z powyższym, dalsza analiza zobowiązania pieniężnego będzie prezentowana przede wszystkim z perspektywy jego przedmiotu. Niektórzy autorzy wskazując na definicje zobowiązania pieniężnego, odnoszą się bezpośrednio do przedmiotu świadczenia pieniężnego, tak m.in. R. Morek [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2020, pkt. 5; M. Lemkowski [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Legalis 2019, kom. do art. 358, nb. 3; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 1. Mimo to uważam posługiwanie się pojęciem zobowiązania pieniężnego za przydatne.

³² J. Pisuliński [w:] *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem*, red. M. Pecyna, Kraków 2009, s. 181. Autor odnosi wskazany cytat do proponowanej przez siebie treści przepisu, jednak uwaga ta ma charakter uniwersalny.

³³ Jak już wskazywano, wynika to z faktu, że pieniądź stanowi podstawowy środek wymiany.

dwoma świadczeniami pieniężnymi, czy może waluta obca powinna być wówczas traktowana jako „towar” (a zatem wystąpi wyłącznie jedno świadczenie pieniężne)³⁴.

Niezbędne dla dalszych rozważań jest zatem wskazanie na czym polega świadczenie pieniężne. Zdecydowanie pozytywnym zjawiskiem jest fakt, że w literaturze cywilnoprawnej możemy mówić o istnieniu w tym zakresie szerokiego konsensusu. Powszechnie wskazuje się bowiem, że „świadczenie pieniężne polega na przekazaniu z majątku dłużnika do majątku wierzyciela określonej wartości majątkowej wyrażonej w jednostkach pieniężnych, czyli sumy pieniężnej (...)”³⁵. Użyte w tym stwierdzeniu pojęcie „jednostki pieniężnej” ma jednocześnie w literaturze oraz obowiązującym prawie określone znaczenie, które nie budzi większych wątpliwości³⁶. Sformułowanie takie należy ocenić jako trafne i oddające istotę świadczeń pieniężnych, przy czym warto odnotować, że można odnaleźć także poglądy, które odwołują się wciąż do pojęcia znaku pieniężnego³⁷ lub bezpośrednio pieniądza³⁸, co skutkuje brakiem ich precyzji i koniecznością dalszego dookreślenia, poprzez wskazanie w jaki sposób (w jakiej formie) dłużnik może spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania.

Paradoksalnie, do dokonania analizy i wykładni obowiązujących regulacji prawnych dotyczących problematyki świadczenia pieniężnego, nie jest niezbędne, ani nawet wskazane, posługiwanie się bezpośrednio pojęciem pieniądza. Nauka prawa nie wykształciła bowiem jednolitej i powszechnie akceptowanej definicji pieniądza³⁹ i należy się zgodzić z poglądami, że próby skonstruowania takiej definicji są zasadniczo skazane na niepowodzenie⁴⁰. W większości przypadków będą one bowiem prowadzić do „błędnego koła”⁴¹. Uogólniając, w

³⁴ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 279, wskazana tam literatura i wyrok SN z 28.07.1999 r., II CKN 552/98, Legalis 44521.

³⁵ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59. Pogląd ten jest praktycznie powszechnie podzielany w literaturze, zob. m.in. W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 271; G. Żmij, *Prawo...*, s. 32. Por. Z. Żabiński, *Istota...*, s. 248; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1. Jak wskazuje C. Proctor, „Monetary obligations primarily exist where the debtor is bound to pay a fixed, certain specific or liquidated sum of money”, C. Proctor, *Mann...*, s. 104.

³⁶ Zostanie ono przedstawione w dalszej części niniejszego rozdziału.

³⁷ Tak m.in. R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 5 i wskazana tam uchwała SN z 3.04.1992 r., I PZP 19/92, Legalis 27652; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3. Por. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 179.

³⁸ Tak A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 64.

³⁹ Tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 262; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 56; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 72; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 63. K. Górecka, *Pojęcie pieniądza i świadczenia pieniężnego we współczesnym obrocie cywilnoprawnym* [w:] *Wokół rekodyfikacji prawa cywilnego*, red. P. Stec, M. Załucki, Kraków 2015, s. 152. Przegląd proponowanych w literaturze definicji prezentują przede wszystkim G. Żmij, *Prawo...*, s. 35-37 oraz K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 152.

⁴⁰ Tak T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 262-263; G. Żmij, *Prawo...*, s. 38.

⁴¹ P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2. Por. także M. Olechowski, *Normatywne podstawy przymusowego umarzania zobowiązań pieniężnych*, „Państwo i Prawo” 2004, nr 5, s. 68.

polskiej literaturze można wyróżnić dwa podejścia do problematyki ujęcia pieniądza⁴². Według pierwszego z nich, wskazuje się na rozróżnienie pomiędzy pieniądzem w znaczeniu ścisłym oraz pieniądzem w znaczeniu szerokim, gdzie pieniądzem w znaczeniu ścisłym określane są „środki, którym państwo przyznaje moc umarzania zobowiązań pieniężnych”, a pieniądzem w znaczeniu szerokim⁴³ są nazywane „tradycyjnie uznawane wszelkie środki płatnicze, których używa się w obrocie, a więc: pieniądz krajowy i zagraniczny (...), papiery wartościowe (weksle, czeki), listy zastawne, obligacje itp. opiewające na pewne sumy (ilości) jednostek pieniężnych”⁴⁴. Według drugiego podejścia, w miejsce posługiwania się nieprecyzyjnym pojęciem pieniądza, autorzy odwołują się do pojęć: jednostki pieniężnej, znaku pieniężnego oraz sumy pieniężnej, które to „składają się na istotę pieniądza”⁴⁵. Ze względu na znacznie większą operatywność wskazanych terminów oraz brak istotnych wątpliwości co do ich znaczenia, podejście takie jest preferowane w niniejszej pracy.

Należy zauważyć, że kodeks cywilny posługuje się w wielu miejscach pojęciem „pieniądza”, np. w art. 720 § 1 k.c., mówiąc o „ilości” pieniędzy lub w art. 801 § 3 czy 849 § 3 k.c. mówiąc o „przechowaniu” bądź „uszkodzeniu” pieniędzy. Wykładni wykorzystanych tam pojęć powinno się dokonywać jednak przede wszystkim poprzez ustalenie, czy w danym konkretnym przypadku chodzi o znak pieniężny, jednostkę pieniężną czy sumę pieniężną, a nie poprzestawać wyłącznie na posługiwaniu się pojęciem pieniądza⁴⁶, które, jak już wskazano, jest pojęciem nieprecyzyjnym⁴⁷.

Wyjaśniając znaczenie wskazanych terminów, należy wskazać, że jednostka pieniężna jest to „abstrakcyjna jednostka miary”⁴⁸, która ma swoją podstawę normatywną w ustawie o denominacji złotego⁴⁹. W art. 1 ust. 2 tej ustawy wskazano, że „nowa jednostka pieniężna o

⁴² Pośrednio zwraca na to uwagę K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 152.

⁴³ Wydaje się, że znaczenie to bardziej odpowiada ekonomicznemu ujęciu pieniądza, zob. Z. Żabiński, *Istota...*, s. 246.

⁴⁴ W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 72. Zob. także K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 152; A. Brzozowski, *Kodeks...*, kom. do art. 358¹, nb. 6; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 264.

⁴⁵ Tak T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 263-264 i wskazana tam literatura. Zob. także K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 152. Por. G. Żmij, *Prawo...*, s. 38, gdzie wskazano, że „należy przyrzeć się bliżej poszczególnym postaciom, rodzajom i funkcjom pieniądza. Prawne pojęcie pieniądza w sensie abstrakcyjnym stanowi ich jedność.” Zob. także P. W. Zawadzka, U. Banaszczyk-Soroka, P. Stanisławiszyn, D. Wojtczak-Samoraj [w:] *Ustawa o Narodowym Banku Polskim. Komentarz*, red. P. W. Zawadzka, U. Banaszczyk-Soroka, P. Stanisławiszyn, D. Wojtczak-Samoraj, LexisNexis 2013, kom. do art. 31, pkt 2-3 i wskazana tam literatura.

⁴⁶ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 263-264; Por. Z. Żabiński, *Próba...*, s. 137.

⁴⁷ Kwestie związane z rozumieniem tego pojęcia zostały także częściowo przedstawione we fragmencie dotyczącym form, w jakich następuje spełnienie świadczenia pieniężnego.

⁴⁸ Analogicznie jak odległość mierzy się w metrach, a wagę w kilogramach, tak wartość towarów i usług „mierzy się” w jednostkach pieniężnych, tak F.S. Mishkin, *Ekonomika pieniądza*, s. 88 [za:] T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 263; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 56; Z. Żabiński, *Próba...*, s. 139.

⁴⁹ Ustawa z 7.07.1994 r. o denominacji złotego (Dz.U. z 1994 r., nr 84, poz. 386 ze zm.).

nazwie złoty będzie dzieliła się na 100 groszy⁵⁰. Jednostka ta służy wyrażaniu abstrakcyjnej wartości ekonomicznej, czyli właśnie sumy pieniężnej. Sumą pieniężną jest zatem pewna wartość, wyrażona („odmierzona”) poprzez posłużenie się określoną jednostką pieniężną. Jak już wskazywano, to właśnie poprzez przeniesienie sumy pieniężnej z majątku dłużnika do majątku wierzyciela następuje wykonanie świadczenia pieniężnego⁵¹. Należy zgodzić się z poglądami wskazującymi, że jednostki pieniężne i wyrażone za ich pośrednictwem sumy, ze względu na abstrakcyjny charakter, nie mogą być przedmiotem praw podmiotowych o charakterze bezwzględny⁵².

Od jednostki pieniężnej powszechnie odróżnia się pojęcie znaków pieniężnych⁵³, które stanowią „nośnik sumy pieniężnej”. Zgodnie z art. 31 ustawy o Narodowym Banku Polskim⁵⁴, „znakami pieniężnymi Rzeczypospolitej Polskiej są banknoty i monety opiewające na złote i grosze”. Znaki pieniężne mają zatem charakter materialny, a z punktu widzenia prawa cywilnego są rzeczami ruchomymi. Zgodnie z art. 4 ustawy o NBP, wyłączne prawo do ich emisji ma Narodowy Bank Polski⁵⁵. Rozróżnienie to ma szczególnie istotne znaczenie z punktu widzenia form w jakich możliwe jest spełnienie świadczenia pieniężnego⁵⁶.

Problemem dostrzeżonym w literaturze jest kwestia zobowiązania do świadczenia określonych znaków pieniężnych bądź znaków pieniężnych określonego rodzaju oraz możliwości klasyfikacji takiego świadczenia jako pieniężnego. Wątpliwości nie budzi sytuacja,

⁵⁰ Na regulację tę zwracają uwagę m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 263; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 57; G. Żmij, *Prawo...*, s. 44; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 152; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15.

⁵¹ Przedstawione pojęcia: jednostki pieniężnej, sumy pieniężnej oraz świadczenia pieniężnego, są ze sobą związane i nie budzą zasadniczo wątpliwości w literaturze. Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 263-264 i 271; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59; G. Żmij, *Prawo...*, s. 44-45; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358¹, nb. 2; G. Koziół [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nr 1; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 152 i 156; J. Naworski, *Zobowiązania pieniężne w obrocie gospodarczym*, „Monitor Prawniczy” 1994, nr 6, s. 161; J. Naworski, *Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego z umów wzajemnych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 11-12, s. 196; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 38-39. Zob. także Z. Żabiński, *Próba...*, s. 133-134, 139-140; Z. Żabiński, *Istota...*, s. 246-257.

⁵² Tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 268; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; G. Żmij, *Prawo...*, s. 44-45; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, nb. 2. Jak wskazują autorzy, stanowisko przeciwne zaprezentował przede wszystkim Z. Żabiński.

⁵³ Na fakt, że rozróżnienie takie nie było tak wyraźne w czasach dominacji pieniądza kruszcowego wskazuje Z. Żabiński, *Próba...*, s. 133.

⁵⁴ Ustawa z 29.08.1997 r. o Narodowym Banku Polskim (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2025), dalej jako „ustawa o NBP”.

⁵⁵ T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 264. Pojęcie znaku pieniężnego także nie budzi istotnych wątpliwości w literaturze. Zob. m.in. Z. Żabiński, *Istota...*, s. 246-247; G. Żmij, *Prawo...*, s. 40-41; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 58; K. Górecka, *Próba...*, s. 152-153; G. Koziół [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 5; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 6; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 16.

⁵⁶ Co zostało opisane w dalszej części niniejszego rozdziału.

w której są to oznaczone znaki pieniężne, których wartość wynika „wyłącznie z ich wartości numizmatycznej”, w „całkowitym oderwaniu od ich abstrakcyjnej wartości ekonomicznej”. Wówczas świadczenie takie nie jest świadczeniem pieniężnym⁵⁷. Trudniejsze jest jednak wskazanie konsekwencji dookreślenia w treści świadczenia rodzaju znaków pieniężnych, którymi ma zostać dokonana zapłata (np. poprzez wskazanie, że nastąpi ona wyłącznie w określonych banknotach). W takim przypadku, należy przychylić się do stanowisk wskazujących, że możliwość klasyfikacji danego świadczenia jako pieniężnego zależy od kontekstu danego stosunku prawnego i zamiaru stron. Jeżeli zgodnie z intencją stron, znaki pieniężne występują przede wszystkim w roli nośnika abstrakcyjnej wartości (sumy pieniężnej), to świadczenie takie należy traktować jako pieniężne⁵⁸. W literaturze obecne są jednak także poglądy, zgodnie z którymi, „jeżeli treść zobowiązania opiewałaby na przeniesienie własności określonych znaków pieniężnych (...), to zobowiązanie ma za przedmiot świadczenie rzeczy indywidualnie lub rodzajowo oznaczonych”⁵⁹. Wydaje się, że są one zbyt restrykcyjne, ponieważ decydujący nie powinien być opis przedmiotowych znaków pieniężnych, lecz cel i funkcja, którą mają one spełniać w stosunku zobowiązaniowym w kontekście interesu wierzyciela⁶⁰. Zbyt daleko idące jest jednocześnie stanowisko B. Lackorońskiego, zgodnie z którym świadczenie ma charakter pieniężny, jeżeli znaki pieniężne występują co prawda jako przedmiot wymiany, ale nie w całkowitym oderwaniu od ich abstrakcyjnej wartości⁶¹. Jak wskazuje autor, jest to sytuacja, w której „interes wierzyciela jest zaspokajany bezpośrednio przez uzyskanie ściśle określonej waluty ze względu na jej cechy inne niż abstrakcyjna wartość ekonomiczna jednostki pieniężnej”⁶². Zauważa on jednocześnie, że w takim przypadku, stosowanie regulacji dotyczących spełnienia świadczenia pieniężnego (art. 358 § 1 k.c.), może doprowadzić do naruszenia „godnego ochrony interesu wierzyciela”⁶³.

⁵⁷ B. Lackoroński, *Waluta zobowiązania i waluta świadczenia po zmianie art. 358 k.c. z 23 października 2008 r.*, „Przeгляд Sądowy” 2011, nr 6, s. 31. Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 279; G. Żmij, *Prawo...*, s. 40-41; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71. Zob. szeroko C. Proctor, *Mann...*, s. 36-40, szczególnie w zakresie statusu złotych i srebrnych monet.

⁵⁸ W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358¹, nb. 4. Por. C. Proctor, *Mann...*, s. 104; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31.

⁵⁹ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59, przy czym autorzy ci w dalszej części wprost dopuszczają umowne wskazanie jakie nominały mają być dostarczone, np. w celu dokonania wypłat pracownikom (s. 62); A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 64. Tak także T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 1.

⁶⁰ Zob. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 279; G. Żmij, *Prawo...*, s. 40. Wskazują oni, że posłużenie się znakami pieniężnymi nie musi oznaczać konieczności powstania świadczenia pieniężnego, ale wiąże to nie z ich indywidualnym bądź gatunkowym oznaczeniem, ale określonym celem czynności prawnej („numizmatycznym lub podobnym”).

⁶¹ Tak B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31.

⁶² B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 32.

⁶³ B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 32.

Należy jednak przyjąć, że w takich sytuacjach nie powinniśmy mówić o świadczeniu pieniężnym, ponieważ wolą stron nie jest zasadniczo przeniesienie określonej wartości wyrażonej w jednostkach pieniężnych, a stanowi ono wyłącznie „pośredni efekt”⁶⁴ zachowania dłużnika⁶⁵. Już samo posłużenie się określeniem, że to znaki pieniężne są przedmiotem wymiany, sygnalizuje fakt, że przedmiotem świadczenia nie jest suma pieniężna w rozumieniu art. 358-358¹ k.c., a zatem świadczenie nie ma charakteru pieniężnego. Klasyfikacja świadczenia musi uwzględniać, w jaki sposób następuje zaspokojenie interesu wierzyciela w konkretnym stosunku zobowiązaniowym⁶⁶.

2.4. Spełnienie świadczenia pieniężnego

Jak już wskazywano, w literaturze zdecydowanie dominuje pogląd, że „świadczenie pieniężne polega na przekazaniu z majątku dłużnika do majątku wierzyciela określonej wartości majątkowej wyrażonej w jednostkach pieniężnych, czyli sumy pieniężnej (...)”⁶⁷. Ze względu na formy prawne, w jakich następuje przeniesienie sumy pieniężnej, wyróżnia się tzw. „postacie pieniądza”⁶⁸. Są to pieniądz gotówkowy, bankowy oraz elektroniczny. Biorąc pod uwagę, że kwestie ich praktycznego funkcjonowania są jednymi z podstawowych zagadnień analizowanych na tle problematyki pieniężnej, zasadne jest ich bliższe przedstawienie. Jest to jednocześnie zadanie trudne, ze względu na wskazane już różne podejścia do omawianej problematyki oraz podejmowane w literaturze próby określenia czym jest pieniądz. Mimo to, możliwe jest wskazanie pewnego zestawu tez, które znajdują poparcie w znacznej części poglądów prezentowanych przez przedstawicieli doktryny oraz pozwalają, w pewnym zakresie, uporządkować poszczególne głosy w dyskusji. O ile zagadnienia związane z funkcjonowaniem pieniądza gotówkowego nie budzą szczególnych wątpliwości, to punktem wyjścia do analizy pozostałych dwóch „postaci pieniądza” musi być ustalenie pewnych kwestii terminologicznych.

⁶⁴ B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 32.

⁶⁵ Pozwala to jednocześnie na uwzględnienie interesu wierzyciela bez konieczności tworzenia skomplikowanych konstrukcji prawnych, opartych o analogię do *naturalium negotii*, zob. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 32-33.

⁶⁶ Świadczeniem jest bowiem zachowanie się dłużnika czyniące zadość interesom wierzyciela, tak m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 41; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 208; Z. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 44-45; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 40-41; P. Machnikowski [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 5, red. K. Osajda, Warszawa 2020, s. 136. Zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 40, który wskazuje na rolę „intencji” stron.

⁶⁷ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59.

⁶⁸ G. Żmij, *Prawo...*, s. 38 i n. Zob. także T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 264 i n.

Jedną z podstawowych postaci w jakiej występują w obrocie cywilnoprawnym sumy pieniężne są materialne znaki pieniężne, tzn. banknoty oraz monety, emitowane przez Narodowy Bank Polski⁶⁹. Obrót nimi następuje w formach właściwych dla prawa rzeczowego (następuje poprzez przeniesienie własności i wydanie)⁷⁰. Momentem spełnienia świadczenia jest wówczas moment wydania znaków pieniężnych, przy czym świadczenie powinno zostać wykonane zgodnie z art. 454 § 1 zd. 2 k.c.⁷¹ O ile zasadniczo każde świadczenie pieniężne może zostać wykonane poprzez zapłatę w gotówce, to w literaturze zwraca się uwagę na istniejące obecnie regulacje, które wymagają korzystania z form bezgotówkowych, a konkretnie art. 19 ustawy – Prawo przedsiębiorców⁷², zgodnie z którym dokonywanie lub przyjmowanie płatności, związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą, jeżeli stroną transakcji jest inny przedsiębiorca a jej kwota wynosi ponad lub równo 15 tys. PLN, musi być dokonane za pośrednictwem rachunku płatniczego. Zagadnieniem spornym są w tym przypadku przede wszystkim konsekwencje dokonania zapłaty niezgodnie ze wskazaną regulacją⁷³.

Zgodnie z art. 32 ustawy o NBP, „znaki pieniężne emitowane przez NBP są prawnymi środkami płatniczymi na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej”. Regulacja ta, mimo że nie zostało to w niej wprost wysłowione, jest niemal powszechnie uznawana za podstawę do wywodzenia obowiązku przyjmowania zapłaty w polskich znakach pieniężnych, pod rygorem popadnięcia przez wierzyciela w zwłokę. Jest to podstawowa cecha wynikająca z bycia „prawnym środkiem płatniczym”⁷⁴. Z tym dominującym poglądem polemizuje M. Olechowski, który wskazuje na różnice pomiędzy „zdolnością” określonych środków płatniczych „do umarzania zobowiązań”, a obowiązkiem ich przyjmowania, w szczególności w oparciu o

⁶⁹ Co do charakteru znaków pieniężnych zobacz wcześniejsze uwagi w pkt. 2.3.

⁷⁰ Tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, 265 i 278; P. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 161; P. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 196; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62; G. Żmij, *Prawo...*, s. 41.

⁷¹ Zob. J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 197.

⁷² Ustawa z 6.03.2018 r. - Prawo przedsiębiorców (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 221 ze zm.), dalej jako „p.p.”

⁷³ Zagadnienie to jest jednak bardzo obszerne i nie wydaje się zasadne szczegółowe prezentowanie go w niniejszej pracy, zob. szeroko na ten temat m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, 280-281; J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 161-163; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 64; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 64-65; J. Grodzicki, *Karty płatnicze i pieniądz elektroniczny a pieniądz gotówkowy*, „Głosa” 2002, nr 1, s. 9-10; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 19 i 20; J. Pisuliński, *Wykonanie...*, s. 183 oraz wskazana przez tych autorów literatura.

⁷⁴ Zob. m.in. W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62; G. Żmij, *Prawo...*, s. 38-39; K. Górski, *Pojęcie...*, s. 160-161; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 63; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, 264-265 i 278 oraz wskazana tam uchwała SN z 14.02.2002 r., III CZP 81/01, *Legalis* 52324, zgodnie z którą „z mocy art. 32 ustawy (...) o Narodowym Banku Polskim (...), emitowane przez ten bank znaki pieniężne mają moc umarzania zobowiązań pieniężnych na obszarze Polski, czyli innymi słowy, istnieje obowiązek przyjmowania wspomnianych znaków jako prawnego środka płatniczego.”

literaturę zagraniczną oraz historyczne polskie regulacje⁷⁵. Mimo trafności przedstawionych przez autora uwag, należy jednak zgodzić się z poglądami wskazującymi, że wykładnia pojęcia „prawny środek płatniczy” obejmuje obecnie także „przymus” przyjęcia zapłaty tym środkiem przez wierzyciela⁷⁶. Jak słusznie zauważono, trudno bowiem zakładać, aby racjonalny prawodawca pozbawił własne znaki pieniężne „podstawowej cechy pieniądza w znaczeniu prawnym”⁷⁷. Warto wskazać, że zagadnienie rozumienia pojęcia „prawnego środka płatniczego” na tle prawa UE było przedmiotem wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE⁷⁸, w którym zwrócono uwagę, że „pojęcie »prawnego środka płatniczego« w odniesieniu do środka płatniczego denominowanego w jednostce monetarnej oznacza w powszechnym rozumieniu, że przyjęcia tego środka płatniczego nie można co do zasady odmówić w ramach zaspokojenia długu wyrażonego w tej samej jednostce monetarnej, przy czym zaspokojenie następuje według jego wartości nominalnej i ze skutkiem zwalniającym.” Stanowisko to nawiązuje do Zalecenia Komisji Europejskiej nr 2010/191/UE⁷⁹, w którym wskazano wprost, że „w sytuacji gdy istnieje zobowiązanie pieniężne, status banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego powinien obejmować: a) obowiązkową akceptację: jeżeli strony nie uzgodniły innych środków płatniczych, wierzyciel zobowiązania nie może odmówić zapłaty banknotami i monetami euro.” Wskazane wyżej rozumienie pojęcia „prawny środek płatniczy” jest zatem spójne z jego rozumieniem na tle prawa Unii Europejskiej⁸⁰.

Nie można przy tym podzielić poglądów ogólnie utożsamiających pojęcie pieniądza ze wskazaną już cechą możliwości przymusowego umarzenia zobowiązań⁸¹ oraz traktujących tzw.

⁷⁵ M. Olechowski, *Normatywne...*, s. 70-73. Zwracają na to uwagę w szczególności K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 160-161; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 278.

⁷⁶ Tak T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 278; wydaje się, że podziela taki pogląd także K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 160-161. Por. M. Olechowski, *Normatywne...*, s. 73-75. Na pogląd M. Olechowskiego wskazuje także J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 179, który wydaje się go akceptować.

⁷⁷ M. Olechowski, *Normatywne...*, s. 74. Por. także T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 278, gdzie wskazano, że „odmienne rozumienie terminu »prawny środek płatniczy« nie znajduje uzasadnienia.” Należy w tym miejscu jednak zastrzec, że pojęcie pieniądza nie jest w sposób konieczny związane z mocą przymusowego umarzenia zobowiązań, ponieważ cechą taką posiadają wyłącznie znaki pieniężne. Kwestia ta została poruszona w dalszej części niniejszego rozdziału.

⁷⁸ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 26.01.2021 r., C-422/19, ECLI:EU:C:2021:63.

⁷⁹ Zalecenie Komisji z 22.03.2010 r. dotyczące zakresu i skutków statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego (Dz. Urz. UE L nr 83 z 30.03.2010 r., s. 70-71).

⁸⁰ Oczywiście w zakresie dotyczącym waluty euro.

⁸¹ Takie stanowisko często pojawia się w literaturze, zob. m.in. A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 63; B. Fuchs [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353-534)*, red. M. Fras, M. Habdas, LEX/el. 2018, kom. do art. 358, pkt 3; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; P. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 161; P. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 196; M. Olechowski, *Normatywne...*, s. 67-68 oraz wskazana tam literatura. Wydaje się, że pogląd ten podziela także A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia prawne rozliczeń bankowych*, „Glosa” 1996, nr 11, s. 5, na co zwraca uwagę także M. Olechowski, *Normatywne...*, s. 68.

pieniądz bezgotówkowy jedynie jako „surogat pieniądza gotówkowego”⁸² (nawet przy założeniu, że jest on „zrównany” z gotówką na tle prawa zobowiązań czy możliwości spełnienia świadczenia pieniężnego)⁸³. Skutkiem konsekwentnej akceptacji takiego poglądu, musiałyby być bowiem przyjęcie, że ustawa posługując się sformułowaniem „pieniądz”, odwołuje się przede wszystkim do znaków pieniężnych (ponieważ tylko one są prawnym środkiem płatniczym, a zatem „prawdziwym” pieniądzem)⁸⁴. Teza taka jest współcześnie nie do przyjęcia⁸⁵. Jak wprost wskazuje C. Proctor, „rzeczy ruchome stanowiące prawny środek płatniczy zawsze stanowią pieniądz, lecz nie jest odwrotnie, ponieważ nie każdy rodzaj pieniądza stanowi prawny środek płatniczy⁸⁶. Wynika to z faktu, że „prawnym środkiem płatniczym są wyłącznie fizyczne postacie pieniądza, a samo pojęcie pieniądza, obejmuje znacznie szerszą grupę instrumentów”⁸⁷. Z poglądem tym należy się zgodzić, mimo że został on wyrażony na gruncie prawa angielskiego, to znajduje pełne zastosowanie także na tle polskich regulacji.

Negatywnie z punktu widzenia możliwości prowadzenia spójnych analiz należy ocenić także powszechne posługiwanie się w literaturze pojęciami pieniądza w znaczeniu ściślejszym oraz szerszym⁸⁸, które w znacznym stopniu wprowadzają „szum” terminologiczny, niejako sugerując, że w polskim systemie prawnym mamy do czynienia z „lepszymi” i „gorszymi” postaciami pieniądza oraz zrównując ze sobą (w kategorii pieniądza w znaczeniu szerokim) obszerny katalog, znacznie różniących się od siebie instrumentów prawnych (np. zagraniczne środki pieniężne, listy zastawne czy obligacje)⁸⁹.

⁸² Tak m.in. J. Pisuliński, *Wykonanie...*, s. 179; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3.

⁸³ Tak m.in. P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6.

⁸⁴ Zwracają na to uwagę T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 265. Wydaje się, że pogląd taki zasadniczo akceptują A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 64.

⁸⁵ Por. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 265, gdzie wskazano na rosnącą rolę obrotu bezgotówkowego. Wskazana teza powoduje pewną niespójność, ponieważ niektórzy autorzy wskazują, że pieniądzem jest to czemu państwo nadaje moc przymusowego umarzania zobowiązań, a jednocześnie, że świadczenie pieniężne może zostać spełnione za pośrednictwem pieniądza bezgotówkowego (który takiej mocy nie ma). Zob. m.in. P. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 161; P. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 196. Przy zajęciu takiego stanowiska konieczne wydaje się jego jednoczesne doprecyzowanie poprzez wskazanie czy zobowiązanie do zapłaty bezgotówkowej może być wówczas uważane za zobowiązanie pieniężne lub na jakiej podstawie można uznawać wówczas takie zobowiązanie za pieniężne.

⁸⁶ C. Proctor, *Mann...*, s. 74, „chattels which are legal tender therefore necessarily have the quality of money but the converse is not true – not all money is necessarily legal tender”. Por. jednak A. Nussbaum, *Money in the Law*, Chicago 1939, s. 49-52, który wskazuje, że historycznie reguła ta nie zawsze była prawdziwa, a przymusowym środkiem umarzania długów były także inne niż pieniądz rzeczy.

⁸⁷ C. Proctor, *Mann...*, s. 74, “this necessarily follows from the fact that only physical money is legal tender, whilst the expression ‘money’ embraces a much vider variety of instruments”. Por. także C. Proctor, *Mann...*, s. 40-42.

⁸⁸ Zostały one wskazane we wcześniejszej części niniejszego rozdziału, w pkt. 2.3.

⁸⁹ Tak m.in. W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 72.

Na gruncie polskiej literatury, w pełni trafne jest natomiast stanowisko zaprezentowane przede wszystkim przez T. Dybowskiego i A. Pyrzyńską, zgodnie z którym, obecnie przy definiowaniu pieniądza, nie jest uzasadnione przyznawanie zasadniczego znaczenia znakom pieniężnym, a także, że w praktyce należy rozróżniać pojęcia „prawnego środka płatniczego” oraz „środka płatniczego”. Świadczenie pieniężne może zostać spełnione „w każdy sposób” jaki „prowadzi do przeniesienia sumy pieniężnej z majątku dłużnika do majątku wierzyciela”⁹⁰, a podstawą współczesnego rozumienia pieniądza w literaturze cywilnoprawnej jest abstrakcyjna suma pieniężna, określona za pośrednictwem jednostki pieniężnej, a nie materialny znak pieniężny⁹¹. Nie powinno się zatem wiązać pojęcia pieniądza z cechą przymusowego umarzania zobowiązań pieniężnych. Niektóre z postaci, w jakich występuje w obrocie suma pieniężna, posiadają bowiem tę cechę, a niektóre z nich jej nie posiadają⁹². Wszystkie jednak, w sposób zasadniczo jednolity, mogą prowadzić do wykonania zobowiązania pieniężnego. Tylko takie podejście jest spójne z opisanym już, dominującym w polskiej literaturze, rozumieniem pojęcia zobowiązania pieniężnego jako zobowiązania do przeniesienia określonej wartości ekonomicznej wyrażonej w jednostkach pieniężnych. Podsumowując, świadczenie pieniężne może zostać wykonane także poprzez zapłatę tzw. pieniądzem bankowym oraz pieniądzem elektronicznym, co stanowi wykonanie zobowiązania zgodnie z jego treścią, a nie wyłącznie *datio in solutum*⁹³. W związku z powyższym, zasadne jest krótkie scharakteryzowanie obu wskazanych instytucji.

Pojęcie pieniądza elektronicznego⁹⁴ oraz zasady jego funkcjonowania stały się przedmiotem bardzo licznych opracowań i wypowiedzi w literaturze cywilnoprawnej, pomimo

⁹⁰ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 266.

⁹¹ Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 265-266; P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2019, kom. do art. 358, pkt 1; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 153 i 156; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; Z. Żabiński, *Istota...*, s. 255; A. Socha, *Bankowe rozliczenia pieniężne a świadczenie pieniężne*, „Radca Prawny” 2000, nr 2, s. 73-74. Wydaje się, że stanowisko takie popierają także G. Żmij, *Prawo...*, s. 46-47; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59 i 62.

⁹² W tym kontekście K. Górecka wskazuje, że bardziej adekwatne mogłoby być powiązanie przymusowej mocy umarzania zobowiązań z jednostką pieniężną a nie znakiem pieniężnym. Należy zgodzić się z poglądem, że takie ujęcie wymagałoby powszechnego ubankowienia, jednak niewątpliwie mogłoby doprowadzić do zwiększenia przejrzystości w prawnym rozumieniu pojęcia pieniądza, zob. K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 161.

⁹³ Obecnie stanowisko takie jest praktycznie jednolicie reprezentowane w literaturze, tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 265 oraz 282; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 156. Por. C. Proctor, *Mann...*, s. 31-32, 50-51. Powszechnie przywołuje się w tym kontekście stanowisko A. Chłopeckiego, Z. Mrowca, *Zagadnienia...*, s. 6-7 i 11, gdzie autorzy wskazywali, że „rozliczenie za pomocą banku nie jest świadczeniem pieniężnym (...)” oraz jego trafną krytykę A. Socha, *Bankowe...*, s. 72-74. Por. także M. Olechowski, *Normatywne...*, s. 75; T. Targosz, *Pieniądz elektroniczny* [w:] *Prawo Internetu*, red. P. Podrecki, LEX/el. 2007, pkt 7.5.4. W kontekście prawoporównawczym zagadnienie to prezentuje G. Żmij, *Prawo...*, s. 45-48.

⁹⁴ Pierwotnie sporne było czy pieniądz elektroniczny powinien być wyodrębniany jako osobna postać pieniądza bezgotówkowego, obecnie takie stanowisko dominuje, zob. w tym zakresie m.in. A. Stosio, *Pieniądz elektroniczny*

faktu, że nie odgrywa on szczególnie istotnej roli w obrocie gospodarczym⁹⁵. Ze względu na obszerność opublikowanych na ten temat wypowiedzi, nie wydaje się zasadne bardziej szczegółowe przedstawienie tej problematyki w niniejszej pracy. Należy jednak porządkowo wskazać, że pojęcie to jest obecnie zdefiniowane w art. 2 pkt. 21a ustawy o usługach płatniczych⁹⁶, przy czym wprowadzenie tej instytucji stanowi konsekwencję implementacji do polskiego porządku prawnego rozwiązań dyrektywy 2009/110/WE⁹⁷. Zgodnie z przyjętą definicją, pieniądz elektroniczny jest to „wartość pieniężna przechowywana elektronicznie, w tym magnetycznie, wydawana, z obowiązkiem jej wykupu, w celu dokonywania transakcji płatniczych, akceptowana przez podmioty inne niż wyłącznie wydawca pieniądza elektronicznego”⁹⁸. Jak trafnie zwraca się uwagę w literaturze, obecna definicja nie odwołuje się bezpośrednio do pojęcia jednostki pieniężnej i nie wymaga wprost, aby przedmiotowa wartość pieniężna była wyrażona w jednostkach pieniężnych (co w poprzednim stanie prawnym wynikało literalnie z art. 4 pkt 5 lit. e ustawy – Prawo bankowe⁹⁹)¹⁰⁰. Należy jednak uznać, że konieczność odwołania się do jednostki pieniężnej wynika z samego faktu posłużenia się zwrotem „wartość pieniężna”¹⁰¹. Pieniądz elektroniczny jest „całkowicie zdematerializowany” i „przechowywany na instrumentach płatniczych”¹⁰², a zapłata odbywa

– *cywilnoprawna analiza pojęcia (II)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 6, s. 17-18 oraz odmiennie J. Grodzicki, *Karty...*, s. 11. Por. m.in. K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 155; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 270; B. Bajor, *Pieniądz elektroniczny – wirtualny pieniądz gotówkowy czy odmiana pieniądza bezgotówkowego (kilka uwag na temat istoty pieniądza elektronicznego)*, „Państwo Prawne” 2015, nr 1, s. 98-100.

⁹⁵ Zob. szeroko o pieniądzu elektronicznym m.in. A. Stosio, *Pieniądz elektroniczny – cywilnoprawna analiza pojęcia (I)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 5, s. 32-36; A. Stosio, *Pieniądz... (II)*, s. 17-23; B. Bajor, *Pieniądz...*, s. 85-101; T. Targosz, *Pieniądz...*; M. Chajda, *Prawna...*, s. 9-21; J. Grodzicki, *Karty...*, s. 8-14; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 154-155; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 270-271; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 58-59 i 64-65; G. Żmij, *Prawo...*, s. 42-43 oraz wskazana przez tych autorów literatura. Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 50-51.

⁹⁶ Ustawa z 19.08.2011 r. o usługach płatniczych (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2360 ze zm.), dalej „u.u.p.”

⁹⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z 16.09.2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 2000/46/WE (Dz. Urz. UE. L z 2009 r., nr 267, str. 7). Regulacja prawna poświęcona pieniądzu elektronicznemu wraz z upływem czasu ewoluowała, a na przestrzeni lat miała swoje źródło w różnych aktach prawnych, zob. m.in. K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 154-155; M. Chajda, *Prawna...*, s. 9-13. Rozważania na tle rozwiązań prawa bankowego (w którym pierwotnie uregulowano wskazaną instytucję) prezentuje przede wszystkim A. Stosio, *Pieniądz... (II)*.

⁹⁸ Jak wskazuje B. Bajor, *Pieniądz...*, s. 88-90, definicja ta wskazuje listę cech, które muszą być spełnione łącznie, aby móc określić dany instrument jako pieniądz elektroniczny.

⁹⁹ Ustawa z 29.08.1997 r. - Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2324 ze zm.), dalej jako „p.b.”

¹⁰⁰ K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 154-155; M. Chajda, *Prawna...*, s. 12. Por. T. Targosz, *Pieniądz...*, pkt 7.2.7.

¹⁰¹ Zob. B. Bajor, *Pieniądz...*, s. 88. Wydaje się, że podzielają to stanowisko także Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 58. Odmiennie K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 154-155, która wskazuje, że obecnie „niektóre desygnty pojęcia pieniądza wykluczone byłyby z zakresu pojęcia pieniądza” oraz M. Chajda, *Prawna...*, s. 12.

¹⁰² T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 270. Jak wskazują autorzy, zagadnienia wydania i wykupu zostały uregulowane w art. 59j i n. u.u.p. Por. A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 21 i 22; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 58-59.

się poprzez elektroniczny transfer „informacji wyrażającej określoną sumę pieniężną”¹⁰³, przy czym w literaturze wskazano, że jest ona oparta o konstrukcję przekazu¹⁰⁴. Ze względu na fakt, że pieniądz elektroniczny nie może zostać uznany za prawny środek płatniczy, do posłużenia się nim w celu wykonania świadczenia pieniężnego, konieczna jest zgoda wierzyciela¹⁰⁵. Jako moment wykonania zobowiązania wskazuje się moment „przepływu informacji cyfrowej odzwierciedlającej sumę pieniężną”¹⁰⁶.

Obok pieniądza elektronicznego, powszechnie wyróżnia się także kategorię „pieniądza” bankowego lub księgowego, którym są „sumy pieniężne zgromadzone na rachunkach bankowych”. Nie mają one charakteru materialnego – nie są znakami pieniężnymi, lecz mają postać „wpisów w księgach bankowych”¹⁰⁷. Dominuje stanowisko zgodnie z którym tzw. pieniądz bankowy stanowi wierzycielność posiadacza rachunku bankowego bądź płatniczego¹⁰⁸, przy czym w literaturze wskazano także, że „nie jest (...) właściwe kwalifikowanie pieniądza bankowego jako pieniądza o charakterze obligacyjnym, w zestawieniu z prawnorzeczowym charakterem pieniądza gotówkowego”¹⁰⁹. Jako argument wskazano, że uznanie rachunku bankowego wierzyciela nie jest skutkiem przelewu, a „musi być uznane za przeniesienie sumy pieniężnej”¹¹⁰. Stanowisko to nie wydaje się jednak przekonujące, ponieważ brak aprobaty dla poglądu, zgodnie z którym spełnienie świadczenia pieniężnego następuje w formie przelewu wierzycielności, nie musi koniecznie skutkować uznaniem, że tzw. pieniądz bankowy nie ma charakteru obligacyjnego. Odnosząc się nieco szerzej do wskazanego zagadnienia, należy zauważyć, że w przypadku tzw. pieniądza bankowego spełnienie świadczenia pieniężnego

¹⁰³ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 65; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22. Jak wskazuje G. Żmij, *Prawo...*, s. 42, „jednostki pieniężne reprezentują odpowiednie zapisy (kombinacje liczb) zakodowane na elektronicznym nośniku informacji”; podobnie A. Stosio, *Pieniądz... (II)*, s. 17, „jednostki pieniądza elektronicznego mają wyłącznie postać ciągu bitów”.

¹⁰⁴ Tak A. Stosio, *Pieniądz... (II)*, s. 19-21. Zob. także G. Koziół [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3. Pogląd dotyczący stosowania konstrukcji przekazu krytycznie ocenia T. Targosz, *Pieniądz...*, pkt 7.5.3.

¹⁰⁵ Wynika to pośrednio także z samej definicji pieniądza elektronicznego, zob. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59; B. Bajor, *Pieniądz...*, s. 97. Por. m.in. P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 7; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 64.

¹⁰⁶ T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 270-271. Zob. T. Targosz, *Pieniądz...*, pkt 7.5.4. Por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 65.

¹⁰⁷ Oba cytaty z T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 267. Zob. także m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 45; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 72; J. Grodzicki, *Karty...*, s. 9; Z. Żabiński, *Próba...*, s. 134, 137, 139-140; Z. Żabiński, *Istota...*, s. 258.

¹⁰⁸ Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 267 i 269 oraz wskazane tam orzecznictwo; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62; G. Załucki [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 1; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, art. 358, pkt 18.

¹⁰⁹ T. Targosz, *Pieniądz...*, pkt 7.3.1. Zwraca na to uwagę, lecz nie zajmuje stanowiska K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 154.

¹¹⁰ T. Targosz, *Pieniądz...*, pkt 7.3.1. Por. Z. Żabiński, *Próba...*, s. 141-142.

następuje poprzez „przekazanie sum pieniężnych” z rachunku dłużnika na rachunek wierzyciela¹¹¹ za pośrednictwem tzw. bankowego rozliczenia pieniężnego¹¹² bądź usługi płatniczej, a pod względem prawnym czynność taka jest w literaturze klasyfikowana jako przelew wierzytelności „opiewającej” na określone sumy pieniężne¹¹³. Należy także zwrócić uwagę na stanowisko Sądu Najwyższego zaprezentowane w uzasadnieniu wyroku z 18.02.2004 r.¹¹⁴, gdzie wskazano, że „wierzytelność osoby, na rachunek której zostały przekazane środki pieniężne, powstaje w wyniku działania posiadacza, zlecającego przelanie środków, jednakże nie jest skutkiem przelewu wierzytelności w rozumieniu art. 509 k.c.” W ocenie Sądu Najwyższego, dokonanie rozliczenia pieniężnego powoduje zarówno wygaśnięcie wierzytelności dłużnika przysługującej mu wobec jego banku z tytułu umowy rachunku bankowego, jak i powstanie nowej wierzytelności w relacji wierzyciela i jego banku. Nie mamy zatem w tym przypadku do czynienia z przelewem o jakim mowa w kodeksie cywilnym. Kwestionowanie mechanizmu rozliczenia pieniężnego jako przelewu wierzytelności nie musi więc jednoznacznie prowadzić do uznania, że pieniądź bankowy jest czymś innym niż wierzytelnością. Należy mieć także na uwadze, że pod pojęciem „przelewu wierzytelności”, może kryć się szereg skomplikowanych czynności prawnych o zróżnicowanych skutkach, gdzie przelew wierzytelności jest wyłącznie jednym z wielu elementów¹¹⁵. Zagadnienie to wymaga jednak z pewnością dalszych badań¹¹⁶, które znacznie odbiegałyby od tematyki niniejszej pracy.

Analogicznie jak było to wskazywane w przypadku pieniądza elektronicznego, także pieniądź bankowy nie jest prawnym środkiem płatniczym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem spełnienie świadczenia pieniężnego za jego pośrednictwem może mieć miejsce jedynie za zgodą wierzyciela¹¹⁷. Należy jednocześnie zgodzić się z poglądami wskazującymi, że po

¹¹¹ Por. wcześniejsze uwagi o spełnieniu świadczenia pieniężnego oraz m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 266; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 59 i 62. Zob. także A. Socha, *Bankowe...*, s. 73.

¹¹² Zob. art. 63 i n. p.b. oraz art. 3 u.u.p. Różnicę językową pomiędzy „rozliczeniem pieniężnym” a „świadczeniem pieniężnym” podkreślali przede wszystkim A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 6. Zob. A. Socha, *Bankowe...*, s. 72-74.

¹¹³ T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 269. Zob. także m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62; J. Grodzicki, *Karty...*, s. 9; G. Kozieł, *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6; P. Machnikowski, *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 18. Por. A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 9-11.

¹¹⁴ Wyrok SN z 18.02.2004 r., V CK 233/03, *Legalis* 108791.

¹¹⁵ Zob. A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 10-11.

¹¹⁶ Na co zwracali uwagę już A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 11.

¹¹⁷ Pogląd taki nie budzi istotnych wątpliwości, zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 279-280; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62-63; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 162; J. Grodzicki, *Karty...*, s. 9; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 179. W kontekście prawa angielskiego i niemieckiego wskazuje na to G. Żmij, *Prawo...*, s. 46.

pierwsze, zgoda taka może mieć charakter dorozumiany (np. poprzez wskazanie numeru rachunku bankowego w korespondencji)¹¹⁸, a po drugie, że na obecnym etapie rozwoju gospodarczego możemy mówić o upowszechnieniu się zwyczaju spełniania świadczeń pieniężnych poprzez wykorzystanie rachunków bankowych lub płatniczych. W takim przypadku wystarczający do spełnienia świadczenia w taki sposób jest „brak wyraźnego sprzeciwu ze strony wierzyciela”¹¹⁹. W przypadku, w którym umowa stron nie określa wprost sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego, z zastrzeżeniem powyższych uwag, wybór w tym zakresie należy do dłużnika¹²⁰. Na marginesie niniejszej tematyki pozostaje natomiast kwestia ewentualnej odpowiedzialności za spełnienie świadczenia w formie innej niż uzgodniona oraz możliwość odmowy jego przyjęcia¹²¹.

Jednymi z najszerzej analizowanych zagadnień dotyczących problematyki spełnienia świadczenia pieniężnego za pomocą tzw. pieniądza bankowego jest wskazanie momentu, w którym dochodzi do spełnienia świadczenia oraz powiązana z tym tematyka charakteru prawnego wpisu bankowego. W literaturze i orzecznictwie przez długi okres dominował¹²² w tym zakresie pogląd, zgodnie z którym momentem spełnienia świadczenia jest moment uznania rachunku bankowego wierzyciela. Jako argument decydujący wskazuje się zarówno brzmienie art. 454 k.c., zgodnie z którym dług pieniężny jest długiem oddawczym, jak i to, że dopiero w momencie dokonania uznania rachunku, wierzyciel ma realną możliwość skorzystania ze zgromadzonych na nim środków¹²³. Pogląd ten jest jednak kwestionowany¹²⁴, zarówno ze względu na odmienne uregulowanie kwestii odpowiedzialności na tle ustawy o usługach

¹¹⁸ Tak m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 62; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 162; G. Załucki [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 14; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 7; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 18.

¹¹⁹ T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 279-280. Zob. także m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 63; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 179; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 162; G. Załucki [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 14; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 18.

¹²⁰ J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 196; J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 164; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; G. Załucki [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 12; M. Bączyk [w:] *System Prawa Handlowego*, tom 5, red. M. Stec, Warszawa 2017, s. 1151 na co zwracają uwagę T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 279-280.

¹²¹ W tym zakresie zob. m.in. K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 162-163; J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 196-197; J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 164; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 64; A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 7.

¹²² I wydaje się, że mimo stanowisk przeciwnych, nadal dominuje.

¹²³ Zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 63; J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 165-166; J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 199-201; A. Socha, *Bankowe...*, s. 73-74; wyrok SN z 14.01.2016 r., I CSK 1094/14, LEX nr 2023919; uchwała SN z 14.02.2002 r., III CZP 81/01; wyrok SN z 12.07.1996 r., II CRN 79/96, LEX nr 465045; uchwała SN z 4.01.1995 r., III CZP 164/94, LEX nr 4159.

¹²⁴ Zob. zestawienie pojawiających się w tym zakresie poglądów oraz ich częściową krytykę K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 157 i n.

płatniczych¹²⁵, jak i brak konstytutywnego charakteru wpisu na rachunku bankowym¹²⁶. Bez dalszej pogłębionej analizy, której prowadzenie nie wydaje się w niniejszej pracy zasadne, mimo poglądów krytycznych należy podtrzymać stanowisko, zgodnie z którym, spełnienie świadczenia pieniężnego następuje dopiero w momencie uznania rachunku bankowego wierzyciela, a to ze względu na fakt, że dopiero wówczas następuje realne zaspokojenie jego interesu¹²⁷. W tym zakresie należy podzielić stanowisko C. Proctora, który odnosząc się do wskazanej problematyki na tle prawa angielskiego uznaje, że zapłata bezgotówkowa ma miejsce dopiero wówczas, gdy wierzyciel ma pełny i bezwarunkowy dostęp do środków pieniężnych¹²⁸. Z tego samego względu nie można zaakceptować stanowiska J. Pisulińskiego, który wskazuje, że „skoro wpis na rachunek bankowy ma charakter deklaratoryjny, to nie wiadomo, dlaczego dopiero z jego dokonaniem miałyby dojść do wykonania zobowiązania pieniężnego”¹²⁹. Jednocześnie sam autor wskazuje, że zgodnie z orzecnictwem Sądu Najwyższego „wpis (...) pełni również materialnoprawną przesłankę rozporządzania przez posiadacza środkami pieniężnymi (...)”¹³⁰. W orzecnictwie, stwierdzenie to jest rozumiane w taki sposób, że „dopóki (...) wpis nie zostanie skorygowany, (...), dopóty posiadacz nie może skutecznie domagać się od banku zrealizowania swej wierzytelności w wysokości innej, niż wynikająca z wpisu”¹³¹. Zestawiając powyższą uwagę dotyczącą znaczenia wpisu na rachunku bankowym z poglądami odwołującymi się do konieczności uwzględnienia faktycznego interesu wierzyciela oraz poglądami C. Proctora, należy uznać, że nie ma między nimi sprzeczności. Moment wpisu na rachunku wierzyciela stanowi o spełnieniu świadczenia właśnie z tego

¹²⁵ Tak T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 282.

¹²⁶ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 187; A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 7-9 i 11.

¹²⁷ Tak w szczególności J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 166; J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 198; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 159.

¹²⁸ C. Proctor, *Mann...*, s. 193-195, który wskazuje w szczególności, że “(...) it is suggested that payment can only be deemed to be made when necessary credit entry has been made to the creditor’s account, for it is only at that point that the creditor will acquire the immediate and unconditional use of his money (...)”. Zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 48, gdzie wskazano “non-physical forms of cash may constitute »payment«, so long as the transferer is immediately able to dispose of the full amount of the funds concerned and to apply them in discharge of his own obligations”.

¹²⁹ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 187. Por. A. Chłopecki, Z. Mrowiec, *Zagadnienia...*, s. 11, gdzie wskazano, że „nie można mówić o konstytutywnym skutku wpisu na rachunek bankowy (...) w stosunku między posiadaczem rachunku a jego dłużnikiem”.

¹³⁰ Wyrok SN z 4.10.2007 r., V CSK 255/07, LEX nr 435625. Tak także wyrok SN z 27.10.2016 r., V CSK 48/16, LEX nr 2165600; wyrok SN z 8.12.2010 r., V CSK 163/10, LEX nr 784297; uchwała SN z 29.12.1994 r., III CZP 162/94, LEX nr 4157.

¹³¹ Wyrok SN z 8.12.2010 r., V CSK 163/10. Por. A. Socha, *Bankowe...*, s. 70-72, który wskazuje, że w jego ocenie wpis ma charakter konstytutywny.

względu, że dopiero wpis umożliwi wierzycielowi realne skorzystanie z przedmiotu świadczenia¹³².

Na tle problematyki spełnienia świadczenia pieniężnego, w literaturze pojawiają się także wypowiedzi dotyczące charakteru prawnego lub momentu spełnienia świadczenia za pośrednictwem instrumentów takich jak karty płatnicze, чеки czy weksle. Problematyka ta nie będzie jednak rozwijana w niniejszej pracy¹³³. Nie będzie szerzej analizowana także problematyka charakteru prawnego wykonania zobowiązania pieniężnego i to pomimo faktu, że kwestia możliwości klasyfikacji zapłaty (niezależnie od jej formy) jako czynności prawnej jest jednym z istotniejszych zagadnień dotyczących spełnienia świadczenia pieniężnego. Zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie, zdecydowanie dominuje stanowisko, zgodnie z którym spełnienie świadczenia pieniężnego jest czynnością prawną¹³⁴. Wydaje się, że jest ono obecne także na gruncie prawa angielskiego, gdzie C. Proctor, wskazuje, że „zapłata oznacza czynność dłużnika zaakceptowaną przez wierzyciela”¹³⁵. Należy przy tym odnotować, że szeroką polemikę w stosunku do tego wiodącego poglądu zaprezentowali w szczególności T. Dybowski oraz A. Pyrzyńska, m.in. wskazując, że zapłata nie jest czynnością prawną, a jedynie czynnością konwencjonalną o charakterze wykonawczym oraz podkreślając, że „czynność prawna nie może wywoływać skutków określonych wyłącznie ustawą”¹³⁶. Pogłębione podejmowanie tej problematyki oraz analiza odrębnych stanowisk nie wydają się jednak zasadne na gruncie niniejszej pracy i wymagałyby odrębnych badań¹³⁷. Na potrzeby niniejszej

¹³² Zob. J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 166; J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 198; K. Górecka, *Pojęcie...*, s. 159; C. Proctor, *Mann...*, s. 192-193. Zob. także wyrok SN z 12.07.1996 r., II CRN 79/96; uchwała SN z 4.01.1995 r., III CZP 164/94.

¹³³ Zob. w tym zakresie uwagi m.in. J. Grodzicki, *Karty...*, s. 10-11; G. Żmij, *Prawo...*, s. 39-41 i 48; J. Naworski, *Zobowiązania...*, s. 167-168; J. Naworski, *Opóźnienie...*, s. 201-203; Z. Żabiński, *Próba...*, s. 135; Z. Żabiński, *Istota...*, s. 246; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 23; C. Proctor, *Mann...*, 34, 182-188.

¹³⁴ Szeroko tematykę prezentuje Z. Kuniewicz, *Uwagi o charakterze prawnym wykonania zobowiązania na przykładzie świadczenia pieniężnego* [w:] *Proces cywilny: nauka – kodyfikacja – praktyka: księga jubileuszowa dedykowana Prof. Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012, s. 1145-1154. Zob. także m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 42 i 64; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 307; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 297; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, 181. Por. także zestawienie różnych poglądów G. Żmij, *Prawo...*, s. 32. W zakresie orzecznictwa wskazuje się w szczególności na orzeczenia wydane na tle ustawy z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1520 ze zm.), dalej jako „p.u.”, zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 273-274. Tak m.in. wyrok SN z 30.11.2017 r., IV CSK 26/17, Legalis 1706420; wyrok SN z 15.02.2019 r., III CSK 52/17, Legalis 1875028; wyrok SN z 27.07.2016 r., V CSK 605/15, Legalis 1533202; wyrok SN z 24.05.2012 r., II CSK 546/11, Legalis 526859. Zob. także zestawienie orzeczeń wskazane w dotyczącej „kredytów frankowych” uchwale SN z 16.02.2021 r., III CZP 11/20, Legalis 2532281.

¹³⁵ C. Proctor, *Mann...*, s. 178-179 i n., “payment in the legal sense must connote any act offered and accepted in performance of a monetary obligation (...)”.

¹³⁶ T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 273-278. Por. C. Proctor, *Mann...*, s. 179-180.

¹³⁷ Z podobnego założenia wyszedł także G. Żmij, *Prawo...*, s. 32, jednakże nie wydaje się, aby od tamtej pory ta kwestia została zbadana w sposób kompleksowy.

pracy, w dalszych jej częściach poprzestaję na przyjęciu stanowiska dominującego, tzn., że zapłata (spełnienie świadczenia pieniężnego) stanowi czynność prawną.

3. Ogólna problematyka walut obcych

3.1. Pojęcie waluty obcej

Pojęcie waluty jest pojęciem wieloznacznym. W polskiej literaturze przedwojennej analizował je przede wszystkim W. Kosieradzki¹³⁸, a w czasach współczesnych G. Żmij¹³⁹. Za tymi autorami należy podkreślić dwa podstawowe rozumienia pojęcia waluty – po pierwsze jako systemu monetarnego danego państwa, a po drugie, jako idealnej jednostki miary, czyli jednostki pieniężnej powiązanej z tym systemem¹⁴⁰. Według W. Kosieradzkiego „przeciwstawienie pojęcia waluty pojęciu pieniądza” oraz odwołanie się do długu „wyrażonego w walucie” pozwala na zapewnienie formalnej niezmienności przedmiotu świadczenia, przy jednoczesnej akceptacji przez strony, że w przypadku ewentualnej zmiany systemu monetarnego danego kraju, przedmiot ten ulegnie zmianie¹⁴¹. Konsekwentnie, zmiana systemu pieniężnego w trakcie trwania zobowiązania powoduje wyłącznie „substytucję jednej jednostki pieniężnej na inną”, a nie wygaśnięcie zobowiązania¹⁴². Uwagi te mają także walor kolizyjnoprawny¹⁴³, ze względu na fakt, że to prawo państwa będącego emitentem waluty decyduje o tym co stanowi jego jednostkę pieniężną¹⁴⁴. Jak wskazuje W. Popiołek „jeżeli (...) wykonanie zobowiązania ma nastąpić poprzez zapłatę określonej sumy pieniężnej, to do

¹³⁸ W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 48 i n.

¹³⁹ G. Żmij, *Prawo...*, s. 56 i n.; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe Prawo Handlowe*, tom 9, red. W. Popiołek, Warszawa 2013, s. 708-709.

¹⁴⁰ G. Żmij, *Prawo...*, s. 56 i n.; G. Żmij, *Międzynarodowe...*, s. 708-709. Zob. także szeroko W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 48-66. Na pojęcie waluty jako „ustawowego, ogólnego środka wypłat”, co jak się wydaje zasadniczo odpowiada obecnemu pojęciu „prawnego środka płatniczego” wskazywał F. Zoll, *Zobowiązania w zarysie według polskiego kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1948, s. 217.

¹⁴¹ W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 51-56, 65-66.

¹⁴² Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60. Zob. także W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71; szeroko opisuje te kwestię W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 52-60.

¹⁴³ Por. jednak uwagi G. Żmij, *Międzynarodowe...*, s. 711-712; G. Żmij, *Prawo...*, s. 79-81. Problematyka prawa waluty w aspekcie kolizyjnoprawnym została szczegółowo i kompleksowo opracowana w monografii G. Żmija, „Prawo waluty”. W tym zakresie zasadne jest odesłanie przede wszystkim do prac tego autora. Tematyka ta nie będzie szerzej rozwijana w niniejszej pracy, poza kilkoma uwagami mającymi jednak charakter głównie porządkujący.

¹⁴⁴ Zob. szeroko G. Żmij, *Międzynarodowe...*, s. 710-716; W. Popiołek, *Wykonanie zobowiązania umownego a prawo miejsca wykonania. Zagadnienia kolizyjnoprawne*, Katowice 1989, s. 132-134; G. Żmij, *Prawo...*, s. 106-110, gdzie m.in. wskazano, że „dla określenia, co stanowi daną walutę, właściwe jest prawo państwa lub organizacji państw będących emitentem danej waluty”. Zob. także W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 72-85; M. Wojewoda, *Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych*, Warszawa 2007, s. 312-314; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 264 i 286.

wyłącznej kompetencji prawa waluty¹⁴⁵ należy określenie, jakie rodzaje znaków są pieniądzem, jaka jest ich wartość nominalna, a także kursowa (...)”¹⁴⁶. Prawo waluty jest zdaniem autora także zasadniczo właściwe do określenia konsekwencji zmiany w systemie monetarnym, tj., kiedy dochodzi do zastąpienia „starej” waluty przez „nową” wraz z zasadami dokonania stosownego przeliczenia¹⁴⁷.

Biorąc pod uwagę charakter niniejszej pracy, która w swojej zasadniczej części ma być poświęcona dochodzeniu roszczeń wynikających ze zobowiązania wyrażonego w walucie obcej, kluczowe znaczenie ma pojęcie waluty jako jednostki pieniężnej (a zatem waluty obcej jako zagranicznej jednostki pieniężnej), która konstruuje sumę pieniężną¹⁴⁸. Wydaje się, że takie rozumienie w znacznym stopniu odpowiada także intuicyjnemu rozumieniu pojęcia „zobowiązania wyrażonego w walucie obcej”¹⁴⁹. Pojęcia waluty polskiej oraz waluty obcej mają swoje definicje w prawie dewizowym, jednakże na gruncie przyjmowanych w niniejszej pracy założeń, nie są one przydatne. Zawężają one bowiem swoje zastosowanie do znaków pieniężnych¹⁵⁰, co nie odpowiada przedstawionym ustaleniom w zakresie rozumienia waluty i pieniądza¹⁵¹.

Analizując zakres pojęcia waluty obcej należy zwrócić także uwagę na istniejący podział na kategorie walut wymiennalnych oraz walut niewymiennalnych¹⁵². W szczególności,

¹⁴⁵ „Prawo waluty” definiuje on jako „prawo państwa, które kreuje dany rodzaj pieniądza”. Wskazuje on także, że na system ten składają się „normy należące do różnych dziedzin prawa”, a ich celem jest „stworzenie jednolitej, koherentnej całości: systemu monetarnego”, W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 132. Oczywiście pojawia się na tym tle zagadnienie rozgraniczenia zakresu prawa waluty oraz innych systemów prawnych, które mają znaczenie z punktu widzenia danego zobowiązania. Kwestia ta jednak (z pewnymi odstępstwami) nie jest rozwijana w niniejszej pracy. Zob. w tym zakresie m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 114 i n.; W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 133-145; G. Żmij, *Międzynarodowe...*, s. 717-728; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 311-313.

¹⁴⁶ W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 133.

¹⁴⁷ W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 134. Por. G. Żmij, *Prawo...*, s. 135-137. Wydaje się, że stanowisko to podziela także W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 74-76; 82-85.

¹⁴⁸ Zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 56-60 oraz wskazana tam uchwała SN z 8.09.1995 r., III CZP 105/95, OSNC 1995/12/174 wraz z glosą aprobującą A. Szpunara, OSP 1996/5/87. Zob. także J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 173 i 175; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 271; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 5, gdzie wskazano, że „(...) walutą danego państwa jest jednostka pieniężna (...)”; P. Machnikowski, *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2. Por. W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 6; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4. Wydaje się, że stanowisko takie podziela także Z. Żabiński, *Istota...*, s. 265, pisząc o „obcych jednostkach pieniężnych”.

¹⁴⁹ O czym świadczą także poglądy powołane powyżej.

¹⁵⁰ Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt. 10 ustawy z 27.07.2002 r. Prawo dewizowe (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 309, dalej jako „p.d.”) „walutami obcymi są znaki pieniężne (banknoty i monety) (...)”.

¹⁵¹ Na fakt, że definicje te są nieodpowiednie do wykładni pojęcia „waluty polskiej” i „waluty obcej” na gruncie prawa cywilnego oraz mogą mieć znaczenie wyłącznie „pomocnicze” zwraca uwagę M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4. Z poglądem tym należy się zgodzić. Do definicji tej odwołują się (jednak bez szerszego uzasadnienia) R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 6-7; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 11. Por. G. Żmij, *Prawo...*, s. 58, który zwraca uwagę, że pojęcie waluty pojawia się w prawie „w różnych znaczeniach”.

¹⁵² Problematyka roli podziału na waluty wymiennalne i niewymiennalne nie jest zwyczajowo pogłębianą przy omawianiu przedmiotowego zagadnienia i jest wspomniana wyłącznie w niewielkim zakresie, ograniczającym się

należy odpowiedzieć na pytanie, czy ustawodawca posługując się pojęciem waluty obcej, odnosi się wyłącznie do walut wymienialnych czy obejmuje zakresem tego pojęcia także waluty nieposiadające tej cechy. W tym celu należy w pierwszej kolejności krótko przedstawić czym jest „wymienialność” danej waluty oraz wskazać czy cecha ta powinna mieć znaczenie na gruncie wykładni pojęcia waluty obcej w zakresie będącym przedmiotem niniejszej pracy¹⁵³.

Pojęcie wymienialności jest pojęciem wieloznacznym, przy czym dominuje przypisywanie mu znaczenia tożsamego z tym, jakie jest przyjmowane na gruncie umowy o Międzynarodowym Funduszu Walutowym¹⁵⁴. Takie ujęcie wspiera także brzmienie art. 2 ust. 1 pkt. 11 p.d., zgodnie z którym „walutami wymienialnymi są waluty obce państw spełniających wymagania art. VIII statutu Międzynarodowego Funduszu Walutowego”. Wymienialność walut jest jednak przede wszystkim także kategorią ekonomiczną¹⁵⁵ i oznacza „zagwarantowaną przez władze pieniężne i faktycznie istniejącą możliwość wymiany jakiegoś rodzaju lub formy pieniądza występującego w ramach danego państwowego systemu pieniężnego na inne rodzaje lub formy pieniądza funkcjonujące jako pieniądz bądź uznawane za pieniądz w innych państwowych systemach pieniężnych oraz możliwość wykorzystywania wymienionych środków pieniężnych zgodnie z celem wymiany”¹⁵⁶. Jest ona jednocześnie ściśle związana z prawem publicznym, ponieważ stopień wymienialności danej waluty jest „odwrotnie proporcjonalny” do obowiązujących w kraju jej pochodzenia ograniczeń dewizowych¹⁵⁷. Ze względu na znaczną złożoność zagadnienia, nie wydaje się zasadne jednocześnie szczegółowe opisywane wymagań i warunków, których spełnienie klasyfikuje

głównie do odnotowania istnienia takich kategorii pojęciowych, jednak bez kompleksowego opisu wynikających z nich konsekwencji zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 288; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172-173; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 7.2; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9. T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 11; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22. Zob. także G. Żmij, *Prawo...*, s. 201-202 (w kontekście zasad UNIDROIT). W dalszej części rozdziału wskazano jednak, że rozróżnienie wskazanych kategorii jest traktowane jako kluczowe w literaturze cywilnoprawnej poświęconej możliwości dokonania potrącenia wierzytelności wyrażonych w różnych walutach.

¹⁵³ Przedmiotowe uwagi mają na celu wyłącznie krótkie przedstawienie wskazanych pojęć, ze względu na fakt, że sama problematyka wymienialności walut oraz funkcjonowania Międzynarodowego Funduszu Walutowego jest niezwykle złożona i doczekała się licznych opracowań w literaturze, zob. w szczególności J. Krakowski, *Wymienialność walut. Zasady i praktyka Międzynarodowego Funduszu Walutowego*, Warszawa 1987; E. Pietrzak, *Wymienialność złotego*, Warszawa 1996.

¹⁵⁴ Umowa o Międzynarodowym Funduszu Walutowym, podpisana w Bretton Woods dnia 22 lipca 1944 r. (M. P.z 2010 r., nr 36, poz. 501), dalej także jako „statut MFW”. Tak także G. Żmij, *Prawo...*, s. 202; E. Pietrzak, *Wymienialność...*, s. 18-21. Por. szeroko J. Krakowski, *Wymienialność...*, s. 11-31.

¹⁵⁵ Por. E. Pietrzak, *Wymienialność...*, s. 15 i n.

¹⁵⁶ J. Krakowski, *Wymienialność...*, s. 14.

¹⁵⁷ Tak E. Pietrzak, *Wymienialność...*, s. 17, wskazując także, że „im mniej restrykcji walutowych stosują władze monetarne danego państwa, tym więcej wymienialności jego waluty”. Kwestie te są szeroko opisywane w literaturze poświęconej tej tematyce.

daną walutę jako wymiennalną i zasadne jest odesłanie w tym zakresie do istniejącej już literatury¹⁵⁸.

Odnosząc się do drugiego z zagadnień, należy wskazać, że pojęcie waluty obcej, w zakresie będącym przedmiotem niniejszej pracy, czyli w szczególności w kontekście regulacji prawa cywilnego materialnego oraz procesowego¹⁵⁹, nie powinno być ograniczone wyłącznie do kategorii walut obcych wymiennalnych. Na poparcie takiego stanowiska można przywołać kilka argumentów. Przede wszystkim należy wskazać na argument o charakterze językowym, tzn. brak zawężenia pojęcia waluty obcej na gruncie tych regulacji wyłącznie do pojęcia walut wymiennalnych. Należy odnotować, że na gruncie innych aktów prawnych, ustawodawca, obok pojęcia „waluta obca” posługuje się także pojęciem „waluta wymiennalna” i czyni to równoległe (na gruncie tych samych aktów prawnych) – m.in. wspomnianego już prawa dewizowego¹⁶⁰, ale także prawa bankowego¹⁶¹. Jeżeli zatem pojęcie waluty obcej miałyby zostać zawężone wyłącznie do walut wymiennalnych, kwestia taka powinna zostać wprost uregulowana w przepisach lub przepisy te powinny odwoływać się wprost do tej kategorii pojęciowej, analogicznie jak w art. 6.1.9. zasad UNIDROIT¹⁶². Dodatkowo, jak już wyżej wskazywano, podział walut na wymiennalne i niewymiennalne jest istotny głównie na gruncie prawa publicznego, a konkretnie obrotu dewizowego¹⁶³. Także historycznie, na tle nieobowiązujących już regulacji prawa dewizowego, w literaturze wskazywano na kategorię zobowiązań pieniężnych w walutach niewymiennalnych¹⁶⁴. Same przepisy procesowe i materialnoprawne w swoich regulacjach odwołują się przede wszystkim do kwestii przeliczenia walut według kursów publikowanych przez Narodowy Bank Polski¹⁶⁵, który, co szczególnie istotne, publikuje także kursy 21 walut niewymiennalnych¹⁶⁶. Sam fakt braku wymiennalności danej waluty nie uniemożliwia zatem zastosowania tego rodzaju przeliczenia. Konsekwencje

¹⁵⁸ W szczególności wskazanych już prac E. Pietrzak, *Wymiennalność...* oraz J. Krakowski, *Wymiennalność...*

¹⁵⁹ Jak wskazuje G. Żmij, *Prawo...*, s. 58, nie jest wykluczone, że na tle np. statutu MFW pojęcie waluty będzie rozumiane inaczej.

¹⁶⁰ Zob. art. 2 ust. 1 pkt 10 i 11 p.d.

¹⁶¹ Zob. art. 90, art. 102 i art. 137a p.b., przy czym w tym ostatnim przepisie ustawodawca posługuje się pojęciem waluty obcej i waluty wymiennalnej w ramach jednego zdania, nadając im inne znaczenie.

¹⁶² International Institute for the Unification of Private Law, Principles of International Commercial Contracts <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016> [dostęp: 15.04.2021 r.]. Zagadnienie to przedstawia G. Żmij, *Prawo...*, s. 199-202.

¹⁶³ Zob. wskazana wyżej literatura poświęcona zagadnieniu wymiennalności i MFW, tzn. E. Pietrzak, *Wymiennalność...* oraz J. Krakowski, *Wymiennalność...*

¹⁶⁴ Zob. m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 156; G. Gorczyński, *Zasada walutowości w polskim prawie cywilnym*, „Rejent” 2001, nr 3, s. 66-67.

¹⁶⁵ Kwestie te będą rozwijane w dalszych częściach niniejszej pracy.

¹⁶⁶ Zgodnie z § 3 uchwały nr 51/2002 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 23.09.2002 r. w sprawie sposobu wyliczania i ogłaszania bieżących kursów walut obcych (t.j. Dz. Urz. NBP z 2017 r., poz. 15).

braku obwieszczenia kursu NBP w stosunku do określonej waluty należy rozstrzygać na gruncie konkretnej normy prawnej, a niejednokrotnie w kontekście konkretnego stanu faktycznego. Sam brak wymienialności walut nie uprawnia jednak do stwierdzenia, że dana waluta nie jest walutą obcą w rozumieniu konkretnych przepisów materialnych bądź procesowych. Wydaje się jednocześnie, że stanowisko takie, mimo że niewysłowione wprost, dominuje w literaturze poświęconej zasadom spełnienia świadczenia pieniężnego w walucie obcej¹⁶⁷.

3.2. Zobowiązanie wyrażone w walucie obcej jako zobowiązanie pieniężne

Obecnie nie budzi istotnych wątpliwości, że zobowiązanie ze świadczeniem wyrażonym poprzez odwołanie się do waluty obcej jest zobowiązaniem pieniężnym¹⁶⁸. Stanowisko takie rodzi określone „konsekwencje” na gruncie prawa cywilnego, m.in. w zakresie możliwości naliczania odsetek czy dokonania jego waloryzacji¹⁶⁹, przy czym, w

¹⁶⁷ Por. m.in. P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9, który w kontekście posłużenia się walutą niewymienialną odwołuje się do konieczności interpretacji rzeczywistej woli stron, czy M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 12, który w kontekście walut „nienotowanych” wskazuje na możliwość dokonania „podwójnego przeliczenia” i zastosowania art. 358 k.c. Por. także T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 288. Wyrażono także poglądy, że w przypadku braku kursu NBP określone regulacje prawne nie mogą znaleźć zastosowania, zob. A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, art. 358, pkt 27 i wskazane tam stanowisko autora; tak także G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10. Zob. także P. Telenga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730-1217*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, art. 783, pkt 3, na co wskazuje P. Sławicki [w:] *Postępowanie klauzulowe. Art. 776–795 k.p.c. Komentarz*, red. P. Sławicki, P. Sławicki, LEX/el. 2020, kom. do art. 783, pkt 3. Por. także uzasadnienie uchwały SN (7) - zasada prawna z 9.11.1988 r., III PZP 27/88, LEX nr 15996, gdzie wskazano, że „(...) świadczenie wyrażone w walucie obcej niewymienialnej, gdy nie może być spełnione w tej walucie, podlega wykonaniu w pieniądzu polskim, na terenie kraju (obszarze PRL). Nawet gdyby dłużnik takiego świadczenia był posiadaczem w banku zagranicznym waluty niewymienialnej, na jaką opiewa niewykonane zobowiązanie, to wykonując świadczenie przez dokonanie przekazu bankowego z zagranicy na rzecz wierzyciela w kraju w takiej walucie spowodowałby wypłacenie wierzycielowi w kraju - stosownie do art. 25 prawa dewizowego - zamiast waluty obcej niewymienialnej, równowartości sumy przekazu w pieniądzu polskim.” Zob. także T. Czech, *Splata kredytu udzielonego w walucie obcej lub indeksowanego do waluty obcej*, „Monitor Prawa Bankowego” 2011, nr 11, s. 64-65, który pisze o walutach obcych także w kontekście walut niewymienialnych. Por. jednak J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171, który w kontekście regulacji pozwalających na spełnienie świadczenia w walucie miejsca płatności wskazuje, że „(...) obowiązujące regulacje, (...) zdają się wychodzić z założenia, że waluta miejsca płatności jest wymienialna na walutę, w której zostało wyrażone zobowiązanie (...)” i do którego odsyłają T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 291.

¹⁶⁸ Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 264, 283-284; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 71; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 1; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; B. Fuchs [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 1; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 13; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3.

¹⁶⁹ Zob. m.in. A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 8-9; D. Mróz [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358; pkt I.3; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4. Zob. szeroko powoływaną w tym kontekście uchwałę Połączonych Izb Cywilnej i Administracyjnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z 12.06.1981 r., V PZP 3/81, Legalis 22663. Zob. także Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 72 i 75.

świetle istniejącego w tym zakresie konsensusu, nie wydaje się, aby wskazane stwierdzenia wymagały szerszego uzasadnienia¹⁷⁰. Pogląd, zgodnie z którym zobowiązania w walutach obcych stanowią zobowiązania pieniężne, był rozpowszechniony już w 20-leciu międzywojennym, a związaną z tym problematykę bardzo szczegółowo przedstawił W. Kosieradzki¹⁷¹. Należy jednak odnotować, że w literaturze zwrócono uwagę, że stanowiska odmawiające walutom obcym charakteru pieniądza pojawiały się w okresie późniejszym¹⁷², przy czym należało wówczas przyjąć, że w tych sytuacjach, w których obowiązujące przepisy zezwalały na posłużenie się walutą obcą, zobowiązanie takie miało charakter pieniężny¹⁷³. Ze względu na walor głównie historyczny, zagadnienie to nie będzie szerzej analizowane. Na potrzeby dalszych rozważań należy zdecydowanie przyjąć dominujący pogląd, zgodnie z którym zobowiązanie w walucie obcej jest zobowiązaniem pieniężnym w ścisłym tego słowa znaczeniu¹⁷⁴.

Kwestia charakteru zobowiązań w walutach obcych oprócz prac poświęconych zagadnieniom *stricte* walutowym, jest szeroko analizowana w kontekście możliwości dokonania potrącenia wierzytelności wyrażonych w różnych walutach. Dotyczy to przede

¹⁷⁰ Nie budzi to bowiem istotnych wątpliwości w literaturze. Por. analogicznie w prawie angielskim C. Proctor, *Mann...*, s. 51-58. Zob. jednak wcześniejsze poglądy wskazane przez G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 76-77.

¹⁷¹ W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 13-47. Zob. także E. Landau, *Wierzytelności w walutach zagranicznych (I)*, „Palestra” 1936, s. 473-478. Problematyka regulacji obowiązujących w okresie 20-lecia międzywojennego zostanie omówiona w następnym rozdziale.

¹⁷² Zob. A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; Zob. zestawienie poglądów G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 76-77. Można mieć jednak wątpliwości, czy wskazany przez G. Gorczyńskiego fakt, że niektórzy autorzy odmawiali walutom obcym charakteru pieniądza nie jest w znacznej części (na co on także zwraca uwagę) konsekwencją wyróżniania pieniądza w znaczeniu ścisłym oraz pieniądza w znaczeniu szerokim. Do tego właśnie podziału odwołuje się bowiem wspomniany przez autora T. Dybowski [w:] *System Prawa Cywilnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Ossolineum 1981, s. 127-128. Podział ten był już krytykowany we wcześniejszych częściach niniejszej pracy jako wprowadzający istotny „szum” informacyjny w zakresie rozumienia pojęcia pieniądza, a wskazane przez autora okoliczności wyłącznie to krytyczne stanowisko potwierdzają. Odmienne uzasadnienie prezentuje natomiast Z. Gawlik, *Umowne klauzule waloryzacyjne*, „Rejent” 1991, nr 8, s. 66-67, który opiera się przede wszystkim na kwestiach związanych z dopuszczalnością stosowania klauzul walutowych. Jego pogląd należy jednak traktować jako w części nieaktualny ze względu na późniejsze orzecznictwo SN wprost dopuszczające możliwość zastrzegania walutowych klauzul waloryzacyjnych i to mimo językowego brzmienia art. 358¹ § 2 k.c., zob. w szczególności uchwała SN z 13.03.1992 r., I PZP 14/92, LEX nr 3767. Niestety nie zawiera szerszego uzasadnienia wskazane przez G. Gorczyńskiego stanowisko E. Łętowskiej, *Podstawy prawa cywilnego*, Warszawa 1995, s. 165, która, jak się wydaje, wywodziła brak pieniężnego charakteru walut obcych z obowiązujących wówczas przepisów kształtujących system pieniężny, a zatem było to najprawdopodobniej stanowisko pośrednio nawiązujące do poglądów traktujących jako pieniądz wyłącznie prawne środki płatnicze. Według autorki, zobowiązania w walutach obcych, nawet jeżeli w konkretnym przypadku mogły być skutecznie zaciągnięte to i tak nie powinny być traktowane jako pieniężne.

¹⁷³ Tak m.in. A. Kawecki, *Z problematyki zobowiązań w walutach obcych*, „Państwo i Prawo” 1980, nr 5, s. 120-123; J. P. Naworski, *Kilka uwag na temat zasady walutowości w świetle nowego prawa dewizowego*, „Palestra” 1999, nr 9-10, s. 39; Z. Żabiński, *Istota...*, s. 263-265; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 76-78 oraz wskazana tam literatura i orzecznictwo. Zob. także M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada walutowości*” – przegląd orzecznictwa SN za lata 1990-2003 (II), „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 5, s. 45-46 oraz wskazana tam literatura i orzecznictwo. Odmienne jednak E. Łętowska, *Podstawy...*, s. 165.

¹⁷⁴ Zob. w zakresie zasady równouprawnienia walut T. Dybowski, A. Pyrzińska, *System...*, s. 283 i wskazany tam wyrok SN z 9.10.2008 r., V CSK 63/08, Legalis 174414.

wszystkim kwestii tego, czy i w jakich warunkach wierzytelności wyrażone w różnych walutach spełniają wymóg jednorodzaowości świadczeń¹⁷⁵. Należy jednak zastrzec, że celem poniższych uwag nie jest kompleksowe i wyczerpujące przedstawienie wskazanej problematyki, a wyłącznie zwrócenie uwagi na kilka istotnych zagadnień pojawiających się na jej tle, które mogą mieć znaczenie z punktu widzenia tematyki niniejszego rozdziału. W szerszym zakresie, konieczne będzie sięgnięcie do literatury poświęconej bezpośrednio wskazanemu zagadnieniu. Zostało ono poruszone także w dalszej części pracy, na gruncie regulacji prawnej poświęconej powództwu wzajemnemu¹⁷⁶.

Jako punkt wyjścia należy przyjąć stanowisko, że świadczenia pieniężne wyrażone w różnych walutach są świadczeniami odmiennymi, tzn. „nie są to świadczenia identyczne”¹⁷⁷. Zwolennicy powyższego poglądu zasadniczo wskazują także, że świadczenia w różnych walutach są świadczeniami tego samego rodzaju, ponieważ wspólnie stanowią przedmiot w kategorii zobowiązań ze świadczeniem pieniężnym¹⁷⁸. Stwierdzenie, że świadczenia w różnych walutach są świadczeniami „tego samego rodzaju”¹⁷⁹, bez szerszego doprecyzowania takiego stanowiska, może natomiast rodzić potencjalne ryzyko w zakresie konfliktu z dominującymi poglądami wyrażanymi na gruncie art. 498 § 1 k.c., gdzie, co prawda, jako wierzytelności „jednorodzaowe” traktuje się także wierzytelności wyrażone w różnych walutach, jednakże z tym zastrzeżeniem, że powinny być to waluty wymienne¹⁸⁰. Należy przy tym zwrócić uwagę,

¹⁷⁵ Zob. w szczególności M. Gamrot, *Potrącenie ustawowe wierzytelności w różnych walutach*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, tom 14, red. M. Pazdan, Katowice 2014, s. 51-66; M. Berek, *Potrącenie ustawowe w Kodeksie cywilnym i Zasadach Europejskiego Prawa Umów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2010, z. 3, s. 825-849; M. Wojewoda, *Potrącenie w sprawach transgranicznych dotyczące wierzytelności wyrażonych w różnych walutach*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 4, s. 149-155; M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 6, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018, s. 1607-1610; K. Zagrobelny [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis 2019, kom. do art. 498, nb. 18-21.

¹⁷⁶ W rozdziale III, pkt. 1.3.5.

¹⁷⁷ T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 283-284 i wskazany tam J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172. Tak także M. Lemkowski, *Odsetki cywilnoprawne*, Warszawa 2007, s. 68. Nie do końca jasne jest natomiast stanowisko zajęte przez T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 290 w kontekście art. 358 § 1 k.c., gdzie wskazali oni, że „wątpliwe jest jednak, czy wybrane przez dłużnika świadczenie w pieniądzu polskim może być uznane za inne świadczenie (...)”. Zob. także K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, nb. 20, gdzie w odniesieniu do art. 358 k.c. wskazano, że „w rozumieniu kodeksu istnieje jednak różnica pomiędzy świadczeniami pieniężnymi, w których przedmiotem świadczenia raz jest pieniądz polski, innym razem waluta obca”.

¹⁷⁸ T. Dybowski, A. Pyrżyńska, *System...*, s. 283-284 i wskazany tam J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172.

¹⁷⁹ Tak J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172. Por. odmiennie B. Lackoroński, *Glosa do wyroku SN z 16.05.2012, III CSK 273/11*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 2, s. 133-134, przy czym wydaje się, że z kontekstu wypowiedzi wynika, że autorowi także chodziło o brak identyczności świadczeń.

¹⁸⁰ Przy czym zasadniczo kwestia ta była historycznie ujmowana od strony negatywnej, tzn. walutom obcym odmawiano cechy jednorodzaowości ze względu na brak wymienneości złotych. Nie jest to jednak stanowisko jednolite, a w literaturze przedmiotu zaproponowano szereg różnych poglądów (także kwestionujących jednorodzaowość takich świadczeń). Zob. co do wskazanego zagadnienia m.in. M. Gamrot, *Potrącenie...*, s. 57 i 60-65, który wskazuje także istotne poglądy w literaturze zagranicznej; M. Wojewoda, *Potrącenie...*, s. 149-151; M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1607-1610. Por. także uwagi M. Berek, *Potrącenie...*, s. 831-

że sama ustawa nie posługuje się pojęciem „jednorodzaowości”, a pojęcie to ma jedynie „oddawać istotę” zawartego w art. 498 § 1 k.c. stwierdzenia, że potrącenie może zostać dokonane „jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku”¹⁸¹. Zgodnie natomiast z literalnym brzmieniem art. 498 § 1 k.c. wierzytelności nadają się do potrącenia, jeżeli obie mogą zostać zakwalifikowane jako pieniężne¹⁸². Z punktu widzenia tematyki niniejszego rozdziału, w świetle dość powszechnego odwoływania się w literaturze poświęconej potrąceniu do problematyki wymienialności walut, kierując się koniecznością uniknięcia pewnych niedopowiedzeń lub wątpliwości, należy stanowczo odróżnić dwie podstawowe kwestie. Mianowicie, czymś innym jest stwierdzenie, że wierzytelności w różnych walutach nie mogą być przedmiotem potrącenia, ponieważ wyłącznie wierzytelności wyrażone w walucie obcej wymienialnej stanowią pieniądz, o jakim mowa w art. 498 § 1 k.c., a czymś innym jest stwierdzenie, że ze względu na brak wymienialności określonych walut nie jest możliwym dokonanie ich potrącenia i występuje brak jednorodzaowości w rozumieniu art. 498 § 1 k.c. (z innych jednak przyczyn niż wykładnia pojęcia „pieniądz”)¹⁸³. Zgodnie z przedstawionymi już wcześniej twierdzeniami, nie ma

834. Jak powszechnie wskazuje się w literaturze, stanowisko o powiązaniu zastosowania art. 498 § 1 k.c. z wymienialnością walut zajęła w szczególności M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1609, gdzie wskazano, że „art. 498 § 1 KC wymaga po prostu, by przedmiotem obu wierzytelności były pieniądze. Trudno zaprzeczyć, że są one przedmiotem zobowiązania także wtedy, gdy świadczenie opiewa na walutę obcą. Jak bowiem inaczej można by zakwalifikować takie zobowiązanie z punktu widzenia art. 498 § 1 KC? (...) Na tle brzmienia tego przepisu doprawdy tylko brak wymienialności waluty może uzasadniać pogląd o niedopuszczalności potrącenia wierzytelności, z których jedna jest wyrażona w pieniądzu polskim, a druga – w obcym.” Por. także szeroko różne stanowiska: K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, nb. 18-21; G. Zawada [w:] *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2021, kom. do art. 498, nb. 24; G. Wolak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Legalis 2020, kom. do art. 498, nb. 9; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, pkt 11; A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna*, red. A. Kidyba, LEX/el, 2014, kom. do art. 498, pkt. 22-25; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, pkt. 57-60. Pewnym mankamentem części prac jest to, że nie precyzują one co rozumieją pod pojęciem „wymienialności”.

¹⁸¹ M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1606-1607.

¹⁸² Tak przede wszystkim M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1609. Zob. m.in. M. Berek, *Potrącenie...*, s. 831-832; M. Wojewoda, *Potrącenie...*, s. 151; M. Gamrot, *Potrącenie...*, s. 61-62, K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 458, nb. 18; czy powszechnie cytowany w tym kontekście wyrok SA w Gdańsku z 19.04.1991 r., I ACr 115/91, LEX nr 5413, w którym wskazano, że „prowadzenie rozliczeń w różnych walutach nie pozbawia stron upoważnienia, wynikającego z art. 498 § 1 k.c., do potrącenia swej wierzytelności z wierzytelnością drugiej strony. Wyrażone w różnych walutach - na użytek wzajemnych rozliczeń - wierzytelności nie tracą charakteru wierzytelności pieniężnych.” Co istotne wskazany wyrok został wydany przed tym jak złotówka stała się walutą wymienialną wg standardu MFW.

¹⁸³ Wydaje się, że pośrednio wspierają takie stanowisko okoliczności wskazane przez M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1607, w szczególności fakt, że „choć waluty krajów zachodnich są wymienialne, nie przyjmuje się wprost możliwości potrącenia między wierzytelnościami wyrażonymi w walucie własnej i obcej”. Por. w tym zakresie w szczególności M. Gamrot, *Potrącenie...*, s. 62-64. Analogicznie, pośrednio wspierają je także ci autorzy, według których to nie wymienialność ma kluczowe znaczenie dla możliwości potrącenia wierzytelności w różnych walutach i którzy (z różnym uzasadnieniem) dopuszczają taką możliwość jedynie w związku z art. 358 k.c., zob. m.in. K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, nb. 21, na co zwraca uwagę M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1609, pisząc, że „zdaniem tego autora, samo wprowadzenie wymienialności złotego nie ma tu decydującego znaczenia” oraz wskazany tam (s. 1608) pogląd G. Zawada [w:]

bowiem podstaw do uznania, że pojęcie waluty obcej (a zatem także pieniądza) w rozumieniu prawa cywilnego materialnego i prawa procesowego obejmuje wyłącznie waluty wymienne. Konsekwentnie, nie można zatem uznać, że zobowiązania wyrażone w walutach obcych niewymienialnych nie są zobowiązaniami pieniężnymi i nie mieszczą się w zakresie zastosowania przepisów posługujących się pojęciem „pieniądza”¹⁸⁴. Nie rozstrzygając zatem w tym miejscu problematyki zakresu zastosowania art. 498 § 1 k.c.¹⁸⁵, należy wskazać, że poglądy ograniczające możliwość dokonywania potrącenia różnych walut lub wskazujące wprost na brak takiej możliwości, nawet jeżeli w praktyce odwołują się do posiadania przez określoną walutę cechy wymienialności (bądź historycznego faktu braku wymienialności złotówki), nie powinny być traktowane jako podstawa do zakwestionowania statusu zobowiązań wyrażonych w walutach niewymienialnych jako zobowiązań pieniężnych¹⁸⁶. Jak już wskazywano, prawne konsekwencje posłużenia się przez strony zobowiązania walutą niewymienialną powinny być ustalane indywidualnie na tle konkretnych norm prawnych oraz konkretnych stosunków zobowiązaniowych.

3.3. Waluta długu a waluta zapłaty

Na tle problematyki walutowej w literaturze pojawia się szereg pojęć mających na celu opis stosunków zobowiązaniowych stron. Są to w szczególności pojęcia takie jak „waluta długu”, „waluta umowy”, „waluta świadczenia”, „waluta zapłaty”, czy „waluta rozrachunku”¹⁸⁷. Niestety, sposób ich wykorzystywania w nauce prawa nie jest jednolity, co

Kodeks..., kom. do art. 498, nb. 24; zob. także szeroko m.in. M. Berek, *Potrącenie...*, s. 832-843; M. Wojewoda, *Potrącenie...*, s. 150-152; M. Gamrot, *Potrącenie...*, s. 64-66. Poglądy o braku jednorodności świadczeń pieniężnych w przypadku walut wymienialnych zasadniczo ograniczają możliwość uznania, że powodem braku możliwości potrącenia jest brak pieniężnego charakteru zobowiązań w walutach niewymienialnych.

¹⁸⁴ Stanowisko takie wspiera także fakt, że jak już wskazywano, obecnie pojęcie wymienialności jest powszechnie utożsamiane z wymienialnością według standardu MFW. Poglądy o pieniężnym charakterze zobowiązań w walucie obcej były już natomiast szeroko prezentowane w okresie 20-lecia międzywojennego, czyli przed powstaniem MFW. Z tego chociażby względu, przestrzeganie przez określone państwo tego standardu nie powinno być wyznacznikiem traktowania zobowiązania jako pieniężnego.

¹⁸⁵ Jest ona kontynuowana w rozdziale III, pkt. 1.3.5.

¹⁸⁶ Wydaje się, że w świetle przedstawionych powyżej poglądów odwołujących się do kwestii wymienialności walut oraz treści art. 498 § 1 k.c. istnieje znaczne ryzyko, że na ich podstawie pojawi się pogląd o braku pieniężnego charakteru zobowiązań w walutach niewymienialnych, który byłby jednocześnie sprzeczny z założeniem przyjmowanym w niniejszej pracy. Na ten moment, nie wydaje się jednak, aby pogląd taki został we wskazanych pracach bezpośrednio wyrażony. Takie ryzyko jest jednak szczególnie wyraźne na tle cytowanego już stanowiska M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1609, zgodnie z którym „art. 498 § 1 KC wymaga po prostu, by przedmiotem obu wierzytelności były pieniądze. (...) Na tle brzmienia tego przepisu doprawdy tylko brak wymienialności waluty może uzasadniać pogląd o niedopuszczalności potrącenia wierzytelności, z których jedna jest wyrażona w pieniądzu polskim, a druga – w obcym.”

¹⁸⁷ Por. m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 60-61, 151 i n. oraz 188 i n.; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283; B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 28; D. Mróz, *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt I.5 i wskazani tam W. Popiołek,

powoduje istotne problemy praktyczne, w szczególności przy analizie zagadnienia kredytów indeksowanych i denominowanych do waluty obcej, gdzie różnice w siatce pojęciowej wykorzystywanej przez poszczególnych autorów i orzecznictwo w praktyce utrudniają wypracowanie spójnego stanowiska¹⁸⁸. W związku z tym, w celu prawidłowego dookreślenia zakresu pojęcia „zobowiązanie pieniężne w walucie obcej” konieczne jest poczynienie pewnych ustaleń i założeń w zakresie dalszego posługiwania się wskazanymi pojęciami, przynajmniej w obrębie niniejszej pracy. Opisane rozróżnienia nie mają bowiem zasadniczo ścisłych podstaw normatywnych, które pozwalałyby na stwierdzenie, że są one w jakiś sposób wiążące¹⁸⁹, co oznacza, że *de facto* każdy może rozumieć je odmiennie. Należy zatem postulować, aby poszczególni autorzy, podejmując się tej problematyki, przynajmniej w sposób szczegółowy wskazali, jak rozumieją poszczególne z wykorzystywanych określeń.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że przedmiotowe zagadnienie w kontekście walutowym, w sposób zwięzły a jednocześnie kompleksowy, przedstawił G. Żmij, który zwrócił także uwagę na wskazaną w literaturze niemieckiej konieczność wyróżnienia, obok „waluty długu” i „waluty płatności”, trzeciej kategorii pojęciowej, którą H. Grothe określa jako „walutę rozrachunku”¹⁹⁰. Na wstępie, należy jednak wyjaśnić pierwsze dwa ze wskazanych pojęć, a mianowicie pojęcie „waluty długu” i „waluty płatności”, a także pojawiające się w literaturze pojęcia „waluty zobowiązania” i „waluty świadczenia”. Dopiero w dalszej kolejności krótko przedstawione zostanie zagadnienie tzw. „waluty rozrachunku”.

Jako „walutę długu” określa się „walutę, w której wyrażone jest świadczenie”¹⁹¹ i jak wskazuje G. Żmij, w przypadku zobowiązań z umów, pojęcie to jest tożsame z „walutą umowy”¹⁹², czyli „walutą, w której świadczenia (...) mają zostać spełnione”¹⁹³. Walutą

Wykonanie..., s. 134; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 312. Zob. także G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 11; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.2.

¹⁸⁸ Zagadnienie to zostanie przedstawione bardziej szczegółowo w dalszej części niniejszego rozdziału.

¹⁸⁹ Wskazywał na to G. Żmij, *Prawo...*, s. 61 i nie wydaje się, aby sytuacja w tym zakresie uległa zmianie, mimo zmiany treści art. 358 k.c. Por. jednak T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283, gdzie wskazano, że rozróżnienie na walutę płatności i walutę długu znajduje podstawę w art. 358 k.c., jednak nie wydaje się, aby autorzy mieli na myśli, że przepis ten pozwala na wiążące ustalenie znaczenia wskazanych pojęć.

¹⁹⁰ G. Żmij, *Prawo...*, s. 60-61. Zob. szeroko G. Żmij, *Prawo...*, s. 151 i n. oraz s. 188 i n.

¹⁹¹ T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283. Zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 61, wg którego jest to waluta, która „spełnia funkcje opisu przedmiotu zobowiązania pieniężnego”.

¹⁹² G. Żmij, *Prawo...*, s. 60. W kontekście waluty umowy W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 134 wskazuje, że jest to kwestia „treści zobowiązania”, a M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 312, że jest to waluta „w której świadczenie jest wyrażone i która służy określeniu gospodarczej, realnej wartości zobowiązania dłużnika”. Nadaje on zatem pojęciu waluty umowy znaczenie analogiczne jak G. Żmij, *Prawo...*, s. 61, łącząc w tym pojęciu „nominalną” i „rozliczeniową” walutę długu. R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.2, wskazuje natomiast, że jest to „waluta, w której wyrażono w umowie obowiązek zapłaty”.

¹⁹³ G. Żmij, *Prawo...*, s. 151 i 158.

płatności (lub zapłaty) jest natomiast „waluta, w której świadczenie jest spełniane”¹⁹⁴. Na tym tle, jako nieprecyzyjne należy określić stanowisko W. Popiołka, który w kontekście waluty płatności wskazuje, że „jest to waluta, w której dłużnik powinien spełnić świadczenie”¹⁹⁵. Walutą, w której dłużnik powinien spełnić świadczenie jest bowiem waluta długu, a pojęcie waluty zapłaty należy traktować przede wszystkim jako kategorię pozwalającą na opis sytuacji, w której świadczenie realnie zostaje spełnione poprzez posłużenie się inną walutą, niż ta wskazana w treści zobowiązania¹⁹⁶. Jeżeli w praktyce dłużnik spełnia świadczenie zgodnie z jego treścią, walutą długu i walutą płatności będzie ta sama waluta¹⁹⁷.

O ile pojęcia „waluty długu” oraz „waluty płatności” wydają się pojęciami dość precyzyjnymi, to w literaturze szeroko wykorzystuje się także pojęcia „waluty zobowiązania” i „waluty świadczenia”¹⁹⁸. To właśnie te pojęcia są szczególnie problematyczne oraz w praktyce powodują największe problemy interpretacyjne¹⁹⁹. Należy stanąć na stanowisku, że pojęcia te powinny być traktowane jako synonimy wskazanych już pojęć waluty długu i waluty płatności, tj. waluta zobowiązania jako synonim waluty długu a waluta świadczenia jako synonim waluty płatności²⁰⁰. Na tle przyjętych założeń, nie są zatem zasadne poglądy wskazujące, że walutą świadczenia, jest waluta, w której zobowiązanie „ma być wykonane”²⁰¹ lub „w której zostało określone świadczenie”²⁰². Analogicznie jak było to już wskazywane,

¹⁹⁴ T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283; G. Żmij, *Prawo...*, s. 60, 188 i n.; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 312, wskazuje, że jest to „pieniądz, przy którego wykorzystaniu zobowiązanie zostaje rzeczywiście wykonane”.

¹⁹⁵ W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 134. Por. jednak D. Mróz, *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt I.5, która, jak się wydaje, sprzeczności takiej nie dostrzega.

¹⁹⁶ Zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 61 oraz 188 i n., który przywołuje w tym zakresie art. 6.1.9. UNIDROIT oraz szereg porządków prawnych, przewidujących możliwość zapłaty w walucie miejsca płatności. Por. także T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283, gdzie wskazano, że to art. 358 k.c. daje podstawę do takiego rozróżnienia; R. Morek, *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.2, który wskazuje na tę kwestię opierając się o art. 7.108 PECL, https://www.trans-lex.org/400200/_pecl/#head_110 [dostęp: 22.04.2021]. Analogicznie ta uwaga dotyczy także pojęć waluty zobowiązania i waluty świadczenia, które pojawiają się głównie w kontekście art. 358 § 1 k.c., zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8.

¹⁹⁷ G. Żmij, *Prawo...*, s. 62. Por. T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283.

¹⁹⁸ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28 i wskazana tam literatura; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 11.

¹⁹⁹ Szereg sprzecznych poglądów w tym zakresie zaprezentowano na tle problematyki „tzw. kredytów walutowych”, co zostało wskazane w dalszej części niniejszego rozdziału.

²⁰⁰ Oczywiście nie da się nie zauważyć, że pojęcia „waluta długu” i „waluta płatności” pojawiają się przede wszystkim w pracach poświęconych prawu prywatnemu międzynarodowemu, a pojęcia „waluta zobowiązania” i „waluta świadczenia” w pracach dotyczących prawa cywilnego materialnego (por. jednak T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283), jednak nie wydaje się, aby osłabiało to bądź wykluczało poczynione założenie. Równoległe pojęciem waluty zobowiązania i waluty długu posługuje się M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 312-313, jednak nie daje on podstawy do wnioskowania, że nadaje on im różne znaczenia. Nie zwraca uwagi na różnice w nomenklaturze używanej przez tego autora także D. Mróz, *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt I.5. O walucie płatności w kontekście regulacji, na tle których obecnie mówi się o walucie zobowiązania i świadczenia pisał G. Żmij, *Prawo...*, s. 188 i n.

²⁰¹ B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28 i wskazana tam literatura.

²⁰² G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 11.

funkcję opisu co jest przedmiotem świadczenia i co ma świadczyć dłużnik wierzycielowi spełnia waluta zobowiązania (waluta długu)²⁰³. Należy stanowczo odróżnić sformułowania „waluta, w której świadczenia ma być wykonane” (które odnosi się do treści zobowiązania), „waluta, w której świadczenie może być wykonane” (co sygnalizuje istnienie uprawnienia dłużnika do wykonania zobowiązania w innej walucie) oraz „waluta, w której zobowiązanie zostało rzeczywiście wykonane” (co wskazuje na fakt spełnienia świadczenia). Jak także już zauważono, wyróżnienie dodatkowej kategorii pojęciowej, jaką jest waluta świadczenia (zapłaty) ma sens tylko wówczas, jeżeli przyjmiemy, że pod pojęciem tym kryje się waluta, w której świadczenie jest rzeczywiście wykonywane, co pozwala na precyzyjny opis sytuacji, w której dłużnik faktycznie świadczy w innej walucie niż ta wskazana w treści zobowiązania²⁰⁴. Jeżeli waluta świadczenia miałaby wskazywać walutę, w jakiej dłużnik zgodnie z treścią zobowiązania ma obowiązek świadczyć, to nie różniłaby się zakresowo od pojęcia waluty zobowiązania²⁰⁵.

Ostatnim ze wskazanych pojęć jest „waluta rozrachunku”, czyli waluta, „która pełni funkcję miernika wartości”. Jak trafnie zauważono, zasadniczo odpowiada ona angielskiemu pojęciu „*money of account*”²⁰⁶. Jak wskazuje, C. Proctor, pojęcie „*money of account*” oznacza walutę, według której określana jest wysokość zobowiązania („*provides the measure of a financial obligation*”) a „*money of payment*” oznacza walutę, która zgodnie z treścią zobowiązania ma posłużyć do jego wykonania („*which must be used as a means of performing*”)²⁰⁷. Nie są to zatem kategorie pokrywające się z przedstawionymi już pojęciami waluty zobowiązania i waluty świadczenia²⁰⁸. Posługując się przykładem, jeżeli w warunkach wskazanych w art. 358 § 1 k.c., dłużnik będzie zobowiązany do zapłaty wierzycielowi w euro,

²⁰³ Por. m.in. wskazywane już uwagi G. Żmij, *Prawo...*, s. 60-61, 151 i 158; W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 134; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 312; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.2.

²⁰⁴ Czyli sytuacji uregulowanej m.in. w art. 358 § 1 k.c., 7.108 PECL bądź 6.1.9. UNIDROIT. Wydaje się, że stanowisko takie podziela także P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8, posługując się w tym kontekście pojęciami waluty zobowiązania i waluty świadczenia. Zob. także analogiczne uwagi oraz wskazaną już literaturę dotyczącą waluty długu i płatności, szczególnie T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 283 i G. Żmij, *Prawo...*, s. 61, 151 i n. oraz 188 i n.; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.2. Zob. także B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28, który pisze o tym zagadnieniu w kontekście art. 358 k.c.

²⁰⁵ Por. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28 i wskazana tam literatura, gdzie rozróżnienie pomiędzy wskazanymi pojęciami nie jest czytelne.

²⁰⁶ Pojęcie waluty rozrachunku zostało przedstawione przez G. Żmija, *Prawo...*, s. 60-61, który odwoływał się do poglądów H. Grothe w literaturze niemieckiej, przy czym posługiwał się on pojęciem „*currency of account*” a nie „*money of account*”.

²⁰⁷ C. Proctor, *Mann...*, s. 211-213.

²⁰⁸ Zob. uwagi H. Grothe na tle prawa niemieckiego przytoczone przez G. Żmij, *Prawo...*, s. 60-61. Nie można jednak uznać, że jest to rozróżnienie w pełni konsekwentne, ponieważ pojęciami tymi C. Proctor posługuje się także w kontekście prawa dłużnika do zapłaty w walucie lokalnej, por. C. Proctor, *Mann...*, s. 216.

kwoty stanowiącej równowartość 1000 dolarów amerykańskich, a zwolni się ze zobowiązania płacąc w złotówkach, to wówczas walutą zobowiązania będzie euro, walutą świadczenia złotówki a walutą rozrachunku dolary amerykańskie²⁰⁹.

O ile G. Żmij prezentując wskazaną tematykę ostatecznie pozostał przy podziale na walutę długu i walutę płatności przy jednoczesnym rozróżnieniu nominalnej waluty długu i rozliczeniowej waluty długu²¹⁰, to w celu zapewnienia ogólnej przejrzystości rozważań, zasadne wydaje się posługiwanie opisanymi trzema kategoriami oddzielnie. W świetle niejednolitej siatki pojęciowej, podwójna funkcja waluty długu w ujęciu zaproponowanym przez G. Żmija może bowiem prowadzić do pewnych nieporozumień.

3.4. Waluty obce a „kryptowaluty”

W literaturze prawniczej stopniowo na znaczeniu zyskuje problematyka tzw. „kryptowalut”, a w szczególności najbardziej rozpoznawalnej z nich, czyli „bitcoina”²¹¹. Ze względu jednak na jej złożoność, w niniejszej pracy nie podjęto próby szczegółowego scharakteryzowania mechanizmu funkcjonowania kryptowalut oraz określenia ich charakteru prawnego. Nie jest to bowiem konieczne. Z punktu widzenia celów niniejszego rozdziału, za wystarczające należy uznać określenie relacji pomiędzy zobowiązaniem wyrażonym w kryptowalutach (lub innych „pieniądzach” wirtualnych) a przedstawionym już pojęciem zobowiązania pieniężnego. Ujęcie takie odpowiada zakresowi przedmiotowemu przyjętemu w pracy.

Jak wskazuje E. Wanat, kryptowaluty są rodzajem cyfrowego (wirtualnego) pieniądza prywatnego (niepochodzącego od państwa). Charakteryzują się decentralizacją prowadzenia

²⁰⁹ Zob. także przykłady przytoczone przez C. Proctora, *Mann...*, s. 211-213.

²¹⁰ G. Żmij, *Prawo...*, s. 61.

²¹¹ W zakresie wskazanej tematyki zob. szeroko m.in. M. Michna, *Bitcoin jako przedmiot stosunków cywilnoprawnych*, Warszawa 2018; K. Zacharzewski, *Bitcoin jako przedmiot stosunków prawa prywatnego*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 21, s. 1132-1139; K. Zacharzewski, *Praktyczne znaczenie bitcoina na wybranych obszarach prawa prywatnego*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 4, s. 187-195; K. Zacharzewski, *Obrót walutami cyfrowymi w reżimie obrotu instrumentami finansowymi*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 11-12, s. 140-152; K. Stolarski, *Prawny i podatkowy status walut wirtualnych w kontekście wprowadzenia do prawa polskiego definicji legalnej waluty wirtualnej*, „Monitor Podatkowy” 2018, nr 9, s. 28-32; J. Kudła, *Bitcoin i inne kryptowaluty (wirtualne mierniki wartości) jako przedmiot procesu i egzekucji*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 3, s. 16-26; P. Opitek, *Kryptowaluty jako przedmiot zabezpieczenia i poręczenia majątkowego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 6, s. 36-59; E. Wanat, *Bitcoin i inne kryptowaluty jako przedmiot świadczenia pieniężnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 2, s. 79-107; A. Goldiszewicz, *Bitcoin versus money: civil-law analysis of the concept*, „Ius Novum” 2019, nr 3, s. 195-209; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 271 i wskazany tam F. Zoll [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 6, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018, s. 1080-1083; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 5.

rozliczeń bez konieczności wykorzystania zaufanego pośrednika oraz szerokim wykorzystywaniem mechanizmów matematycznych i kryptograficznych²¹². Na tym tle, należy także odnotować, że w 2018 r. definicja waluty wirtualnej²¹³ została wprowadzona do ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu²¹⁴. Zgodnie z jednolitym poglądem wyrażanym w literaturze poświęconej tej tematyce, zobowiązanie wyrażone w kryptowalutach lub innych walutach prywatnych, nie może być uznawane za zobowiązanie pieniężne, a waluty te nie mogą być kwalifikowane jako waluty obce w rozumieniu polskiego prawa cywilnego materialnego lub procesowego. Jako argument decydujący wskazuje się, że jednostka rachunkowa, aby mogła kształtować zobowiązanie pieniężne, musi mieć swoje źródło w państwowym lub ponadpaństwowym systemie prawnym, nie może być zatem walutą prywatną²¹⁵. Stanowiska takiego nie zmienia szeroko cytowany i komentowany wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z dnia 22 października 2015 r.²¹⁶, w którym uznano, że na gruncie dyrektywy VAT²¹⁷, świadczenie usług wymiany waluty tradycyjnej na walutę wirtualną bitcoin mieści się w zakresie art. 135 ust. 1 lit. e dyrektywy VAT, tzn. jest to

²¹² E. Wanat, *Bitcoin...*, s. 82-85, 87-89. Zob. także P. Opitek, *Kryptowaluty...*, s. 41-44; K. Zacharzewski, *Bitcoin...*, s. 1135-1136; K. Zacharzewski, *Obrót...*, s. 140-141; 145-146; J. Kudła, *Bitcoin...*, s. 17-19; K. Stolarski, *Prawny...*, s. 28-29; A. Goldiszewicz, *Bitcoin...*, s. 195-196; M. Michna, *Bitcoin...*, s. 4-7. Zob. także R. Adamus [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania. Część szczególna (art. 765-921(16))*, red. M. Frasz, M. Habdas, LEX/el. 2018, kom. do art. 921¹⁵, pkt. 7-8, w szczególności cytowane tam wyroki.

²¹³ Szeroko o walutach wirtualnych, ze szczególnym uwzględnieniem prawa chińskiego, zob. T. Janyst, *Charakter prawny wirtualnych pieniędzy i formy ich regulacji. Analiza prawnoporównawcza* [w:] *Prawo wobec innowacji technologicznych*, red. A. Sztoldman, Warszawa 2013, s. 121-148. W zakresie zasadności posługiwania się w tym kontekście pojęciem „waluty”, zob. A. Goldiszewicz, *Bitcoin...*, s. 201.

²¹⁴ W art. 2 ust. 2 pkt. 26 ustawy z 1.03.2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1124 ze zm.). Por. m.in. uwagi K. Stolarski, *Prawny...*, s. 28-29; T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 271, gdzie wskazano, że definicja ta znajduje zastosowanie także na tle prawa prywatnego; E. Wanat, *Bitcoin...*, s. 83-84. Por. P. Czaplicki, *Kryptowaluty – czy potrzebna jest nowa definicja pieniądza* [w:] *Problemy nauk prawnych*, t. 12, red. K. Pujer, Wrocław 2019, s. 67-68, który wskazuje, jednak bez szerszego uzasadnienia, że wskazana definicja dotyczy „wyłącznie jednostek rozliczeniowych stosowanych w grach komputerowych”.

²¹⁵ Pogląd ten nie budzi istotnych wątpliwości w literaturze, zob. m.in. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 5; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 8; T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 271; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080; R. Adamus [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 921¹⁵, pkt 6; K. Zacharzewski, *Bitcoin...*, s. 1135-1136; J. Kudła, *Bitcoin...*, s. 20; E. Wanat, *Bitcoin...*, s. 80-81, 90, 100-103 oraz wskazany tam M. Michna, *Bitcoin...*, s. 29-31; A. Goldiszewicz, *Bitcoin...*, s. 197-201, 205; P. Opitek, *Kryptowaluty...*, s. 53; K. Zacharzewski, *Obrót...*, s. 146. Nie do końca jasne jest stanowisko K. Zacharzewskiego, *Obrót...*, s. 140, który wskazuje, że waluty cyfrowe „mogą służyć do umarzania zobowiązań pieniężnych”. Należy zakładać, że musiałyby mieć to wówczas formę prawną *datio in solutum*. Niejasny jest także pogląd P. Czaplickiego, *Kryptowaluty...*, s. 67 i 70, który wskazał, że „kryptowaluty w ogólnym ujęciu spełniają przesłanki powszechnie uznawanej definicji pieniądza, a zatem nowa definicja pieniądza nie jest niezbędna”. W świetle ww. stanowisk pogląd ten w dosłownym jego brzmieniu nie może być zaakceptowany.

²¹⁶ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 22.10.2015 r., Skatteverket v. Davidowi Hedqvistowi, C-264/14, ECLI:EU:C:2015:718. Zob. także K. Stolarski, *Prawny...*, s. 31; M. Michna, *Bitcoin...*, s. 14-15; E. Wanat, *Bitcoin...*, s. 80.

²¹⁷ Dyrektywa Rady 2006/112/WE z 28.11.2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz.U. L 347 z 11.12.2006, str. 1-118), także jako „dyrektywa VAT”.

transakcja, dotycząca „walut, banknotów i monet używanych jako prawny środki płatniczy”²¹⁸. Nie zagłębiając się w analizę przedmiotowej problematyki, należy zgodzić się z głosami sygnalizującymi, że orzeczeniu temu nie można przypisać charakteru uniwersalnego a wskazane w nim twierdzenia mają bezpośrednie zastosowanie przy dokonywaniu wykładni prawa podatkowego²¹⁹. Jednocześnie trafnie zwrócono uwagę, że wątpliwości może budzić stanowisko Trybunału, według którego w praktyce obrotu gospodarczego bitcoin jest wykorzystywany wyłącznie jako środek płatniczy²²⁰.

Klasyfikacji zobowiązania wyrażonego w walutach wirtualnych jako zobowiązania niepieniężnego nie zmienia także fakt, że niektóre państwa – Salwador oraz Republika Środkowoafrykańska dopuściły w swoim ustawodawstwie umarzenie zobowiązań pieniężnych za pośrednictwem bitcoina, zrównując go z innymi prawnymi środkami płatniczymi wykorzystywanymi w tych krajach²²¹. Historycznie miały bowiem już miejsce sytuacje, w których jako prawny środek płatniczy wykorzystywane były rzeczy inne niż pieniądź²²², a jako element definicyjny pojęcia jednostki pieniężnej wciąż należy uznawać jej pochodzenie od państwa bądź organizacji państw.

Dominujący pogląd, zgodnie z którym zobowiązanie wyrażone w walucie wirtualnej nie jest zobowiązaniem pieniężnym, rodzi szereg praktycznych konsekwencji, z którymi będzie musiała się w najbliższym czasie zmierzyć nauka prawa cywilnego. Dotychczas podejmowano w literaturze próby odpowiedzi na najważniejsze z pojawiających się pytań, w szczególności dotyczących kwalifikowania konkretnej czynności prawnej jako umowy sprzedaży lub umowy zamiany, dopuszczalności potrącenia, możliwości analogicznego stosowania zasady nominalizmu lub waloryzacji czy kwestii związanych ze stosowaniem przepisów o odsetkach.

²¹⁸ Zob. jednak w szczególności uwagi P. Dudek, *Waluta bitcoin – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie C-264/14 Skatteverket przeciwko Davidowi Hedqvistowi*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016, nr 6, s. 38-43, gdzie wskazano m.in., że „stanowisko TS otwiera pole do traktowania bitcoina jako – wprost – pieniądza lub waluty w świetle prawa prywatnego, a nie jedynie, jak dotychczas, innego niż pieniądź miernika wartości lub pieniądza prywatnego” oraz „Trybunał Sprawiedliwości przesądził, że bitcoin to pieniądź.” Por. uwagi w pozostałych glosach do tego orzeczenia R. Bernat, *Zwolnienie z VAT waluty wirtualnej Bitcoin*, „Glosa” 2017, nr 1, s. 109-116; A. Wesołowska, *Opodatkowanie waluty bitcoin podatkiem VAT. Glosa do wyroku TS z dnia 22 października 2015 r., C-264/14*, LEX/el. 2015.

²¹⁹ Tak m.in. J. Kudła, *Bitcoin...*, s. 23, wskazując, że jest to pogląd „jedynie dla celów podatkowych”; identycznym zwrotem posłużył się F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080; E. Wanat, *Bitcoin...*, s. 80-81, który wskazał, że bitcoin został uznany za „umowny środek płatniczy” „do celów podatkowych”. Zob. także A. Wesołowska, *Opodatkowanie...*, pkt 5. O odmiennych klasyfikacjach na tle różnych podatków zob. K. Stolarski, *Prawny...*, s. 30-32. Por. odmiennie cytowany już P. Dudek, *Waluta...*, s. 43.

²²⁰ „Bezsporne jest, że jedynym przeznaczeniem wirtualnej waluty «bitcoin» jest funkcja środka płatniczego oraz że jest ona w tym celu akceptowana przez niektórych przedsiębiorców”, tak teza 52 wyroku TSUE z 22.10.2015 r., C-264/14. W tym kontekście K. Stolarski, *Prawny...*, s. 31, trafnie zwrócił uwagę, że nabywanie bitcoina ma charakter głównie spekulacyjny, przy czym obecnie teza ta jest jeszcze bardziej aktualna.

²²¹ Zob. M. Wnęk, *Bitcoin a środek płatniczy*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 12, s. 43-44.

²²² A. Nussbaum, *Money...*, s. 49-52.

Ze względu jednak na fakt, że niniejsza praca dotyczy problematyki zobowiązań pieniężnych w walutach obcych, zagadnienia te nie będą szerzej prezentowane i w tym zakresie, konieczne jest odesłanie do literatury poświęconej *stricto* tej tematyce²²³.

4. Zobowiązanie pieniężne w walucie obcej a zobowiązania indeksowane lub denominowane w walucie obcej

Jednym z szeroko analizowanych zagadnień związanych z walutami obcymi jest problematyka zobowiązań kredytowych indeksowanych lub denominowanych w walucie obcej, która przede wszystkim dotyczy tzw. „kredytów frankowych”²²⁴. Tematyka ta jest w praktyce bardzo obszerna oraz wielowątkowa, dotyczy bowiem nie tylko prób określenia waluty takich kredytów (łącznie z rozróżnieniem pomiędzy kredytem indeksowanym a denominowanym), ale także kwestii związanych z abuzywnością postanowień umownych, konsekwencjami wyeliminowania umownych kursów przeliczenia, prawidłowym określeniem przysługujących stronom roszczeń, czy odpowiednim ukształtowaniem powództwa. Z punktu widzenia tematyki niniejszego rozdziału, zagadnienia te w przeważającej części nie mają istotnego znaczenia, w związku z czym nie będą analizowane. Wystarczające jest odesłanie w tym zakresie do licznych powstających na ten temat opracowań, dotyczących bezpośrednio problematyki tzw. „kredytów frankowych” oraz ich charakteru prawnego (w tym także kwestii walutowych)²²⁵. Zagadnieniem, które zostanie przedstawione w ramach niniejszego rozdziału

²²³ Zob. m.in. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080-1083; K. Zacharzewski, *Praktyczne...*, s. 187-195; K. Zacharzewski, *Bitcoin...*, s. 1135-1139; E. Wanat, *Bitcoin...*, s. 93-98, 103-104; A. Goldiszewicz, *Bitcoin...*, s. 202-205; M. Michna, *Bitcoin...*, s. 75-93. Na tle problematyki procesu i egzekucji zob. J. Kudła, *Bitcoin...*, s. 21-25. Por. także w zakresie kwestii karnoprawnych w szczególności P. Opitek, *Kryptowaluty...*, 47-57 a w zakresie kwestii podatkowych w szczególności K. Stolarski, *Prawny...*, s. 30-32 czy T. Janyst, *Charakter...*, s. 142-143. Zob. także szeroko M. Michna, *Bitcoin...*, s. 13-19.

²²⁴ Zob. dane wskazane przez H. Cieplą, *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych*, Warszawa 2021, s. 11-12. O tym jak istotny jest problem najlepiej świadczy powołanie w Sądzie Okręgowym w Warszawie, odrębnego Wydziału XXVIII Cywilnego, którego właściwość określono jako „rozpoznawania spraw cywilnych dotyczących umów kredytu denominowanego lub indeksowanego do walut obcych”. Wydział ten został utworzony 1.04.2021 r. mocą zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 1.02.2021 r. w sprawie utworzenia niektórych wydziałów w sądach okręgowych oraz zmieniającego zarządzenie w sprawie utworzenia wydziałów w sądach okręgowych (Dz. Urz. MS z 2021 r., poz. 10).

²²⁵ Zob. w zakresie wskazanych zagadnień m.in. H. Cieplą, *Dochodzenie...*; A. Nowacki, *Pojęcie kredytu denominowanego*, „Monitor Prawa Bankowego” 2018, nr 11, s. 57-64; D. Krajewski, *Charakter prawny typowej umowy o kredyt denominowany do innej waluty niż waluta polska (cz. I)*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 21, s. 1163-1176; D. Krajewski, *Charakter prawny typowej umowy o kredyt denominowany do innej waluty niż waluta polska (cz. II)*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 22, s. 1219-1232; T. Czech, *Splata...*, s. 63-79; T. Czech, *Kwalifikacja umowy kredytu odwołującej się do waluty obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2019 r. (IV CSK 309/18)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2020, nr 5, s. 64-72; T. Spyra, *Zakres i skutki abuzywności klauzul przeliczeniowych – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 4.04.2019 r.*, III CSK 159/17, „Glosa” 2020, nr 3, s. 39-55; Ł. Przyborowski, *Waluta hipoteki i zabezpieczonej wierzytelności. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.04.2019 r. (V CSK 445/15)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2017, nr 12, s. 42-57; M. Korpalski, *Klauzula*

jest natomiast wyłącznie to, czy i w jakim zakresie, zobowiązania stron wynikające z tego rodzaju umów kredytowych mogą być uważane za zobowiązania pieniężne w walucie obcej, w rozumieniu przyjmowanym na gruncie niniejszej pracy.

Punktem wyjścia do rozważań należy niewątpliwie uczynić pojęcia kredytu indeksowanego oraz denominowanego w walucie obcej. Już w tym momencie pojawiają się jednak pierwsze trudności. O ile bowiem ustawodawca posługuje się tymi terminami w art. 69 ust. 2 pkt. 4a i ust. 3 p.b. oraz art. 35a ust. 1 ustawy o kredycie konsumenckim²²⁶, to nie zostały one nigdzie zdefiniowane²²⁷. Pojęcia te zostały wprowadzone do porządku prawnego mocą tzw. „ustawy antyspreadowej”²²⁸, której celem była m.in. „ochrona kredytobiorcy przed kursem wymiany narzuconym przez kredytodawcę”²²⁹ we wskazanych rodzajach kredytu²³⁰. Mniejsze wątpliwości interpretacyjne budzi kwestia kredytu indeksowanego do waluty obcej. Jest to kredyt, w którym „suma kredytu jest wyrażana i wypłacana w walucie polskiej, indeksowanej do CHF (...)”²³¹. W umowie wskazywano zatem, że „bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy kwotę w złotych, stanowiącą równowartość kwoty we frankach (...)”²³². Także w orzecznictwie formułuje się podobne definicje, wskazując m.in., że „kredyt indeksowany to kredyt wyrażony w walucie polskiej (PLN), przy czym na dany dzień (najczęściej dzień uruchomienia kredytu), kwota kapitału kredytu (lub jej część) przeliczana jest na walutę obcą (według bieżącego kursu wymiany waluty), która to kwota stanowi następnie podstawę ustalania wysokości rat kapitałowo-odsetkowych. Wysokość kolejnych rat kapitałowo-odsetkowych określana jest zatem w walucie obcej, ale ich spłata dokonywana jest w walucie polskiej, po przeliczeniu według kursu wymiany walut na dany dzień (najczęściej na dzień

walutowa w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej a „ustawa antyspreadowa”, „Glosa” 2015, nr 2, s. 67-72; T. Nowakowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2019 r. (IV CSK 309/18)*, OSP 2020/4/30; K. Słowińska, *Klauzula indeksacyjna w kredytach hipotecznych denominowanych we frankach szwajcarskich – istota problemu*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 1, s. 45-51; M. Gutowski, *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022.

²²⁶ Ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1028 ze zm.). Przepisy te wprost wskazuje m.in. T. Czech, *Kwalifikacja...*, s. 66. Zob. także H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 21-22.

²²⁷ Na brak definicji legalnych zwracają uwagę m.in. H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 16; A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 57 oraz D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1169.

²²⁸ Ustawa z 29.07.2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r., nr 165, poz. 984).

²²⁹ Tak T. Czech, *Splata...*, s. 63. Por. T. Czech, *Kwalifikacja...*, s. 66-67.

²³⁰ Szerzej na temat ustawy antyspreadowej i przewidzianej w niej rozwiązań, zob. m.in. T. Czech, *Splata...*, s. 63-79; T. Czech, *Kwalifikacja...*, s. 66-67 i wskazana tam literatura; M. Korpalski, *Klauzula...*, s. 67-72; H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 38-40; K. Słowińska, *Klauzula...*, s. 48-49; D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1168-1170; K. Zagrobelny, *Kilka uwag na temat tzw. ustawy antyspreadowej [w:] Aktualne zagadnienia prawa prywatnego*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2012, s. 215-232.

²³¹ H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 17. Jak wskazano w dalszym fragmencie, kwotę w walucie polskiej „w dniu wypłaty przeliczano na walutę obcą (na franki) i księgowano jako saldo zadłużenia, a w przypadku rat dokonywano operacji odwrotnej – każdą ratę przeliczano z waluty obcej na walutę polską (...)”.

²³² H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 17.

spląty).²³³ Biorąc pod uwagę, że w kredycie indeksowanym do waluty obcej, zarówno kwota kredytu była wyrażona w walucie polskiej, jak i wzajemne zobowiązania stron zostały określone w tej walucie, należy stwierdzić, że na tle tego rodzaju kredytu nie występowały zobowiązania pieniężne w walucie obcej, w rozumieniu przyjmowanym na gruncie niniejszej pracy²³⁴. Odosobnione jest zatem stanowisko wskazane przez T. Spyre, który wskazuje, że „również w przypadku kredytów indeksowanych raty kredytu są wyrażone w walucie obcej, co umożliwia zastosowanie do nich art. 358 § 1 k.c.”²³⁵ Podkreślaną w literaturze i orzecznictwie cechą zobowiązań indeksowanych do waluty obcej jest bowiem to, że o ile rata kredytu wyrażona była w walucie obcej, to obowiązkiem kredytobiorcy była jego spłata wyłącznie w walucie polskiej. Zasadniczo w umowach kredytu indeksowanego do waluty obcej, zgodnie z ich treścią, nie istniało ani zobowiązanie do świadczenia waluty obcej przez dłużnika, ani prawo domagania się takiego świadczenia przez wierzyciela. Nie może mieć zatem w tym przypadku zastosowania art. 358 § 1 k.c., który dotyczy sytuacji, w której dłużnik, zgodnie z treścią czynności prawnej, ma obowiązek świadczenia w walucie obcej, a ustawa zezwala mu na spełnienie świadczenia w walucie krajowej²³⁶. Zobowiązania takie nie będą zatem przedmiotem dalszych analiz.

²³³ Tak wyrok SA w Białymstoku z 22.12.2020 r., I ACa 745/19, LEX nr 3122522. Zob. także m.in. wyrok SA w Katowicach z 5.02.2020 r., I ACa 769/19, LEX 2817692; wyrok SA w Katowicach z 21.04.2017 r., I ACa 1207/16, Legalis 1611821; wyrok SA w Białymstoku z 18.09.2019 r., I ACa 278/19, Legalis 2238151; wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., V ACa 755/19, Legalis 2449927; wyrok SN z 7.11.2019 r., IV CSK 13/19, LEX nr 2741776; wyrok SN z 30.09.2020 r., I CSK 556/18, LEX nr 3126114.

²³⁴ Wydaje się, że kwestia złotowego charakteru kredytów indeksowanych nie budzi zasadniczych wątpliwości w literaturze, zob. m.in. A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 57-58; T. Czech, *Splata...*, s. 65-68; H. Ciepła, *Dochodzenie...*, s. 17-18; T. Czech, *Kwalifikacja...*, s. 67-68. Zob. także stanowiska wskazane przez D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1169 oraz D. Krajewski, *Charakter... (cz. II)*, s. 1223-1224, który wskazuje, że M. Szymański „słusznie podnosi, że kredyt denominowany, podobnie jak kredyt indeksowany, jest kredytem udzielonym w walucie polskiej (...)”; K. Zagrobelny, *Kilka...*, s. 220-226.

²³⁵ T. Spyra, *Zakres...*, s. 52. Należy się jednak zgodzić z autorem, że możliwa jest spłata takiego zobowiązania w walucie obcej, na podstawie art. 69 ust. 3 p.b., T. Spyra, *Zakres...*, s. 47. Pogląd, zgodnie z którym kredyt indeksowany jest kredytem w walucie obcej, prezentuje także T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat nieważności umów kredytu frankowego ze względu na wadliwość mechanizmu przeliczania zobowiązania stron na polskie złote i franki szwajcarskie*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 2, s. 45; T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat wypełniania luk w umowie kredytu frankowego powstałych po eliminacji niedozwolonej klauzuli walutowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 3, s. 31.

²³⁶ Zob. w szczególności analogiczne uwagi na tle kredytu denominowanego A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 57-59; D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1164-1166; D. Krajewski, *Charakter... (cz. II)*, s. 1222 i n. oraz wskazane tam stanowiska. Tematyka ta i wskazane w tym miejscu stanowisko (a także poglądy odmienne) są w literaturze analizowane i prezentowane przede wszystkim na tle problematyki kredytów denominowanych w walucie obcej, szczególnie w kontekście możliwości (lub braku możliwości) wyróżnienia odmiennej waluty zobowiązania i waluty świadczenia. W związku z tym, poglądy w tym zakresie zostały szerzej przedstawione przy analizie problematyki kredytu denominowanego. W zakresie kredytów indeksowanych zaprezentowane w tym miejscu tezy mają swoje źródło przede wszystkim w orzecznictwie i nie budzą szczególnych kontrowersji doktrynalnych, zob. m.in. postanowienie SN z 19.10.2018 r., IV CSK 200/18, Legalis 1832667; wyrok SA w Białymstoku z 22.12.2020 r., I ACa 745/19; wyrok SA w Katowicach z 5.02.2020 r., I ACa 769/19; wyrok SA w Białymstoku z 18.09.2019 r., I ACa 278/19, w którym wskazano, że „jeżeli kredyt był udzielony w złotych polskich i miał być spłacany w złotych polskich, a jedynie kwoty poszczególnych rat miały być waloryzowane do franka

W praktyce, zdecydowanie bardziej skomplikowana jest problematyka kredytów denominowanych w walucie obcej²³⁷. Są to kredyty, w których „kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej i zostaje wypłacona w tej walucie, w jakiej jest denominowany, tzw. kredyt czysto walutowy, bądź w walucie krajowej według klauzuli umownej opartej na kursie kupna waluty obcej obowiązującym w banku w dniu uruchomienia kredytu”²³⁸. Jak zauważa H. Ciepla, kredyt w formie czysto walutowej w zasadzie nie występował w praktyce²³⁹. Stanowisko takie potwierdza także K. Słowińska, wskazując, że „zgodnie z większością umów (...) kredyt mógł być wypłacony kredytobiorcom-konsumentom jedynie w PLN. Co więcej, spłata poszczególnych rat kredytu mogła następować wyłącznie w PLN.”²⁴⁰ Także w sądowym orzecznictwie wskazuje się, że „w kredycie denominowanym kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej, a zostaje wypłacona w walucie krajowej według klauzuli umownej opartej na kursie kupna waluty obcej obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, zaś spłata kredytu następuje w walucie krajowej.”²⁴¹

Wskazana różnica między kredytem denominowanym w walucie obcej a kredytem indeksowanym, czyli wyrażenie²⁴² kwoty udzielanego kredytu bezpośrednio w walucie obcej, przy jednoczesnym zobowiązaniu do realnego spełnienia świadczeń stron w walucie polskiej, doprowadziła znaczną część przedstawicieli nauki, a także w pewnym zakresie Sąd Najwyższy do wniosków, że mamy w tym przypadku do czynienia z rozróżnieniem waluty zobowiązania, którą jest w tej sytuacji waluta obca oraz waluty świadczenia, którą jest waluta polska, na

szwajcarskiego, to nie można uznać, że obowiązkiem pozwanych było spłacanie kredytu we franku szwajcarskim.” Zob. także K. Zagrobelny, *Kilka...*, s. 222-225; M. Korpalski, *Umowa kredytu denominowanego do waluty obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2019 r., IV CSK 309/18*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 7-8, s. 170-171.

²³⁷ W praktyce można się spotkać z wieloma różnymi definicjami tego pojęcia, poniżej wskazano jedynie wybrane z nich.

²³⁸ H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 17. W zakresie proponowanego rozumienia pojęcia kredytu denominowanego zob. szeroko A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 57-64. Zob. także m.in. T. Czech, *Kwalifikacja...*, s. 67, gdzie wskazano, że „kredyt denominowany to kredyt udzielony (wyrażony) w walucie obcej, ale wypłacany i spłacany w złotych”; D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1165; M. Korpalski, *Klauzula...*, s. 67; K. Słowińska, *Klauzula...*, s. 45-46. W kontekście kredytów denominowanych o kredytach czysto walutowych pisze także T. Czech, *Spłata...*, s. 64-65. O fakcie występowania kredytów denominowanych z opcją zapłaty w walucie obcej wspomina też M. Korpalski, *Umowa...*, s. 171.

²³⁹ H. Ciepla, *Dochodzenie...*, s. 17.

²⁴⁰ K. Słowińska, *Klauzula...*, s. 46.

²⁴¹ Wyrok SN z 30.09.2020 r., I CSK 556/18. Zob. także wyrok SN z 7.11.2019 r., IV CSK 13/19; wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., V ACa 755/19; wyrok SA w Białymstoku z 22.12.2020 r., I ACa 745/19; wyrok SA w Białymstoku z 6.12.2017 r., I ACa 558/17, LEX nr 2425590. Przy czym warto zauważyć, że zdarzały się stany faktyczne, w których sądy wskazywały, że umowa nie zastrzega wyłącznej spłaty zobowiązania kredytobiorcy w złotych, tak np. wyrok SA w Warszawie z 4.11.2020 r., V ACa 303/20, LEX nr 3105343 oraz takie, w których kredytobiorca mógł domagać się wypłacenia środków w walucie obcej, zob. m.in. wyrok SA w Warszawie z 4.12.2019 r., I ACa 66/19, LEX nr 3103362.

²⁴² Czyli „denominowanie”, zob. T. Czech, *Spłata...*, s. 64.

analogicznych zasadach jak ma to miejsce na gruncie art. 358 k.c.²⁴³ Z poglądem tym nie można się jednak zgodzić²⁴⁴, ponieważ sytuacja prawna stron umowy kredytu denominowanego nie jest nawet w części podobna do sytuacji stron na tle art. 358 k.c., a zatem posługiwanie się pojęciami waluty zobowiązania i waluty świadczenia w rozumieniu przyjmowanym w literaturze w odniesieniu do tego przepisu nie może być uznane za prawidłowe²⁴⁵. Trafnie zwraca się bowiem uwagę, że istnieje fundamentalna różnica pomiędzy zobowiązaniem, w którym dłużnik ma obowiązek spełnić świadczenie w walucie obcej (a wierzyciel ma roszczenie o przekazanie mu waluty obcej) i jednocześnie dysponuje on uprawnieniem do zwolnienia się ze zobowiązania w walucie polskiej (i faktycznie z niego korzysta), a sytuacją, w której zgodnie z treścią zobowiązania, strony są od samego początku uprawnione i zobowiązane wyłącznie do świadczenia w walucie polskiej. Jeżeli zgodnie z treścią zobowiązania wierzyciel nie może domagać się od dłużnika spełnienia świadczenia w walucie obcej, to zgodnie z art. 353 § 1 k.c. nie możemy mówić w tym przypadku o zobowiązaniu w walucie obcej, ponieważ takiego zobowiązania (możliwości żądania spełnienia świadczenia) po prostu między stronami nie ma²⁴⁶. Jak wskazuje A. Nowacki „strony nie mogą jednocześnie

²⁴³ Zob. w szczególności wyrok SN z 29.04.2015 r., V CSK 445/14, Legalis 1281626; wyrok SN z 25.03.2011 r., IV CSK 377/10, Legalis 385427; wyrok SA w Warszawie z 4.12.2019 r., I ACa 66/19; Ł. Przyborowski, *Waluta...*, s. 42-46; 50; 53-57; T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat wypełniania...*, s. 31; T. Czech, *Kwalifikacja...*, s. 67-68; 72; T. Spyra, *Zakres...*, s. 46; H. Ciepła, *Dochodzenie...*, s. 23-24 i wskazane tam orzeczenia. Por. także T. Nowakowski, *Charakter...*, s. 34-35; T. Czech, *Splata...*, s. 64-65, który nie odnosi się jednak do problematyki kredytów sprzed ustawy antyspreadowej, zawierających obowiązek świadczenia w walucie polskiej.

²⁴⁴ Oczywiście uwagi te dotyczą kredytów denominowanych w których strony były zobowiązanie do spełnienia wzajemnych świadczeń wyłącznie w walucie polskiej, co jak wskazywano było powszechną praktyką. Wydaje się, że najbardziej kompleksową krytykę przedstawionego wyżej poglądu przedstawił D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1163-1175 oraz *Charakter... (cz. II)*, s. 1219-1231, którego stanowisko zasadniczo podzielam. Trafnie krytykuje to także M. Korpalski, *Umowa...*, s. 170-171.

²⁴⁵ Rozumienie tych pojęć było wskazywane we wcześniejszej części tego rozdziału, w pkt. 3.3.

²⁴⁶ Tak trafnie w szczególności D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1164-1170; 1174-1175; D. Krajewski, *Charakter... (cz. II)*, s. 1222-1225; 1227-1231 i wskazana tam literatura; także A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 57-59; M. Korpalski, *Umowa...*, s. 170-171. Kredyt denominowany jest szeroko traktowany jako kredyt w walucie polskiej także w sądowym orzecznictwie, właśnie ze względu na fakt, że strony zasadniczo są zobowiązane wyłącznie do świadczenia w walucie polskiej, zob. m.in. wyrok SN z 29.10.2019 r., IV CSK 309/18, LEX nr 2732285; wyrok SN z 30.09.2020 r., I CSK 556/18; wyrok SN z 7.11.2019 r., IV CSK 13/19; wyrok SA w Białymstoku z 22.12.2020 r., I ACa 745/19; wyrok SA w Białymstoku z 6.12.2017 r., I ACa 558/17; wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., V ACa 755/19. Odmienne Ł. Przyborowski, *Waluta...*, s. 55, wskazuje, że „model wypłaty kredytu denominowanego opiera się wprost na modelu wykonania zobowiązania walutowego (...) wynikającym z art. 358 § 1 k.c.” Oczywiście sytuacja taka może w praktyce mieć miejsce, jeżeli świadczenie banku zgodnie z umową ma być spełnione w walucie obcej, jednak, jak już wskazywano, przy kredytach denominowanych zasadą była obligatoryjna wypłata środków i ich spłata przez kredytobiorcę wyłącznie w walucie polskiej. Wydaje się, że problemu tego nie dostrzega T. Nowakowski, pisząc, że zobowiązania w walucie obcej mogą być spłacane w walucie polskiej oraz że kredyty denominowane i indeksowane wyrażają zobowiązanie w walucie innej niż polska (por. T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat wypełniania...*, s. 31; T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat nieważności...*, s. 44-45). W omawianym zagadnieniu nie jest jednak przedmiotem sporu to, czy zobowiązania w walucie obcej mogą być spłacane w walucie polskiej na warunkach wskazanych w art. 358 k.c. Problem polega na tym, że w umowach kredytów indeksowanych i denominowanych strony zasadniczo były zobowiązane do świadczenia wyłącznie w walucie polskiej, a zatem nie łączyło je żadne zobowiązanie w walucie obcej.

umówić się o świadczenie i postanowić, że nie może być ono spełnione zgodnie z treścią zobowiązania (tj. w umówionej walucie), czy chociażby, że wierzyciel nie może domagać się spełnienia tego świadczenia zgodnie z treścią zobowiązania”²⁴⁷. Pogląd ten jest wspierany także przez fakt wprowadzenia „ustawy antyspreadowej” na podstawie której przyjęto regulację przyznającą kredytobiorcy upoważnienie przemienne²⁴⁸ do dokonywania spłaty kredytu denominowanego bezpośrednio w walucie obcej (a nie w złotych polskich). Wprowadzenie tego rodzaju regulacji, przy założeniu racjonalności ustawodawcy, musi skutkować uznaniem, że przed wejściem w życie tej ustawy dłużnik uprawnienia takiego nie posiadał²⁴⁹.

Podsumowując, na gruncie niniejszej pracy, zobowiązania stron w umowach kredytów indeksowanych i denominowanych w walucie obcej nie są traktowane jako zobowiązania w walucie obcej. Konsekwentnie, nie będą one przedmiotem dalszej analizy w kolejnych jej rozdziałach. W zakresie zobowiązań i roszczeń stron, powstających na tle tego rodzaju stosunków prawnych, konieczne jest zatem sięgnięcie do opracowań poświęconych bezpośrednio tej tematyce²⁵⁰.

5. Podsumowanie

Poniżej zaprezentowano najważniejsze z przyjętych oraz sformułowanych w niniejszym rozdziale tez:

²⁴⁷ A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 59. Częściowo odmiennie T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat wypełniania...*, s. 31, który wskazuje, że „mocą złożonych przez strony oświadczeń woli zwyczaj w postaci spełnienia świadczenia w walucie obcej jako sposób wykonania zobowiązania został wyłączony (art. 353¹ k.c.)”. Pogląd ten nie uwzględnia jednak faktu, że obowiązek spełnienia świadczenia w umowie kredytu wraz ze wskazaniem waluty wynika bezpośrednio z treści zawartej między stronami umowy a nie zwyczaju lub zasad współżycia społecznego.

²⁴⁸ D. Krajewski, *Charakter... (cz. II)*, s. 1229; T. Czech, *Splata...*, s. 66; K. Zagrobelny, *Kilka...*, s. 225; wyrok SA w Białymstoku z 18.09.2019 r., I ACa 278/19; wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., V ACa 755/19.

²⁴⁹ Tak K. Zagrobelny, *Kilka...*, s. 226-228, którego poglądy zasadniczo podziela D. Krajewski, *Charakter... (cz. II)*, s. 1224. Zob. także D. Krajewski, *Charakter... (cz. I)*, s. 1168-1170; A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 58. Por. jednak odmiennie uwagi T. Czech, *Splata...*, s. 63-64, który wskazuje, że spłata zobowiązania w kredycie denominowanym jest możliwa w walucie obcej na zasadach ogólnych, a wprowadzona zmiana wyłącznie zakazuje uzgodnienia obligatoryjnych płatności w walucie innej niż ta, w której wyrażono kredyt. Odmiennie także T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat wypełniania...*, s. 31, który zdaje się wywodzić prawo dłużnika do zapłaty w walucie obcej ze zwyczaju i zasad współżycia społecznego. W świetle powołanych wyżej stanowisk zdaje się, że nietrafnie odczytuje sens ustawy antyspreadowej T. Nowakowski, *Charakter...*, s. 34-35, wskazując, że teza o złotowym charakterze kredytu denominowanego „przekreślałaby zasadność” nowelizacji wprowadzonej ustawą antyspreadową (por. także T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat nieważności...*, s. 45). Należy bowiem zauważyć, że gdyby kredyt denominowany był kredytem w walucie obcej, to nie byłoby konieczności wprowadzania przepisu szczególnego pozwalającego kredytobiorcy na jego spłatę w walucie obcej. Uprawnienie takie wynikałoby bowiem bezpośrednio z treści zobowiązania, na co zwrócił uwagę przede wszystkim K. Zagrobelny, *Kilka...*, s. 226-228. Por. także A. Nowacki, *Pojęcie...*, s. 58.

²⁵⁰ Zob. m.in. H. Ciepla, *Dochodzenie...*

- 1) Pojęcie pieniądza jest złożone oraz wieloznaczne. Z tego względu, w literaturze dominuje podejście, zgodnie z którym, w miejsce pojęcia pieniądza, należy odwoływać się do kategorii „jednostki pieniężnej”, „znaku pieniężnego” oraz „sumy pieniężnej”:
 - a. jednostka pieniężna jest to abstrakcyjna miara wartości, która ma swoje źródło w określonym systemie prawnym danego państwa bądź organizacji państw.
 - b. znak pieniężny jest to materialna postać jednostki pieniężnej, banknot lub moneta.
 - c. suma pieniężna jest to określona wartość ekonomiczna, wyrażona za pośrednictwem jednostki pieniężnej²⁵¹.
- 2) Zobowiązaniem pieniężnym jest zobowiązanie, w którym występuje co najmniej jedno świadczenie pieniężne²⁵². Świadczenie pieniężne polega na uprawnieniu wierzyciela do żądania od dłużnika, aby ten przeniósł do majątku wierzyciela określoną wartość ekonomiczną wyrażoną w postaci sumy pieniężnej. O klasyfikacji danego świadczenia jako pieniężnego decyduje to, czy interes wierzyciela jest w danym stosunku zobowiązaniowym zaspokajany poprzez uzyskanie określonej wartości wyrażonej sumą pieniężną, czy w inny sposób. Z tego powodu zobowiązaniami pieniężnymi nie są zobowiązania, których przedmiotem jest świadczenie polegające na przekazaniu wierzycielowi znaków pieniężnych z uwagi na ich wartość numizmatyczną²⁵³.
- 3) Ze względu na formy spełnienia świadczenia pieniężnego wyróżnia się tzw. postacie pieniądza. Są to pieniądz gotówkowy (banknoty i monety), pieniądz elektroniczny oraz pieniądz bankowy. Cechę prawnego środka płatniczego, z którą wiąże się obowiązek wierzyciela do przyjęcia określonej formy zapłaty pod rygorem popadnięcia w zwłokę, posiada wyłącznie pieniądz gotówkowy. Zapłata za pośrednictwem pieniądza elektronicznego oraz bankowego wymaga zgody wierzyciela. Zapłatę długu pieniężnego należy traktować jako czynność prawną²⁵⁴.
- 4) Walutą obcą jest zagraniczna jednostka pieniężna²⁵⁵. Zobowiązanie do przekazania z majątku dłużnika do majątku wierzyciela wartości ekonomicznej określonej poprzez odwołanie się do zagranicznej jednostki pieniężnej, jest, na gruncie polskiego systemu prawnego, zobowiązaniem pieniężnym²⁵⁶. Nie ma przy tym znaczenia, czy określona

²⁵¹ Zob. pkt 2.3.

²⁵² Zob. pkt. 2.2.-2.3.

²⁵³ Zob. pkt 2.3.

²⁵⁴ Zob. pkt 2.4.

²⁵⁵ Zob. pkt 3.1.

²⁵⁶ Zob. pkt 3.2.

waluta jest walutą wymienialną. Pojęcie wymienialności jest bowiem przede wszystkim kategorią ekonomiczną, odnoszącą się do stopnia ograniczeń wprowadzanych przez krajowe prawo dewizowe²⁵⁷.

- 5) Świadczenie pieniężne w walucie obcej oraz świadczenie pieniężne w walucie krajowej nie są świadczeniami tożsamymi (identycznymi), lecz są świadczeniami tego samego rodzaju²⁵⁸.
- 6) Pojęcie waluty długu (waluty zobowiązania) oznacza walutę, która została wskazana przez strony w treści zobowiązania, jako waluta, którą dłużnik ma obowiązek świadczyć, a wierzyciel ma uprawnienie do żądania jej przekazania. Pojęcie waluty zapłaty (waluty świadczenia) oznacza walutę, która została realnie przekazana wierzycielowi w celu zwolnienia się przez dłużnika ze zobowiązania. W większości przypadków będzie ona tożsama z walutą długu, jednak w niektórych sytuacjach waluta długu oraz waluta zapłaty mogą się różnić²⁵⁹.
- 7) Zobowiązania wyrażone za pośrednictwem tzw. kryptowalut lub innych walut prywatnych nie są zobowiązaniami pieniężnymi w walucie obcej. Cechą konstrukcyjną pojęcia jednostki pieniężnej, a zatem także i waluty obcej, jest to, że musi mieć ona swoje źródło w państwowym bądź ponadpaństwowym systemie prawnym²⁶⁰.
- 8) Zobowiązania indeksowane oraz denominowane w walutach obcych nie są zobowiązaniami w walutach obcych, jeżeli nie zawierają w swojej treści obowiązku świadczenia przez dłużnika waluty obcej oraz nie zawierają uprawnienia wierzyciela do żądania przekazania mu sumy pieniężnej w walucie obcej²⁶¹.

²⁵⁷ Zob. pkt 3.1.

²⁵⁸ Zob. pkt 3.2.

²⁵⁹ Zob. pkt 3.3.

²⁶⁰ Zob. pkt 3.4.

²⁶¹ Zob. pkt 4.

Rozdział II Regulacje prawa materialnego dotyczące zobowiązań pieniężnych w walucie obcej

1. Wprowadzenie

W poprzednim rozdziale dokonano wstępnej charakterystyki zobowiązania pieniężnego ze świadczeniem wyrażonym w walucie obcej. Celem niniejszego rozdziału jest natomiast osadzenie opisanego rodzaju zobowiązania w szerszym kontekście norm prawa cywilnego materialnego, a w szczególności wskazanie, w jaki sposób ustawodawca uregulował sytuację prawną stron takiego stosunku prawnego. Przedmiotem analizy będzie zatem przede wszystkim regulacja przyjęta w art. 358 k.c. oraz pojawiające się na jej tle problemy interpretacyjne.

W celu kompleksowego przedstawienia wskazanej tematyki omówiono zarówno kontekst historyczny regulacji poświęconych zobowiązaniom w walutach obcych oraz wątpliwości interpretacyjne pojawiające się na tle obecnego brzmienia przepisów. Uwzględniono także prowadzone na tym tle rozważania poświęcone wpływowi obowiązujących norm prawnych na możliwość realizacji interesu wierzyciela. Wyłącznie w niezbędnym zakresie opisano natomiast kwestie kolizyjnoprawne oraz wskazano, że analogiczne do polskich regulacje obowiązują także w innych krajach europejskich.

Omawiane w tym rozdziale zagadnienia doczekały się licznych opracowań w literaturze, przy czym wielość powstających publikacji i prezentowanych w nich argumentów przyczyniła się do powstania szeregu wzajemnie wykluczających się interpretacji, a różnice te mają kluczowe znaczenie z perspektywy dalszych rozważań poświęconych aspektom procesowym dochodzenia roszczeń. W celu zachowania spójności wyводу na gruncie całej pracy, w pierwszej kolejności, konieczne jest zatem rozstrzygnięcie najważniejszych pojawiających się problemów interpretacyjnych oraz opowiedzenie się za konkretnymi wariantami wykładni obowiązujących przepisów z zakresu prawa materialnego.

2. Rys historyczny

2.1. Uwagi wstępne

Rozważania o charakterze historycznym niejednokrotnie okazują się mało przydatne w opracowaniach, które w przeważającej części mają charakter dogmatycznoprawny. Liczne

odniesienia historyczne, w szczególności do treści kodeksu zobowiązań²⁶², są jednak powszechnie wykorzystywane w przytaczanej w tym rozdziale literaturze, a zatem w celu zachowania spójności z wcześniejszymi pracami, zasadne jest kontynuowanie takiego ujęcia²⁶³. Dodatkowo, ze względu na to, że przywoływana w pracy literatura oraz orzecznictwo pochodzą z różnych okresów historycznych, dzięki przedstawieniu w jednym miejscu procesu ewolucji obowiązującego w tym zakresie prawa, prowadzone rozważania będą bardziej czytelne²⁶⁴. Warto także odnotować, że o ile tematyka niniejszego rozdziału zasadniczo dotyczy kwestii materialnoprawnych, ze względu na historycznie przyjmowany model regulacji, konieczne będzie częściowe odwołanie się także do norm prawa dewizowego²⁶⁵.

2.2. Okres 20-lecia międzywojennego

Próba dokonania analizy stanu prawnego obowiązującego w okresie 20-lecia międzywojennego z pewnością nie jest zadaniem łatwym. Pojawiające się w tym zakresie trudności wynikają przede wszystkim z dużej dynamiki oraz licznych systemowych zmian w zakresie problematyki pieniężnej oraz walutowej, a także obowiązywania w tym okresie szeregu regulacji, które obecnie nie mają swoich odpowiedników w systemie prawnym (w szczególności dotyczy to przepisów wiążących walutę krajową oraz waluty zagraniczne ze złotem²⁶⁶). W związku z powyższym, dalsze rozważania ograniczono wyłącznie do

²⁶² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. z 1933 r., nr 82, poz. 598), dalej także jako „k.z.”

²⁶³ W dużej mierze są to prace powstałe na tle nieobowiązującej już „zasady walutowości”, która nadal pozostaje istotnym punktem odniesienia dla współczesnych autorów. W zakresie prac odwołujących się częściowo do kwestii historycznych można wskazać m.in. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60-62; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie i wykonywanie zobowiązań w walutach obcych w świetle zasady walutowości (art. 358 k.c.)* [w:] *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów*, red. E. Gniewek, K. Górska, P. Machnikowski, Warszawa 2010, s. 385-387; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 40-42; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 22-25, 28-29; J. Naworski, *Kilka...*, s. 38; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 168-169, 171-172; T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 282-283; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60; G. Żmij, *Prawo...*, s. 193-194. Oczywiście wskazano w tym miejscu wyłącznie wybrane prace odwołujące się do historycznych regulacji, przy czym w części z nich zagadnienie to występuje jedynie w niewielkim zakresie. Pokazuje to jednak pewną stałą tendencję autorów do nawiązywania do zagadnień historycznych na tle art. 358 k.c. (w dużej mierze niezależnie od stanu prawnego, na gruncie którego publikowali oni swoje prace). Tendencja ta jest obecna także w licznych komentarzach do obecnie obowiązującego kodeksu cywilnego.

²⁶⁴ Łatwiejsze będzie bowiem ustalenie tła normatywnego towarzyszącego określonym opracowaniom bądź orzeczeniom.

²⁶⁵ Problematyka prawa dewizowego nie będzie jednak szerzej analizowana w pracy, w szczególności do niezbędnego minimum ograniczono przedstawianie kolejnych rozwiązań, ograniczeń i definicji przyjmowanych przez ustawodawcę na gruncie regulacji dewizowych.

²⁶⁶ Ze względu na znaczenie wyłącznie historyczne, tematyka ta nie będzie rozwijana.

najważniejszych aspektów historycznych rozwiązań, mających istotne znaczenie z punktu widzenia niniejszej rozprawy²⁶⁷.

Jak wskazuje W. Kosieradzki, do 1924 r. ustawodawstwo polskie „niezwykle rygorystycznie ograniczało obroty w walutach zagranicznych”²⁶⁸. W 1924 r. wprowadzono natomiast bardzo liberalne regulacje²⁶⁹, które w ciągu kilku lat doprowadziły do sytuacji, w której dolar amerykański stał się w Polsce *de facto* drugą walutą²⁷⁰. Konsekwencją nadmiernego wzrostu znaczenia walut obcych dla obrotu gospodarczego, a także istotnego spadku wartości dolara i funta, była konieczność podjęcia działań zmierzających do zwiększenia znaczenia waluty krajowej oraz ograniczenia wewnętrznego popytu na waluty zagraniczne²⁷¹. Celowi temu służyło wprowadzenie rozporządzenia o wierzytelnościach w walutach zagranicznych²⁷², które zawiesiło moc obowiązującą niektórych przepisów, wprowadzonych przez kodeks zobowiązań²⁷³.

²⁶⁷ W zakresie opisu historii polskiego pieniądza w okresie 20-lecia i II wojny światowej, zob. w szczególności F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 217-222. Kwestie historyczne związane z opisanymi tam zmianami legislacyjnymi są poruszane także w innych opracowaniach, zazwyczaj jednak na marginesie głównego toku rozważań, por. m.in. R. Longchams de Berier, *Zobowiązania*, Poznań 1948, s. 35-42; E. Landau, *Wierzytelności w walutach zagranicznych (II)*, „Palestra” 1936, s. 564-568.

²⁶⁸ W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 6. Przede wszystkim na podstawie art. 6 ustawy z 17.12.1921 r. o środkach naprawy państwowej gospodarki skarbowej (Dz. U. z 1921 r., nr 103, poz. 741) na co uwagę zwraca Z. K. Nowakowski, *Regulacja zobowiązań pieniężnych według dekretu z 27 lipca 1949 r.*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 9-10, s. 247.

Zgodnie ze wskazanym przepisem (ust. 1) „umowy obustronnie obowiązujące między obywatelami polskimi, zamieszkałymi na obszarze Rzeczypospolitej, mogą być zawierane tylko w walucie polskiej”.

²⁶⁹ W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 6, 44-45. Zmiany wprowadzono mocą ustawy z 11.01.1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej (Dz. U. z 1924 r., nr 4, poz. 28) oraz wydawanych na jej podstawie rozporządzeń, w szczególności rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.04.1924 r. o wierzytelnościach w walutach obcych i w złotych w złocie, hipotecznie zabezpieczanych (Dz. U. z 1924 r., nr 36, poz. 385) oraz zmiany do tego rozporządzenia wprowadzonej ustawą z 18.03.1931 r. (Dz. U. z 1931 r., nr 36, poz. 273). Co do okoliczności wprowadzenia ustawy z 1924 r. i okresu ją poprzedzającego zob. m.in. F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 217-219; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 564-565.

²⁷⁰ Zwracają na to uwagę w szczególności W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 6 oraz E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 565, 574.

²⁷¹ Szeroko kwestie te opisuje E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 566 i n.

²⁷² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 12.06.1934 r. o wierzytelnościach w walutach zagranicznych (Dz. U. z 1934 r., nr 59, poz. 509), dalej także jako „rozporządzenie walutowe”.

²⁷³ E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 566-568. Zgodnie z art. 38 ust. 3 rozporządzenia walutowego „moc obowiązująca art. 211 i 437 kodeksu zobowiązań zawieszają się”. Fakt zawieszenia mocy obowiązującej art. 211 k.z. jest powszechnie powoływany w literaturze zob. m.in. F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 222-223; R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 36-37; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz. Przepisy wprowadzające – Wyciągi z motywów ustawodawczych – Ustawy dodatkowe. Tom I*, Kraków 1936, s. 554; W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 45. Por. także B. Lackoroński, *Waluta(...)* 2008 r., s. 28-29; J. Naworski, *Kilka...*, s. 38; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 385-386; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 169; G. Żmij, *Prawo...*, s. 194. Zob. także L. Domański, *Instytucje kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno-praktyczny. Część ogólna*, Warszawa 1936, s. 74.

Kodeks zobowiązań, analogicznie do poprzednich liberalnych regulacji²⁷⁴, zezwalał na zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej, zgodnie z którym, dłużnik mógł zwolnić się ze zobowiązania wyłącznie poprzez realne spełnienie świadczenia w walucie obcej²⁷⁵. Zgodnie bowiem z art. 211 § 1 k.z. „jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma, oznaczona w pieniądzach zagranicznych, dłużnik może zapłacić dług pieniędzmi krajowymi, chyba że zapłata w pieniądzach zagranicznych była wyraźnie zastrzeżona.” W art. 211 § 2 i 3 k.z. uregulowano natomiast kwestie kursów wymiany walut w przypadku, w którym dłużnik zdecydował się na spełnienie świadczenia w walucie krajowej. Przy zapłacie przez dłużnika pieniędzmi krajowymi, wysokość uiszczanej sumy powinna być obliczona według kursu z chwili i miejsca zapłaty. W przypadku zwłoki dłużnika, wierzycielowi służyło natomiast prawo do wyboru kursu przeliczenia według jego wysokości z dnia wymagalności bądź z dnia zapłaty²⁷⁶.

Jak wskazuje E. Landau, to właśnie usunięcie możliwości efektywnego zastrzeżenia zapłaty w walucie obcej było głównym instrumentem, który miał doprowadzić do zwiększenia popytu na pieniądze krajowe w wewnętrznym obrocie gospodarczym²⁷⁷. Służyło temu przede wszystkim wprowadzenie art. 1 ust. 2 rozporządzenia walutowego, zgodnie z którym efektywne zastrzeżenie zapłaty w walucie zagranicznej „uważa się za nieistniejące, jeżeli wierzytelność płatna jest na obszarze Państwa Polskiego.”²⁷⁸ Zgodnie zatem z rozporządzeniem walutowym, zobowiązanie do zapłaty wyrażone w walucie obcej, jeżeli było płatne na terytorium Polski, zawsze mogło zostać wykonane przez zapłatę w walucie krajowej²⁷⁹.

²⁷⁴ Zgodnie z § 2 rozporządzenia z 27.04.1924 r. „wierzytelność opiewająca na walutę obcą, zabezpieczona hipotecznie, płatna jest w walucie polskiej według kursu z dnia poprzedzającego zapłatę. Można również zastrzec, aby wierzytelność ta płatna była efektywnie w walucie w jakiej została wyrażoną, albo monetami złotymi w danej walucie obcej lub wedle równowartości czystego złota, zawartego w jednostce pieniężnej danej waluty złotej.” Zob. także W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 44-45; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 564-566.

²⁷⁵ R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 36-37. Por. także J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 556; E. Landau, *Wierzytelności... (I)*, s. 474-475; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 565; W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 44. Zob. także B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 33, który zwraca uwagę, że terminologia przyjmowana przez R. Longchams de Berier jest szeroko stosowana w literaturze oraz wskazuje przykładowe pozycje. Por. także m.in. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 40-41; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 168-169, 171-172, który wspomina w tym kontekście także o „zapłacie rzeczywistej” w walucie obcej. Pojęcie zapłaty efektywnej lub rzeczywistej jest powszechnie wykorzystywane także współcześnie i będzie szerzej omówione w dalszej części niniejszego rozdziału. Zestawienie wykorzystywanych terminów w kontekście art. 358 k.c. zaprezentowali T. Dybowski, A. Pyrzyńska, *System...*, s. 289.

²⁷⁶ Kwestie kursów przeliczenia zostaną szerzej poruszone przy omawianiu współcześnie obowiązującej regulacji. Zob. jednak m.in. J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555; E. Landau, *Wierzytelności... (I)*, s. 481.

²⁷⁷ E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 574, który wskazuje „wobec powodzi u nas zobowiązań w walutach obcych unieważnienie w zobowiązaniach tego zastrzeżenia stało się dla supremacji, uniezależnienia waluty złotej, dla miarkowania popytu na waluty zagraniczne, stało się koniecznością (...)”. Por. także E. Landau, *Wierzytelności... (I)*, s. 474-475.

²⁷⁸ E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 574.

²⁷⁹ R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 37; F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 15; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz. Przepisy wprowadzające – Wyciągi z motywów ustawodawczych – Ustawy*

Unieważnienie zastrzeżeń zobowiązujących do efektywnej zapłaty w walucie obcej nie wywoływało jednak skutku w postaci pozbawienia dłużnika możliwości wykonania zobowiązania w tej walucie. Także wierzyciel, dochodząc od dłużnika przysługującego mu roszczenia musiał „trzymać się treści zobowiązania”, a zatem w przypadku zobowiązania w walucie obcej, nie mógł on żądać od dłużnika zapłaty w walucie polskiej²⁸⁰. Rozporządzenie wprost dopuszczało możliwość uregulowania zobowiązania w walucie obcej, wprowadzając jednocześnie w art. 3 ust. 2 oryginalne rozwiązanie zgodnie z którym, „jeżeli dłużnik, płacący pieniędzmi zagranicznymi, jest w zwłoce, wierzyciel może żądać wyrównania różnicy między kursami wyplat w dniu zapłaty i w dniu wymagalności.” Zdaniem E. Landau, stanowiło to kolejny ważny instrument w zmniejszaniu popytu na waluty zagraniczne, biorąc bowiem pod uwagę, że ustawodawca zakładał spadek ich wartości względem złotówki, dłużnikom zdecydowanie bardziej opłacałoby wstrzymać się z uregulowaniem długu oraz świadczyć zgodnie z treścią zobowiązania w walucie obcej²⁸¹. W przypadku, w którym dłużnik postanowił skorzystać ze swojego uprawnienia do zapłaty w złotych, rozporządzenie walutowe, w art. 2 ust. 1-3, wskazywało na odpowiedni w tym zakresie kurs przeliczenia, przy czym był to sposób odmienny niż w kodeksie zobowiązań, odwołujący się do dnia wymagalności a nie chwili zapłaty²⁸². Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że istotne znaczenie dla praktycznego stosowania rozporządzenia walutowego miały wprowadzone w nim przepisy przejściowe, które

dotatkowe. Tom II, Kraków 1935, s. 2272-2273; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 574. Por. także J. Naworski, *Kilka...*, s. 38; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 29. Nie jest zatem prawdziwe stwierdzenie wskazane przez A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65, zgodnie z którym, zasada walutowości obowiązywała w polskim systemie prawnym już od 1934 r.

²⁸⁰ J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2271-2272; F. Halpern, *Wierzytelności walutowe w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 10, s. 303-304. Zob. także orzeczenie SN z 28.10.1938 r., I C 1686/37, LEX nr 349377, gdzie wskazano, że „rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 12 czerwca 1934 r. o wierzytelnościach w walutach zagranicznych (Dz. U. poz. 509) w art. 1 daje dłużnikowi tylko możliwość, lecz nie nakłada na niego obowiązku zapłacenia pieniędzmi polskimi wierzytelności wyrażonej w walucie zagranicznej, wobec czego należność z takiego zobowiązania winna być zasądzona w walucie zagranicznej z podaniem obliczonej według przepisów art. 2 i 7 rozporządzenia z dnia 12 czerwca 1934 r. równowartości jej i w złotych”. Nieprecyzyjna jest zatem uwaga F. Zolla, *Zobowiązania...*, s. 225, który wskazał, że „obecnie więc wierzyciel nie może na ogół żądać uiszczenia zapłaty na obszarze Państwa Polskiego w walucie niepolskiej (wyjątki p. w art. 7 dekretu)”. Twierdzenie, że na tle rozporządzenia możliwość spłaty wierzytelności wyrażonych w walutach obcych została zasadniczo wyłączona przedstawiają J. J. Skoczyła, *Wyrażanie...*, s. 386; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60, który wspomina w tym kontekście o „wyłączeniu swobody dotyczącej płatności”. Por. odmiennie na tle art. 211 k.z. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 168-169. Zob. jednak J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 554; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 573; J. Naworski, *Kilka...*, s. 38. Zagadnienie to zostanie szerzej przedstawione na tle obecnych regulacji.

²⁸¹ E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 576. Zob. także J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2276-2278; F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 226.

²⁸² Zob. E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 571-572; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2273-2276. Zob. także J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555-556. Jak już wskazywano, kwestie związane z kursami przeliczenia walut zostaną szerzej omówione przy analizie współczesnego brzmienia przepisów. Analogiczna różnica występuje pomiędzy art. 211 k.z. a 358 k.c., na co zwraca uwagę m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28-29.

m.in. zezwalały na efektywne zastrzeżenie świadczenia w walucie obcej w przypadku zamiany lub kupna-sprzedaży pieniędzy zagranicznych oraz regulowały przedmiotowy zakres zastosowania art. 2 oraz 3 rozporządzenia²⁸³.

Oprócz wskazanych powyżej regulacji, rozporządzenie przyjmowało także szereg innych rozwiązań, które miały na celu ograniczenie wykorzystywania walut obcych w stosunkach zobowiązaniowych. W szczególności dotyczy to przepisów zgrupowanych w rozdziale II rozporządzenia, wprost zatytułowanym „przepisy ograniczające zaciąganie zobowiązań w walutach zagranicznych” (art. 9-12). Ze względu na ich szczegółowość nie będą one szerzej omawiane, jednak warto zwrócić uwagę na fakt, że w rozdziale II wprowadzono m.in. nakaz wnoszenia wpisów hipotecznych w walucie polskiej, ograniczono katalog podmiotów, które mogą dokonywać operacji kredytowych w walucie obcej czy wprowadzono nakaz zawierania umów ubezpieczeń bezpośrednich w walucie polskiej. Należy także odnotować, że w przypadku części ze wskazanych ograniczeń, wyjątki od nich mogły być wprowadzone w drodze rozporządzeń Ministrów Skarbu i Sprawiedliwości²⁸⁴. Dodatkowo, mocą rozporządzenia walutowego, wprowadzono przepisy szczególne dotyczące instytucji kredytu długoterminowego (rozdział III), przerachowania na walutę polską listów zastawnych i obligacji wypuszczonych przez instytucje kredytu długoterminowego (rozdział IV) oraz przerachowania na walutę polską zobowiązań z tytułu umów ubezpieczeń (rozdział V)²⁸⁵.

Kończąc analizę zagadnień związanych z okresem międzywojennym, należy także wspomnieć, że istotnym aktem prawnym, z punktu widzenia zobowiązań w walutach obcych, był wprowadzony w 1936 r. dekret w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi²⁸⁶, w którym wprowadzono ograniczenia w zakresie „zawierania lub wykonywania umów kupna-sprzedaży, zamiany, pożyczki, zastawu, których przedmiotem są zagraniczne środki płatnicze”²⁸⁷. Dokonywanie wskazanych czynności z podmiotem innym niż Bank Polski lub przedsiębiorstwo bankowe dysponujące uprawnieniem dewizowym było co do zasady zabronione. Jak jednocześnie wskazano w uzasadnieniu wyroku

²⁸³ Art. 7 rozporządzenia walutowego. Zob. E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 575-577; R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 37-38; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2286-2288; F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 305.

²⁸⁴ Zob. szerzej J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2290-2296; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 568-570; R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 36; F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 226.

²⁸⁵ Zwraca na nie uwagę R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 42. Zob. szerzej J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2296-2313, E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 577.

²⁸⁶ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z 26.04.1936 r. w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi (Dz. U. z 1936 r., nr 32, poz. 249).

²⁸⁷ Na dekret ten zwracają uwagę m.in. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386.

SN z 23.02.1938 r., regulacje rozporządzenia walutowego „obowiązywały o tyle, o ile nie sprzeciwiają się późniejszym przepisom dekretu dewizowego”²⁸⁸.

2.3. Lata 1945-1989

Okres II wojny światowej oraz pierwsze lata kształtowania się nowego ustroju Państwa Polskiego niosły za sobą konieczność uregulowania sytuacji prawnej zastanej po kilkuletnim okresie okupacji. W znacznym stopniu dotyczyło to także problematyki pieniężnej i walutowej, która była kluczowa z punktu widzenia odbudowy Państwa. Ze względu jednak na fakt, że problemy związane z kolejnymi zmianami ustroju pieniężnego, stanowiące pokłosie działań wojennych, miały charakter głównie incydentalny (w tym znaczeniu, że co do zasady nie są one podstawą do formułowania ogólnych tez, użytecznych dla niniejszej pracy), nie będą one szerzej omawiane²⁸⁹.

Z punktu widzenia prowadzonych rozważań, aktem prawnym o szczególnej wadze²⁹⁰ był niewątpliwie dekret o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych²⁹¹. Dekret ten „wprowadził pełny monopol pieniądza polskiego” oraz zasadę „wyłączności waluty polskiej w stosunkach zobowiązaniowych w Polsce”²⁹². Jak wskazał Z. K. Nowakowski, miał on „na celu zabezpieczenie ustroju pieniężnego Państwa Polskiego oraz ustalenie trwałości i znaczenia jego waluty przez przyjęcie złotego jako jedyne miernika wartości i środka wymiany”²⁹³. Regulował on kwestie określenia wysokości zobowiązań powstałych przed jego wejściem w życie, a także szereg innych zagadnień i instytucji dotyczących szeroko pojętej problematyki pieniężnej²⁹⁴. Ze względu na bardzo szeroki zakres zastosowania dekretu, poniżej wskazano wyłącznie najważniejsze regulacje i

²⁸⁸ Wyrok SN z 23.02.1938 r., III K 2183/37, LEX nr 355867.

²⁸⁹ Zob. m.in. F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 221-222; R. Longchamps de Berier, *Zobowiązania...*, s. 34 oraz wskazana tam literatura. Problemy występujące na tle wskazanych kwestii były regulowane także w aktach prawnych, które zostały szerzej omówione w niniejszym rozdziale. W związku z tym, pewne informacje poświęconej tej tematyce można odnaleźć także w opracowaniach poświęconych tym aktom prawnym, w szczególności zob. Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 230-234.

²⁹⁰ Jest to akt prawny dość powszechnie przywoływany w literaturze poświęconej tej tematyce, zob. m.in. G. Gorceżyński, *Zasada...*, s. 61; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386; B. Lackoński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 23.

²⁹¹ Dekret z 27.07.1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych (Dz. U. z 1949 r., nr 45, poz. 332), dalej także jako „dekret z 1949 r.”

²⁹² A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118.

²⁹³ Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 225.

²⁹⁴ Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 225-251. W zakresie regulacji przyjętych w dekreście zob. szeroko także L. Domański, *Zobowiązania pieniężne w świetle dekretu z 27 lipca 1949 r.*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 9-10, s. 205-224; F. Błahuta [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, red. J. Ignatowicz, Warszawa 1972, s. 857-862. Uzasadnienie wprowadzenia dekretu szeroko omawia P. Zieliński, *Motywy i założenia prawa o zobowiązaniach pieniężnych (dekret z 27.VII.1949 – Dz. Ust. Nr 45, Poz. 332)*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 9-10, s. 191-199.

uwagi odnoszące się do problematyki zobowiązań pieniężnych w walutach obcych, które jednocześnie najlepiej oddają cele i funkcje, jakie regulacja ta miała pełnić w powojennym obrocie gospodarczym²⁹⁵.

Na wstępie, należy zwrócić uwagę na przepisy umieszczone w rozdziale I dekretu z 1949 r., zatytułowanym „Zaciąganie zobowiązań pieniężnych”. Zgodnie z zawartym tam art. 1 ust. 1, „osoba, mająca zamieszkanie lub siedzibę na obszarze Państwa Polskiego, może zaciągnąć zobowiązanie pieniężne, płatne na tym obszarze, tylko w walucie polskiej”. Dekret jednocześnie wprost rozstrzygał, że zobowiązanie zaciągnięte sprzecznie z powyższą regulacją jest nieważne. Zasada ta nie miała jednak charakteru absolutnego, ponieważ nie dotyczyła Skarbu Państwa, Narodowego Banku Polskiego oraz banków, które uzyskały stosowne uprawnienie od Ministra Skarbu. Dodatkowo, Minister Skarbu otrzymał kompetencję do zezwolenia innym osobom prawnym lub fizycznym na zaciągnięcie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej. W zakresie określonym wskazanymi przepisami, podmioty niepowiązane z Państwem, nie mogły zatem bez zgody odpowiednich organów zawrzeć („zaciągnąć”) nowego zobowiązania, w którym świadczenie byłoby wyrażone w walucie innej niż krajowa. Co istotne, zakaz ten nie dotyczył zaciągania zobowiązań przez osoby mające miejsce zamieszkania za granicą oraz nie dotyczył zobowiązań płatnych poza terytorium Polski²⁹⁶.

Nie mniej ważne z punktu widzenia zobowiązań w walutach obcych były przepisy zawarte w rozdziale II dekretu z 1949 r., zatytułowanym „Określanie wysokości należności z nie umorzonych zobowiązań pieniężnych”. O ile bowiem wspomniany już rozdział I regulował kwestie zawierania nowych zobowiązań pieniężnych, to do realizacji celów dekretu konieczne było także uregulowanie zagadnień związanych ze zobowiązaniami już istniejącymi, które opiewały na walutę obcą. Podstawowy przepis w tym zakresie stanowił art. 4, zgodnie z którym „splata należności z zobowiązań pieniężnych, powstałych z jakiegokolwiek tytułu publiczno- lub prywatno-prawnego przed dniem wejścia w życie niniejszego dekretu, a do dnia tego nie umorzonych, może nastąpić tylko w pieniądzu polskim.” W celu jego realizacji, ustawodawca w kolejnych przepisach, w sposób bardzo szczegółowy uregulował zasady przeliczania zobowiązań wyrażonych w walucie obcej na zobowiązania w walucie krajowej (art. 8-10) oraz unieważnił alternatywne do obowiązku zapłaty w złotych zastrzeżenie zapłaty w walucie obcej

²⁹⁵ Akt ten był bardzo obszerny i przewidywał szereg bardzo specyficznych instytucji, w związku z czym, w pozostałym zakresie, zasadne jest odesłanie do literatury poświęconej bezpośrednio regulacjom dekretu.

²⁹⁶ Zob. szeroko L. Domański, *Zobowiązania...*, s. 205-207; Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 246-249, gdzie wskazano, że zgodnie z dekretem „waluta polska ma być: jedynym pośrednikiem wymiany na terenie Państwa Polskiego oraz jedynym miernikiem wartości na tym terenie”; F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 857-858. Szersze uzasadnienie wprowadzenia tej regulacji wskazuje P. Zieliński, *Motywy...*, s. 202-204.

(art. 7). Zasady przeliczenia waluty obcej na walutę polską były zróżnicowane i uzależnione od momentu powstania zobowiązania²⁹⁷. Regulacje te, łącznie z zawartymi w rozdziale I dekretu, konsekwentnie doprowadziły do zmarginalizowania zobowiązań wyrażonych w walutach obcych w obrocie wewnętrznym²⁹⁸. Miały one także istotny wpływ na orzecznictwo sądowe, ze względu na wprowadzenie obowiązku sądu do uwzględnienia postanowień dekretu z urzędu, także w sprawach toczących się w dniu jego wejścia w życie²⁹⁹. Dekret uchylił także omawiane wcześniej: art. 211 k.z. oraz rozporządzenie o wierzytelnościach w walutach zagranicznych³⁰⁰.

Drugim istotnym³⁰¹ aktem prawnym wskazanego okresu była ustawa dewizowa³⁰², która w art. 19 ust. 1 wprowadzała generalny zakaz obrotu wartościami dewizowymi³⁰³ bez zezwolenia właściwej władzy, a w art. 20, zakaz posiadania w kraju zagranicznych środków płatniczych. Zakazy te nie obowiązywały jednak w pełnym zakresie w stosunku do Skarbu Państwa, jednostek gospodarki społecznej, organizacji politycznych, zawodowych i społecznych oraz innych wykonawców narodowych planów gospodarczych. Podmioty te mogły zawierać umowy w wyniku których dochodziło do przeniesienia wartości dewizowych, jednak umowy takie podlegały następnie (*ex post*) zatwierdzeniu przez właściwy organ administracji³⁰⁴. Faktyczne wykonanie takich umów było jednak uzależnione od uzyskania odrębnego zezwolenia dewizowego, przy czym w praktyce zezwolenie takie było udzielane wraz z zatwierdzeniem umowy³⁰⁵.

Warto zwrócić uwagę na relacje zachodzące między wskazanymi aktami prawnymi. Są one dostrzegalne w dwóch różnych aspektach, które możemy nazwać aspektem pozytywnym

²⁹⁷ Szczegółowe przywoływanie zasad przeliczania zobowiązań nie wydaje się jednak uzasadnione. Zagadnienie to bardzo szeroko przedstawił m.in. Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 228-236. Zob. także L. Domański, *Zobowiązania...*s. 207-212; F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 859-860; P. Zieliński, *Motywy...*, s. 199-201.

²⁹⁸ Zob. A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118, który w 1980 r. wskazywał, że na skutek regulacji dekretu „zobowiązania wewnętrzne w walutach obcych stanowią margines obrotu dobrami majątkowymi w naszym kraju”. Przy czym autor ten zauważa także, że ze względu na szereg regulacji o charakterze szczególnym, w perspektywie czasu, udział walut zagranicznych w obrocie gospodarczym rósł (s. 119).

²⁹⁹ L. Domański, *Zobowiązania...*s. 223; Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 249.

³⁰⁰ Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 251.

³⁰¹ Także dość powszechnie przywoływanym w literaturze, zob. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 61; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 23.

³⁰² Ustawa dewizowa z 28.03.1952 r. (Dz. U. z 1952 r., nr 21, poz. 133).

³⁰³ Zgodnie z art. 2 pkt. 1 ustawy, wartościami dewizowymi były m.in. „zagraniczne środki płatnicze: pieniądze, mające za granicą obieg ustawowy (banknoty i monety), zagraniczne znaki pieniężne papierowe (...)”. Jako obrót wartościami dewizowymi ustawa ta rozumiała zarówno zawieranie, jak i wykonywanie umów na skutek których miało dojść do przeniesienia wartości dewizowych.

³⁰⁴ Zwracają na to uwagę także G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 61; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386.

³⁰⁵ E. Fojcik-Mastalska, *Zobowiązanie pieniężne w systemie reglamentacji dewizowej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1973, nr 202, s. 88, 90-93. Artykuł ten zawiera szerokie rozważania na temat regulacji ustawy dewizowej. Zob. także T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138-142.

oraz negatywnym. Przede wszystkim, w literaturze wskazywano, że ustawa dewizowa znajduje zastosowanie do tych stanów faktycznych, które nie mieszczą się bezpośrednio w zakresie zastosowania art. 1 ust. 1 dekretu z 1949 r. Oznacza to, że rozszerzała ona obowiązujące ograniczenia w zakresie możliwości zawierania zobowiązań wyrażonych w walucie obcej na stosunki prawne zawierające elementy zagraniczne³⁰⁶ (aspekt pozytywny). Z drugiej strony, ustawa dewizowa, a w szczególności wydawane na jej tle akty wykonawcze, były traktowane jako dopuszczalne prawem wyjątki od zakazu zaciągania zobowiązań w walucie obcej, zgodnie z art. 2 ust. 2 dekretu z 1949 r.³⁰⁷ (aspekt negatywny). Najlepszym przykładem tego rodzaju regulacji było zarządzenie Ministra Finansów w sprawie zezwolenia na wykorzystywanie w eksporcie wewnętrznym zagranicznych środków płatniczych uzyskanych z niektórych tytułów³⁰⁸, które jako podstawę kompetencyjną wskazywało zarówno art. 2 ust. 2 dekretu z 1949 r., jak i przepisy obowiązującej wówczas ustawy dewizowej. Jako mieszczące się w zakresie wyjątku z art. 2 ust. 2 dekretu z 1949 r. w literaturze wskazywano jednak także te akty wykonawcze, które jako podstawę prawną wydania wskazywały wyłącznie przepisy prawa dewizowego, nie odwołując się bezpośrednio do przepisów dekretu³⁰⁹.

Opisany stan prawny nie uległ istotnej zmianie w momencie wejścia w życie kodeksu cywilnego, który zasadniczo utrzymał wyrażoną w dekreście z 1949 r. zasadę walutowości³¹⁰. Zgodnie z wprowadzonym art. 358 § 1 k.c., „z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, zobowiązania pieniężne na obszarze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mogą być wyrażone tylko w pieniądzu polskim.” Jak zauważył T. Dybowski, zakresy zasady walutowości wprowadzonej na podstawie dekretu oraz kodeksu cywilnego nie zostały ze sobą „w pełni zharmonizowane”, ponieważ regulacja przyjęta w art. 358 § 1 k.c. miała znacznie szerszy zakres zastosowania niż jej pierwowzór. W szczególności nie zawierała ona ograniczeń

³⁰⁶ T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138-139; F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 858; A. Rembieliński [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, tom 1, red. J. Winiarz, Warszawa 1989, s. 279; E. Fojcik-Mastalska, *Zobowiązanie...*, s. 88-89. Por. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 62.

³⁰⁷ A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118; F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 858, który wskazał, że „rozwińnięcie zasad art. 2 dekretu mieści się w przepisach ustawy dewizowej”; A. Rembieliński [w:] *Kodeks...*, s. 278.

³⁰⁸ Zarządzenie Ministra Finansów z 24.06.1959 r. w sprawie zezwolenia na wykorzystywanie w eksporcie wewnętrznym zagranicznych środków płatniczych uzyskanych z niektórych tytułów (M. P. z 1959 r., nr 60, poz. 295).

³⁰⁹ Tak np. A. Rembieliński [w:] *Kodeks...*, s. 278, o zarządzeniu Ministra Finansów z 10.03.1984 r. w sprawie zezwolenia na niektóre czynności obrotu dewizowego (M. P. z 1984 r., nr 7, poz. 52), które zostało wydane na podstawie ustawy z 22.11.1983 r. - Prawo dewizowe (Dz. U. z 1983 r., nr 63, poz. 288). Zob. także A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118-119.

³¹⁰ Zob. F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 857; A. Rembieliński [w:] *Kodeks...*, s. 276; T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138; A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118; L. Żyżylewski, *Dopłaty w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 7, s. 21; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60-61; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386.

podmiotowych (do osób, które mają miejsce zamieszkania lub siedzibę na terenie Polski) oraz przedmiotowych (do zobowiązań płatnych na terenie Polski)³¹¹. Jednocześnie art. 358 § 1 k.c. wprost przewidywał możliwość ustanowienia ustawowych wyjątków od wyrażonej w nim zasady.

Po wejściu w życie kodeksu cywilnego, w literaturze oraz orzecznictwie konsekwentnie prezentowano stanowisko, zgodnie z którym, regulacje prawa dewizowego stanowią wyjątki od zasady walutowości, zarówno w odniesieniu do normy wyrażonej w dekreście, jak i w art. 358 § 1 k.c.³¹² Warto przy tym zauważyć, że rozważania części przedstawicieli doktryny na tle omawianej zasady w dużej mierze ograniczały się wówczas wyłącznie do wykazywania, że dana regulacja stanowi wyjątek od art. 358 § 1 k.c., a w niewielkim stopniu odnosili się oni do treści obowiązującego równoległe dekretu. Wydaje się, że było to spowodowane istotnie szerszym zakresem regulacji kodeksowej i dorozumianym przyjmowaniem, że każdy wyjątek od art. 358 § 1 k.c. jest jednocześnie wyjątkiem od art. 1 ust. 1 dekretu z 1949 r.³¹³

Podsumowując rozważania poświęcone wskazanemu okresowi historycznemu, należy zgodzić się z twierdzeniami, że z perspektywy czasu, obowiązujący przed 1989 r. stan prawny, odnoszący się do zakresu zastosowania obowiązującej wówczas zasady walutowości oraz jej prawnych konsekwencji, nie budził istotnych wątpliwości³¹⁴. Stanowił on wyraz dążenia państwa do „ochrony waluty krajowej” oraz był „podyktowany interesami gospodarczymi i politycznymi”³¹⁵. Jak zauważył A. Kawecki, jest to także konsekwencja faktu, że „w warunkach planowej gospodarki socjalistycznej ingerencja państwa w modelowanie obiegu pieniężnego jest z reguły intensywniejsza niż w gospodarkach wolnorynkowych”³¹⁶. We wskazanym okresie, zawieranie oraz wykonywanie zobowiązań pieniężnych znajdowało się

³¹¹ T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138.

³¹² Zob. m.in. G. Goczyński, *Zasada...*, s. 62 i wskazane tam wyrok SN z 6.09.1972 r., I PR 307/72, OSP 1973, nr 7-8, s. 338-343 oraz wyrok SN z 16.07.1980 r., III CRN 115/80, LEX nr 2559; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada walutowości” – przegląd orzecznictwa SN za lata 1990-2003 (I), „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 4, s. 42; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 33; L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 21; T. Dybowski [w:] *System...*, s. 139. Szereg wyjątków od zasady z art. 358 § 1 k.c. wskazują A. Rembieliński [w:] *Kodeks...*, s. 278-279 oraz A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118-119.

³¹³ Jest to szczególnie widoczne w przywołanej powyżej literaturze i orzecznictwie. W szczególności, nie wskazano tam żadnej sytuacji, w której zawarcie zobowiązania w walucie obcej byłoby zgodne z art. 358 § 1 k.c., a niezgodne z art. 1 ust. 1 dekretu z 1949 r.

³¹⁴ M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada...(I)”, s. 42; G. Goczyński, *Zasada...*, s. 61; L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 21; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 33; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386-387.

³¹⁵ F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 857. Wskazują na to G. Goczyński, *Zasada...*, s. 61; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386.

³¹⁶ A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 119.

zasadniczo pod kontrolą państwa, a obowiązywanie wysłownionej w kodeksie cywilnym zasady swobody umów było mocno ograniczone³¹⁷.

2.4. Lata 1989-2009

W związku ze zmianami ustrojowymi roku 1989, stan prawny w zakresie dopuszczalności kreowania zobowiązań ze świadczeniem wyrażonym w walucie obcej uległ dalszym przeobrażeniom. Zmiana dokonała się przede wszystkim w ustawodawstwie dewizowym, poprzez wprowadzenie nowej ustawy – Prawo dewizowe³¹⁸, która miała stanowić jeden z „fragmentów szeroko zamierzonej reformy polskiej gospodarki” oraz przyczynić się do „ukształtowania w Polsce gospodarki rynkowej”³¹⁹. Nowe prawo dewizowe odeszło od daleko idącego uprzywilejowania podmiotów publicznych oraz zmieniło obowiązujący model regulacji. Zamiast generalnego zakazu dokonywania czynności obrotu dewizowego bez zezwolenia, wprowadziło ono zasadę, zgodnie z którą obrót dewizowy jest co do zasady dozwolony, z wyjątkiem czynności wskazanych wprost w ustawie³²⁰. Dodatkowo, nowelizacją kodeksu cywilnego³²¹ uchylono m.in. art. 1 dekretu z 1949 r., który stanowił jedną z podstaw obowiązującej zasady walutowości³²². Bez zmian pozostała jednak treść art. 358 § 1 k.c.³²³, który nadal zawierał ogólny zakaz wyrażania zobowiązań w walucie obcej. Powstały w ten sposób stan prawny, tj. pozostawienie zasady walutowości w kodeksie cywilnym z jednoczesną liberalizacją prawa dewizowego stał się podstawą szeregu problemów i wątpliwości interpretacyjnych³²⁴, które warto w tym miejscu zasygnalizować. Jednocześnie, ze względu na

³¹⁷ Zob. E. Fojcik-Mastalska, *Zobowiązanie...*, s. 85-89.

³¹⁸ Ustawa z 15.02.1989 r. – Prawo dewizowe (Dz. U. z 1989 r., nr 6, poz. 33), dalej także jako „ustawa dewizowa z 1989 r.”

³¹⁹ A. Gomulowicz, *Zmiany w prawie dewizowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1990, nr 1, s. 67-68.

³²⁰ A. Gomulowicz, *Zmiany...*, s. 68-70. Istotny wpływ liberalizacji prawa dewizowego w kontekście zobowiązań pieniężnych w walucie obcej podkreślają G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 61-63; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 388, 393; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 42; B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 23-24; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 33; L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 21. Zgodnie z art. 4 zd. 2 ustawy dewizowej z 1989 r. „osoby krajowe i zagraniczne mogą swobodnie dokonywać obrotu dewizowego, z zastrzeżeniem ograniczeń określonych w przepisach niniejszego rozdziału”.

³²¹ Ustawa z 28.07.1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. z 1990 r., nr 55, poz. 321).

³²² Wskazują na to m.in. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 61; L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 21.

³²³ Na skutek nowelizacji z lipca 1990 r. skreślono art. 358 § 2 k.c. oraz wprowadzono w jego miejsce art. 358¹ k.c. Zagadnienia nominalizmu i waloryzacji nie są jednak szerzej analizowane w niniejszej pracy. Dodatkowo, mocą ustawy z 14.02.2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2003 r., nr 49, poz. 408) zmieniono art. 358 § 1 poprzez wykreślenie „Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” i wpisanie „Rzeczypospolitej Polskiej”, zob. J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 386.

³²⁴ Fakt powstających na tym tle wątpliwości był powszechnie wskazywany w literaturze, zob. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 63 i wskazane tam poglądy; B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 23-24; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 393; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 42; L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 21.

fakt, że we wskazanym okresie dochodziło do wielokrotnych zmian prawa dewizowego³²⁵, poszczególne uwagi odnoszące się do zawartych tam regulacji będą miały charakter ogólny i w miarę możliwości abstrahujący od treści konkretnych przepisów³²⁶. Przyjmuję bowiem, że o ile poszczególne akty prawne dotyczące materii prawa dewizowego miały różną treść oraz przewidywały różny stopień reglamentacji, to cechowało je przyjęcie pewnego wspólnego modelu normatywnego³²⁷, kluczowego z punktu widzenia poniższych rozważań.

Jednym z kluczowych problemów interpretacyjnych wskazanego okresu, były próby określenia przedmiotowego zakresu obowiązującej wciąż zasady walutowości, zarówno w kontekście literalnej treści wysławiającego ją przepisu, jak i wzajemnej relacji z obowiązującym prawem dewizowym. Odnosząc się do pierwszego zagadnienia, zdaniem wielu autorów, art. 358 § 1 k.c., zgodnie ze swoim dosłownym brzmieniem dotyczył wyłącznie „wyrażania zobowiązania” (a zatem „etapu powstawania zobowiązania”), a nie obejmował kwestii związanych z dokonywaniem zapłaty i wykonywaniem już istniejących zobowiązań³²⁸. Pogląd ten należy uznać za trafny³²⁹. Drugim z problemów, odnoszących się do zakresu zastosowania art. 358 § 1 k.c. było określenie jego wzajemnych relacji z prawem dewizowym³³⁰. W tym kontekście, w literaturze wskazanego okresu zdecydowanie dominowały poglądy przyznające praktycznie absolutne pierwszeństwo regulacjom prawa dewizowego. W szczególności wskazywano, że „zasada» walutowości ma charakter czysto techniczny”³³¹ a także, że każdy przepis, który ma „rangę ustawy, może uchylić zasadę walutowości”³³². Poza zakresem zastosowania normy zawartej w art. 358 § 1 k.c. znajdowały

³²⁵ Po ustawie dewizowej z 1989 r. uchwalono ustawę z 2.12.1994 r. – Prawo dewizowe (Dz. U. z 1994 r., nr 136, poz. 703), ustawę z 18.12.1998 r. – Prawo dewizowe (Dz. U. z 1998 r., nr 160, poz. 1063) oraz ustawę z 27.07.2002 r. – Prawo dewizowe (Dz. U. z 2002 r., nr 141, poz. 1178).

³²⁶ Także w przypadku przytaczania poglądów z literatury, w miarę możliwości, będą to uwagi o charakterze ogólnym, bez szczegółowego wskazywania na tle której z ustaw dewizowych wskazany pogląd został wyrażony. Jednakże, w przypadku odwoływania się wyłącznie do konkretnej regulacji ustawowej, zostanie to odnotowane.

³²⁷ Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na stanowisko B. Lackorońskiego (*Waluta(...)2008 r.*, s. 23-24), który wskazał, że mimo zmiany modelu reglamentacji, szeroki zakres obowiązku uzyskiwania zezwoleń dewizowych obowiązywał w Polsce *de facto* aż do wprowadzenia prawa dewizowego z 1998 r. Zob. także L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 21-22; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 42; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 62-63; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 33-34.

³²⁸ Tak w szczególności G. Żmij, *Prawo...*, s. 152 i wskazany tam J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 37; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 388; M. Nogaj, *Prawo dewizowe a zasada walutowości*, „*Radca Prawny*” 2000, nr 5, s. 91. Stanowisko odmienne zajęli przede wszystkim T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 58-59; przywołany przez G. Żmija (*Prawo...*, s. 152) A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 122. Zob. także M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 44.

³²⁹ Mimo jego wyłącznie historycznego znaczenia.

³³⁰ Zob. przykładowe zestawienie poglądów G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 63.

³³¹ M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 43.

³³² L. Żyżylewski, *Dopłaty...*, s. 23. To stanowisko L. Żyżylewskiego było szczególnie często przywoływane w literaturze.

się zatem wszystkie te stany faktyczne, które na gruncie obowiązującego prawa dewizowego nie były objęte obowiązkiem uzyskania zezwolenia dewizowego³³³. Jako jeden z głównych argumentów przemawiających za taką wykładnią, trafnie wskazywano bezpośrednią treść przepisu, który zawierał „jednoznaczną regułę kolizyjną, przyznającą pierwszeństwo innym ustawom (...)”³³⁴. Stanowisko takie było także powszechnie reprezentowane w orzecznictwie³³⁵. Jednocześnie, w związku ze zmianami jakie dokonały się w relacji pomiędzy zasadą walutowości a ustawodawstwem dewizowym, a także w reakcji na daleko idącą liberalizację przepisów, niektórzy z autorów reprezentowali stanowisko, zgodnie z którym, sankcją za naruszenie prawa dewizowego, a w konsekwencji, także naruszenie art. 358 § 1 k.c., nie powinna być bezwzględna nieważność czynności prawnej³³⁶. Jako bardziej trafny należy jednak traktować pogląd tradycyjny, który dominował w ówczesnej literaturze i wskazywał na konieczność zastosowania w opisanej sytuacji art. 58 § 1 k.c., w kontekście zawartej tam przesłanki sprzeczności czynności prawnej z ustawą³³⁷.

Odchodząc od problematyki relacji pomiędzy prawem cywilnym a prawem dewizowym, należy także zwrócić uwagę, że jednymi z istotniejszych wątpliwości prawnych, analizowanych w literaturze i orzecznictwie wskazanego okresu były: po pierwsze, możliwość

³³³ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 24, który wskazał, że „trafnie (...) odmawiano zasadzie walutowości roli autonomicznej normy prawnej regulującej wyrażanie zobowiązań w walutach obcych” oraz „norma ta miała zastosowanie w przypadkach, w których z regulacji obrotu dewizowego wynikał obowiązek uzyskiwania zezwoleń dewizowych”; J. J. Skoczyła, *Wyrażanie...*, s. 388-389; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 33, 39, który wskazał, że „prawo dewizowe spowodowało częściowe uchYLENIE art. 358 § 1 k.c. (*derogatio obrogens*)”; L. Żyżyłewski, *Dopłaty...*, s. 22-23; M. Nogaj, *Prawo...*, s. 90-91; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 42-43; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 63-65, 68-69; A. Brzozowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 1999, s. 759. Por. odmienny pogląd T. Wiśniewski [w:] *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, red. G. Bieniek, Warszawa 1999, s. 42, który wskazał, że prawo dewizowe nie uchyla zasady walutowości.

³³⁴ G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 64; J. J. Skoczyła, *Wyrażanie...*, s. 389. Zob. także L. Żyżyłewski, *Dopłaty...*, s. 23.

³³⁵ Szereg orzeczeń cytują M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 42-43, zob. m.in. wyrok SA w Warszawie z 4.07.2002 r., I ACa 1481/01, LEX nr 80615, gdzie wskazano, że „dopuszczenie w art. 5 ust. 2 i w art. 9 pkt 9 Prawa dewizowego (Dz. U. Nr 160 z 1998 r., poz. 1063 z późn. zm.) do obrotu dewizowego w stosunkach między osobami fizycznymi nie związanych z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą lub wykonywanym wolnym zawodem, wyłącza w tym zakresie stosowanie zasady walutowości wyrażonej w art. 358 § 1 k.c.” Zob. także uchwałę SN z 2.04.2004 r., III CZP 10/04, LEX nr 103371 z glosą aprobowaną G. Gorczyńskiego, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2004 r., III CZP 10/04*, „Rejent” 2005, nr 10, s. 165-172.

³³⁶ Zob. szerokie zestawienie poglądów G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 69-75; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 43-44 oraz wskazane tam orzeczenia. Por. także często przywoływany w literaturze A. Brzozowski, *Klauzule zabezpieczające wartość świadczenia w obrocie gospodarczym (w świetle § 2 i § 4 art. 358¹ oraz 353¹ k.c.)*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 10, s. 173. Jak zauważa G. Gorczyński (*Zasada...*, s. 70), autor ten zaprezentował jednak odmienny pogląd w wydanym następnie komentarzu, zob. A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, s. 760-761.

³³⁷ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 22; J. J. Skoczyła, *Wyrażanie...*, s. 394; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 33; M. Nogaj, *Prawo...*, s. 90; L. Żyżyłewski, *Dopłaty...*, s. 22; T. Wiśniewski [w:] *Komentarz...*, s. 42; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, s. 760-761.

żądania przez wierzyciela zapłaty w walucie polskiej także w tych zobowiązaniach, w których obowiązek świadczenia został wyrażony w walucie obcej, a po drugie, istnienie uprawnienia dłużnika do zwolnienia się z tego rodzaju zobowiązania poprzez świadczenie równowartości waluty obcej w walucie krajowej³³⁸. Oba te zagadnienia są jednocześnie ściśle ze sobą powiązane oraz powinny być rozpatrywane (do pewnego stopnia)³³⁹ łącznie. Należy przy tym odnotować, że po 1989 r. zdecydowanie dominowało stanowisko, zgodnie z którym, w sytuacji, w której zobowiązanie opiewało na walutę obcą, dłużnik mógł zwolnić się ze zobowiązania wyłącznie poprzez świadczenie w tej walucie³⁴⁰. Jako reprezentatywny w tym zakresie można uznać wyrok SN z 12.12.1997 r., II CKN 512/97³⁴¹, w którym wskazano, że „jeżeli zgodnie z przepisami prawa przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, to spełnienie świadczenia następuje przez zapłatę sumy nominalnej w walucie obcej określonej w umowie, nie zaś w złotych polskich, stanowiących przelicznik tej sumy.” Pogląd przeciwny został jednak zaprezentowany w dwóch orzeczeniach Sądu Najwyższego: wyroku z 18.01.2001 r.³⁴², zgodnie z którym „zobowiązanie, którego świadczeniem jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, może być wykonane przez świadczenie w złotych polskich” oraz wyroku z 8.02.2002 r.³⁴³, w którym zawarto analogiczną tezę, tj., że „zobowiązanie, którego przedmiotem jest świadczenie sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej, może być wykonane w złotych

³³⁸ Na problem ten zwracają uwagę m.in. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171-172; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 11.1-11.2; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 5; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.1. Szeroko wskazaną problematykę analizują w szczególności M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 44-48.

³³⁹ Czym innym jest jednak prawo dłużnika do zwolnienia się z zobowiązania poprzez świadczenie w walucie polskiej, a czym innym jest prawo żądania waluty polskiej przez wierzyciela. O ile kwestia ta pojawia się w pracach przedstawianych przy omawianiu niniejszego zagadnienia, to zostanie ona szerzej opisana w dalszych częściach niniejszego rozdziału, przy analizie obecnie obowiązujących regulacji.

³⁴⁰ Zob. m.in. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 78-79; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 39; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 45 oraz wskazane przez wymienionych autorów literatura i orzecznictwo; wyrok SN z 18.10.2001 r., IV CKN 501/00, Legalis 278021; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 11.2; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3. Także w omawianych w dalszej części niniejszego fragmentu glosach wskazywano, że stanowiska odmienne stanowią pewnego rodzaju „odstępstwo”. Warto przy tym zauważyć, że bezpośredni wpływ na okoliczności faktyczne będące przedmiotem wskazanych w tym miejscu orzeczeń, a także wyrażane na ich tle poglądy, z pewnością miała regulacja art. 13 ust. 1 prawa dewizowego z 1989 r., zgodnie z którą, podmioty krajowe w obrocie towarami i usługami z zagranicą miały obowiązek dokonywać płatności w walucie obcej. Analogiczna regulacja, jednak w złagodzonej wersji, została następnie utrzymana w art. 12 ust. 1 prawa dewizowego z 1994 r. Stanowisko odmienne od dominującego zajął W. Robaczyński, *Przegląd orzecznictwa z zakresu prawa cywilnego materialnego za II półrocze 1998 r.*, „Przegląd Sądowy” 2000, nr 4, s. 93-94.

³⁴¹ Wyrok SN z 12.12.1997 r., II CKN 512/97, LEX nr 32969 z aprobowaną glosą K. Zagrobelnego, OSP 1999, nr 4, poz. 81, s. 214-216. Krytycznie do wskazanego orzeczenia odniósł się A. Szpunar, *Krytyczne uwagi o nowelizacji przepisów o hipotecę*, „Rejent” 2001, nr 12, s. 134, wskazując jednak wyłącznie, że „wywołuje ono zasadnicze zastrzeżenie”.

³⁴² Wyrok SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00, LEX nr 46539.

³⁴³ Wyrok SN z 8.02.2002 r., II CKN 671/00, LEX nr 53726.

polskich”³⁴⁴. Ze względu na ich wyłącznie historyczne znaczenie, szczegółowe przytaczanie w tym miejscu wskazanych w ich uzasadnieniach wywodów nie wydaje się zasadne³⁴⁵. Na marginesie warto zaznaczyć, że wyrażony we wskazanych orzeczeniach pogląd został zaaprobowany także przez A. Szpunara, który prawo dłużnika do zapłaty w walucie krajowej wywodził dodatkowo ze szczególnej roli polskiego pieniądza jako środka płatniczego, który ma „moc umarzania wszelkich zobowiązań pieniężnych”³⁴⁶. Ze stanowiskiem tym nie można się jednak zgodzić, głównie ze względu na fakt, że z norm konstruujących polski system monetarny nie powinno się wywodzić uprawnień stron w konkretnych stosunkach zobowiązaniowych (powinno to pozostać przedmiotem regulacji kodeksu cywilnego). W szczególności, nie ma żadnych podstaw do uznania, że status „złotego” jako „prawnego środka płatniczego” może w praktyce przełamać skierowany do dłużnika nakaz spełnienia świadczenia zgodnie z treścią zobowiązania (art. 354 § 1 k.c.).

Przytoczone powyżej dwa orzeczenia Sądu Najwyższego spotkały się z bardzo surową oceną przedstawicieli nauki prawa³⁴⁷. Biorąc pod uwagę, że prezentowane w literaturze stanowiska krytyczne były w przeważającym zakresie spójne, warto krótko przytoczyć najważniejsze wskazywane w nich argumenty. Przede wszystkim, autorzy wspomnianych krytycznych stanowisk zasadniczo podzielają pogląd, że Sąd Najwyższy, wydając wskazane orzeczenia, w swoich rozważaniach dokonał błędnej interpretacji art. 354 § 1 oraz 358 § 1 k.c.³⁴⁸ Odnosząc się do problematyki wykładni art. 354 § 1 k.c., wskazali oni, że przepis ten nie może być uznany za podstawę przyznania dłużnikowi uprawnienia do spełnienia świadczenia w walucie polskiej (tj. walucie innej niż wyrażona w treści zobowiązania), zarówno bezpośrednio³⁴⁹, jak i poprzez odesłanie do wyrażonej w art. 358 § 1 k.c. zasady

³⁴⁴ Zob. także W. Robaczyński, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu prawa cywilnego materialnego za lata 2001-2002*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 11-12, s. 212-213. Orzeczenia te są powszechnie przywoływane w literaturze, zob. m.in. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.1; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 11.2; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15.

³⁴⁵ Najważniejsze fragmenty wskazanych wyroków szeroko cytują M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 45-47.

³⁴⁶ A. Szpunar, *Krytyczne...*, s. 134-135.

³⁴⁷ Głosy krytyczne do wyroku SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00 opublikowali M. Lemkowski, *Glosa do wyroku SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00*, „Monitor Prawniczy” 2002, nr 15, s. 710-714 oraz K. Zagrobelny, *Glosa do wyroku SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00*, OSP 2003 nr 4 poz. 50, s. 221-223. Głosę krytyczną do wyroku SN z 8.02.2002 r., II CKN 671/00 opublikował J. P. Naworski, *Glosa do wyroku SN z 8.02.2002 r., II CKN 671/00*, „Glosa” 2003, nr 7, s. 36-39. Zob. także M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 45-47; W. Robaczyński, *Przegląd(...)2001-2002*, s. 212-213.

³⁴⁸ Stanowisko takie zajęli także M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 47.

³⁴⁹ Wskazują na to M. Lemkowski, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 713-714 oraz K. Zagrobelny, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 222-223, który jednocześnie wśród kryteriów wskazanych w art. 354 § 1 k.c. wprost przyznaje pierwszeństwo „treści zobowiązania”. Dodatkowo, należy zgodzić się z M. Lemkowskim (*Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 714), że wywód Sądu Najwyższego w zakresie wykładni art. 354 § 1 k.c. jest w gruncie rzeczy niezrozumiały. Zob. także szeroko M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...(I)*”, s. 45-47.

walutowości³⁵⁰. Zaznaczyli oni, że w polskim prawie (poza prawem wekslowym – art. 41 p.w.)³⁵¹ nie obowiązywał wówczas odpowiednik art. 211 k.z., a zatem brak było podstaw, aby „wymagać” od stron zastrzeżenia obowiązku efektywnej zapłaty³⁵² i należało odwoływać się w tym zakresie do ogólnych norm dotyczących zobowiązań³⁵³. Dodatkowo, zwracano uwagę, że za obowiązkiem spełnienia świadczenia bezpośrednio w walucie obcej „przemawia także zasada nominalizmu”³⁵⁴ oraz, że nawet w przypadku możliwości wyinterpretowania normy analogicznej do dawnego art. 211 k.z. (przy czym możliwość taka była generalnie kwestionowana), brak było podstaw do przyznania wierzycielowi prawa żądania zapłaty w walucie polskiej, ponieważ art. 211 k.z. nigdy takiego uprawnienia wierzycielowi nie przyznawał³⁵⁵. Z perspektywy czasu, biorąc pod uwagę późniejsze zmiany legislacyjne, wydaje się, że stanowiska krytyczne względem wskazanych orzeczeń Sądu Najwyższego były zasadniczo trafne. Jeżeli bowiem na podstawie obowiązujących przed 2009 r. przepisów dałoby się wyinterpretować uprawnienie dłużnika do spełnienia świadczenia w walucie krajowej lub prawo wierzyciela do żądania spełnienia świadczenia w takiej walucie, wprowadzenia nowej treści art. 358 § 1 k.c. byłoby w tym zakresie zbędne.

2.5. Uchylenie zasady walutowości oraz dzisiejszy stan prawny

³⁵⁰ Pisząc o „odesłaniu” odwołuję się do stanowiska Sądu Najwyższego, zawartego w uzasadnieniu wyroku z 8.02.2002 r., II CKN 671/00, gdzie wskazał on m.in., że art. 354 § 1 k.c. nakazuje uwzględnić także „obowiązujący stan prawny”, a zatem również zasadę walutowości, por. J. P. Naworski, *Glosa(...)* II CKN 671/00, s. 36-37. Ze stanowiskiem SN nie zgadza się jednak ww. autor glosy, który zwraca uwagę, że art. 358 § 1 k.c. dotyczy wyłącznie kwestii związanych z „wyrażaniem zobowiązania” w walucie polskiej (i konsekwentnie obowiązku zapłaty w takiej walucie), a nie dotyczy problematyki wykonania zobowiązania w przypadku, w którym jest ono zaciągnięte w walucie obcej, zob. J. P. Naworski, *Glosa(...)* II CKN 671/00, s. 38. Zob. także M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...()*”, s. 47.

³⁵¹ Warto dodać, że regulacja taka obowiązywała równoległe także w prawie czekowym – art. 36 p.cz.

³⁵² M. Lemkowski, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 713; J. P. Naworski, *Glosa(...)* II CKN 671/00, s. 38.

³⁵³ K. Zagrobelny, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 222; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada...()*”, s. 47.

³⁵⁴ M. Lemkowski, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 714. Zob. także J. P. Naworski, *Glosa(...)* II CKN 671/00, s. 37; K. Zagrobelny, *Glosa... V CKN 1840/00*, s. 222, przy czym zasadność powoływania tego rodzaju argumentu, zdaniem części autorów, budziła pewne wątpliwości.

³⁵⁵ Zob. J. P. Naworski, *Glosa(...)* II CKN 671/00, s. 39; M. Lemkowski, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 713-714. Zob. także wcześniejsze uwagi do art. 211 k.z. Jako nietrafne należy traktować w tym kontekście stanowisko T. Wiśniewskiego [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15, który, w kontekście historycznej zasady walutowości, wskazuje, że „jeżeli jednak w treści umownego zobowiązania strony nie określiły wyraźnie waluty, w jakiej powinno zostać spełnione – na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej – świadczenie pieniężne na rzecz wierzyciela, przy czym nic innego nie wynikało ani z treści zobowiązania, ani z obowiązujących przepisów, to wówczas należało uznać za dopuszczalne żądanie zapłaty w złotych polskich, mimo że sam przedmiot zobowiązania został określony w walucie obcej.” Jak już bowiem wskazywano, nie było żadnej relacji pomiędzy zasadą walutowości, a uprawnieniem wierzyciela do żądania waluty krajowej, por. J. P. Naworski, *Glosa(...)* II CKN 671/00, s. 38. Zob. także G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 79.

Między innymi ze względu na przedstawione wyżej wątpliwości w przedmiocie wykładni oraz zakresu zastosowania zasady walutowości, w literaturze postulowano dokonanie nowelizacji kodeksu cywilnego oraz zmianę obowiązującego stanu prawnego³⁵⁶. W toku prowadzonej na tym tle dyskusji, pojawiły się konkurencyjne względem siebie projekty zmian, których celem miało być doprowadzenie do uchylecia obowiązujących ograniczeń. Jednym z nich była proponowana regulacja, zawarta w tzw. „projekcie krakowskim”, gdzie postulowano wprowadzenie rozwiązania, zgodnie z którym, „jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie jedynie poprzez zapłatę w tej walucie, chyba że strony postanowiły inaczej” (art. 21)³⁵⁷. Drugą wartą wyróżnienia propozycją była ta przedstawiona przez G. Żmija, która wprost nawiązywała do przedwojennego art. 211 § 1-3 k.z.³⁵⁸. Swoją myśl na zmianę obowiązującego stanu prawnego przedstawił także G. Gorczyński, który z kolei oparł się głównie o treść dawnego art. 210 k.z.³⁵⁹

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe, mimo że nie przyjął żadnego z proponowanych w literaturze rozwiązań, to bezpośrednio nawiązywał do dawnej regulacji art. 211 k.z.³⁶⁰, co odpowiadało oczekiwaniom znacznej części przedstawicieli nauki³⁶¹. Zgodnie z przygotowanym przez rząd uzasadnieniem, zmiana ta miała na celu usunięcie rozbieżności pojawiających się w literaturze oraz orzecznictwie, a także, poprzez uchylenie art. 9 pkt. 15 prawa dewizowego z 2002 r.³⁶²,

³⁵⁶ Zob. m.in. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 85-87; G. Gorczyński, *Glosa...*, s. 171-172; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 40-41; J. P. Naworski, *Glosa(...)II CKN 671/00*, s. 39; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 393-395; G. Żmij, *Prawo...*, s. 194, 205 oraz wskazana tam literatura.

³⁵⁷ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 168. Zob. szeroko K. Górską, *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań – współczesne problemy prawne. Sprawozdanie z III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów, „Studium Prawa Prywatnego” 2009, nr 2, s. 11-12.*

³⁵⁸ G. Żmij, *Prawo...*, s. 205. Por. J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 394. Zob. także J. P. Naworski, *Glosa(...)II CKN 671/00*, s. 39.

³⁵⁹ G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 194. Warto przy tym wskazać, że recepcję zarówno art. 210, jak i art. 211 k.z. postulował J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 41.

³⁶⁰ Zostało to wprost wskazane w uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe, druk nr 470, Sejm VI kadencji, s. 2, dalej jako „uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2008 r.”

³⁶¹ Por. m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 205; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 41; J. P. Naworski, *Glosa(...)II CKN 671/00*, s. 39. Sceptyczny wobec projektu był natomiast J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 393-395, przy czym niewątpliwie duży wpływ na jego opinię miało stanowisko Narodowego Banku Polskiego, który był zwolennikiem utrzymania obowiązujących wówczas regulacji. Zob. także uwagi odnotowane przez K. Górską, *Zaciąganie...*, s. 11-12.

³⁶² Zgodnie z obowiązującym art. 9 pkt 15 prawa dewizowego z 2002 r., ograniczeniom podlegało „zawieranie umów oraz dokonywanie innych czynności prawnych, powodujących lub mogących powodować dokonywanie w kraju rozliczeń w walutach obcych, a także dokonywanie w kraju takich rozliczeń z wyjątkiem przypadków, w których czynności te są dokonywane w dozwolonym, na podstawie ustawy lub zezwolenia dewizowego, obrocie dewizowym:

- a) z zagranicą, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 17 lit. a,
- b) między nierezydentami,
- c) między rezydentami będącymi osobami fizycznymi, w zakresie niezwiązanym z działalnością gospodarczą.”

umożliwienie rezydentom rozliczania się w walutach obcych w szerszym niż dotychczas zakresie, co miało skutkować lepszym zabezpieczeniem ryzyka kursowego w eksporcie i poprawą konkurencyjności polskich przedsiębiorców na wspólnym rynku Unii Europejskiej³⁶³. Z dniem 24.01.2009 r. weszło w życie³⁶⁴ zupełnie nowe brzmienie art. 358 k.c., zgodnie z którym „jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia w walucie obcej” (§ 1) oraz „wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna stanowi inaczej. W razie zwłoki dłużnika wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonana” (§ 2). Przepis ten w swojej zasadniczej części obowiązuje do dnia dzisiejszego, jednakże z uwzględnieniem korekt wprowadzonych w dniu 8.09.2016 r.³⁶⁵ Zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., wprowadzone zmiany miały na celu przede wszystkim „dostosowanie obowiązującej regulacji do przepisów prawa europejskiego oraz norm prawa międzynarodowego” poprzez wprowadzenie ograniczenia terytorialnego, wyeliminowanie wątpliwości co do treści uprawnienia wierzyciela w przypadku opóźnienia dłużnika oraz wskazanie, że prawo wyboru kursu przysługuje wierzycielowi już w przypadku opóźnienia (a nie zwłoki) dłużnika³⁶⁶. W celu uniknięcia zbędnych powtórzeń, szczegółowe zagadnienia związane z treścią obowiązującego obecnie art. 358 § 1-3 k.c., a także uwagi dotyczące różnic pomiędzy tym przepisem a dawnym art. 211 k.z. zostaną przedstawione w dalszej części niniejszego rozdziału³⁶⁷.

Analizując ewolucję regulacji dotyczących świadczeń pieniężnych w walutach obcych, nie można nie dostrzec, że przedstawione zmiany stanu prawnego, zarówno w zakresie roli, jak i dopuszczalności stosowania walut obcych w stosunkach zobowiązaniowych, miały charakter cykliczny oraz stanowiły efekt podporządkowania omówionych rozwiązań aktualnemu ustrojowi społeczno-gospodarczemu oraz bieżącym potrzebom państwa. Fakt ten niewątpliwie

³⁶³ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2008 r., s. 1-2.

³⁶⁴ Na podstawie ustawy nowelizującej z 2008 r.

³⁶⁵ Na podstawie ustawy nowelizującej z 2015 r.

³⁶⁶ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2678, Sejm VII kadencji, s. 6-7, dalej także jako „uzasadnienie ustawy nowelizującej z 2015 r.”

³⁶⁷ Dotyczy to także uwag prezentowanych w literaturze na tle nowelizacji z 2016 r.

należy mieć na względzie dokonując wykładni obowiązujących przepisów, zarówno przy analizie problematyki materialnoprawnej, jak i procesowej. Opisany proces kształtowania się obowiązujących norm, może (i powinien) być zatem podstawą i punktem odniesienia dla analizy aktualnego stanu prawnego.

3. Możliwość wyrażenia zobowiązania w walucie obcej

3.1. Zakres swobody stron w świetle zasady swobody umów

Uchylenie zasady walutowości oraz wprowadzenie nowego brzmienia art. 358 k.c. spowodowało, że w polskim systemie prawnym nie ma aktualnie normy prawnej, która w sposób generalny ograniczałaby możliwość zaciągnięcia zobowiązania ze świadczeniem w walucie obcej³⁶⁸. Jednocześnie, w literaturze powszechnie podkreśla się swobodę stron zawierających umowę do wyrażenia świadczenia pieniężnego w walucie innej niż krajowa³⁶⁹, przy czym A. Olejniczak trafnie precyzuje, że może być to dowolna waluta³⁷⁰. Niektórzy autorzy posługują się jednak dość nieprecyzyjną konwencją językową, która może sugerować, że to z obecnej treści art. 358 k.c. wynika możliwość zaciągnięcia zobowiązania w walucie obcej³⁷¹. Zabieg taki należy ocenić negatywnie, ponieważ stanowi on zbyt daleko idący skrót myślowy. Nie ma bowiem wątpliwości, że przepis ten reguluje wyłącznie konsekwencje skorzystania przez podmioty prawa cywilnego z przysługujących im kompetencji, nie będąc jednocześnie ich źródłem³⁷².

³⁶⁸ W tym kontekście T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 283, piszą o wprowadzeniu „równouprawnienia walut”. Warto także przypomnieć, że okresie PRL-u równoległe do kodeksu cywilnego analogiczną normę wysławiał art. 1 dekretu z 1949 r., który został uchylony ustawą o zmianie kodeksu cywilnego z 1990 r.

³⁶⁹ Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 283; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 25; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 81; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3.

³⁷⁰ A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3. Zob. także Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60. W świetle uwag zaprezentowanych we wcześniejszym rozdziale, należy przyjąć, że może być to także waluta niewymienialna.

³⁷¹ Tak G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3 wskazując, że „obecnie art. 358 § 1 wyraża zasadę swobody wyboru waluty przez strony stosunku obligacyjnego (...)”; D. Mróz [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt I.1, wskazując „(...) iż zakres normatywny przedmiotowej zasady został znacząco rozszerzony o (...) wyraźne unormowanie dopuszczalności wyrażenia zobowiązania pieniężnego w walucie obcej (...)”; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4, wskazując, że „w nowej redakcji przepisu ustawodawca w sposób wyraźny dopuścił możliwość wyrażania zobowiązania pieniężnego w walucie obcej; nadto dopuszczona została możliwość zwolnienia się z takiego zobowiązania przez zapłatę w walucie polskiej”.

³⁷² Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 43; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 40; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 16; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65. Trafnie opisuje to B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 28, wskazując, że „(...) w art. 358 § 1 k.c. ustawodawca

Kompetencję stron do zaciągnięcia zobowiązania ze świadczeniem wyrażonym w walucie obcej można natomiast wywieść z zasady swobody umów³⁷³. Jak wskazuje P. Machnikowski, art. 353¹ k.c. stanowi podstawowy przepis zrębowy będący punktem wyjścia w procesie odkodowania normy kompetencyjnej, pozwalającej podmiotom prawa cywilnego na wiążące ukształtowanie ich własnej sytuacji prawnej, poprzez ustanowienie norm indywidualnych i konkretnych. Zakres kompetencji wynikający ze swobody umów obejmuje przede wszystkim kwestie związane z treścią ustanawianych przez strony obowiązków³⁷⁴. W tym kontekście, należy uznać, że na skutek uchylecia zasady walutowości, podmioty prawa cywilnego korzystające z przyznanej im generalnej kompetencji³⁷⁵ do umownego i zarazem wiążącego³⁷⁶ ustanowienia konkretnych i indywidualnych norm postępowania (ich treści), ustalając, że dłużnik będzie zobowiązany do przekazania wierzycielowi określonej wartości ekonomicznej, mogą określić tę wartość poprzez wskazanie sumy pieniężnej wyrażonej przy użyciu zagranicznej jednostki pieniężnej³⁷⁷. Uwaga ta odnosi się zarówno do tych zobowiązań, których określone typy³⁷⁸ zostały wprost uregulowane w kodeksie cywilnym, jak i innych zobowiązań (nienazwanych), w których świadczeniem jednej ze stron jest świadczenie pieniężne³⁷⁹. Nie wydaje się natomiast konieczne budowanie na tym tle kolejnych konstrukcji teoretycznych czy mnożenie pojęć języka prawniczego, jak czyni to B. Lackoroński posługując się takimi określeniami jak „ograniczone” i „nieograniczone” klauzule walutowe³⁸⁰. Biorąc pod

jedynie *implicite* potwierdza autonomię podmiotów prawa cywilnego w zakresie wyboru waluty zobowiązania oraz określania skutków prawnych takiego wyboru.”

³⁷³ B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 25; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 43; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 81. Por. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 40.

³⁷⁴ Zob. szeroko P. Machnikowski, *Swoboda umów według art. 353¹ k.c. Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005, s. 125-174, a w szczególności s. 136-139, 166-167; A. Brzozowski, P. Machnikowski [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 5, red. K. Osajda, Warszawa 2020, s. 520-545. Por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 133-134. Zob. także R. Trzaskowski, *Granice kształtowania treści i celu umów obligacyjnych (art. 353¹ k.c.)*, Zakamycze 2005, s. 33-35, 54-57, 99-108. W niniejszej pracy nie zawarto szczegółowych rozważań dotyczących istoty czy zakresu kompetencji stron wynikających z zasady swobody umów. Tematyce tej poświęcono bowiem szereg odrębnych i wyczerpujących opracowań. Zwrócono uwagę wyłącznie na kwestie podstawowe, które mogą mieć znaczenie z punktu widzenia omawianej tematyki.

³⁷⁵ Swoboda treści umów w polskim prawie cywilnym ma bowiem postać „wzorca kompetencji generalnej”, zob. P. Machnikowski, *Swoboda...*, s. 6-7, 125 i n.; R. Trzaskowski, *Granice...*, s. 54-55, 99-101.

³⁷⁶ Zob. A. Klein, *Elementy...*, s. 27, co do pojęcia „obowiązywania” umowy.

³⁷⁷ Wydaje się, że w ten sposób można podsumować uwagi przytoczonych wyżej autorów wskazujących w swoich wypowiedziach na istniejącą obecnie (po uchyleciu zasady walutowości) „swobodę stron” w zakresie wyrażenia zobowiązania w walucie obcej. Zob. m.in. reprezentatywny w tym kontekście pogląd T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 283 (i wskazanych tam autorów), zgodnie z którym „wobec uchylecia zasady walutowości należy stwierdzić, że w obecnym stanie prawnym podmioty (podmiot) dokonujące czynności prawnej mogą swobodnie wybrać walutę, w której wyrażona jest suma pieniężna”.

³⁷⁸ Co do pojęcia „typu” stosunków zobowiązaniowych zob. m.in. A. Brzozowski, P. Machnikowski [w:] *System...*, s. 500-504; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 133-135; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 147-149. Zob. także P. Machnikowski, *Swoboda...*, s. 145-148.

³⁷⁹ Por. uwagi P. Machnikowski, *Swoboda...*, s. 128-132.

³⁸⁰ B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 25.

uwagę, że pojęcia te nie są powszechnie wykorzystywane w literaturze poświęconej tematyce zobowiązań pieniężnych w walucie obcej, to ich każdorazowe wykorzystanie będzie musiało zostać poprzedzone ich zdefiniowaniem. Bardziej zasadne i praktyczne wydaje się zatem bezpośrednio odwołanie się do treści łączącego strony stosunku zobowiązaniowego i opisanie występujących w nim świadczeń.

Zasada swobody umów dotyczy nie tylko problematyki kreowania nowych stosunków zobowiązaniowych, ale także ich zmiany bądź rozwiązywania³⁸¹. Także w tym kontekście aktualne pozostają uwagi dotyczące kompetencji stron do określenia przedmiotu świadczenia w walucie obcej. W szczególności, strony mogą zmienić walutę świadczenia pieniężnego już po powstaniu zobowiązania³⁸², przy czym w literaturze i orzecznictwie, w sposób szczególny akcentuje się, że może to nastąpić poprzez uznanie przez pozwanego powództwa, które zostało wytoczone w walucie innej, niż ta, którą zgodnie z umową powinien on przekazać wierzycielowi³⁸³.

Kompetencja podmiotów prawa cywilnego do tworzenia stosunków zobowiązaniowych nie ma charakteru nieograniczonego³⁸⁴. Celowe jest zatem przynajmniej przykładowe wskazanie istniejących w tym zakresie granic³⁸⁵. Zgodnie z art. 353¹ k.c. podstawowymi granicami kompetencji stron przy kreowaniu stosunków zobowiązaniowych są niesprzeczność celu i treści zobowiązania z właściwością (naturą) stosunku, obowiązującymi przepisami prawa, a także zasadami współżycia społecznego³⁸⁶. Jak słusznie zauważa B. Lackoroński,

³⁸¹ Stanowisko takie nie budzi wątpliwości w literaturze zob. m.in. A. Brzozowski, P. Machnikowski [w:] *System...*, s. 520 i 523; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 146; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 133. Zob. szeroko P. Machnikowski, *Swoboda...*, s. 132-136.

³⁸² Zob. m.in. G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 7; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; K. Zagrobelny, *Glosa(...)V CKN 1840/00*, s. 223. Jeżeli natomiast chodzi o rozwiązanie stosunku zobowiązaniowego to kwestia waluty obcej nie ma w tym przypadku istotnego znaczenia.

³⁸³ Zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 284 oraz wskazane tam orzecznictwo Sądu Najwyższego, w szczególności wyrok SN z 15.10.1998 r., I CKN 863/97, Legalis 43071; wyrok SN z 16.09.2011 r., IV CSK 75/11, Legalis 411295; postanowienie SN z 8.01.2019 r., IV CSK 236/18, Legalis 1861028. Zob. także A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 7; szeroko M. Lemkowski, *Glosa(...)V CKN 1840/00*, s. 711-713. Kwestia ta zostanie poruszona także w kolejnym rozdziale niniejszej pracy.

³⁸⁴ Jest to pogląd utrwalony i niesporny. Dodatkowo ma on oparcie w dosłownym brzmieniu art. 353¹ k.c. O uzasadnieniach wprowadzanych ograniczeń, a także o ich ujęciu prawnoporównawczym zob. m.in. R. Trzaskowski, *Granice...*, s. 60-68 i 109-160.

³⁸⁵ Ze względu na obszerność tej problematyki, a także jej raczej pośredni związek z tematyką niniejszej pracy, szeroka prezentacja oraz prowadzenie rozważań poświęconych granicom przyjętej na gruncie kodeksu cywilnego zasady swobody umów, z pewnością nie są uzasadnione. W tym zakresie konieczne jest odwołanie się do istniejącej w tym zakresie literatury (w szczególności wskazanych już monografii autorstwa P. Machnikowskiego oraz R. Trzaskowskiego). W związku z powyższym, wskazany w tym miejscu przykładowy katalog ograniczeń dotyczących możliwości wyrażenia zobowiązania w walucie obcej nie jest wyczerpujący.

³⁸⁶ Zob. m.in. P. Machnikowski [w:] *System...*, s. 576-616; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 165-178; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 133-139; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 149-155. Szeroką i wyczerpującą analizę wskazanych pojęć przedstawili P. Machnikowski, *Swoboda...*, s. 175-351 oraz R. Trzaskowski, *Granice...*, s. 189-460.

odnosi się to także do możliwości posłużenia się przez strony umowy zagraniczną jednostką pieniężną³⁸⁷. Na kwestie granic istniejącej swobody zwracają uwagę m.in. T. Dybowski i A. Pyrżyńska, wskazując, że „w pewnych przypadkach wybór waluty, w której jest wyrażona suma pieniężna, podlega (...) ograniczeniom ustawowym”³⁸⁸. Wskazani autorzy odwołują się w tym kontekście przede wszystkim do art. 6 ust. 1 ustawy o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami³⁸⁹, zgodnie z którym „kredyt hipoteczny może zostać udzielony wyłącznie w walucie lub indeksowany do waluty, w której konsument uzyskuje większość swoich dochodów lub posiada większość środków finansowych lub innych aktywów wycenianych w walucie udzielenia kredytu hipotecznego lub walucie, do której kredyt hipoteczny jest indeksowany”³⁹⁰. Zwracają oni także uwagę, że propozycja postanowienia (lub postanowienie), przewidującego świadczenie w walucie obcej może być potencjalnie uznana za nieuczciwą praktykę rynkową w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym³⁹¹. Nie można także zapominać, że nadal obowiązują pewne regulacje dewizowe, które nie zawierają już generalnego zakazu wyrażania zobowiązań w walucie obcej (jak dawny art. 9 pkt 15 prawa dewizowego z 2002 r.), ale nadal przewidują pewne ograniczenia w zakresie kontaktów gospodarczych z rezydentami innych państw³⁹². Natomiast w kontekście granicy jaką stanowi „natura” stosunku zobowiązaniowego, trafnie G. Karaszewski wskazuje, że za sprzeczne z art. 353¹ k.c. należałoby uznać takie postanowienie umowne, które przyznaje jednej stronie umowy wyłączoną i niczym nieograniczoną możliwość kształtowania kursu, według którego obliczana byłaby wartość świadczenia (na gruncie art. 358 § 2 k.c.)³⁹³. W przypadku stosunków zobowiązaniowych, których stroną są konsumenci, ochrona przed tego rodzaju sprzecznymi z dobrymi obyczajami postanowieniami, które

³⁸⁷ B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 25; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 43 i 47. Zob. także T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 284; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10.

³⁸⁸ T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 284.

³⁸⁹ Ustawa z 23.03.2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2245 ze zm.).

³⁹⁰ Zob. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 284. Zwracają oni uwagę także na regulacje wynikające z art. 58, art. 353¹ i art. 385¹ k.c. Pogląd zgodnie z którym kompetencja do wyrażenia zobowiązania pieniężnego w walucie obcej może być ograniczona przez przepisy szczególne nie budzi żadnych wątpliwości, ponieważ (zgodnie z wcześniejszymi uwagami), zostało to literalnie wskazane w art. 353¹ k.c.

³⁹¹ Ustawa z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 845.). Zob. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 284-285.

³⁹² Zob. W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 81; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 25; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 16; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12. Por. także odmienne stanowiska R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; D. Mróz [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358; pkt II, których autorzy zasadniczo podkreślają brak ingerencji prawa dewizowego.

³⁹³ G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10.

jednocześnie rażąco naruszają interesy konsumentów, odbywa się przede wszystkim za pośrednictwem instytucji niedozwolonych klauzul umownych (art. 385¹ i n. k.c.).

Na marginesie warto także nadmienić, że zgodnie z obowiązującym stanem prawnym, dopuszczalne jest nie tylko ustalanie wierzytelności w walutach obcych, ale także ustanawianie dla nich zabezpieczeń w postaci ograniczonych praw rzeczowych, wyrażonych w takich walutach³⁹⁴. Zgodnie z art. 5 ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów³⁹⁵, „zastawem rejestrowym można zabezpieczyć wierzytelność pieniężną wyrażoną w pieniądzu polskim lub walucie obcej”. Natomiast według art. 68 ust. 3 ustawy o księgach wieczystych i hipotece³⁹⁶, „sumę hipoteki wyraża się w tej samej walucie co zabezpieczona wierzytelność, jeżeli strony w umowie ustanawiającej hipotekę nie postanowiły inaczej”. Nawiązując do wcześniej wyrażonego poglądu, należy uznać, że mogą być to także waluty niewymienne³⁹⁷.

3.2. Waluty obce w zobowiązaniach pozaumownych³⁹⁸

Historycznie, w okresie przed liberalizacją prawa dewizowego (tj. przed 1989 r.), na tle obowiązującej wówczas zasady walutowości, w literaturze oraz orzecznictwie zdecydowanie dominował pogląd, zgodnie z którym, nawet w tych przypadkach, w których zobowiązanie stron było wyrażone w walucie obcej, w razie niewykonania lub nienależytego wykonania

³⁹⁴ Zwracają na to uwagę m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 5. W zakresie starszych wypowiedzi zob. przykładowo G. Żmij, *Prawo...*, s. 233-235; S. Rudnicki, *Komentarz do ustawy o księgach wieczystych i hipotece* [w:] *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece, przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*, LEX/el. 2009, kom. do art. 69, pkt 1 oraz wskazany tam G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 82.

³⁹⁵ Ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2017).

³⁹⁶ Ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1984).

³⁹⁷ Tak T. Czech [w:] *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2020, kom. do art. 5, pkt. 6.1-6.2 oraz 7.2., gdzie wskazano m.in., że „nie obowiązują żadne ograniczenia co do kręgu walut, w których można wyrazić wierzytelności zabezpieczone zastawem rejestrowym (arg. *lege non distinguente*). Zastaw rejestrowy może także obejmować wierzytelności w walutach niewymiennej (...). Najwyższa suma zabezpieczenia zastawu rejestrowego teoretycznie może zostać określona w walucie niewymiennej.” Na zasadzie analogii stanowisko to można odnieść także do zabezpieczenia hipotecznego i sumy hipoteki. Tak także Ł. Przyborowski [w:] *Komentarz do ustawy o księgach wieczystych i hipotece* [w:] *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym. Komentarz*, red. J. Pisuliński, LEX/el. 2014, kom. do art. 68, pkt 32 oraz wskazany tam T. Czech, *Waluta hipoteki*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 9, s. 36; zob. także T. Czech, *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, LEX/el. 2014, kom. do art. 68, pkt 47, który wskazuje, że „kwotę hipoteki można wyznaczyć w walucie niewymiennej”.

³⁹⁸ Biorąc pod uwagę zakres niniejszej pracy, a w szczególności fakt, że w dalszej części ma się ona koncentrować na zagadnieniach procesowych, zasadne jest ograniczenie poniższych rozważań wyłącznie do kwestii dopuszczalności wyrażania roszczeń pozaumownych w walutach obcych, bez szczegółowej analizy materialnoprawnej problematyki, w jakich sytuacjach dochodzenie roszczeń pozaumownych w walucie obcej jest uzasadnione. Zob. przykładowo uwagi T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 286-288; B. Lackoroński, *Waluta (...) 2008 r.*, s. 26-28; G. Żmij, *Prawo...*, 159-187; G. Żmij, *Waluta odszkodowania w międzynarodowym obrocie handlowym. Analiza prawnoporównawcza ze szczególnym uwzględnieniem nowych prywatnych kodyfikacji prawa umów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, z. 4, s. 801-839.

umowy, roszczenie odszkodowawcze mogło być wyrażone i dochodzone wyłącznie w walucie polskiej³⁹⁹. Tożsame stanowisko prezentowano⁴⁰⁰ w odniesieniu do roszczeń mających swoje źródło w czynach niedozwolonych⁴⁰¹. Następnie, po zmianie modelu reglamentacji dewizowej i daleko idącym zwiększeniu istniejącej w tym zakresie swobody (a konkretnie na gruncie ustaw dewizowych z 1998 r.⁴⁰² oraz 2002 r.⁴⁰³), G. Żmij zaprezentował pogląd zgodnie z którym dochodzenie i zasądzenie odszkodowania w walucie obcej należy uznać za dozwolone, mimo wciąż obowiązującej zasady walutowości⁴⁰⁴.

Obecnie, w świetle aktualnego brzmienia przepisów, należy zgodzić się z autorami wskazującymi, że możliwość zastrzegania i dochodzenia roszczeń o charakterze pozaumownym w walutach obcych „nie może już budzić wątpliwości”⁴⁰⁵. Warto przytoczyć powszechnie powoływany w tym kontekście w literaturze⁴⁰⁶ wyrok z dnia 23 marca 2017 r.⁴⁰⁷, w którym Sąd Najwyższy uznał, że „uchylenie zasady walutowości przewidzianej w dawnym art. 358 KC oznacza, iż wierzyciel może obecnie żądać wykonania zobowiązania pieniężnego z każdego tytułu w dowolnej walucie, natomiast dłużnik może wykazać, że żądanie przez wierzyciela zapłaty w walucie obcej jest sprzeczne z treścią zobowiązania, jego celem społeczno-gospodarczym, zasadami współżycia społecznego lub ustalonymi zwyczajami (art.

³⁹⁹ Zob. M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada... (II)”, s. 42 i wskazana tam literatura, w szczególności G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 79. Tak także wyrok SN z 30.10.1990 r., I CR 371/90, LEX nr 3670.

⁴⁰⁰ Uchwała SN z 19.03.1998 r., III CZP 72/97, LEX nr 32565 oraz jej omówienie J. Kufel, *Przegląd orzecznictwa z zakresu prawa ubezpieczeń gospodarczych (opublikowanego w II kwartale 1998 r.)*, „Prawo Asekuracyjne” 1998, nr 4, s. 63-66, przy czym dotyczyła ona już stanu prawnego po 1989 r.

⁴⁰¹ Oba ww. orzeczenia zostały przedstawione i omówione w przeglądzie orzecznictwa M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada... (II)”, s. 42-43. Zob. także m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 286; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10. Na jednolitość poglądów komentatorów we wskazanym zakresie zwracał uwagę także G. Żmij, *Prawo...*, s. 225-226.

⁴⁰² Ze względu na traktowanie odszkodowań i roszczeń odszkodowawczych jako obrotu bieżącego, zwolnionego z obowiązku uzyskania zezwolenia dewizowego (jeżeli dotyczyły walut wymiennalnych).

⁴⁰³ Zgodnie z art. 3 ust. 2 pkt. 3 prawa dewizowego z 2002 r. ograniczeń dewizowych nie stosuje się do obrotu dewizowego, jeżeli jedną ze stron jest „organ władzy publicznej podejmujący czynności w postępowaniu karnym, cywilnym lub administracyjnym, w tym zabezpieczającym lub egzekucyjnym.”

⁴⁰⁴ Zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 225-227; G. Żmij, *Waluta...*, s. 810-813; także uchwała SN z 20.04.2005 r., III CZP 1/05, LEX nr 148132. Por. także T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 286; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10 i wskazany tam wyrok SN z 20.10.2006 r., IV CSK 178/06, LEX nr 224593. Odmienne stanowisko od G. Żmija na tle ustawy z 2002 r. zajęli M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada... (II)”, s. 42-43.

⁴⁰⁵ Zob. A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10, który jednak tezę taką odnosi wyłącznie do zastrzegania „świadczeń pieniężnych o charakterze odszkodowawczym”. Wydaje się jednak, że można rozszerzyć takie stwierdzenie także o inne roszczenia pozaumowne. Jak wskazuje P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2, „nie ma przeszkód, by w walucie obcej określić świadczenie odszkodowawcze należne w razie niewykonania zobowiązania wyrażonego w takiej walucie, zależy to jednak od charakteru szkody”. Na pewną niejasność stanowiska A. Olejniczaka uwagę zwracają T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 287, którzy jednak podziela ją pogląd, że w pewnych sytuacjach, w stosunkach pozaumownych, wierzyciel może skutecznie dochodzić waluty obcej.

⁴⁰⁶ Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 287; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2.

⁴⁰⁷ Wyrok SN z 23.03.2017 r., V CSK 449/16, LEX nr 2297428.

354 § 1 KC).” O ile tak szerokie ujęcie może budzić wątpliwości⁴⁰⁸, to w zestawieniu z historycznymi tezami orzeczeń Sądu Najwyższego, w sposób symboliczny oddaje ono zmiany jakie dokonały się na wskazanej płaszczyźnie po uchyleniu zasady walutowości. Nawiązując natomiast do analizowanych już wcześniej kwestii, związanych z autonomią woli podmiotów prawa cywilnego oraz jej granicami, należy dodatkowo zauważyć, że obecnie nie ma przeszkód, aby strony po powstaniu obowiązku odszkodowawczego zawarły w tej materii stosowne porozumienie, umownie regulując kwestię naprawienia szkody w walucie obcej⁴⁰⁹.

4. Uprawnienie dłużnika do spełnienia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej

4.1. Uwagi wstępne

Uprawnienie dłużnika do spełnienia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie krajowej (art. 358 k.c.) jest niewątpliwie centralnym zagadnieniem materialnoprawnej problematyki dotyczącej zobowiązań pieniężnych w walutach obcych. Jak wskazuje C. Proctor, wywodzi się ono ze średniowiecznego prawa kupieckiego (praktyki kupieckiej)⁴¹⁰, a obecnie stanowi niemal nieodłączny element szeregu europejskich porządków prawnych, m.in. Niemiec, Austrii, Szwajcarii czy Wielkiej Brytanii⁴¹¹. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami, stanowiło ono element polskiego porządku prawnego w okresie 20-lecia międzywojennego (dawny art. 211 k.z. i art. 1 ust. 1 rozporządzenia walutowego z 1934 r.), a także było i jest nadal obecne w prawie wekslowym (art. 41 p.w.) oraz

⁴⁰⁸ M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2, określa to stanowisko jako „zbyt generalne”.

⁴⁰⁹ Zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 287; G. Żmij, *Waluta...*, s. 808; G. Żmij, *Prawo...*, s. 164; M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „*Zasada... (II)*”, s. 43. Por. także B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 27; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 2; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10, którzy odnoszą się m.in. do kwestii umownego zastrzeżenia kary umownej w walucie obcej.

⁴¹⁰ Tak C. Proctor, *Mann...*, s. 201 i 216, co zauważa M. Gamrot, *Potrącenie...*, s. 57-58. Warto zwrócić uwagę, że C. Proctor posługuje się zarówno sformułowaniem „in the law merchant” (s. 201), jak i „mercantile practices” (s. 216). A. Nussbaum, *Money...*, s. 422 odwołuje się w tym zakresie do treści traktatu Sigismundi Scacciae, *Tractatus de commerciis, et cambio*, opublikowanego w Rzymie, w 1619 r.

⁴¹¹ Co do zestawienia obowiązujących w tych państwach przepisów, zob. m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 189-192; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 170-171; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 570-572. Szeroko o „the right of conversion”, zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 201 i n. Co może wydawać się istotne, uprawnienie takie zasadniczo nie występuje we Francji, gdzie wciąż mamy do czynienia z obowiązywaniem ograniczonej przedmiotowo zasady walutowości. Zgodnie bowiem z art. 1343-3 Code Civil, możliwość wykonania zobowiązania pieniężnego w walucie obcej jest ograniczona do transakcji międzynarodowych, zobowiązań wynikających z orzeczeń sądów zagranicznych, jak i niektórych transakcji między profesjonalistami (jeżeli jest to powszechnie przyjęty sposób zapłaty). Zasadą jest natomiast obowiązek zapłaty w euro, por. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171. Możliwość zwolnienia się z obowiązku zapłaty zobowiązania wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w euro została jednak dopuszczona przez Francuski Sąd Kasacyjny (French Cour de Cassation), zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 207.

czekowym (art. 36 p.cz.)⁴¹². Oprócz państwowych systemów prawnych, uprawnienie do zwolnienia się z obowiązku zapłaty za pośrednictwem waluty miejsca płatności zostało przewidziane także w niektórych zbiorach norm lub przepisów o „prywatnym” charakterze, w szczególności zostało ono zawarte w zbiorze PECL (*Principles of European Contract Law*), zbiorze zasad UNIDROIT (*The International Institute for the Unification of Private Law*), czy konwencji Rady Europy nr 60 (która ostatecznie nie weszła w życie)⁴¹³. Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że możliwość zwolnienia się ze zobowiązania walutowego poprzez zapłatę w walucie krajowej, stanowi w pewnym sensie rozwiązanie typowe, a przyjęcie takiej regulacji przez polskiego ustawodawcę wpisuje się w europejski standard.

Poszczególne elementy materii uregulowanej w art. 358 k.c. niewątpliwie budzą istotne wątpliwości, zarówno w zakresie ich prawnej kwalifikacji, jak i prawidłowej wykładni. Jednocześnie, rozbieżności między zajmowanymi w tych kwestiach stanowiskami dotyczą problemów na tyle fundamentalnych, że konieczne jest ich rozstrzygnięcie, względnie jednoznaczne opowiedzenie się za niektórymi prezentowanymi w literaturze poglądami. Przedstawienie najważniejszych zagadnień materialnoprawnych jest bowiem niezbędne, aby w sposób możliwie precyzyjny poddać badaniu zagadnienia o charakterze procesowym.

4.2. Charakter prawny uprawnienia dłużnika

Szczegółową analizę charakteru prawnego uprawnienia dłużnika, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c. należy rozpocząć od uwagi terminologicznej, dotyczącej konstrukcji zobowiązania. Na gruncie materialnego prawa cywilnego tradycyjnie odróżnia się treść umowy, która jest rozumiana jako treść zgodnych oświadczeń woli podmiotów dokonujących czynności prawnej⁴¹⁴ od treści powstałego na jej podstawie stosunku zobowiązaniowego (lub ogólniej stosunku prawnego)⁴¹⁵. Rozróżnienie to znajduje jednoznaczne oparcie w art. 56 k.c., zgodnie z którym, „czynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów.”⁴¹⁶ W związku

⁴¹² Zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 193-197; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 168-169. Zob. także uwagi we wcześniejszej części niniejszego rozdziału oraz wskazaną tam literaturę.

⁴¹³ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 169-170; G. Żmij, *Prawo...*, s. 197-205.

⁴¹⁴ Jak wskazuje P. Machnikowski [w:] *System...*, s. 564, „mówiąc o treści umowy, mamy na myśli zawartą w oświadczeniach woli stron regulację ich sytuacji prawnej.”

⁴¹⁵ A konkretnie „(...) pojęcie treści umowy ma węższy zakres znaczeniowy niż pojęcie treści stosunku zobowiązaniowego, (...)”, zob. P. Machnikowski [w:] *System...*, s. 564, przy czym uwaga ta odnosi się bezpośrednio do umów tworzących zobowiązanie.

⁴¹⁶ P. Machnikowski [w:] *System...*, s. 564; Z. Radwański, R. Trzaskowski [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 2, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 306 oraz przytoczona tam uchwała SN (7) z 30.05.1990 r.,

z powyższym, żeby art. 358 § 1 k.c. mógł znaleźć zastosowanie, nie jest konieczne, aby strony bezpośrednio w umowie (w granicach tzw. „konsensu”⁴¹⁷) uwzględniły problematykę wykonania zobowiązania pieniężnego w walucie krajowej. Wystarczające jest samo wyrażenie świadczenia pieniężnego, podlegającego wykonaniu na terenie Rzeczypospolitej Polskiej⁴¹⁸, w jakiegokolwiek walucie obcej, przy jednoczesnym braku zastrzeżenia wyłączonego możliwość zapłaty w walucie krajowej. Wówczas, zgodnie z treścią art. 56 k.c., treść stosunku zobowiązaniowego zostanie „uzupełniona”⁴¹⁹ o dyspozycję względnie wiążącego art. 358 § 1 k.c.⁴²⁰ Na analogicznych do wskazanych wyżej zasadach, przepis ten znajdzie bezpośrednie zastosowanie także w tych sytuacjach, w których źródło powstania stosunku zobowiązaniowego jest inne niż umowa stron⁴²¹.

Określenie charakteru prawnego uprawnienia dłużnika do zwolnienia się z obowiązku spełnienia świadczenia wyrażonego w walucie obcej, poprzez zapłatę w walucie krajowej, jest jednocześnie przedmiotem licznych kontrowersji w literaturze prawniczej. Zdecydowana większość autorów opowiada się za poglądem, zgodnie z którym, powinno być ono klasyfikowane jako upoważnienie przemienne (*facultas alternativa*)⁴²². Stanowisko takie było

III CZP 8/90, Legalis 26982; A. Klein, *Elementy...*, s. 27; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 119; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 133-134; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 123-124. Por. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43.

⁴¹⁷ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 123-124; Z. Radwański, P. Machnikowski [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 2, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 423-425.

⁴¹⁸ Jak już wcześniej wskazywano, zostało to doprecyzowane mocą nowelizacji art. 358 § 1 k.c., która weszła w życie w 2016 r. Por. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 283; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46.

⁴¹⁹ Według terminologii przyjętej przez Z. Radwańskiego i R. Trzaskowskiego (*System...*, s. 306) będzie to wynikające z ustawy „inne następstwo czynności prawnej”. Czasownikiem „uzupełniać” w kontekście art. 56 k.c. i treści zobowiązania posługuje się także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43.

⁴²⁰ Zdaje się to nie budzić żadnych istotnych wątpliwości w literaturze. Mechanizm uzupełnienia treści stosunku zobowiązaniowego na podstawie art. 56 k.c. wydaje się jednak wart podkreślenia, ponieważ jest on zazwyczaj przez autorów pomijany (prawdopodobnie, ze względu na brak występujących na tym tle problemów, skutek taki jest przyjmowany *prima facie*), por. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60-61; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3. Por. także B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 47; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43.

⁴²¹ Zagadnienie to było sygnalizowane już w pierwszym rozdziale. Zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 284; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 4 i 9; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt. I.4 i III.1. Por. A. Klein, *Elementy...*, s. 27, który wskazuje, że rozróżnienie umowy i stosunku prawnego pozwala na jednolite traktowanie konstrukcji stosunku zobowiązaniowego, niezależnie od źródła jego powstania.

⁴²² Tak m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60-61; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 42 i n. Zob. także wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11, Legalis 526821 wraz z glosami M. Olechowski, *Wykonanie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 16 maja 2012 r. (III CSK 273/11)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2014, nr 5, s. 47-53 oraz B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 128-134. Tak także G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt

też prezentowane już na gruncie art. 211 k.z.⁴²³ Część przedstawicieli nauki oraz orzecznictwa odwołuje się jednak w tym kontekście do konstrukcji zobowiązania przemiennego (*obligatio alternativa*), uregulowanego w art. 365 § 1 k.c.⁴²⁴ Dla uporządkowania dalszych rozważań, warto w tym miejscu krótko scharakteryzować różnicę pomiędzy upoważnieniem przemiennym, a zobowiązaniem przemiennym⁴²⁵. Zobowiązanie przemiennie jest to takie zobowiązanie, w którym występuje kilka alternatywnych świadczeń, a do jego wykonania niezbędna jest koncentracja świadczenia (tj. „przekształcenie się zobowiązania przemiennego w zobowiązanie o jednym, określonym świadczeniu”⁴²⁶), która następuje na skutek dokonania wyboru (tj. wskazania przez uprawniony podmiot, które z alternatywnych świadczeń ma zostać spełnione). Jak już zasygnalizowano, w ogólnym zarysie konstrukcja ta została przez ustawodawcę uregulowana w art. 365 § 1-3 k.c., zgodnie z którym, zasadą jest wybór świadczenia przez dłużnika, przy czym może on dokonać wyboru zarówno przez złożenie odpowiedniego oświadczenia, jak i bezpośrednio poprzez spełnienie świadczenia⁴²⁷. Przy upoważnieniu przemiennym mamy natomiast do czynienia z sytuacją, w której dłużnik od samego początku jest zobowiązany do spełnienia jednego, konkretnego świadczenia, z tym jednak zastrzeżeniem, że może on skutecznie zwolnić się ze zobowiązania także poprzez spełnienie innego świadczenia⁴²⁸. W kontekście niniejszej analizy, kluczowym aspektem odróżniającym obie konstrukcje są prawne konsekwencje braku możliwości spełnienia świadczenia przez dłużnika. W przypadku upoważnienia przemiennego, niemożliwość spełnienia świadczenia podstawowego skutkuje nieważnością zobowiązania (art. 387 § 1 k.c.) bądź jego wygaśnięciem (art. 475 § 1 k.c.), także wówczas, gdy świadczenie, za pośrednictwem

3; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 9; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 5; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.3. „Dominacja” tego poglądu w literaturze nie budzi wątpliwości, zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290.

⁴²³ Zob. E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 570; F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 303. Nieprecyzyjne zdaje się być stanowisko J. Korzonka, I. Rosenblütha, *Kodeks... Tom II*, s. 2270-2271, którzy określają wskazaną konstrukcję jako zobowiązanie przemiennie, jednakże według D. Mróz, z całości ich wypowiedzi można także wywnioskować, że mają oni na myśli konstrukcję upoważnienia przemiennego (zob. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.3).

⁴²⁴ Tak T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 17; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 15; wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14, Legalis 1460723; wyrok SN z 9.09.2016 r., V CSK 62/16, Legalis 1537157.

⁴²⁵ Por. także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 42-46, który wskazuje na różnice między tymi konstrukcjami właśnie w kontekście wykładni art. 358 § 1 k.c.

⁴²⁶ W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 101.

⁴²⁷ Zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 46-48; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 52-53; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 100-102. Zob. także A. Doliwa, *Charakter wyboru świadczenia w zobowiązaniu przemiennym*, „Monitor Prawniczy” 1999, nr 7, s. 19-21 i umieszczone tam zestawienie poglądów. Por. także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 42-43.

⁴²⁸ Zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 48; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 53; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 102.

którego dłużnik mógł alternatywnie zwolnić się ze zobowiązania pozostaje wykonalne⁴²⁹. W zobowiązaniu przemiennym, nieważność lub wygaśnięcie zobowiązania zasadniczo nie wystąpi tak długo, jak długo chociaż jedno ze świadczeń alternatywnych będzie możliwe do spełnienia⁴³⁰.

Oba wyżej wskazane poglądy dotyczące charakteru prawnego uprawnienia dłużnika spotkały się z krytyką T. Dybowskiego oraz A. Pyrzyńskiej⁴³¹, przy czym zdecydowanie bardziej negatywnie odnieśli się oni do stanowiska obecnie przeważającego, traktującego uprawnienie dłużnika jako *facultas alternativa*⁴³². W ich ocenie, takiej klasyfikacji sprzeciwiają się dwa podstawowe argumenty. Po pierwsze, ich zdaniem istnieje wątpliwość, czy „wybrane przez dłużnika świadczenie w pieniądzu polskim może być uznane za inne świadczenie, czego wymaga konstrukcja upoważnienia alternatywnego (...)”⁴³³. Po drugie, odnosząc się do opisanych już konsekwencji niemożliwości świadczenia, w przypadku upoważnienia przemiennego, wskazali oni, że nie powinny one znaleźć zastosowania w przypadku zobowiązań pieniężnych wyrażonych w różnych walutach⁴³⁴. Wspomniani autorzy zajęli jednocześnie własne, odrębne od wyżej zaprezentowanych stanowisko, zgodnie z którym przedmiotowe uprawnienie dłużnika stanowi „uprawnienie kształtujące”⁴³⁵.

⁴²⁹ Zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 48; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 345.

⁴³⁰ Przy czym w literaturze wskazywane są na tym tle wyjątki, zob. szeroko m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 47-48; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 53; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 101-102; A. Doliwa, *Charakter...*, s. 24.

⁴³¹ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290-291. Szerszą polemikę ze wskazanymi autorami podjął przede wszystkim K. Zagrobelny (*Wybrane...*, s. 42-46), którego stanowisko zasadniczo podzielał i do którego poglądów odniosę się w dalszej części rozważań. Krytyki tej nie podziela także B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133-134.

⁴³² Wskazują oni wprost, że „mniejsze wątpliwości budzi pogląd, iż w art. 358 § 1 KC ustawodawca zastosował konstrukcję zobowiązania przemiennego, z wyłączeniem art. 365 § 3 KC”, zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290, przy czym ostatecznie nie podzielał oni także i tego stanowiska, prezentując własne.

⁴³³ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290.

⁴³⁴ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290, „w przypadku upoważnienia przemiennego niemożliwość świadczenia podstawowego powoduje, że wierzyciel nie może domagać się świadczenia zastępczego, nawet jeśli jest możliwe (...). Brak tymczasem podstaw do przyjęcia, że niemożliwość świadczenia w walucie obcej miałyby wywoływać takie skutki. Waluta (jednostka pieniężna) stanowi jedynie miernik abstrakcyjnej wartości, miarę dla wyrażenia sumy pieniężnej. Jeśli miernik nie jest możliwy do zastosowania, należy użyć innego, czyli z zasady waluty polskiej”. Na zasadność wprowadzenia zmian legislacyjnych z tej przyczyny wskazuje B. Lackoroński (zob. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 41-42 oraz wskazani tam autorzy; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133). Nie wpływa to jednak negatywnie na prezentowany przez niego pogląd, że wskazane uprawnienie dłużnika stanowi upoważnienie przemiennie („brak szczególnej regulacji skutków niemożliwości następczej spełnienia świadczenia w walucie obcej” traktuje on jednak jako „poważny mankament regulacji”, zob. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 41, por. także B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133). Por. jednak stanowisko K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43-44.

⁴³⁵ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 291. Jak słusznie zauważa K. Zagrobelny (*Wybrane...*, s. 42 i 44) jest to przyznanie dłużnikowi „prawa wyboru”, jednak nie na podstawie art. 365 § 1 k.c., a „wyłącznie” na gruncie art. 358 § 1 k.c.

Odnosząc się do dwóch wskazanych argumentów, w zakresie pierwszego z nich, należy jedynie podtrzymać zaprezentowany już wcześniej pogląd, zgodnie z którym świadczenia pieniężne wyrażone poprzez posłużenie się różnymi walutami stanowią odmienne (odrębne) świadczenia tego samego rodzaju⁴³⁶. Jeżeli natomiast chodzi o „względy funkcjonalne”⁴³⁷, odwołujące się do potencjalnie dotkliwych dla wierzyciela „konsekwencji niemożliwości następczej świadczenia wyrażonego w walucie obcej”⁴³⁸, należy podnieść kilka uwag krytycznych, z których większa część została już opisana przez K. Zagrobelnego (którego stanowisko warto w tym miejscu jednocześnie częściowo przytoczyć⁴³⁹). W szczególności podkreślił on, że powstanie upoważnienia przemienne do spełnienia świadczenia w walucie krajowej jest konsekwencją wyboru dokonanego przez strony stosunku zobowiązaniowego⁴⁴⁰, które nie zastrzegły w treści czynności prawnej obowiązku zapłaty wyłącznie w walucie obcej⁴⁴¹. Zauważył on także, że „można (...) mieć wątpliwość, czy w przypadku waluty uzasadnione jest mówienie o następczej niemożliwości świadczenia w sytuacji, gdy nie znaleziono powodów do stosowania art. 387 § 1 k.c., a zatem w przypadku, gdy w chwili powstania zobowiązania opiewającego na walutę obcą jego wykonanie nie było zagrożone”⁴⁴², a także zwrócił uwagę na obowiązujące w tym kontekście normy procesowe⁴⁴³. Warto przy tym odnotować, że C. Proctor wskazał, że „na gruncie prawa angielskiego, zobowiązanie pieniężne nigdy nie może stać się niemożliwe do wykonania, niezależnie czy zostało wyrażone w funtach

⁴³⁶ Zagadnienie to zostało przedstawione w poprzednim rozdziale pracy, w związku z czym zasadne jest odesłanie do poczynionych tam uwag. Sam pogląd nie wydaje się natomiast szczególnie kontrowersyjny, ponieważ już sami cytowani wyżej autorzy (T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 290) zauważają, że „kwestia ta (...) może być różnie ujmowana (...)”. Por. także B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133-134, gdzie wskazano, że „gdyby świadczenia pieniężne wyrażone w różnych walutach nie były różnymi świadczeniami, niepotrzebna byłaby regulacja zawarta w art. 358 § 1 k.c.” Argument odnoszący się do faktu obowiązywania art. 358 § 1 k.c. nie jest jednak w tym przypadku wystarczający, ponieważ można próbować bronić (niepodzielanego jednak przeze mnie poglądu), że wprowadzenie art. 358 § 1 k.c. jest uzasadnione faktem, że zapłata w innej walucie stanowi „różnicę w wykonaniu zobowiązania”, zob. np. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 290.

⁴³⁷ O „względach funkcjonalnych” prezentowanych w literaturze za koncepcją „zobowiązania przemienne” krytycznie wypowiada się K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43-44, przy czym są one w większym stopniu argumentami przeciwko koncepcji „upoważnienia przemienne” niż argumentami za „zobowiązaniem przemienным”, a przynajmniej tak przedstawiają je T. Dybowski i A. Pyrżyńska (*System...*, s. 290).

⁴³⁸ K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43-44. Zob. także wskazany tam B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133.

⁴³⁹ Zob. szerzej K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 43-44.

⁴⁴⁰ K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44, „pojawienie się upoważnienia przemienne ma więc charakter wtórny w stosunku do dokonanego przez strony wyboru waluty w zobowiązaniu pieniężnym, wyboru jednak nieprzypadkowego.”

⁴⁴¹ K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44, „(...) strony mające do wyboru różne rozwiązania związane z wykonaniem zobowiązania wyrażonego w walucie obcej zrezygnowały z reguły długu efektywnego na rzecz zwykłego zobowiązania w pieniądzu zagranicznym.” Oczywiście nie można przy tym zapominać, że czynność prawna stron nie jest jedynym zdarzeniem, które może doprowadzić do powstania zobowiązania w walucie obcej i zastosowania art. 358 § 1 k.c.

⁴⁴² K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44. Por. odmiennie B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 41-42; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133.

⁴⁴³ Zob. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44.

sztetringach czy w walucie obcej”⁴⁴⁴ oraz że „według prawa każdy jest odpowiedzialny za własną wypłacalność”⁴⁴⁵.

Podsumowując wskazane powyżej poglądy K. Zagrobelnego oraz C. Proctora⁴⁴⁶, należy stwierdzić, że zagadnienie braku posiadania przez dłużnika określonej waluty obcej zasadniczo nie powinno być rozstrzygane na tle regulacji dotyczących następczej niemożliwości spełnienia świadczenia, a raczej powinno być przedmiotem ogólnej problematyki niewypłacalności⁴⁴⁷. Ujęcie takie w wystarczającym stopniu zabezpiecza prawa wierzyciela, który w toku postępowania egzekucyjnego lub upadłościowego otrzyma spłatę w walucie polskiej, także w tym przypadku, w którym jego uprawnienie jest traktowane jako upoważnienie przemienne⁴⁴⁸. Jest to także ujęcie spójne z podzielanym powszechnie poglądem o pieniężnym charakterze zobowiązań ze świadczeniem w walucie obcej.

Biorąc pod uwagę, że zaprezentowana krytyka poglądu o klasyfikacji uprawnienia z art. 358 § 1 k.c. jako upoważnienia przemiennego nie może być uznana za trafną⁴⁴⁹, a także, że stanowisko takie ma mocne oparcie w wykładni językowej⁴⁵⁰ i jest dość powszechnie podzielane w literaturze⁴⁵¹, będzie ono kontynuowane w dalszej części niniejszej pracy. Jego akceptacja skutkuje jednak koniecznością krótkiego odniesienia się do części prezentowanych w literaturze poglądów, dotyczących prawnych aspektów funkcjonowania ustanowionego dla dłużnika upoważnienia. W tym kontekście, należy stanowczo podkreślić, że upoważnienie przemienne przyznane dłużnikowi skutkuje wyłącznie prostą możliwością zwolnienia się przez dłużnika ze zobowiązania poprzez spełnienie świadczenia w walucie krajowej. Nie ma jakichkolwiek podstaw do uznania, że tworzy ono jakieś dodatkowe uprawnienia, takie jak np.

⁴⁴⁴ C. Proctor, *Mann...*, s. 105, “(...) so far as English law is concerned a monetary obligation cannot become impossible to perform – whether expressed in sterling or a foreign currency”.

⁴⁴⁵ C. Proctor, *Mann...*, s. 106, “(...) for in law everyone is responsible for his or her own solvency”. Zob. szerzej C. Proctor, *Mann...*, s. 105-107.

⁴⁴⁶ Szczególnie istotne są w tym kontekście uwagi C. Proctor, *Mann...*, s. 105-106, które stanowią punkt wyjścia poniższego stanowiska.

⁴⁴⁷ W kwestii relacji pomiędzy niewypłacalnością a niemożliwością świadczenia zob. M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1746-1747. Należy mieć także na uwadze, że pojęcie niewypłacalności nie jest jednolicie rozumiane na gruncie polskiego prawa prywatnego, zob. szeroko P. Filipiak [w:] *System Prawa Handlowego*, tom 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 705-731. Zob. także m.in. K. Osajda, *Uwagi o pojęciu niewypłacalności w świetle nowelizacji prawa upadłościowego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 1, s. 12 i 16 oraz wskazana tam literatura. Por. także na tle historycznych regulacji A. Rachwał, *Niewypłacalność jako przesłanka zaskarżenia przez syndyka czynności prawnej upadłego, dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2000, nr 3, s. 66-76.

⁴⁴⁸ Sugeruje to także wspomniany już K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44. Zagadnienia te zostaną szerzej przedstawione w kolejnych rozdziałach niniejszej pracy.

⁴⁴⁹ Tak także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44 oraz B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133-134.

⁴⁵⁰ Zob. B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 133, który wskazuje w tym kontekście na podobieństwo do art. 895 § 2, art. 897 oraz art. 974 k.c. Stanowisko to przytacza i podziela K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 42 i 44.

⁴⁵¹ Zwraca na to uwagę także m.in. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44.

możliwość wiążącego określenia waluty zobowiązania poprzez złożenie stosownego oświadczenia⁴⁵². Nie powinno być także wątpliwości, że częściowe spełnienie świadczenia pieniężnego w określonej walucie (zgodnie z art. 450 k.c.) nie determinuje *pro futuro* waluty w jakiej ma zostać dokonana pozostała część zapłaty, a dłużnik zachowuje możliwość zapłaty zarówno w walucie obcej, jak i walucie krajowej⁴⁵³.

Do przedstawionych powyżej koncepcji nie przystaje natomiast odosobniony pogląd zaprezentowany przez F. Zolla, zgodnie z którym art. 358 § 1 k.c. miałby stanowić jedynie „regułę interpretacyjną oświadczeń woli stron”, a zatem konsekwentnie nie znajdować zastosowania do „(...) źródeł zobowiązań, które nie wynikają z czynności prawnej”⁴⁵⁴. Przyjęcie takiego stanowiska w istocie wypaczałoby bowiem funkcje jakie wskazana regulacja ma pełnić w systemie prawa cywilnego oraz czyniłoby omawiany przepis częściowo zbędnym⁴⁵⁵. Także sugerowany przez F. Zolla efekt wykładni funkcjonalnej, polegający na „domniemaniu” obowiązku spełnienia świadczenia w walucie obcej zgodnie z treścią zobowiązania⁴⁵⁶, w większości przypadków musiałby *de facto* polegać na niezastosowaniu art.

⁴⁵² Podobnie opisują to P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7, który zauważa, że „artykuł 358 § 1 KC lokuje (...) wybór waluty dopiero w płaszczyźnie spełniania świadczenia, a nie zmiany jego treści”, pewne wątpliwości mogą wzbudzać jednak wcześniejsze fragmenty wypowiedzi tego autora, w których wspomina on o korzystaniu z upoważnienia „przez złożenie oświadczenia o wyborze waluty polskiej”; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 5 i 9; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.3; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 60-61; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 46-47, który wskazuje, że „(...) samo oświadczenie dłużnika o tym, w jaki sposób zamierza wywiązać się z ciążącego na nim obowiązku, nie powinno mieć takiego znaczenia, że zmusza dłużnika do świadczenia w wybranej przez niego walucie i zamyka mu drogę do drugiego świadczenia” Nieprecyzyjne są natomiast poglądy R. Morka [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12, w których mowa o „wykonaniu uprawnienia przemienne” poprzez „złożenie oświadczenia o wyborze waluty polskiej”. Zob. także B. Fuchs [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4, którzy wspominają o „prawie wyboru waluty”.

⁴⁵³ Tak K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 50. Zob. także T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 291, gdzie wskazano, że „(...) trudne do zaakceptowania jest stanowisko, że dłużnik traci prawo wyboru waluty przy kolejnej zapłacie”. Odmiennie D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.4, w oparciu jednak o poglądy wyrażone na tle prawa wekslowego.

⁴⁵⁴ Zob. szeroko F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077-1079, gdzie wskazano, że „z przytoczonego przepisu wynika, że domniemywa się «nieefektywnego» zastrzeżenia waluty, pozwalającego na spełnienie świadczenia w walucie polskiej” a także „przyjęcie, że strony w razie braku odmiennego zastrzeżenia godziły się na możliwość spełnienia przez dłużnika świadczenia w walucie polskiej, zakłada, że należy domniemywać, iż wierzyciel godzi się na uzyskanie niższej wartości niż ta wyrażona w zobowiązaniu.”

⁴⁵⁵ Mimo jednoznacznego brzmienia ustawy, nie mógłby on być stosowany do orzeczeń sądowych i ustaw na co wprost wskazuje F. Zoll [w:] *System...*, s. 1079, „skoro art. 358 KC staje się jedynie regułą interpretacyjną, to nie ma sensu odnoszenia takiej reguły do źródeł zobowiązań, które nie wynikają z czynności prawnej. W takim wypadku, jeżeli z innego źródła niż czynność prawna wynika obowiązek spełnienia świadczenia w obcej walucie, dłużnik nie może zwolnić się z tego obowiązku przez zapłatę waluty polskiej.”

⁴⁵⁶ Zob. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1079, gdzie wskazano, że „z reguły wykładnia ta powinna zakończyć się przyjęciem, że strony, zastrzegając świadczenie w określonej walucie, przyjęły, że świadczenie w tej właśnie walucie ma być spełnione.” Por. stanowisko B. Lackorońskiego (*Waluta(...)2015 r.*, s. 55), zgodnie z którym, „w świetle art. 358 § 1 k.c.”, samo posłużenie się w zobowiązaniu walutą obcą może być traktowane jako wola

358 § 1 k.c. i poprzestaniu na treści art. 354 § 1 k.c.⁴⁵⁷ Nie można także zgodzić się z zaprezentowaną przez tego autora oceną, że ustawodawca poprzez wprowadzenie art. 358 § 1 k.c. przypisuje „(...) stronom zamiar, który w świetle doświadczenia życiowego jest najmniej prawdopodobny i niezgodny z interesem wierzyciela”⁴⁵⁸. Wprowadzenie zasady, zgodnie z którą dłużnikowi przysługuje upoważnienie przemienne do spełnienia świadczenia w walucie polskiej, nie jest bowiem konsekwencją nietrafnego przypisania przez ustawodawcę stronom takiego zamiaru, a raczej ma na celu świadomą modyfikację stosunku zobowiązaniowego w kierunku „protekcjonistycznym”⁴⁵⁹.

4.3. Zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej oraz terytorialne ograniczenie uprawnienia z art. 358 § 1 k.c.

Zgodnie z art. 358 § 1 k.c. „jeżeli przedmiotem zobowiązania podlegającego wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej.” Jak wynika z literalnego brzmienia przepisu, przewiduje on dwa warunki⁴⁶⁰, od spełnienia których uzależnione jest „powstanie”⁴⁶¹ upoważnienia przemiennego, zezwalającego dłużnikowi na zwolnienie się ze zobowiązania w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie krajowej. Jest to warunek pozytywny – zobowiązanie takie musi „podlegać wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej” oraz negatywny – „ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna” nie mogą „zastrzegać spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej”. Jeżeli warunek pozytywny nie zostanie spełniony lub ziszczy się warunek negatywny, wówczas treść zobowiązania nie będzie zawierała upoważnienia przemiennego⁴⁶², a dłużnik, w celu zwolnienia się z zobowiązania, będzie musiał świadczyć

wyłączenia upoważnienia przemiennego dłużnika „jedynie wyjątkowo”. Por. także B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 33.

⁴⁵⁷ Zob. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077 i 1079, gdzie wskazano (s. 1077), że „typowa, i raczej zdroworozsądkowa, reguła interpretacyjna powinna zmierzać w innym kierunku. Zobowiązanie powinno być wykonane stosownie do jego treści.” Nie jest jednak do końca jasne, jaki sens miałyby mieć wprowadzanie w drodze odrębnych przepisów reguł interpretacyjnych, nakazujących interpretowanie zobowiązania zgodnie z jego treścią.

⁴⁵⁸ F. Zoll, *System...*, s. 1079.

⁴⁵⁹ Co odnotowuje także sam F. Zoll, *System...*, s. 1079. Zagadnienia związane z funkcją tej regulacji oraz jej wpływem na interes wierzyciela zostaną szerzej opisane w dalszej części niniejszego rozdziału.

⁴⁶⁰ Oczywiście nie są to warunki w rozumieniu art. 89 i n. k.c.

⁴⁶¹ „Mechanizm” prawny stojący za „powstaniem” upoważnienia przemiennego został opisany szerzej w punkcie 4.2. Sam zwrot „powstanie upoważnienia przemiennego” ma w tym zakresie charakter skrótowy.

⁴⁶² Zob. punkt 4.2. co do stosowania art. 56 k.c.

bezpośrednio w walucie obcej (zgodnie z art. 354 § 1 k.c.). Biorąc pod uwagę fakt, że strony mogą wyłączyć powstanie wskazanego uprawnienia w drodze czynności prawnej, w literaturze wskazuje się, że art. 358 § 1 k.c. ma charakter względnie wiążący⁴⁶³.

Regulacja, zgodnie z którą upoważnienie przemienne dłużnika dotyczy „zobowiązania podlegającego wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej” została wprowadzona do art. 358 § 1 k.c. mocą ustawy nowelizującej z 2015 r., przy czym, zgodnie z jej uzasadnieniem, miało to na celu „dostosowanie regulacji art. 358 § 1 k.c. do przepisów prawa europejskiego oraz norm prawa międzynarodowego”⁴⁶⁴. Warto zauważyć, że ta przesłanka zasadniczo nie jest przedmiotem pogłębionych analiz, a opracowania poświęcone wykładni art. 358 § 1 k.c. w przeważającej części ograniczają się do prostego odnotowania faktu wprowadzonej w 2016 r. zmiany. Problematyka ta została jednak stosunkowo szeroko opracowana przez B. Lackorońskiego oraz częściowo rozwinięta w rozważaniach R. Morka i M. Lemkowskiego. Autorzy ci zgodnie wskazują, że okoliczność, czy zobowiązanie podlega wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, powinna być ustalana na podstawie art. 454 k.c., a zatem – w przypadku zobowiązania pieniężnego – świadczenie „powinno być spełnione w miejscu zamieszkania lub w siedzibie wierzyciela w chwili spełnienia świadczenia”⁴⁶⁵. Pozostałe zagadnienia, bardziej szczegółowo analizowane przez B. Lackorońskiego, nie budzą zarazem istotnych wątpliwości, a zatem nie wydaje się zasadne szersze ich przytaczanie⁴⁶⁶. Niejednolite są natomiast prezentowane w literaturze oceny wskazanej nowelizacji, która została generalnie pozytywnie przyjęta przez B. Lackorońskiego⁴⁶⁷ a określona jako niecelowa przez M. Lemkowskiego⁴⁶⁸. Podzielić należy jednak tę pierwszą opinię. Brak bowiem dostatecznego uzasadnienia dla obowiązywania regulacji, zgodnie z którą, zobowiązania wyrażone w walucie

⁴⁶³ Pogląd ten nie budzi istotnych wątpliwości. Zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46. Zob. także A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 66.

⁴⁶⁴ Uzasadnienie ustawy nowelizującej z 2015 r., s. 6. Zwracają na to uwagę m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 7; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 17; B. Fuchs [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 5; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 17; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 44 i 46.

⁴⁶⁵ R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 17; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 48-49.

⁴⁶⁶ Zob. szeroko B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46-54. Wyłącznie w wąskim zakresie odnosi się do części wskazanych tam uwag M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 17.

⁴⁶⁷ B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46 i 58.

⁴⁶⁸ M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 17, który wprost wskazuje, że „pomimo wskazania w uzasadnieniu projektu zmiany tego przepisu, że chodzi tu o dostosowanie KC do norm prawa europejskiego oraz międzynarodowego, celowość wprowadzenia tej zmiany nie jest jasna”. Stanowisko to odnotowuje także R. Morek, który nie prezentuje własnego poglądu na tę kwestię, por. R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22.1.

obcej i płatne poza granicami Rzeczypospolitej⁴⁶⁹, miałyby być wykonywane w walucie polskiej⁴⁷⁰. Osiągnięto w ten sposób sygnalizowaną w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej spójność z analogicznymi przepisami prawnymi innych państw oraz wzorcowymi zbiorami norm, wydawanymi przez organizacje międzynarodowe. Regulacje te zawierają bowiem adekwatne ograniczenia terytorialne⁴⁷¹, które wcześniej nie występowały na gruncie art. 358 k.c. Działanie takie należy ocenić zasadniczo pozytywnie.

Drugą część rozważań należy rozpocząć od kilku uwag terminologicznych. Jak już wskazywano, upoważnienie przemienne, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c., nie powstanie, jeżeli „ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej.” Zastrzeżenie, zgodnie z którym zobowiązanie pieniężne w walucie obcej może zostać spełnione wyłącznie⁴⁷² w walucie obcej nazywane jest w literaturze powszechnie „zastrzeżeniem zapłaty efektywnej”⁴⁷³. Jeżeli źródłem zastrzeżenia jest umowa stron, określa się je wówczas jako tzw. „klauzulę efektywnej zapłaty”⁴⁷⁴. Konsekwentnie, dług w walucie obcej, co do którego nie przysługuje dłużnikowi upoważnienie przemienne do zapłaty w walucie polskiej, nazywany jest „dłużniem efektywnym w walucie obcej”, w odróżnieniu od „długu zwykłego w walucie obcej”, który może zostać

⁴⁶⁹ Także wówczas, gdy jest to płatność na rachunek bankowy prowadzony przez zagraniczny bank bądź oddział takiego banku, por. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 17.

⁴⁷⁰ Tak B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46 oraz wskazany tam F. Zoll [w:] *System...*, s. 1078-1079, przy czym uwagi tego drugiego zdają się dotyczyć poprzedniego stanu prawnego.

⁴⁷¹ Tak np. § 244 ust. 1 BGB „Ist eine in einer anderen Wahrung als Euro ausgedrückte Geldschuld im Inland zu zahlen (...), § 907b ust. 1 ABGB “Ist eine in ausländischer Währung ausgedrückte Geldschuld im Inland zu zahlen (...), art. 84 Obligationrecht „Lautet die Schuld auf eine Währung, die am Zahlungsort nicht Landeswährung ist, so kann die geschuldete Summe nach ihrem Wert zur Verfallzeit dennoch in Landeswährung bezahlt werden, (...); art. 7.108 (2) PECL „(...), a sum of money expressed in a currency other than that of the place where payment is due may be paid in the currency of that place according to the rate of exchange prevailing there at the time when payment is due; art. 6.1.9. (1) UNIDROIT “If a monetary obligation is expressed in a currency other than that of the place for payment, it may be paid by the obligor in the currency of the place for payment (...). Take C. Proctor (*Mann...*, s. 201), na gruncie prawa angielskiego, wskazuje, e “there seems to be no doubt that a general right of conversion exists where foreign money is to be paid in England.” W zakresie treci obcych uregulowa por. take J. Pisuliski [w:] *Wykonanie...*, s. 169-171; G. mij, *Prawo...*, s. 189-192, 197-199.

⁴⁷² Sowo „wyacznie” zostało dodane do art. 358 § 1 k.c. mocą ustawy nowelizującej z 2015 r. W literaturze, zabieg ten oceniono jednak jako zbędny, zob. B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 54-55.

⁴⁷³ Tak m.in. A. Brzozowski, J. Jastrebski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 66; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3.

⁴⁷⁴ Na rozróżnienie to zwracają uwagę m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 6 i 8 (posługując się jednak pojeciem „klauzuli efektywnej waluty”); A. Brzozowski, J. Jastrebski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 66; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 13-14; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3. Por. G. Koziel [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 11. Jako nieprecyzyjne należy zatem okreli te stanowiska, które pojecie „klauzula efektywnej zapłaty” odnoszą do całej instytucji wyaczenia upoważnienia przemiennego, por. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8.

uregulowany także walutą krajową⁴⁷⁵. Nazewnictwo to wprost odwołuje się do literatury okresu międzywojennego, w szczególności prac autorstwa R. Longchams de Berier'a⁴⁷⁶.

Niewątpliwie „najistotniejszym w praktyce” źródłem zastrzeżeń, prowadzących do powstania długu efektywnego w walucie obcej, są czynności prawne⁴⁷⁷. W literaturze zasadniczo jednomyślnie aprobowane jest stanowisko, zgodnie z którym zastrzeżenie takie może mieć charakter dorozumiany i wynikać z wykładni oświadczeń woli stron (art. 65 k.c.)⁴⁷⁸. W tym kontekście P. Machnikowski trafnie zauważa, że „istotne znaczenie ma wykładnia oświadczeń woli prowadząca do ustalenia, czy dokonane przez strony oznaczenie waluty świadczenia odnosi się także do sposobu jego wykonania. Może bowiem zdarzyć się tak, że mimo braku jednoznacznego postanowienia w tej kwestii wykładnia oświadczeń woli stron (subiektywna, polegająca na ustaleniu ich rzeczywistego zamiaru lub obiektywna, zwłaszcza odwołująca się do celu czynności prawnej) doprowadzi do wniosku, że określając świadczenie w walucie obcej, strony zmierzały do tego, by w tej właśnie walucie zostało ono spełnione. Jest to tym bardziej prawdopodobne, im rzadziej spotykana jest waluta użyta do określenia świadczenia. Oznaczenie świadczenia w walucie nienależącej do najpowszechniej używanych w obrocie sugeruje bowiem, że celem stron nie było wyłącznie powiązanie wartości

⁴⁷⁵ Zob. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 40-41; T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 289. Por. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60; J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 385; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 38.

⁴⁷⁶ Zob. R. Longchams de Berier, *Zobowiązania...*, s. 36-37. Wskazują na to wprost K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 40-41; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 60; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 33 (przy czym posługuje się on pojęciami „efektywnej” i „zwykłej klauzuli walutowej”) i przytoczeni tam J. J. Skoczylas, *Wyrażanie...*, s. 385; J. P. Naworski, *Kilka...*, s. 38. Na marginesie warto wskazać, że słowo „effectiv” zostało bezpośrednio wykorzystane w treści regulacji szwajcarskiego kodeksu zobowiązań (art. 84 Obligationrecht), zgodnie z którą, sformułowanie takie (lub podobne) ma wyłączać możliwość zapłaty w miejscowej walucie. – „(...) ,sofern nicht durch den Gebrauch des Wortes «effektiv» oder eines ähnlichen Zusatzes die wortgetreue Erfüllung des Vertrags ausbedungen ist”, por. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171; G. Żmij, *Prawo...*, s. 190.

⁴⁷⁷ Tak P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10. Por. także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 45, który wskazuje, że to umowy „są najczęściej źródłem zobowiązania ze świadczeniem w walucie obcej, (...)” i wskazany tam F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077-1079, który, jak już wspomniano, nadaje art. 358 § 1 k.c. rolę „reguły interpretacyjnej oświadczeń woli stron”. Zob. także m.in. A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt I.4.

⁴⁷⁸ Tak m.in. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 41-42; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 54-55; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 17; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 13; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 6; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt V. Zob. także M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10, który wskazuje, że „zastrzeżenie klauzuli efektywnej zapłaty w treści czynności prawnej nie musi być bezpośrednie. Może wynikać także z dotychczasowej praktyki stron, a więc ze zwyczajów (art. 56 KC), może także zostać uzgodnione konkludentnie.” Wydaje się jednak, że ewentualne zwyczaje stron powinny być brane pod uwagę przede wszystkim na gruncie wykładni ich oświadczeń woli (art. 65 k.c.). Por. podobnie B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 55. Dodatkowo, spojrzenie z innej perspektywy zaproponował B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 30-34, wskazując, że „(...) wyłączenie upoważnienia przedmiennego w zobowiązaniach pieniężnych wyrażonych w walutach obcych, w których pieniądz pełni rolę przedmiotu wymiany, ma charakter taki jak *naturalium negotii* (...)”. Poglądy stojące u podstaw tego stanowiska zostały już jednak zakwestionowane w rozdziale I, pkt. 2.3. Jak już wskazywano, nie można także zgodzić się ze stanowiskiem F. Zolla [w:] *System...*, s. 1079, według którego wykładnia oświadczeń woli stron powinna co do zasady wyłączać zastosowanie art. 358 § 1 k.c.

świadczenia z kursem tej waluty, ale też zapewnienie wierzycielowi uzyskania określonego pieniądza obcego.”⁴⁷⁹ Jak jednak wskazywano w poprzednim rozdziale, należy niezmiennie mieć na uwadze, że aby zobowiązanie miało charakter pieniężny, interes wierzyciela musi być zaspokajany poprzez uzyskanie określonej wartości majątkowej, wyrażonej w jednostkach pieniężnych, a nie głównie bądź wyłącznie poprzez uzyskanie określonej waluty⁴⁸⁰. Jako generalnie korzystne należy ocenić dążenie stron do takiego ukształtowania treści łączącego je zobowiązania, aby nie było wątpliwości co do ich intencji w zakresie charakteru długu pieniężnego w walucie obcej. Oczywiście, zastrzegając dług efektywny, nie muszą się one koniecznie posłużyć zwrotem „wyłącznie” bądź „efektywnie”, jednak powinny dążyć do uniknięcia ewentualnych niejasności dotyczących wyłączenia upoważnienia przemiennego dłużnika⁴⁸¹.

Warunkiem negatywnym powstania upoważnienia przemiennego do zapłaty zobowiązania w walucie polskiej jest także zastrzeżenie wynikające z „orzeczenia sądowego będącego źródłem zobowiązania”. Ze względu jednak na układ niniejszej pracy, w celu zachowania spójności rozważań, zagadnienie to zostanie szerzej opisane w dalszej jej części, w ramach analizy problematyki procesowej. W tym miejscu warto jedynie zasygnalizować, że kwestia ta dotyczy wątpliwości, w jakim zakresie art. 358 § 1 k.c. może stanowić podstawę dla sądu do ukształtowania długu efektywnego w walucie obcej⁴⁸².

Nie będą natomiast szerzej analizowane zagadnienia związane z „ustawowym” wyłączeniem omawianego upoważnienia przemiennego. Tematyka ta nie budzi bowiem istotnego zainteresowania w literaturze przedmiotu, a w dotychczasowych opracowaniach nie wskazano żadnego przepisu ustawy, który mógłby być bezpośrednią podstawą wyinterpretowania normy konstruującej efektywne zobowiązanie w walucie obcej.

⁴⁷⁹ P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8. Zob. także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 41-42. Por. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2015 r., s. 55; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8.

⁴⁸⁰ Zob. uwagi zawarte w rozdziale I, pkt. 2.3., w szczególności na tle poglądów B. Lackorońskiego dotyczących sytuacji, w której „pieniądz występuje jako przedmiot wymiany”, B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 31-33.

⁴⁸¹ Zob. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2015 r., s. 54-55, gdzie wskazano, że „(...) zastrzeżenie efektywnej klauzuli walutowej może nastąpić przez posłużenie się jakimkolwiek wyrażeniem, które w drodze wykładni (...) będzie uzasadniać wniosek, że dłużnikowi nie przysługuje (...) upoważnienie przemienne, (...)”. Zob. także A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 66. Por. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 31-32, gdzie wskazano, że „w przypadku zobowiązań pieniężnych, w których pieniądz występuje w roli środka wymiany, (...)”, zastrzeżenie takie powinno być wyraźne. Por. także F. Zoll [w:] *System...*, s. 1079, którego pogląd jest jednak oparty o odmienne założenia co do roli art. 358 § 1 k.c.

⁴⁸² Zob. w tym zakresie m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 287; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 41; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 13; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 8; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14 i wskazana tam literatura. Por. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.3. Zob. także F. Zoll [w:] *System...*, s. 1079.

4.4. Kurs przeliczenia waluty obcej na walutę polską

Zgodnie z art. 358 § 2 k.c., w przypadku, w którym dłużnik postanowi skorzystać z przyznanego mu przez ustawodawcę upoważnienia przemiennego, „wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna zastrzega inaczej.” Regulacja ta ma oczywiście charakter dyspozytywny i jak trafnie wskazuje się w literaturze, treść zobowiązania stron może wskazywać zarówno na konieczność posłużenia się innym kursem wymiany walut, jak i kursem średnim NBP z innego dnia. Strony mogą także samodzielnie ustalić parytet, zgodnie z którym nastąpi przeliczenie wartości walut⁴⁸³. Jednocześnie przyjmuje się także, że jeżeli w danym dniu NBP nie ogłosił kursu średniego określonej waluty, należy zastosować ostatni ogłoszony kurs (kurs „obowiązujący” w dniu wymagalności)⁴⁸⁴.

Część autorów podnosi jednocześnie, że ze względu na fakt, że w stosunku do niektórych walut niewymienialnych⁴⁸⁵ NBP nie publikuje średnich kursów walut, należy uznać, że w przypadku zobowiązania pieniężnego wyrażonego w takiej walucie, jeżeli w treści zobowiązania nie wskazano metody przeliczenia walut, dłużnikowi nie przysługuje upoważnienie przemienne, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c.⁴⁸⁶ Stanowisko takie budzi jednak

⁴⁸³ Kwestie te nie budzą w literaturze żadnych istotnych wątpliwości, zob. m.in. A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4 i 6; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 17; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 21; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 10, który wskazuje dodatkowo na możliwość wprowadzenia zastrzeżenia, że jedna ze stron zobowiązania będzie miała kompetencje do wiążącego ustalenia bądź wyboru kursu wymiany walut (jednak pod pewnymi warunkami); A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 23-24; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.3. Zob. także m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 291; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65-66.

⁴⁸⁴ Tak m.in. T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 291; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 18; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 11; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 22 i wskazana tam literatura, przy czym ten ostatni pogląd jest jednak nietrafny w zakresie w jakim został zawężony do walut wymienialnych.

⁴⁸⁵ Należy zwrócić uwagę, że nieprawidłowe jest posługiwanie się w tym kontekście ogólnym pojęciem „walut niewymienialnych”, ze względu na opisany w poprzednim rozdziale fakt, że w stosunku do znacznej części z nich NBP publikuje średnie kursy wymiany. Problematyka ta dotyczy zatem nie ogółu walut niewymienialnych, lecz tych walut, w stosunku do których NBP nie publikuje kursów średnich, przy czym ta druga kategoria zawiera się w tej pierwszej. Rozróżniają to G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 10 i P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9.

⁴⁸⁶ Tak G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 10, przy czym uwaga autora odnosi się wprost do art. 358 § 3 k.c.; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9, który dodatkowo zwraca uwagę, że posłużenie się przez

wątpliwości. Wyłączenie możliwości uregulowania zobowiązania pieniężnego wyrażonego w walucie obcej, poprzez zapłatę w walucie polskiej, powinno znaleźć swój wyraz bezpośrednio w brzmieniu art. 358 k.c.⁴⁸⁷, a nie być interpretowane pośrednio, poprzez odwołanie się do treści przepisu dotyczącego sposobu ustalania wzajemnej wartości walut. Jak już wskazywano, wykorzystywane na gruncie kodeksu cywilnego pojęcie waluty obcej odnosi się zasadniczo zarówno do walut obcych wymiennalnych, jak i niewymiennalnych oraz nie jest powiązane z faktem ogłaszania bądź nieogłaszania przez NBP kursów ich wymiany⁴⁸⁸. Regulacja art. 358 § 2 k.c. ma charakter dyspozytywny i pomocniczy, a jej celem jest wskazanie „w założeniu neutralnego dla stron”⁴⁸⁹ przelicznika walut. Nie ma ona na celu ograniczenia zakresu zastosowania uprawnienia dłużnika, a jedynie wskazanie kursu wymiany, w przypadku, w którym strony nic w tym zakresie nie postanowiły.

Przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym uprawnienie, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c. dotyczy także walut dla których NBP nie ogłasza kursu średniego, rodzi jednocześnie konieczność wskazania, w jaki sposób dłużnik może wówczas dokonać przeliczenia waluty obcej na walutę polską. W tym kontekście, M. Lemkowski wskazuje na możliwość dokonania tzw. „podwójnego przeliczenia”, tj. przeliczenia waluty wskazanej w treści zobowiązania na walutę notowaną przez NBP według kursu właściwego banku centralnego, a następnie przeliczenia tak ustalonej wartości na złotówki⁴⁹⁰. Mechanizm ten nie został przewidziany wprost w treści przepisów, jednak jego zastosowanie wydaje się uzasadnione zarówno systemowo, jak i funkcjonalnie⁴⁹¹. Umożliwia on bowiem utrzymanie jednolitej regulacji cywilnoprawnej w stosunku do wszystkich walut obcych, niezależne od faktu, czy ich kurs średni jest w danym okresie ogłaszany przez NBP, a także pozwala na zastosowanie

strony walutą niewymiennalną może świadczyć o zamiarze zastrzeżenia długu efektywnego; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 27 i wskazana tam literatura, przy czym należy zwrócić uwagę na fakt, że wskazana regulacja ma charakter dyspozytywny, a kurs przeliczenia może wynikać z treści zobowiązania. Por. także T. Dybowski, A. Pyrżyńska [w:] *System...*, s. 291 i wskazany tam J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171-173.

⁴⁸⁷ Przykładem może być rozwiązanie z art. 6.1.9. UNIDROIT, zgodnie z którym, “(...) monetary obligation (...) expressed in a currency other than that of the place for payment, (...) may be paid by the obligor in the currency of the place for payment unless (...) that currency is not freely convertible (...)”. Oczywiście ta regulacja odnosi się wprost do zagadnienia wymiennalności walut a nie kursu banku centralnego, jednak wprowadzenie takiego (dalej idącego) ograniczenia niewątpliwie pozwoliłoby na uniknięcie wątpliwości w tym zakresie.

⁴⁸⁸ Zob. uwagi w rozdziale I, pkt. 3.1.

⁴⁸⁹ Zob. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48.

⁴⁹⁰ M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 12. Wskazuje on także, że „zasadą powinno być w takim przypadku sięgnięcie w pierwszym rzędzie do kursu euro, z uwagi na członkostwo Polski w strukturach UE, chyba że jakieś szczególne okoliczności przemawiają za przyjęciem za podstawę podwójnego przeliczenia kursu innej waluty.”

⁴⁹¹ Szerzej o sposobie dokonywania tzw. podwójnego przeliczenia w oparciu o kursy walut publikowane przez ONZ, zob. rozdział V, pkt. 4. Baza ta jest zdecydowanie łatwiej dostępna niż dane publikowane przez banki centralne państw emitentów rzadko występujących w obrocie walut obcych, z tego względu posługiwanie się nią wydaje się bardziej uzasadnione.

przyznanego dłużnikowi uprawnienia do zapłaty w walucie krajowej, niezależnie od rodzaju wykorzystanej przez strony waluty i aktualnej treści norm mających swoje źródło w przepisach prawa publicznego. Dodatkowo, wskazana przez M. Lemkowskiego metoda przeliczenia, cechuje się wspomnianą już „neutralnością”, która w założeniu powinna stanowić jedną z podstaw stosowania art. 358 § 2 k.c.

W kontekście omawianej regulacji, M. Lemkowski zwraca także uwagę na nieprawidłowe, w jego ocenie, określenie dnia, z którego kurs średni powinien stanowić podstawę do obliczenia wysokości świadczenia w walucie polskiej. Przepis ten odwołuje się bowiem do kursu „z dnia wymagalności roszczenia”, który następuje już „po upływie terminu na spełnienie świadczenia”⁴⁹². W związku z tym, autor ten proponuje, aby na tle art. 358 k.c. „dzień wymagalności” „rozumieć wyjątkowo” jako „dzień określany jako termin płatności”⁴⁹³, ponieważ „ustawodawcy chodziło z pewnością o to, aby przeliczenie następowało po kursie z ostatniego dnia, w którym zapłata mogła być dokonana w terminie”⁴⁹⁴. Pogląd ten znalazł bezpośrednie poparcie w części opracowań⁴⁹⁵ poświęconych wskazanej tematyce. Biorąc jednak pod uwagę jednoznaczne brzmienie art. 358 § 2 k.c., a także fakt, że odwoływanie się w omawianym kontekście do „dnia wymagalności” jest dość powszechnie stosowanym rozwiązaniem legislacyjnym, opisywanym w polskiej literaturze cywilnoprawnej od czasów międzywojennych, porzucenie na akceptacji stwierdzenia, że „z pewnością” ustawodawca miał na myśli coś innego niż zostało wysłowione w treści ustawy, nie wydaje się wystarczające. W mojej ocenie, w celu akceptacji bądź rezygnacji z zaproponowanego przez M. Lemkowskiego stanowiska, konieczne jest (przynajmniej częściowe) przedstawienie szerszego kontekstu. Posłużenie się przez ustawodawcę „dniem wymagalności” jako punktem wyjścia dla ustalenia wzajemnej wartości walut miało już bowiem miejsce na tle rozporządzenia walutowego z 1934 r., gdzie w art. 2 ust. 1 wprost wskazano, że „wysokość sumy, którą dłużnik płaci pieniędzmi polskimi, winna być obliczona według kursu wypłat (czeku) w danej walucie

⁴⁹² M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 13. Zob. wskazany tam M. Lemkowski, *Glosa do wyroku SN z 19.04.2007 r., I CSK 4/07*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 3, s. 165-166. Por. aprobująco B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 34.

⁴⁹³ M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 14.

⁴⁹⁴ M. Lemkowski, *Glosa...I CSK 4/07*, s. 166.

⁴⁹⁵ Tak np. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 29, 34 i 41, który określa to rozwiązanie „mankamentem nowelizacji”; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65, którzy jednak nie odwołują się wprost do poglądów M. Lemkowskiego. Mimo dostrzeżenia omawianego zagadnienia, nie zajmuje jasnego stanowiska R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 17 i 17.1. Por. także T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 21, który wskazuje jednak, że „w omawianej sytuacji przez dzień wymagalności należy rozumieć dzień spełnienia świadczenia (dzień płatności).” Pogląd ten nie może być jednak zaakceptowany ze względu na obecne w literaturze od okresu międzywojennego wyraźne rozróżnienie na konstrukcje opierające się na przeliczaniu walut obcych wg dnia wymagalności albo dnia faktycznej zapłaty, zob. m.in. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt. IV.1 i IV.4 i wskazana tam literatura.

zagranicznej w dniu wymagalności wierzytelności.”⁴⁹⁶ W literaturze podkreślano wówczas, że tego rodzaju rozwiązania legislacyjne, zasadniczo odwołują się do kursu z dnia faktycznej zapłaty bądź kursu z dnia wymagalności, przy czym każdorazowo uzasadnienie dla wyboru jednego z tych kursów jest inne⁴⁹⁷. Rozwiązanie odwołujące się do daty wymagalności obowiązuje m.in. w Szwajcarii⁴⁹⁸. Klasycznym przypadkiem ustawodawstwa, w którym przeliczenie ma nastąpić według kursu z dnia zapłaty są natomiast Niemcy⁴⁹⁹, a analogiczna⁵⁰⁰ do § 244 BGB zasada została przyjęta w prawie austriackim⁵⁰¹ oraz angielskim⁵⁰², a także orzecznictwie francuskim⁵⁰³.

Jako główne źródło problemów rodzących się na tle wykładni art. 358 § 2 k.c. należy wskazać brak jednolitego rozumienia pojęcia „wymagalności” w polskim języku prawniczym⁵⁰⁴. Jak wskazuje się w literaturze, wśród przedstawicieli nauki prawa cywilnego istnieją w tym zakresie daleko idące rozbieżności⁵⁰⁵. Ograniczając się w tym miejscu bezpośrednio do grupy poglądów „wiązących” pojęcie wymagalności z terminem zapłaty,

⁴⁹⁶ W kontekście zwłoki, pojawiało się ono także w art. 211 § 3 k.z., jednak tam podstawową zasadą było przeliczanie wartości waluty według kursu z chwili zapłaty (art. 211 § 2 k.z.), co zdaniem M. Lemkowskiego było rozwiązaniem „trafniejszym”. zob. M. Lemkowski, *Glosa...I CSK 4/07*, s. 166; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 14.

⁴⁹⁷ E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 571-572; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555-556, gdzie przywołano wyciąg z motywów Komisji Kodyfikacyjnej; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1 i wskazana tam literatura. Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 202-206.

⁴⁹⁸ Zgodnie z art. 84 ust. 2 Obligationenrecht “(...) so kann die geschuldete Summe nach ihrem Wert zur Verfallzeit dennoch in Landeswährung bezahlt werden (...).” Zob. także E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 571; G. Żmij, *Prawo...*, s. 190-191; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171. Por. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1 i wskazana tam literatura.

⁴⁹⁹ Zgodnie z § 244 ust. 2 BGB „Die Umrechnung erfolgt nach dem Kurswert, der zur Zeit der Zahlung für den Zahlungsort maßgebend ist.” Zob. także E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 571; G. Żmij, *Prawo...*, s. 191-192; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 170. Por. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1 i wskazana tam literatura; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555-556.

⁵⁰⁰ Analogiczna w tym znaczeniu, że podstawową zasadą jest odwołanie się do kursu z dnia faktycznej zapłaty. § 244 BGB nie przewiduje jednak bezpośredniego rozwiązania na wypadek opóźnienia dłużnika, które występuje np. w § 907b ust. 2 ABGB. W zakresie pozostałych wymienionych porządków prawnych, stosowanie określonych reguł wynika z sądowego orzecznictwa a nie przepisów ustawowych.

⁵⁰¹ Zgodnie z § 907b ust. 2 ABGB „Die Umrechnung erfolgt nach dem zur Zeit der Zahlung am Zahlungsort maßgeblichen Kurswert. Wenn der Schuldner die Zahlung verzögert, hat der Gläubiger die Wahl zwischen dem bei Fälligkeit und dem zur Zeit der Zahlung maßgeblichen Kurswert.” Nieściśle opisuje to zatem D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1 (w oparciu o wskazaną przez nią literaturę), ponieważ odwołanie się do kursu wymagalności w ABGB pojawia się dopiero w kontekście opóźnienia w płatności, analogicznie jak zostało to przez nią wskazane w zakresie prawa francuskiego. Zob. także J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171.

⁵⁰² C. Proctor, *Mann...*, s. 204-206; G. Żmij, *Prawo...*, s. 192.

⁵⁰³ Zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 207 oraz wskazane tam orzecznictwo; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555-556. Por. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1 i wskazana tam literatura.

⁵⁰⁴ Uwagi i literatura dotyczące sporu na gruncie rozumienia pojęcia wymagalności zostały przedstawione wyłącznie w niezbędnym zakresie.

⁵⁰⁵ Zob. m.in. M. Lemkowski, *Glosa do wyroku SN z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01*, OSP 2005, nr 7-8, poz. 94, s. 407-409, który wskazuje, że „(...) można wyrazić zaniepokojenie związane z tym, że w polskim prawie cywilnym brak jest zgody co do znaczenia fundamentalnych pojęć, takich jak wymagalność roszczenia (...)”; J. Jastrzębski, A. Koniewicz, *Wymagalność roszczeń*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2006, nr 5, s. 33, 35-37.

należy zauważyć, że część z prezentowanych w doktrynie stanowisk jako dzień wymagalności określa ostatni dzień, w którym dłużnik powinien spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania, a część z nich wskazuje, że jest to dzień następny, tj. pierwszy dzień, w którym dłużnik znajduje się w opóźnieniu⁵⁰⁶. Biorąc pod uwagę treść wypowiedzi dotyczących „dnia wymagalności” na gruncie rozporządzenia walutowego z 1934 r. oraz kodeksu zobowiązań, można dostrzec, że autorzy ci zasadniczo rozumieli dzień wymagalności właśnie jako ostatni dzień terminu zapłaty, a nie dzień następny⁵⁰⁷. Analogicznie jako „termin wymagalności” tłumaczony jest angielski zwrot „*time when payment is due*” wykorzystywany w art. 7.108 PECL i art. 6.1.9. UNIDROIT⁵⁰⁸. Z tego względu, uprawnione jest wnioskowanie, że ustawodawca wskazał w art. 358 § 2 k.c. na kurs średni z dnia wymagalności roszczenia, ponieważ opierał się na poglądach (w ramach pewnej konwencji terminologicznej)⁵⁰⁹, zgodnie z którymi dzień wymagalności przypada w ostatnim dniu terminu zapłaty, a nie w dniu następnym. Jeżeli zatem posługujemy się pojęciem dnia wymagalności w tym znaczeniu, że jest to pierwszy dzień „następujący po terminie spełnienia świadczenia”⁵¹⁰, konieczne jest uwzględnienie opisanych różnic w zakresie siatki pojęciowej i przyjęcie za M. Lemkowskim,

⁵⁰⁶ Tak J. Jastrzębski, A. Koniewicz, *Wymagalność...*, s. 35-37 w oparciu o wskazaną tam literaturę i orzecznictwo. Zob. także m.in. M. Lemkowski, *Glosa... I CKN 316/01*, s. 407-408; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1120; wyrok SA w Białymstoku z 21.12.2015 r., I ACa 770/15, LEX nr 1956841 oraz wskazane tam uchwały SN z 26.11.2009 r., III CZP 102/09, LEX nr 530777 i z 20.04.2012 r., III CZP 10/12, LEX nr 1134084.

⁵⁰⁷ Świadczą o tym m.in. następujące wypowiedzi: „dzień wymagalności, jako ustalony wolą stron termin zapłaty, winien decydować” (E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 572); „(...) aby wierzytelność stała się wymagalną, nie wystarczy więc nadejście ustanowionego w treści zobowiązania terminu zapłaty, ale nadto nie mogą zachodzić takie okoliczności, któreby obowiązek zapłat uchylały lub odraczały (...)” (J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2274). Tak także R. Longchamps de Berier, *Zobowiązania...*, s. 41, który w przytoczonym przez siebie przykładzie utożsamia umówiony termin zwrotu pożyczki z dniem jej wymagalności.

⁵⁰⁸ Zob. tłumaczenia G. Żmij, *Prawo...*, s. 199-200, 203-204; J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 169-170. Por. także tłumaczenie 7.108 PECL, R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.2., gdzie zwrot ten został raz przetłumaczony jako „chwila wymagalności” a raz jako „termin płatności”.

⁵⁰⁹ Por. M. Lemkowski, *Glosa... I CKN 316/01*, s. 407, który w kontekście opisywanych różnic w określaniu dnia wymagalności posługuje się określeniem „konwencji pojęciowej”.

⁵¹⁰ Takie ujęcie zostało przyjęte na gruncie niniejszej pracy i, jak się wydaje, dominuje obecnie w literaturze, zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 339. Zob. także J. Jastrzębski, A. Koniewicz, *Wymagalność...*, s. 35-38; W. Borysiak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2020, wyd. 27, kom. do art. 455, pkt 68 oraz wskazana tam literatura i orzecznictwo; W. Popiołek [w:] *Kodeks cywilny. T. II. Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2021, kom. do art. 455, nb. 12 oraz wskazana tam literatura i orzecznictwo; A. Rapała [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353-534)*, red. M. Frasz, M. Habdas, LEX/el. 2018, kom. do art. 455, pkt 3. Por. odmiennie m.in. A. Doliwa [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Legalis 2020, kom. do art. 455, nb. 3; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 455, pkt. 3 i 13; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 455, pkt 2. Nieprecyzyjne stanowisko przedstawia Z. Gawlik [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna*, red. A. Kidyba, LEX/el. 2014, kom. do art. 455, pkt. 1 i 11. Por. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 292, gdzie wskazano, że „jeśli wierzyciel wybierze kurs z dnia wymagalności roszczenia, rozstrzygnięcie tej kwestii jest oczywiste – odsetki za opóźnienie należą się od dnia następnego”.

że dłużnik powinien świadczyć w walucie polskiej według kursu z ostatniego dnia terminu zapłaty⁵¹¹.

Ostatnim zagadnieniem, wzbudzającym istotne wątpliwości na tle art. 358 § 2 k.c., jest kwestia kursu przeliczenia walut w przypadku, w którym termin spełnienia świadczenia został zastrzeżony na korzyść dłużnika⁵¹², a ten zdecyduje się na wcześniejsze spełnienie świadczenia. W literaturze dość szeroko prezentowane są stanowiska, zgodnie z którymi, świadczenie powinno zostać wówczas przeliczone według kursu z dnia rzeczywistej zapłaty, a nie „dnia wymagalności”⁵¹³. Poglądy te nie zasługują jednak na aprobatę. Ich przyjęcie jest bowiem nieuzasadnione w świetle przedstawionych różnic pomiędzy dwoma tradycyjnie przyjmowanymi w europejskich porządkach prawnych rozwiązaniami legislacyjnymi – odwoływaniem się do „dnia wymagalności” albo dnia rzeczywistej zapłaty. Przy akceptacji wskazanej interpretacji, wbrew brzmieniu przepisu, przeliczenie walut *de facto* zawsze mogłoby nastąpić według dnia rzeczywistej zapłaty. Mimo mniejszej operatywności takiego rozwiązania⁵¹⁴, należy opowiedzieć się za poglądem, zgodnie z którym, w przypadku zapłaty przez dłużnika w okresie poprzedzającym termin spełnienia świadczenia, wiążący jest nadal kurs z dnia, w którym świadczenie powinno być wykonane, co może skutkować koniecznością dokonania odpowiedniej korekty (zwrotu części świadczenia bądź dopłaty)⁵¹⁵. Celem wprowadzenia takiego rozwiązania legislacyjnego jest właśnie stabilizacja kursu, który będzie miał zastosowanie do przeliczenia walut i uniezależnienie go od faktycznego działania dłużnika⁵¹⁶. Ze względów funkcjonalnych, odrębnie należy jednak potraktować przypadek, w którym świadczenie stało się natychmiast wymagalne przed nadejściem wyznaczonego terminu

⁵¹¹ Zob. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 14; M. Lemkowski, *Glosa...I CSK 4/07*, s. 165-166.

⁵¹² Ogólnie o zastrzeżeniu terminu zapłaty na korzyść dłużnika i związanych z tym konsekwencjach, zob. J. Jastrzębski, A. Koniewicz, *Wymagalność...*, s. 38-39; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 338-339; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 315-316; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 316.

⁵¹³ W kontekście wykorzystywanego określenia „dzień wymagalności” należy mieć na uwadze przedstawione wcześniej uwagi co do rozumienia tego pojęcia. Co do wspomnianych stanowisk, zob. m.in. A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 14, który wskazuje, że „(...) jeśli dłużnik uprawniony jest do zapłaty przed terminem (art. 457 KC), wówczas dniem wymagalności jest dzień, w którym zapłata jest dokonywana.”; M. Lemkowski, *Glosa...I CSK 4/07*, s. 166; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080. Por. dość niejasne stanowisko T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 21.

⁵¹⁴ Na co wskazuje M. Lemkowski, *Glosa...I CSK 4/07*, s. 166.

⁵¹⁵ Tak trafnie T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 291-292. Por. J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2274-2275.

⁵¹⁶ Tak J. Basseches, I. Korkis, *Kodeks Zobowiązań. Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Uzasadnienie Komisji Kodyfikacyjnej. Bibliografia. Ustawy dodatkowe*, Lwów 1938, s. 281 [za:] D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1, którzy wskazali, że „na korzyść terminu «wymagalności» przemawia to, że jest on niezmienny, a w szczególności niezależny od woli dłużnika, jest zawsze ten sam, niezależnie od tego, kiedy dłużnik rzeczywiście zapłaci (...)”. Zob. także E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 571-572.

zapłaty, np. na podstawie art. 458 k.c.⁵¹⁷, kiedy to, ze względu na funkcję ochronną tej regulacji⁵¹⁸, należy przyjąć, że przeliczenie waluty powinno nastąpić według kursu z dnia wymagalności, ustalonego na podstawie konkretnej normy szczególnej⁵¹⁹.

4.5. Problematyka spełnienia świadczenia przez osobę trzecią

Wypowiedzi poświęcone problematyce wykonania zobowiązania w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej w sposób niejednolity odnoszą się do relacji pomiędzy art. 358 § 1 i art. 356 § 2 k.c. Zgodnie z tym drugim przepisem, „jeżeli wierzytelność pieniężna jest wymagalna, wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej, chociażby działała bez wiedzy dłużnika.” W tym kontekście, sporne jest zagadnienie, czy osoba trzecia, która w miejsce dłużnika zamierza spełnić świadczenie wyrażone w walucie obcej, może zaoferować je wierzycielowi w walucie polskiej, ze skutkiem wskazanym w art. 356 § 2 k.c. (tj. pod rygorem popadnięcia przez wierzyciela w zwłokę⁵²⁰). W literaturze można znaleźć zarówno stanowiska wskazujące, że prawo do zwolnienia się ze zobowiązania poprzez świadczenie w walucie polskiej przysługuje wyłącznie dłużnikowi⁵²¹, jak i takie, które jednoznacznie opowiadają się za możliwością spełnienia świadczenia w walucie krajowej przez osobę trzecią⁵²². W mojej ocenie, zasadne jest przyjęcie drugiego ze wskazanych poglądów. Jego przeciwnicy nietrafnie opierają się bowiem na argumentach o „kształtującym sposób spełnienia świadczenia” uprawnieniu dłużnika⁵²³ albo, wbrew uzasadnieniu stojącemu za wprowadzeniem do polskiego porządku prawnego art. 356 § 2 k.c.⁵²⁴, przypisują dominujące znaczenie osobie dłużnika w stosunku zobowiązaniowym i *stricte* literalnie odczytują art. 358

⁵¹⁷ Czyli w sytuacji, w której „dłużnik stał się niewypłacalny albo (...) wskutek okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność, zabezpieczenie wierzytelności uległo znacznemu zmniejszeniu, (...)”.

⁵¹⁸ W zakresie stosowania art. 458 k.c. zob. wyrok SN z 18.03.2008 r., IV CSK 9/08, LEX nr 371831, powołany przez A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 315. Zob. także Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 338; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 316 oraz szeroko F. Zoll [w:] *System...*, s. 1037-1141.

⁵¹⁹ D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.4 i wskazana tam literatura.

⁵²⁰ Zob. m.in. A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 310; W. Czachórski, *Zobowiązania...*, s. 312; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 47-48. Por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 332-333.

⁵²¹ Tak w szczególności K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 47-48 oraz T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 289.

⁵²² Tak M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7 i D. Mróz, *Kodeks...*, pkt. I.3 i III.3, w oparciu o międzywojenny pogląd J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2273. Tak także B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31. Problem ten dostrzegają także A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 66, jednak nie prezentują oni własnego stanowiska w tym zakresie.

⁵²³ Tak T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 289. Por. także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48.

⁵²⁴ Zob. szeroko m.in. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1073-1075.

§ 1 k.c.⁵²⁵ Natomiast, jeżeli zgodnie z obowiązującym normami prawnymi, wymagalne świadczenie pieniężne (a takim jest także świadczenie wyrażone w walucie obcej) może zostać skutecznie spełnione przez osobę trzecią, a jednocześnie ustawodawca wskazuje, że jako równorzędne ze spełnieniem świadczenia w walucie obcej, należy traktować uiszczenie jego równowartości w złotych według wskazanego przelicznika (kursu), to nie ma żadnych podstaw do odmówienia osobie trzeciej prawa zapłaty w walucie polskiej⁵²⁶. Nie można zgodzić się z K. Zagrobelnym, który wskazuje, że dochodzi w tym przypadku do niedozwolonej rozszerzającej wykładni art. 356 § 2 k.c. W tym kontekście, art. 358 § 1 k.c. należy bowiem interpretować nie jako podstawę normy stanowiącej, że wyłącznie dłużnik może spełnić świadczenie wyrażone w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej, ale bardziej jako źródło normy wskazującej, że generalnie, świadczenie wyrażone w walucie obcej, na warunkach wskazanych w tym przepisie, może być uregulowane w walucie polskiej⁵²⁷. Z punktu widzenia interesu wierzyciela nie ma bowiem w tym przypadku żadnego znaczenia czy otrzyma on wyrażoną w złotych równowartość należnego mu świadczenia od dłużnika, czy od innej osoby. Uwzględnienie treści art. 358 § 1 k.c. przy zapłacie dokonywanej przez osobę trzecią mieści się zatem w zakresie zastosowania art. 356 § 2 k.c., bez konieczności dokonywania wykładni rozszerzającej.

4.6. Konsekwencje opóźnienia dłużnika

4.6.1. Uprawnienie wierzyciela do wyboru kursu przeliczenia walut

⁵²⁵ Tak K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 47-48.

⁵²⁶ Stanowisko to wydaje się na tyle intuicyjne, że jego zwolennicy zasadniczo nie przedstawiają szczegółowych argumentów, które miałyby je uzasadnić, a poprzestają na stwierdzeniu, że brak jest podstaw do zajęcia stanowiska przeciwnego. Zob. m.in. J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2273, którzy wskazują, że „niepodobna przyjąć, aby przyznane (...) prawo wyboru waluty nie przysługiwało także osobie trzeciej, płacącej dług za dłużnika”; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31, gdzie stwierdzono, że „(...) nie ma dostatecznego uzasadnienia do odmowy osobie trzeciej prawa do skorzystania z upoważnienia przemiennej wynikającego z art. 358 § 1 k.c.”; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt. I.3 i III.3, „nie ma przeszkód, by wyboru przedmiotu świadczenia - wyboru waluty - dokonała za dłużnika osoba trzecia, która płaci za niego dług”. Por. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 7, który także nie przedstawia szerszej argumentacji za tym poglądem.

⁵²⁷ Odmienne K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48, twierdząc, że „(...) nie powinno się rozciągać zakresu wyjątkowego przepisu art. 356 § 2 k.c. na przypadek, w którym uprawnienie do wyboru waluty zastrzeżono *expressis verbis* dłużnikowi. Osoba trzecia, płacąc wierzycielowi, dłużnikiem jednak nie jest.” Argumentację tę można jednak w prosty sposób sprowadzić do absurdu, wskazując, że prowadzi ona do przyjęcia, że w przypadku zastosowania art. 356 § 2 k.c., do osoby trzeciej nie należy stosować także wszystkich innych przepisów części ogólnej zobowiązań, których bezpośrednim (literalnym) adresatem jest dłużnik. Pogląd o tym, że uprawnienie dłużnika ma charakter wyłączny zaprezentowali także T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 289, przy czym, jak już sygnalizowano, autorzy ci bazują na założeniu, że 358 § 1 k.c. kreuje uprawnienie kształtujące. Por. także B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 31.

Zagadnienia związane z konsekwencjami opóźnienia dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego w walucie obcej są niewątpliwie jednymi z najbardziej spornych na gruncie wykładni art. 358 k.c. Zgodnie z obowiązującym obecnie art. 358 § 3 k.c. „jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia, wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonywana.” Dzisiejsze brzmienie oraz umiejscowienie tego przepisu zostały wprowadzone na podstawie ustawy nowelizującej z 2015 r., zgodnie z którą, wyodrębniono do nowego paragrafu (dzisiejszy § 3) dawne zdanie drugie art. 358 § 2 k.c., wskazując jednocześnie, że przesłanką jego zastosowania jest opóźnienie dłużnika, a nie jego zwłoka⁵²⁸. Zmiana ta rozstrzygnęła toczony wówczas w literaturze spór, dotyczący tego, czy wskazane uprawnienie wierzyciela dotyczy wyłącznie zwłoki dłużnika (zgodnie z ówczesnym literalnym brzmieniem przepisu), czy może mieć ono zastosowanie także w przypadku niezawinionego opóźnienia⁵²⁹. Nie przyczyniła się ona jednak do wyeliminowania wątpliwości w zakresie istnienia uprawnienia wierzyciela do narzucenia dłużnikowi obowiązku zapłaty w walucie polskiej⁵³⁰.

Intencja stojąca za wprowadzeniem omawianej regulacji nie budzi istotnych wątpliwości. Ma ona na celu zabezpieczenie wierzyciela przed sytuacją, w której dłużnik będzie celowo opóźniał spełnienie świadczenia, ze względu na korzystne dla siebie zmiany kursowe. W szczególności uznaje się, że uprawnienie wierzyciela do wyboru kursu z dnia zapłaty albo z dnia wymagalności ma zapobiec scenariuszowi, w którym wierzyciel, na skutek opóźnienia dłużnika, po otrzymaniu świadczenia w walucie polskiej, nie będzie w stanie nabyć wystarczającej⁵³¹ ilości waluty obcej, stanowiącej w założeniu jej ekwiwalent⁵³². Analogiczne

⁵²⁸ Zob. uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., s. 6-7. Zob. m.in. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48-49 oraz szeroko B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 44-45, 55-56.

⁵²⁹ Zob. w tym zakresie Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 55-56; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 20-21; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.2; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 132-133; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 35. Por. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 18 oraz szeroko powoływane w tym kontekście stanowisko M. Lemkowskiego, *Glosa...I CSK 4/07*, s. 164-165. Por. także motywy Komisji Kodyfikacyjnej wskazane przez J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 556 w treści których jednoznacznie opowiadano się za ograniczeniem zastosowania wskazanej regulacji do przypadków zwłoki. Por. także J. Basseches, I. Korkis, *Kodeks...* [za:] D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1.

⁵³⁰ Tematyka ta została opisana w dalszej części niniejszego rozdziału. Stanowisko, zgodnie z którym nowelizacja z 2015 r. nie wyjaśniła istniejących w tym zakresie wątpliwości, wydaje się być powszechnie podzielane w literaturze, zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 45, 55-57; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48-49; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 19.

⁵³¹ Tj. zgodnej z treścią zobowiązania.

⁵³² Zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48-49. Zob. także wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11 wraz z glosami B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 131-132 oraz M.

rozwiązanie obowiązywało już w okresie międzywojennym⁵³³ a także zostało wprowadzone do austriackiego ABGB⁵³⁴. Uwzględniają je także zbiory zasad UNIDROIT oraz PECL⁵³⁵. W porządkach prawnych, które nie zawierają tego rodzaju regulacji, takich jak niemiecki, angielski czy szwajcarski, „wierzycielowi przyznaje się prawo domagania się odszkodowania za szkodę wynikłą z różnicy kursu waluty obcej w związku ze zwłoką dłużnika”⁵³⁶.

W dalszej kolejności, odnosząc się do bardziej szczegółowych stanowisk prezentowanych w literaturze na tle omawianego przepisu, uwagę zwraca fakt, że zdaniem B. Lackorońskiego, regulacja zawarta w art. 358 § 3 k.c. ma takie znaczenie, że w przypadku opóźnienia dłużnika w spełnieniu świadczenia w walucie obcej, ewentualna wysokość świadczenia w walucie polskiej „nie jest ustalona” aż do momentu złożenia przez wierzyciela oświadczenia zawierającego żądanie zastosowania określonego kursu (z dnia wymagalności albo z dnia zapłaty). Jeżeli zatem wierzyciel, mimo wniosku dłużnika, nie wskaże kursu przeliczenia walut „we właściwym czasie” (autor powołuje się na analogię do art. 456 k.c.⁵³⁷) to może on popaść w zwłokę, a dłużnik zyska wówczas uprawnienie do ewentualnego dochodzenia odszkodowania lub złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego⁵³⁸. Z poglądem tym nie można się jednak zgodzić. Nie powinno być wątpliwości, że zgodnie z art. 358 § 2 i 3 k.c. dłużnik powinien spełnić świadczenie w walucie polskiej, co do zasady, po kursie z dnia wymagalności⁵³⁹, a dopiero przedstawienie przez wierzyciela odpowiedniego

Olechowski, *Wykonanie...*, s. 50, 52-53. Stanowisko to jest powszechnie wskazywane także w komentarzach do art. 358 k.c.

⁵³³ Zob. art. 211 § 3 k.z. oraz art. 2 ust. 2 i art. 3 ust. 2 rozporządzenia walutowego z 1934 r. Zob. także R. Longchamps de Berier, *Zobowiązania...*, s. 37, 40-41; F. Zoll, *Zobowiązania...*, s. 225-226; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 572-573; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555-556 i wskazane tam motywy Komisji Kodyfikacyjnej; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2274-2277. W kontekście rozporządzenia walutowego z 1934 r. warto dodatkowo zwrócić uwagę na art. 3 ust. 2, zgodnie z którym, prawo do wyrównania różnicy pomiędzy kursami dotyczyło także zapłaty w walucie obcej (zgodnej z treścią zobowiązania). Obecnie obowiązujące przepisy nie przewidują tego rodzaju rozwiązania.

⁵³⁴ § 907b ust. 2 zd. 2 ABGB, „Wenn der Schuldner die Zahlung verzögert, hat der Gläubiger die Wahl zwischen dem bei Fälligkeit und dem zur Zeit der Zahlung maßgeblichen Kurswert.” Zob. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171.

⁵³⁵ Art. 6.1.9. ust. 4 UNIDROIT oraz art. 7.108 ust. 3 PECL. Zob. także J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 169-170; G. Żmij, *Prawo...*, s. 199-200.

⁵³⁶ Tak G. Żmij, *Prawo...*, s. 190-192. Wskazany cytat odnosi się bezpośrednio do regulacji szwajcarskich (s. 191), jednak, jak wskazuje autor, analogiczne rozwiązania dotyczą także pozostałych wymienionych państw.

⁵³⁷ Analogia ta nie wydaje się jednak uprawniona i konieczna, ponieważ art. 358 § 2 k.c. w sposób jasny wskazuje kurs, według którego, co do zasady, powinno zostać spełnione świadczenie w walucie polskiej. Brak jednocześnie podstaw do uznania, że przepis ten nie dotyczy sytuacji, w której dłużnik jest w opóźnieniu, w konsekwencji czego wysokość świadczenia miałaby przestać być znana. Z tożsamego założenia zdaje się wychodzić K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 50. Por. G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 6 i 12.

⁵³⁸ Tak B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 35-36.

⁵³⁹ Z uwzględnieniem uwag przedstawionych w pkt. 4.4. co do pojęcia „dzień wymagalności”.

żądania kreuje podstawę do spełnienia świadczenia po kursie z dnia zapłaty⁵⁴⁰. Prawo do ukształtowania relacji jednostek pieniężnych (obcej i krajowej) według ich wzajemnej wartości z dnia zapłaty jest bowiem *verba legis* uprawnieniem wierzyciela⁵⁴¹. Nie można przy tym twierdzić, że dane świadczenie w walucie polskiej nie może zostać przekazane wierzycielowi, ponieważ nie wskazał on kursu przeliczenia walut (a zatem „wielkość świadczenia nie jest ustalona”), a zarazem, że może zostać ono skutecznie złożone do depozytu sądowego (według kursu wybranego przez dłużnika)⁵⁴². Jeżeli przyznalibyśmy dłużnikowi prawo do złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego, w wysokości wynikającej z wybranego przez niego kursu, to dlaczego nie miałyby on na tej samej zasadzie przekazać środków pieniężnych bezpośrednio wierzycielowi? Należy jednak jednocześnie zgodzić się z B. Lackorońskim, że w przypadku spełnienia przez dłużnika świadczenia po kursie z dnia wymagalności i następczego oświadczenia wierzyciela, zawierającego żądanie zapłaty po kursie z dnia rzeczywistej zapłaty⁵⁴³, wymagalność roszczenia o dopłatę różnicy kursowej nastąpi najwcześniej z momentem skutecznego złożenia oświadczenia⁵⁴⁴.

4.6.2. Odsetki za opóźnienie

Świadczenie wyrażone w walucie obcej jest świadczeniem pieniężnym, a więc jeżeli dłużnik opóźnia się z jego spełnieniem, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie, zgodnie z art. 481 k.c.⁵⁴⁵ Odsetki te naliczane są w tej samej walucie, w której wyrażone jest świadczenie pieniężne, a zatem w przypadku zobowiązań w walucie obcej, także odsetki będą należały się

⁵⁴⁰ Oświadczenie takie może zostać złożone zarówno przed faktycznym świadczeniem przez dłużnika, jak i po nim, zob. w zakresie możliwego momentu złożenia oświadczenia K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 50-51; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 6. Nie ma jednocześnie konieczności, aby dłużnik zadeklarował wcześniej, że zamierza spełnić świadczenie w walucie polskiej, co zdaje się sugerować M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 15. Por. B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 35-36.

⁵⁴¹ Zob. szeroko K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 50-51; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 6; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 15; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 6 i 12, który wprost wskazuje, że „dłużnik, który płaci w walucie polskiej, nie może (...) wybrać kursu z dnia zapłaty (...)”. Jak zauważają A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 65, nie jest do końca jasne, jak zakwalifikować wskazane uprawnienie wierzyciela pod kątem jego prawnego charakteru.

⁵⁴² Taki pogląd przedstawił B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 35-36.

⁵⁴³ Czyli, zakładając racjonalne działanie wierzyciela, po kursie wyższym.

⁵⁴⁴ Z drugiej strony, jeżeli wierzyciel żąda spełnienia świadczenia po kursie z dnia zapłaty jeszcze przed faktyczną zapłatą dłużnika, a mimo to dłużnik zapłaci według niższego kursu (z dnia wymagalności), należy przyjąć, że roszczenie o zapłatę różnicy będzie wymagalne już od momentu uiszczenia zapłaty niezgodnie z żądaniem wierzyciela. Zob. szeroko B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 36, przy czym autor ten odnosi się wprost do instytucji złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu, co jednak, ze względu na przytoczony tam art. 470 k.c., nie ma istotnego znaczenia. Por. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 50-51; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 6; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12.

⁵⁴⁵ Zob. uwagi zamieszczone w rozdziale I, pkt. 3.2. oraz przytoczoną tam literaturę.

wierzycielowi w tej samej walucie obcej⁵⁴⁶. Należy jednocześnie zgodzić się z M. Lemkowskim, że odsetki każdorazowo muszą być wyrażone w tej samej walucie, w której wyrażono świadczenie główne, a w przypadku posłużenia się przez strony inną walutą, takie świadczenie uboczne, jakkolwiek prawnie skuteczne, traci przymiot odsetek⁵⁴⁷. Biorąc pod uwagę, że zmiana waluty świadczenia pieniężnego pociąga za sobą jednoczesną zmianę waluty odsetek⁵⁴⁸, wydaje się zasadne, aby dłużnik, który znajduje się w opóźnieniu, korzystając z uprawnienia, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c., świadczył w walucie polskiej wraz z odsetkami, przeliczając je po kursie wynikającym z art. 358 § 2 lub 3 k.c.⁵⁴⁹

Przechodząc do zagadnienia określenia momentu początkowego naliczania odsetek za opóźnienie w przypadku roszczeń wynikających ze zobowiązania w walucie obcej, jako nietrafne należy ocenić stanowisko T. Dybowskiego i A. Pyrzyńskiej, zgodnie z którym „jeśli wierzyciel wybierze kurs z dnia wymagalności roszczenia, (...) odsetki za opóźnienie należą się od dnia następnego. Jeśli jednak wierzyciel wybierze kurs z dnia zapłaty, wątpliwe jest, czy odsetki również powinny być naliczane od dnia następnego po dniu wymagalności. W przypadku bowiem, gdy wysokość świadczenia została oznaczona w późniejszym terminie, trudny do zaakceptowania jest pogląd, zgodnie z którym odsetki miałyby należeć się od wcześniejszej daty, tym bardziej, że określenie świadczenia w późniejszej dacie spowodowało zwiększenie jego rozmiaru.”⁵⁵⁰ Na tej podstawie, wskazani autorzy konsekwentnie twierdzą, że „należy przyjąć, że w przypadku wyboru przez wierzyciela kursu z dnia zapłaty, odsetki za opóźnienie należą się dopiero od dnia następnego.”⁵⁵¹ W swoich rozważaniach pomijają oni jednak fakt, że wysokość świadczenia jest stronom znana i jest od samego początku wyrażona w walucie obcej. Samo przyznanie dłużnikowi uprawnienia do spełnienia świadczenia w innej

⁵⁴⁶ Tak w szczególności uchwała Połączonych Izb SN, V PZP 3/81; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 75; M. Lemkowski, *Odsetki...*, s. 67-69; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 9; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt I.3. Tak także A. Brzozowski, J. Jastrzębski, M. Kaliński, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 68-69.

⁵⁴⁷ Tak M. Lemkowski, *Odsetki...*, s. 67-69, który wspomina w tym kontekście o „zasadzie tożsamości świadczenia głównego i świadczenia odsetkowego”. Por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 75. Inne stanowisko zdaje się zajmować B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 25-26, na tle problematyki tzw. „ograniczonych klauzul walutowych” oraz uchwała Połączonych Izb SN, V PZP 3/81, w której dopuszczono możliwość zróżnicowania waluty odsetek oraz świadczenia głównego na mocy umowy stron, „(...) odsetki za opóźnienie w płatności sumy pieniężnej wyrażonej w obcej walucie przysługują wierzycielowi w tej samej walucie. Odmienne rozwiązanie musiałyby wynikać bądź z wyraźnego przepisu, bądź też z umowy stron.”

⁵⁴⁸ Zob. M. Lemkowski, *Odsetki...*, s. 68-69; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 75.

⁵⁴⁹ Za dopuszczalne należy uznać zróżnicowanie waluty odsetek i waluty świadczenia głównego na etapie wykonania zobowiązania, na podstawie art. 358 § 1 k.c. Także w tym zakresie, świadczenie w części w walucie polskiej, a w części w walucie obcej jest zatem możliwe. Zob. M. Lemkowski, *Odsetki...*, s. 69.

⁵⁵⁰ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 292.

⁵⁵¹ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 292, przy czym sami zauważają, że „(...) stanowisko to może budzić pewne wątpliwości, (...)”.

walucie i zwolnienia się w ten sposób ze zobowiązania⁵⁵² nie może skutkować przyjęciem, że wysokość świadczenia, w którymś momencie istnienia zobowiązania nie jest ustalona⁵⁵³. Wierzyciel nie ma bowiem wpływu na to, czy i kiedy dłużnik spełni świadczenie w walucie polskiej. Nie można zaakceptować sytuacji, w której, przy spełnieniu świadczenia bezpośrednio w walucie obcej (czyli zgodnie z treścią zobowiązania – art. 354 § 1 k.c.), wierzycielowi będą przysługiwały odsetki za cały okres trwania opóźnienia, tj. począwszy od dnia następującego po wyznaczonym terminie zapłaty, aż do dnia zapłaty, a w przypadku, w którym dłużnik spełnia świadczenie w walucie polskiej na podstawie art. 358 § 1 k.c., wierzyciel zostanie części tych odsetek pozbawiony (nie będą mu przysługiwały odsetki za okres od dnia następującego po terminie zapłaty do dnia wyboru właściwego kursu)⁵⁵⁴. Nie ma żadnych przeszkód, aby w sytuacji opóźnienia dłużnika w zapłacie, już od pierwszego dnia opóźnienia, naliczać odsetki bezpośrednio w walucie obcej (art. 481 § 1 k.c.). Jeżeli dłużnik zdecyduje się na spełnienie świadczenia w walucie polskiej, powinien on dokonać odpowiedniego przeliczenia na zasadach ogólnych, wskazanych w art. 358 § 2 k.c., przerachowując na walutę polską także powstałe odsetki. Jeżeli natomiast wierzyciel żąda przeliczenia waluty według kursu z dnia zapłaty, na podstawie art. 358 § 3 k.c., to wówczas odsetki za opóźnienie od części wierzytelności obejmującej różnicę kursową powstałą pomiędzy dniem zapłaty a dniem wymagalności będą naliczane dopiero od momentu zgłoszenia takiego żądania przez wierzyciela, jednak nie wcześniej niż od dnia rzeczywistego spełnienia świadczenia przez dłużnika, który, co do zasady, powinien świadczyć według kursu z dnia wymagalności⁵⁵⁵. Odrębne naliczanie odsetek za opóźnienie od roszczenia opiewającego na walutę obcą oraz roszczenia o dopłatę różnicy kursowej, w konsekwencji prowadzi do równomiernego zabezpieczenia interesów obu stron stosunku zobowiązaniowego.

Aktualnie obowiązujące normy prawne nie przewidują zróżnicowania stóp procentowych służących do obliczania wysokości odsetek za opóźnienie, w zależności od tego czy dana wierzytelność została wyrażona w walucie obcej, czy w walucie polskiej.

⁵⁵² Oczywiście należy pamiętać, że wyżej wskazani autorzy opowiadają się za niepodzielanym w niniejszej pracy stanowiskiem, zgodnie z którym uprawnienie dłużnika wskazane w art. 358 § 1 k.c. ma charakter „uprawnienia kształtującego”, zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 291. Prawdopodobnie miało to istotny wpływ na opisany w tej części rozważań pogląd.

⁵⁵³ Por. uwagi w pkt. 4.6.1. na gruncie stosowania art. 358 § 3 k.c., w szczególności na tle stanowiska B. Lackorońskiego, *Waluta(...)2008 r.*, s. 35-36, który m.in. wskazuje, że „(...) dopóki wierzyciel nie określi kursu przeliczenia waluty zobowiązania na walutę świadczenia, wielkość świadczenia nie jest ustalona, (...)”.

⁵⁵⁴ Do takiego skutku doprowadziłoby zaakceptowanie stanowiska przedstawionego przez T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 292.

⁵⁵⁵ Zob. uwagi dotyczące wymagalności roszczenia o dopłatę różnicy kursowej z pkt. 4.6.1. Zob. także m.in. wskazany tam B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 36 i K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 50-51.

Rozwiązanie takie obowiązywało natomiast na gruncie rozporządzenia Rady Ministrów z 10.03.1989 r.⁵⁵⁶, aż do momentu zastąpienia go przez rozporządzenie Rady Ministrów z 18.03.2003 r.⁵⁵⁷ Obecnie, wysokość odsetek ustawowych za opóźnienie jest regulowana bezpośrednio przez art. 481 § 2 k.c., który odwołuje się w tym zakresie do sumy: zmiennej „stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego” oraz stałej wielkości „5,5 punktów procentowych”. Szczególną (wyższą) stopę odsetek wprowadzają dodatkowo przepisy ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych⁵⁵⁸, regulujące wysokość tzw. „odsetek ustawowych za opóźnienie w transakcjach handlowych”⁵⁵⁹, które także nie rozróżniają wysokości stóp procentowych w zależności od wykorzystanej przez strony jednostki pieniężnej. W kontekście zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walucie obcej, szczególnie istotny jest fakt, że samo posłużenie się przez strony określoną walutą obcą, nie wywołuje skutku w postaci naliczania odsetek na podstawie stóp procentowych wynikających z przepisów kraju emitującego daną walutę. Zdecydowanie dominuje w tym zakresie pogląd, że o wysokości stóp procentowych, służących do obliczenia odsetek za opóźnienie, zasadniczo decyduje statut kontraktowy zobowiązania, a nie tzw. *lex valutae*⁵⁶⁰. Może to w praktyce doprowadzić do sytuacji, w której wysokość należnych wierzycielowi odsetek za opóźnienie nie będzie odpowiadała „ekonomicznej charakterystyce”⁵⁶¹ wybranej przez strony waluty.

⁵⁵⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z 10.03.1989 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. z 1989 r., nr 16, poz. 84, ze zm.).

⁵⁵⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z 18.09.2003 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz. U. z 2003 r., nr 166, poz. 1613). Wskazane rozporządzenia Rady Ministrów były wydawane na podstawie dawnego art. 359 § 3 k.c. (obecnie uchylonego), a zgodnie z art. 481 § 2 zd. 1 k.c. w brzmieniu sprzed 1.01.2016 r., stanowiły one także podstawę do obliczenia wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie. Zob. także G. Żmij, *Prawo...*, s. 145-146; M. Lemkowski, *Odsetki...*, s. 68; wyrok SN z 9.10.2008 r., V CSK 63/08, w uzasadnieniu którego wskazano, że „początkowo był to wynik stanu polskiej gospodarki i braku wymienialności polskiego pieniądza”. Zob. także G. Żmij, *Problematyka odsetek w konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego”, t. 19/20, Katowice 2000, s. 130-131.

⁵⁵⁸ Ustawa z 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1790), dalej jako „u.p.n.o.”

⁵⁵⁹ Zdefiniowanych w art. 4 pkt. 3 u.p.n.o., zgodnie z którym, w przypadku zobowiązań podmiotów leczniczych jest to suma stopy referencyjnej NBP oraz 8 punktów procentowych, a w przypadku pozostałych podmiotów, suma stopy referencyjnej NBP oraz 10 punktów procentowych.

⁵⁶⁰ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 26; G. Żmij, *Prawo...*, s. 144-148; G. Żmij [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 20b, red. M. Pazdan, Warszawa 2015, s. 453-456; W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 144; Ł. Żarnowiec, *Wysokość odsetek za opóźnienie w zapłacie w świetle art. 78 Konwencji Narodów Zjednoczonych z 11 kwietnia 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 4, s. 54-57. Por. wyrok SN z 9.10.2008 r., V CSK 63/08; wyrok SN z 17.10.2008 r., I CSK 105/08, LEX nr 527479; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16, LEX nr 2044380. Zob. także G. Żmij, *Problematyka...*, s. 129-131. Ze względu na fakt, że szersze przedstawienie wskazanej tematyki oraz pojawiających się w literaturze propozycji alternatywnych rozstrzygnięć tego zagadnienia znacznie odbiegałoby od tematu niniejszej pracy, w tym zakresie, konieczne jest odsłanie do wskazanych już opracowań poświęconych problematyce odsetek na gruncie prawa prywatnego międzynarodowego.

⁵⁶¹ Tak przede wszystkim G. Żmij, *Prawo...*, s. 144 i 147; G. Żmij [w:] *System...*, s. 453-455; G. Żmij, *Problematyka...*, s. 131.

Stopy procentowe służące do obliczania odsetek ustawowych za opóźnienie w poszczególnych krajach są bowiem zależne od ich aktualnej sytuacji ekonomicznej oraz stabilności krajowej jednostki pieniężnej. Naliczanie odsetek w wysokości będącej pochodną stopy referencyjnej NBP w stosunku do wierzytelności wyrażonej przykładowo w dolarach amerykańskich lub frankach szwajcarskich, może w konsekwencji doprowadzić do nadmiernego uprzywilejowania bądź obciążenia jednej ze stron stosunku zobowiązaniowego⁵⁶². Jak jednocześnie wskazuje się w literaturze, w skrajnych przypadkach, kiedy prawem właściwym dla zobowiązania będzie prawo obce, zróżnicowanie prawa właściwego oraz wskazanej w zobowiązaniu waluty, może prowadzić do konieczności zastosowania tzw. „klauzuli porządku publicznego”⁵⁶³. Według G. Żmija, „wówczas w miejsce normy zawierającej stopę procentową, usuniętej działaniem klauzuli porządku publicznego zastosować należałoby stopę procentową odsetek przewidzianą prawem polskim”⁵⁶⁴.

4.6.3. Problematyka uprawnienia wierzyciela do żądania zapłaty w walucie polskiej

Różnice w wykładni art. 358 § 3 k.c. (poprzednio art. 358 § 2 zd. 2 k.c.), w kontekście zakresu uprawnień wierzyciela w przypadku opóźnienia (poprzednio zwłoki) dłużnika, stały się zarzewiem jednego z najistotniejszych sporów, prowadzonych na gruncie omawianej regulacji prawa materialnego⁵⁶⁵. Jak jednocześnie wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., istniejące na tym tle wątpliwości miały zostać rozstrzygnięte właśnie poprzez wprowadzenie obecnie obowiązującej redakcji art. 358 k.c. Zgodnie bowiem z treścią wspomnianego uzasadnienia „proponowany przepis art. 358 § 3 k.c. przyznaje wierzycielowi uprawnienie do wyboru kursu waluty (z dnia wymagalności lub z dnia zapłaty) w sytuacji, w której dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia wyrażonego w walucie obcej, a które może być spełnione w walucie polskiej (gdyż np. dłużnik dokonał wyboru tej waluty). Regulacja ta wyeliminuje wątpliwości dotyczące treści uprawnienia przysługującego wierzycielowi w takiej sytuacji (prawo wyboru waluty czy prawo wyboru kursu), które

⁵⁶² Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 26; G. Żmij, *Prawo...*, s. 145-148; G. Żmij [w:] *System...*, s. 453-456; G. Żmij, *Problematyka...*, s. 130-131.

⁵⁶³ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 26; G. Żmij, *Prawo...*, s. 146; G. Żmij [w:] *System...*, s. 454; G. Żmij, *Problematyka...*, s. 131. Zgodnie z art. 7 ustawy z 4.02.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 503), „prawo obcego nie stosuje się, jeżeli jego stosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.”

⁵⁶⁴ Tak G. Żmij [w:] *System...*, s. 454. Zob. także G. Żmij, *Prawo...*, s. 146; G. Żmij, *Problematyka...*, s. 131.

⁵⁶⁵ Na istniejące w tym zakresie różnice stanowisk szeroko zwracają uwagę m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2015 r., s. 44-45, 56-57; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48-50; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 128-130; M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 47-48. Zob. także wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11.

pojawiły się na tle dotychczasowej treści art. 358 § 2 zd. 2 k.c.”⁵⁶⁶ Mimo przytoczonej deklaracji autorów projektu nowelizacji, w literaturze dość powszechnie zwraca się uwagę na fakt, że wprowadzona zmiana, wbrew przedstawionym założeniom, nie tyle nie wyjaśniła istniejących rozbieżności, co przyczyniła się do ich utrwalenia, dostarczając dodatkowych argumentów autorom kwestionującym przeważające dotychczas stanowisko doktryny⁵⁶⁷. Na szczególną uwagę w tym kontekście zasługuje wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 7.11.2018 r.⁵⁶⁸, w którym wprost wskazano⁵⁶⁹, że „(...) co najmniej od wejścia w życie ww. przepisu⁵⁷⁰, tj. od 8 września 2016 r., powódka jest uprawniona do żądania od pozwanych zapłaty świadczenia w polskich złotych.”

W mojej ocenie, zdecydowanie należy opowiedzieć się za poglądem wciąż dominującym, zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie⁵⁷¹, zgodnie z którym, w przypadku opóźnienia w wykonaniu zobowiązania pieniężnego w walucie obcej, wierzyciel może żądać od dłużnika świadczącego w walucie polskiej wyłącznie tego, aby ten przeliczył walutę obcą na walutę krajową po kursie z dnia rzeczywistej zapłaty. Nie dysponuje on zatem bezpośrednio roszczeniem o spełnienie świadczenia w walucie polskiej, co pozostaje wyłącznym uprawnieniem dłużnika w ramach przyznanego mu mocą ustawy upoważnienia przemiennego⁵⁷². Twierdzenia przedstawiane na poparcie poglądu, zgodnie z którym, w

⁵⁶⁶ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., s. 6-7.

⁵⁶⁷ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Waluta(...)*2015 r., s. 56-57; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 49; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9, który wskazuje wprost, że „wydzielenie dotychczasowego § 2 zd. 2 w nowy § 3 wskazuje raczej na zamiar przyznania wierzycielowi nie tylko uprawnienia do wyboru kursu, ale także do wyboru waluty”; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 19. Zob. także G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10, który wprost zdaje się sugerować możliwość zmiany poglądu pod wpływem wskazanej nowelizacji, jednak jego stanowisko nie wydaje się do końca spójne (por. nb. 9).

⁵⁶⁸ Wyrok SA w Szczecinie z 7.11.2018 r., I ACa 523/17, LEX nr 2718996.

⁵⁶⁹ Jak wynika z uzasadnienia wyroku, stanowisko sądu apelacyjnego było w dużym stopniu oparte o ww. pogląd G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10.

⁵⁷⁰ To jest art. 358 § 3 k.c.

⁵⁷¹ Zob. w szczególności powszechnie przywoływany w tym kontekście wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11, ale także cytujące go orzeczenia m.in. wyrok SA w Gdańsku z 26.10.2018 r., V ACa 378/16, LEX nr 2634957 (w oparciu jednak o pogląd o zobowiązaniu przemiennym); wyrok SA w Lublinie z 18.04.2018 r., I ACa 218/17, LEX nr 2690204; wyrok SA w Poznaniu z 29.03.2018 r., I AGa 51/18, LEX nr 2490113. Zob. także przytoczone przez R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12; wyrok SA w Krakowie z 2.09.2014 r., I ACa 739/14, Legalis 1186004; wyrok SA w Warszawie z 15.04.2015 r., I ACa 1493/14, Legalis 1271274; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16.

⁵⁷² Pogląd taki zdecydowanie przeważa, zob. m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 289 i 292; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080; B. Lackoroński, *Waluta(...)*2015 r., s. 56-57; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48-50; B. Lackoroński, *Waluta(...)*2008 r., s. 35-36; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 128-132; M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 49-53; A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 3-4; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 12; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 6 i 19; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; B. Fuchs [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 2, 4 i 6; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 18-19, 22, jednak na tle niepodzielanego poglądu co do charakteru prawnego uprawnienia dłużnika; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 9 i 12; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 26, także na tle poglądu o zobowiązaniu przemiennym.

przypadku opóźnienia, wierzyciel może „zmusić dłużnika do zapłaty w walucie polskiej”⁵⁷³, mają swoje oparcie przede wszystkim w literalnym brzmieniu art. 358 § 3 k.c., zgodnie z którym, „jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia, wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej (...)”⁵⁷⁴. Niektórzy autorzy odwołują się w tym kontekście także do stanowisk prezentowanych na tle wykładni analogicznych regulacji prawa wekslowego (art. 41 ust. 1 zd. 2 p.w.) i czekowego (art. 36 ust. 1 zd. 2 p.cz.), które wykazują daleko idące podobieństwo w warstwie językowej⁵⁷⁵. W tym przypadku, uzasadnienie takie nie może być jednak uznane za wystarczające. W procesie wykładni nie można bowiem poprzestać na językowym brzmieniu danego przepisu i należy dokonać jego wykładni, posługując się dyrektywami wykładni systemowej oraz funkcjonalnej⁵⁷⁶. W opisanym przypadku, wskazywane w orzecznictwie oraz pracach poświęconych przedmiotowej tematyce argumenty, odwołujące się właśnie do wykładni systemowej i funkcjonalnej, a także uwzględniające metody badawcze charakterystyczne dla nauk prawnych⁵⁷⁷, są przekonujące⁵⁷⁸ i w pełni przeze mnie podzielane. Analizując wskazane zagadnienie, nie powinno się także zupełnie abstrahować od wyżej przywołanego, jednoznacznego brzmienia uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., które, oczywiście nie mając charakteru wiążącego, niewątpliwie może i powinno stanowić element brany pod uwagę przy dokonywaniu wykładni funkcjonalnej,

⁵⁷³ Por. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080. Pogląd taki prezentują przede wszystkim P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9, który wskazuje także, że „swojego upoważnienia nie traci także dłużnik, ma on zatem obowiązek zapłacić w złotych, gdy żąda tego wierzyciel, natomiast jeżeli wierzyciel domaga się zapłaty w walucie obcej, dłużnik nadal może dokonać zapłaty w walucie polskiej.” G. Koział [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 10, z zastrzeżeniem, że stanowisko jego nie jest do końca spójne z nb. 9, gdzie stwierdzono wprost, że „wierzyciel może żądać od dłużnika spełnienia świadczenia pieniężnego jedynie w walucie obcej (nie w złotych polskich)”, por. analogicznie P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt. III.3 i IV.5, gdzie wskazano, że „(...) z brzmienia komentowanego przepisu zdaje się jasno wynikać zamiar ustawodawcy pozbawienia dłużnika popadającego w zwłokę wyboru przedmiotu świadczenia.” Warto zauważyć, że swoje wcześniejsze stanowisko zmodyfikował K. Zagrobelny, zob. K. Zagrobelny [w:] *Wykładnia umów. Standardowe klauzule umowne. Komentarz praktyczny z przeglądem orzecznictwa. Wzory umów*, red. R. Strugała, Warszawa 2018, s. 246.

⁵⁷⁴ Zob. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 49-50; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 45; M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 47 i 51; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 131; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1080; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.5.

⁵⁷⁵ Tak w szczególności D. Mróz, *Kodeks...*, pkt. III.3 i IV.5. Ze stanowiskami tymi polemizują m.in. M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 50-51; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 132.

⁵⁷⁶ Zob. szeroko M. Zieliński, *Clara non sunt interpretanda – mity i rzeczywistość*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2012, nr 6, s. 9-23.

⁵⁷⁷ Co do rozróżnienia dyrektyw wykładni i metod badawczych zob. m.in. G. Jędrejek, *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020, s. 50-52 i wskazana tam literatura.

⁵⁷⁸ W zakresie wskazywanych w literaturze i orzecznictwie, różnorodnych argumentów przemawiających za odmówieniem wierzycielowi prawa do żądania zapłaty w walucie polskiej wbrew woli dłużnika, zob. w szczególności wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11; B. Lackoroński, *Glosa...III CSK 273/11*, s. 131-132; M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 49-53; B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 57; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 49-50; B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 36.

wskazując na *ratio legis* wprowadzonego rozwiązania⁵⁷⁹. Należy podzielić pogląd, wyrażony przez Sąd Najwyższy na gruncie art. 358 § 2 zd. 2 k.c., zgodnie z którym „(...) intencją ustawodawcy było zwiększenie ochrony wierzyciela (...) i przyznanie uprawnienia do zminimalizowania konsekwencji ryzyka kursowego, a nie przyznanie uprawnienia do wyboru waluty, co łączy się z przyznaniem uprawnienia do wyboru sposobu spełnienia świadczenia.”⁵⁸⁰ Nie wyklucza to oczywiście możliwości, aby strony, w granicach przyznanej im swobody umów, wprowadziły do treści zobowiązania takie uprawnienie dla wierzyciela. Co więcej, wskazuje się także, że może mieć ono charakter dorozumiany⁵⁸¹.

5. Wpływ uprawnienia dłużnika na interes wierzyciela

Zaprezentowana w niniejszym rozdziale analiza obowiązujących regulacji materialnoprawnych, umożliwiających dłużnikowi zwolnienie się ze zobowiązania pieniężnego wyrażonego w walucie obcej, poprzez zapłatę w walucie polskiej, pozwala na szersze przedstawienie poglądów autorów odnoszących się krytycznie do przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania oraz przedstawienie własnego stanowiska w tym zakresie.

Na wstępie, należy zauważyć, że J. Pisuliński, jeszcze na gruncie stanu prawnego, w którym obowiązywała zasada walutowości⁵⁸², wskazywał, że „(...) wola stron winna być decydująca dla określenia waluty, w jakiej zapłata powinna nastąpić. Ani wierzyciel nie powinien być uprawniony do żądania spełnienia przez dłużnika świadczenia w innej walucie niż umówiona, ani też dłużnik nie powinien być uprawniony do spełnienia świadczenia w innej walucie niż umówiona (a wierzyciel – obowiązany do przyjęcia tego świadczenia), chyba że strony postanowiły inaczej”⁵⁸³. Nie podzielał on jednocześnie argumentów odnoszących się do „mocy przymusowego umarzania zobowiązań pieniężnych”, jaka została przyznana polskim

⁵⁷⁹ S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2005, s. 90-91; G. Jędrejek, *Wykładnia...*, s. 87-88. Do zasadności uwzględniania tego rodzaju materiałów nie odwołuje się w swoim zestawie dyrektyw wprost M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasad – reguły – wskazówki*, Warszawa 2017, s. 299-300, przy czym nie wydaje się, aby wykluczało to taką możliwość.

⁵⁸⁰ Wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11. Szerzej do wskazanego stanowiska SN odnosi się w tym aspekcie przede wszystkim M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 50 i 52-53.

⁵⁸¹ Wyrok SA w Krakowie z 28.11.2016 r., I ACa 713/16, Legalis 1564465, przytoczony przez A. Brzozowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 4; T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 18. Zob. także. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 16; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 20. Por. jednak K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 46.

⁵⁸² Jak już wskazywano, uprawnienie do uregulowania zobowiązania pieniężnego wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej przyjmowano wówczas (jednak niejednolicie) w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zob. także J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 171-172, a także literatura i orzecznictwo wskazane w pkt. 2.4.

⁵⁸³ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 173.

znakom pieniężnym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oraz tych dotyczących „ochrony własnej waluty”⁵⁸⁴. Wskazał, że wspomniana moc przymusowego umarzania zobowiązań dotyczy wyłącznie „zobowiązań wyrażonych w tej samej walucie” (a zatem w ogóle nie obejmuje zobowiązań w walutach obcych), a ochronie krajowej jednostki pieniężnej służą regulacje o charakterze dewizowym („ograniczające swobodę stron w zaciąganiu zobowiązań w innych walutach”)⁵⁸⁵. Stanowisko krytyczne względem rozwiązań przyjętych w art. 358 k.c. przedstawił także F. Zoll⁵⁸⁶. Na wstępie należy jednak ponownie przypomnieć, że autor ten prezentuje niepodzielany w niniejszej pracy pogląd, zgodnie z którym art. 358 k.c. wprowadza „regułę interpretacyjną oświadczeń woli stron”⁵⁸⁷, co ma istotne znaczenie z punktu widzenia przedstawionych przez niego rozważań. W jego ocenie „przyjęcie, że strony w razie braku odmiennego zastrzeżenia godziły się na możliwość spełnienia przez dłużnika świadczenia w walucie polskiej, zakłada, że należy domniemywać, iż wierzyciel godzi się na uzyskanie niższej wartości niż ta wyrażona w zobowiązaniu. (...) Typowa, i raczej zdroworozsądkowa, reguła interpretacyjna powinna zmierzać w innym kierunku. Zobowiązanie powinno być wykonane stosownie do jego treści. Gdyby strony chciały inaczej, to raczej wyraziłyby to w umowie”⁵⁸⁸. Dodatkowo, odnosząc się do wskazanego w art. 358 § 2 i 3 k.c. kursu przeliczenia walut, zauważa on, że jest to kurs, który „raczej nigdy nie zostałby zaakceptowany przez wierzyciela”, ponieważ „jest to (...) kurs średni NBP, a zatem taki, po którym typowy wierzyciel nie będzie w stanie nabyć obcej waluty, jeżeli uzyskał zapłatę w złotych”⁵⁸⁹. Na gruncie prawa angielskiego argumenty krytyczne podniósł także C. Proctor, zauważając, że ze względu na aktualną łatwość w wymianie walut oraz umiędzynarodowienie rynków finansowych, regulacje pozwalające na zapłatę długu wyrażonego w walucie obcej za pomocą waluty krajowej, „nie przystają do nowoczesnego obrotu gospodarczego”⁵⁹⁰. Zdaniem tego autora, rozwiązanie takie

⁵⁸⁴ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172-173.

⁵⁸⁵ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172-173. Do poglądów J. Pisulińskiego odwołuje się także F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077-1078.

⁵⁸⁶ Do poglądu F. Zolla odwołuje się G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14, wskazując, że „komentowany artykuł zasługuje na krytyczną ocenę, gdyż wprowadza zbyt daleko idące uprawnienia dla dłużnika kosztem interesu wierzyciela”.

⁵⁸⁷ F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077.

⁵⁸⁸ F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077. Wspomina o tym także K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 45, jednak w innym kontekście.

⁵⁸⁹ F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077-1078. O możliwości „narzucenia wierzycielowi” waluty polskiej „wbrew jego woli i interesom” wspomina także B. Lackoroński, *Waluta(...)2015 r.*, s. 46, przy czym autor ten wprost odnosi się do wierzycieli zagranicznych oraz brzmienia regulacji sprzed nowelizacji z 2016 r.

⁵⁹⁰ “They have very limited relevance in the modern commercial world”, C. Proctor, *Mann...*, s. 216.

nie jest uzasadnione, a dodatkowo może prowadzić do „wypaczenia intencji stron oraz pokrzywdzenia jednej z nich”⁵⁹¹.

W mojej ocenie, w celu zachowania równowagi w przedstawianych rozważaniach, konieczne jest odniesienie się do niektórych, podniesionych przez wyżej wskazanych autorów, kwestii. Po pierwsze, co było już przedmiotem analizy, obowiązujące przepisy, odmiennie niż regulacje rozporządzenia walutowego z 1934 r., wprost zezwalają na efektywne zastrzeżenie obowiązku świadczenia w walucie obcej, nie wyłączając terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Jeżeli zatem, w interesie wierzyciela jest uzyskanie waluty obcej, a nie wyłącznie jej ekwiwalentu w walucie polskiej, strony powinny ukształtować łączący je stosunek zobowiązaniowy w taki sposób, aby dłużnik nie mógł skorzystać z upoważnienia przemiennego z art. 358 § 1 k.c. Jeżeli natomiast w stosunku zobowiązaniowym stron nie pojawi się zastrzeżenie efektywnej zapłaty waluty obcej, oznacza to, że „wierzyciel godzi się na uzyskanie”⁵⁹² równowartości świadczenia w walucie krajowej, co doprowadzi do zaspokojenia jego interesu (zgodnie z zasadą *ius civile vigilantibus scriptum est*)⁵⁹³. Jak bowiem wskazuje się w literaturze, „jeżeli spełnienie świadczenia stanowi pierwotny obowiązek dłużnika, w przypadku zobowiązań z czynności prawnej interes wierzyciela wynika z całokształtu okoliczności towarzyszących powstaniu stosunku zobowiązaniowego, z uwzględnieniem znaczenia, jakie do tych okoliczności przywiązują normy prawne”⁵⁹⁴. Na tle art. 358 § 1 k.c.,

⁵⁹¹ Zob. szeroko C. Proctor, *Mann...*, s. 214-216, “(...) will distort parties’ intentions and will consequently lead to injustice”.

⁵⁹² Por. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077, przy czym autor ten prezentuje odmienne stanowisko.

⁵⁹³ Zob. K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 44, gdzie wskazano, że „(...) konstrukcja *facultas alternativa* najczęściej pojawia się wtedy, gdy strony mające do wyboru różne rozwiązania związane z wykonaniem zobowiązania wyrażonego w walucie obcej zrezygnowały z reguły długu efektywnego na rzecz zwykłego zobowiązania w pieniądzu zagranicznym. Pojawienie się upoważnienia przemiennego ma więc charakter wtórny w stosunku do dokonanego przez strony wyboru waluty w zobowiązaniu pieniężnym, wyboru jednak nieprzypadkowego.” Por. odmiennie F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077-1078, przy czym, w mojej ocenie, stanowisko takie może być zaakceptowane jedynie wówczas, gdy przyjmiemy założenie, że strony umowy nie znają treści obowiązujących je przepisów i nie potrafią zadbać o realizację swoich interesów. Por. także przywoływani już J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172-173 i C. Proctor, *Mann...*, s. 215-216. Zob. także niepodzielane w niniejszej pracy stanowisko B. Lackorońskiego (*Waluta(...)2008 r.*, s. 30-33) dotyczące „zobowiązań, w których pieniądź pełni rolę przedmiotu wymiany” oraz wypowiedzi przytoczone w literaturze na tle zagadnienia „klauzuli efektywnej zapłaty”.

⁵⁹⁴ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 209, którzy dodatkowo wskazują, że „(...) przy zobowiązaniach nawiązanych *ex lege* interes wierzyciela jest odtwarzany z uwzględnieniem funkcji, jaką pełni dana regulacja”. Stanowisko to pośrednio wspiera argument o konieczności uwzględnienia art. 358 § 1 k.c. przy ustalaniu treści interesu uprawnionego. Oczywiście, w większości przypadków, stosunek zobowiązaniowy w walucie obcej powstanie na podstawie czynności prawnej stron, a nie *ex lege*, lecz samo upoważnienie przemienne ma swoje źródło i jest wprowadzane do treści zobowiązania stron na podstawie dyspozytywnego przepisu ustawy. Argument taki może mieć jednak wyłącznie charakter pomocniczy. Zob. także T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 353, pkt 11, gdzie wskazano, że „świadczeniem (...) jest takie powinno zachowanie dłużnika, które prowadzi do uzyskania przez wierzyciela oczekiwanego przezeń wyniku”. Konsekwentnie zatem, ze względu na obowiązujące przepisy, należy uznać, że wierzyciel nie może racjonalnie oczekiwać, że dłużnik spełni świadczenie wyłącznie w walucie obcej, jeżeli nie zastrzegł tego w treści zobowiązania.

okoliczność, czy w treści zobowiązania zawarto zastrzeżenie zapłaty efektywnej, powinna być zatem brana pod uwagę jako jeden z kluczowych elementów przy „odtworzeniu interesu wierzyciela”⁵⁹⁵.

Po drugie, zasadne jest poddanie szerszej analizie uzasadnienia (*ratio legis*), jakie stoi za regulacją prawną wprowadzoną w art. 358 § 1 k.c. Odwołują się bowiem do niego liczni autorzy, przy czym niejednokrotnie posługują się oni odmiennymi i niekiedy nieprzekonującymi argumentami. Przede wszystkim, nie sposób podzielić wyrażonego w literaturze stanowiska, zgodnie z którym normatywna treść art. 358 § 1 k.c. miałyby chronić dłużnika „przed ryzykiem kursowym występującym w eksporcie”⁵⁹⁶. Jest ono prawdopodobnie wynikiem błędnego odczytania uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej z 2008 r., w którym rzeczywiście wskazano, że zmiana treści art. 358 k.c. pozwoli na „ograniczenie ryzyka” w eksporcie, jednak uwaga ta odnosiła się do uchylenia zasady walutowości i umożliwienia wyrażania zobowiązań pieniężnych w walucie obcej, a nie do przyznania dłużnikowi omawianego uprawnienia⁵⁹⁷. Świadczy o tym już pobieżna analiza językowa słowa „eksport”, którym, zgodnie ze słownikiem języka polskiego PWN⁵⁹⁸, jest „sprzedaż towarów za granicę lub odpłatne świadczenie usług na rzecz kontrahenta zagranicznego”. W przypadku sprzedaży towarów lub świadczenia usług na rzecz zagranicznych kontrahentów w zamian za zapłatę w walucie obcej, eksporterzy są zatem wierzycielami z tytułu świadczenia pieniężnego, a nie dłużnikami.

Wśród pojawiających się w literaturze uzasadnień, przemawiających za wprowadzeniem dla dłużnika dyspozytywnego upoważnienia przemienne do zapłaty w walucie krajowej, można odnaleźć także odwołania do wyjątkowej roli krajowych „banknotów i monet” na terenie Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁹⁹. Argument ten z pewnością nie jest jednak wystarczający, ponieważ, jak już wskazywano i jak trafnie zauważa J. Pisuliński⁶⁰⁰, przyznana polskiej walucie moc przymusowego umarzania zobowiązań pieniężnych dotyczy wyłącznie

⁵⁹⁵ W zakresie roli interesu wierzyciela w stosunku zobowiązaniowym zob. szeroko m.in. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 208-211; P. Machnikowski, *Swoboda...*, s. 77-79.

⁵⁹⁶ Tak T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 17 oraz A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 19, której stanowisko zostało wyrażone na tle brzmienia przepisu przed nowelizacją z 2016 r.

⁵⁹⁷ Zob. uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2008 r., s. 2, gdzie wprost wskazano, że dla podmiotów tych „(...) rozliczanie w walutach obcych jest znacznie korzystniejsze niż rozliczanie w złotych, (...)”

⁵⁹⁸ <https://sjp.pwn.pl/sjp/eksport;2556270.html> (dostęp: 16.10.2021 r.).

⁵⁹⁹ Tak T. Wiśniewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 17, który wskazuje, że „nie sposób jednak nie zauważyć, że rozwiązanie dopuszczające wykonanie w walucie krajowej zobowiązania wyrażonego w walucie obcej jest odzwierciedleniem jednej z reguł prawa walutowego, iż na obszarze danego państwa banknoty i monety lokalne są podstawowym prawnym środkiem płatności, mającym powszechną moc zwalniania z zobowiązań pieniężnych”; M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 48; E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 570-571.

⁶⁰⁰ J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172.

ograniczonej kategorii zobowiązań pieniężnych oraz wyłącznie materialnych znaków pieniężnych.

Za główny powód wprowadzenia art. 358 § 1 k.c. do przepisów ogólnych księgi trzeciej k.c., mimo pojawiających się w tym zakresie stanowisk krytycznych, należy przyjąć dążenie polskiego ustawodawcy do ograniczenia wewnętrznego popytu na waluty obce, a w konsekwencji, do zachowania dominującej roli waluty polskiej w obrocie krajowym⁶⁰¹. Nie podzielam sceptycznych poglądów wyrażonych na tym tle przez J. Pisulińskiego, który podkreśla, że rolę taką pełnią „przede wszystkim przepisy ograniczające swobodę stron w zaciąganiu zobowiązań w innych walutach niż waluta danego państwa”⁶⁰². Bardziej trafna jest w tym kontekście uwaga F. Zolla, który, odnosząc się częściowo krytycznie do stanowiska J. Pisulińskiego, w pierwszej części swojej wypowiedzi zauważa, że rozwiązanie takie „służy w jakimś zakresie złagodzeniu presji deprecjacyjnej waluty krajowej”, po czym jednak zarzuca przedstawionemu założeniu prawdopodobny brak „efektywności”, ze względu na fakt, że „z reguły wierzyciel będzie i tak musiał nabyć walutę obcą (co pobudza efekt deprecjacji waluty krajowej) (...)”⁶⁰³. Na tle przedstawionych wcześniej założeń dotyczących realizacji interesu wierzyciela w kontekście art. 358 § 1 k.c., druga część przytoczonej wypowiedzi F. Zolla może jednak budzić uzasadnione wątpliwości. Z dużą ostrożnością należy podchodzić do stanowiska, zgodnie z którym wierzyciel uzyskujący świadczenie w walucie polskiej, w wyniku skorzystania przez dłużnika z przyznanego mu upoważnienia przemienne, co do zasady, będzie następnie dokonywał wymiany waluty polskiej na walutę obcą wskazaną w treści zobowiązania. Działanie takie byłoby bowiem nie do końca racjonalne pod względem ekonomicznym. Jeżeli wierzyciel ma uzasadniony interes w uzyskaniu sumy pieniężnej wyrażonej w konkretnej walucie obcej, to strony powinny zastrzec klauzulę efektywnej zapłaty, co pozwoliłoby wierzycielowi na bezpośrednie uzyskanie potrzebnych mu jednostek pieniężnych, bez konieczności dokonywania późniejszej sprzedaży walut. Jest to szczególnie istotne, jeżeli zwrócimy uwagę na fakt, że w wyniku spełnienia przez dłużnika świadczenia według kursu średniego NBP, wierzyciel otrzyma wyłącznie równowartość świadczenia wyrażonego w pieniądzu zagranicznym, a ewentualna następcza wymiana waluty polskiej na walutę zobowiązania odbędzie się na jego koszt (suma złotych, stanowiąca równowartość

⁶⁰¹ Tak w szczególności na tle rozwiązań historycznych oraz analogicznych przepisów w innych porządkach prawnych E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 570-571. Zdaje się, że stanowisko to podzielają także M. Olechowski, *Wykonanie...*, s. 50, pisząc o „względach polityki walutowej” oraz J. J. Skoczyła, *Wyrażanie...*, s. 394, wskazując na możliwe „skutki uboczne silnej pozycji polskiej złotówki”. Por. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1078.

⁶⁰² Zob. J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 173.

⁶⁰³ F. Zoll [w:] *System...*, s. 1078.

sumy w walucie obcej, nie zostanie powiększona o marżę kantoru lub banku oferującego wymianę walut). Jest to rozwiązanie słuszne, ponieważ regulacja odmienna prowadziłyby do przekazania wierzycielowi świadczenia wyższego niż należne. Wierzyciel nie jest bowiem zobowiązany do dokonania wymiany walut, a zatem kwotę marży, stanowiącą „nadwyżkę” ponad równowartość świadczenia, mógłby zachować dla siebie⁶⁰⁴.

6. Zagadnienia kolizyjnoprawne

Niektóre z zagadnień o charakterze kolizyjnoprawnym były już analizowane we wcześniejszych fragmentach pracy⁶⁰⁵. W tym miejscu, w syntetyczny sposób, zostaną przedstawione podstawowe ustalenia w zakresie funkcjonowania przyznanego dłużnikowi upoważnienia przemiennego, w kontekście prawa prywatnego międzynarodowego⁶⁰⁶. Już na wstępie należy zwrócić uwagę, że o ile przed wejściem w życie nowelizacji z 2009 r., regulacja wysławiająca „zasadę walutowości” była dość powszechnie kwalifikowana jako „wymuszająca swoje zastosowanie”⁶⁰⁷, to obecnie, ze względu na całkowitą zmianę treści art. 358 k.c., pogląd taki w stosunku do tego przepisu jest nieaktualny⁶⁰⁸.

⁶⁰⁴ Pogląd zgodnie z którym świadczenie spełniane przez dłużnika na podstawie art. 358 § 1 k.c. ma umożliwić wierzycielowi następcze dokonanie wymiany walut i uzyskanie waluty objętej treścią zobowiązania jest stosunkowo szeroko reprezentowany w literaturze, zob. m.in. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania...*, s. 61; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 48; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 19.1; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt. 13 i 14. Na gruncie regulacji międzywojennych kwestia ta była poruszana przez E. Landau, *Wierzytelności... (II)*, s. 576; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom I*, s. 555-556, gdzie przywołano wyciąg z motywów Komisji Kodyfikacyjnej w opracowaniu R. Longchamsa, przy czym stanowiska te odnoszą się bezpośrednio do przerachowania wg kursu z dnia zapłaty. Podobnie J. Basseches, I. Korkis, *Kodeks...*, s. 281-283 [za:] D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.1 Zob. także w odniesieniu do zasady nominalizmu M. Lemkowski, *Glosa(...)* V CKN 1840/00, s. 714. Na gruncie omawianej problematyki, negatywnie do rozwiązania, zgodnie z którym wierzyciel ma otrzymać równowartość świadczenia w walucie obcej, obliczoną według kursu średniego, odnoszą się w szczególności J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172-173; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1077-1078; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt V, przy czym ten ostatni pogląd bezpośrednio odnosi się do tematyki klauzuli efektywnej zapłaty oraz regulacji procesowych. Także negatywnie, na gruncie prawa angielskiego, ocenia takie rozwiązanie C. Proctor, *Mann...*, s. 215, który wskazuje, w kontekście interesu wierzyciela, że „there is no reason why the law should deprive him of the benefit of that bargain, or impose upon him the inevitable cost of converting local currency proceeds into his chosen medium of payment”.

⁶⁰⁵ Zob. rozdział I, pkt 3.1. dotyczący m.in. konsekwencji zastąpienia jednej waluty obcej przez inną w trakcie trwania zobowiązania oraz pkt 4.6.2. dotyczący tematyki odsetek.

⁶⁰⁶ Jak już wspomniano, tematyka zobowiązań pieniężnych w walutach obcych w aspekcie prawa prywatnego międzynarodowego była przedmiotem badań prowadzonych przede wszystkim przez G. Żmija.

⁶⁰⁷ W zakresie znaczenia tego pojęcia zob. przykładowo J. Gołaczyński, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 12-13, 249-250; M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 109-110; G. Żmij, *Prawo...*, s. 83-99.

⁶⁰⁸ Por. G. Żmij, *Prawo...*, s. 115-120. Zob. m.in. G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 719; G. Żmij [w:] *System...*, s. 447, gdzie w kontekście „przepisów wymuszających swoje zastosowanie” wskazano, że „zapewne nie zawiera takiego przepisu art. 358 § 1 KC w obecnym brzmieniu, który ma jedynie charakter względnie wiążący”; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 2.2.

Zgodnie ze stanowiskiem zaprezentowanym przez W. Popiołka, „(...) o tym, czy dłużnik zobowiązania wyrażonego w określonej walucie może w ogóle wykonać to zobowiązanie w walucie lokalnej, rozstrzyga prawo miejsca wykonania. Ono także, niezależnie od treści umowy oraz rozwiązań statutu obligacyjnego, może narzucić obowiązek świadczenia w walucie lokalnej. Jeżeli jednak prawo miejsca wykonania pozostawia stronom swobodę w kwestii wyboru waluty płatności, to wówczas odpowiedzi na pytanie, czy prawo takiego wyboru przysługuje dłużnikowi, należy udzielić według postanowień statutu obligacyjnego”⁶⁰⁹. Pogląd ten zdecydowanie dominuje w polskiej literaturze prawniczej⁶¹⁰. Odmienne stanowisko, zgodnie z którym „kwestia waluty płatności” powinna zostać zasadniczo poddana „prawu miejsca płatności w rozumieniu miejsca, gdzie zgodnie z umową lub ustawą powinna nastąpić zapłata” prezentuje G. Żmij⁶¹¹, w oparciu m.in. o analogiczną regulację prawa szwajcarskiego (art. 147 ust. 3 szwajcarskiej ustawy prawo prywatne międzynarodowe⁶¹²), zgodnie z którą „kwestia waluty, w jakiej ma nastąpić zapłata, podlega prawu państwa, w którym ma nastąpić zapłata”⁶¹³. W literaturze zachodniej, co do zasady, przyjmuje się, że wskazane zagadnienie mieści się w zakresie pojęcia „warunków wykonania” i stanowi „(...) techniczną kwestię sposobu wykonania zobowiązania, nie wywierającą wpływu na zakres świadczenia (...)”, a w konsekwencji jest regulowana przez prawo miejsca wykonania zobowiązania⁶¹⁴. Stanowisko takie zasadniczo podziela C. Proctor, wskazując, że „możliwość wywiązania się ze zobowiązania poprzez zapłatę w walucie lokalnej może być traktowana jako element sposobu

⁶⁰⁹ W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 142-143.

⁶¹⁰ Podzielają go m.in. M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 313-314; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt I.5; M. Pazdan, *Prawo...*, s. 229-230.

⁶¹¹ Zob. G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 720; G. Żmij [w:] *System...*, s. 447. We wcześniejszej pracy (G. Żmij, *Prawo...*, s. 124) zostało to przedstawione jako wniosek *de lege ferenda*, który, jak wskazuje sam autor, nie został uwzględniony przez polskiego ustawodawcę.

⁶¹² Bundesgesetz vom 18. Dezember 1987 über das Internationale Privatrecht. Zgodnie z art. 147 ust. 3 IPRG, „In welcher Währung zu zahlen ist, richtet sich nach dem Recht des Staates, in dem die Zahlung zu erfolgen hat.”

⁶¹³ Zob. szerzej G. Żmij, *Prawo...*, s. 120-121, 124; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 717-718, 720; G. Żmij [w:] *System...*, s. 445, 447. Na regulację szwajcarską uwagę zwraca także M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 314, który wbrew takiej sugestii G. Żmija, nie wydaje się jednak podzielać wskazanego poglądu. Tłumaczy on art. 147 ust. 3 IPRG jako „prawo miejsca płatności jest właściwe dla określenia waluty, w której ma nastąpić zapłata”. Por. także W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 140-141. O możliwości stosowania prawa waluty do „wykonywania oraz skutków niewykonania zobowiązań pieniężnych” wypowiedział się B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 37-40, jednak nie odnosił się *on stricte* do kwestii waluty płatności.

⁶¹⁴ Tak W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 140-142. Zob. także G. Żmij, *Prawo...*, s. 120-124; G. Żmij [w:] *System...*, s. 445; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 717. Konieczne jest przy tym zwrócenie uwagi na fakt, że zasadniczo pojęcie „prawa miejsca wykonania zobowiązania” w literaturze poświęconej prawu prywatnemu międzynarodowemu odnosi się do miejsca, w którym dłużnik dokonuje rzeczywistych działań mających na celu wykonanie zobowiązania, zob. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt I.5 i wskazani tam W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 28-30; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 306-307. Rozwiązanie takie nie zawsze jest jednak odpowiednie przy zagadnieniach walutowych, zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 111-113; G. Żmij [w:] *System...*, s. 444-445; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 716 i 718; C. Proctor, *Mann...*, s. 225-226.

wykonania zobowiązania”⁶¹⁵. Podkreśla on jednak, że o stosowanym w tym przypadku mechanizmie przeliczenia walut, decydował będzie statut obligacyjny⁶¹⁶.

Mimo przedstawionych różnic w prezentowanych stanowiskach, jako najbardziej trafną, należy przyjąć formułę wskazaną przez W. Popiołka. Wydaje się, że jest ona także najbardziej prawidłowa w kontekście przyjętego w niniejszej pracy poglądu, zgodnie z którym, spełnienie świadczenia w walucie innej, niż ta wyrażona w treści zobowiązania, stanowi spełnienie innego świadczenia, tego samego rodzaju. Jako że obecnie nie obowiązują w Polsce bezwzględnie wiążące normy ustanawiające obowiązek zapłaty w walucie krajowej, to prawo właściwe dla zobowiązania powinno regulować „co” dłużnik świadczy wierzycielowi, aby zwolnić się ze zobowiązania⁶¹⁷. Konsekwentnie, będzie ono także rozstrzygające dla wskazania momentu oraz kursu przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, co niewątpliwie ma bezpośrednie przełożenie na wysokość spełnianego świadczenia⁶¹⁸, a także w przypadku badania ważności zastrzeżenia efektywnej zapłaty⁶¹⁹.

7. Podsumowanie

Poniżej zaprezentowano najważniejsze z przyjętych oraz sformułowanych w niniejszym rozdziale tezy:

- 1) Rozwiązania prawne poświęcone możliwości wyrażenia oraz wykonania zobowiązania pieniężnego w walucie obcej ulegały licznym zmianom, których źródłem były przede wszystkim przemiany ustroju społeczno-gospodarczego. Po uchyleniu zasady walutowości w 2009 r., obecnie prawo materialne reguluje kwestie związane z

⁶¹⁵ C. Proctor, *Mann...*, s. 224-225, „(...) the availability of an option or obligation to settle the debt in the local currency can be treated as one relating to the mode of performance (...)”. W kontekście miejsca płatności zaznacza on jednak, że „so far as English private international law is concerned, the ‘place of payment’ is the place in which debtor is obliged to tender payment (...)”.

⁶¹⁶ C. Proctor, *Mann...*, s. 224-225. Zob. także G. Żmij, *Prawo...*, s. 121-122; G. Żmij [w:] *System...*, s. 446; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 718. Por. także szeroko przywołana literatura zagraniczna W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 142.

⁶¹⁷ G. Żmij, *Prawo...*, s. 68, 121; G. Żmij [w:] *System...*, s. 445-446; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 718. Zob. także W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 141-143; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 312-313; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt I.5.

⁶¹⁸ W. Popiołek, *Wykonanie...*, s. 143-144; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 313; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt I.5; C. Proctor, *Mann...*, s. 225, który wskazuje, że „the rate of exchange (...) and the date (...) will clearly affect the amount which the debtor is required to pay, ie they go to the substance of the obligation. (...) it must follow that such questions must be governed by the law applicable to the obligation”. Wydaje się, że odmienny pogląd prezentuje G. Żmij, który optuje za poddaniem wskazanej kwestii prawu miejsca, w którym zapłata ma być dokonana, zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 123-124; G. Żmij [w:] *System...*, s. 447; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 720. Na marginesie można wskazać, że możliwość powiązania tych kwestii z prawem waluty sygnalizował B. Lackoroński, *Waluta(...)2008 r.*, s. 39-40.

⁶¹⁹ G. Żmij, *Prawo...*, s. 124; G. Żmij [w:] *System...*, s. 448; G. Żmij [w:] *Międzynarodowe...*, s. 720.

uprawnieniem dłużnika do zwolnienia się ze zobowiązania wyrażonego w walucie obcej poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej, zgodnie z zasadami szczegółowo uregulowanymi w art. 358 § 1-3 k.c.⁶²⁰

- 2) Źródłem kompetencji stron do wyrażenia zobowiązania pieniężnego w walucie obcej jest zasada swobody umów. Oprócz zobowiązań z umów, także zobowiązania wynikające ze stosunków pozaumownych (np. z czynów niedozwolonych) mogą być wyrażone w walutach zagranicznych⁶²¹. W przypadku umów, upoważnienie przemienne staje się elementem zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zasadach wskazanych w art. 56 k.c., nie musi wynikać ono zatem z treści czynności prawnej stron⁶²².
- 3) Uprawnienie do zwolnienia się ze zobowiązania wyrażonego w zagranicznej jednostce pieniężnej poprzez przekazanie wierzycielowi pieniędzy krajowych należy zakwalifikować jako upoważnienie przemienne. Nie przyznaje ono jednak dłużnikowi prawa do kształtowania treści zobowiązania, a jedynie upoważnienie do spełnienia świadczenia w innej walucie niż wskazana w zobowiązaniu⁶²³.
- 4) Rozróżnia się zobowiązania w walutach obcych zawierające zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej, które uniemożliwia dłużnikowi zwolnienie się ze zobowiązania poprzez świadczenie waluty krajowej („dług efektywny w walucie obcej”) oraz zobowiązania w walutach obcych, które nie zawierają takiego zastrzeżenia, co umożliwia dłużnikowi zwolnienie się ze zobowiązania poprzez świadczenie waluty krajowej („dług zwykły w walucie obcej”)⁶²⁴.
- 5) Zgodnie z art. 358 § 2 k.c. dłużnik powinien dokonać przeliczenia waluty obcej na walutę krajową według średniego kursu NBP z dnia wymagalności. Rozwiązanie to nie powinno stanowić podstawy do uznania, że upoważnienie przemienne dłużnika do świadczenia w walucie krajowej jest wyłączone, jeżeli NBP nie ogłasza kursu danej waluty. Dzień wymagalności, o którym mowa w tym przepisie, należy rozumieć jako ostatni dzień, w którym dłużnik może spełnić świadczenie w terminie wynikającym z treści zobowiązania, a nie dzień następny. Dłużnik powinien świadczyć według kursu z tego dnia nawet w przypadkach, w których termin spełnienia świadczenia jest zastrzeżony na jego korzyść i dokonuje on zapłaty przed nadejściem ostatniego dnia

⁶²⁰ Zob. pkt. 2.2-2.5.

⁶²¹ Zob. pkt. 3.1-3.2.

⁶²² Zob. pkt 4.2.

⁶²³ Zob. pkt 4.2.

⁶²⁴ Zob. pkt 4.3.

terminu zapłaty. Może to skutkować następczym obowiązkiem zwrotu części otrzymanego świadczenia przez wierzyciela bądź koniecznością dopłaty. Nie dotyczy to jednak sytuacji, w której zobowiązanie stanie się natychmiast wymagalne ze względu na treść przepisów szczególnych. Wówczas zastosowanie powinien znaleźć kurs z dnia, w którym zobowiązanie stało się natychmiast wymagalne⁶²⁵.

- 6) Jeżeli wymagalne świadczenie pieniężne w walucie obcej w miejsce dłużnika spełnia osoba trzecia, może ona skorzystać z upoważnienia przemiennej, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c.⁶²⁶
- 7) W przypadku opóźnienia w spełnieniu świadczenia w walucie obcej, dłużnik powinien co do zasady świadczyć według kursu z dnia wymagalności roszczenia. Uprawnieniem wierzyciela jest jednak możliwość żądania, aby świadczenie zostało spełnione według kursu z dnia rzeczywistej zapłaty. Jeżeli żądanie takie zostanie przedstawione dłużnikowi przed spełnieniem świadczenia, a mimo to zapłaci on według kursu z dnia wymagalności, będzie on w zwłoce co do różnicy pomiędzy wysokością roszczenia obliczoną według kursu z dnia wymagalności oraz według kursu z dnia zapłaty. Jeżeli wierzyciel przedstawi takie żądanie po dniu spełnienia świadczenia przez dłużnika, wówczas roszczenie o dopłatę powstałej w ten sposób nadwyżki stanie się wymagalne najwcześniej po dotarciu jego oświadczenia do dłużnika⁶²⁷.
- 8) W przypadku opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego w walucie obcej, odsetki za opóźnienie należą się wierzycielowi w tej walucie na zasadach ogólnych. O stopie odsetek decyduje prawo właściwe dla zobowiązania a nie prawo państwa pochodzenia danej waluty obcej⁶²⁸.
- 9) W przypadku opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego w walucie obcej, wierzyciel nie nabywa uprawnienia do żądania od dłużnika, aby ten spełnił świadczenie w walucie krajowej. Jego uprawnienie ogranicza się do możliwości wyboru pomiędzy przeliczeniem świadczenia dłużnika według kursu z dnia wymagalności roszczenia albo kursu z dnia zapłaty⁶²⁹.
- 10) Przyjęte w art. 358 § 1-3 k.c. rozwiązanie nie prowadzi do naruszenia interesów wierzyciela. W przypadku, w którym interes wierzyciela może być zaspokojony jedynie poprzez przekazanie mu świadczenia w walucie obcej, strony powinny zawrzeć w treści

⁶²⁵ Zob. pkt 4.4.

⁶²⁶ Zob. pkt 4.5.

⁶²⁷ Zob. pkt 4.6.1.

⁶²⁸ Zob. pkt 4.6.2.

⁶²⁹ Zob. pkt 4.6.3.

zobowiązania klauzulę efektywnej zapłaty. Jeżeli strony nie zastrzegły w treści zobowiązania, że spełnienie świadczenia może nastąpić wyłącznie w walucie obcej, oznacza to, że interes wierzyciela jest zaspokajany także przez uzyskanie jej równowartości w walucie krajowej⁶³⁰. Zastrzeżenie efektywnej zapłaty może być interpretowane z całokształtu okoliczności towarzyszących powstaniu zobowiązania, nie musi być ono wyrażone wprost w jego treści⁶³¹.

- 11) Możliwość skorzystania przez dłużnika z upoważnienia przemiennego do uregulowania zobowiązania walutowego poprzez świadczenie w walucie krajowej, wynika z prawa właściwego dla danego zobowiązania, chyba że prawo miejsca wykonania zobowiązania przewiduje przepisy wymuszające swoje zastosowanie, które nakazują wykonywanie zobowiązań pieniężnych w określonej walucie⁶³².

⁶³⁰ Zob. pkt 5.

⁶³¹ Zob. pkt 4.3.

⁶³² Zob. pkt 6.

Rozdział III Uzyskanie tytułu egzekucyjnego obejmującego roszczenie pieniężne w walucie obcej

1. Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walucie obcej w sądowym postępowaniu rozpoznawczym

1.1. Wprowadzenie

Przedstawiona analiza zagadnień pojawiających się na gruncie ogólnej problematyki zobowiązań pieniężnych w walucie obcej oraz związanych z nimi regulacji materialnoprawnych, umożliwi zbadanie tematyki dochodzenia roszczeń na gruncie norm procesowych. W części pierwszej tego rozdziału szczegółowo przedstawione zostaną te zagadnienia prawne, które dotyczą postępowania rozpoznawczego, a w szczególności procesu cywilnego.

Należy odnotować, że kwestia instytucji procesowych, występujących na etapie od wytoczenia powództwa do wydania wyroku przez sąd II instancji, mimo ich niewątpliwie istotnego znaczenia z punktu widzenia dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych, jest w literaturze zasadniczo pomijana, bądź stanowi margines szerszych rozważań dotyczących problematyki materialnoprawnej, kwestii związanych z powstawaniem tytułu wykonawczego albo postępowania egzekucyjnego. W związku z powyższym, w tym rozdziale, zostaną poddane analizie zarówno problemy szczegółowe pojawiające się na etapie poprzedzającym wydanie prawomocnego wyroku, jak i te związane z samym orzeczeniem i jego treścią. Przedstawione zostaną kwestie związane z rozwiązaniami normatywnymi o charakterze historycznym oraz odwołania do porządków prawnych państw obcych.

Podstawowym kryterium, decydującym o ostatecznym wyborze katalogu zagadnień poruszanych w tej części niniejszego rozdziału, były sygnalizowane w literaturze oraz orzecznictwie problemy dotyczące wzajemnych stosunków pomiędzy roszczeniami procesowymi wyrażanymi w różnych walutach. Rozdział ten obejmuje m.in. kwestie dotyczące pojęcia przedmiotu procesu w kontekście żądań powoda wyrażonych w różnych walutach, rozważania poświęcone takim instytucjom jak zmiana powództwa i przerwanie biegu przedawnienia, czy zasada *ne eat iudex ultra petita partium*. Poruszone zostaną także zagadnienia dotyczące określania wartości przedmiotu sporu czy stosowania art. 319¹ k.p.c.⁶³³

⁶³³ Ustawa z 17.11.1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.), dalej jako „k.p.c.”

Analiza zagadnień dotyczących postępowania rozpoznawczego jest niezbędnym elementem łączącym zagadnienia materialnoprawne z kolejnymi etapami dochodzenia roszczeń. Ma ona także wypełnić lukę, jaką można zaobserwować w tym zakresie w literaturze procesowej. Zaprezentowane uwagi, obejmujące problematykę wyroku sądu jako podstawowego tytułu egzekucyjnego, będą stanowiły punkt odniesienia dla dalszych analiz, które zostaną zaprezentowane w drugiej części niniejszego rozdziału i obejmą inne tytuły egzekucyjne.

1.2. Ewolucja rozwiązań prawnych w zakresie sądowego dochodzenia roszczeń w walutach obcych

1.2.1. Uwagi wstępne

Rozwiązania prawne dotyczące dopuszczalności dochodzenia roszczeń oraz wydawania orzeczeń w postępowaniu cywilnym w walutach innych niż krajowa, podlegały dynamicznym zmianom, zachodzącym równoległe do zmian przepisów materialnoprawnych oraz regulacji dewizowych. W celu umieszczenia omawianego zagadnienia w szerszym kontekście oraz zachowania spójności z rozważaniami przedstawionymi w poprzednim rozdziale, analizę problematyki postępowania rozpoznawczego należy rozpocząć od krótkiego wstępu o charakterze historycznoprawnym. Dodatkowo, w tym miejscu przedstawione zostaną specyficzne rozwiązania prawne, charakterystyczne dla wybranych krajów *common law*, tj. Anglii oraz USA. Analiza ewolucji jaka zaszła w systemach prawnych tych dwóch krajów, pozwoli na przedstawienie innego podejścia do omawianej tematyki, niż to, które jest charakterystyczne dla Polski i innych państw Europy kontynentalnej.

1.2.2. Okres 20-lecia międzywojennego

Wprowadzony w okresie międzywojennym kodeks postępowania cywilnego⁶³⁴ nie przewidywał wprost regulacji prawnych wskazujących na możliwość dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych⁶³⁵. Wzmianka o „pieniądzach zagranicznych” pojawiała się w

⁶³⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29.11.1930 r. - Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz. U. z 1930 r., nr 83, poz. 651), połączone z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1932 r. - Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz. U. z 1932 r., nr 93, poz. 803), zgodnie z obwieszczeniem Ministra Sprawiedliwości z 1.12.1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu Postępowania Cywilnego (Dz. U. z 1932 r., nr 112, poz. 934), dalej jako „r.k.p.c.”

⁶³⁵ Np. rozwiązań analogicznych do dzisiejszego art. 319¹ k.p.c.

nim wyłącznie w kontekście ich sprzedaży przez komornika w ramach postępowania egzekucyjnego⁶³⁶. Rozwiązanie takie może *prima facie* budzić wątpliwości, chociażby ze względu na rolę, jaką zagraniczne środki pieniężne, a w szczególności amerykański dolar, odgrywały w wymianie gospodarczej w okresie międzywojennym⁶³⁷.

W literaturze dotyczącej wskazanego okresu jednoznacznie wskazywano jednak, że dochodzenie roszczeń wyrażonych w walutach obcych, jak i wydawanie wyroków opiewających na waluty obce jest dopuszczalne⁶³⁸. Szczegółowo przedstawił tę tematykę F. Halpern, który wskazywał, że „w ustawodawstwie polskim niema zakazu, aby wierzytelność, opiewająca na sumę pieniężną w walucie zagranicznej, mogła stanowić przedmiot powództwa i wyroku sądowego”⁶³⁹. Także M. Allerhand, w komentarzu do art. 465 r.k.p.c., zgodnie z którym „powód może żądać w pozwie, aby sąd wydał przeciwko pozwanemu nakaz zapłaty wierzytelności pieniężnej (...)”, wskazywał, że „wierzytelność pieniężna” może być wyrażona „w jakiegokolwiek walucie”⁶⁴⁰. Stanowiska te znajdowały swoje odzwierciedlenie także w orzecznictwie Sądu Najwyższego, w szczególności w orzeczeniu z 28.10.1938 r.⁶⁴¹ oraz z 20.04.1928 r.⁶⁴²

O ile brak jednoznacznych przepisów ustawowych odnoszących się wprost do walut obcych nie uniemożliwiał dochodzenia roszczeń i wydawania wyroków w takich walutach, to ze względu na fakt, że w wielu przepisach kodeks posługiwał się bezpośrednimi odniesieniami

⁶³⁶ Zob. art. 600 § 1 zd. 1 r.k.p.c., zgodnie z którym „papiery na okaziciela, pieniądze zagraniczne i inne ruchomości, mające cenę targową lub giełdową, komornik sprzeda z wolnej ręki po kursie dziennym.” Zagadnienia związane z postępowaniem egzekucyjnym będą szerzej analizowane w dalszych częściach niniejszej pracy.

⁶³⁷ Zob. E. Landau, *Wierzytelności...* (II), s. 564-567, 574; W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 6, 23.

⁶³⁸ Warty uwagi jest fakt, że już pod koniec lat 30. XX w., A. Nussbaum dostrzegał coraz większą „ekspansję” regulacji prawnych o charakterze dewizowym, które znacznie zmniejszały możliwość orzekania przez sądy w walucie obcej, zob. A. Nussbaum, *Money...*, s. 436, gdzie wskazano “the whole problem is losing importance through the expansion of exchange control which is apt to bar suits calling for payment in foreign currency”.

⁶³⁹ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 303-306. Tak także J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2271-2272.

⁶⁴⁰ M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego*, Lwów 1932, s. 479.

⁶⁴¹ Orzeczenie SN z 28.10.1938 r., I C 1686/37, zgodnie z którym „rozporządzenie z dn. 12 czerwca 1934 r. w art. 1 tylko daje dłużnikowi możliwość, lecz nie nakłada na niego obowiązku zapłacenia wierzytelności, wyrażonej w walucie zagranicznej, pieniędzmi polskimi i wobec tego należność z takiego zobowiązania winna być zasądzona w walucie zagranicznej z podaniem obliczonej według przepisów art. 2 i 7 rozp. z dn. 12 czerwca 1934 r. równowartości jej w złotych (por. orz. S. N. z dn. 27 listopada 1936 r. w spr. nr C II 240/36); okoliczność, że dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 26 kwietnia 1936 r. (Dz. U. poz. 249) zostały wprowadzone ograniczenia w obrocie zagranicznymi środkami płatniczymi, będzie miała znaczenie przy wykonaniu wyroku, zasądzającego należność w dolarach, nie może mieć jednak wpływu na treść wyroku, który reguluje kwestię wzajemnych praw stron.”

⁶⁴² Orzeczenie SN z 20.04.1928 r., C 266/28, LEX nr 1627610, zgodnie z którym „(...) zasądzenie przez sąd okręgowy poszukiwanej należności nie w dolarach efektywnych, lecz w złotych według kursu dolara z daty płatności wekslu, nie miało żadnych podstaw prawnych”. Przytoczone wyżej tezy znajdują zatem pełne zastosowanie także do stanu prawnego sprzed 1.01.1933 r. (data wejścia w życie r.k.p.c.). Zob. także wyrok SN z 3.01.1922 r., Rw 2143/21, LEX nr 1638460, zgodnie z którym „trafnym jest pogląd prawny w wyroku odwoławczym wyrażony, że skoro strony umówiły się o pożyczkę w dolarach amerykańskich, dług zaciągnięty w takiejże walucie zwrócony być winien.”

do waluty polskiej⁶⁴³, niezbędne stało się określenie bardziej szczegółowych zasad odnoszących się do funkcjonowania walut zagranicznych w procesie cywilnym. Poszczególne problemy szczegółowe były zatem rozstrzygane przede wszystkim na gruncie orzecznictwa, które wyjaśniało najbardziej kluczowe zagadnienia z punktu widzenia sądowej praktyki, w szczególności takie jak obliczanie wartości przedmiotu sporu⁶⁴⁴, określenie żądania pozwu⁶⁴⁵, zmiana powództwa⁶⁴⁶ czy zakaz orzekania ponad żądanie⁶⁴⁷. Zasadniczo, stan prawny obowiązujący wówczas w Polsce był zbliżony do porządków prawnych innych państw Europy kontynentalnej, w których także dopuszczano możliwość dochodzenia oraz zasądzenia roszczeń w walutach obcych⁶⁴⁸.

1.2.3. Okres po 1945 r.

Powojenna zmiana ustroju politycznego i gospodarczego Polski, a w szczególności wprowadzenie omawianych już regulacji wynikających z dekretu z 1949 r., nie pozostały bez wpływu na zagadnienia o charakterze procesowym. Oparcie gospodarki wewnętrznej o zasadę monopolu pieniądza krajowego, wynikającą z art. 1 ust. 1-2 oraz art. 4 dekretu z 1949 r.⁶⁴⁹ nie było możliwe do pogodzenia z szeroką dopuszczalnością wydawania wyroków w walutach obcych, charakterystyczną dla okresu międzywojennego. Problematyka związana z

⁶⁴³ Tak m.in. art. 10-11 r.k.p.c. dotyczące właściwości rzeczowej sądu grodzkiego i sędziego pokoju, art. 418 r.k.p.c. dotyczący dopuszczalności apelacji, art. 425 r.k.p.c. dotyczący dopuszczalności skargi kasacyjnej, czy art. 469 r.k.p.c., określający jakie roszczenia mogą być rozpatrywane w postępowaniu upominawczym.

⁶⁴⁴ Zob. orzeczenia z 24.06.1924 r., Rw. 53/24 oraz 17.01.1927 r., Rw. 2351/27 (przy czym drugie z tych orzeczeń dotyczy obliczania wartości przedmiotu sporu w przypadku przerachowania roszczenia na walutę krajową) [za:] S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks postępowania cywilnego oraz przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego*, Kraków [b.d.w.], s. 132; orzeczenie SN z 8.02.1938 r., C II 2019/37, przytoczone przez J. Litauer, *Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 1939, s. 30.

⁶⁴⁵ Zob. orzeczenie z 15.02.1928 r., Rw. 1040/27 [za:] S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks...*, s. 289, w którym wskazano, że „żądanie sumy pieniężnej jako wartości rzeczy, może być wyrażone tylko w walucie krajowej”. Zob. także M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 216-217, który wskazywał, że „(...) jeżeli się (...) żąda kwoty pieniężnej, należy ją cyfrowo i w odpowiedniej walucie oznaczyć, (...)”. Pogląd, zgodnie z którym wierzyciel dysponujący wierzytelnością wyrażoną w walucie obcej bez zastrzeżenia efektywnej zapłaty, może dochodzić jej zasądzenia także w walucie krajowej, został wyrażony w orzeczeniu SN z 22.02.1937 r., C II 2648/36, LEX nr 1638917.

⁶⁴⁶ Zob. orzeczenie z 19.01.1928 r., R. 933/27, przytoczone przez S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks...*, s. 300 i 444.

⁶⁴⁷ Zob. orzeczenie z 4.01.1937 r., C II 2003/36, przytoczone przez J. Litauer, *Kodeks...*, s. 230-231. Zob. także M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 375.

⁶⁴⁸ Zob. F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 303; W. Kosieradzki, *Zobowiązania...*, s. 29 i wskazana tam literatura; A. Nussbaum, *Money...*, s. 435-436, który zwraca uwagę, że pewną odmienność wykazują w tym zakresie sądy francuskie, które zasadniczo zasądzały ekwiwalent dochodzonej waluty obcej we frankach, według wartości z dnia zapłaty („French courts, though allowing the plaintiff to bring his suit for a sum in foreign currency, generally articulate the adjudication in terms of francs equivalent, at the time of payment, to the sum contracted for (...)”).

⁶⁴⁹ Zob. szeroko uwagi wskazane w poprzednim rozdziale oraz Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 225, 227-236, 246-249; L. Domański, *Zobowiązania...*, s. 205-213; P. Zieliński, *Motywy...*, s. 199-204; A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 118; E. Fojcik-Mastalska, *Zobowiązanie...*, s. 89; F. Błahuta [w:] *Kodeks...*, s. 859-860.

występowaniem w obrocie prawnym orzeczeń sprzecznych z postanowieniami nowego prawa stała się przedmiotem art. 22 ust. 1 dekretu z 1949 r., zgodnie z którym „jeżeli przed dniem wejścia w życie niniejszego dekretu należność została ustalona prawomocnym wyrokiem lub ugodą sądową na innych zasadach niż przewidziane w art. 6-11, przepisy tych artykułów oraz art. 12 mają zastosowanie w przypadku, gdy zobowiązanie nie zostało umorzone.” O ile w literaturze nie analizowano szerzej kwestii zastosowania wskazanej regulacji do wyroków opiewających na waluty obce⁶⁵⁰, uwzględniając jej literalne brzmienie⁶⁵¹, należy uznać, że mogła być ona podstawą do przeliczenia należności prawomocnie zasądzonej w walucie obcej na walutę polską, według zasad wskazanych w dekreście z 1949 r. Zgodnie z art. 22 ust. 2 dekretu z 1949 r. przerachowania w przypadkach wskazanych w ust. 1 dokonywał na wniosek dłużnika lub wierzyciela sąd, w którym sprawa była rozpatrywana w I instancji, stosując przepisy postępowania niespornego, a do czasu rozstrzygnięcia sprawy o przerachowanie postępowanie egzekucyjne będące w toku ulegało zawieszeniu. Mimo, że zastosowanie regulacji dotyczących przeliczania wyroków i uгод sądowych zostało ograniczone w stosunku do części wierzycieli (zgodnie z art. 22 ust. 3 w zw. z art. 12 ust. 1 i 2 dekretu z 1949 r., przeliczenie nie następowało, jeżeli zasądzona lub ustalona ugodą suma przekraczała wysokość dopuszczalnej dopłaty, lecz „wierzyciel (...) czerpał swe dochody wyłącznie bądź z prowadzenia gospodarstwa małego lub średnio-rolnego, bądź z wynagrodzenia za pracę” w określonej rozporządzeniem wysokości, chyba że także dłużnik „czerpie swoje dochody wyłącznie z wynagrodzenia za pracę”, niższego niż kwota określona w tym rozporządzeniu)⁶⁵², to okoliczność ta pozostawała bez wpływu na konieczność stosowania ogólnej dyrektywy wynikającej z art. 4 dekretu z 1949 r., zgodnie z którą „spłata należności (...) może nastąpić tylko w pieniądzu polskim.”

Rozwiązania przewidziane dekretem z 1949 r. nie odnosiły się bezpośrednio do kwestii związanych z możliwością dochodzenia i zasądzenia należności w walutach obcych. Co istotne, żadne nowe rozwiązania w tym zakresie nie zostały wprowadzone do k.p.c. z 1930 r., jak i do k.p.c. z 1964 r.⁶⁵³ Tezę, o braku możliwości dochodzenia w procesie cywilnym roszczeń wyrażonych w walutach obcych, wywodziło wówczas przede wszystkim z regulacji

⁶⁵⁰ Por. Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 236-238; P. Zieliński, *Motywy...*, s. 202; L. Domański, *Zobowiązania...*, s. 221-223.

⁶⁵¹ Zgodnie z art. 22 ust. 1 dekretu z 1949 r. odnosi się on do „należności ustalonych prawomocnym wyrokiem lub ugodą sądową na zasadach innych niż w art. 6-11”, a przepisami przewidującymi przeliczenie należności w walutach obcych na walutę polską były właśnie art. 8-10 dekretu z 1949 r.

⁶⁵² Zob. szerzej Z. K. Nowakowski, *Regulacja...*, s. 237-238; P. Zieliński, *Motywy...*, s. 202; L. Domański, *Zobowiązania...*, s. 222-223.

⁶⁵³ Tak także A. Kawecki, *Z problematyki...*, s. 128.

materialnoprawnych, tj. zasady walutowości, odwołując się do treści art. 358 § 1 k.c.⁶⁵⁴ Zgodnie ze stanowiskiem T. Dybowskiego, zamieszczone tam⁶⁵⁵ „słowo «wyrażane» wskazuje na to, że chodzi tu o wszelkie oświadczenia woli (a więc o zaciąganie zobowiązań), jak i o zapłatę, a także orzeczenia sądowe i arbitrażowe”⁶⁵⁶. Miało to bezpośrednie przełożenie na sądowe orzecznictwo, które w pierwszym okresie po wejściu w życie kodeksu cywilnego w zasadzie uniemożliwiało wierzycielom dochodzenie roszczeń w walucie innej niż krajowa. Świadczą o tym przede wszystkim dwa bardzo często przywoływane w tym kontekście orzeczenia Sądu Najwyższego, tj. postanowienie SN z 8.07.1965 r.⁶⁵⁷ oraz wyrok SN z 27.06.1969 r.⁶⁵⁸ Pogląd będący podstawą wskazanych orzeczeń spotkał się z krytyką A. Kaweckiego, który jednoznacznie wskazywał, że ze względu na istniejące wyjątki od zasady walutowości, dopuszczalne jest wytoczenie powództwa i zasądzenie roszczenia w walucie obcej, w tych przypadkach, w których regulacje dewizowe dopuszczają wykorzystywanie pieniędzy zagranicznych⁶⁵⁹. Realizację tego poglądu można dostrzec w późniejszym orzecznictwie, zgodnie z którym wskazywano, że możliwe jest dochodzenie przez powoda roszczenia w walucie obcej, z tym jednak zastrzeżeniem, że wydawane wówczas wyroki zasądzały pozwanego na „wydanie” waluty obcej, a nie jej „zapłatę”⁶⁶⁰. Dalsza ewolucja zagadnienia dopuszczalności dochodzenia przed sądem i orzekania w zakresie roszczeń wyrażonych w walutach obcych, następowała konsekwentnie, wraz z liberalizacją kolejnych regulacji

⁶⁵⁴ A. Kaweckie, *Z problematyki...*, s. 128 i wskazany tam T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138.

⁶⁵⁵ Według art. 358 § 1 k.c. „(...) zobowiązania pieniężne na obszarze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mogą być wyrażone tylko w pieniądzu polskim.”

⁶⁵⁶ T. Dybowski [w:] *System...*, s. 138. Przytacza to także A. Kaweckie, *Z problematyki...*, s. 128.

⁶⁵⁷ Postanowienie SN z 8.07.1965 r., I PZ 44/65, LEX nr 5835, zgodnie z którym „wyrażenie roszczeń w pieniądzu dotyczy formy żądania poszukiwanego pozwem, zaczem podanie sumy pieniężnej w walucie obcej wbrew art. 358 § 1 k. c. stanowi wadę formalną stojącą na przeszkodzie nadania pismu biegu przewidzianego dla pozwu.” Zob. G. Żmij, *Prawo...*, s. 222; G. Żmij, *Waluta...*, s. 810; G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 327 i 328. W ostatniej ze wskazanych prac, autor poddał to orzeczenie krytyce.

⁶⁵⁸ Wyrok SN z 27.06.1969 r., III CRN 291/69, Legalis 14008, zgodnie z którym „jest niedopuszczalne, żeby sądy polskie, ferując wyroki na obszarze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zasądzały kwoty pieniężne w innej walucie, nawet wtedy, gdy wywołane danym orzeczeniem skutki prawne wybiegać będą poza granice kraju.” Jako podstawę prawną takiego poglądu Sąd Najwyższy wskazał w uzasadnieniu zarówno art. 358 § 1 k.c., jak i art. 1 ustawy z 28.10.1950 r. o zmianie systemu pieniężnego (Dz. U. z 1950 r., nr 50, poz. 459), którego treść brzmiała wówczas: „jednostką pieniężną w Państwie Polskim jest złoty (zł) równy 0,222168 grama czystego złota.” Zob. M. Gocłowski, R. Trzaskowski, *Zasada... (II)*, s. 43-44; A. Kaweckie, *Z problematyki...*, s. 128-129; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 80. Jak wskazuje na tle obu wskazanych orzeczeń I. Karasek, *Świadczenia wyrażone w walutach obcych w egzekucji, układzie i upadłości*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2001, nr 1, s. 97, orzecznictwo takie charakteryzowało sądy cywilne do lat 80., „co znajdowało uzasadnienie w ówczesnie obowiązujących regulacjach prawa dewizowego”.

⁶⁵⁹ A. Kaweckie, *Z problematyki...*, s. 129. Wskazuje on w tym kontekście na wyrok SN z 6.09.1972 r., III PZP 20/71, LEX nr 1671777, który został wydany na tle regulacji dotyczących wynagradzania specjalistów wysyłanych za granicę przez przedsiębiorstwa handlu zagranicznego. Przykładowe wyjątki od zasady walutowości w tym okresie wskazują A. Kaweckie, *Z problematyki...*, s. 118-119; T. Dybowski [w:] *System...*, s. 140-141.

⁶⁶⁰ Zob. I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 98 i wskazana tam uchwała SN z 23.08.1995 r., III CZP 95/95, LEX nr 9226 oraz G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 80-81 oraz wskazany tam wyrok SN z 16.07.1980 r., III CRN 115/80.

dewizowych⁶⁶¹. Największe kontrowersje wzbudzały zagadnienia związane z możliwością dochodzenia odszkodowania w walucie obcej⁶⁶², w zakresie których, jeszcze w 1990 r. i 1998 r. wskazywano, że brak jest wyłączenia spod zasady walutowości, a zatem nie jest możliwe „nakazanie stronie pozwanej wyrównania szkody w walucie obcej”⁶⁶³. Jak wskazywał G. Żmij, pogląd ten zdezaktualizował się na gruncie ustawy dewizowej z 1998 r., na podstawie której zasądzenie odszkodowania w walucie obcej (do 2002 r. musiała być to jednak waluta wymierna) należało uznać za w pełni dopuszczalne⁶⁶⁴. Teza ta nie spotkała się jednak z pełną aprobatą w literaturze, w której, jeszcze na gruncie starego brzmienia ustawy dewizowej z 2002 r., wskazywano, że odszkodowanie co do zasady może być wyrażone wyłącznie w walucie polskiej⁶⁶⁵. Została ona jednak poparta przez Sąd Najwyższy, w uchwale z 20.04.2005 r., III CZP 1/05⁶⁶⁶, w której wskazano, że „w zakresie obrotu dewizowego z zagranicą dopuszczalne jest - jako wyjątek od zasady walutowości określonej w art. 358 § 1 k.c. - zasądzenie odszkodowania w walutach obcych.”

Problematyka dopuszczalności wytoczenia powództwa oraz orzekania w walucie obcej przez sąd cywilny ostatecznie straciła na znaczeniu wraz z wyeliminowaniem z polskiego porządku prawnego zasady walutowości oraz współtworzących ją regulacji dewizowych. Po wejściu w życie ustawy nowelizującej z 2008 r., w systemie prawnym nie obowiązywały już normy, które wcześniej były podstawą twierdzeń o istniejących ograniczeniach w stosowaniu walut obcych w postępowaniu rozpoznawczym. Co więcej, aktualne brzmienie kodeksu postępowania cywilnego jednoznacznie stanowi o możliwości wydania orzeczenia w walucie innej niż krajowa. Zgodnie z wprowadzonym ustawą nowelizującą z 2015 r. art. 319¹ k.p.c., „jeżeli z czynności prawnej, ustawy albo orzeczenia sądowego będącego źródłem zobowiązania wynika, że świadczenie pieniężne może być spełnione wyłącznie w walucie obcej, sąd, uwzględniając powództwo, zastrzega, że spełnienie tego świadczenia nastąpi

⁶⁶¹ Szeroko opisują to M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada... (II)”, s. 43-44; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 78-80; G. Żmij, *Prawo...*, s. 222-224; G. Żmij, *Waluta...*, s. 810; G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 327-329.

⁶⁶² Zwracał na to uwagę także G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 327. Wskazane poniżej zagadnienia były w części omawiane także w poprzednim rozdziale, we fragmencie poświęconym możliwości wyrażania zobowiązań pozaumownych w walutach obcych.

⁶⁶³ Wyrok SN z 30.10.1990 r., I CR 371/90. Zob. także uchwała SN z 19.03.1998 r., III CZP 72/97, z omówieniem J. Kufel, *Przegląd...*, s. 63-66. Por. na gruncie prawa dewizowego z 1989 r. K. Zagrobelny, *Glosa(...)*II CKN 512/97, s. 215-216.

⁶⁶⁴ W zakresie problematyki możliwości dochodzenia i zasądzenia roszczeń odszkodowawczych w walutach obcych zob. m.in. G. Żmij, *Prawo...*, s. 225-227; G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 329-330. Odwołując się do szerokiego kontekstu prawnoporównawczego przedstawia on to zagadnienie w artykule G. Żmij, *Waluta...*, s. 801-839, w szczególności s. 810-813.

⁶⁶⁵ Zob. M. Gocłowski, R. Trzaskowski, „Zasada... (II)”, s. 42-43. Na tle prawa dewizowego z 1998 r. zob. G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 79.

⁶⁶⁶ Uchwała SN z 20.04.2005 r., III CZP 1/05.

wyłącznie w walucie obcej.”⁶⁶⁷ Dopuszczenie możliwości wydawania orzeczeń w walutach obcych przybliży polski porządek prawny do innych porządków europejskich, w szczególności prawa niemieckiego, w którym, poza postępowaniem upominawczym⁶⁶⁸, orzeczenia wydawane są w walucie świadczenia, także jeżeli jest to waluta zagraniczna⁶⁶⁹. We Francji, co było już częściowo sygnalizowane, mimo pojedynczych przypadków orzeczeń zasądzających w walucie obcej, w orzecznictwie zdecydowanie dominuje praktyka zasądzenia równowartości waluty zagranicznej w walucie krajowej⁶⁷⁰.

1.2.4. Problematyka dopuszczalności orzekania w walutach obcych w Anglii i USA

Zagadnienia dotyczące wydawania wyroków w walutach obcych w państwach systemu *common law* są niezwykle złożone oraz ściśle związane z historycznymi zmianami pozycji, jaką funt szterling i amerykański dolar zajmowały w gospodarce światowej. W prawie angielskim, przez setki lat obowiązywała wypracowana w krajowym orzecznictwie reguła, zgodnie z którą wyroki sądów angielskich mogą być wydawane wyłącznie w funtach szterlingach⁶⁷¹. W XX wieku znalazła ona potwierdzenie przede wszystkim w wyroku Izby Lordów z 1961 r. w sprawie *United Railways of Havana and Regla Warehouses Ltd.*, w którym wprost wskazano, że „jeżeli jakakolwiek rzecz jest pewna w naszym prawie, to jest nią to, że zarówno roszczenie jak i wyrok, muszą być wyrażone w funtach szterlingach”⁶⁷². Równolegle wykształciła się zasada, zgodnie z którą datą przeliczenia waluty obcej na funty szterlingi jest dzień wystąpienia szkody bądź moment wymagalności zapłaty (tzw. „*breach day rule*”)⁶⁷³. Do

⁶⁶⁷ Jest to zatem rozwiązanie dalej idące niż obowiązujące w okresie międzywojennym. Regulacje k.p.c. z 1930 r. nie przewidywały wprost (literalnie) możliwości orzekania w walucie obcej.

⁶⁶⁸ Wskazywał na to już w 2000 r. G. Żmij, *Waluta...*, s. 813. Uwaga ta jest aktualna także obecnie, zgodnie z § 688 ust. 1 *Zivilprozessordnung*, w tym postępowaniu dopuszczalne jest wyłącznie dochodzenie roszczeń wyrażonych w walucie euro, „Wegen eines Anspruchs, der die Zahlung einer bestimmten Geldsumme in Euro zum Gegenstand hat, ist auf Antrag des Antragstellers ein Mahnbescheid zu erlassen.”

⁶⁶⁹ Zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 238-239; G. Żmij, *Waluta...*, s. 813-815.

⁶⁷⁰ Zob. szerzej V. Black, *Foreign Currency Claims in the Conflict of Laws*, Oxford 2010, s. 185-186, który wskazuje także, że brak jest we francuskim orzecznictwie jednolitości poglądów w zakresie przyjmowanego momentu przeliczenia walut, dominuje jednak kurs z dnia rzeczywistej zapłaty.

⁶⁷¹ G. Żmij, *Waluta...*, s. 816; A. Nussbaum, *Money...*, s. 427-428; C. Proctor, *Mann...*, s. 232; J. D. Becker, *The Currency of Judgement*, “The American Journal of Comparative Law” 1977, nr 1, s. 152, 154-155; J. H. C. Morris, *English Judgments in Foreign Currency: A "Procedural" Revolution*, “Law and Contemporary Problems” 1977, nr 2, s. 44; V. Black, *Foreign...*, s. 17-18. W tym kontekście, niektórzy ze wskazanych autorów przywołują przede wszystkim wyroki *Rastel v. Draper* (1605 r.) oraz *Ward v. Kidswin* (1625 r.).

⁶⁷² “If there is one thing that is clear in our law, it is that the claim must be made in sterling and the judgment given in sterling”. Cytat ten przytaczają V. Black, *Foreign...*, s. 18 oraz J. H. C. Morris, *English...*, s. 46-47. Zob. także G. Żmij, *Waluta...*, s. 816; C. Proctor, *Mann...*, s. 232; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 155; szerzej orzeczenie to opisuje J. H. C. Morris, *English...*, s. 44, 46-47.

⁶⁷³ A. Nussbaum, *Money...*, s. 428-429; C. Proctor, *Mann...*, s. 232-233; J. H. C. Morris, *English...*, s. 44-47; V. Black, *Foreign...*, s. 20-21; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 155; G. Żmij, *Waluta...*, s. 816. Warto podkreślić, że

momentu wydania orzeczenia przez sąd, dłużnik zachowywał jednak prawo do uregulowania zobowiązania w walucie długu, o ile dokonywał spłaty bezpośrednio do rąk wierzyciela⁶⁷⁴. Niezależnie od krytyki tych rozwiązań jaka pojawiała się w literaturze anglosaskiej⁶⁷⁵, ze względu na fakt, że po I wojnie światowej funt był walutą stabilną oraz, co do zasady, umacniającą się względem innych walut, były one jednolicie stosowane przez sądy⁶⁷⁶.

Odmienne podejście do problematyki walut obcych pojawiło się w angielskim orzecznictwie dopiero wraz ze zmianami gospodarczymi, w szczególności wzrostem wahań kursów oraz stopniowym osłabianiem się funta szterlinga względem walut zagranicznych⁶⁷⁷. Kluczowe w tym kontekście były przede wszystkim orzeczenia w sprawach *Jugoslavenska Oceanska Plovidba v. Castle Investment Co Inc* z 1973 r.⁶⁷⁸ oraz *Schorsch Meier GmbH v. Hennin* z 1974 r.⁶⁷⁹ Różnica w poziomie zaspokojenia interesu wierzyciela, jaka zarysowała się na skutek dewaluacji funta w drugim ze wskazanych orzeczeń, umożliwia zobrazowanie, jak daleko idące konsekwencje miałyby dalsze stosowanie tradycyjnej zasady zasądzenia równowartości świadczenia w funtach wg *breach-day rule*⁶⁸⁰. Przedmiotowe roszczenie dotyczyło nieuregulowanej faktury w wysokości 3.756,03 DEM (marek niemieckich), przy czym w momencie wymagalności kurs marki niemieckiej do funta szterlinga wynosił 1 GBP = 8,30 DEM, a w momencie orzekania było to już tylko 1 GBP = ok. 5,85 DEM. Wprowadzenie

w literaturze wskazuje się, że można dostrzec tu analogię pomiędzy zobowiązaniem do zapłaty w walucie obcej a zobowiązaniem do dostawy towarów, por. m.in. A. Nussbaum, *Money...*, s. 429, 434; C. Proctor, *Mann...*, s. 232; V. Black, *Foreign...*, s. 21.

⁶⁷⁴ Zob. J. D. Becker, *The Currency...*, s. 154. Szerzej na podstawie orzeczenia *Société des Hôtels Le Touquet Paris-Plage v. Cummings* (1922 r.) opisuje to C. Proctor, *Mann...*, s. 208-210. Zob. także A. Nussbaum, *Money...*, s. 431; J. H. C. Morris, *English...*, s. 45-46.

⁶⁷⁵ Zob. stanowiska wskazane przez V. Black, *Foreign...*, s. 22-23 oraz J. H. C. Morris, *English...*, s. 47-48. Zob. także stanowisko krytyczne A. Nussbaum, *Money...*, s. 431-435. Por. także C. Proctor, *Mann...*, s. 232-233.

⁶⁷⁶ Zob. A. Nussbaum, *Money...*, s. 433; C. Proctor, *Mann...*, s. 233; J. H. C. Morris, *English...*, s. 48. Jednym z podstawowych argumentów przywoływanych jako uzasadnienie konieczności wydawania orzeczeń wyłącznie w walucie krajowej było to, że w ocenie sądów było to niezbędne, aby wyrok taki mógł zostać wykonany w drodze egzekucji, na co wprost wskazano m.in. w wyroku *Manners v. Pearson & Son* (1898 r.), zob. A. Nussbaum, *Money...*, s. 432-433; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 154-155; J. H. C. Morris, *English...*, s. 44; V. Black, *Foreign...*, s. 24. Odmienne uzasadnienie, odwołujące się do praktycznych trudności z pozyskaniem obcej waluty przez dłużnika oraz tendencji sądów do traktowania waluty obcej jako towaru, podaje C. Proctor, *Mann...*, s. 232.

⁶⁷⁷ Zob. G. Żmij, *Waluta...*, s. 816, który wskazuje w tym kontekście na „załamanie systemu walutowego z Bretton Woods”, co potwierdza także C. Proctor, *Mann...*, s. 233. Zob. także J. H. C. Morris, *English...*, s. 48, który wskazywał, że “although the injustices and anomalies of the breach-date rule were forcefully pointed out by English writers, (...) it was not until sterling depreciated in terms of the foreign currency (...) that English judges began to be aware of the defects of the rule.” Por. także V. Black, *Foreign...*, s. 28-30.

⁶⁷⁸ Wyrok ten dotyczył wykonalności wyroku sądu arbitrażowego, który opiewał na dolary amerykańskie, zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 233; J. H. C. Morris, *English...*, s. 49-50; V. Black, *Foreign...*, s. 23-24. J. H. C. Morris (s. 51) wskazuje także, że rozstrzygnięcie odmienne mogłoby zachwiać pozycją Londynu, będącego wówczas światowym „centrum międzynarodowego arbitrażu”. Zob. także V. Black, *Foreign...*, s. 30-31.

⁶⁷⁹ G. Żmij, *Waluta...*, s. 816; C. Proctor, *Mann...*, s. 233-234; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 155; J. H. C. Morris, *English...*, s. 50; V. Black, *Foreign...*, s. 24-25.

⁶⁸⁰ Orzeczenie to i przytoczone poniżej dane liczbowe analizował i przedstawił przede wszystkim G. Żmij, *Waluta...*, s. 816. Zob. także J. H. C. Morris, *English...*, s. 50.

w życie dotychczasowej zasady, zgodnie z którą wyrok musi opiewać na funty wg kursu z dnia wymagalności, skutkowałyby zatem zasądzeniem kwoty 452 GBP, które w momencie orzekania miałyby wartość ok. 2.644 DEM⁶⁸¹. Z tego względu, w postępowaniu tym sąd po raz pierwszy zasądził kwotę wyrażoną w walucie obcej⁶⁸².

Bezspornie najważniejszym orzeczeniem, nazywanym w literaturze „kamieniem milowym”⁶⁸³, jest wydany w 1975 r. wyrok w sprawie *Miliangos v. George Frank (Textiles) Ltd.*, w którym Izba Lordów zmieniła swoje stanowisko wyrażone we wcześniejszym orzeczeniu *United Railways* oraz wskazała, że wyrok w przedmiotowej sprawie może zostać wydany bezpośrednio w walucie obcej⁶⁸⁴ (przy czym dłużnik może dokonać zapłaty w funtach szterlingach, stanowiących ekwiwalent zasądzonych pieniędzy zagranicznych według kursu z dnia zapłaty)⁶⁸⁵, a w przypadku konieczności przymusowego dochodzenia roszczenia, egzekucja będzie prowadzona według kursu z momentu zezwolenia przez sąd na przymusowe wykonanie wyroku⁶⁸⁶. Odstąpienie od dotychczasowej praktyki orzeczniczej Izba Lordów uzasadniała⁶⁸⁷ m.in. nieaktualnością orzeczenia w sprawie *United Railways*, ze względu na niestabilność kursów walutowych, ale także powołując się na „zasadę pełnej kompensacji”⁶⁸⁸. W momencie wydania orzeczenia w sprawie *Miliangos* trudno było ocenić, jak daleko idące skutki wyrze ono w praktyce sądów angielskich. Literalnie odnosiło się ono bowiem do sytuacji, w której zobowiązanie było wyrażone w walucie obcej, płatne za granicą oraz w całości poddane prawu państwa obcego⁶⁸⁹. Wraz z upływem czasu, rozwiązanie przyjęte przez Izbę Lordów było jednak stosowane przez orzecznictwo także w przypadkach dotyczących

⁶⁸¹ G. Żmij, *Waluta...*, s. 816; J. H. C. Morris, *English...*, s. 50.

⁶⁸² Zob. G. Żmij, *Waluta...*, s. 816; C. Proctor, *Mann...*, s. 234; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 155; J. H. C. Morris, *English...*, s. 50; V. Black, *Foreign...*, s. 24-25. Część ze wskazanych autorów podkreśla także, że zaprezentowane przez Lorda Denninga argumenty, które miały na celu uzasadnienie takiej właśnie treści orzeczenia, określa się w literaturze i późniejszym orzecznictwie jako zasadniczo nietrafne. Jak wskazano w tekście C. Proctor, *Mann...*, s. 233-234, podstawy do odmowy zastosowania obowiązującej wówczas reguły nie były przekonujące, jednak samo orzeczenie było trafne, „(...) the Court of Appeal refused to apply the breach-date rule on grounds which in strict law were (...) far from convincing, but produced a result that in justice could only be described as compelling”. Zob. także V. Black, *Foreign...*, s. 24.

⁶⁸³ „Landmark Judgement”, V. Black, *Foreign...*, s. 25.

⁶⁸⁴ Konkretnie frankach szwajcarskich.

⁶⁸⁵ W swoim wystąpieniu Lord Wilberforce wskazał, że „the Court of Appeal has given its approval to the form: «It is adjudged...that the defendant do pay to the plaintiff [the sum in foreign currency] or the sterling equivalent at the time of payment», zob. J. D. Becker, *The Currency...*, s. 156-157; C. Proctor, *Mann...*, s. 234; V. Black, *Foreign...*, s. 26-27, 32.

⁶⁸⁶ Zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 234-235, 237; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 156-157; J. H. C. Morris, *English...*, s. 44, 53; G. Żmij, *Waluta...*, s. 816-817. Szeroko okoliczności wydania orzeczenia opisują V. Black, *Foreign...*, s. 25-32 oraz J. H. C. Morris, *English...*, s. 50-52.

⁶⁸⁷ Zob. szerzej J. D. Becker, *The Currency...*, s. 156; V. Black, *Foreign...*, s. 27-32.

⁶⁸⁸ „(...) the principle of compensation – putting a successful plaintiff into the position it would have occupied had the defendant not breached the plaintiff’s rights, (...)”, V. Black, *Foreign...*, s. 27.

⁶⁸⁹ J. H. C. Morris, *English...*, s. 52; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 158; V. Black, *Foreign...*, s. 32.

zobowiązań odszkodowawczych za niewykonanie umowy, czynów niedozwolonych oraz w sytuacjach, w których prawem właściwym dla zobowiązania jest prawo angielskie⁶⁹⁰. Jak wskazuje J. H. C. Morris, jest to uzasadnione faktem, że „zasada z wyroku Miliangos (...) jest zasadą proceduralną a zatem prawo właściwe dla zobowiązania, miejsce zapłaty czy miejsce popełnienia czynu niedozwolonego pozostają bez znaczenia”⁶⁹¹.

Zdecydowanie „bardziej chaotycznie” przedmiotowa problematyka rozwijała się w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, co było spowodowane przede wszystkim ustrojem federalnym oraz nierozzerwalnie z nim związanym, skomplikowanym systemem sądownictwa⁶⁹². Zasadniczą różnicą pomiędzy Anglią a USA jest też to, że w ocenie znacznej części autorów, obowiązek orzekania przez sądy federalne wyłącznie w walucie krajowej miał konkretne umocowanie w amerykańskim prawie federalnym, tj. the Coinage Act z 2.04.1792 r.⁶⁹³, zgodnie z którym „(...) the money of account of the United States shall be expressed in dollars (...), and that all accounts in the public offices and all proceedings in the courts of the United States shall be kept and had in conformity to this regulation” (sec. 20)⁶⁹⁴. Znaczące różnice pojawiają się także w podejściu sądów do charakteru prawnego przedmiotowej tematyki, ponieważ o ile w Anglii była ona traktowana jako problem procesowy, to w USA jest ona analizowana przede wszystkim na gruncie prawa prywatnego międzynarodowego i traktowana jako „materialna”⁶⁹⁵.

O ile we wczesnych latach rozwoju orzecznictwa sądów USA brak było jasnych kryteriów, według jakiej daty należy przeliczać walutę obcą na dolary amerykańskie⁶⁹⁶, konsekwentnie, amerykańskie sądy federalne wypracowały precyzyjną regułę, w oparciu o którą podejmowano decyzję o przeliczeniu zobowiązania według daty z dnia naruszenia

⁶⁹⁰ C. Proctor, *Mann...*, s. 235-236, 239; J. H. C. Morris, *English...*, s. 52. Rozwój orzecznictwa w tym zakresie szeroko opisuje V. Black, *Foreign...*, s. 33-58. Por. także J. D. Becker, *The Currency...*, s. 158-159.

⁶⁹¹ J. H. C. Morris, *English...*, s. 52, “(...) the rule of Miliangos (...) is a rule of the English law of procedure, and therefore the proper law of the contract, the place of payment or (in a tort case) the place of tort should all be irrelevant.” Por. także C. Proctor, *Mann...*, s. 235-237; V. Black, *Foreign...*, s. 205.

⁶⁹² Zob. szeroko V. Black, *Foreign...*, s. 144-146.

⁶⁹³ Pełna nazwa aktu prawnego to “An Act establishing a Mint, and regulating the Coins of the United States”, 1 Stat. 246 (Chapter 16).

⁶⁹⁴ Zob. A. Nussbaum, *Money...*, s. 428; C. Proctor, *Mann...*, s. 239-240; V. Black, *Foreign...*, s. 146-147. Jak wskazują C. Proctor i V. Black, nie było to stanowisko podzielane jednolicie w literaturze, m.in. J. D. Becker, *The Currency...*, s. 158, wskazywał, że regulacja ta nie wyklucza możliwości zasądzenia waluty obcej. Fragment ten został usunięty w 1982 r. przy wydawaniu ustawy kodyfikującej regulację dotyczące pieniądza i finansów w tytule 31 United States Code, 96 Stat. 980, § 5101, zob. V. Black, *Foreign...*, s. 147; C. Proctor, *Mann...*, s. 239.

⁶⁹⁵ „Regarded as substantive”, zob. szerzej V. Black, *Foreign...*, s. 144-146. Por. J. D. Becker, *The Currency...*, s. 158. Odmienne A. Nussbaum, *Money...*, s. 430, “the federal conversion rule is procedural in nature (...)”.

⁶⁹⁶ V. Black, *Foreign...*, s. 148-149, który wskazuje także, że mimo początkowo różnego podejścia do dat według których przeliczano walutę obcą na dolary amerykańskie, w latach 20. XX w. zdecydowanie dominowało już orzekanie według breach-day rule. Zob. jednak także A. Nussbaum, *Money...*, s. 429; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 153-154; C. Proctor, *Mann...*, s. 244; J. H. C. Morris, *English...*, s. 48; G. Żmij, *Waluta...*, s. 817.

obowiązku („breach-day rule”) albo daty wydania orzeczenia („judgement-day rule”). W serii orzeczeń Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w sprawach *Hicks v. Guinness* (1925 r.), *Deutsche Bank Filiale Nurnberg v. Humphrey* (1926 r.) oraz *Zimmerman v. Sutherland* (1927 r.) wskazano, że zasada, zgodnie z którą przeliczenie waluty zagranicznej na dolary amerykańskie następuje według kursu z dnia wydania orzeczenia, powinna mieć zastosowanie w tych przypadkach, w których prawem właściwym dla zobowiązania jest prawo obce. Natomiast w przypadkach, w których stosunek prawny podlega prawu amerykańskiemu, przeliczenie powinno zostać dokonane wg „breach-day rule”⁶⁹⁷. Podejście to zostało następnie uwzględnione w tzw. „First Restatement” w 1934 r.⁶⁹⁸, jednak, jak wskazuje V. Black, ze względu na fakt, że dotyczyło ono bezpośrednio sądownictwa federalnego, nie musiało być przestrzegane przez sądy stanowe, co było widoczne przede wszystkim w stanie Nowy Jork, w którym nadal stosowano przeliczenie według momentu naruszenia zobowiązania, niezależnie od kwestii prawa właściwego⁶⁹⁹.

Najbardziej znaczące zdarzenia z punktu widzenia amerykańskiego prawodawstwa przypadły dopiero na drugą połowę lat 80. XX w.⁷⁰⁰ W maju 1986 r. American Law Institute wydał kolejny („Third”) Restatement, w którym wprost przewidziano, że sądy amerykańskie są uprawnione do wydania orzeczenia w walucie obcej⁷⁰¹. W 1988 r. w stanie Nowy Jork wprowadzono nową regulację do New York Judiciary Law⁷⁰², zgodnie z którą, jeżeli podstawą powództwa jest zobowiązanie wyrażone w walucie obcej, sąd powinien zasądzić je w tej walucie⁷⁰³. Najszerszy zakres unifikacji prawa amerykańskiego w zakresie dopuszczalności

⁶⁹⁷ Zob. A. Nussbaum, *Money...*, s. 429-430; C. Proctor, *Mann...*, s. 241-244; J. H. C. Morris, *English...*, s. 47-48. Szeroko opisuje to V. Black, *Foreign...*, s. 150-158. Odwołując się do uzasadnienia przedstawionego przez sędziego Oliviera Holmes’a, wskazuje on, że „the appropriate currency conversion rule would be derived from choice-of-law theory and no other justification would be required” (s. 154).

⁶⁹⁸ A. Nussbaum, *Money...*, s. 430; V. Black, *Foreign...*, s. 158-159. „Restatement, Conflict of Laws” są wydawane przez American Law Institute i nie mają charakteru wiążącego. Służą one zmniejszaniu rozbieżności wynikających ze stopnia skomplikowania amerykańskiego systemu prawnego, zob. V. Black, *Foreign...*, s. 145.

⁶⁹⁹ V. Black, *Foreign...*, s. 159-160. Por. jednak J. D. Becker, *The Currency...*, s. 153-154. Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 244-245; A. Nussbaum, *Money...*, s. 429; J. H. C. Morris, *English...*, s. 48.

⁷⁰⁰ G. Żmij, *Waluta...*, s. 817. Zob. szerzej V. Black, *Foreign...*, s. 162-165.

⁷⁰¹ § 823 (1) „Courts in the United States ordinarily give judgement on causes of action arising in another state, or denominated in a foreign currency, in United States dollars, but they are not precluded from giving judgements in the currency in which the obligation is denominated or the loss was incurred”. Zob. G. Żmij, *Waluta...*, s. 817-818; C. Proctor, *Mann...*, s. 240. Zob. szeroko V. Black, *Foreign...*, s. 165-168. Jak już sygnalizowano, akt ten miał charakter niewiązący.

⁷⁰² Consolidated Laws of New York, Chapter 30 “Judiciary”, Article 2 “General Provisions Relating to Courts and Judges”, Section 27(b), dostępne na <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/JUD/27> [dostęp: 5.04.2022 r.].

⁷⁰³ Sec. 27 (b) „In any case in which the cause of action is based upon an obligation denominated in a currency other than currency of the United States, a court shall render or enter a judgment or decree in the foreign currency of the underlying obligation. Such judgment or decree shall be converted into currency of the United States at the rate of exchange prevailing on the date of entry of the judgment or decree.” Zob. G. Żmij, *Waluta...*, s. 817; C. Proctor, *Mann...*, s. 245. Zob. szeroko V. Black, *Foreign...*, s. 168-172, który jednocześnie zwraca uwagę, że

orzekania w walutach obcych był jednak konsekwencją opracowania w 1989 r. Uniform Foreign-Money Claims Act. Jest to opracowany przez Krajową Konferencję Komisarzy ds. Jednolitego Prawa Państwowego⁷⁰⁴ modelowy akt prawny dotyczący zagadnień związanych z możliwością orzekania przez sądy amerykańskie w walutach obcych. Jak wskazuje V. Black, do połowy 2009 r. został on implementowany w 22 z 50 stanów USA, Dystrykcie Kolumbia i na Wyspach Dziewiczych⁷⁰⁵. Zamieszczone w nim regulacje, w sposób bardzo szczegółowy określają sposób ustalenia w jakiej walucie należy wytoczyć powództwo oraz jaka waluta powinna zostać uwzględniona w wyroku sądu. Analogicznie jak w Anglii, przepisy te mają charakter procesowy, tj. znajdują zastosowanie niezależnie od prawa właściwego dla zobowiązania⁷⁰⁶. W zakresie orzecznictwa, warto w szczególności zwrócić uwagę na wyrok Sądu Apelacyjnego 7. Okręgu w sprawie *The Amoco Cadiz* (1992 r.), w którym wprost wskazano, że jeżeli transakcje między stronami wyrażone są w walutach obcych, to w walucie obcej powinno zostać także wydane orzeczenie sądu⁷⁰⁷. Mimo to, jak zauważają C. Proctor i V. Black, orzeczenia wydawane w walucie obcej nadal należą w USA do rzadkości⁷⁰⁸. Panujący w tym zakresie chaos najlepiej odzwierciedla opisany przez V. Blacka fakt, że niektóre z sądów amerykańskich nadal stosują tradycyjną „*breach-day rule*”, część z nich reprezentuje podejście zaproponowane w Third Restatement, niektóre stosują ustawodawstwo stanowe oparte o Uniform Foreign-Money Claims Act, a niektóre orzekają analogicznie jak sądy federalne (zgodnie z orzecznictwem z lat 20. XX w.)⁷⁰⁹.

1.2.5. Wnioski

W pracach poświęconych przedmiotowej tematyce zasadniczo jednolicie wskazuje się, że „system *civil law*”⁷¹⁰ prezentuje zdecydowanie bardziej liberalne podejście w zakresie możliwości orzekania w walucie obcej niż ma to miejsce w państwach opierających swoje prawo na tradycjach *common law*. Jeżeli rozwiązania obowiązujące w danym kraju nie

regulacja ta w kolejnym zdaniu nakazywała przewalutować zasądzoną w wyroku kwotę na dolary, a zatem *de facto* nie przewidywała ona możliwości wydania orzeczenia w walucie obcej (s. 170).

⁷⁰⁴ Z ang. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws.

⁷⁰⁵ V. Black, *Foreign...*, s. 177.

⁷⁰⁶ Zob. szeroko w zakresie tej regulacji V. Black, *Foreign...*, s. 172-178. Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 240.

⁷⁰⁷ „When all of the transactions occur in dollars, the judgement should be in dollars. Always. When they occur in some other currency, the award should be in that currency. Always.”, V. Black, *Foreign...*, s. 182. Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 245-246.

⁷⁰⁸ V. Black, *Foreign...*, s. 179; C. Proctor, *Mann...*, s. 246.

⁷⁰⁹ V. Black, *Foreign...*, s. 179, który wymienia także przykładowe orzeczenia z poszczególnych kategorii.

⁷¹⁰ J. D. Becker, *The Currency...*, s. 159.

zezwalają wprost na wydanie wyroku opiewającego na walutę zagraniczną, to kurs, według którego przelicza się walutę obcą na walutę krajową, jest w nich maksymalnie zbliżony do dnia rzeczywistej zapłaty⁷¹¹. Model ten, na skutek stopniowej ewolucji, rozwija się także w porządkach prawnych, które historycznie charakteryzowały się zdecydowanie bardziej konserwatywnym podejściem do kwestii związanych z walutami obcymi⁷¹². W ocenie większości autorów, opisane zmiany są zjawiskiem pozytywnym, nie tylko ze względu na wymagania współczesnego obrotu gospodarczego oraz postępującej globalizacji, ale także jako najbardziej odpowiadające woli zainteresowanych podmiotów⁷¹³.

W wyniku porównania historycznoprawnego rozwoju polskiego ustawodawstwa z przedstawionymi informacjami dotyczącymi wybranych zagranicznych porządków prawnych, z pewnością można uznać, że stanowisko polskiego ustawodawcy w kwestii dopuszczalności dochodzenia roszczeń i wyrokowania w walucie obcej, jest jednym z najbardziej liberalnych. Obowiązujące w Polsce regulacje wprost przewidują możliwość wydawania wyroków w walucie obcej oraz zasadniczo nie wprowadzają żadnych różnic procesowych pomiędzy roszczeniami w walucie krajowej oraz walucie zagranicznej⁷¹⁴. Tematyka ta zostanie szerzej przeanalizowana w dalszych częściach niniejszego rozdziału.

1.3. Wytoczenie i zmiana powództwa

1.3.1. Przedmiot procesu cywilnego oraz uwagi terminologiczne

Warunkiem wstępnym przeprowadzenia analizy najważniejszych zagadnień, związanych z regulacją prawną dochodzenia roszczeń pieniężnych wyrażonych w walutach obcych w ramach postępowania rozpoznawczego, jest prezentacja głównych założeń o charakterze teoretycznym i terminologicznym. Wśród przedstawicieli nauki postępowania

⁷¹¹ A. Nussbaum, *Money...*, s. 435-436; C. Proctor, *Mann...*, s. 238-239; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 159; V. Black, *Foreign...*, s. 184-187, który za F.A. Mannem wskazuje, że “(...), courts in several (...) noncommon-law countries were disposed, (...) to award judgement in currencies other than their own, or at least to apply payment-day or other late conversion dates. Some civil law countries in Europe permit this, although mainly (...), in claims for debt but not damages.” (s. 185).

⁷¹² Zmiany zachodzące w krajach tzw. Commonwealth szeroko opisuje V. Black, *Foreign...*, s. 88-143. Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 238-239; G. Żmij, *Waluta...*, s. 818.

⁷¹³ Zob. A. Nussbaum, *Money...*, s. 431-435, który w 1939 r. wskazywał, że “as a matter of fact, the Anglo-American rule results in a sweeping change of the contract, completely overriding the intent of the parties (...)” (s. 431-432); C. Proctor, *Mann...*, s. 245-246 i przytoczony tam fragment uzasadnienia w sprawie *The Amoco Cadiz*, “computing an award in [a foreign currency] and then converting to dollars creates a risk that the parties did not accept (...)”; J. D. Becker, *The Currency...*, s. 159; V. Black, *Foreign...*, s. 15-16. Por. także J. H. C. Morris, *English...*, s. 47, który także zauważa, że “if a debt is expressed in foreign currency, both parties expect to measure their rights and obligations in terms of that currency and no other.”

⁷¹⁴ Oczywiście uwaga ta dotyczy wyłącznie etapu postępowania rozpoznawczego.

cywilnego próżno bowiem szukać zgodności poglądów w definiowaniu zagadnień i terminów podstawowych, takich jak przedmiot procesu cywilnego czy powództwo. Ze względu na obszerność poruszonej problematyki, nie będzie ona w tym miejscu szczegółowo analizowana, a ograniczę się wyłącznie do wskazania głównych założeń, istotnych z punktu widzenia tematyki niniejszej pracy.

Różnorodność stanowisk autorów podejmujących próby określenia co jest przedmiotem procesu cywilnego doprowadziła na przestrzeni lat do wyodrębnienia się dwóch podstawowych grup poglądów. Przedstawiciele pierwszej z nich, wskazując przedmiot procesu cywilnego, odwołują się przede wszystkim do regulacji prawa materialnego (za pomocą różnie definiowanych przez poszczególnych autorów pojęć, takich jak „sytuacja prawna”, „prawo”, „prawo podmiotowe” czy „roszczenie materialnoprawne”). Przedstawiciele drugiej, stoją natomiast na stanowisku zgodnie z którym przedmiotem procesu jest (także różnie definiowane w literaturze) tzw. „roszczenie procesowe”, które można w uproszczeniu opisać jako „twierdzenie”⁷¹⁵, według którego pomiędzy powodem a pozwanym istnieje albo nie istnieje stosunek materialnoprawny uzasadniający przedstawione żądanie⁷¹⁶. Na gruncie niniejszej pracy, w oparciu o tezy pochodzące przede wszystkim od H. Trammera⁷¹⁷ i W. Broniewicza⁷¹⁸, przyjmuję, że przedmiotem procesu cywilnego, w którym powód dochodzi od pozwanego

⁷¹⁵ „W swym podstawowym znaczeniu termin «twierdzenie» oznacza pewne zdanie, co do którego określony podmiot żywi przekonanie, że jest ono prawdziwe”, tak M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Uzasadnianie twierdzeń, ocen i norm w prawoznawstwie*, Warszawa 1988, s. 27.

⁷¹⁶ Zob. szeroko w zakresie obu rodzajów koncepcji i ich przedstawicieli m.in. J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016, s. 311-314; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020, s. 227-229; K. Gajda-Roszczyńska, *Ewolucja koncepcji przedmiotu procesu w Kodeksie postępowania cywilnego z 1932 r. oraz Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r.*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 3, s. 385-399; K. Korzan, *Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego w kontekście prawa dostępu do sądu i prawa do powództwa* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, red. A. Marciniak, Łódź 1998, s. 175-193; A. Wiśniewska, *Przedmiotowa zmiana powództwa w procesie cywilnym*, Warszawa 1986, s. 16-22; P. Osowy, *Wyrok zasądający*, Warszawa 2020, s. 30-44; K. Weitz, *Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*. Tom I., red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 690-691; B. Karolczyk, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013, s. 66-68; W. Siedlecki, *Przedmiot postępowania cywilnego* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, red. J. Jodłowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, s. 147-229. Zob. także A. Laskowska-Hulisz, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018, s. 62-73.

⁷¹⁷ H. Trammer, *Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950, s. 14-15, który wskazuje, że „bezpośrednim przedmiotem procesu” jest „roszczenie materialne hipotetyczne, roszczenie materialne twierdzone”, które nazywa „roszczeniem formalnym”, podkreślając, że powstaje ono „z chwilą wystąpienia z nim przez powoda w procesie i posiada swój odrębny byt procesowy”.

⁷¹⁸ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 229, który wskazuje, że „roszczeniem procesowym jest twierdzenie powoda o istnieniu albo nieistnieniu określonej normy indywidualno-konkretnej, przedstawione sądowi w celu wiążącego ustalenia tego istnienia albo nieistnienia. Tak pojęte roszczenie procesowe stanowi przedmiot procesu cywilnego”. Zob. także W. Broniewicz, *Przyczyny oddalenia powództwa*, „Państwo i Prawo” 1964, nr 5-6, s. 832-834. Wskazany pogląd W. Broniewicza szeroko opisuje m.in. K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 187-190.

roszczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej, jest roszczenie procesowe, rozumiane w tym przypadku jako twierdzenie powoda o istnieniu po stronie pozwanego obowiązku przekazania do majątku powoda sumy pieniężnej wyrażonej za pośrednictwem oznaczonej, zagranicznej jednostki pieniężnej, ze względu na określone okoliczności faktyczne. Nie podzielam w związku z tym poglądów wskazujących, że termin „roszczenie procesowe” jest nazwą zbiorową⁷¹⁹, obejmującą żądanie oraz uzasadniające je okoliczności faktyczne, prezentowanych przede wszystkim przez W. Siedleckiego⁷²⁰ oraz K. Korzana⁷²¹. Jak wskazuje W. Broniewicz „powód przedstawia sądowi” roszczenie procesowe „pod zewnętrzną formą żądania i przytoczeń faktycznych”⁷²², a „figura prawna określana przez Siedleckiego jako roszczenie procesowe nie jest niczym innym niż powództwem.”⁷²³ Trafnie jednak dostrzega W. Siedlecki⁷²⁴, że przy przyjęciu, że przedmiotem procesu jest „twierdzenie”, nie może być ono uzasadnione albo bezzasadne, a wyłącznie prawdziwe albo fałszywe⁷²⁵.

Podejmując próbę uporządkowania siatki pojęciowej na gruncie niniejszej pracy, należy wskazać, że roszczenie procesowe, jako twierdzenie jest zdaniem opisowym (zdaniem w sensie logicznym) które może być prawdziwe albo fałszywe⁷²⁶. Odwołując się do tematyki niniejszej pracy, na ten moment, przykładowo możemy ująć je jako zdanie oznajmujące, że „pozwany B

⁷¹⁹ Zob. Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 2012, s. 33-34.

⁷²⁰ W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 158 i 164. Zob. stanowisko krytyczne względem tego poglądu W. Broniewicz, *Przyczyny...*, s. 833; W. Broniewicz, *Pozew i powództwo (analiza pojęć)*, „Państwo i Prawo” 1976, nr 1-2, s. 185; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 228-229 oraz dalszą polemikę W. Siedleckiego, *Przedmiot...*, s. 169-170. Por. także A. Miączyński, *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 11, s. 753-754, który odwołując się do poglądów W. Siedleckiego, wskazuje, że „roszczenie procesowe jako przedmiot procesu uzewnętrznia się w formie powództwa składającego się z dwóch koniecznych elementów: żądania i podstawy powództwa, tj. okoliczności faktycznych, które powód przytacza dla uzasadnienia swego żądania.” Zob. także m.in. A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 18-19; K. Gajda-Roszczyńska, *Ewolucja...*, s. 392-393.

⁷²¹ K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 188, „podstawa faktyczna oraz żądanie stanowią jedną całość, dla którego konstrukcja roszczenia procesowego stanowi jedynie zbiorczą nazwę.” Zob. także K. Gajda-Roszczyńska, *Ewolucja...*, s. 393-394.

⁷²² W. Broniewicz, *Przyczyny...*, s. 833. Podobnie do W. Broniewicza przedstawia to A. Miączyński, *Znaczenie...*, s. 753-754, pisząc, że „roszczenie procesowe (...) uzewnętrznia się w formie powództwa (...)”. P. Osowy (*Wyrok...*, s. 40), wskazuje, że „roszczenie formalne (procesowe)” jest „podane w powództwie”. Zob. jednak także K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 188-189, 192, który zasadniczo wskazuje, że zarówno koncepcja W. Siedleckiego jak i W. Broniewicza są prawidłowe.

⁷²³ W. Broniewicz, *Pozew...*, s. 185. Także W. Broniewicz, *Przyczyny...*, s. 833; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 228-229. Por. w tym zakresie uwagi W. Siedleckiego, *Przedmiot...*, s. 169-170.

⁷²⁴ W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 170-171.

⁷²⁵ Por. W. Broniewicz, *Przyczyny...*, s. 834 i wskazany tam H. Trammer, *Następcza...*, s. 15-18. Zob. także P. Osowy, *Wyrok...*, s. 40-41, 44. Precyzyjniej opisują to J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 313, wskazując, że „zadaniem sądu jest bowiem sprawdzenie (...), czy to twierdzenie powoda jest zgodne z rzeczywistością czy też nie.”

⁷²⁶ Zob. M. Zieliński, *Uzasadnianie...*, s. 27, „twierdzenie jest zdaniem w sensie logicznym, bo tylko zdaniem w sensie logicznym, (...) można przypisywać wartość logiczną prawdy czy fałszu.” Zob. także Z. Ziemiński, *Logika...*, s. 63-67. Zob. J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 313. Jak wskazano wyżej, nie powinno się zatem mówić o jego zasadności bądź niezasadności.

jest zobowiązany do przekazania powodowi A sumy pieniężnej X, wyrażonej w walucie obcej Z”. Teza, zgodnie z którą przedmiotem postępowania jest zdanie opisowe budzi jednak wątpliwości W. Siedleckiego, ze względu na fakt, że to „żądanie” jest elementem, który „aktualizuje obowiązek sądu jako organu państwa do zbadania zasadności tego żądania i wydania orzeczenia (...). Nie wystarcza tu (...) samo twierdzenie, (...)”⁷²⁷ Żądanie wydania orzeczenia o określonej treści jest natomiast wypowiedzią o charakterze dyrektywnym, a nie opisowym, a zatem nie można ocenić, że jest prawdziwe bądź fałszywe⁷²⁸. W ujęciu nawiązującym do poprzedniego przykładu, na gruncie niniejszej pracy, można wskazać, że będzie to wypowiedź „sądzie S, żądam wydania wyroku, nakazującego pozwanemu B wykonanie ciążącego na nim obowiązku przekazania powodowi A sumy pieniężnej X, wyrażonej w walucie obcej Z”. Konieczne jest zatem postawienie pytania o relację pomiędzy żądaniem (jako wypowiedzią dyrektywną) a roszczeniem procesowym (jako wypowiedzią opisową). W tym kontekście, W. Broniewicz prezentuje tezę, że „między powództwem i roszczeniem procesowym zachodzi stosunek podobny jak między przepisem i normą prawną”⁷²⁹. Nie jest to jednak stwierdzenie precyzyjne⁷³⁰. Wydaje się, że zasadne jest przyjęcie na tym tle stanowiska, zgodnie z którym roszczenie procesowe jest „pragmatyczną presupozycją” powództwa wytoczonego przez powoda⁷³¹. Wychodząc bowiem z założenia, że podmioty prawa działają racjonalnie, fakt, że powód żąda od sądu wydania orzeczenia nakazującego realizację określonego obowiązku, świadczy o tym, że jednocześnie twierdzi on (wierzy, uważa), że obowiązek taki istnieje⁷³². Przedmiotem badania sądu w postępowaniu rozpoznawczym nie jest zatem bezpośrednio żądanie powoda wskazane w powództwie, a

⁷²⁷ W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 171. Por. K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 189.

⁷²⁸ Zob. M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Uzasadnianie...*, s. 16-17, 57; S. Wronkowska, *Podstawowe...*, s. 12; Z. Ziemiński, *Logika...*, s. 63-64. Por. W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 170-171.

⁷²⁹ W. Broniewicz, *Przyczyny...*, s. 833. Zob. K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 192, który wskazuje, że „(...) relacja zachodząca między powództwem a roszczeniem procesowym przedstawia się jak stosunek formy do treści. (...) powództwo jest tylko formą, poprzez którą uzewnętrznia się roszczenie procesowe.” Zob. także A. Miączyński, *Znaczenie...*, s. 753-754; P. Osowy, *Wyrok...*, s. 40. W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 169, wskazywał, że „twierdzenie immanentnie tkwi w żądaniu” ale „nie wypełnia całej jego treści”.

⁷³⁰ Chociażby z tego względu, że stosunek ten jest „odwrócony” w tym znaczeniu, że w przypadku przepisu prawnego i normy prawnej wypowiedź dyrektywną wywodzi się z wypowiedzi opisowej, a w przypadku roszczenia procesowego i żądania odwrotnie. Dodatkowo, co zostało szerzej opisane w dalszej części rozważań, wskazane przez W. Broniewicza powództwo składa się zarówno z elementu dyrektywnego (żądanie) i opisowego (twierdzenia faktyczne).

⁷³¹ Por. szeroko R. Sarkowicz, *Poziomowa interpretacja tekstu prawnego*, Kraków 1995, s. 136-144, 148-156. Tekst ten dotyczy przede wszystkim presupozycji w interpretacji norm prawnych, jednak niektóre z tez mają charakter uniwersalny, tym bardziej że zarówno żądanie powoda, jak i normy prawne są wypowiedziami dyrektywnymi. W ujęciu R. Sarkowicza będzie to przykład „presupozycji słabej” tj. takiej, która nie jest „odporna na negację” (s. 140-144).

⁷³² Por. R. Sarkowicz, *Poziomowa...*, s. 152-156, który wskazuje m.in., że „(...) jednym z najbardziej podstawowych elementów procesu komunikacji językowej jest założenie, że racjonalni uczestnicy tego procesu wierzą w prawdziwość tego, co mówią, i dla swej wiary mają jakieś uzasadnienie” (s. 152).

twierdzenie, które można z niego wywieść (będące jego pragmatyczną presupozycją) i to niezależnie od faktu, że nie jest ono bezpośrednio wyartykułowane⁷³³.

Uzupełniając tę część rozważań należy jeszcze wskazać jaka relacja zachodzi pomiędzy ww. pojęciami a drugim niezbędnym elementem powództwa, tj. „wskazaniem faktów, na których powód opiera swoje żądanie” (art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c.). Zasadniczo niesporne jest, że twierdzenia powoda o faktach mają na celu uzasadnić żądanie i podlegają weryfikacji w toku procesu. Wraz z żądaniem dookreślają one co będzie przedmiotem rozstrzygnięcia⁷³⁴. Z oparcia żądania o pewne twierdzenia o faktach, możemy racjonalnie wywodzić (ponownie wykorzystując pojęcie presupozycji), że powód twierdzi (wierzy, uważa), że z tych właśnie faktów wynika obowiązek, którego wykonania się on domaga⁷³⁵. Rozszerzając wcześniejszy przykład, w uproszczeniu możemy przedstawić to jako zdanie opisowe, zgodnie z którym „ze względu na zaistniałe okoliczności faktyczne F pozwany B jest zobowiązany do przekazania powodowi A sumy pieniężnej X, wyrażonej w walucie obcej Z”. Wskazane ujęcie pozwala na podkreślenie różnic pomiędzy roszczeniem procesowym jako twierdzeniem (zdaniami logicznymi) będącym przedmiotem procesu, a twierdzeniami powoda o faktach, które stanowią uzasadnienie przedstawionego przez niego żądania⁷³⁶.

⁷³³ Na tym gruncie nietrafna jest zatem krytyka przedstawiona przez W. Siedleckiego, który wskazuje, że żądanie musi stanowić konieczny element przedmiotu procesu (W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 170-171). Por. także K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 188-190.

⁷³⁴ Zob. szeroko m.in. K. Weitz, *Związanie...*, s. 691-697; P. Osowy, *Wyrok...*, s. 37-38; A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 14-16, 22-25, która wskazuje, że „(...) podstawa faktyczna powództwa stanowi ogół okoliczności przytoczonych przez powoda na uzasadnienie przedstawionego przez niego żądania. Pełni ona istotną funkcję jako podstawowy element powództwa, gdyż precyzując żądanie, wyznacza wraz z nim granice, w jakich odbywa się proces, (...)”; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 222-224; W. Broniewicz, *Pozew...*, s. 179-181; H. Trammer, *Następcza...*, s. 15-18; A. Miączyński, *Znaczenie...*, s. 753-754; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 305-306; W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 158.

⁷³⁵ Nie prezentują zagadnień związanych z teoriami substancjonowania i indywidualizacji, m.in. z tego względu, że dotyczą one przede wszystkim materialnoprawnych koncepcji przedmiotu procesu, tak m.in. A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 23; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 222-223. W zakresie tej problematyki, zob. szerzej m.in. Z. Fenichel, *Podstawa powództwa, jej zmiana i związek z prawomocnością wyroku*, cz. I, „Polski Proces Cywilny” 1938, nr 9-10, s. 276-282; Z. Hahn, *Podstawa i zmiana powództwa ze stanowiska teorii indywidualizacji i substancjonowania*, „Palestra” 1935, nr 3, s. 199-218; A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 22-24; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 305-306.

⁷³⁶ Odmienne kwestie te ujmuje W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 170-172, który zdaje się przyjmować, że jedynym elementem mającym charakter opisowy są twierdzenia faktyczne, o których mowa w art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. Rozróżnienie to jest widoczne m.in. u W. Broniewicza (*Przyczyny...*, s. 833), który wskazuje, że „(...) pod zewnętrzną formą żądania i przytoczeń faktycznych, powód przedstawia sądowi twierdzenie o istnieniu (nieistnieniu) danej normy prawnej jednostkowo-konkretnej celem uzyskania wiążącego ustalenia tego istnienia (nieistnienia)” oraz u H. Trammera, *Następcza...*, s. 15-18. Zob. także K. Korzan, *Roszczenie...*, s. 188-190, który ocenia, że „rozbieżności” w zakresie rozumienia roszczenia procesowego przez poszczególnych autorów zasadniczo „mają znaczenie peryferyjne i wynikają z tzw. przysłowiowej gry słów.” Wskazuje on jednak (s. 189), że „omawianego twierdzenia nie można wiązać jedynie z podstawą faktyczną, gdyż rozciąga się ono również (...) na «żądanie» (...)”

Podsumowując, przy założeniu, że podmioty prawa działają racjonalnie, wytoczenie przez powoda powództwa, w którym:

- 1) żąda on od sądu S wydania wyroku nakazującego pozwanemu B, aby wykonał ciężący na nim obowiązek przekazania powodowi A sumy pieniężnej X, wyrażonej w walucie obcej Z,
 - 2) na uzasadnienie tego żądania przytacza on okoliczności F,
- presuponuje⁷³⁷, że równocześnie twierdzi on, że ze względu na zaistniałe okoliczności faktyczne F, pozwany B jest zobowiązany do przekazania powodowi A sumy pieniężnej X, wyrażonej w walucie obcej Z. Ustalenie prawdziwości tego twierdzenia (presupozycji) jest przedmiotem procesu o zapłatę, a od jego prawdziwości uzależniona jest zasadność żądania (i jego uwzględnienie albo oddalenie)⁷³⁸.

1.3.2. Treść żądania powoda

W teorii postępowania cywilnego tradycyjnie wyróżnia się trzy rodzaje powództw, tj. powództwo o zasądzenie świadczenia, powództwo o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego i powództwo o ustalenie istnienia albo nieistnienia prawa lub stosunku prawnego⁷³⁹. W praktyce, obok tego tradycyjnego trójpodziału, możemy wyróżnić także powództwo łączące w sobie cechy zarówno powództwa o zasądzenie, jak i o ukształtowanie, którego przykład odnajdujemy w art. 632 § 2 k.c.⁷⁴⁰ Żądanie wydania wyroku zasądzającego od pozwanego sumę pieniężną wyrażoną w walucie obcej niewątpliwie składa się na pierwszy z wymienionych rodzajów powództw, tj. powództwo o zasądzenie świadczenia⁷⁴¹, ewentualnie o ukształtowanie i zasądzenie świadczenia.

⁷³⁷ W zaprezentowanym wcześniej ujęciu, zob. uwagi P. Sarkowicza, *Poziomowa...*, s. 136-144, 146-156, dotyczące „presupozycji pragmatycznych” i „presupozycji słabych”, który wskazuje (s. 154) m.in., że „(...) choć teza, że presupozycje dyrektyw są prawdziwe (przynajmniej w świetle wiedzy posiadanej przez ich autora) w żaden sposób nie wynika (i nie może wynikać) z samej wypowiedzi dyrektywnej, to jednak za przyjęciem ich prawdziwości przemawia szereg argumentów o charakterze pragmatycznym.”

⁷³⁸ Zob. m.in. W. Broniewicz, *Przyczyny...*, s. 833-834; H. Trammer, *Następcza...*, s. 17-18; A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 24-25; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 313, z tą jednak uwagą, że część ze wskazanych autorów (co było analizowane wcześniej) posługuje się zwrotami „bezzasadność” albo „zasadność” roszczenia, co w świetle wskazanych uwag nie jest prawidłowe (por. W. Siedlecki, *Przedmiot...*, s. 170-171).

⁷³⁹ Zob. m.in. J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 306-310; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 218-224; A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 25-33; W. Broniewicz, *Pozew...*, s. 180-181.

⁷⁴⁰ Zostało ono szerzej przedstawione w pkt. 1.4.3.

⁷⁴¹ Należy jednak mieć na uwadze pewne różnice terminologiczne jakie występują na tym tle pomiędzy prawem procesowym cywilnym a prawem materialnym. Zasadniczo to nie świadczenie będzie bowiem przedmiotem zasądzenia, a wyłącznie jego element, czyli roszczenie, odpowiadające jednemu ze składających się na

Analizę problematyki treści żądania powoda należy zacząć od ustalenia wzajemnego stosunku pomiędzy żądaniem zasądzenia sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej a żądaniem zasądzenia równowartości tej sumy w walucie krajowej. W pierwszym rozdziale niniejszej pracy wskazano, że świadczenia pieniężne opiewające na różne waluty są świadczeniami odrębnymi (nie zachodzi między nimi stosunek tożsamości), przynależącymi do tej samej kategorii rodzajowej świadczeń pieniężnych⁷⁴². Konsekwentnie zatem, konieczne jest traktowanie ich jako odrębnych roszczeń w kontekście procesowym. Żądanie przez powoda zasądzenia od pozwanego sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej oraz żądanie zasądzenia kwoty stanowiącej jej równowartość wyrażoną w złotych, stanowią punkt wyjścia dla dwóch różnych roszczeń procesowych i nie są elementami czy wariantami szerszego roszczenia o zasądzenie pewnej wartości ekonomicznej lub „kwoty pieniężnej”⁷⁴³.

Znaczenie tego rozróżnienia ujawnia się przede wszystkim na gruncie regulacji prawnych dotyczących przerwania biegu przedawnienia roszczeń (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.), na co niewątpliwie wskazuje stan faktyczny oraz uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14⁷⁴⁴. W dużym uproszczeniu, stan faktyczny na tle którego zapadło orzeczenie, prezentował się następująco: w 2009 r. sąd okręgowy oddalił powództwo, w którym powód żądał zasądzenia 753.129,84 PLN, ze względu na fakt, że w umowie będącej podstawą roszczenia cenę nabycia towarów określono jako 114.972,98 EUR. Sąd apelacyjny zmienił wyrok i zasądził żadaną kwotę w złotówkach, a następnie Sąd Najwyższy w 2011 r. uchylił orzeczenie sądu II instancji i skierował sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd apelacyjny, ponownie rozpoznając sprawę, uchylił wyrok sądu okręgowego i także przekazał temu sądowi

świadczenie obowiązków. Zwraca na to uwagę przede wszystkim A. Klein (*Elementy...*, s. 44), wskazując, że „(...) wierzyciel nie może bezpośrednio dochodzić spełnienia świadczenia, lecz tylko wykonania poszczególnych obowiązków ciążących na stronie będącej dłużnikiem.” Zob. także I. Karasek-Wojciechowicz, *Pojęcie roszczenia oraz kompetencja zaskarżalności roszczenia w polskim prawie cywilnym* [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013, s. 308. Ze względu na wskazane różnice terminologiczne, będę posługiwał się pojęciami roszczenia, obowiązku oraz świadczenia przyjmując jednocześnie, że obowiązek przekazania sumy pieniężnej w walucie obcej jest jedynym obowiązkiem składającym się na świadczenie dłużnika.

⁷⁴² Zob. szerzej uwagi przedstawione w pierwszym rozdziale i przytoczoną tam literaturę, w szczególności J. Pisuliński [w:] *Wykonanie...*, s. 172, który wskazuje, że „wprawdzie świadczenia pieniężne wyrażone w różnych walutach są świadczeniami tego samego rodzaju, ale nie są świadczeniami identycznymi.”

⁷⁴³ Odmiennie stanowisko w tym przedmiocie zaprezentował przede wszystkim M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 375, w kontekście zakazu orzekania co do rzeczy nieobjętej żądaniem lub ponad żądanie, wskazując, że „(...) nie jest (...) innym przedmiotem przysądzenie kwoty pieniężnej w innej walucie, bo przedmiotem wyroku nie przestaje być kwota pieniężna.” Warto w tym miejscu przytoczyć także orzeczenie SN z 19.01.1928 r., III R. 933/27, „Przegląd Prawa i Administracji: orzecznictwo w zakresie Małopolski” 1928, s. 172-173, w którym stwierdził on, że wskazanie „zastępcy strony powodowej na rozprawie odwoławczej, że w miejsce 35 dol. żąda ich równowartości w kwocie 311 zł. 50 gr. zpn., (...)” stanowi jedynie „należyte sprecyzowanie, (...) żądania skargą dochodzonego, a nie (...) jakiegoś innego roszczenia”. Zagadnienia te będą szerzej analizowane także w dalszej części niniejszego rozdziału.

⁷⁴⁴ Wyrok SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14, LEX nr 1583512.

sprawę do ponownego rozpoznania. Powód, który wcześniej bezskutecznie próbował wystąpić z dodatkowym żądaniem ewentualnym przed sądem apelacyjnym, ponowił to żądanie przed sądem I instancji oraz zażądał ewentualnego zasądzenia ww. kwoty pieniężnej w euro. Pozwany podniósł zarzut przedawnienia, który nie został uwzględniony ani przez sądy powszechne ani przez Sąd Najwyższy. W ocenie tego ostatniego „dokonana przez powoda zmiana powództwa nie stanowiła (...) zgłoszenia nowego powództwa zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, żądanie ewentualne powoda, oparte na tym samym stosunku zobowiązaniowym nie miało samodzielnego bytu. Przy zachowaniu ciągłości postępowania zmieniła się tylko treść żądania powoda (...) przy niezmienionej, uzasadniającej je podstawie faktycznej. W żądaniu ewentualnym, powód domagał się spełnienia tego samego świadczenia pieniężnego, które od początku było przedmiotem zobowiązania pozwanego na podstawie łączącej strony umowy, a jedynie wartość ekonomiczna sumy pieniężnej, którą miał świadczyć pozwany określił przez odwołanie się do innej waluty, niż w żądaniu pozwu.” Konsekwentnie, Sąd Najwyższy uznał, że wytoczenie powództwa wyrażonego w złotych, przerywa bieg terminu przedawnienia także w stosunku do ewentualnego roszczenia wyrażonego w euro, jeżeli wynikają one z tego samego stosunku zobowiązaniowego („niezmienionej podstawy faktycznej”). Konieczne jest podkreślenie, że w przedstawionym przypadku roszczenie ewentualne w euro pojawiło się dopiero po kilku latach prowadzenia postępowania.

Na gruncie zaprezentowanych wcześniej twierdzeń, dotyczących odrębności świadczeń wyrażonych w różnych walutach, stanowisko przedstawione przez Sąd Najwyższy jest niesłuszne⁷⁴⁵. Żądanie zasądzenia sumy pieniężnej wyrażonej w jednej walucie, nie przerywa i nie może przerywać biegu przedawnienia w stosunku do roszczeń wynikających z tego samego stosunku prawnego, wyrażonych w innych walutach⁷⁴⁶. Twierdzenie o prawidłowości takiego poglądu mogłoby się obronić wyłącznie w przypadku, w którym, na gruncie prawa materialnego, roszczenia wyrażone w różnych walutach, mające podstawę w identycznych

⁷⁴⁵ Jest ono także wewnętrznie sprzeczne, ponieważ we wcześniejszej części uzasadnienia Sąd Najwyższy wskazał, że „(...)”, gdyby nie doszło do skutecznego zgłoszenia przez powoda żądania ewentualnego (...) zasądzenie na rzecz powoda kwoty wyrażonej w innej walucie niż określona w pozwie, tj. w euro wykraczałoby poza zakres prawa podmiotowego poddanego przez powoda ochronie sądowej, wyznaczającego granice rozpoznania sprawy i w dalszej kolejności zakres orzekania przez sąd. Naruszałoby to zakaz orzekania ponad żądanie, który dotyczy możliwości zastępowania przez sąd jednej waluty inną, (...)”.

⁷⁴⁶ Trafnie oceniono to zagadnienie w wyroku SA w Katowicach z 28.12.2017 r., V ACa 163/17, Legalis 2027035, w którym wskazano wprost, że „(...) wystąpienie z powództwem o zapłatę wyrażonym w złotych nie mogło doprowadzić do przerwania biegu przedawnienia roszczenia wyrażonego w euro.” Podobnie wyrok SA w Krakowie z 2.09.2014 r., I ACa 739/14. Odmienne jednak wyrok SA w Szczecinie z 20.12.2021 r., I AGa 60/21, LEX nr 3347384. Zob. także A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, s. 214-215, 260, która wskazuje, że w aktualnym stanie prawnym nie można uznać, że w związku z wytoczeniem powództwa dochodzi do przerwania biegu przedawnienia w stosunku do roszczeń, które „wynikają z faktów przytoczonych przez powoda”, lecz nie zostały objęte żądaniem.

okolicznościach faktycznych oraz reprezentujące tą samą wartość, byłyby tożsame, w tym znaczeniu, że uznawalibyśmy je za różne sposoby wyrażenia tego samego świadczenia czy obowiązku polegającego na przeniesieniu określonej wartości ekonomicznej. Wynikiem zaakceptowania takiego poglądu byłaby jednak konieczność przyjęcia, że każde zobowiązanie pieniężne, może zostać wykonane w dowolnej walucie, ponieważ niezależnie od waluty, którą się posłużymy, zgodnie z tezą Sądu Najwyższego, będzie to „to samo świadczenie pieniężne”. Stanowisko przedstawione we wskazanym orzeczeniu przez Sąd Najwyższy nie jest jednak stanowiskiem dominującym w literaturze i orzecznictwie⁷⁴⁷.

Omawiając problematykę treści żądania powoda, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie z art. 187 § 1 pkt 1 *in principio* k.p.c. musi być ono „dokładnie określone”. Zwrot ten, w kontekście żądania zasądzenia sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej jest rozumiany jako wymóg wskazania zarówno jednostki pieniężnej (waluty), jak i liczby tych jednostek⁷⁴⁸. Rozważania przeprowadzone w poprzednim rozdziale w sposób jednoznaczny prowadziły do wniosku, że niezależnie od upływu terminu zapłaty oraz rodzaju zobowiązania pieniężnego w walucie obcej (czy ma ono charakter zwykły czy efektywny), na podstawie prawa materialnego wierzyciel może skutecznie domagać się wyłącznie spełnienia świadczenia w walucie obcej⁷⁴⁹. Teza ta pozostaje aktualna także na gruncie procesowym, ponieważ polskie prawo procesowe cywilne w zakresie postępowania rozpoznawczego nie przewiduje obowiązku lub uprawnienia do dochodzenia równowartości waluty obcej w złotych, co jak wcześniej wskazywano, przez wiele lat było (i częściowo nadal jest)

⁷⁴⁷ Zagadnienia te zostaną szerzej przedstawione w pkt. 1.3.4. i 1.4.1. na tle konkretnych regulacji procesowych. W tym miejscu zob. przykładowo wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14; wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r., I ACa 1176/19, Legalis 2617943, gdzie wskazano, że „roszczenie wyrażone w walucie obcej jest innym roszczeniem niż żądane świadczenie pieniężne wyrażone w walucie polskiej”; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16, „wskazanie zatem w toku postępowania innej waluty nie oznacza tylko żądania przekazania innej ilości innego pieniądza, Polskie prawo w art. 358 § 1 KC w związku z art. 365 § 1 KC wskazuje bowiem, że świadczenia pieniężne wyrażone w walutach obcych są świadczeniami rodzajowo odmiennymi” (z tym zastrzeżeniem, że nie powinno być użyte słowo „rodzajowo” oraz niezasadne jest odwołanie do instytucji zobowiązania przemiennego). Analogiczne twierdzenia, dotyczące odmienności świadczeń w świetle art. 358 § 1 k.c. oraz 365 § 1 k.c. pojawiły się jednak także w wyroku SA w Katowicach z 28.12.2017 r., V ACa 163/17; wyroku SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18, LEX nr 2668061 oraz wyroku SA w Gdańsku z 26.10.2018 r., V ACa 378/16. Nietrafna teza, zgodnie z którą zmiana waluty jest traktowana jako odmienny sposób spełnienia świadczenia pieniężnego, pojawia się natomiast w wyroku SA w Szczecinie z 20.12.2021 r., I AGa 60/21.

⁷⁴⁸ Zob. wyrok SN z 28.04.1998 r., III CKN 712/97, Legalis 32310, „w wypadku roszczeń pieniężnych żądanie jest dokładnie określone wtedy, gdy wskazuje konkretną sumę, wyrażoną za pomocą liczby jednostek pieniężnych oraz nazwy waluty”. Analogicznie wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r., I ACa 1176/19. Zob. także G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 327; G. Żmij, *Prawo...*, s. 220; G. Gorceżyński, *Zasada...*, s. 79. Stanowisko takie nie budziło wątpliwości już w 20-leciu międzywojennym, zob. m.in. M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 216-217.

⁷⁴⁹ Jak już sygnalizowano, pogląd odmienny był przyjmowany m.in. w niektórych orzeczeniach SN w latach 2001-2002, tj. w wyroku z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00 oraz wyroku z 8.02.2002 r., II CKN 671/00, w oparciu jednak o obowiązującą wówczas zasadę walutowości. W aktualnej literaturze reprezentuje go przede wszystkim P. Machnikowski.

charakterystyczne dla krajów systemu *common law*⁷⁵⁰. Z tego względu powództwo wytoczone w walucie innej, niż ta do której świadczenia zobowiązany jest dłużnik, powinno zostać oddalone przez sąd jako niezasadne. Reguły tej nie zmienia oświadczenie dłużnika, który w oparciu o art. 358 § 1 k.c. informuje wierzyciela, że zamierza zapłacić w walucie krajowej. Jak już bowiem wskazywano, oświadczenie takie nie modyfikuje zobowiązania i nie ma wpływu na treść roszczenia materialnoprawnego przysługującego wierzycielowi⁷⁵¹.

Z uwagi na wprowadzenie art. 319¹ k.p.c. należy przyjąć, że żądanie powoda wyrażone w walucie obcej może także obejmować zastrzeżenie, że „świadczenie pieniężne może zostać spełnione wyłącznie w walucie obcej”. W przypadku, w którym zobowiązanie w walucie obcej ma charakter efektywny, żądanie takie nie jest niezbędne, ponieważ okoliczność ta zostanie uwzględniona przez sąd z urzędu⁷⁵². Jeżeli jednak zostanie ono zawarte w żądaniu, a w toku postępowania zostanie ustalone, że zobowiązanie w walucie obcej nie miało charakteru efektywnego, sąd powinien oddalić powództwo w tym zakresie.

W opracowaniach poświęconych postępowaniu cywilnemu powszechnie przyjmuje się, że żądanie powoda w powództwie o zasądzenie świadczenia może uwzględniać upoważnienie przemienne bądź może mieć charakter ewentualny⁷⁵³. Posłużenie się tą pierwszą konstrukcją, poprzez sformułowanie żądania zasądzenia sumy pieniężnej w walucie obcej z jednoczesnym wskazaniem, że dłużnik może zwolnić się ze zobowiązania poprzez świadczenie w walucie polskiej, może być uzasadnione na gruncie powództwa o zasądzenie świadczenia w walucie obcej, w sytuacji, w której zobowiązanie nie zawiera zastrzeżenia efektywnej zapłaty w tej walucie, a zastosowanie znajduje art. 358 § 1 k.c. Uwzględnienie uprawnienia dłużnika wynikającego z art. 358 § 1 k.c. nie jest jednak niezbędne dla treści żądania, które może obejmować wyłącznie wydanie wyroku zasądzającego w walucie obcej⁷⁵⁴. Nie powinno ono

⁷⁵⁰ Jak wskazuje C. Proctor (*Mann...*, s. 234), mimo zmian zasadniczo dopuszczających możliwość dochodzenia roszczeń i orzekania w walutach obcych, w niektórych państwach nadal przyjmuje się, że wierzyciel może wybrać pomiędzy dochodzeniem waluty obcej a dochodzeniem jej równowartości w walucie krajowej, przykładem takiego kraju jest np. Australia. Szerzej ewolucję prawa australijskiego w tym zakresie opisuje V. Black, *Foreign...*, s. 124-129. C. Proctor (*Mann...*, s. 241) zwraca także uwagę na istniejące uprawnienie do żądania zapłaty w walucie krajowej na gruncie prawa amerykańskiego, co zostało potwierdzone w sądownictwie federalnym w wyroku z 9.09.2002 r., *Reliastar Life Insurance v. IOA Re, Inc.*, 303 F.3d 874 (8th Cir. 2002), w którym wskazano, że „we infer from the Supreme Court's discussion in *Hicks* that such awards may be ordered to be paid in U.S. dollars, if the plaintiff so requests (...), but that a district court is not required to order the award to be paid in U.S. currency.”

⁷⁵¹ Zob. rozdział II, pkt 4.2.

⁷⁵² Zob. pkt 1.4.2.

⁷⁵³ Zob. m.in. J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 307-308; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 219; P. Osowy, *Powództwo o zasądzenie świadczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2002, nr 6, s. 63.

⁷⁵⁴ D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.3; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2271-2272; F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 303-306. Por. B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 650, który wskazuje, że „w przypadku, gdy

być także uwzględniane przez sąd w treści wyroku z urzędu⁷⁵⁵. Z praktycznym wykorzystaniem konstrukcji żądania ewentualnego spotykamy się natomiast w tych przypadkach, w których powód spodziewa się, że pozwany może wyrazić zgodę na przewalutowanie zobowiązania w trakcie sporu⁷⁵⁶ albo w przypadku zmiany powództwa poprzez rozszerzenie żądania pierwotnie wyrażonego wyłącznie w złotych⁷⁵⁷. Wykorzystując konstrukcję żądania ewentualnego w sprawach walutowych należy mieć jednak na uwadze, że jest to rozwiązanie nieefektywne, ponieważ ostatecznie prowadzi do oddalenia powództwa w zakresie żądania wyrażonego w niewłaściwej jednostce pieniężnej.

1.3.3. Wartość przedmiotu sporu i wartość przedmiotu zaskarżenia

Fakt wytoczenia powództwa, zawierającego żądanie zasądzenia sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej, aktualizuje pytanie o konieczność oraz sposób oznaczenia wartości przedmiotu sporu w rozumieniu art. 19 k.p.c. oraz wartości przedmiotu zaskarżenia w rozumieniu art. 368 § 2 i art. 398⁴ k.p.c. Wartość przedmiotu sporu i wartość przedmiotu zaskarżenia pełnią istotne role w procesie cywilnym, decydując m.in. o właściwości rzeczowej sądu powszechnego, wysokości opłaty stosunkowej od pozwu, wysokości wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego czy dopuszczalności wniesienia skargi kasacyjnej⁷⁵⁸.

Ze względu na tematykę niniejszej pracy, podstawowym zagadnieniem jest dokonanie wykładni art. 19 § 1 k.p.c., zgodnie z którym „w sprawach o roszczenia pieniężne, zgłoszone choćby w zamian innego przedmiotu, podana kwota pieniężna stanowi wartość przedmiotu sporu”. Jak już wskazywano, nie może budzić wątpliwości, że roszczenia wyrażone w walucie

świadczenie pieniężne zostało wyrażone w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, wyrok uwzględniający powództwo powinien zasądzać świadczenie w tej walucie bez żadnych zastrzeżeń odnoszących się do upoważnienia przemiennego (...)”. Niezależnie od faktu, że ww. stanowisko dotyczy bezpośrednio treści orzeczenia, wydaje się, że zasadne jest przyjęcie, że w ocenie autora także żądanie powinno być wolne od tego rodzaju zastrzeżeń.

⁷⁵⁵ Zob. pkt 1.4.1.

⁷⁵⁶ Zob. przytaczane już T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 284; M. Lemkowski, *Glosa(...)V CKN 1840/00*, s. 711-713; K. Zagrobelny, *Glosa(...)V CKN 1840/00*, s. 223; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nr 7; wyrok SN z 15.10.1998 r., I CKN 863/97; wyrok SN z 16.09.2011 r., IV CSK 75/11; postanowienie SN z 8.01.2019 r., IV CSK 236/18. Por. także stan faktyczny będący podstawą wyroku SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00, w którym „w toku procesu pozwany kwestionował wyłącznie kurs marki niemieckiej, według którego strona powodowa, a także biegli dokonali rozliczenia, stanowiącego podstawę żądanej przez stronę powodową zapłaty w złotych polskich. W składanych oświadczeniach pozwany wręcz domagał się rozliczeń w złotych polskich.” Zob. także wyrok SA w Łodzi z 26.09.2013 r., I ACa 469/13, LEX nr 1375809, wskazany przez K. Zagrobelny [w:] *Wykładnia...*, s. 250.

⁷⁵⁷ Jak w stanie faktycznym będącym podstawą wyroku SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14.

⁷⁵⁸ Zob. m.in. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 159; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 198; M. Trzepiński, *Wartość przedmiotu sprawy w postępowaniu cywilnym*, „Przeгляд Sądowy” 1998, nr 7-8, s. 142-143.

obcej są, co do zasady, roszczeniami pieniężnymi, a kwoty wyrażone w walucie obcej są zasadniczo kwotami pieniężnymi. Językowe brzmienie art. 19 § 1 k.p.c. przemawia w tym przypadku jednoznacznie za uznaniem, że w sytuacji dochodzenia przez powoda roszczenia wyrażonego w walucie obcej, kwota pieniężna w tej walucie stanowi wartość przedmiotu sporu. Takie stanowisko w literaturze zaprezentował przede wszystkim G. Żmij⁷⁵⁹, zostało ono także wyrażone w okresie poprzedzającym wejście w życie k.p.c. z 1930 r.⁷⁶⁰

Konkurencyjny pogląd przedstawił M. Trzepiński⁷⁶¹, wskazując, że „(...)”, jeśli chodzi o wartość przedmiotu sporu oznaczoną w walucie obcej, to nie jest to «oznaczona kwota pieniężna» w rozumieniu art. 19 § 1 k.p.c. w zw. z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c.”⁷⁶² Jego akceptacja prowadzi w istocie do zawężającego rozumienia pojęć „roszczenie pieniężne” i „kwota pieniężna” z art. 19 § 1 k.p.c., jednakże ze względów funkcjonalnych należy uznać, że w tym przypadku jest to uzasadnione. Jak już bowiem sygnalizowano, konstrukcje wartości przedmiotu sporu i wartości przedmiotu zaskarżenia znajdują swoje zastosowanie przede wszystkim przy ustalaniu właściwości rzeczowej sądów powszechnych oraz przy obliczaniu wysokości opłaty sądowej od pozwu bądź kwoty wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika. Ustawowe wartości, będące podstawą tego rodzaju ustaleń bądź obliczeń są natomiast wyrażane wyłącznie w walucie polskiej⁷⁶³. W pełni racjonalne jest zatem wymaganie przeliczenia waluty obcej na walutę polską w tych przypadkach, w których jest to niezbędne

⁷⁵⁹ G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 328; G. Żmij, *Prawo...*, s. 221. Nie do końca jasne jest jednak sformułowanie autora, że „(...)” pozornie nie wydaje się konieczne dodatkowe oznaczenie wartości przedmiotu sporu w złotych”, a konkretnie na czym polega wspomniana „pozorność”.

⁷⁶⁰ Zob. orzeczenie SN z 24.06.1924 r., Rw. 53/24, „Przegląd Prawa i Administracji: orzecznictwo w zakresie Małopolski” 1924, s. 304-305, zgodnie z którym „jeżeli przedmiotem sporu jest suma pieniężna, wyrażona w walucie zagranicznej, to wartością przedmiotu sporu jest ta suma podług kursu giełdowego; (...)”. Poddano tam także krytyce „zupełnie przeciwne” orzeczenie SN z 22.07.1924 r., Rw. 984/24, wskazując, że „wedle §§ 54-56 n. j. powód ma oznaczać w skardze wartość przedmiotu sporu tylko tam, gdzie przedmiotem sporu nie są pieniądze. Jeżeli chodzi o zapłatę sumy pieniężnej – bez względu na rodzaj waluty – wartością jest sama ta suma.” W krytykowanym orzeczeniu z 22.07.1924 r. SN uznał natomiast, że „(...)” sąd odwoławczy nie mógł (...) oznaczyć wartości wyżej, niż to było w sądzie pierwszej instancji (...)”. Oba orzeczenia zostały wydane na gruncie § 54 i 56 ustawy z 1.08.1895 o wykonywaniu sądownictwa i właściwości sądów zwyczajnych w sprawach cywilnych (norma jurysdykcyjna) razem z ustawą zaprowadzającą ustawę o wykonywaniu sądownictwa i właściwości sądów zwyczajnych w sprawach cywilnych, z późniejszymi zmianami, por. A. Balasits, *Wydawnictwo ustaw austriackich w polskim przekładzie, t. I, cz. I., Norma jurysdykcyjna*, Lwów 1895, s. 49-51.

⁷⁶¹ M. Trzepiński, *Sprawdzanie wartości przedmiotu sprawy w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 4, s. 110. Teza ta nie została jednak bardziej szczegółowo uzasadniona, ponieważ autor poprzestał na powołaniu się na obowiązującą wówczas zasadę walutowości oraz wyrok SN z 18.05.1984 r., I CR 121/84, Legalis 24221.

⁷⁶² Zwracają na to uwagę także R. Flejszar [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424¹²*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020, kom. do art. 19, nb. 30; T. Wiśniewski, J. Klimkowicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021, kom. do art. 19, pkt 1.

⁷⁶³ Por. art. 17 pkt 4, art. 87² § 2, art. 398² § 1, art. 505¹ § 1, art. 505⁸ § 4, art. 519¹ § 2 i § 4 pkt 4 k.p.c. czy art. 13 ustawy z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1144 ze zm.). Kwestię tę dostrzega także G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 328; G. Żmij, *Prawo...*, s. 221-222.

do zbadania konieczności zastosowania konkretnych norm procesowych⁷⁶⁴. Pogląd ten pośrednio⁷⁶⁵ znajduje potwierdzenie w art. 126¹ § 3 k.p.c., zgodnie z którym „wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia podaje się w złotych, zaokrąglając w górę do pełnego złotego.” Konieczność odrębnego oznaczania wartości przedmiotu sporu bądź wartości przedmiotu zaskarżenia w przypadku roszczeń wyrażonych w walutach obcych jest obecnie jednolicie aprobowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁷⁶⁶. Jeśli powód nie oznaczy wartości przedmiotu sporu w złotych a jedynie przedstawi żądanie zasądzenia roszczenia w walucie obcej, powinno to skutkować wezwaniem do usunięcia braków formalnych w trybie art. 130 § 1 k.p.c.⁷⁶⁷

Przyjęcie ww. wykładni art. 19 § 1 i 2 k.p.c. doprowadziło do wykształcenia się dwóch kolejnych, niemal powszechnie uznawanych w orzecznictwie i literaturze, zasad związanych z wartością przedmiotu sporu i wartością przedmiotu zaskarżenia. Przede wszystkim, przyjmuje się, że suma pieniężna będąca przedmiotem obowiązku, o którym mowa w roszczeniu procesowym, powinna być przeliczona na walutę polską według kursu NBP z dnia wniesienia powództwa⁷⁶⁸. Dodatkowo, „oznaczenie przez powoda wartości przedmiotu sporu z

⁷⁶⁴ Zob. także T. Szanciło [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, red. T. Szanciło, Legalis 2019, kom. do art. 126¹, nb. 5.

⁷⁶⁵ Stosowanie art. 126¹ § 3 k.p.c. jest bowiem uzależnione od wcześniejszego ustalenia, że kwota w walucie obcej nie jest „oznaczoną kwotą pieniężną” w rozumieniu art. 126¹ § 1 k.p.c. Dopiero wówczas może on znaleźć zastosowanie. Por. jednak D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.6, „(...) wg obowiązujących przepisów wartość przedmiotu sporu przy żądaniu świadczenia w walucie obcej należy oznaczyć w złotychkach (por. art. 126¹ § 3 k.p.c.).”

⁷⁶⁶ Zob. m.in. wyrok SN z 18.05.1984 r., I CR 121/84, przy czym już wówczas sąd w uzasadnieniu wskazał, że zawężająca interpretacja art. 19 § 1 k.p.c. jest „powszechnie przyjmowana” oraz postanowienie SN z 8.08.2008 r., V CZ 49/08, Legalis 122748, w którym wskazano, że „(...) powód, wnosząc o zasądzenie sumy wyrażonej w walucie obcej, obowiązany jest - zgodnie z art. 19 § 2 KPC - oznaczyć w pozwie kwotą pieniężną wartość przedmiotu sporu. Przyjmuje się bowiem powszechnie, że reguła wyrażona w art. 19 § 1 KPC odnosi się tylko do roszczeń określonych w kwocie wyrażonej w pieniądzu polskim.”

⁷⁶⁷ Niezależnie od faktu, że sąd jest w stanie samodzielnie obliczyć wartość przedmiotu sporu, zob. postanowienie SN z 8.08.2008 r., V CZ 49/08. Por. odmiennie orzeczenie SN z 24.06.1924 r., Rw. 53/24 oraz uwagi krytyczne względem orzeczenia SN z 22.07.1924 r., Rw. 984/24 („Przegląd Prawa i Administracji: orzecznictwo w zakresie Małopolski” 1924, s. 304-305), w których wskazano, że „oznaczanie wartości przez powoda jest niedopuszczalne i bez znaczenia prawnego, a przeliczenia sumy wyrażonej w obcej walucie na walutę krajową dokonywa się na podstawie istniejących przepisów (...)”. Nie jest sporny pogląd, zgodnie z którym brak oznaczenia wartości przedmiotu sporu stanowi usuwalny brak formalny, zob. m.in. M. Sorysz, M. Kaczyński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424¹²*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020, kom. do art. 130, nb. 5 i wskazana tam uchwała SN z 24.08.1965 r., III PO 28/65, Legalis 12402; T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021, kom. do art. 130, pkt 5; M. Trzepiński, *Sprawdzanie...*, s. 109-110. Zob. także uwagi M. Trzepińskiego (*Sprawdzanie...*, s. 115-116) o sytuacji, w której „przez przeoczenie sąd nie wezwie do wskazania wartości przedmiotu sporu i nada bieg sprawie (...)”.

⁷⁶⁸ Orzeczenie SN z 8.02.1938 r., II C 2019/37, LEX nr 363239; postanowienie SN z 8.08.2008 r., V CZ 49/08; postanowienie SN z 28.10.2011 r., I CZ 90/11, Legalis 1195710; postanowienie SN z 29.06.1982 r., II CZ 67/82, Legalis 23225; postanowienie SN z 21.07.2000 r., I PKN 307/00, LEX nr 1223576; wyrok SN z 18.05.1984 r., I CR 121/84. Zob. także m.in. M. Trzepiński, *Sprawdzanie...*, s. 110. Zob. także S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks...*, s. 133, „dla oceny wartości przedmiotu sporu decydującą jest chwila wniesienia pozwu. (...) Stanowisko to przyjmują wszystkie ustawodawstwa” oraz postanowienie SN z 14.11.1997 r., III CZ 82/97, LEX nr 33258. Gdy w danym dniu kurs NBP nie był ogłoszony, należy stosować ostatni ogłoszony kurs (kurs najbardziej aktualny).

pominięciem obowiązującego kursu walut obcych powinno z reguły spowodować sprawdzenie wartości przedmiotu sporu przez sąd⁷⁶⁹ na podstawie art. 25 § 1 k.p.c. Ugruntowany jest także pogląd, zgodnie z którym wartość przedmiotu sporu, określona według kursu z dnia wniesienia powództwa, nie podlega w toku procesu waloryzacji, niezależnie od wahań kursów walutowych oraz rzeczywistej wartości roszczenia, co jest podkreślane szczególnie w kontekście uprawnienia do wniesienia skargi kasacyjnej⁷⁷⁰. Stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy zasługuje na aprobatę, jako wpisujące się w ogólne zasady dotyczące wzajemnego stosunku pomiędzy wartością przedmiotu zaskarżenia a wartością przedmiotu sporu. Opowiedzenie się za poglądem odmiennym, w pierwszej kolejności prowadziłyby do konieczności zakwestionowania ogólnej zasady, zgodnie z którą wartość przedmiotu zaskarżenia zasadniczo nie może być wyższa niż wartość przedmiotu sporu, a w dalszej perspektywie, stanowiłyby podstawę do dopuszczenia aktualizacji wartości przedmiotu sporu także w innych postępowaniach o zasądzenie świadczenia (np. w przypadku wzrostu wartości ruchomości)⁷⁷¹. Rozwiązanie takie byłoby także wprost niezgodne z art. 368 § 2 k.p.c., który

W przypadku walut, co do których NBP nie ogłasza kursów wymiany względem złotówki, konieczne będzie posłużenie się tzw. „podwójnym przeliczeniem”, zob. uwagi do art. 358 § 2 k.c. w poprzednim rozdziale i M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 12. Por. jednak odmiennie A. Torbus [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–205*, red. A. Marciniak, Legalis 2019, kom do art. 126¹, nb. 5, który proponuje „(...) zastosowanie *per analogiam* art. 783 § 1 KPC, w myśl którego przeliczenie kwoty na walutę polską dokonuje się według średniego kursu waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu dokonania opłaty.”

⁷⁶⁹ Wyrok SN z 18.05.1984 r., I CR 121/84. Zob. także postanowienie SN z 8.08.2008 r., V CZ 49/08. Wyrok ten powołuje także G. Żmij, *Dochodzenie...*, s. 328; G. Żmij, *Prawo...*, s. 221.

⁷⁷⁰ Tak już na gruncie k.p.c. z 1930 r. orzeczenie SN z 8.02.1938 r., II C 2019/37, w którym wskazano „(...) późniejsza zmiana kursu i wartości na dopuszczalność skargi kasacyjnej nie może mieć wpływu (...)”. Zob także postanowienie SN z 21.07.2000 r., I PKN 307/00, gdzie wskazano, że „(...) gdy przedmiotem roszczenia jest świadczenie pieniężne wyrażone w walucie obcej, określenie wartości przedmiotu sporu następuje w walucie polskiej po przeliczeniu według kursu walut obowiązującego w chwili wniesienia pozwu i tak określona wartość pozostaje niezmienną do końca postępowania, (...)”; postanowienie SN z 28.10.2011 r., I CZ 90/11, „(...) określenie wartości przedmiotu sporu następuje według oceny właściwej w chwili wniesienia pozwu i tak określona wartość pozostaje niezmienną do końca postępowania”; postanowienie SN z 8.08.2008 r., V CZ 49/08. Por. także postanowienie SN z 4.12.1997 r., I CKN 351/97, LEX nr 32444, w którym wskazano, że „(...) obowiązujące prawo nie dopuszcza waloryzacji wartości przedmiotu sporu na użytek oznaczenia wartości przedmiotu zaskarżenia” oraz postanowienie SN z 14.11.1997 r., III CZ 82/97.

⁷⁷¹ Zob. szeroko w zakresie ogólnych zasad dotyczących relacji pomiędzy wartością przedmiotu sporu a wartością przedmiotu zaskarżenia E. Czaplicka, *Dopuszczalność kasacji ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia*, „Monitor Prawniczy” 1999, nr 10, s. 13-14, 16 i wskazane tam postanowienie SN z 19.06.1997 r., III CZ 25/97, Legalis 31373, w którym, w kontekście wartości przedmiotu zaskarżenia, wskazano, że „odpowiednie stosowanie dla oznaczenia tej wartości przepisów art. 19-23 KPC nie może uzasadniać jej ponownego ustalenia, tj. aktualizacji przez podwyższenie ponad dotychczasową wartość przedmiotu sporu” oraz postanowienie SN z 18.12.1996 r., I CKN 21/96, Legalis 30463, zgodnie z którym „(...) wartość przedmiotu zaskarżenia, decydująca o dopuszczalności kasacji, nie może być wyższa od wartości przedmiotu sporu (...)”. Zob. także J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 200, „wartość przedmiotu sporu, (...) pozostaje bez zmian w dalszym toku postępowania, choćby w tym czasie nastąpiła zmiana okoliczności faktycznych (np. wzrost lub obniżenie ceny przedmiotu, o który toczy się spór)”; postanowienie SN z 20.02.2020 r., IV CZ 6/20, Legalis 2599875 i wskazane tam orzeczenia; M. Trzepiński, *Wartość...*, s. 150-152; S. Ehrlich, J. Gliklich, *Na marginesie*

wskazuje, że wartość przedmiotu zaskarżenia „może być oznaczona na kwotę wyższą od wartości przedmiotu sporu wskazanej w pozwie jedynie wtedy, gdy powód rozszerzył powództwo lub sąd orzekł ponad żądanie.” Instytucja wartości przedmiotu zaskarżenia nie służy bowiem określeniu rzeczywistej wartości rozpoznawanego roszczenia, lecz stanowi wymóg formalny, którego celem jest „określenie przedmiotu i zakresu zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji”⁷⁷². Wartość przedmiotu sporu i wartość przedmiotu zaskarżenia mają znaczenie przede wszystkim konwencjonalne. W przypadku częściowego zaskarżenia orzeczenia, uzasadnione będzie zatem wskazanie wartości przedmiotu zaskarżenia proporcjonalnie w stosunku do zakresu zaskarżenia.

1.3.4. Przedmiotowa zmiana powództwa

1.3.4.1. Modyfikacja waluty roszczenia w świetle pojęcia zmiany powództwa

Problemom prawnym, występującym na gruncie cywilnoprocesowej instytucji przedmiotowej zmiany powództwa, poświęcono w literaturze szereg opracowań⁷⁷³. W niniejszej pracy ograniczam się zatem wyłącznie do przedstawienia i zbadania dwóch wybranych zagadnień, istotnych z punktu widzenia problematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych. Są to:

- 1) udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy zmiana żądania, które pierwotnie obejmowało zasądzenie sumy pieniężnej wyrażonej w jednej walucie, na żądanie zasądzenia tej samej wartości pieniężnej, ale wyrażonej w innej walucie (lub wprowadzenie tego drugiego żądania jako ewentualnego), stanowi, na gruncie obowiązującego stanu prawnego, przedmiotową zmianę powództwa,
- 2) wskazanie, na których etapach postępowania taka zmiana żądania jest dopuszczalna.

Na wstępie rozważań warto przytoczyć definicję przedmiotowej zmiany powództwa, która została zaproponowana przez A. Wiśniewską. Zgodnie z jej treścią, „(...) przekształceniem przedmiotowym jest czynność procesowa powoda prowadząca do zmiany

orzeczeń Sądu Najwyższego. Zmiana oznaczenia wartości przedmiotu sporu, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 19, s. 593-595.

⁷⁷² Postanowienie SN z 25.09.2019 r., II CZ 48/19, Legalis 2259225.

⁷⁷³ Zob. w szczególności A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*; A. Wiśniewska, *Istota i formy jakościowych przekształceń przedmiotowych w polskim procesie cywilnym* [w:] *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985, s. 287-306; K. Piasecki, *Przedmiotowe przekształcenia procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1973, nr 11, s. 1549-1560; Z. Resich, *Zmiana powództwa*, „Państwo i Prawo” 1955, nr 9, s. 398-409; Z. Fenichel, *Podstawa powództwa, jej zmiana i związek z prawomocnością wyroku*, cz. II, „Polski Proces Cywilny” 1938, nr 11-12, s. 338-347.

ilościowej lub jakościowej żądania bądź podstawy faktycznej (przy czym podstawa faktyczna powództwa może podlegać w wypadku zmiany ilościowej tylko rozszerzeniu) albo też obu tych elementów łącznie, z tym jednak zastrzeżeniem, że konieczne jest zachowanie związku między procesem sprzed przekształcenia i po nim, polegającego na tym, że czynności procesowe stron dokonane w postępowaniu przed zmianą powództwa oraz zgromadzony materiał dowodowy nie tracą swojej mocy i pozostają choćby częściowo aktualne w procesie toczącym się po przekształceniu⁷⁷⁴. Jeżeli chodzi o stosowane przez autorkę pojęcia zmiany ilościowej oraz jakościowej to należy zauważyć, że są one powszechnie wykorzystywane i nie budzą wątpliwości w literaturze. Zmianą ilościową jest m.in. rozszerzenie lub ograniczenie dotychczasowego żądania, „powołanie takich nowych okoliczności sprawy, które prowadzą do nowego prawnego uzasadnienia żądania, ale nie zamiast dotychczasowego, lecz obok niego” oraz „wystąpienie przez powoda z nowym roszczeniem obok pierwotnego”⁷⁷⁵. Zmianą jakościową jest natomiast „zmiana przedmiotu żądania”, „zmiana rodzaju ochrony prawnej” oraz „zastąpienie przytoczonych faktów innymi faktami w całości bądź w części”⁷⁷⁶. Ze względu na tematykę niniejszej pracy, uzasadnione wydaje się pominięcie zagadnień związanych ze zmianami w twierdzeniach faktycznych powoda. Zmiany wprowadzane w zakresie waluty dotyczą bowiem w praktyce wyłącznie elementu żądania i nie wiążą się z równoczesnymi modyfikacjami w zakresie przytaczanych faktów⁷⁷⁷.

Uwzględniając wcześniejsze argumenty, prezentowane zarówno na gruncie prawa materialnego, jak i odnoszące się do zagadnień związanych z treścią żądania powoda, należy wskazać, że zmiana żądania, które pierwotnie obejmowało zasądzenie sumy pieniężnej wyrażonej w jednej walucie, na żądanie zasądzenia tej samej (ekwiwalentnej) wartości pieniężnej, ale wyrażonej w innej walucie, stanowi zmianę powództwa w ujęciu jakościowym, tj. stanowi „zmianę przedmiotu żądania”⁷⁷⁸. Jak wskazuje się w orzecznictwie, podstawą dla

⁷⁷⁴ A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 61. Co do definicji zaproponowanych przez innych autorów zob. A. Wiśniewska, *Przedmiotowa...*, s. 42; A. Wiśniewska, *Istota...*, s. 295. Por. także w zakresie definicji zmiany jakościowej A. Wiśniewska, *Istota...*, s. 306.

⁷⁷⁵ Tak A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 42-52. Zob. także K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1552-1557; Z. Resich, *Zmiana...*, s. 406-407; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 256.

⁷⁷⁶ Tak A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 52-61. Zob. także A. Wiśniewska, *Istota...*, s. 296-299; K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1555-1557; Z. Resich, *Zmiana...*, s. 406-407; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 256.

⁷⁷⁷ A przynajmniej tak wynika ze stanów faktycznych będących podstawą przytaczanych w niniejszym rozdziale orzeczeń, w których mowa jest praktycznie wyłącznie o zmianie żądania, por. m.in. wyrok SN z 29.04.2005 r., V CK 523/04, LEX 1111036; wyrok SN z 20.12.2005 r., III CK 342/05, Legalis 141141; wyrok SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14; wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14; wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16; wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r. I ACa 1176/19.

⁷⁷⁸ Zdaje się to potwierdzać także pogląd J. Muchy, *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014, s. 244, która analizując zagadnienie tożsamości żądania w kontekście skutków zawisłości sprawy, wskazuje, że „dla

formułowania takiego poglądu jest m.in. obecna redakcja art. 358 § 1 k.c. (nie trafnie łączonego jednak z art. 365 § 1 k.c.⁷⁷⁹)⁷⁸⁰. Mając na uwadze fakt, że z zasady zmiana waluty dotyczy całości żądania, na zasadach ogólnych podlega ona ocenie z punktu widzenia art. 203 § 1-4 k.p.c. (w zw. z art. 193 § 3 k.p.c.) jako cofnięcie powództwa i „wystąpienie z nowym roszczeniem zamiast pierwotnego”⁷⁸¹. Jeżeli natomiast powód zdecyduje się na dodanie do dotychczasowego powództwa ewentualnego żądania zasądzenia roszczenia wyrażonego w innej walucie (stanowiącego ekwiwalent roszczenia pierwotnego i opartego o te same twierdzenia faktyczne), będzie miała miejsce ilościowa zmiana powództwa, polegająca na jego rozszerzeniu⁷⁸².

stwierdzenia tożsamości żądania pozwów konieczne jest, by w każdym badanym przypadku żądanie to nie tylko było jednego rodzaju, ale by miało tę samą treść. Stąd żądanie zasądzenia świadczenia jednego pozwu będzie tym samym żądaniem, co zamieszczone w drugim pozwie, o ile żądane w każdej z tych dwóch sytuacji świadczenie będzie polegało na przypisywaniu dłużnikowi (pозwanemu) tego samego obowiązku zarówno w zakresie oczekiwanego od niego zachowania, jak i przedmiotu, do jakiego jego działanie lub zaniechanie ma być skierowane”. Jak już wskazywano, obowiązek przeniesienia określonej wartości majątkowej wyrażonej w jednej walucie nie jest tożsamy z obowiązkiem przeniesienia tej samej wartości majątkowej wyrażonej w innej walucie. Z tego względu, żądania te nie mogą być uznane za tożsame, a więc konsekwentnie, zmiana waluty oznacza zmianę żądania w rozumieniu art. 193 § 1 k.p.c.

⁷⁷⁹ Bardziej trafne byłoby powołanie art. 358 § 1 w zw. z art. 354 § 1 k.c. jak zrobił to SN w uzasadnieniu wyroku z 16.09.2011 r., IV CSK 75/11 lub poprzestanie wyłącznie na art. 358 § 1 k.c. jak w uzasadnieniu wyroku SA w Krakowie z 2.09.2014 r., I ACa 739/14.

⁷⁸⁰ Zob. m.in. wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14; wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16; wyrok SA w Gdańsku z 26.10.2018 r., V ACa 378/16; wyrok SA w Katowicach z 28.12.2017 r., V ACa 163/17. Odmienne jednak wyrok SO w Poznaniu z 23.06.2017 r., XVIII C 1749/15, LEX nr 2356852, w którym wskazano, że „nie przekonuje w tym miejscu argument, że zgłoszenie z tej samej podstawy faktycznej żądania w innej niż wyrażona w umowie walucie, jest jakościowo innym żądaniem.” Podobnie wyrok SA w Białymstoku z 30.05.2018 r., I AGa 84/18, Legalis 1820091, wskazując, że „(...) powodowie sprecyzowali żądanie na zapłatę w euro. Nie można jednak uznać, iż doszło do zmiany powództwa, a więc wystąpienia z innym roszczeniem zamiast dotychczasowego. Wskazanie w toku postępowania innej waluty, wynikającej z umowy stron, oznacza żądanie przekazania jedynie innej tylko wartości pieniądza.” Zob. także wyrok SN z 29.04.2005 r., V CK 523/04, w którym sąd ten stwierdził, że zmiana waluty nie stanowi niedopuszczalnej zmiany powództwa w kontekście art. 493 § 3 pkt 3 k.p.c. (w momencie orzekania art. 495 k.p.c.). Zagadnienia dotyczące dopuszczalności zmiany waluty w ramach poszczególnych etapów postępowania rozpoznawczego zostaną przedstawione w dalszej części niniejszej pracy.

⁷⁸¹ W zakresie stosowania regulacji dotyczących cofnięcia pozwu do przypadku zamiany żądania zob. Z. Resich, *Zmiana...*, s. 407-409; K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1558-1559; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 256; J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 159; A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 53, 63-68; A. Wiśniewska, *Istota...*, s. 299, która wskazuje, że „(...) zmiana jakościowa powództwa, polegająca na zgłoszeniu nowego żądania bez przeistoczenia stanu faktycznego, stanowi zawsze zgłoszenie nowego powództwa z równoczesnym dorozumianym cofnięciem poprzedniego, a jednocześnie – w związku z wycofaniem żądania – prowadzi do umorzenia postępowania w tym zakresie”; Zob. także m.in. orzeczenie SN z 28.02.1958 r., 3 CR 464/57, LEX nr 1634670; orzeczenie SN z 15.10.1953 r., I C 3178/52, Legalis 666551. Stanowisko zgodnie z którym zmiana jakościowa żądania podlega ocenie z punktu widzenia art. 203 § 1 i 4 k.p.c. zasadniczo nie budzi istotnych wątpliwości w literaturze. Odmienne jednak M. Manowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477(16)*, red. M. Manowska, LEX/el. 2021, kom. do art. 193, pkt 12.

⁷⁸² Uzasadnione jest bowiem przyjęcie, że będzie to kumulacja dwóch samodzielnych roszczeń, w tym znaczeniu, że każde z nich „(...) mogłoby być dochodzone odrębnym pozwem”, zob. A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 46-47. Jak już sygnalizowano, odmienne stanowisko w tej kwestii przedstawił SN w wyroku z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14, w którym wskazano, że „dokonana przez powoda zmiana powództwa nie stanowiła jednak zgłoszenia nowego powództwa zamiast lub obok roszczenia pierwotnego, żądanie ewentualne powoda, oparte na tym samym

1.3.4.2. Dopuszczalność zmiany waluty roszczenia na poszczególnych etapach procesu oraz w postępowaniach odrębnych

Ustalenie, że dwa opisane powyżej sposoby modyfikacji żądania stanowią zmianę powództwa w rozumieniu art. 193 § 1 k.p.c., pozwala przejść do analizy problematyki dopuszczalności tego rodzaju zmian na poszczególnych etapach postępowania rozpoznawczego i w niektórych z postępowań odrębnych. Na tym tle, w pierwszej kolejności należy zauważyć, że co do zasady na etapie rozpatrywania sporu „(...) w postępowaniu zwykłym przed sądem pierwszej instancji”⁷⁸³ zmiany takie są dopuszczalne bez ograniczeń⁷⁸⁴. Wprowadzone w art. 193 § 1 k.p.c. rozwiązanie, opierające się na ograniczeniu dozwolonej zmiany powództwa do przypadków, które pozostają bez wpływu na właściwość sądu⁷⁸⁵, nie ma bowiem w tym kontekście istotnego znaczenia, a to ze względu na fakt, że w przypadku zmiany jakościowej, z samego założenia żądanie pierwotne oraz zmienione mają reprezentować równą wartość (tj. stanowić ekwiwalent w różnych walutach)⁷⁸⁶. W przypadku rozszerzenia powództwa poprzez sformułowanie żądania ewentualnego (zmiana ilościowa), konieczne będzie wyliczenie wartości przedmiotu sporu w sposób przyjęty dla tego rodzaju roszczeń⁷⁸⁷. Mając to na uwadze, należy podkreślić, że obowiązująca regulacja w bardzo szerokim zakresie

stosunku zobowiązaniowym nie miało samodzielnego bytu. (...) zmieniła się tylko treść żądania powoda tj. treść wniosku skierowanego do sądu o udzielenie ochrony prawnej przy niezmięnionej, uzasadniającej je podstawie faktycznej.” Pogląd ten nie jest jednak prawidłowy, przynajmniej na gruncie ww. pojęcia samodzielności roszczenia. W praktyce nie ma bowiem wątpliwości, że żądanie zasądzenia określonej kwoty w walucie obcej może być samodzielnym przedmiotem odrębnego procesu. W przedmiocie traktowania roszczenia ewentualnego jako przypadku kumulacji roszczeń zob. zestawienie poglądów przedstawione przez J. Misztal-Konecka, *Niektóre wymogi formalne i fiskalne pozwu i apelacji w sprawie cywilnej z żądaniem ewentualnym*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 11, s. 576.

⁷⁸³ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 257.

⁷⁸⁴ Zob. jednak uwagi z pkt. 1.3.4.1. dotyczące konieczności uwzględnienia art. 203 § 1 i 4 k.p.c. przy jakościowej zmianie żądania.

⁷⁸⁵ Zgodnie z art. 193 § 1 k.p.c. „zmiana powództwa jest dopuszczalna, jeżeli nie wpływa na właściwość sądu.” Zob. szeroko A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 68-72; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 256-257; Z. Resich, *Zmiana...*, s. 408-409.

⁷⁸⁶ Oczywiście w wyjątkowych przypadkach może się zdarzyć, że wystąpi różnica w wartości przedmiotu sporu wynikająca z zastosowania różnych kursów przeliczenia walut, ze względu na którą zmiana powództwa będzie niedopuszczalna w rozumieniu art. 193 § 1 k.p.c. Wówczas zastosowanie znajdą regulacje ogólne, zob. szeroko A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 68-72.

⁷⁸⁷ Przegląd stanowisk w tym zakresie prezentuje J. Misztal-Konecka, *Niektóre...*, s. 576-577. Także w tym przypadku roszczenie główne i ewentualne będą z założenia reprezentowały identyczną wartość przedmiotu sporu (z zastrzeżeniem drobnych różnic mogących wynikać z zastosowania kursów przeliczenia), a zatem takie rozszerzenie powództwa nie powinno wpłynąć na właściwość sądu.

umożliwia powodowi dokonanie zmiany żądania, jeżeli w powództwie odwołał się on do niewłaściwej jednostki pieniężnej⁷⁸⁸.

Zagadnienie dopuszczalności zmiany powództwa prezentuje się odmiennie na etapie postępowania apelacyjnego. Treść art. 383 zd. 1 k.p.c. wprost wyklucza bowiem możliwość rozszerzenia żądania pozwu, jak i wystąpienia z nowymi roszczeniami. Ustawowe wyjątki przewidują jedynie możliwość żądania zamiast pierwotnego przedmiotu sporu, jego wartości lub innego przedmiotu i to wyłącznie w sytuacji, w której miała miejsce zmiana okoliczności oraz, w sprawach o świadczenie powtarzające się, możliwość rozszerzenia żądania o dalsze okresy⁷⁸⁹. Ze względu na tę regulację, dokonanie zmiany waluty żądania na etapie postępowania apelacyjnego jest niedopuszczalne. Pogląd taki jest także szeroko reprezentowany w orzecznictwie, gdzie wskazuje się, że „(...) określenie w postępowaniu apelacyjnym świadczenia pieniężnego w innej walucie i zgłoszenie żądania zapłaty tak określonej kwoty należy traktować jako zmianę przedmiotową powództwa”⁷⁹⁰ oraz „(...) taka zmiana z mocy art. 383 KPC (...) jest niedopuszczalna”⁷⁹¹. Zmiany takiej nie usprawiedliwia wyjątek z art. 383 zd. 2 *in principio* k.p.c., zgodnie z którym „w razie zmiany okoliczności można żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości”, ponieważ normuje on przypadki, w których zmiana ma „charakter surogacyjny”⁷⁹², a nie służy jako środek do zmiany żądania nieuzasadnionego w uzasadnione, po jego oddaleniu przez sąd pierwszej instancji⁷⁹³.

⁷⁸⁸ Na liberalizm przyjętego w k.p.c. rozwiązania wskazują m.in. Z. Resich, *Zmiana...*, s. 404-405; K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1551-1552; A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 40; A. Wiśniewska, *Istota...*, s. 293.

⁷⁸⁹ Zob. szerzej na gruncie postępowania rewizyjnego A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 96-100; K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1560. W aktualnej literaturze zob. m.in. T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego, Tom III, Środki zaskarżenia, cz. I*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 269-274; T. Erciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020, s. 168-173.

⁷⁹⁰ Wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14. Odmiennie jednak przed wejściem w życie k.p.c. z 1930 r. orzeczenie SN z 19.01.1928 r., III R. 933/27, wydane na podstawie § 483 ust. 3 austriackiej ustawy z 1.08.1895 o postępowaniu sądowym w cywilnych sprawach spornych (procedura cywilna), por. A. Balasits, *Wydawnictwo ustaw austriackich w polskim przekładzie, t. 2, Procedura cywilna*, Lwów 1895, s. 312.

⁷⁹¹ Wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16. Zob. także wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18; wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r. I ACa 1176/19; wyrok SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14.

⁷⁹² K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1560. Zob. także A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 97-98; wyrok SA w Szczecinie z 29.10.2020 r., I ACa 812/18, Legalis 2505650, gdzie wskazano, że „zmiana musi dotyczyć faktów zaistniałych po zamknięciu rozprawy przed Sądem I instancji czyniących nieaktualnym dochodzenie roszczenia w dotychczasowym kształcie.”

⁷⁹³ Zob. w szczególności wyrok SN z 20.12.2005 r., III CK 342/05, w którym wskazano, że „powód wzajemny dokonał w postępowaniu apelacyjnym zmiany waluty dochodzonego roszczenia tylko w celu przekształcenia roszczenia niedopuszczalnego w dopuszczalne. Tego rodzaju przekształcenie nie jest możliwe w świetle art. 383 KPC, nie takiemu bowiem celowi służy uregulowanie przyjęte w tym przepisie. Przekształcenie przedmiotu żądania na podstawie art. 383 KPC dla swej skuteczności musi być oparte na takiej zmianie okoliczności, która uniemożliwia popieranie pierwotnego dopuszczalnego roszczenia.” W wyroku tym wskazano także, że okolicznością uzasadniającą zastosowanie art. 383 k.p.c. może być „utrata przez (...) walutę właściwości środka płatniczego” Zob. także wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14; wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18; wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r. I ACa 1176/19; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16.

Żądanie będzie mogło jednak zostać zmodyfikowane w przypadku uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania⁷⁹⁴. Przedstawione stanowisko wpisuje się w ogólną, powszechnie akceptowaną w literaturze i orzecznictwie zasadę, zgodnie z którą, przedmiotem postępowania przed sądem drugiej instancji powinno być to samo roszczenie, które było rozpatrywane przez sąd pierwszej instancji⁷⁹⁵. Wskazanie innej waluty żądania niż ta, która była przedmiotem orzekania w pierwszej instancji, skutkuje natomiast koniecznością zbadania po raz pierwszy szeregu dodatkowych elementów, takich jak istnienie uprawnienia powoda do żądania zapłaty w tej konkretnej walucie, określenie właściwego kursu przeliczenia jednej waluty na drugą czy kwestii związanych z wyraźną bądź dorozumianą zgodą stron na przewalutowanie zobowiązania⁷⁹⁶. Zezwolenie na badanie wskazanych kwestii po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym *de facto* prowadzi do pozbawienia strony jednej instancji⁷⁹⁷.

Ograniczenia analogiczne do art. 383 k.p.c. obowiązują także w niektórych z postępowań odrębnych, tj. w postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 458⁸ § 1 k.p.c.) oraz postępowaniu nakazowym po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty (art. 493 § 3 pkt 3 k.p.c.). Zgodnie z art. 505⁴ § 1 k.p.c. „zmiana powództwa jest niedopuszczalna” także w postępowaniu uproszczonym. Mając na uwadze przedstawione wcześniej argumenty, nie powinno budzić wątpliwości, że ww. przepisy dotyczą także zmiany waluty roszczenia. Pogląd przeciwny zaprezentował jednak Sąd Najwyższy w wyroku z 29.04.2005 r.⁷⁹⁸, w którym, na tle

⁷⁹⁴ Zob. K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1560; T. Wiśniewski [w:] *System...*, s. 270; T. Ereciński, *Apelacja...*, s. 170. Zob. także wyrok SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14 i wskazane tam postanowienie SN z 7.06.2013 r., I CSK 641/12, Legalis 753890.

⁷⁹⁵ Zob. przykładowo A. Łazarska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, red. T. Szanciło, Legalis 2019, kom. do art. 383, nb. 1; A. Partyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O. M. Piaskowska, LEX/el. 2022, kom. do art. 383, pkt. 1-2; I. Biedroń [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021, kom. do art. 383, pkt 3 i wskazane tam postanowienie SN z 30.08.2000 r., V CKN 1046/00, Legalis 55900; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424¹²*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020, kom. do art. 383, nb. 1 i wskazany tam wyrok SN z 11.12.1998 r., II CKN 87/98, Legalis 138549, w którym wprost wskazano, że „przedmiotem rozpoznania apelacyjnego może być bowiem tylko to roszczenie, które było rozpoznawane przez sąd I instancji”; T. Ereciński, *Apelacja...*, s. 168-169; T. Wiśniewski [w:] *System...*, s. 269. W kontekście roszczeń w walutach obcych zob. wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18.

⁷⁹⁶ Zwrócił na to uwagę SN w wyroku z 17.09.2015 r., II CSK 783/14, w którym stwierdzono, że „wskazanie innej waluty dla wyrażenia wartości wierzycelności nie oznacza tylko żądania przekazania innej ilości innego pieniądza, ale od razu stawia pytanie, czy leżące u podstaw takiego żądania okoliczności faktyczne (które muszą pozostać niezmiennione) uzasadniają takie żądanie, czy powód jest do takiej czynności uprawniony, wreszcie, jakie powinny być kryteria przeliczenia walut. (...) Ponadto kryteria przeliczenia waluty, (...) mogą być różne również z punktu widzenia prawa waluty.” Zob. także wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18.

⁷⁹⁷ Zob. J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 540; A. Partyk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 383, pkt 1.

⁷⁹⁸ Wyrok SN z 29.04.2005 r., V CK 523/04.

dawnego art. 495 k.p.c.⁷⁹⁹ w postępowaniu nakazowym po wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty⁸⁰⁰, wskazał on, że „(...) zmiana powództwa polegająca na tym, że zamiast spełnienia świadczenia w złotych, powód żąda zapłaty w euro, nie jest zmianą powództwa, która jest niedopuszczalna w świetle art. 495 k.p.c. Sąd po uchyleniu nakazu zapłaty, który niezgodnie z treścią łączącego strony stosunku prawnego, zasądził świadczenie w złotych, może bowiem w oparciu o te same podstawy faktyczne i prawne, rozpoznać zmienione powództwo i orzec, czy powodowi należy się określona kwota w euro.” Podstawą dla formułowania przez sądy szeregu kontrowersyjnych poglądów są także postępowania prowadzone na podstawie rozporządzenia nr 261/2004⁸⁰¹, które ze względu na wartość przedmiotu sporu co do zasady powinny być rozpatrywane w postępowaniu uproszczonym⁸⁰². Z uwagi na fakt, że rozporządzenie nr 261/2004 określa wysokość przysługującego pasażerom odszkodowania bezpośrednio w walucie euro (art. 7 rozporządzenia nr 261/2004), w sytuacji, w której powód pierwotnie dochodził kwoty pieniężnej w złotych, a następnie dokonał zmiany żądania na walutę euro, konieczne było ustosunkowanie się sądu do tego rodzaju czynności na gruncie art. 505⁴ § 1 k.p.c.⁸⁰³ Także w tym kontekście, w orzecznictwie pojawiły się poglądy, zgodnie z którymi zmiana waluty nie oznacza zmiany roszczenia, a jedynie „zmianę sposobu jego naliczenia” albo „zmianę sposobu jego wyrażania”⁸⁰⁴.

⁷⁹⁹ Według nieobowiązującego już art. 495 § 1 k.p.c. „w razie prawidłowego wniesienia zarzutów przewodniczący wyznacza rozprawę i zarządza doręczenie ich powodowi.” Zgodnie natomiast z § 2. „w toku postępowania nie można występować z nowymi roszczeniami zamiast lub obok dotychczasowych. Jednakże w razie zmiany okoliczności powód może żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego wartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się może nadto rozszerzyć żądanie pozwu o świadczenia za dalsze okresy.” Była to zatem regulacja odpowiadająca dzisiejszemu art. 493 § 3 pkt 3 k.p.c.

⁸⁰⁰ O zmianie powództwa w tym kontekście zob. szeroko A. Wiśniewska, *Przedmiotowe...*, s. 90-95; K. Piasecki, *Przedmiotowe...*, s. 1559-1560; wyrok SN z 3.10.2000 r., I CKN 1120/98, Legalis 48690 oraz uchwała Połączonych Izb Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 24.04.1972 r., III PZP 17/70, Legalis 16212.

⁸⁰¹ Rozporządzenie (WE) nr 261/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.02.2004 r. ustanawiające wspólne zasady odszkodowania i pomocy dla pasażerów w przypadku odmowy przyjęcia na pokład albo odwołania lub dużego opóźnienia lotów, uchylające rozporządzenie (EWG) nr 295/91 (Dz. Urz. UE. L z 2004 r., nr 46, str. 1), dalej jako „rozporządzenie 261/2004”.

⁸⁰² Zob. uwagi w wyroku SO w Warszawie z 17.03.2017 r., XXVII Ca 2546/16, LEX nr 2684407; wyroku SO w Warszawie z 16.03.2017 r., XXVII Ca 2545/16, LEX nr 2680787; wyroku SO w Warszawie z 28.03.2017 r., XXVII Ca 3579/16, LEX nr 2295508 oraz uchwały SN z 7.02.2014 r., III CZP 113/13, Legalis 750484.

⁸⁰³ Na gruncie podobnego stanu faktycznego został wydany wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 3.09.2020 r., C-356/19, ECLI:EU:C:2020:633, zgodnie z którym, m.in. „pasażer, którego lot został odwołany lub doznał dużego opóźnienia, lub jego następca prawny może domagać się zapłaty kwoty odszkodowania, o której mowa w art. 7 ust. 1 rozporządzenia nr 261/2004 (Dz. Urz. UE L z 2004 r., Nr 46, s. 1) w walucie krajowej, która obowiązuje w miejscu jego zamieszkania, w związku z czym wspomniany przepis stoi na przeszkodzie uregulowaniu lub praktyce orzeczniczej państwa członkowskiego, zgodnie z którymi powództwo odszkodowawcze takiego pasażera lub jego następcy prawnego zostanie oddalone z tej tylko przyczyny, że roszczenie określono w walucie krajowej.” W tym przypadku należy uznać, że podstawą uzasadniająca żądanie przez wierzyciela zapłaty w walucie polskiej jest przepis rozporządzenia nr 261/2004, będący źródłem zobowiązania.

⁸⁰⁴ Zob. argumenty przytaczane w uzasadnieniach wyroków wydawanych przez sądy pierwszej instancji w sprawach, których dotyczą wyrok SO w Warszawie z 17.03.2017 r., XXVII Ca 2546/16; wyrok SO w Warszawie

Stanowiska pojawiające się na tle wskazanych postępowań odrębnych, zgodnie z którymi modyfikacja waluty nie stanowi zmiany powództwa w rozumieniu art. 193 § 1 k.p.c. albo mimo zakazu zmiany bądź rozszerzenia powództwa, stanowi zmianę dopuszczalną, nie zasługującą na aprobatę. W przeważającej części opierają się one bowiem na bagatelizowaniu znaczenia zmiany waluty jako zmiany jakościowej żądania i uznawaniu, że w zasadzie jest to inna postać (forma) tego samego roszczenia. Na gruncie obowiązujących przepisów teza taka nie jest jednak uprawniona. Regulacje prawne zakazujące dokonywania zmiany bądź rozszerzania żądania powinny być rozumiane na gruncie ustawy w sposób jednolity i wykluczać zmianę waluty roszczenia w ramach przytoczonego stanu faktycznego także we wskazanych postępowaniach odrębnych⁸⁰⁵.

1.3.5. Powództwo wzajemne w świetle przesłanki „potrącalności” roszczeń

Problematyka związana z dopuszczalnością potrącenia roszczeń wyrażonych w różnych jednostkach pieniężnych została już zasygnalizowana przy omawianiu kwestii wymienialności walut⁸⁰⁶. Istotne znaczenie pytania o dopuszczalność potrącenia roszczeń wyrażonych w różnych walutach znajduje swoje odzwierciedlenie także na gruncie przepisów procesowych, dotyczących procesowego zarzutu potrącenia oraz powództwa wzajemnego. O ile omawianie procesowego zarzutu potrącenia w pracy poświęconej dochodzeniu roszczeń pieniężnych może budzić kontrowersje, ze względu na fakt, że w literaturze sporne jest, czy w przypadku tego zarzutu możemy w ogóle mówić o dochodzeniu roszczeń⁸⁰⁷, to wątpliwości tego rodzaju nie dotyczą powództwa wzajemnego, którego wytoczenie niewątpliwie możemy zakwalifikować do sposobów dochodzenia roszczenia⁸⁰⁸. Uznanie, że roszczenia pieniężne wyrażone w różnych

z 16.03.2017 r., XXVII Ca 2545/16; wyrok SO w Warszawie z 28.03.2017 r., XXVII Ca 3579/16. W ostatnim ze wskazanych orzeczeń sąd okręgowy wprost opowiada się za tego rodzaju wykładnią wskazując, że „(...) tego typu zmiana nie była (...) zmianą powództwa, które co do istoty pozostawało dalej powództwem o zapłatę odszkodowania w oparciu o tę samą podstawę prawną i okoliczności faktyczne, jak również z uwagi na fakt, że doszło jedynie do przeliczenia jednej waluty na drugą, ale roszczenie traktowało o tej samej wartości pieniężnej.”

⁸⁰⁵ Na gruncie poprzednio obowiązujących regulacji postępowania w sprawach gospodarczych (dawny art. 479⁴ § 2 k.p.c.) uznał tak SA w Łodzi w wyroku z 15.03.2016 r., I ACa 100/16.

⁸⁰⁶ Zob. rozdział I, pkt 3.2.

⁸⁰⁷ Zob. zestawienie poglądów przedstawione przez A. Olaś, *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym*, Warszawa 2021, s. 232-268; Ł. Błaszczak, *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym (art. 203¹ KPC)*, Warszawa 2019, s. 185-211; M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie w prawie cywilnym*, Zakamycze 2002, s. 240-265. Zob. także szeroko A. Torbus, *Procesowy zarzut potrącenia* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Popiołkowi*, red. M. Pazdan, M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2017, s. 1270-1276.

⁸⁰⁸ A. Torbus, *Roszczenie nadające się do potrącenia jako warunek dopuszczalności powództwa wzajemnego* [w:] *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy*

walutach mogą być ze sobą skutecznie potrącone, będzie miało jednak istotne znaczenie z perspektywy obu wskazanych instytucji. Zgodnie bowiem z art. 204 § 1 zd. 1 k.p.c. „powództwo wzajemne jest dopuszczalne, jeżeli roszczenie wzajemne jest w związku z roszczeniem powoda lub nadaje się do potrącenia”.

W literaturze poświęconej powództwu wzajemnemu nie budzi wątpliwości, że to prawo materialne jest podstawą oceny czy spełniona jest przesłanka z art. 204 § 1 zd. 1 *in fine* k.p.c. Jak trafnie wskazuje A. Torbus, „warunki nadawania się wierzytelności do potrącenia pozostają całkowicie autonomiczne wobec kodeksu postępowania cywilnego, jako że określają je przepisy kodeksu cywilnego”⁸⁰⁹. O dopuszczalności wytoczenia powództwa wzajemnego w innej walucie niż waluta powództwa głównego będzie rozstrzygała zatem wykładnia art. 498 § 1 k.c.

Biorąc pod uwagę wcześniej przytoczone stanowiska⁸¹⁰, należy uznać, że powództwo wzajemne w walucie odmiennej od waluty roszczenia zawartego w powództwie głównym, będzie dopuszczalne w każdym przypadku spełnienia przesłanek materialnoprawnych potrącenia roszczeń, ze względu na fakt, że zgodnie z art. 498 § 1 k.c. potrącenie jest dopuszczalne „(...), jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze (...)”. Warto podkreślić, że polskie brzmienie regulacji prawnej poświęconej potrąceniu jest w tym zakresie odmienne od jej niemieckiego odpowiednika, tj. § 387 BGB, który nie wspomina wprost o świadczeniach pieniężnych, ale o świadczeniach tego samego rodzaju⁸¹¹. Zauważyć przy tym należy, że niektórzy autorzy, prezentując poglądy krytyczne względem dopuszczalności potrącenia wierzytelności w różnych walutach, skupiając się na przesłance „jednorodzajowości”, zupełnie pomijają fakt, że wymóg ten nie został wprost sformułowany w odniesieniu do wzajemnych długów pieniężnych⁸¹². Twierdzenie o braku możliwości

naukowej Profesora Kazimierza Korzana, red. A. Nowak, Katowice 2001, s. 266; A. Olaś, *Zarzut...*, s. 274-284; Ł. Błaszczak, *Zarzut...*, s. 173-177; M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie...*, s. 279-286.

⁸⁰⁹ A. Torbus, *Roszczenie...*, s. 267. Zob. także M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie...*, s. 282-283; A. Olaś, *Zarzut...*, s. 270.

⁸¹⁰ Zob. rozdział I, pkt 3.2.

⁸¹¹ Zwraca na to uwagę M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie...*, s. 90.

⁸¹² Tak wprost A. Janiak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, pkt 22, „w odniesieniu do pieniędzy nie ma zastosowania wymaganie, aby były one tego samego gatunku i tej samej jakości. Wystarczy, że spełniona jest przesłanka ich wymiennialności (zamienności w obrocie)”. Analogiczne stanowisko zaprezentowali m.in. M. Gamrot, *Potrącenie...*, s. 65-66; M. Wojewoda, *Potrącenie...*, s. 151-153; M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1607-1610. Pogląd o braku jednorodzajowości roszczeń w różnych walutach na gruncie art. 498 k.c. przedstawili natomiast M. Berek, *Potrącenie...*, s. 825-843; K. Zagrobelny [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 498, nb. 21.

potrącenia wierzytelności wyrażonych w różnych walutach musiałyby zatem obecnie zmierzać do zakwestionowania ich pieniężnego charakteru⁸¹³.

O ile wśród autorów akceptujących możliwość potrącenia świadczeń pieniężnych wyrażonych w różnych walutach dominuje pogląd, zgodnie z którym możliwość dokonania tego rodzaju potrącenia uzależniona jest od wymienialności walut⁸¹⁴, to zdaje się, że współcześnie wymóg taki nie powinien być formułowany. Jak już bowiem wskazywano, wymienialność jednostki pieniężnej według standardu MFW nie jest podstawą uznawania określonej waluty obcej za pieniądź w rozumieniu przepisów prawa cywilnego materialnego oraz procesowego. Ustawodawca, mimo że posługuje się pojęciem wymienialności walut na gruncie szeregu przepisów prawnych, nie stawia takiego wymogu w żadnym przepisie kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego⁸¹⁵. Ustalenie wzajemnej relacji pomiędzy poszczególnymi walutami według obiektywnego kursu nie stanowi obecnie problemu⁸¹⁶, a NBP publikuje średnie kursy wymiany walut także w odniesieniu do szeregu walut niewymienialnych. Na gruncie brzmienia art. 498 § 1 k.c. trudno uzasadnić, dlaczego potrącenie w oparciu o kurs NBP⁸¹⁷ miałyby być możliwe tylko w stosunku do walut wymienialnych, skoro kurs ten jest dostępny także dla wielu walut niewymienialnych.

Podsumowując, należy uznać, że wyrażenie zobowiązania pieniężnego w walucie obcej, niezależnie od wymienialności wykorzystanej jednostki pieniężnej, nie będzie stało na przeszkodzie wytoczeniu powództwa wzajemnego, w oparciu o przesłankę „nadawania się roszczenia do potrącenia” z art. 204 § 1 zd. 1 *in fine* k.p.c., na takich samych zasadach jak w przypadku jakiegokolwiek innego roszczenia pieniężnego.

1.4. Wyrok i zasady orzekania

1.4.1. Zasada *ne eat iudex ultra petita partium*

⁸¹³ Zob. przytaczany już wyrok SA w Gdańsku z 19.04.1991 r., I ACr 115/91, „prowadzenie rozliczeń w różnych walutach nie pozbawia stron upoważnienia, wynikającego z art. 498 § 1 k.c., do potrącenia swej wierzytelności z wierzytelnością drugiej strony. Wyrażone w różnych walutach - na użytek wzajemnych rozliczeń - wierzytelności nie tracą charakteru wierzytelności pieniężnych.”

⁸¹⁴ Zob. rozważania w rozdziale I, pkt. 3.2.

⁸¹⁵ Zob. rozważania w rozdziale I, pkt. 3.2.

⁸¹⁶ Zob. np. rozważania w rozdziale V, pkt. 4.

⁸¹⁷ Zob. przykładowo M. Wojewoda, *Potrącenie...*, s. 153-155; M. Pyziak-Szafnicka, M. Wilejczyk [w:] *System...*, s. 1610.

Mającą swoje źródło w prawie rzymskim⁸¹⁸ zasada *ne eat iudex ultra petita partium* znalazła swoje odzwierciedlenie w aktualnym brzmieniu art. 321 § 1 k.p.c., zgodnie z którym „sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie.” Na skutek rezygnacji z większości wprowadzonych w okresie socjalistycznym rozwiązań przewidujących możliwość orzekania ponad żądanie (zob. m.in. art. 321 § 2 k.p.c.), stanowi ona jedną z podstawowych zasad orzekania w procesie⁸¹⁹, ważną także z punktu widzenia niniejszej pracy. Zgodnie z jej aktualną treścią, zakazane jest zasądzenie przez sąd czegoś innego (*aliud*) albo w większym zakresie (*plus*) niż żądał powód. Sąd nie może także zasądzić roszczenia objętego żądaniem powoda na innej podstawie faktycznej niż przytoczona w powództwie⁸²⁰.

Na podstawie wcześniejszych ustaleń, nie ulega wątpliwości, że wydanie przez sąd orzeczenia w walucie innej niż ta, którą powód wskazał w swoim żądaniu stanowi orzeczenie *aliud* a więc narusza art. 321 § 1 k.p.c.⁸²¹ Takie stanowisko jest też utrwalone zarówno w

⁸¹⁸ Zob. w szczególności J. Misztal-Konecka, *Zakaz wyrokowania ponad żądanie strony ('ne eat iudex ultra petita partium') – rzymskie tradycje i współczesne regulacje polskiego procesowego prawa cywilnego*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 12.4, s. 41-44; A. Laskowska-Hulisz, *Ne eat iudex ultra petita partium od prawa rzymskiego do czasów współczesnych. Uwagi na tle polskiego procesu cywilnego*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2017, nr 3, s. 407-410.

⁸¹⁹ K. Weitz, *Związanie...*, s. 683-688; P. Osowy, *Wyrok...*, s. 110-116; J. Misztal-Konecka, *Zakaz...*, s. 44-45; A. Laskowska-Hulisz, *Ne eat...*, s. 410-413. W przedmiocie możliwości orzekania ponad żądanie zob. w szczególności K. Piasecki, *Orzekanie ponad żądanie w procesie cywilnym*, Warszawa 1975 oraz W. Siedlecki, *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957, s. 42-90. Z aktualnych opracowań dotyczących pojęcia i klasyfikacji zasad orzekania zob. A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, s. 119-127 oraz A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, cz. 2, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016, s. 564-568.

⁸²⁰ Zob. szeroko J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 505-506; K. Weitz, *Związanie...*, s. 698-703; P. Osowy, *Wyrok...*, s. 116-122; J. Misztal-Konecka, *Zakaz...*, s. 45-54; A. Laskowska-Hulisz, *Ne eat...*, s. 413-422; K. Piasecki, *Orzekanie...*, s. 9-16; W. Siedlecki, *Zasady...*, s. 42-52, przy czym zwraca on uwagę, że orzekanie poza podstawą faktyczną stanowi raczej przykład orzekania bez żądania i naruszenie zasady *ne procedat iudex ex officio* (s. 47-48), por. P. Osowy, *Wyrok...*, s. 119-120; K. Weitz, *Związanie...*, s. 702-703; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, s. 569-570. Zob. także E. Gapska, *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009, s. 105-107; A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, s. 203-229, 256-263, 293-298; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, s. 576-581; K. Piasecki, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 118-119.

⁸²¹ Nie można zgodzić się z sygnalizowanymi w literaturze poglądami, jakoby stanowisko takie straciło swoją aktualność ze względu na wejście w życie art. 319¹ k.p.c. Regulacja ta nie może być podstawą do wniosku *a contrario* i dopuszczenia przez sąd zmiany waluty w przypadku zwykłych klauzul walutowych. Por. I. Wiszniewska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1-505³⁹. Tom I*, red. T. Szanciło, Legalis 2019, kom. do art. 321, nb. 9 oraz A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1-366*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021, kom. do art. 321, pkt 10, który wprost wskazuje, że „w związku z wprowadzeniem do kodeksu art. 319¹ zdeaktualizowało się orzecznictwo dotyczące zagadnienia, czy w przypadku gdy strona domaga się zasądzenia świadczenia w walucie obcej, zasądzenie równowartości takiego świadczenia w złotych polskich, bez zmiany stanowiska strony co do rodzaju waluty, w jakiej świadczenie powinno zostać zasądzone, jest orzekaniem, wbrew art. 321 § 1, o świadczeniu którego strona w ogóle nie dochodziła.”

literaturze⁸²², jak i orzecznictwie Sądu Najwyższego⁸²³ oraz sądów apelacyjnych⁸²⁴. Jak słusznie dostrzeżono w jednym z kluczowych dla wskazanej tematyki orzeczeń, tj. wyroku SN z 28.04.1998 r.⁸²⁵, „zakaz ten, oprócz względów czysto procesowych, znajduje również uzasadnienie w realiach ekonomicznych, a więc niejednakowości kursów, ich chwiejności, nierównego dostępu stron do poszczególnych walut itp.” Nietrafne są natomiast twierdzenia, zgodnie z którymi „(...) granice rozpoznania żądania wyznacza przede wszystkim podstawa faktyczna sporu powołana przez powoda. Nie dochodzi zatem do naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. w sytuacji gdy Sąd orzeka w granicach zgłoszonej podstawy faktycznej” a sąd może zasądzić inną walutę niż żądana przez powoda, aby uniknąć konieczności prowadzenia kolejnego sporu⁸²⁶. Szeroka kompetencja sądu do zasądzenia roszczenia, które nie zostało wskazane w żądaniu powoda, lecz znajduje potwierdzenie w ustalonym przez sąd stanie faktycznym była rozwiązaniem zdecydowanie interwencjonistycznym i co do zasady (por. art. 477¹ k.p.c.) nie występuje w aktualnej treści k.p.c. (a z pewnością nie występuje w omawianym przypadku)⁸²⁷.

Na tle omawianej tematyki może dodatkowo pojawić się pytanie, czy naruszeniem zakazu z art. 321 § 1 k.p.c. będzie ujawnienie w wyroku uprawnienia dłużnika do zwolnienia się z obowiązku spełnienia świadczenia w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie krajowej, w sytuacji, w której powód wnosił jedynie o zasądzenie waluty obcej, a uprawnienie takie przysługuje dłużnikowi z mocy ustawy⁸²⁸. Zagadnienie to może budzić wątpliwości, m.in. ze

⁸²² Zob. K. Weitz, *Związanie...*, s. 700-701; J. Misztal-Konecka, *Zakaz...*, s. 46-47; P. Osowy, *Wyrok...*, s. 121-122; A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, s. 220-221. A. Góra-Błaszczkowska (*System...*, s. 573) przedstawia pogląd o związaniu sądu walutą wskazaną przez powoda przy omawianiu zasady „związania sądu granicami dochodzonej ochrony prawnej”, którą odróżnia od zakazu orzekania ponad żądanie. Odmiennie M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 375, który w komentarzu do art. 349 r.k.p.c. wskazał, że „(...) nie jest (...) innym przedmiotem przysądzenie kwoty pieniężnej w innej walucie, bo przedmiotem wyroku nie przestaje być kwota pieniężna.” Jak dostrzega J. Misztal-Konecka, *Zakaz...*, s. 47, w czasie obowiązywania zasady walutowości stanowisko odmiennie prezentował także K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1–366*, red. K. Piasecki, Legalis 2010, kom. do art. 321, nb. 17, opierając je o „bezwzględnie obowiązujące przepisy walutowe”.

⁸²³ Zob. m.in. wyrok SN z 28.04.1998 r., III CKN 712/97; wyrok SN z 23.07.2004 r., III CK 339/03, Legalis 77080; wyrok SN z 19.03.2008 r., I PK 244/07, Legalis 170234; wyrok SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14. Tak także na gruncie art. 342 r.k.p.c. orzeczenie SN z 4.01.1937 r., II C 2003/36, LEX nr 1639286.

⁸²⁴ Wyrok SA w Poznaniu z 6.02.2006 r., I ACa 817/05, Legalis 84226; wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r., I ACa 1176/19; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16. Zob. także wyrok SA w Katowicach z 28.12.2017 r., V ACa 163/17. Odmiennie jednak wyrok SA w Białymstoku z 30.05.2018 r., I AGa 84/18.

⁸²⁵ Wyrok SN z 28.04.1998 r., III CKN 712/97.

⁸²⁶ Wyrok SO w Poznaniu z 23.06.2017 r., XVIII C 1749/15. Wskazano tam także, że „(...) powódka w niniejszej sprawie od początku domagała się zapłaty tytułem zwrotu niewykonanej przez dłużnika pożyczki. (...) W razie oddalenia powództwa powódka byłaby zmuszona do wytoczenia kolejnego postępowania, którego przebieg byłby prawdopodobnie taki sam, a jedynie żądanie sformułowane by było w walucie polskiej. Oddalenie powództwa w takiej sytuacji razi formalizmem i nie daje się pogodzić z poczuciem sprawiedliwości i zasadą ekonomiki postępowania.” Zob. także wyrok SA w Białymstoku z 30.05.2018 r., I AGa 84/18.

⁸²⁷ Zob. K. Piasecki, *Orzekanie...*, s. 33-38, 51-55, 145-163; W. Siedlecki, *Zasady...*, s. 73-78; A. Laskowska-Hulisz, *Ne eat...*, s. 411-412; J. Misztal-Konecka, *Zakaz...*, s. 44-45.

⁸²⁸ Ogólnie na możliwość ujęcia tego rodzaju upoważnienia przemiennego w wyroku wprost wskazywał w 20-leciu międzywojennym F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 304-306. Aktualnie na brak zasadności jego uwzględniania

względu na fakt, że w literaturze wskazuje się, że dodanie dla pozwanego (dłużnika) zastrzeżenia np. w postaci *facultas alternativa* stanowi orzeczenie „mniej” (*minus*) niż żądał powód, a zatem nie narusza ono zakazu z art. 321 § 1 k.p.c.⁸²⁹ Z drugiej strony, głównie w judykaturze, wskazuje się, że jest to orzeczenie wykraczające poza żądanie powoda⁸³⁰. Biorąc to pod uwagę, należy uznać, że sąd nie powinien uwzględniać z urzędu w sentencji wyroku faktu przysługiwania dłużnikowi upoważnienia przemiennego z art. 358 § 1 k.c. Orzeczenie takie może bowiem budzić wątpliwości z punktu widzenia art. 321 § 1 k.p.c., nie zmieniając równocześnie w żaden sposób sytuacji prawnej pozwanego, który swoje uprawnienie może wykonać niezależnie od ujawnienia go w treści orzeczenia⁸³¹.

1.4.2. Zastrzeżenie spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej (art. 319¹ k.p.c.)

Art. 319¹ k.p.c. został wprowadzony do polskiego porządku prawnego mocą ustawy nowelizującej z 2015 r. Zgodnie z jej uzasadnieniem, łącznie z przepisami umieszczonymi w części trzeciej k.p.c., ma on tworzyć zespół przepisów proceduralnych, umożliwiających przeprowadzenie egzekucji świadczenia wyrażonego efektywnie w walucie obcej⁸³². Jego znaczenie w pełnym zakresie będzie zatem widoczne dopiero przy omawianiu zagadnień dotyczących treści klauzuli wykonalności oraz przebiegu postępowania egzekucyjnego (por. art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.). Przedstawione w niniejszym rozdziale rozważania skupiają się natomiast wyłącznie na roli art. 319¹ k.p.c. z perspektywy obowiązków orzeczniczych sądu w ramach postępowania rozpoznawczego.

w treści orzeczenia wskazuje B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 650. Zob. także D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.3; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2271-2272.

⁸²⁹ Stanowisko dotyczące możliwości zastrzeżenia upoważnienia przemiennego na tle art. 349 r.k.p.c. jako przypadku „przyznania powodowi mniej niż żąda” przedstawił M. Allerhand, *Kodeks...*, s. 375. Pogląd ten zdaje się obecnie podzielać także K. Weitz, *Związanie...*, s. 705.

⁸³⁰ Zob. orzeczenie SN z 7.04.1959 r., 1 CR 953/58, LEX nr 1633010, przy czym w stanie faktycznym będącym podstawą wyroku pozwanemu nie przysługiwało upoważnienie przemienne a Sąd Najwyższy uznał, że jego zasądzenie „bez wniosku w tym przedmiocie wierzyciela” stanowiło orzeczenie *aliud*. Zob. także P. Osowy, *Wyrok...*, s. 120-121 i wskazane tam orzecznictwo; W. Siedlecki, *Zasady...*, s. 50.

⁸³¹ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 304; B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 650; J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks... Tom II*, s. 2272; D. Mróz, *Kodeks...*, pkt III.3.

⁸³² Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., s. 28-29.

Art. 319¹ k.p.c. wraz z art. 319, art. 320 oraz art. 322 k.p.c. tworzy zbiór norm⁸³³ regulujących czynność orzekania przez sąd⁸³⁴. Zgodnie z jego treścią „jeżeli z czynności prawnej, ustawy albo orzeczenia sądowego będącego źródłem zobowiązania wynika, że świadczenie pieniężne może być spełnione wyłącznie w walucie obcej, sąd, uwzględniając powództwo, zastrzega, że spełnienie tego świadczenia nastąpi wyłącznie w walucie obcej.” W granicach wskazanej w nim hipotezy, zawiera on zatem zarówno upoważnienie, jak i obliuguje sąd do wprowadzenia do treści sentencji wyroku zastrzeżenia, że świadczenie pieniężne może być spełnione wyłącznie w walucie obcej⁸³⁵. Sąd ma zatem obowiązek umieścić zastrzeżenie, o którym mowa w art. 319¹ k.p.c., działając z urzędu, tj. nawet jeżeli powód nie wystąpi z bezpośrednim żądaniem zamieszczenia go w treści orzeczenia. W przypadku, w którym zastrzeżenie takie nie znajdzie się w treści sentencji wyroku zasądzającego, mimo aktualizacji takiego obowiązku, konieczne będzie skorzystanie przez powoda z instytucji uzupełnienia wyroku (art. 351 § 1 k.p.c.)⁸³⁶.

Nie można zatem zgodzić się z poglądem P. Telengi, który wskazuje, że art. 358 k.c. stanowi „(...) wystarczającą podstawę materialnoprawną do zasądzania przez sądy powództw opiewających na świadczenia pieniężne w walucie obcej” oraz że „przy tym założeniu art. 319¹ można oceniać jako zbędne *superfluum* ustawowe”⁸³⁷. Czym innym jest bowiem możliwość wydania orzeczenia w walucie obcej, a czym innym jest obowiązek zastrzeżenia przez sąd, że

⁸³³ Posługuję się neutralnym i dość ogólnym pojęciem „zbiór norm” ze względu na spór w zakresie charakteru prawnego wskazanych regulacji. Niektórzy autorzy określają je bowiem mianem „szczególnych zasad dotyczących przedmiotu orzekania”, zob. W. Siedlecki, *Zasady...*, s. 142-157 lub „szczególnych reguł orzekania” zob. P. Osowy, *Wyrok...*, s. 122-123, inni posługują się pojęciem „zasad orzekania znajdujących wyraz w sentencji wyroku”, zob. K. Piasecki, *Wyroki...*, s. 110-117, a jeszcze inni kwestionują ich zasadniczy charakter, wskazując, że mają one charakter wyjątków, a „wyjątek od zasady nie może zostać nazwany zasadą” i określają je jako „szczególne kompetencje sądu podczas orzekania”, zob. A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, s. 588-589. Zob. szeroko na temat poglądów w tym zakresie A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, s. 122-127.

⁸³⁴ Ze względu jednak na fakt, że przepis ten został wprowadzony na podstawie ustawy nowelizującej z 2015 r. nie jest on uwzględniany w większości przytoczonych opracowań dotyczących tych regulacji. W nowszym piśmiennictwie, wprost na taki charakter art. 319¹ k.p.c. wskazują P. Osowy, *Wyrok...*, s. 122-123 oraz W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 309. Nie jest on jednak uwzględniony w tym kontekście przez A. Laskowską-Hulisz (*Zakres...*, s. 126-128), mimo że wspomina ona o tym przepisie w innym miejscu swojej monografii (s. 220-221). Także K. Ziemiński nie zalicza art. 319¹ k.p.c. do szczególnych reguł orzekania, por. K. Ziemiński [w:] *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2021, s. 27-28, 34-45. Zob. także J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 507-508.

⁸³⁵ Zob. P. Osowy, *Wyrok...*, s. 123-124 i wskazana tam literatura.

⁸³⁶ Nie budzi to wątpliwości w literaturze, zob. m.in. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2022, kom. do art. 319¹, nb. 3; K. Markiewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205¹-424¹²*, red. A. Marciniak, Legalis 2019, kom. do art. 319¹, nb. 2; I. Wiszniewska [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹, nb. 2; A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹, pkt 2; J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2016, kom. do art. 319¹, pkt 2.

⁸³⁷ P. Telenga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, kom. do art. 319¹.

konkretne zobowiązanie ma charakter efektywny. Stanowisko, zgodnie z którym w przypadku zobowiązania efektywnego sąd powinien ująć taką informację w treści wyroku było prezentowane już w 20-leciu międzywojennym⁸³⁸. Z punktu widzenia zakazu z art. 321 § 1 k.p.c., przed wejściem w życie art. 319¹ k.p.c., możliwość dodania takiego zastrzeżenia przez sąd z urzędu (bez wniosku powoda) mogła jednak budzić wątpliwości⁸³⁹, a z pewnością nie można było wówczas mówić o obligatoryjnym działaniu przez sąd z urzędu. Jako nietrafny należy ocenić także pogląd P. Telengi, zgodnie z którym, w zakresie, w jakim hipoteza art. 319¹ k.p.c. jest szersza niż art. 358 k.c. (tj. nie zawiera ograniczenia terytorialnego), pierwszy z nich „(...) będzie częściowo stanowił normę materialnoprawną, (...)”⁸⁴⁰. Nie ma bowiem podstaw do uznania, że przepis adresowany do sądu oraz nakazujący mu w opisanych okolicznościach określone zachowanie stanowi w jakimkolwiek zakresie normę materialnoprawną, tj. modyfikuje stosunek zobowiązaniowy pomiędzy dłużnikiem a wierzycielem. Funkcją art. 319¹ k.p.c. nie jest ingerencja sądu w treść stosunku prawnego stron, lecz dostosowanie do niej treści orzeczenia.

Należy także zwrócić uwagę na pojawiające się wśród niektórych komentatorów głosy o braku korelacji czy spójności pomiędzy regulacją art. 319¹ k.p.c. a art. 358 § 1 k.c., ze względu na fakt, że wyłącznie drugi z przytoczonych przepisów ogranicza swój zakres zastosowania do „zobowiązań podlegających wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”⁸⁴¹. Z opiniami takimi nie można się jednak zgodzić. Nie ma bowiem podstaw do zarzucania braku spójności regulacjom prawnym, które mają zupełnie odrębny charakter oraz pełnią zupełnie odmienne role, jeżeli chodzi o dochodzenie roszczeń w walutach obcych. Art. 358 § 1 k.c. wskazuje w jakim zakresie dłużnikowi przysługuje upoważnienie przemienne do zwolnienia się ze zobowiązania wyrażonego w walucie obcej przez zapłatę w walucie polskiej, a art. 319¹ k.p.c. nakłada na sąd orzekający określony obowiązek, w przypadku, w którym zobowiązanie zostało wyrażone w efektywnej klauzuli walutowej. Ze względu na fakt, że powstanie efektywnej klauzuli walutowej nie musi nastąpić na podstawie art. 358 § 1 k.c., ale

⁸³⁸ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 304. K.p.c. z 1930 r. nie przewidywał wówczas odpowiednika dzisiejszego art. 319¹ k.p.c. i nie nakładał na sąd obowiązku umieszczenia w wyroku takiego zastrzeżenia.

⁸³⁹ Zob. A. Góra-Błaszczkowska [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹, nb. 1, „przepis został wprowadzony w celu umożliwienia sądowi zamieszczenia w wyroku zastrzeżenia, że zasądzone nim świadczenie zostanie spełnione wyłącznie w obcej walucie”. Por. B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 650. Warto bowiem podkreślić, że art. 319, 319¹, 320 i 322 k.p.c. są w literaturze przedstawiane jako wyjątki od art. 321 § 1 k.p.c., zob. P. Osowy, *Wyrok...*, s. 123-124. Por. A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, s. 126-127, która jednak nie uwzględnia w tym kontekście art. 319¹ k.p.c.

⁸⁴⁰ P. Telenga [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹.

⁸⁴¹ Tak M. Manowska [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹; P. Telenga [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹; J. Gudowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 319¹, pkt 1.

może wynikać np. ze stosowania w danej sprawie prawa obcego (por. m.in. art. 84 ust. 2 Obligationrecht lub § 907b ust. 1 ABGB), nie ma uzasadnienia, aby art. 319¹ k.p.c. zawierał analogiczne ograniczenie terytorialne jak art. 358 § 1 k.c. Zamiarem ustawodawcy było bowiem niewątpliwie objęcie nim wszystkim przypadków, w których zobowiązanie w walucie obcej jest zobowiązaniem efektywnym, a nie wyłącznie tych przypadków, w których jest ono wykonywane na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Uzasadnienie dla takiego właśnie zakresu zastosowania art. 319¹ k.p.c. można bardziej szczegółowo przedstawić na następujących przykładach⁸⁴²:

- 1) Zobowiązanie w walucie obcej (dolarach amerykańskich) jest płatne na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, a prawem właściwym dla zobowiązania jest prawo polskie – wówczas sąd polski wydając orzeczenie zastosuje art. 319¹ k.p.c., ponieważ zgodnie z mającym zastosowanie art. 358 § 1 k.c. dłużnikowi nie przysługuje upoważnienie przemienne do spełnienia świadczenia w walucie polskiej, zobowiązanie nie podlega bowiem wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W przypadku wprowadzenia do art. 319¹ k.p.c. ograniczenia terytorialnego, zastrzeżenie takie nie byłoby możliwe, mimo że zobowiązanie ma charakter efektywny.
- 2) Zobowiązanie w walucie obcej (dolarach amerykańskich) jest płatne na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, a prawem właściwym dla zobowiązania jest prawo szwajcarskie – wówczas sąd polski wydając orzeczenie nie zastosuje art. 319¹ k.p.c., ponieważ zgodnie z mającym zastosowanie art. 84 ust. 2 Obligationrecht⁸⁴³, dłużnikowi będzie przysługiwało uprawnienie do zapłaty w walucie krajowej.
- 3) Zobowiązanie w walucie obcej (dolarach amerykańskich) jest płatne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a prawem właściwym dla zobowiązania jest prawo

⁸⁴² Przy założeniu, że w poniższych przykładach mamy do czynienia ze zobowiązaniami bez wyraźnej klauzuli efektywnej zapłaty w walucie obcej oraz nie występują przepisy prawa dewizowego wymuszające swoje zastosowanie.

⁸⁴³ Zob. art. 84 ust. 2 Obligationrecht, zgodnie z którym „Lautet die Schuld auf eine Wahrung, die am Zahlungsort nicht Landeswährung ist, so kann die geschuldete Summe nach ihrem Wert zur Verfallzeit dennoch in Landeswährung bezahlt werden, sofern nicht durch den Gebrauch des Wortes «effektiv» oder eines ähnlichen Zusatzes die wortgetreue Erfüllung des Vertrags ausbedungen ist.” Ustawa szwajcarska, podobnie jak austriacka, a odmiennie ni polska oraz niemiecka, nie odwołuje się wprost do konkretnej waluty, a jedynie do sytuacji, w której waluta zobowiązania jest inna niż waluta obowiązująca w miejscu płatności („die Schuld auf eine Wahrung, die am Zahlungsort nicht Landeswahrung ist”) upoważniając dłużnika do zapłaty w walucie miejscowej (nie wskazując konkretnie jakiej – „die Landeswahrung”). W Polsce natomiast art. 358 § 1 k.c. odwołuje się wprost do „waluty polskiej” oraz „terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”. Podobnie § 244 ust. 1 BGB wprost wskazuje na walutę euro („Ist eine in einer anderen Wahrung als Euro ausgedruckte Geldschuld im Inland zu zahlen, so kann die Zahlung in Euro erfolgen (...)). W kontekście różnic pomiędzy art. 211 k.z. a art. 358 k.c. zwraca na to uwagę przede wszystkim F. Zoll [w:] *System...*, s. 1078, „ustawodawca w pewnym stopniu wzorował się na KZ, jednak nie uczynił tego konsekwentnie. W art. 211 § 1 KZ była mowa o pieniądzu krajowym, a nie o walucie polskiej.”

szwajcarskie – wówczas sąd polski wydając orzeczenie nie zastosuje art. 319¹ k.p.c., ponieważ zgodnie z mającym zastosowanie art. 84 ust. 2 Obligationrecht, dłużnikowi będzie przysługiwało uprawnienie do zapłaty w walucie krajowej, mimo że art. 358 § 1 k.c. w ogóle nie znajduje zastosowania.

- 4) Zobowiązanie w walucie obcej (dolarach amerykańskich) jest płatne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a prawem właściwym dla zobowiązania jest prawo polskie – wówczas sąd polski wydając orzeczenie nie zastosuje art. 319¹ k.p.c., ponieważ zgodnie z mającym zastosowanie art. 358 § 1 k.c. dłużnikowi przysługuje upoważnienie przemienne do spełnienia świadczenia w walucie polskiej. W takiej sytuacji, wprowadzenie analogicznego ograniczenia terytorialnego do art. 319¹ k.p.c. nie miałoby wpływu na jego stosowanie.

Jak widać na powyższych przykładach, fakt czy dane zobowiązanie pieniężne podlega wykonaniu na terytorium Polski nie ma istotnego znaczenia z punktu widzenia funkcji pełnionych przez art. 319¹ k.p.c., którego zakres zastosowania opiera się różnicy pomiędzy zobowiązaniami wyrażonymi za pomocą zwykłej oraz efektywnej klauzuli walutowej.

1.4.3. Orzeczenie sądowe jako „źródło zobowiązania” w rozumieniu art. 358 § 1 k.c.

Zgodnie z art. 358 § 1 k.c. wyłączenie upoważnienia przemiennego dłużnika nastąpi także w przypadku, w którym „orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania (...) zastrzega spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej”. Sformułowanie to pierwotnie budziło w doktrynie pewne wątpliwości⁸⁴⁴, obecnie jednak wypowiedzi w literaturze ograniczają się przede wszystkim do stwierdzenia, że przepis ten nie wprowadza samodzielnej normy kompetencyjnej, umożliwiającej sądowi rozpoznającemu sprawę wyłączyć upoważnienie przemienne dłużnika, a ewentualne upoważnienie sądu do wydania orzeczenia z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty w walucie obcej powinno wynikać z innej podstawy prawnej⁸⁴⁵. O ile

⁸⁴⁴ Zob. K. Górska, *Zaciąganie...*, s. 11-12.

⁸⁴⁵ Zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 287; K. Zagrobelny, *Wybrane...*, s. 41; G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8; R. Morek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8; M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 3; A. Olejniczak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 8; A. Rzetecka-Gil [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 14 i wskazana tam literatura; w kontekście kursów przeliczenia por. D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.3. Nie do końca precyzyjna jest teza G. Karaszewskiego (*Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 13), który wskazuje, że „art. 358 § 1 i 2 należy uznać za samodzielną podstawę do podjęcia przez sąd wydający orzeczenie konstytucyjne decyzji o wyłączeniu upoważnienia przemiennego (...)” (zob. także P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4). Sąd, także orzekając konstytucyjnie, musi bowiem wydać swoje orzeczenie zgodnie zarówno z konkretną materialnoprawną podstawą mającą zastosowanie w danym przypadku, jak i obowiązującymi go zasadami orzekania (art. 321 § 1 k.p.c.). W omawianym kontekście, brzmienie art. 358 § 1 k.c. należy traktować głównie

zasadniczo w opracowaniach prezentujących omawiane zagadnienie z perspektywy prawa materialnego (a te zdecydowanie dominują) nie podaje się konkretnych przykładów orzeczeń, które mogą zostać uznane za mieszczące się w hipotezie art. 358 § 1 k.c., to szereg autorów wskazuje, że przepis ten dotyczy sytuacji, kiedy orzeczenie ma charakter konstytutywny (oraz posługuje się porównaniem do art. 359 § 1 k.c.)⁸⁴⁶. W zakresie przytaczanych w literaturze przykładów, przede wszystkim należy zgodzić się z M. Lemkowskim, że w zakres hipotezy tego przepisu wchodzi m.in. orzeczenia wydawane na podstawie art. 357¹, art. 358¹ § 3 czy art. 388 k.c., które modyfikują dotychczas istniejący stosunek zobowiązaniowy⁸⁴⁷. Na marginesie tematyki niniejszej pracy, zasadne jest jednoczesne zasygnalizowanie także innych, potencjalnych przypadków, w których obowiązek spełnienia świadczenia w walucie obcej będzie miał charakter efektywny, a jego źródłem będzie orzeczenie sądowe.

Przechodząc do tej części rozważań, zasadne jest przytoczenie na wstępie definicji orzeczenia konstytutywnego. Zgodnie z powszechnie wyrażanym poglądem, jest to orzeczenie, które „zmienia istniejący stan prawny, a więc tworzy, zmienia albo znosi stosunek prawny albo prawo”⁸⁴⁸. Dłuższą definicję podaje W. Siedlecki, wskazując, że chodzi o sytuację, w której „(...) norma prawna pozostawia (...) decyzji sądu oznaczenie praw i obowiązków danego stosunku prawnego, a tym samym orzeczenie sądu ma dopiero uregulować treść tego stosunku prawnego. (...). Orzeczenie (...) stwarza nowy stan prawny, odpowiadający treści normy prawnej, za pomocą tego orzeczenia urzeczywistnionej w konkretnym wypadku.”⁸⁴⁹

W kontekście roszczeń wyrażonych w walucie obcej, na uwagę zasługuje przede wszystkim art. 632 § 2 k.c., który jest regularnie wskazywany w literaturze jako przykład

jako pośrednie potwierdzenie, że konstytutywne orzeczenie w efektywnej walucie obcej jest możliwe, nie jest on jednak samodzielną podstawą do jego wydania.

⁸⁴⁶ Tak G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, art. 358, nb. 8; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 8. Zob. także K. Górską, *Zaciąganie...*, s. 11-12; G. Karaszewski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 13; P. Nazaruk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, pkt 4.

⁸⁴⁷ M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9. Pogląd ten przywołują także T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 287, przy czym nie można zgodzić się z wyrażoną tam tezą, że „(...) do kategorii tych orzeczeń można zaliczyć (...), być może (...)” także „(...) orzeczenia konkretyzujące treść (...) uprawnień przysługujących *ex lege* w ramach stosunku zobowiązaniowego nawiązanego w drodze czynności prawnej”, takich jak w art. 471 i n. k.c. W przypadku odpowiedzialności za niewykonanie bądź nienależyte wykonanie umowy trudno bowiem zasadnie twierdzić, że to orzeczenie sądowe jest źródłem zobowiązania. W zakresie kursów wymiany walut por. także D. Mróz, *Kodeks...*, pkt IV.3.

⁸⁴⁸ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 303. Zob. także J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 502; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *System...*, s. 630-631. Szerzej w tematyce orzeczeń konstytutywnych zob. np. K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 79 i n.; W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stęfki*, Warszawa-Wrocław 1967, s. 301-313.

⁸⁴⁹ W. Siedlecki, *Orzeczenia...*, s. 303.

orzeczenia zarazem konstytutywnego i zasądającego⁸⁵⁰. W przypadku, w którym wynagrodzenie ryczałtowe zostało określone w umowie stron w efektywnej walucie obcej, a powód dochodzi jego podwyższenia, to w pełni uzasadnione jest zasądzenie całości wynagrodzenia w takiej właśnie postaci. Wówczas, część wynagrodzenia przewyższająca pierwotny ryczałt będzie miała źródło w orzeczeniu sądowym. Analogicznie należy dopuścić możliwość efektywnego zasądzenia waluty obcej, jeżeli domaga się tego powód w sprawie o zamianę służebności osobistej (art. 303 k.c.) bądź dożywocia (art. 913 § 1 k.c.) na rentę pieniężną, a żądanie takie jest uzasadnione w świetle przytoczonych okoliczności faktycznych⁸⁵¹. Trudny do zakwalifikowania wydaje się natomiast przypadek orzeczenia wydanego na podstawie art. 64 k.c. w zw. z art. 1047 § 1 k.p.c., tj. orzeczenia zastępującego oświadczenie woli dłużnika. W typowej bowiem sytuacji, umowa stron, zawierająca zobowiązanie do efektywnego spełnienia świadczenia w walucie obcej, zawarta z wykorzystaniem tego rodzaju orzeczenia, będzie się składała z wyroku zastępującego oświadczenie woli dłużnika oraz „oświadczenia złożonego przez wierzyciela w pozwie lub we wniosku”⁸⁵². Zasadniczo można jednak przyjąć, że w zakresie hipotezy art. 358 § 1 k.c., jako orzeczenia będące źródłem zobowiązania, będą mieścić się co najmniej te przypadki, w których „wyrok zastępuje umowę”⁸⁵³.

W kontekście postępowań nieprocesowych, w których orzeczenia o charakterze konstytutywnym są zdecydowanie częstsze niż w procesie⁸⁵⁴, należy zwrócić uwagę przede wszystkim na sprawy dotyczące zniesienia współwłasności, w których zasądzone są dopłaty i spłaty. O ile K. Korzan wprost kwestionuje możliwość uznania, że ustalenie spłat lub dopłat

⁸⁵⁰ Zob. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 303; W. Siedlecki, *Orzeczenia...*, s. 305; K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 99-100, 118, 145-146.

⁸⁵¹ Co do charakteru orzeczenia (w kontekście zamiany służebności na rentę) zob. K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 193-194; K. Korzan, *Orzeczenia zastępujące oświadczenia woli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1977, s. 152. Co do art. 913 § 1 k.c. zob. przykładowo K. Mularski [w:] *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2019, kom. do art. 913, nb. 18 oraz wskazana tam literatura i orzecznictwo.

⁸⁵² Zob. szeroko K. Korzan, *Orzeczenia zastępujące...*, s. 54-74, 158-162. Jak wskazuje autor (*Orzeczenia zastępujące...*, s. 72), „(...)”, treść orzeczenia nie pokrywa się (...) z treścią dwustronnej czynności prawnej, gdyż nie stwierdza obowiązku zawarcia umowy, lecz obowiązek złożenia odnośnego oświadczenia jako niezbędnego składnika (...) umowy.” Wobec tego, może to rodzić wątpliwości czy źródłem zobowiązania jest czynność prawna czy orzeczenie sądowe. Zob. także K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 174-182.

⁸⁵³ Zob. K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 174-182; K. Korzan, *Orzeczenia zastępujące...*, s. 158-162. W orzecznictwie SN skutek w postaci „zastąpienia umowy przez orzeczenie sądowe” jest ograniczony do przypadków „(...) zawarcia umowy przyrzeczonej w umowie przedwstępnej (art. 390 § 2 KC) oraz wypadków, gdy sąd uwzględni powództwo o stwierdzenie obowiązku zawarcia umowy całkowicie zgodnie z żądaniem powoda, (...)”, tak postanowienie SN z 10.01.2020 r., V CSK 375/19, Legalis 2617026. Zob. także postanowienie SN z 30.06.2020 r., IV CSK 668/19, Legalis 2467725 i uchwała SN (7) z 7.01.1967 r., III CZP 32/66, Legalis 12921. Co do treści uchwały, por. także krytyczne uwagi K. Korzana (*Orzeczenia zastępujące...*, s. 71-74).

⁸⁵⁴ Zob. K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 77-78; W. Siedlecki, *Orzeczenia...*, s. 301, 306-307.

ma charakter konstytutywny⁸⁵⁵ to samo orzeczenie o zniesieniu współwłasności zalicza do „orzeczeń wywołujących mieszany skutek”⁸⁵⁶, przy czym, w mojej ocenie, w świetle założenia o „kompleksowości i integralności” postanowienia znoszącego współwłasność⁸⁵⁷, możliwe jest przyjęcie, że postanowienie takie jest źródłem zobowiązania z tytułu zasądzonych spłat i dopłat w rozumieniu art. 358 § 1 k.c.⁸⁵⁸ Wydaje się, że brak jest przeszkód, aby w uzasadnionym przypadku spłaty lub dopłaty były wyrażone w walucie obcej z klauzulą efektywnej zapłaty, w szczególności w przypadku podziału na zgodny wniosek współwłaścicieli (art. 622 § 2 k.p.c.)⁸⁵⁹.

1.4.4. Waluta kosztów procesu

Kwota zasądzona tytułem zwrotu kosztów procesu każdorazowo powinna być kwotą wyrażoną w walucie polskiej, także w przypadkach, w których wyrok zasądza roszczenie wyrażone w walucie obcej. Wniosek taki wynika z analizy przepisów prawnych regulujących najważniejsze elementy składowe kosztów procesu, tj. przede wszystkim wynagrodzenie adwokackie oraz koszty sądowe (zob. art. 98 § 2-3 k.p.c.).

⁸⁵⁵ Zob. K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 226, „w zakresie roszczeń pieniężnych postanowienie ma charakter deklaracyjny, gdyż funkcja jego ogranicza się do potwierdzenia wynikającego z przepisów ustawy obowiązku uiszczenia ekwiwalentu pieniężnego, który to obowiązek powstaje nie wcześniej niż z chwilą uprawomocnienia się postanowienia w części przyznającej rzecz jednemu ze współwłaścicieli.”

⁸⁵⁶ K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 224, „funkcja (...) tych orzeczeń wyraża się skutkiem niwecząco-tworzącym, gdyż zarówno unicestwienie, jak i powstanie stosunku prawnego są następstwami czynności procesowej sądu, a nie innych zdarzeń.”

⁸⁵⁷ Zob. postanowienie SN z 17.01.2018 r., IV CSK 163/17, Legalis 1728681 i wskazane tam orzecznictwo. Zob. także W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 466-467.

⁸⁵⁸ Zob. wyrok SN z 28.09.1993 r., I CRN 131/93, Legalis 62463, w którym wskazano, że zobowiązanie pieniężne z tytułu spłaty „(...) powstało (...) z chwilą uprawomocnienia się postanowienia znoszącego współwłasność nieruchomości, którego integralną częścią jest orzeczenie o zasądzeniu spłaty.” Zob. E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020, kom. do art. 212, nb. 6.

⁸⁵⁹ W orzecznictwie wskazuje się m.in., że „przyznana (...) współwłaścicielowi spłata z tytułu jego udziału we współwłasności domu powinna umożliwiać mu zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych w rozsądnym terminie i na poziomie zbliżonym do stanu sprzed zniesienia współwłasności.” (postanowienie SN z 15.03.2013 r., V CSK 168/12, Legalis 728652, zob. także J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Marciniak, Legalis 2020, kom. do art. 623, nb. 11). Mając to na uwadze, w przypadku, w którym jeden ze współwłaścicieli wyprowadził się i na stałe zamieszkuje za granicą, zasadne może być przyznanie mu spłaty w walucie obcej. Jest to tym bardziej uzasadnione, że w orzecznictwie SN wskazywano, że „na zgodny wniosek osób zainteresowanych” spłaty mogą zostać zasądzone w formie „dożywotnich świadczeń w naturze” (zob. uchwała SN z 5.04.1971 r., III CZP 12/71, Legalis 271867, uzupełniona uchwałą SN z 31.03.1972 r., Legalis 16154). To ostatnie stanowisko jest jednak opisywane w literaturze jako „wątpliwe”, zob. m.in. A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks...*, kom. do art. 623, nb. 2; N. Krej [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021, kom. do art. 623, pkt 4.

Wysokość wynagrodzenia adwokackiego jest uregulowana w rozporządzeniu w sprawie opłat za czynności adwokackie⁸⁶⁰. Rozporządzenie to reguluje wysokość wynagrodzenia adwokackiego wskazując bezpośrednio kwoty w walucie polskiej. Z tego względu, kwota zasądzona tytułem zwrotu kosztów procesu w zakresie wynagrodzenia adwokackiego dla osoby reprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika także będzie kwotą wyrażoną w walucie polskiej.

Koszty sądowe składają się z opłat oraz wydatków. W zakresie opłat, ich wysokość została szczegółowo uregulowana w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i także jest każdorazowo wyrażana bezpośrednio w walucie polskiej. Jednocześnie, zgodnie z art. 21 u.k.s.c., „końcówkę opłaty zaokrągla się w górę do pełnego złotego.” Konieczność zasądzenia w walucie polskiej kosztów procesu w zakresie opłat nie budzi zatem wątpliwości. Co do wydatków, to składają się na nie przede wszystkim koszty wymienione w otwartym katalogu z art. 5 ust. 1 u.k.s.c. O ile ustawa nie wskazuje każdorazowo waluty rozliczenia wydatków, takich jak np. „wynagrodzenie oraz zwrot kosztów podróży, wydatków, utraconego zarobku lub dochodu” (art. 92 ust. 1 u.k.s.c.) to za rozliczaniem ich w walucie polskiej przemawia m.in. fakt, że są one wypłacane przez sąd niezwłocznie (art. 93 ust. 2 u.k.s.c.), a w przypadku czynności podejmowanych przez sąd z urzędu, wydatki finansowane są tymczasowo ze środków Skarbu Państwa (art. 83 ust. 1 u.k.s.c.). Dodatkowo, przepisy szczegółowe dotyczące np. wynagrodzenia biegłego, w sposób jednoznaczny wskazują, że wynagrodzenie biegłego wyrażane jest w walucie polskiej (art. 89 ust. 3 u.k.s.c.)⁸⁶¹. Z tych względów, a także mając na uwadze celowość wyrażenia rozstrzygnięcia o kosztach procesu w całości w jednej walucie, w pełni zasadne jest uznanie, że także wydatki powinny zostać uwzględnione w ramach kosztów procesu w walucie polskiej.

1.5. Zabezpieczenie powództwa

W postępowaniu wywołanym powództwem o zapłatę, w którym powód żąda wydania wyroku zasądzającego w walucie obcej, sąd może udzielić zabezpieczenia na zasadach

⁸⁶⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1964) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz. U. z 2023, poz. 1935).

⁸⁶¹ Ze względu na fakt, że wynagrodzenie to określa się ryczałtowo bądź według stawki godzinowej według przelicznika, którego podstawę stanowi „kwota bazowa dla osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, której wysokość określa ustawa budżetowa.” Kwota ta wyrażana jest w złotych a zatem także wynagrodzenie biegłego, będące wielokrotnością określonego ułamka tej kwoty, będzie wyrażone w złotych.

ogólnych. Roszczenie powoda jest roszczeniem pieniężnym, a zatem zastosowanie znajdują przepisy odnoszące się do sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, w szczególności art. 747 i n. k.p.c. Jednocześnie, ze względu na pieniężny charakter roszczenia, konieczne jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób powinna zostać określona suma zabezpieczenia, o której mowa w art. 736 § 1 pkt 1 k.p.c., a w szczególności, czy powinna ona zostać wskazana w walucie krajowej, czy w tej samej walucie, w której wyrażone jest dochodzone roszczenie (walucie obcej).

Należy odnotować, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że w postępowaniu w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia, suma zabezpieczenia stanowi wartość przedmiotu sporu⁸⁶², co *prima facie* może uzasadniać wyrażenie jej w walucie krajowej, analogicznie jak ma to miejsce na gruncie art. 19 k.p.c. Także w praktyce sądów powszechnych pojawiają się przypadki, w których wnioski o zabezpieczenie wskazują sumę zabezpieczenia w walucie krajowej, w kwocie wynikającej z dokonania przeliczenia walut⁸⁶³. Biorąc jednak pod uwagę funkcje jakie pełni w ramach postępowania zabezpieczającego instytucja sumy zabezpieczenia, należy zająć stanowisko, zgodnie z którym suma ta może, i powinna być, wskazana w tej samej walucie, w której wyrażone zostało dochodzone roszczenie pieniężne. Suma zabezpieczenia jest bowiem wartością, której uiszczenie na rachunek depozytowy Ministra Finansów skutkuje automatycznym upadkiem ustanowionego zabezpieczenia. Gwarantuje to, że pomimo upadku zabezpieczenia, wydane w konkretnym postępowaniu orzeczenie będzie mogło zostać efektywnie wykonane⁸⁶⁴.

W związku z tym, że zdeponowana suma ma w przyszłości zapewnić wierzycielowi możliwość zaspokojenia zasądanego roszczenia, w pełni zasadne jest wyrażenie jej w tej samej walucie, tak aby nie doszło do jej deprecjacji albo aprecjacji w związku z upływem czasu i wahaniami kursów walutowych w trakcie trwania postępowania rozpoznawczego. Także ustawa nie przewiduje analogicznego do art. 126¹ § 3 k.p.c. obowiązku wyrażenia sumy zabezpieczenia w walucie krajowej. Tezę, zgodnie z którą suma zabezpieczenia może być wyrażona w walucie obcej wspiera także brzmienie art. 492 § 1 k.p.c., zgodnie z którym nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym „stanowi tytuł zabezpieczenia”, a „kwota zasądzona nakazem wraz z wymagalnymi odsetkami stanowi sumę, której złożenie przez dłużnika na rachunek depozytowy Ministra Finansów (...), wystarczy do zabezpieczenia”. Jako

⁸⁶² Postanowienie SN z 30.11.1971 r., II CZ 168/71, LEX nr 7023.

⁸⁶³ Postanowienie SA w Katowicach z 30.12.2015 r., V ACz 1209/15, LEX nr 1966299.

⁸⁶⁴ Zob. szeroko M. Muliński [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, s. 126-128; M. Walasik [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom V, Postępowanie zabezpieczające*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2016, s. 563-565.

że kwota zasądzona nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym niewątpliwie może być kwotą w walucie obcej, to zgodnie z dyspozycją art. 492 § 1 k.p.c., to właśnie tę kwotę (a nie jej równowartość w złotych) należy wpłacić na rachunek depozytowy Ministra Finansów, w celu skorzystania z tej regulacji. Rozwiązanie takie jest także w mniejszym stopniu podatne na ewentualne manipulacje, ponieważ w przypadku określania sumy zabezpieczenia w sposób analogiczny do wartości przedmiotu sporu, tj. przeliczenie jej na złotówki według kursu z dnia złożenia wniosku o zabezpieczenie, uprawniony, w przypadku wzrostu kursów walutowych, mógłby celowo wstrzymać się ze złożeniem wniosku, w celu uzyskania jak najwyższej sumy zabezpieczenia.

Tezę zgodnie z którą suma zabezpieczenia powinna być wyrażona w walucie obcej potwierdzają pośrednio także przepisy dotyczące zasad prowadzenia przez Ministra Finansów rachunków depozytowych. Zgodnie bowiem z art. 83a ust. 1a ustawy o finansach publicznych⁸⁶⁵ „rachunki depozytowe Ministra Finansów są prowadzone w złotych, euro, dolarach amerykańskich, funtach brytyjskich lub frankach szwajcarskich”. W zakresie pozostałych walut, opisaną powyżej funkcję gwarancyjną sumy zabezpieczenia niewątpliwie osłabi fakt, że przy wpłacie na rachunek depozytowy Ministra Finansów, będą one musiały zostać przewalutowane na złotówki (jeżeli są one uwzględnione w tabeli kursów Banku Gospodarstwa Krajowego bądź jego pośrednika kasowego) bądź dolary amerykańskie (jeżeli nie znajdują się one w tabeli kursów Banku Gospodarstwa Krajowego bądź jego pośrednika kasowego), zgodnie z art. 83a ust. 1b i 1c u.f.p. W tym przypadku także zwrotna wypłata środków w walutach innych niż złoty, euro, dolar amerykański, funt brytyjski bądź frank szwajcarski, nastąpi odpowiednio w złotych albo dolarach amerykańskich (art. 83a ust. 1d u.f.p.).

1.6. Ustalanie i stosowanie właściwego prawa obcego

Prezentowane w tym miejscu zagadnienia ustalania oraz stosowania właściwego prawa obcego odnoszą oczywiście wyłącznie do kwestii związanych z obcym prawem materialnym, zgodnie bowiem z jedną z podstawowych zasad międzynarodowego postępowania cywilnego, sąd rozpoznając sprawę stosuje własne prawo procesowe (*lex fori processualis*)⁸⁶⁶. Zgodnie

⁸⁶⁵ Ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1270 ze zm.), dalej także jako „u.f.p.”

⁸⁶⁶ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 37; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 635. Zob. szerzej T. Ereciński, *Prawo obce w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1981, s. 17-28.

natomiast z art. 51a § 1 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁸⁶⁷, w przypadku prawa materialnego „sąd z urzędu ustala i stosuje właściwe prawo obce”⁸⁶⁸. W tym celu, „sąd może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu tego prawa oraz wyjaśnienie obcej praktyki sądowej” lub, na podstawie art. 51a § 3 u.s.p., „(...) może zastosować także inne środki, w tym zasięgnąć opinii biegłych.” Prawo obce jest stosowane przez sąd z urzędu, stanowi podstawę rozstrzygnięcia i nie podlega ogólnym zasadom dowodzenia, charakterystycznym dla faktów ustalanych w toku procesu⁸⁶⁹.

Podstawą do zastosowania w danej sprawie prawa obcego jest należąca do systemu prawa krajowego norma kolizyjna⁸⁷⁰. W Polsce, ich podstawowym źródłem w zakresie zobowiązań umownych oraz pozaumownych⁸⁷¹ są unijne rozporządzenia Rzym I⁸⁷² oraz Rzym II⁸⁷³. Zgodnie z ich treścią następuje wskazanie prawa właściwego dla zobowiązania, które następnie, jak wskazywano w poprzednim rozdziale niniejszej pracy, decyduje o istnieniu oraz zakresie uprawnienia dłużnika do zwolnienia się ze zobowiązania w walucie obcej poprzez zapłatę w innej (miejscowej) walucie⁸⁷⁴. Wśród przepisów kształtujących takie uprawnienie możemy wyróżnić ich dwa rodzaje:

- 1) regulacje, które nie odwołują się w swojej treści do konkretnej waluty ani konkretnego terytorium, wskazując, że zobowiązanie może zostać uregulowane w walucie miejscowej, jeżeli waluta zobowiązania jest inna, niż obowiązująca w miejscu

⁸⁶⁷ Ustawa z 27.07.2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 217 ze zm.), dalej także jako „u.s.p.”

⁸⁶⁸ Omawiana regulacja art. 51a u.s.p. została przeniesiona do ustawy ustrojowej w dniu 12.08.2017 r. Wcześniej stanowiła ona treść art. 1143 k.p.c. Przedstawione w tym miejscu opracowania, powstałe na gruncie tego drugiego przepisu, pozostały jednak aktualne.

⁸⁶⁹ Szeroko opisują to przede wszystkim P. Ryłski, *Stwierdzenie treści prawa obcego i obcej praktyki sądowej w polskim postępowaniu cywilnym* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*. Tom I., red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, s. 1305-1344 (zob. np. s. 1317-1319); K. Sznajder-Peroń, *Zagadnienia związane z pojmowaniem i stosowaniem prawa właściwego*, „*Studia Prawa Prywatnego*” 2014, nr 2, s. 3-29 (zob. np. s. 12-14); T. Ereciński, *Prawo...*, s. 175-198.

⁸⁷⁰ K. Sznajder-Peroń, *Zagadnienia...*, s. 5-6; P. Ryłski, *Stwierdzenie...*, s. 1307. Zob. szeroko T. Ereciński, *Prawo...*, s. 147-157, 176.

⁸⁷¹ Dodatkowo warto zwrócić uwagę na rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz. Urz. UE L z 2009 r., nr 7, s. 1) oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz. Urz. UE L z 2012 r., nr 201, s. 107).

⁸⁷² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz. Urz. UE L z 2008 r., nr 177, s. 6).

⁸⁷³ Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz. Urz. UE L z 2007 r., nr 199, s. 40).

⁸⁷⁴ Por. także wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14, w którym wskazano, że „(...) przyjmując walutę płatności według prawa miejsca wykonania uwzględnić należy statut kontraktowy, przepisy prawa materialnego właściwego dla umowy będą bowiem decydowały, czy i komu, a więc czy i dłużnikowi przysługuje prawo wyboru waluty.”

wykonania zobowiązania. Są to przykładowo, wskazywane już austriacki § 907b ABGB i szwajcarski art. 84 ust. 2 Obligationrecht, czy art. 1278 włoskiego Codice Civile⁸⁷⁵ lub nieobowiązujący już art. 211 § 1 k.z.,

- 2) regulacje, które w swojej treści odwołują się do konkretnej waluty lub konkretnego terytorium, jak niemiecki § 244 ust. 1 BGB czy art. 358 § 1 k.c.

O ile zastosowanie przez sąd polski regulacji prawnej pierwszego typu nie budzi szczególnych wątpliwości ze względu na fakt, że mogą być one bez problemu zastosowane poza granicami kraju ich ustanowienia, o tyle w przypadku przepisów wskazujących konkretną walutę jest to bardziej złożone. Przyjmując przykładowo, że § 244 ust. 1 BGB może być zastosowany zgodnie z jego literalną treścią, w przypadku zobowiązania wyrażonego w funtach szterlingach, płatnego w Polsce, jeżeli prawem właściwym jest prawo niemieckie, dłużnik miałby uprawnienie do zwolnienia się ze zobowiązania poprzez zapłatę w euro, a nie w złotych⁸⁷⁶. W tym kontekście istotna jest rola sądu, który ustalając „obcą praktykę sądową”⁸⁷⁷, zgodnie z art. 51a § 1 lub 3 u.s.p., oprócz zwrócenia uwagi na podstawowe zagadnienie, jakim jest to, czy wierzycielowi przysługuje uprawnienie do żądania zapłaty wyłącznie w walucie zobowiązania (jak na gruncie art. 358 § 1 k.c.) lub czy na tle konkretnej regulacji może on wybrać walutę lokalną⁸⁷⁸, powinien także przeanalizować, czy ze względu na posłużenie się w treści przepisu konkretną walutą, w literaturze i orzecznictwie zagranicznym wskazuje się, że przedmiotowa norma ma zastosowanie wyłącznie na terytorium

⁸⁷⁵ Według art. 1278 Codice Civile, w przypadku, w którym suma pieniężna nie jest wyrażona w pieniądzu będącym prawnym środkiem płatniczym, dłużnik może zapłacić w pieniądzu będącym prawnym środkiem płatniczym według kursu z dnia wymagalności w miejscu zapłaty („Se la somma dovuta è determinata in una moneta non avente corso legale nello Stato, il debitore ha facoltà di pagare in moneta legale, al corso del cambio nel giorno della scadenza e nel luogo stabilito per il pagamento”). Zgodnie natomiast z art. 1279, regulacji tej nie stosuje się, jeżeli zobowiązanie w pieniądzu niebędącym prawnym środkiem płatniczym zawiera klauzulę o efektywnej zapłacie lub inną równoznaczną, chyba że uzyskanie tego pieniądza nie jest w chwili wymagalności możliwe („La disposizione dell'articolo precedente non si applica, se la moneta non avente corso legale nello Stato è indicata con la clausola «effettivo» o altra equivalente, salvo che alla scadenza dell'obbligazione non sia possibile procurarsi tale moneta”).

⁸⁷⁶ Argument ten wykorzystuje G. Żmij (*Prawo...*, s. 123-124) optując za poddaniem zagadnień związanych z walutą płatności prawu państwa, w którym zobowiązanie jest wykonywane. Stawia on pytanie „co dłużnikowi po możliwości zapłaty w walucie państwa statutu kontraktowego, jeżeli ma on dokonać zapłaty w innym państwie (państwie miejsca płatności)?” Wydaje się jednak, że jest to bardziej problem wynikający z błędnego sformułowania niektórych regulacji materialnoprawnych, a nie problem *stricte* kolizyjnoprawny. W przypadku ukształtowania przepisu przewidującego upoważnienie przemienne w sposób analogiczny np. do art. 1278 Codice Civile, opisywany problem nie wystąpi. Mając to na uwadze F. Zoll (*System...*, s. 1078-1079) określił dawne brzmienie art. 358 § 1 k.c. jako „niekompletne” i „nieudane”.

⁸⁷⁷ „Sąd nie może poprzestać na brzmieniu przepisów. Powinien w miarę możliwości odtworzyć obce metody wykładni (...)”, tak K. Sznajder-Peroń, *Zagadnienia...*, s. 18. Zob. także P. Rylski, *Stwierdzenie...*, s. 1313. Zob. szeroko T. Erciński, *Prawo...*, s. 241-252.

⁸⁷⁸ Zob. wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14; wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16. Konieczne jest jednak uwzględnienie, że w niektórych jurysdykcjach, w szczególności w krajach systemu *common law*, prawo wierzyciela do wytoczenia powództwa w walucie krajowej może mieć charakter procesowy.

danego kraju, względnie powinna być rozumiana jako upoważnienie do spełnienia świadczenia w walucie miejscowej. Takie stanowisko w kontekście art. 358 § 1 k.c. w okresie przed nowelizacją z 2016 r. prezentował przede wszystkim F. Zoll⁸⁷⁹.

1.7. Wpływ obowiązujących rozwiązań na interes wierzyciela

Omówione w niniejszym rozdziale regulacje postępowania rozpoznawczego cechują się daleko idącym liberalizmem w zakresie dochodzenia roszczeń pieniężnych w walutach obcych, prowadząc do realnego równouprawnienia waluty polskiej oraz walut obcych na tym etapie postępowania cywilnego. W szczególności, ze względu na dopuszczalność zasądzenia świadczenia w obcej walucie, w polskiej procedurze nie występują problemy charakterystyczne dla państw systemu *common law*, prowadzące do licznych sporów przede wszystkim w zakresie wyboru odpowiedniego kursu przeliczenia walut czy, krytykowanej w literaturze, ingerencji sądu w stosunek zobowiązaniowy pomiędzy stronami⁸⁸⁰. Kodeks postępowania cywilnego nie przewiduje także ograniczeń w zakresie możliwości stosowania do roszczeń w walutach obcych postępowań odrębnych, służących dochodzeniu roszczeń pieniężnych⁸⁸¹.

Wyroki zasądzające, wydawane przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym, w bardzo szerokim zakresie odzwierciedlają treść stosunku zobowiązaniowego, w tym efektywnych zobowiązań walutowych. Zgodnie z art. 319¹ k.p.c. zastrzeżenie zapłaty wyłącznie w walucie obcej zamieszczane jest w sentencji wyroku z urzędu. Oczywiście, ostateczna ocena stopnia w jakim dojdzie w konkretnym przypadku do realizacji interesu wierzyciela jest uzależniona przede wszystkim od regulacji dotyczących postępowania egzekucyjnego⁸⁸², jednak, zawężając ocenę wyłącznie do etapu postępowania rozpoznawczego, należy wskazać, że jest on (przynajmniej potencjalnie) w pełni realizowany. Istotną dolegliwością może być jedynie kwestia związana z brakiem możliwości uwzględnienia zmiany wartości waluty obcej przy obliczaniu wartości przedmiotu sporu oraz wartości przedmiotu zaskarżenia, jednak nie jest to ograniczenie charakterystyczne dla roszczeń w walutach obcych, a konsekwencja ogólnej zasady, zgodnie z którą wartość ta nie podlega waloryzacji w toku postępowania.

⁸⁷⁹ F. Zoll [w:] *System...*, s. 1078-1079.

⁸⁸⁰ Zob. szeroko w tym zakresie omawiane wcześniej prace A. Nussbaum, *Money...*, s. 431-435; C. Proctor, *Mann...*, s. 231-246; V. Black, *Foreign...*, s. 212-215.

⁸⁸¹ Por. § 688 ust. 1 Zivilprozessordnung.

⁸⁸² Szeroko obecny stan prawny w tym zakresie opisuje B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 649-655. Por. także A. Nussbaum, *Money...*, s. 432-433, 435-436; C. Proctor, *Mann...*, s. 234-236; V. Black, *Foreign...*, s. 26, "(...), for practical purposes the conversion into sterling must be made when the enforcement procedure is commenced: *R v Cambridge Country Court, ex p Ireland* [1985] (...)".

2. Uzyskanie innych tytułów egzekucyjnych

2.1. Wprowadzenie

W poprzedniej części niniejszego rozdziału szczegółowo przedstawiono przebieg postępowania rozpoznawczego oraz tytuł egzekucyjny, którym jest uzyskiwany w toku tego postępowania wyrok. Zgodnie z art. 777 § 1 k.p.c. tytułami egzekucyjnymi są jednak także inne dokumenty, na gruncie których mogą wystąpić zagadnienia związane z rozróżnieniem roszczeń pieniężnych wyrażonych w różnych walutach. Są to przede wszystkim ugody sądowe, niektóre akty notarialne, a także inne orzeczenia, ugody i akty, o których wspomina art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. W celu dokonania kompleksowej analizy tematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych niezbędne jest zatem przedstawienie także innych niż wyrok tytułów egzekucyjnych. Cechą wspólną, łączącą wskazane poniżej tytuły egzekucyjne (z wyjątkiem wyroku wydanego w postępowaniu grupowym), jest uzależnienie ich treści od woli strony bądź obu stron stosunku zobowiązaniowego.

2.2. Ugoda sądowa⁸⁸³

Aktualne brzmienie kodeksu postępowania cywilnego w znacznym stopniu kładzie nacisk na ugodowe załatwienie sporu między stronami. Wyrazem tego jest m.in. art. 10 k.p.c., zgodnie z którym „w sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji.”⁸⁸⁴ Bezsparnie, sprawy dotyczące roszczeń pieniężnych wyrażonych w walutach obcych, mieszczą się w ogólnej kategorii spraw, w których zawarcie ugody przez

⁸⁸³ W niniejszej pracy nie analizuję ani nie przedstawiam szerzej zagadnień związanych z charakterem prawnym ugody sądowej, a także problematyki dalszych czynności sądu (umorzenia postępowania) wynikających z zawarcia takiej ugody. Zostały one bowiem wielokrotnie i kompleksowo opisane w literaturze. W tym zakresie zob. m.in. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 272-273; J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 400-406; J. Turek, *Ugoda w procesie cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 21, s. 1055-1056; I. Wolwiak, *Ugoda sądowa w procesie*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 8, s. 403-411; I. Wolwiak, *Wpływ czynności ugody sądowej na tok postępowania w sprawie*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 13, s. 683-693; K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 35-41. Zob. także T. Wojciechowski, *Kontrola ugody sądowej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, z. 3, s. 680-684.

⁸⁸⁴ Zob. m.in. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 271; J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 395, 401 i 406; J. Turek, *Ugoda...*, s. 1054; I. Wolwiak, *Wpływ...*, s. 684; M. Białecki, *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 239. Zob. szerzej K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 31-34.

strony jest dopuszczalne⁸⁸⁵. Dodatkowo, jak wykazywano w poprzednim rozdziale, podmioty decydujące się na wyrażenie zobowiązania pieniężnego w walucie obcej dysponują w tym zakresie daleko idącą swobodą, a obowiązujący art. 358 § 1-2 k.c. składa się głównie z unormowań mających charakter dyspozytywny. Zgodnie z jego literalną treścią, strony mogą swobodnie zdecydować o efektywnym bądź nieefektywnym charakterze zobowiązania w walucie obcej oraz (w tym drugim przypadku) o sposobie przeliczenia waluty obcej na walutę polską.

Uгода sądowa może zostać zawarta przez strony zarówno na etapie przedprocesowym (w ramach postępowania pojednawczego – art. 184-186 k.p.c.), na posiedzeniu przygotowawczym (art. 205² § 1 pkt 1 i art. 205⁶ § 2 k.p.c.), jak i na dalszych etapach postępowania (art. 223 k.p.c.)⁸⁸⁶. Z punktu widzenia omawianej tematyki, kluczowy jest pogląd, że strony zawierające ugodę przed sądem mogą uregulować swoją sytuację prawną w zakresie wykraczającym poza przedmiot postępowania⁸⁸⁷. Pozwala to stronom na zawarcie ugody i pełne uregulowanie wzajemnych praw i obowiązków, także w tych przypadkach, w których żądanie powoda zostało nieprawidłowo określone w innej walucie niż waluta zobowiązania. Z perspektywy kształtowania treści ugody, kluczowe jest natomiast, żeby strony, których wola obejmuje zawarcie w ugodzie efektywnego zobowiązania w walucie obcej, samodzielnie i wyraźnie wskazały, że zobowiązanie to może być spełnione wyłącznie w tej walucie. Nie ma bowiem w tym przypadku zastosowania art. 319¹ k.p.c. pozwalający na zawarcie takiego zastrzeżenia przez sąd z urzędu. Strony mogą jednak zamieścić tego rodzaju zastrzeżenie w ugodzie samodzielnie. Jeżeli klauzula taka nie zostanie zawarta w treści ugody, nie będzie ona mogła zostać następnie uzupełniona w trybie art. 351 k.p.c.⁸⁸⁸

Zgodnie z art. 184 zd. 2 oraz art. 223 § 2 w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. zawarcie ugody będzie niedopuszczalne, jeżeli jest ona sprzeczna (niezgodna) z prawem, zasadami współżycia

⁸⁸⁵ Zob. szeroko M. Białecki, *Mediacja...*, s. 145-148; K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 43-46; J. Turek, *Ugoda...*, s. 1054-1055, przy czym J. Turek i O. M. Piaskowska trafnie wskazują, że w postępowaniu nakazowym i upominawczym może to nastąpić dopiero na etapie po złożeniu zarzutów bądź sprzeciwu, względnie odmowie wydania nakazu zapłaty. Szerszą literaturę w zakresie dopuszczalności ugody sądowej przytacza I. Wolwiak, *Ugoda...*, s. 404.

⁸⁸⁶ Zob. m.in. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 272-273; I. Wolwiak, *Ugoda...*, s. 403; J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 400-401; K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 50-53. Zob. także J. Turek, *Ugoda...*, s. 1054; M. Białecki, *Mediacja...*, s. 237; I. Wolwiak, *Wpływ...*, s. 684-685.

⁸⁸⁷ Stanowisko takie nie budzi zasadniczo wątpliwości, zob. m.in. postanowienie SN z 21.02.1973 r., III CRN 415/72, Legalis 16948 wraz z głosem J. Lapiere, *Glosa do postanowienia SN z 21.02.1973 r., III CRN 415/72*, „Nowe Prawo” 1975, nr 5, s. 762 oraz wskazana tam literatura i orzecznictwo.

⁸⁸⁸ Postanowienie SN z 21.02.1973 r., III CRN 415/72 wraz z głosem J. Lapiere, *Glosa...*, s. 759-760; J. Turek, *Ugoda...*, s. 1055 i 1057. Warto przy tym wskazać, że J. Lapiere dopuszcza w pewnych przypadkach zastosowanie do ugody art. 160 k.p.c. dotyczącego sprostowania bądź uzupełnienia protokołu (*Glosa...*, s. 760-761).

społecznego lub zmierza do obejścia prawa. Przesłanki te odpowiadają zatem ogólnym przesłankom nieważności czynności prawnej z art. 58 § 1-2 k.c. oraz częściowo ograniczeniom wprowadzonym w art. 353¹ k.c., odnoszącym się do granic swobody umów. Zakres kompetencji stron w zakresie możliwości kształtowania swojej sytuacji prawnej drogą ugody sądowej jest zatem analogiczny⁸⁸⁹, jak w przypadku kształtowania przedmiotowego zobowiązania na gruncie ogólnych reguł prawa materialnego⁸⁹⁰. Po zawarciu przez strony ugody oraz braku sprzeciwu sądu, stanowi ona tytuł egzekucyjny (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.)⁸⁹¹.

2.3. Notarialne tytuły egzekucyjne

Problematyka notarialnych tytułów egzekucyjnych doczekała się w polskiej literaturze prawniczej szeregu opracowań⁸⁹². Z tego względu, uzasadnione jest ograniczenie poniższych rozważań do problemów ściśle związanych z tematyką walut obcych. W szczególności, konieczne jest przeanalizowanie dwóch mogących wystąpić na tym gruncie zagadnień. Po pierwsze, należy ocenić dopuszczalność zastrzeżenia klauzuli efektywnej zapłaty w walucie obcej w oświadczeniu o poddaniu się egzekucji aktem notarialnym. Po drugie, zasadne jest opisanie konsekwencji niezgodności pomiędzy walutą świadczenia pieniężnego rzeczywiście należnego wierzycielowi a walutą wskazaną w oświadczeniu dłużnika o poddaniu się egzekucji. Biorąc pod uwagę, że zagadnienie dotyczy zobowiązań, w których przedmiotem świadczenia jest suma pieniężna, ma ono zastosowanie do wszystkich notarialnych tytułów egzekucyjnych, o których mowa w art. 777 § 1 pkt 4-6 k.p.c.

Przede wszystkim należy odnotować, że w doktrynie nie budzi wątpliwości możliwość poddania się przez dłużnika egzekucji aktem notarialnym, obejmującym obowiązek zapłaty sumy pieniężnej w walucie obcej⁸⁹³. Brak jest jednak obowiązujących regulacji odwołujących się do rozróżnienia pomiędzy efektywnym a zwykłym zobowiązaniem w walucie obcej,

⁸⁸⁹ Przesłanki te nie zawsze były jednak ujednocnione, zob. szeroko T. Wojciechowski, *Kontrola...*, s. 639-685.

⁸⁹⁰ Zob. m.in. J. Turek, *Ugoda...*, s. 1057-1059; T. Wojciechowski, *Kontrola...*, s. 654-666, z tą jednak uwagą, że w stanie prawnym przed 5.02.2005 r., w art. 184 k.p.c. nie występowało kryterium „obejścia prawa” a występowało kryterium „rażącego naruszenia usprawiedliwionego interesu jednej ze stron”.

⁸⁹¹ Zob. szeroko m.in. J. Turek, *Ugoda...*, s. 1056-1060; T. Wojciechowski, *Kontrola...*, s. 667-680.

⁸⁹² Zob. m.in. M. Walasik, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008; K. Knoppek, *Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny*, „Państwo i Prawo” 1991, nr 12, s. 67-73; F. Zedler, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, „Rejent” 1998, nr 7-8, s. 56-74; A. Jakubecki, *Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*, „Rejent” 1998, nr 12, s. 62-92; M. Muliński, *Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2007, nr 5, s. 23-50. Zob. także E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 157; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 184-185.

⁸⁹³ Zob. M. Walasik, *Poddanie...*, s. 200-201, 225; F. Zedler, *Poddanie...*, s. 69-70; M. Muliński, *Akt...*, s. 25.

analogicznych do art. 319¹ k.p.c. Jeżeli zatem tytuł egzekucyjny ma zawierać zastrzeżenie, że roszczenie w walucie obcej może zostać uregulowane wyłącznie w tej walucie, musi ono wynikać jednoznacznie z oświadczenia dłużnika. Biorąc pod uwagę fakt, że ustawodawca wprost dopuszcza istnienie tytułów egzekucyjnych zawierających zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej (art. 319¹ k.p.c.), brak jest podstaw do wykluczania takiej możliwości w przypadku oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji. Zasadne wydaje się także uznanie, że notariusz powinien poinformować dłużnika o różnicy pomiędzy poddaniem się egzekucji aktem notarialnym w walucie obcej z zastrzeżeniem efektywnej waluty oraz bez takiego zastrzeżenia, w trybie art. 80 § 3 ustawy – Prawo o notariacie⁸⁹⁴.

Kolejnym istotnym zagadnieniem jest określenie skutków niezgodności waluty pomiędzy oświadczeniem dłużnika o poddaniu się egzekucji zawartym w akcie notarialnym, a rzeczywistą treścią zobowiązania. W literaturze dominuje stanowisko, zgodnie z którym skuteczność notarialnego tytułu egzekucyjnego nie jest uzależniona od rzeczywistego istnienia wskazanego w nim roszczenia⁸⁹⁵. Zasada ta znajdzie zastosowanie także w przypadku złożenia oświadczenia o poddaniu się egzekucji w walucie innej niż waluta świadczenia. Jak już bowiem wskazywano, roszczenia pieniężne w różnych walutach są odrębnymi roszczeniami, a nie różnymi sposobami wyrażenia tego samego roszczenia. Poddanie się egzekucji ze wskazaniem niewłaściwej waluty jest zatem poddaniem się egzekucji względem długu nieistniejącego, ze wszystkimi tego konsekwencjami, łącznie z możliwością obrony dłużnika za pośrednictwem powództwa opozycyjnego⁸⁹⁶. W przypadku, w którym notariusz poweźmie wątpliwość co do zgodności treści oświadczenia o poddaniu się egzekucji z treścią czynności prawnej, powinien udzielić dłużnikowi stosownego pouczenia (art. 80 § 3 p.n.)⁸⁹⁷. Należy zgodzić się z A. Jakubeckim, że możliwość uchylecia się przez dłużnika od złożonego oświadczenia woli o poddaniu się egzekucji z powołaniem się na błąd (art. 84 k.c.) powstanie wyłącznie w wyjątkowych przypadkach⁸⁹⁸.

⁸⁹⁴ Ustawa z 14.02.1991 r. - Prawo o notariacie (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1799), dalej jako „p.n.”

⁸⁹⁵ Zob. szeroko M. Walasik, *Poddanie...*, s. 109-121. Zob. także K. Knoppek, *Akt...*, s. 68-69; F. Zedler, *Poddanie...*, s. 63, 67; A. Jakubecki, *Poddanie...*, s. 68-72.

⁸⁹⁶ Jest to podstawowy środek obrony merytorycznej dłużnika w przypadku, w którym zobowiązanie wskazane w notarialnym tytule egzekucyjnym, zaopatrzonym w klauzulę wykonalności, nie istnieje. Zob. M. Walasik, *Poddanie...*, s. 330-331; K. Knoppek, *Akt...*, s. 69; F. Zedler, *Poddanie...*, s. 67; A. Jakubecki, *Poddanie...*, s. 88-90.

⁸⁹⁷ Por. A. Jakubecki, *Poddanie...*, s. 71-72.

⁸⁹⁸ A. Jakubecki, *Poddanie...*, s. 72, 87-88. Zob. szeroko M. Walasik, *Poddanie...*, s. 173-175. Zob. także F. Zedler, *Poddanie...*, s. 63 i 65 oraz M. Muliński, *Akt...*, s. 30-31, którzy wskazują, że ewentualne wady oświadczenia woli powinny być podstawą powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.).

Mając na uwadze regulacje materialnoprawne, tj. przysługujące dłużnikowi upoważnienie przemienne do zwolnienia się ze zobowiązania w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej (art. 358 § 1 k.c.), uzasadnione jest postawienie pytania, czy dłużnik zobowiązania ze zwykłą klauzulą walutową, poddając się egzekucji w walucie polskiej, nie korzysta w ten sposób z przysługującej mu *facultas alternativa*. Uwzględniając wcześniejsze rozważania należy jednak wykluczyć taką możliwość. Uprawnienie dłużnika, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c., pozwala mu bowiem wyłącznie zwolnić się ze zobowiązania poprzez dokonanie zapłaty w walucie krajowej i nie obejmuje możliwości modyfikacji waluty zobowiązania poprzez jednostronne oświadczenie⁸⁹⁹. Dodatkowo, należy przyjąć, że w opisanym przypadku dokonanie zmian w treści stosunku materialnoprawnego nie jest w ogóle objęte wolą dłużnika poddającego się egzekucji, który dąży w ten sposób wyłącznie do wykreowania tytułu egzekucyjnego, umożliwiającego dochodzenie roszczeń w drodze egzekucji.

2.4. Wybrane inne tytuły egzekucyjne

Zgodnie z art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. tytułami egzekucyjnymi są „inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej”. Katalog tytułów, które mieszczą się w zakresie tej regulacji w literaturze wskazał przede wszystkim A. Marciniak⁹⁰⁰. Uwzględniając tematykę niniejszej pracy, na uwagę zasługują przede wszystkim następujące ze wskazanych tam tytułów egzekucyjnych:

1. ugoda zawarta przed komisją pojednawczą powołaną do załatwiania sporów o roszczenia pracowników ze stosunku pracy (art. 255 k.p.⁹⁰¹),
2. ugoda zawarta pomiędzy pracodawcą a pracownikiem ustalająca odszkodowanie pracownika za szkody wyrządzone pracodawcy lub osobie trzeciej, naprawione przez pracodawcę (art. 121¹ k.p.),
3. ugoda zawarta w formie aktu notarialnego w przedmiocie odszkodowania za szkody górnicze i geologiczne (art. 151 ust. 3 p.g.g.⁹⁰²),

⁸⁹⁹ Pogląd zgodnie z którym poddanie się egzekucji aktem notarialnym stanowi jednostronne oświadczenie woli dłużnika jest obecnie powszechnie akceptowany w literaturze, zob. M. Walasik, *Poddanie...*, s. 97-108; K. Knoppek, *Akt...*, s. 67-68; F. Zedler, *Poddanie...*, s. 61; A. Jakubecki, *Poddanie...*, s. 68; M. Muliński, *Akt...*, s. 31; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 185.

⁹⁰⁰ A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 182-184.

⁹⁰¹ Ustawa z 26.06.1974 r. - Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1465), dalej jako „k.p.”

⁹⁰² Ustawa z 9.06.2011 r. - Prawo geologiczne i górnicze (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 633 ze zm.), dalej jako „p.g.g.”

4. wyciąg z wyroku wydanego w postępowaniu grupowym, wskazujący wysokość należnego świadczenia pieniężnego przypadającego członkowi grupy lub podgrupy (art. 22 u.d.r.p.g.⁹⁰³),
5. zatwierdzony prawomocnym postanowieniem sądu sporządzony przez biegłego-komisarza plan podziału funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie (art. 347 § 1 k.m.⁹⁰⁴)⁹⁰⁵.

W zakresie tytułów egzekucyjnych mających swoje źródło w kodeksie pracy, należy wskazać, że oba z nich mają charakter ugód zawieranych pomiędzy pracownikiem a pracodawcą. Ugoda, o której mowa w art. 255 k.p., dotyczy roszczeń pracownika a zatem m.in. może obejmować kwestie związane z jego wynagrodzeniem. Obecnie nie budzi wątpliwości, że wynagrodzenie za pracę może zostać ustalone przez strony w walucie obcej⁹⁰⁶. Jednocześnie, w świetle ustaleń poczynionych w poprzednim rozdziale, należy przyjąć, że także odszkodowanie może być wyrażone w walucie obcej. Jest to tym bardziej uzasadnione, jeżeli uwzględnimy, że za szkody o których mowa w art. 121¹ k.p., pracownik odpowiada zasadniczo do wysokości równej trzykrotności jego wynagrodzenia⁹⁰⁷. W obydwu wskazanych przypadkach, ugoda stron może zatem obejmować roszczenie pieniężne wyrażone w walucie obcej, zarówno efektywne, jak i umożliwiające jego wykonanie w walucie krajowej⁹⁰⁸. Ze względu jednak na ugodowy charakter tytułu oraz brak odpowiednika art. 319¹ k.p.c., ewentualne zastrzeżenie spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej musi wynikać bezpośrednio z treści zawartej ugody.

⁹⁰³ Ustawa z 17.12.2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1212), dalej jako „u.d.r.p.g.”

⁹⁰⁴ Ustawa z 18.09.2001 r. - Kodeks morski (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1309), dalej jako „k.m.”

⁹⁰⁵ Ze względu na fakt, że tytuły te nie mogą być już wydawane, pomijam w tym miejscu tematykę prawomocnych ugód bankowych, uregulowanych w art. 26 ust. 1 ustawy z 3.02.1993 r. o restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw i banków oraz o zmianie niektórych ustaw (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1439), dalej jako „u.r.f.p.” Zgodnie bowiem z art. 37 u.r.f.p. bankowe postępowanie ugodowe nie może być wszczęte po upływie 3 lat od dnia wejścia w życie tej ustawy, tj. po 19.03.1996 r. Nie analizuję tutaj także tytułów egzekucyjnych mających swoje źródło w przepisach prawa upadłościowego oraz prawa restrukturyzacyjnego, które zostaną omówione w odrębnym rozdziale.

⁹⁰⁶ Tak m.in. E. Maniewska [w:] *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, red. K. Jaśkowski, E. Maniewska, LEX/el. 2022, kom. do art. 86, pkt 4.1.2.; P. Prusinowski [w:] *Kodeks pracy. Komentarz. Tom I. Art. 1-113*, red. K. W. Baran, LEX/el. 2020, kom. do art. 86, pkt 10; B. Wagner [w:] *Kodeks pracy. Komentarz*, red. L. Florek, LEX/el. 2017, kom. do art. 86, pkt 15.

⁹⁰⁷ Zgodnie z art. 119 k.p. „odszkodowanie ustala się w wysokości wyrządzonej szkody, jednak nie może ono przewyższać kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia przysługującego pracownikowi w dniu wyrządzenia szkody.”

⁹⁰⁸ Na podstawie art. 358 § 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p. Zob. E. Maniewska [w:] *Komentarz...*, kom. do art. 86, pkt 4.1.2.; P. Prusinowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 86, pkt 10.

Analogiczne uwagi należy odnieść do ugody, o której mowa w art. 151 ust. 3 p.g.g. Także ta ustawa nie wprowadza bowiem żadnych ograniczeń co do możliwości wyrażenia roszczenia odszkodowawczego w walucie obcej, co więcej, w zakresie nieuregulowanym, w zakresie obowiązku odszkodowawczego, nakazuje ona stosowanie przepisów kodeksu cywilnego⁹⁰⁹.

Większych wątpliwości nie budzi także możliwość zastrzeżenia, że zobowiązanie może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej, w tytule egzekucyjnym, którym jest wyciąg z wyroku wydanego w postępowaniu grupowym. W zakresie nieuregulowanym, w postępowaniu grupowym stosuje się bowiem przepisy k.p.c., a art. 24 ust. 1 u.d.r.p.g. nie wyłącza możliwości zastosowania art. 319¹ k.p.c. Przepis ten powinien zostać zastosowany w związku z art. 21 ust. 2-2a u.d.r.p.g.⁹¹⁰, a zatem sąd powinien określić, że przypadająca każdemu członkowi grupy lub podgrupy kwota pieniężna może zostać zapłacona wyłącznie w walucie obcej.

Bardziej złożonym zagadnieniem jest natomiast próba określenia czy roszczenie pieniężne w walucie obcej może zostać ujęte w zatwierdzonym prawomocnym postanowieniem sądu planie podziału funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie, o którym mowa w art. 347 § 1 k.m. Kodeks morski, w swoich regulacjach poświęconych problematyce funduszu ograniczenia odpowiedzialności (art. 339-350 k.m.), nie reguluje kwestii walutowych, w szczególności nie przewiduje obowiązku, aby roszczenia ujęte w planie podziału były wyrażone wyłącznie w walucie krajowej. Za koniecznością sporządzenia planu podziału w walucie polskiej zdaje się jednak przemawiać sposób funkcjonowania tego funduszu oraz zasady dokonywania podziału zgromadzonych w nim środków. Zgodnie z regulującą te zagadnienia Konwencją o ograniczeniu odpowiedzialności⁹¹¹ granice odpowiedzialności, które w tekście Konwencji wyrażane są w jednostce obliczeniowej, którą jest określone przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy Specjalne Prawo Ciągnięcia, przeliczane są na walutę krajową⁹¹². W przypadku, w którym środki zgromadzone w funduszu

⁹⁰⁹ Zgodnie z art. 145 p.g.g. „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, do naprawiania szkód, o których mowa w art. 144 ust. 1 i 2, stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.”

⁹¹⁰ Zgodnie z art. 21 ust. 2 u.d.r.p.g. „w wyroku zasadzającym świadczenie pieniężne należy ustalić, jaka kwota przypada każdemu członkowi grupy lub podgrupy.” W kolejnym ustępie (art. 21 ust. 2a) wskazano natomiast, że „wszyscy członkowie grupy lub podgrupy mogą także zostać wymienieni, wraz z ustaleniem kwot przypadających każdemu z nich, na liście stanowiącej załącznik do wyroku. W takim przypadku w wyroku należy powołać tę listę, a sama lista nie podlega odczytaniu.”

⁹¹¹ Konwencja o ograniczeniu odpowiedzialności za roszczenia morskie, 1976, sporządzona w Londynie dnia 19.11.1976 r. (Dz. U. z 1986 r., nr 35, poz. 175) wraz z protokołem zmieniającym z 2.05.1996 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 146) ze zmianami do protokołu wprowadzonymi w 2012 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 190), dalej jako „Konwencja o ograniczeniu odpowiedzialności”.

⁹¹² Zgodnie z art. 8 ust. 1 zd. 1-2 Konwencji o ograniczeniu odpowiedzialności „jednostką obliczeniową wymienioną w artykułach 6 i 7 jest Specjalne Prawo Ciągnięcia określone przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Kwoty wymienione w artykułach 6 i 7 przelicza się na walutę krajową Państwa, na którego obszarze

nie są wystarczające na pełne pokrycie wszystkich roszczeń, są one spłacane co do zasady proporcjonalnie (art. 12 ust. 1 Konwencji o ograniczeniu odpowiedzialności)⁹¹³. Konieczność wyrażenia funduszu w walucie krajowej oraz proporcjonalnego zaspokojenia roszczeń wierzycieli w ramach planu podziału, jednoznacznie przemawia za stanowiskiem, że plan podziału powinien być sporządzony w walucie funduszu, czyli w walucie krajowej⁹¹⁴.

3. Podsumowanie

Poniżej zaprezentowano najważniejsze z przyjętych oraz sformułowanych w niniejszym rozdziale tez:

- 1) Zagadnienia związane z dopuszczalnością dochodzenia roszczeń pieniężnych w walucie obcej na drodze sądowej oraz możliwością wydania przez sąd cywilny rozstrzygnięcia w walucie obcej ewoluowały równoległe ze zmianami ustroju społeczno-gospodarczego oraz związaną z tym zmianą przepisów o charakterze dewizowym⁹¹⁵.
- 2) Systemy prawne krajów Europy kontynentalnej historycznie cechowały się większym liberalizmem w zakresie dopuszczalności dochodzenia w postępowaniu cywilnym roszczeń wyrażonych w walutach obcych. Do lat 70-80. XX w. system *common law* charakteryzował brak możliwości dochodzenia roszczeń w innej walucie niż krajowa⁹¹⁶.
- 3) Przedmiotem postępowania, w którym powód dochodzi zasądzenia od pozwanego roszczenia w walucie obcej, jest twierdzenie o przysługiwaniu powodowi materialnoprawnego roszczenia w tej walucie⁹¹⁷. Jest to roszczenie procesowe, odmienne od opartego na tożsamy okolicznościach faktycznych roszczenia wyrażonego w walucie krajowej (bądź innej walucie obcej). Z tego względu, wytoczenie powództwa zawierającego żądanie zasądzenia roszczenia w jednej walucie,

powołano się na ograniczenie, zgodnie z kursem obowiązującym w dniu ustanowienia funduszu ograniczenia, zapłaty lub ustanowienia zabezpieczenia, które zgodnie z prawem tego Państwa są równoznaczne z taką zapłatą.”

⁹¹³ Zob. także I. Zużewicz-Wiewiórowska [w:] *Kodeks morski. Komentarz*, red. C. Łuczywek, D. Pyć, I. Zużewicz-Wiewiórowska, LEX/el. 2022, kom. do art. 346.

⁹¹⁴ Tezę tę zdaje się potwierdzać praktyka. W postępowaniu o ustanowienie funduszu ograniczenia roszczeń po katastrofie promu MF Jan Heweliusz, postanowieniem wstępnym określono wysokość funduszu bezpośrednio w Specjalnym Prawie Ciągnięcia, a w postanowieniu o ustanowieniu funduszu przeliczono tę wartość na walutę polską po kursie z dnia jego wydania, zob. D. Rydlichowska, *Charakter prawny funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2017, nr 19, s. 57-58.

⁹¹⁵ Zob. pkt. 1.2.2.-1.2.3.

⁹¹⁶ Zob. pkt. 1.2.4.-1.2.5.

⁹¹⁷ Zob. pkt 1.3.1.

nie przerywa biegu przedawnienia względem ewentualnych, ekwiwalentnych roszczeń, wyrażonych w innych walutach⁹¹⁸.

- 4) W przypadku wytoczenia powództwa zawierającego żądanie zasądzenia roszczenia wyrażonego w walucie obcej, należy oznaczyć w walucie polskiej wartość przedmiotu sporu, a w przypadku środków zaskarżenia, także wartość przedmiotu zaskarżenia. Wartość przedmiotu sporu oraz wartość przedmiotu zaskarżenia oznacza się przeliczając walutę obcą na walutę krajową według średniego kursu NBP z dnia wniesienia pozwu. Wartości te nie ulegają waloryzacji w trakcie trwania postępowania⁹¹⁹.
- 5) Zmiana waluty roszczenia, którego zasądzenia żąda powód, stanowi jakościową zmianę powództwa, nawet jeżeli zmodyfikowane żądanie opiera się na tożsamyh okolicznościach faktycznych. Z tego względu, co do zasady nie jest ona dopuszczalna na etapie postępowania przed sądem drugiej instancji oraz w niektórych postępowaniach odrębnych⁹²⁰.
- 6) Okoliczność, że wzajemne roszczenie przysługujące pozwanemu przeciwko powodowi jest wyrażone w innej walucie niż roszczenie stanowiące podstawę powództwa głównego, nie stoi na przeszkodzie wytoczeniu powództwa wzajemnego na podstawie art. 204 § 1 zd. 1 *in fine* k.p.c., niezależnie od kwestii wymienialności walut⁹²¹.
- 7) Zasądzenie przez sąd roszczenia w innej walucie niż wskazana w powództwie stanowi naruszenie zakazu *ne eat iudex ultra petita partium* (art. 321 § 1 k.p.c.)⁹²².
- 8) Zgodnie z art. 319¹ k.p.c. sąd z urzędu zastrzega w treści wyroku, że zasądzone świadczenie w walucie obcej może zostać wykonane wyłącznie w tej walucie. Regulacja ta stanowi jedną z zasad orzekania. W przypadku braku ujęcia wskazanego zastrzeżenia w wyroku, stronom przysługuje prawo do złożenia wniosku o jego uzupełnienie⁹²³.
- 9) W niektórych przypadkach orzeczenie sądowe może być źródłem zobowiązania pieniężnego w walucie obcej z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty w tej walucie. Dotyczy to przede wszystkim orzeczeń konstytutywnych. Art. 358 § 1 k.c. nie stanowi

⁹¹⁸ Zob. pkt 1.3.2.

⁹¹⁹ Zob. pkt 1.3.3.

⁹²⁰ Zob. pkt 1.3.4.

⁹²¹ Zob. pkt 1.3.5.

⁹²² Zob. pkt 1.4.1.

⁹²³ Zob. pkt 1.4.2.

jednak samodzielnej podstawy do ukształtowania przez sąd zobowiązania pieniężnego z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty w walucie obcej⁹²⁴.

- 10) Niezależnie od waluty roszczenia będącego przedmiotem rozstrzygnięcia, koszty procesu sąd polski zasądza zawsze w walucie polskiej⁹²⁵.
- 11) Jeżeli uprawniony wnosi o udzielenie zabezpieczenia powództwa, w którym dochodzi roszczenia pieniężnego w walucie obcej, powinien wskazać sumę zabezpieczenia bezpośrednio w tej walucie, a nie w złotych polskich⁹²⁶.
- 12) Art. 319¹ k.p.c. znajduje zastosowanie także w sytuacjach, w których zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej ma swoją podstawę w obcym prawie materialnym⁹²⁷.
- 13) Wyrok sądu nie jest jednym tytułem egzekucyjnym, który może zawierać zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej. W przypadku tytułów egzekucyjnych, które nie pochodzą od sądu, a są wynikiem porozumienia stron (ugody) bądź jednostronnej czynności prawnej (notarialne tytuły egzekucyjne), zastrzeżenie takie musi zostać wprowadzone do tytułu egzekucyjnego samodzielnie przez strony bądź podmiot składający oświadczenie⁹²⁸.

⁹²⁴ Zob. pkt 1.4.3.

⁹²⁵ Zob. pkt 1.4.4.

⁹²⁶ Zob. pkt 1.5.

⁹²⁷ Zob. pkt. 1.4.2. i 1.6.

⁹²⁸ Zob. pkt. 2.2.-2.4.

Rozdział IV Kształtowanie podstawy egzekucji roszczeń pieniężnych w walutach obcych

1. Wprowadzenie

Po przeanalizowaniu problematyki związanej z uzyskiwaniem tytułu egzekucyjnego obejmującego roszczenie pieniężne w walucie obcej, konieczne jest przedstawienie zagadnień związanych z kształtowaniem podstawy egzekucji takich roszczeń, tj. tytułu wykonawczego⁹²⁹. Przedmiotem rozważań w niniejszym rozdziale będzie zatem przede wszystkim regulacja prawna dotycząca powstawania tytułów wykonawczych obejmujących roszczenie wyrażone w walucie obcej, umieszczona w przepisach regulujących postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Ze względu jednak na fakt, że tytuły wykonawcze mogą powstać na bazie dokumentów innych niż wyłącznie tytuły egzekucyjne, przedstawione zostaną także zagadnienia związane z tytułami wykonawczymi powstającymi wskutek nadania klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem, stwierdzenia wykonalności wyroków sądów państw obcych, ugód zawartych przed takimi sądami bądź przez nie zatwierdzonych i rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz stwierdzenia wykonalności wyroków i ugód pochodzących od krajowych i zagranicznych sądów polubownych.

Przy analizie postępowania klauzulowego, zakres poruszanych zagadnień zostanie ograniczony do ustalenia skutków oraz granic zastosowania mechanizmu zobowiązania komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową (art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.). Analogicznie jak w poprzednich rozdziałach, zostanie on poprzedzony przedstawieniem uwag terminologicznych oraz rysu historycznego. W części poświęconej tytułom wykonawczym powstającym na bazie dokumentów innych niż tytuły egzekucyjne, analiza obejmie zarówno możliwość sporządzenia takiego dokumentu w sposób odzwierciedlający istnienie zwykłej lub efektywnej klauzuli walutowej, jak i warunki, od których wystąpienia zależy treść nadawanej mu klauzuli wykonalności.

Ze względu na przyjętą systematykę pracy, niniejszy rozdział, jako poświęcony „kształtowaniu podstawy egzekucji”, nie obejmuje tematyki tytułów wykonawczych objętych unijnym systemem automatycznej wykonalności, o których mowa w art. 1153¹⁴ k.p.c. Zostaną one szerzej przedstawione w kolejnym rozdziale.

⁹²⁹ Zgodnie z art. 776 k.p.c. „podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy. Tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzonej w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej.”

2. Nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu w walucie obcej

2.1. Postępowanie w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności

Wypowiedzi i opracowania przedstawicieli nauki postępowania cywilnego, poświęcone tematyce postępowania w przedmiocie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, w znacznej części koncentrują się na próbach scharakteryzowania tego postępowania oraz prawidłowego umiejscowienia go w strukturze postępowania cywilnego⁹³⁰. Poszczególne stanowiska znacznie się jednak pomiędzy sobą różnią, klasyfikując postępowanie klauzulowe jako „dalszy akt procesu”⁹³¹, element postępowania egzekucyjnego⁹³² bądź odrębny rodzaj postępowania⁹³³. Wydaje się, że ze względu na liczbę poświęconych tej tematyce opracowań, przytaczanie w tym miejscu argumentów prezentowanych przez poszczególnych autorów nie jest konieczne. W mojej ocenie, na aprobatę zasługuje przede wszystkim pogląd przedstawiony przez M. Uliasz, który w pewnym zakresie godzi stanowiska przedstawiające postępowanie klauzulowe jako samodzielne postępowanie, z traktowaniem go jako jednego z kilku rodzajów postępowań egzekucyjnych w szerokim rozumieniu⁹³⁴. Jak jednocześnie zauważa się w literaturze, klasyfikacja taka nie ma jedynie znaczenia teoretycznego, ale stanowi także punkt wyjścia dla określenia stosowanych przez interpretatora dyrektyw wykładni czy zasad rządzących tym postępowaniem⁹³⁵.

Zagadnieniem istotnym z punktu widzenia terminologii wykorzystywanej w dalszych częściach pracy jest, obecny w literaturze poświęconej postępowaniu klauzulowemu, podział

⁹³⁰ Zob. m.in. H. Mądrzak, *Funkcja i charakter postępowania klauzulowego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis Przegląd Prawa i Administracji” 1976, nr 8, s. 202-212; M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 5-24; P. Gil, *Klauzula wykonalności i postępowanie w przedmiocie jej nadania*, Sopot 2017, s. 17-38; M. Uliasz [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, s. 470-477.

⁹³¹ F. Kruszelnicki, *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego i zabezpieczającego*, Warszawa 1934, s. 79.

⁹³² E. Wengerek, *Sądowe...*, s. 83-84. Zob. także W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 550; W. Broniewicz, *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 1988, nr 8, s. 39 i 44, przy czym stanowisko to oparte jest o odróżnienie postępowania egzekucyjnego *sensu largo* (do którego przynależy m.in. postępowanie klauzulowe) od tzw. „właściwego postępowania egzekucyjnego”, które „ma na celu przeprowadzenie egzekucji na podstawie (...) tytułu” (s. 550). To drugie stanowisko podzielają także M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 472-476 oraz A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 23, 33-34. Zob. także M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 11-12.

⁹³³ H. Mądrzak, *Funkcja...*, s. 211-212; K. Korzan, *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986, s. 237-239; P. Gil, *Klauzula...*, s. 38; I. Gil, P. Gil, *Postępowanie klauzulowe*, Warszawa 2007, s. 29. Niejednoznacznie wypowiada się w tym zakresie J. Misztal-Konecka, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 245.

⁹³⁴ M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 472-476, „postępowanie klauzulowe należy (...) zaliczyć do szeroko rozumianej grupy postępowań egzekucyjnych.”

⁹³⁵ Podkreślają to przede wszystkim I. Gil, P. Gil, *Postępowanie...*, s. 26; P. Gil, *Klauzula...*, s. 20. Zob. także H. Mądrzak, *Funkcja...*, s. 202; M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 5-6.

na tzw. deklaratywne oraz konstytutywne klauzule wykonalności. Jak wskazuje M. Muliński, „(...) klauzula o charakterze deklaratywnym nadawana jest wówczas, gdy w postępowaniu klauzulowym sąd ogranicza się do stwierdzenia, że badany tytuł uprawnia do egzekucji. Jeżeli natomiast zachodzi potrzeba określenia w klauzuli wykonalności podmiotowego lub przedmiotowego zakresu egzekucji, nadawana klauzula ma charakter konstytutywny.”⁹³⁶

Posługiwanie się pojęciem konstytutywnych klauzul wykonalności nie jest jednak zabiegiem optymalnym z punktu widzenia siatki pojęciowej wykorzystywanej w naukach prawnych. Cecha „konstytutywności” ma bowiem w języku prawniczym bardzo wyraźne konotacje materialnoprawne⁹³⁷. Nie jest bowiem tak, jak wskazuje K. Korzan, że „(...) w wypadkach, w których klauzula wykonalności ma charakter konstytutywny, dochodzi do zmiany stosunku materialnego chronionego treścią tytułu egzekucyjnego”⁹³⁸. Jeżeli przeanalizujemy treść przepisów, przewidujących możliwość modyfikacji zakresu podmiotowego (np. art. 788 § 1 k.p.c.) lub możliwość ograniczenia zakresu przedmiotowego (art. 792 k.p.c.) tytułu wykonawczego, to jednoznacznie wynika z nich, że nadanie klauzuli wykonalności, nazywanej w literaturze „konstytutywną”, służy jedynie odzwierciedleniu zmian w sytuacji materialnoprawnej, które miały miejsce po powstaniu tytułu egzekucyjnego (albo w toku sprawy, w której został wydany) a przed nadaniem klauzuli wykonalności⁹³⁹. Zgodnie bowiem z art. 788 § 1 k.p.c. sąd nadaje klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko osobie innej niż wskazana w tytule egzekucyjnym, jeżeli przejście uprawnienia bądź obowiązku już nastąpiło i zostanie wykazane określonym dowodem. Samo nadanie klauzuli nie wywiera żadnych skutków w zakresie materialnoprawnej sytuacji stron, a jedynie dostosowuje treść

⁹³⁶ M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 119. Zob. także P. Gil, *Klauzula...*, s. 40; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 188; K. Korzan, *Sądowe...*, s. 143; M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 459-460. Węższe ujęcie klauzul konstytutywnych, ograniczone wyłącznie do modyfikacji podmiotowych, prezentuje J. Misztal-Konecka, *Postępowanie...*, s. 240.

⁹³⁷ Zob. S. Wronkowska, *Podstawowe...*, s. 180, która wskazuje, że „charakter konstytutywny mają (...) takie decyzje czy orzeczenia, które same są nowymi faktami prawnymi – w ich następstwie powstaje nowy stosunek prawny, następuje zmiana istniejącego stosunku prawnego albo stosunek ten wygasa, (...)”. Zob. także K. Korzan, *Orzeczenia zastępujące...*, s. 42, który wskazuje, że „o istocie (...) orzeczenia konstytutywnego decyduje fakt, że jest ono zdarzeniem cywilnoprawnym wywołującym następstwa na zewnątrz postępowania w postaci powstania, zmiany lub np. ustania stosunku cywilnoprawnego.”

⁹³⁸ K. Korzan, *Sądowe...*, s. 143. Stanowisko to zdaje się podzielać także M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 459-460.

⁹³⁹ Zob. H. Mądrzak, *Funkcja...*, s. 212; M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 460; P. Gil, *Klauzula...*, s. 40-42. Zob. także I. Gil, P. Gil, *Postępowanie...*, s. 29-31, z tym jednak zastrzeżeniem, że nie można podzielić wskazanego przez autorów poglądu, jakoby badanie przez sąd zagadnień materialnoprawnych, w szczególności w przypadku wniosku o nadanie klauzuli wykonalności pozasądowym tytułom egzekucyjnym, mogło obejmować badanie „(...) istnienia stosunku prawnego, z którego wynika obowiązek dłużnika i odpowiednio uprawnienie wierzyciela do żądania określonego zachowania się.” Nie powinno budzić bowiem wątpliwości, że badanie istnienia zobowiązania nie mieści się w zakresie kompetencji sądu w postępowaniu klauzulowym, zob. m.in. E. Wengerek, *Sądowe...*, s. 162; postanowienie SN z 16.09.1997 r., III CKU 39/97, niepubl. [za:] P. Gil, *Klauzula...*, s. 41; O. M. Piaskowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Wybór orzecznictwa. Komentarz orzecznicy*, LEX/el. 2014, kom. do art. 776¹, art. 777. Zob. także uchwała SN z 7.03.2008 r., III CZP 155/07, Legalis 95369.

tytułu wykonawczego do aktualnej sytuacji prawnej. Analogiczne wnioski dotyczą ograniczenia przedmiotowego egzekucji, o którym mowa w art. 792 k.p.c.⁹⁴⁰ Przepis ten ma na celu odzwierciedlenie w tytule wykonawczym istniejącego na gruncie materialnoprawnym ograniczenia odpowiedzialności, a nie jego ukształtowanie. *De facto* jedynym przypadkiem, w którym możemy realnie mówić o konstytutywnej klauzuli wykonalności, jest ten uregulowany w art. 1047 § 2 k.p.c.⁹⁴¹

Należy dodatkowo zastanowić się, czy posługiwanie się pojęciem „konstytutywnej” klauzuli wykonalności nie jest uzasadnione ze względu na skutki, jakie jej nadanie wywołuje na gruncie prawa procesowego. Umożliwia ona bowiem prowadzenie egzekucji przeciwko lub na rzecz konkretnego podmiotu, niewskazanego w tytule egzekucyjnym. Mając jednak na uwadze fakt, że co do zasady, każde nadanie klauzuli wykonalności wywołuje skutki procesowe polegające na tym, że umożliwia ono zastosowanie przymusu państwowego, przeciwko lub na rzecz podmiotu, co do którego nie było to możliwe na podstawie samego tytułu egzekucyjnego (także jeżeli był on w nim wskazany jako wierzyciel bądź dłużnik), takie rozumienie konstytutywności nie byłoby uzasadnione. Prowadziłoby ono do konieczności przyjęcia innego znaczenia konstytutywności niż ma to miejsce na gruncie postępowania rozpoznawczego⁹⁴² i dotyczyłoby każdej klauzuli wykonalności. Warto bowiem podkreślić, że każda klauzula wykonalności składa się z co najmniej⁹⁴³ dwóch elementów:

1. deklaratoryjnego stwierdzenia, że „niniejszy tytuł uprawnia do egzekucji”,
2. nakazu, skierowanego do wszystkich organów, urzędów oraz osób, „których to może dotyczyć, aby postanowienia tytułu niniejszego wykonały, a gdy o to prawnie będą wezwane, udzieliły pomocy”⁹⁴⁴.

Odmienne zatem niż wskazuje m.in. A. Marciniak⁹⁴⁵, klauzula wykonalności nadana na rzecz lub przeciwko podmiotowi nieujętemu w tytule egzekucyjnym, nie jest bardziej „konstytutywna” niż klauzula nadana na rzecz lub przeciwko podmiotowi ujętemu w tytule egzekucyjnym. Obie klauzule wywołają tożsamy skutek w postaci możliwości zastosowania

⁹⁴⁰ Zgodnie z art. 792 k.p.c. „jeżeli następca ponosi odpowiedzialność tylko z określonych przedmiotów albo do wysokości ich wartości, należy w klauzuli wykonalności zastrzec mu prawo powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczoną odpowiedzialność, o ile prawo to nie jest zastrzeżone już w tytule egzekucyjnym.”

⁹⁴¹ Wskazuje na niego także K. Korzan, *Sądowe...*, s. 143, zestawiając go jednak z art. 787 § 2 i art. 788 k.p.c.

⁹⁴² Zob. uwagi zawarte w poprzednim rozdziale, w pkt. 1.4.3.

⁹⁴³ Zob. M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 455. Zob. także E. Wengerek, *Sądowe...*, s. 158-159.

⁹⁴⁴ § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 6.08.2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2324), dalej jako „r.k.w.”

⁹⁴⁵ Por. A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 188. Zob. także M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 119; M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 459-460; J. Misztal-Konecka, *Postępowanie...*, s. 240.

środków przymusu względem określonego w tytule wykonawczym dłużnika oraz obie zawierają identyczny nakaz wykonania, adresowany do organów egzekucyjnych.

Z powyższych względów, w dalszej części niniejszej pracy będę odwoływał się do terminologii wykorzystywanej przez H. Mądrzaka, który posługuje się pojęciem zmiany bądź uzupełnienia tytułu egzekucyjnego⁹⁴⁶. Analogicznie zatem jak jest to w prawie niemieckim, będą to klauzule wykonalności zmieniające bądź uzupełniające tytuł egzekucyjny⁹⁴⁷.

2.2. Treść tytułu wykonawczego w walucie obcej i zobowiązanie do przeliczenia waluty obcej na polską

2.2.1. Rys historyczny

Jak już sygnalizowano, kodeks postępowania cywilnego obowiązujący w okresie 20-lecia międzywojennego nie przewidywał szczególnych regulacji prawnych dotyczących problematyki dochodzenia roszczeń pieniężnych wyrażonych w walucie obcej. W szczególności, nie zawierał on odpowiednika dzisiejszego art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., nakazującego w określonych przypadkach przeliczenie ujętej w tytule egzekucyjnym waluty obcej na walutę krajową. Jak wskazywano w ówczesnej literaturze, „tytuł egzekucyjny i klauzula wykonalności mogą opiewać na sumę pieniężną w walucie zagranicznej, bez równoczesnego obliczenia równowartości w walucie krajowej. Podanie sumy pieniężnej w walucie zagranicznej zawiera dostateczne wskazanie świadczenia, które ma być spełnione.”⁹⁴⁸ Praktykę taką możemy dostrzec także na gruncie przedwojennego orzecznictwa Sądu Najwyższego, w szczególności orzeczenia z 14.01.1936 r.⁹⁴⁹, w którym wprost wskazano, że przerachowanie wierzytelności dolarowej na inną walutę jest w postępowaniu klauzulowym niedopuszczalne, ponieważ postępowanie to polega na „samem tylko stwierdzeniu, że tytuł egzekucyjny może być wykonany w drodze przymusowej”⁹⁵⁰.

⁹⁴⁶ H. Mądrzak, *Funkcja...*, s. 209. Zob. także H. Mądrzak, *Zakres kognicji sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli w trybie art. 787 k.p.c.*, „Studia Cywilistyczne” 1975, t. XXV-XXVI, s. 152-153.

⁹⁴⁷ Zob. M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 26-39. Oba rodzaje klauzul należą do kategorii tzw. kwalifikowanych klauzul wykonalności (niem. *qualifizierte Klausel*).

⁹⁴⁸ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 306.

⁹⁴⁹ Orzeczenie SN z 14.01.1936 r., II C 2524/35, LEX nr 374147.

⁹⁵⁰ Orzeczenie SN z 14.01.1936 r., II C 2524/35. Zob. także orzeczenie SN z 5.03.1946 r., II C 1117/45, LEX nr 159498, w którego uzasadnieniu wskazano, że komornik prowadząc egzekucję wierzytelności wyrażonej w walucie obcej, wezwał dłużnika, na podstawie art. 654 r.k.p.c. do zapłaty marek niemieckich. Świadczy to jednoznacznie o fakcie, że tytuł wykonawczy był wyrażony bezpośrednio w tej walucie.

Streszczony powyżej stan prawny nie uległ zmianie wraz z nowelizacjami wprowadzonymi do r.k.p.c. w 1950 r.⁹⁵¹ oraz wejściem w życie aktualnie obowiązującego kodeksu postępowania cywilnego. Zagadnienia związane z praktycznym funkcjonowaniem tytułów egzekucyjnych wyrażonych w walutach obcych, ze względu na obowiązywanie monopolu walutowego waluty krajowej nie były przedmiotem licznych wypowiedzi w literaturze prawniczej czy orzecznictwie. Z jednej strony, niektórzy autorzy, jak np. K. Korzan, zwracali uwagę na występowanie w obrocie prawnym tytułów wykonawczych wyrażonych w walucie obcej⁹⁵², z drugiej natomiast, w orzecznictwie wykształciła się praktyka zasądzenia pozwanego na wydanie waluty obcej oraz prowadzenia egzekucji w trybie przewidzianym dla egzekucji świadczeń niepieniężnych⁹⁵³. W obu tych przypadkach, na etapie postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności, nie pojawiały się jednak zagadnienia związane z przeliczaniem waluty obcej na walutę krajową⁹⁵⁴.

Instytucja nałożenia na komornika sądowego obowiązku dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, po raz pierwszy została wprowadzona do postępowania klauzulowego mocą nowelizacji, która weszła w życie 5.02.2005 r.⁹⁵⁵, a zatem jeszcze w czasie obowiązywania zasady walutowości⁹⁵⁶. Jak wskazano w uzasadnieniu jej projektu, przedmiotowa zmiana została wprowadzona „w celu umożliwienia prowadzenia egzekucji roszczeń zasądzonych w walutach obcych” poprzez „uproszczenie możliwości przeliczenia tych należności na złote polskie”⁹⁵⁷. Przedstawione uzasadnienie projektu budzi jednak pewne wątpliwości. Zaledwie bowiem kilka lat wcześniej, Sąd Najwyższy, w uchwale z 16.11.2000 r.⁹⁵⁸ jednoznacznie wskazał, że egzekucja tytułu wykonawczego wyrażonego w walucie obcej jest możliwa i powinna następować zgodnie z przepisami dotyczącymi egzekucji świadczeń

⁹⁵¹ Zob. obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 25.08.1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania cywilnego (Dz. U. z 1950 r., nr 43, poz. 394).

⁹⁵² K. Korzan, *Sądowe...*, s. 269, 315-316, na gruncie zarządzenia Ministra Finansów z 11.06.1982 r. w sprawie wypłaty odszkodowań w walutach zagranicznych z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych krajowców dewizowych z tytułu szkód powstałych za granicą (M. P. z 1982 r., nr 16, poz. 129).

⁹⁵³ Wskazują na to przytaczani już I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 97-99; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 80-81; uchwała SN z 23.08.1995 r., III CZP 95/95; wyrok SN z 16.07.1980 r., III CRN 115/80. Szczególnie skrajnym przypadkiem była opisana w uzasadnieniu ww. uchwały sytuacja, w której „(...) komornik odmówił przystąpienia do czynności egzekucyjnych wobec braku numerów banknotów, które miały być wydane, (...)”.

⁹⁵⁴ Pojawiały się one jednak na etapie późniejszym, co zostanie szerzej przedstawione w kolejnym rozdziale.

⁹⁵⁵ Ustawa z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2004 r., nr 172, poz. 1804), dalej jako „ustawa nowelizująca z 2004 r.”.

⁹⁵⁶ Art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. brzmiał wówczas „jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, tytułem egzekucyjnym zasądzającym świadczenie w walutach obcych sąd nada klauzulę wykonalności ze zobowiązaniem komornika do przeliczenia zasądzonej kwoty na walutę polską według średniego kursu złotego w stosunku do walut obcych ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu poprzedzającym przekazanie należności wierzycielowi.”

⁹⁵⁷ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2004 r., druk nr 965, Sejm IV kadencji, s. 18.

⁹⁵⁸ Uchwała SN z 16.11.2000 r., III CZP 39/00, LEX nr 44000.

pieniężnych. Takie stanowisko było także szeroko prezentowane w literaturze w okresie następującym po liberalizacji przepisów dewizowych, tj. w drugiej połowie lat 90. oraz później⁹⁵⁹. Świadczy o tym także praktyka stosowania przepisów w okresie 20-lecia międzywojennego.

Treść przyjętej regulacji nie była jednak wolna od wad i została po kilku latach znowelizowana⁹⁶⁰. W szczególności dotyczyło to zobowiązania komornika sądowego do przeliczenia sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej na walutę polską według kursu z dnia poprzedzającego przekazanie należności wierzycielowi. W praktyce znacznie utrudniało to przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego, w którym miał być sporządzony plan podziału⁹⁶¹. Dokonując zmiany w zakresie kursów przeliczenia, zmieniono także zakres zastosowania przepisu, który w pierwotnej wersji literalnie ograniczał się do tytułów egzekucyjnych pochodzących od sądu (poprzez użycie zwrotu „przeliczenia zasądzonej kwoty”), a obecnie dotyczy wszelkich tytułów egzekucyjnych⁹⁶².

Aktualnie, po drobnych poprawkach redakcyjnych⁹⁶³, art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. stanowi, że „jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, tytułowi egzekucyjnemu opiewającemu na świadczenie pieniężne w walucie obcej sąd nada klauzulę wykonalności ze zobowiązaniem komornika do przeliczenia tej kwoty na walutę polską według średniego kursu waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski na dzień sporządzenia planu podziału, a jeżeli planu podziału nie sporządza się - na dzień wypłaty kwoty wierzycielowi.” Przepis ten znajduje odzwierciedlenie w § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności⁹⁶⁴.

⁹⁵⁹ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 639; G. Żmij, *Prawo...*, s. 227-230; I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 97-103; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 80-81. Pomiedzy poszczególnymi autorami występowały jednak różnice poglądów co do możliwości przekazania przez komornika sądowego wierzycielowi waluty obcej. Kwestie te zostaną szerzej przedstawione w kolejnym rozdziale.

⁹⁶⁰ Na podstawie ustawy z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r., nr 233, poz. 1381), dalej jako „ustawa nowelizująca z 2011 r.”

⁹⁶¹ Zob. m.in. B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 646-647 i wskazana tam literatura; tak także F. Zedler, *Projektowane zmiany przepisów o postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 157. Kwestia ta została także dostrzeżona w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej z 2011 r., druk nr 4332, Sejm VI kadencji, s. 33.

⁹⁶² F. Zedler, *Projektowane...*, s. 157; uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2011 r., s. 33. Jak podkreśla P. Sławicki [w:] *Postępowanie...*, kom. do art. 783, pkt 3, P. Telenga (*Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730-1217*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, kom. do art. 783, pkt 3), odnosząc się do wprowadzonego w 2005 r. brzmienia regulacji, wskazywał, że „normy dotyczące zaopatrywania klauzulą wykonalności tytułu egzekucyjnego zasądzonego świadczenie w walucie obcej należy stosować *per analogiam* także do pozasądowych tytułów egzekucyjnych.” Podobnie, w kontekście aktów notarialnych, postulował wskazany tam M. Muliński, *Akt...*, s. 34.

⁹⁶³ Wprowadzonych mocą ustawy z 7.02.2014 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 293).

⁹⁶⁴ Zgodnie z § 2 r.k.w., „jeżeli sąd lub referendarz sądowy, nadając klauzulę wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, który opiewa na świadczenie pieniężne w walucie obcej, zobowiązuje komornika do przeliczenia

2.2.2. *Ratio legis* przepisu wprowadzającego nakaz przeliczenia walut

Wprowadzenie zmian do art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. poprzez zamieszczenie w nim podstawy kompetencyjnej do zobowiązania komornika sądowego do przeliczenia waluty obcej na walutę polską należy odczytywać szerzej, nie tylko jako wprowadzenie do systemu prawnego pojedynczej normy nakazującej sądowi (referendarzowi sądowemu), a następnie komornikowi sądowemu określone zachowanie, ale jako przyjęcie przez ustawodawcę modelu prowadzenia egzekucji wierzytelności walutowych poprzez ich przeliczenie na walutę polską oraz zaspokojenie wierzyciela w tej walucie. Takie rozumienie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. zdecydowanie dominowało w literaturze przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r.⁹⁶⁵, co niektórzy autorzy wprost nazywali dalszym obowiązywaniem w postępowaniu egzekucyjnym „zasady walutowości”⁹⁶⁶.

Model postępowania egzekucyjnego przewidujący przymusowe zaspokojenie wierzytelności walutowej poprzez zapłatę w walucie krajowej nie jest uregulowaniem nadzwyczajnym⁹⁶⁷ i obowiązuje nie tylko w państwach tradycji *common law*, tj. Anglii⁹⁶⁸ oraz USA⁹⁶⁹, ale także został wprost wprowadzony do ustawy szwajcarskiej oraz estońskiej⁹⁷⁰.

tego świadczenia na walutę polską, klauzula wykonalności zawiera ponadto następującą treść: «Sąd/Referendarz sądowy zobowiązuje komornika do przeliczenia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej na walutę polską według średniego kursu waluty obcej ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski na dzień sporządzenia planu podziału, a jeżeli planu nie sporządza się - na dzień wypłaty kwoty wierzycielowi.»”.

⁹⁶⁵ M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 669; Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 160; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w upadłości likwidacyjnej i egzekucji* [w:] *Prawo Bankowe w Praktyce. Wybór artykułów prawników z kancelarii Allen & Overy o bankowości korporacyjnej, finansowaniu dłużnym, zabezpieczeniu ekspozycji, restrukturyzacji i przymusowym dochodzeniu należności przez banki*, Warszawa 2016, s. 236-239; M. Neumann, *Egzekucja na podstawie tytułów wykonawczych z art. 1153¹⁴ k.p.c. a przeliczenie wierzytelności wyrażonej w walucie obcej* [w:] *Prawo Bankowe w Praktyce. Wybór artykułów prawników z kancelarii Allen & Overy o bankowości korporacyjnej, finansowaniu dłużnym, zabezpieczeniu ekspozycji, restrukturyzacji i przymusowym dochodzeniu należności przez banki*, Warszawa 2016, s. 257-261; M. Uliasz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, LEX/el. 2012, kom. do art. 852, pkt 2.

⁹⁶⁶ Tak np. P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 234; M. Uliasz [w:] *Kodeks...*, kom. do 852, pkt 2.

⁹⁶⁷ Zob. uwagi A. Nussbaum, *Money...*, s. 435-436.

⁹⁶⁸ C. Proctor, *Mann...*, s. 234-236.

⁹⁶⁹ Zgodnie z section 7 d Uniform Foreign-Money Claim Act “Each payment in United States dollars must be accepted and credited on a judgment or award on a foreign-money claim in the amount of the foreign money that could be purchased by the dollars at a bank-offered spot rate of exchange at or near the close of business on the conversion date for that payment.”

⁹⁷⁰ Täitemenetluse seadustik Vastu võetud 20.04.2005. W § 58 ustawy wskazano, że “in enforcement proceedings, any claims or other rights expressed in a foreign currency are converted into euro based on the daily rate of the European Central Bank as on the date of satisfaction of the claim or distribution of the proceeds or the creation of the distribution plan” (tłumaczenie na angielski z 3.04.2023 r.).

Zgodnie z art. 67 ust. 1 pkt 3 SchKG⁹⁷¹, we wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego należy podać kwotę należności w walucie szwajcarskiej⁹⁷². Jak wskazuje się w orzecznictwie szwajcarskiego Sądu Federalnego, norma nakazująca przeliczenie waluty obcej na walutę szwajcarską jest normą prawa publicznego oraz stanowi wymóg praktyki⁹⁷³. Te dwa aspekty, składające się na uzasadnienie przyjęcia legislacyjnego rozwiązania przewidującego przerachowanie wierzytelności walutowej w celu jej przymusowego zaspokojenia w walucie lokalnej są wskazywane także w literaturze polskiej⁹⁷⁴.

Pierwszym z przytaczanych w tym zakresie uzasadnień jest preferencja ustawodawcy względem waluty krajowej, która może przybierać w ramach systemu prawa różne formy. Ich stopień ingerencji w uprawnienia poszczególnych jednostek jest jednocześnie uzależniony od pożądanego przez ustawodawcę poziomu ochrony waluty krajowej. Do regulacji tego rodzaju należą zarówno przepisy prawa dewizowego, w szczególności zakaz wyrażania zobowiązań w walucie innej niż krajowa (zasada walutowości), jak i rozwiązania bardziej liberalne, wprowadzające dla dłużnika zobowiązania w walucie obcej upoważnienie do zwolnienia się z takiego zobowiązania poprzez zapłatę w walucie krajowej. Preferencja dla krajowej waluty jest także jednym z powodów, dla których ustawodawca decyduje się na przyjęcie rozwiązań wymuszających przerachowanie wierzytelności w walutach zagranicznych w ramach egzekucji⁹⁷⁵.

Drugim istotnym uzasadnieniem decydującym o przyjęciu modelu, w którym przymusowe dochodzenie roszczenia w walucie obcej wymaga jego przerachowania na walutę krajową, jest konieczność zapewnienia prawidłowego przebiegu postępowania egzekucyjnego, wola jego uproszczenia oraz realizacji jego celów. W tym kontekście wskazuje się, że egzekucja z majątku dłużnika co do zasady prowadzi do uzyskania przez komornika sądowego środków w walucie krajowej, które następnie bez zwłoki mogą być wydane wierzycielowi, usprawniając oraz przyspieszając moment jego zaspokojenia⁹⁷⁶. Dodatkowo, zdaniem niektórych autorów, przerachowanie wierzytelności w walucie obcej jest niekiedy niezbędne w

⁹⁷¹ Bundesgesetz vom 11. April 1889 über Schuldbetreibung und Konkurs, dalej jako "SchKG".

⁹⁷² Art. 67 ust. 1 pkt 3 SchKG, „Das Betreibungsbegehren ist schriftlich oder mündlich an das Betreibungsamt zu richten. Dabei sind anzugeben: (...) die Forderungssumme oder die Summe, für welche Sicherheit verlangt wird, in gesetzlicher Schweizerwährung; (...)“.

⁹⁷³ Wyrok Sądu Federalnego (Bundesgericht) z 13.12.2011 r., 5A_520/2011, w którym wskazano, że „La conversion en valeur légale suisse d'une créance stipulée en monnaie étrangère est une règle d'ordre public et une exigence de la pratique”.

⁹⁷⁴ P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 234.

⁹⁷⁵ P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 234.

⁹⁷⁶ A. Nussbaum, *Money...*, s. 432, „(...), conversion into the local currency is usually inevitable in enforcing a judgement for payment of foreign money, since compulsory liquidation of the debtors' property at public sale will yield local currency”.

celu rozstrzygnięcia kolizji uprawnień pomiędzy wierzycielami, w sytuacji, w której środki uzyskane z egzekucji nie są wystarczające na pełne zaspokojenie każdego z nich⁹⁷⁷.

Rozwiązanie przewidujące obligatoryjne przeliczenie waluty obcej na walutę krajową zostało wprowadzone do k.p.c. w okresie, w którym art. 358 k.c. wyrażał jeszcze zasadę walutowości. Z tego względu, w momencie wprowadzenia nie budziło ono zasadniczych wątpliwości. Sytuacja ta uległa jednak zmianie wraz z derogowaniem z kodeksu cywilnego ogólnego zakazu wyrażania zobowiązań w obcych walutach oraz wprowadzeniem do treści ustawy rozróżnienia pomiędzy zobowiązaniami wyrażonymi za pomocą zwykłej oraz efektywnej klauzuli walutowej. Nowe rozwiązanie ograniczyło zakres systemowego uprzywilejowania waluty krajowej na gruncie prawa materialnego do sytuacji, w której z treści zobowiązania wynika, że interes wierzyciela obejmuje zasadniczo uzyskanie ekonomicznego ekwiwalentu waluty obcej, a nie jest w tym celu konieczne efektywne przekazanie jednostek pieniężnych tej waluty. Nie znalazło ono jednak pierwotnie odzwierciedlenia w prawie procesowym, którego normy, aż do wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., nie przewidywały wprost możliwości przekazania wierzycielowi waluty obcej. Wielu autorów oceniało tę sytuację negatywnie⁹⁷⁸.

Zmiany wprowadzone ustawą nowelizującą z 2015 r. nie usunęły jednak z prawa procesowego uprzywilejowania waluty krajowej w całości, lecz ograniczyły to uprzywilejowanie do sytuacji, które na gruncie prawa materialnego uzasadniają wniosek, że interes wierzyciela zostanie zaspokojony poprzez uzyskanie ekwiwalentu waluty obcej w walucie krajowej, tj. do sytuacji, w której zobowiązanie pieniężne wyrażone w walucie obcej nie zawiera zastrzeżenia efektywnej zapłaty w tej walucie. W tych przypadkach, świadczenie będące przedmiotem egzekucji zostanie przymusowo zaspokojone w walucie krajowej⁹⁷⁹. Przymusowe zaspokojenie wierzytelności walutowych, poprzez ich spłatę w walucie krajowej, niezależnie od występowania w treści zobowiązania efektywnej bądź zwykłej klauzuli walutowej, jest także cechą charakterystyczną postępowania upadłościowego⁹⁸⁰.

Podsumowując, zmiany wprowadzone mocą ustawy nowelizującej z 2015 r. nie wyeliminowały występującego na gruncie postępowania egzekucyjnego uprzywilejowania

⁹⁷⁷ Por. szczegółowe uwagi dotyczące planu podziału sum uzyskanych z egzekucji oraz podziału funduszów masy upadłości w postępowaniu upadłościowym. Por. szeroko P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 234-239; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 251; I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 100-103.

⁹⁷⁸ Zob. przykładowo M. Uliasz [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 852, pkt 2; H. Pietrzkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2016, kom. do art. 798¹, pkt 1; Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 160; B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 640-649.

⁹⁷⁹ Zagadnienia te zostaną szerzej przedstawione w kolejnym rozdziale, w pkt. 7.2.-7.3.

⁹⁸⁰ Zob. rozdział VI, pkt 3.3.1.3.

waluty krajowej, jednak ograniczyły jego zakres do przypadków, w których występuje ono na gruncie prawa materialnego (art. 358 k.c.). Założenie to ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia interpretacji norm, odnoszących się do stopnia, w jakim jest realizowany interes wierzycieli egzekwujących, w szczególności, w zakresie możliwości uzyskania przez nich waluty obcej.

2.2.3. Zakres zastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.

2.2.3.1. Ograniczenie zakresu zastosowania ze względu na „przepis szczególny”

Zgodnie z art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. klauzula wykonalności nadana tytułowi egzekucyjnemu wyrażonemu w walucie obcej będzie zawierała zobowiązanie komornika sądowego do przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, jeżeli „przepis szczególny nie stanowi inaczej”. Konieczne jest w związku z tym dokonanie analizy, która z obowiązujących norm prawnych wprowadza w tym zakresie wyjątek, ograniczając grupę przypadków, w których dojdzie do przeliczenia walut.

M. Uliasz, jako przepis szczególny, o którym mowa w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. wskazuje art. 798¹ § 2 k.p.c., zgodnie z którym, opisanego w § 1 tego przepisu przeliczenia walut „nie stosuje się, jeżeli z tytułu wykonawczego wynika, że świadczenie pieniężne podlega spełnieniu wyłącznie w walucie obcej.”⁹⁸¹ Z poglądem odsyłającym bezpośrednio do art. 798¹ k.p.c. nie można się jednak zgodzić. Przepis ten jednoznacznie określa swój zakres zastosowania do sytuacji, w których w obrocie funkcjonuje już tytuł wykonawczy. Nie może on znaleźć zatem bezpośredniego zastosowania na etapie nadawania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wyrażonemu w walucie obcej. Rozwiązanie takie stałoby bowiem w sprzeczności z systematyką postępowania egzekucyjnego⁹⁸².

Należy w związku z tym przeanalizować, czy inna regulacja prawna może pełnić funkcje przepisu szczególnego w rozumieniu art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. W starszej literaturze wskazywano, że przepisem takim może być art. 358 k.c.⁹⁸³ Pogląd ten należy jednak odrzucić

⁹⁸¹ M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 516.

⁹⁸² Por. analogiczną argumentację K. Korzana, *Sądowe...*, s. 143, w przedmiocie braku możliwości stosowania art. 804 k.p.c. w postępowaniu klauzulowym.

⁹⁸³ Zob. P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 237, którzy przywołują w tym kontekście poglądy wyrażone przez T. Dybowskiego, A. Pyrzyńską [w:] *System Prawa Prywatnego*, tom 5, red. E. Łętowska, Warszawa 2013, s. 255 oraz P. Machnikowskiego [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Legalis 2010, kom. do art. 358, nb. 4. Podobnie M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 257-258. Poglądy te nie znalazły się jednak w aktualnych wydaniach ww. opracowań. Zob. także B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 642. Na marginesie warto wskazać, że stanowisko takie przedstawiono także w piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z 10.01.2011 r. (RPO-630817-IV/09/BB).

z dwóch względów. Po pierwsze, art. 358 k.c. oraz art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. pełnią zupełnie różne funkcje oraz mają zupełnie różne zakresy zastosowania. Art. 358 k.c. wprowadza możliwość zwolnienia się przez dłużnika z zobowiązania wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej. Jest to przepis dyspozytywny, który wprowadza do stosunku zobowiązaniowego dodatkowy element (upoważnienie przemienne). Drugi ze wskazanych przepisów jest normą procesową, która nakazuje w określonych sytuacjach zobowiązać komornika sądowego do dokonania przeliczenia walut w toku postępowania egzekucyjnego. Między tymi przepisami nie występuje relacja pozwalająca traktować art. 358 k.c. jako przepis szczególny, o którym mowa w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.⁹⁸⁴ Po drugie, traktowanie art. 358 k.c. jako przepisu szczególnego względem art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. jest nie do pogodzenia z charakterem postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Zgodnie z art. 358 § 1 k.c. „(...) dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia wyłącznie w walucie obcej”. Uznanie, że przepis ten dookreśla zakres zastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. prowadziłoby zatem do konieczności każdorazowego badania przez sąd bądź referendarza sądowego, nadających klauzulę wykonalności, czy ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna, która stanowi materialnoprawną podstawę tytułu egzekucyjnego, zawierały zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej⁹⁸⁵. Rozwiązanie takie nie byłoby zatem spójne z ogólnymi założeniami dotyczącymi funkcji postępowania klauzulowego. Jak wskazuje się bowiem w literaturze, „(...) postępowanie klauzulowe nie jest w żaden sposób przystosowane do dokonywania ustaleń faktycznych i rozpatrywania zagadnień materialnoprawnych.”⁹⁸⁶

Przepisem szczególnym w rozumieniu art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. nie jest także art. 319¹ k.p.c. Regulacja ta wprowadza bowiem jedną z zasad orzekania, nakazując sądowi w postępowaniu rozpoznawczym dokonanie odpowiedniego zastrzeżenia, jeżeli zasądzone roszczenie musi zostać wykonane poprzez zapłatę w efektywnej walucie obcej. O ile w literaturze wskazuje się na pewne funkcjonalne powiązanie pomiędzy art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. i

⁹⁸⁴ Podobnie P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 237.

⁹⁸⁵ Zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, Warszawa 2013, s. 255, gdzie wskazano „(...) że jeżeli w świetle prawa materialnego dług ma charakter długu efektywnego i zostało to zastrzeżone w tytule wykonawczym (art. 776 KPC), sąd nie jest kompetentny do zobowiązania komornika, aby ten dokonał przeliczenia.” Zgodnie jednak z treścią art. 358 § 1 k.c. brak jest podstaw, aby wyprowadzić z tego przepisu dodatkowy wymóg zastrzeżenia zapłaty w efektywnej walucie obcej w tytule wykonawczym. Zob. także B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 642.

⁹⁸⁶ M. Walasik, *Poddanie...*, s. 267. Zob. także m.in. M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 474-475 i wskazani tam M. Muliński, *Postępowanie...*, s. 13-15; K. Korzan, *Sądowe...*, s. 140-142; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 196-198.

zamieszczanym na podstawie art. 319¹ k.p.c. zastrzeżeniem⁹⁸⁷, to nie ma wątpliwości, że art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. dotyczy także pozasądowych tytułów egzekucyjnych, a nie tylko orzeczeń sądowych. Jak zostanie to jednak wskazane w dalszej części rozważań, art. 319¹ k.p.c. ma istotne znaczenie z punktu widzenia zobowiązania komornika sądowego do przeliczenia walut w postępowaniu egzekucyjnym, przy czym jego zastosowanie ograniczone jest do postępowania rozpoznawczego i kształtowania tytułu egzekucyjnego.

Podsumowując, w procesie wykładni art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. natrafiamy na lukę konstrukcyjną w tekście prawnym⁹⁸⁸, brak jest bowiem wysłowionej w nim normy prawnej odnoszącej się bezpośrednio do przypadków ograniczających zakres zastosowania normy nakazującej sądowi bądź referendarzowi sądowemu zobowiązanie komornika sądowego do dokonania przeliczenia walut. Jednocześnie, z punktu widzenia treści art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., jak i pozostałych przepisów składających się na system dochodzenia roszczeń wyrażonych w walucie obcej⁹⁸⁹, uzasadnione jest przyjęcie założenia, że wolą ustawodawcy było, co do zasady, umożliwienie wierzycielowi, posiadającemu roszczenie wyrażone w walucie obcej z klauzulą efektywnej zapłaty, zrealizowania jego uprawnienia bezpośrednio w tej walucie obcej.

Mając na uwadze powyższe, konieczne jest uzupełnienie ww. luki konstrukcyjnej w drodze wniosku z analogii. Nietrudno jest jednocześnie wskazać regulację prawną, która, ze względu na bliskie podobieństwo do art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., może pełnić funkcję podstawy do jego przeprowadzenia⁹⁹⁰. Przepisem tym jest art. 798¹ § 2 k.p.c., który dotyczy sytuacji, w których komornik sądowy nie dokonuje przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, kierując się treścią tytułu wykonawczego. W drodze analogii, należy zatem przyjąć, że jeżeli z tytułu egzekucyjnego wynika, że świadczenie pieniężne podlega spełnieniu wyłącznie w walucie obcej, to art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. nie znajduje zastosowania, tj. przy nadawaniu klauzuli wykonalności sąd bądź referendarz sądowy nie zobowiązuje komornika sądowego do dokonania przeliczenia walut⁹⁹¹.

Zaproponowane rozwiązanie ma dwie podstawowe zalety. Po pierwsze, przyjęcie, że sąd bądź referendarz sądowy przy badaniu, czy klauzula wykonalności powinna zawierać zobowiązanie komornika sądowego do przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, powinni

⁹⁸⁷ Zob. T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 292-293; Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 162-163.

⁹⁸⁸ Zob. M. Walasik, *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013, s. 386-388.

⁹⁸⁹ W szczególności znajdujących się w przepisach o egzekucji świadczeń pieniężnych oraz podziale sum uzyskanych z egzekucji, tj. art. 866² § 3 i 4, 889¹ § 1 i 2 oraz 1024 § 3 k.p.c.

⁹⁹⁰ Zob. szeroko M. Walasik, *Analogia...*, s. 398-402.

⁹⁹¹ W tym przypadku norma będąca wynikiem wniosku różni się od normy „źródłowej” jedynie w niewielkim zakresie, umożliwiając jej zastosowanie w postępowaniu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności. Zob. szerzej M. Walasik, *Analogia...*, s. 401-402.

opierać się na treści tytułu egzekucyjnego, w pełni odpowiada formalnemu charakterowi postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności⁹⁹². Po drugie, jest ono zgodne z pojawiającymi się niekiedy w literaturze twierdzeniami, których autorzy wskazują, że art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. nie znajduje zastosowania w przypadku zastrzeżenia w tytule egzekucyjnym klauzuli efektywnej zapłaty. Poglądy te nie są poparte szerszymi rozważaniami o charakterze teoretycznym, co zdaje się wskazywać, że rozwiązanie takie „intuicyjnie” jest uznawane jako właściwe i zgodne z założeniami ustawodawcy⁹⁹³. Dodatkowo, podkreśla ono funkcjonalny związek pomiędzy art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. a art. 319¹ k.p.c. Zastosowanie przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym art. 319¹ k.p.c. będzie miało bowiem decydujące znaczenie w późniejszym postępowaniu klauzulowym⁹⁹⁴. Z tych samych względów, w tych przypadkach, w których art. 319¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania (co dotyczy m.in. pozasądowych tytułów egzekucyjnych), strony muszą samodzielnie zadbać o to, aby zamieścić w treści tytułu egzekucyjnego odpowiednie zastrzeżenie.

Jeżeli regulacja, przewidująca zobowiązanie komornika sądowego przez sąd (referendarza sądowego) do przeliczenia walut w ramach treści klauzuli wykonalności, będzie w przyszłości utrzymana, konieczne wydaje się uzupełnienie tekstu ustawy poprzez jednoznaczne odwołanie się w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. do treści tytułu egzekucyjnego, zgodnie z treścią wywnioskowanej powyżej normy.

2.2.3.2. Ograniczenie zakresu zastosowania w braku kursu NBP dla waluty obcej

W literaturze wskazano, że „(...) treść art. 783 § 1 pozwala na postawienie tezy, że nie może stanowić tytułu egzekucyjnego, któremu zostanie nadana klauzula wykonalności, dokument zawierający obowiązek świadczenia w walucie obcej, której stosunek do złotego nie jest ogłaszany przez Narodowy Bank Polski.”⁹⁹⁵ Odwołując się do tego poglądu, na gruncie

⁹⁹² Zob. M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 474-475; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 196-198; K. Korzan, *Sądowe...*, s. 140-142.

⁹⁹³ Zob. M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie...*, s. 670, gdzie w kontekście przeliczenia, o którym mowa w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., wskazano, że „reguła ta nie ma zastosowania wtedy, gdy z tytułu egzekucyjnego wynika, że świadczenie dłużnika ma być spełnione wyłącznie w walucie obcej (...). Kwestia ta musi być jednak rozstrzygnięta już na etapie powstawania tytułu egzekucyjnego.” Takie samo stanowisko zaprezentowali także B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 650-651 oraz M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 516.

⁹⁹⁴ T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 292-293; Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 162-163.

⁹⁹⁵ P. Telenga [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 783, pkt 3. Pogląd ten w literaturze powołują m.in. P. Sławicki [w:] *Postępowanie...*, kom. do art. 783, pkt 3 oraz P. Gil, *Klauzula...*, s. 71-72, który wskazuje jednak, że „trudno przyjąć, że w przypadku zgłoszenia przez powoda żądania wyrażonego w walucie obcej innej niż notowana przez NBP sąd oddali powództwo, z tej przyczyny, że nie będzie możliwe wyegzekwowanie żądanej kwoty z uwagi na brak jej na liście walut NBP”. Wyrok wydany przez sąd polski może być przecież wykonywany poza granicami

historycznego stanu prawnego, w którym obowiązywała jeszcze zasada walutowości, M. Walasik wskazał, że brak kursu przeliczeniowego NBP nie powinien stanowić przeszkody do zakwalifikowania danego dokumentu jako tytułu egzekucyjnego oraz, że może on zostać wykonany w trybie egzekucji świadczenia niepieniężnego⁹⁹⁶. Na gruncie obecnego stanu prawnego, mając na uwadze liberalizację przepisów dewizowych, rezygnację z monopolu walutowego złotówki oraz konieczność traktowania zobowiązań wyrażonych w walutach obcych jako zobowiązań pieniężnych, niezależnie od faktu ich notowania przez Narodowy Bank Polski, należy opowiedzieć się za systemową dopuszczalnością prowadzenia postępowania egzekucyjnego w trybie egzekucji świadczeń pieniężnych, także w tych przypadkach, w których dana waluta obca nie jest notowana przez NBP. Za stanowiskiem takim przemawiają ważne racje, takie jak konieczność zapewnienia skuteczności postępowania egzekucyjnego prowadzonego względem świadczenia wyrażonego w takiej walucie oraz konieczność zagwarantowania wierzycielowi możliwości przeprowadzenia egzekucji z całego majątku dłużnika. Uwagę zwraca fakt, że przepisy zezwalające na egzekucję świadczeń pieniężnych w walucie obcej, zarówno te dotyczące egzekucji, w której następuje przeliczenie walut obcych przez komornika sądowego, jak i te dotyczące egzekucji efektywnej waluty obcej, także odwołują się do kursu NBP (zob. m.in. art. 889¹ § 1 oraz 1024 § 3 k.p.c.). Jeżeli uznamy, że przepisy odwołujące się do kursu NBP konsekwentnie znajdują zastosowanie wyłącznie do walut notowanych to, m.in. niemożliwe stanie się proporcjonalne zaspokojenie wierzycieli w przypadku, w którym jeden z nich prowadziłby egzekucję w walucie notowanej przez NBP, a drugi w walucie nienotowanej⁹⁹⁷. Druga z nich byłaby bowiem wówczas prowadzona według przepisów o egzekucji świadczeń niepieniężnych.

Wątpliwości budzi jednak dopuszczalność dokonania wykładni art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., w taki sposób, aby klauzula wykonalności mogła zawierać nakaz przeliczenia waluty obcej na walutę polską według innego mechanizmu niż bezpośrednie posłużenie się kursem NBP. Jest to konsekwencja faktu, że brzmienie klauzuli wykonalności zostało uregulowane w sposób

kraju, a zatem brak kursu NBP dla określonej waluty obcej nie powinien być elementem decydującym dla możliwości uwzględnienia powództwa.

⁹⁹⁶ M. Walasik, *Poddanie...*, s. 287.

⁹⁹⁷ Wskazane powyżej argumenty w pewnym stopniu pokrywają się z argumentami przywoływanymi na uzasadnienie poglądu o konieczności prowadzenia egzekucji walut obcych w trybie egzekucji świadczeń pieniężnych, z tym jednak zastrzeżeniem, że obecnie ustawa wprost przewiduje możliwość egzekucji efektywnej waluty obcej. Zob. m.in. I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 97-99; uchwała SN z 16.11.2000 r., III CZP 39/00. Problem związany ze sporządzaniem planu podziału w przypadku zbiegu egzekucji zmierzającej do przekazania wierzycielowi efektywnej waluty obcej z egzekucją prowadzoną w walucie polskiej sygnalizują P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 239; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 259-260. Zagadnienia te będą szerzej analizowane w dalszej części niniejszej pracy.

bardzo sformalizowany, za pomocą formuły wskazanej wprost w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości. Zdaje się, że posłużenie się taką metodą regulacji wyklucza dokonanie wykładni mającej zmierzać do modyfikacji ustalonej w rozporządzeniu treści klauzuli wykonalności.

Cel w postaci zobowiązania komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej nienotowanej przez NBP na walutę krajową nie może być zatem osiągnięty w ramach postępowania klauzulowego, co jest istotną wadą obowiązującej regulacji. Nie oznacza to jednak, że nie może on być osiągnięty na gruncie innych przepisów, w szczególności poprzez dokonanie wykładni art. 798¹ § 1 k.p.c. i dopuszczenie „podwójnego” przeliczenia na podstawie wartości danej waluty obcej w stosunku do waluty notowanej przez NBP oraz następnie przeliczenie jej na złotówki⁹⁹⁸. Należy zgodzić się bowiem z uwagą wyrażoną przez P. Gila, że nie wydaje się uzasadnione przyjmowanie, że poprzez odesłanie do kursu NBP ustawodawca chciał pozbawić wierzycieli dysponujących wierzytelnościami w walutach nienotowanych prawa do przymusowego dochodzenia przysługujących im roszczeń pieniężnych⁹⁹⁹.

2.2.4. Charakter prawny oraz skutki zamieszczenia nakazu przeliczenia walut w klauzuli wykonalności

Na gruncie przedstawionej siatki pojęciowej należy przyjąć, że klauzula wykonalności zawierająca adresowany do komornika sądowego nakaz przeliczenia waluty obcej na walutę polską, ma w tym zakresie charakter uzupełniający względem tytułu egzekucyjnego. Jej celem nie jest odzwierciedlenie zmian, które zaszły pomiędzy powstaniem tytułu egzekucyjnego a nadaniem klauzuli wykonalności, lecz wprowadzenie do kształtowanego tytułu wykonawczego nowego elementu, który, na gruncie obowiązującej ustawy procesowej, będzie miał decydujące znaczenie dla późniejszego przebiegu właściwego postępowania egzekucyjnego. W szczególności, wprowadzenie do treści klauzuli wykonalności nakazu przeliczenia waluty obcej na walutę polską nie skutkuje przekształceniem się zobowiązania wyrażonego w walucie

⁹⁹⁸ Por. uwagi I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 106, na gruncie art. 45 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. - Prawo o postępowaniu układowym (Dz. U. z 1934 r., nr 93, poz. 836 ze zm.), dalej jako „r.p.p.u.” Pozostaje to spójne z wcześniejszymi uwagami dotyczącymi „podwójnego” przeliczenia waluty obcej na walutę krajową na gruncie prawa materialnego oraz postępowania rozpoznawczego (por. M. Lemkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 12). Kwestia ta zostanie szerzej przedstawiona przy omawianiu zagadnień związanych z art. 798¹ § 1 k.p.c.

⁹⁹⁹ Por. P. Gil, *Klauzula...*, s. 71-72.

obcej w zobowiązanie w walucie polskiej na gruncie prawa materialnego¹⁰⁰⁰. Przymusowe zaspokojenie wierzytelności, która została wyrażona w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, poprzez zapłatę w walucie polskiej, jest bowiem regulacją, która ma uzasadnienie przede wszystkim prakseologiczne oraz stanowi procesowy przejaw uprzywilejowania waluty krajowej względem walut zagranicznych, w zakresie analogicznym do materialnoprawnego uprzywilejowania waluty krajowej na gruncie art. 358 § 1 k.c. Brak jest uzasadnienia, aby miała ona wywoływać skutki dalej idące, niż wygaszenie zobowiązania walutowego poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej, w tych przypadkach, w których nie narusza to jego interesu, odkodowanego z uwzględnieniem przepisów k.c.

W sytuacji, w której tytuł egzekucyjny opiewa na świadczenie pieniężne wyrażone w walucie obcej, bez jednoczesnego zastrzeżenia obowiązku wykonania zobowiązania wyłącznie w walucie obcej, sąd bądź referendarz sądowy w postępowaniu klauzulowym, są zobowiązani do zamieszczenia w klauzuli wykonalności nakazu, o którym mowa w § 2 r.k.w.¹⁰⁰¹ Brzmienie przepisu jednoznacznie wskazuje na fakt, że rozstrzygnięcie takie jest zamieszczane w klauzuli wykonalności „z urzędu” i nie wymaga w tym zakresie wniosku¹⁰⁰². Z tego względu, a także mając na uwadze, że decyzja sądu bądź referendarza sądowego w przedmiocie zamieszczenia w klauzuli wykonalności nakazu przeliczenia waluty obcej na walutę polską, jest wynikiem formalnego badania treści tytułu egzekucyjnego, ewentualne naruszenie dyspozycji art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. poprzez zamieszczenie w klauzuli wykonalności takiego nakazu, gdy tytuł egzekucyjny zastrzega zapłatę wyłącznie w walucie obcej, podlega zaskarżeniu w drodze zażalenia albo skargi na postanowienie referendarza w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności na zasadach ogólnych (art. 795 k.p.c.).

W przypadku niezamieszczenia w klauzuli wykonalności nakazu przeliczenia waluty obcej na walutę polską, gdy tytuł egzekucyjny został wyrażony w walucie obcej i nie zawiera zastrzeżenia zapłaty wyłącznie w tej walucie, konieczne będzie złożenie przez wierzyciela bądź

¹⁰⁰⁰ Zob. I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 102-103, 105, która wskazuje, że skutek przeliczenia w ramach postępowania egzekucyjnego nie ma charakteru trwałego i ustaje w przypadku umorzenia postępowania, na podstawie art. 826 k.p.c. Jednocześnie za wyłącznie technicznym charakterem przeliczenia waluty obcej na walutę polską opowiedzieli się natomiast P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 236-237; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 251; B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 643, 651. Zob. także F. Zoll [w:] *System...*, s. 1040-1041.

¹⁰⁰¹ Zob. postanowienie SA w Poznaniu z 2.04.2008 r., I ACz 336/08, Legalis 180031; M. Muliński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730-1217*, red. J. Jankowski, Legalis 2019, kom. do art. 783, nb. 3; P. Sławicki [w:] *Postępowanie...*, kom. do art. 783, pkt 3; Z. Szczurek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. Z. Szczurek, Legalis 2017, kom. do art. 783, pkt 32.

¹⁰⁰² Zgodnie z art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. „jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej tytułowi egzekucyjnemu opiewającemu na świadczenie pieniężne w walucie obcej sąd nada klauzulę wykonalności ze zobowiązaniem (...)”.

dłużnika wniosku o uzupełnienie postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności na podstawie art. 361 (art. 362¹) w zw. z art. 351 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Przez dłużnika wniosek o uzupełnienie postanowienia będzie mógł zostać złożony dopiero po doręczeniu mu tytułu wykonawczego (art. 805 § 1 w zw. z art. 361 w zw. z art. 351 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Brak jest jednocześnie wyraźnych przeszkód, aby postanowienie w przedmiocie nadania takiej klauzuli zostało wydane „bez spisywania odrębnej sentencji” (art. 783 § 3 k.p.c.)¹⁰⁰³, w szczególności, jeżeli weźmiemy pod uwagę, że w większości przypadków, o których mowa w art. 777 § 1 i 1¹ k.p.c. (tj. poza ugodą zawartą przed sądem), na etapie powstawania tytułu egzekucyjnego zastosowanie znajdzie art. 319¹ k.p.c.

2.2.5. Zasadność uchylenia art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.

Ze względu na wprowadzenie mocą ustawy nowelizującej z 2015 r. do systemu prawnego normy wysłowionej w art. 798¹ § 1 k.p.c., *de lege ferenda* należy postulować uchylenie normy wyrażonej w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. Funkcje i cele pełnione przez drugą (chronologicznie wcześniejszą) ze wskazanych norm zawierają się bowiem w funkcjach oraz celach pełnionych przez pierwszą (chronologicznie późniejszą) z nich, która dodatkowo ma zdecydowanie szerszy zakres zastosowania. Art. 798¹ § 1 k.p.c. obejmuje bowiem bez wyjątku wszystkie tytuły wykonawcze stwierdzające istnienie obowiązku spełnienia świadczenia w walucie obcej, a art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. znajduje zastosowanie wyłącznie do tytułów egzekucyjnych, którym nadawana jest klauzula wykonalności. W systemie prawnym nie występuje jednocześnie żaden przypadek, w którym nakaz przeliczenia nakładany na komornika sądowego w treści klauzuli wykonalności, nie mógłby zostać wyinterpretowany bezpośrednio z treści art. 798¹ § 1 k.p.c.¹⁰⁰⁴ Co więcej, ze względu na fakt, że zastosowanie art. 798¹ § 1 k.p.c. nie wymaga od organu posłużenia się ustaloną w rozporządzeniu formułą (por. § 1-2 r.k.w.), w szerszym zakresie pozwala on na zabezpieczenie interesów wierzyciela w rzadziej spotykanych przypadkach, takich jak konieczność przeprowadzenia egzekucji świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie nienotowanej przez NBP. Jako że podstawą do zastosowania obu norm i przeliczenia walut jest treść tytułu (egzekucyjnego bądź

¹⁰⁰³ W literaturze instytucja ta funkcjonuje także pod nazwą „uproszczone postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności” (tak np. M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 516-517) lub „uproszczone postępowanie klauzulowe” (tak np. M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie...*, s. 664-665).

¹⁰⁰⁴ Zdaje się, że w tym kontekście należy odczytywać stwierdzenie, że art. 798¹ k.p.c. „zastąpił dotychczasową regulację zawartą w art. 783 § 1” (tak A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 478-1217*, red. M. Manowska, LEX/el. 2022, kom. do art. 798¹, pkt 1).

wykonawczego), derogowanie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. nie doprowadzi do zmniejszenia standardu ochrony stron postępowania egzekucyjnego. W miejsce możliwości zaskarżenia rozstrzygnięcia w drodze zażalenia bądź skargi na orzeczenie referendarza sądowego (ewentualnie możliwości złożenia wniosku o uzupełnienie orzeczenia), ochrona stron postępowania egzekucyjnego będzie realizowana na zasadach ogólnych, w drodze skargi na czynności komornika sądowego, dokonywane na podstawie art. 798¹ § 1 i 2 k.p.c.

3. Kształtowanie innych tytułów wykonawczych

3.1. Ugoda zawarta przed mediatorem

Zagadnienia związane z zawarciem ugody przed mediatorem oraz jej zatwierdzeniem wykazują szereg podobieństw do omówionej wcześniej tematyki ugód sądowych. Zawarcie ugody przed mediatorem stanowi bowiem kolejną z metod polubownego załatwiania sporów cywilnych, o której mowa w art. 10 k.p.c. W znacznej części zastosowanie znajdą zatem uwagi, zamieszczone we fragmencie dotyczącym ugód sądowych, przede wszystkim te dotyczące możliwości załatwienia w drodze mediacji sporu dotyczącego problematyki walutowej oraz szerokiej możliwości kształtowania własnej sytuacji prawnej przez strony¹⁰⁰⁵.

Przechodząc do kwestii podobieństw oraz różnic pomiędzy ugodą zawieraną przed mediatorem a ugodą sądową, należy odnotować, że w literaturze poświęconej tematyce mediacji, przez wiele lat sporne było m.in. to, w jakim zakresie strony mogą kształtować swoją sytuację prawną w przypadku, w którym mediacja toczy się na podstawie skierowania sądu¹⁰⁰⁶. W mojej ocenie, trafny pogląd przedstawił na tym tle przede wszystkim T. Ereciński, który wskazywał, że jest to dopuszczalne w takim zakresie, w jakim ugoda stron nie narusza właściwości sądu¹⁰⁰⁷. Kwestia ta została jednak rozstrzygnięta jednoznacznie poprzez wprowadzenie art. 183¹³ § 2 zd. 2 k.p.c., zgodnie z którym „strony mogą objąć ugodą również roszczenia nieobjęte pozwem”. Dodatkowo, kryteria kontroli ugody zawieranej przed

¹⁰⁰⁵ Zob. ogólnie na temat ugód zawieranych przed mediatorem m.in. M. Białecki, *Mediacja...*, s. 145-148, 237-245; K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 31-34, 41-53.

¹⁰⁰⁶ A konkretnie, czy mogą one wyjść poza przedmiot danego postępowania cywilnego. Zob. zestawienie poglądów M. Białecki, *Mediacja...*, s. 236-237.

¹⁰⁰⁷ T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, LEX/el. 2016. red. T. Ereciński, kom. do art. 183¹⁴, pkt 13. Odmiennie jednak K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 224 oraz M. Białecki, *Mediacja...*, s. 236-237. Jako nietrafny należało ocenić pogląd M. Białeckiego (*Mediacja...*, s. 236), według którego odpowiednie zastosowanie mógł znaleźć w tym przypadku art. 321 § 1 k.p.c. Mając na uwadze tezy przedstawione w poprzednim rozdziale, przyjęcie takiego stanowiska w praktyce mogłoby uniemożliwić stronom zmianę waluty zobowiązania, jeżeli powództwo opiewałoby na niewłaściwą jednostkę pieniężną. Por. także Z. Miczek, *Mediacja w sprawach cywilnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 6, s. 14.

mediatorem określono szerzej niż w przypadku ugód sądowych, oprócz bowiem sprzeczności z prawem, zasadami współżycia społecznego czy obejścia prawa, wprowadzono kontrolę sądu w zakresie zrozumiałości oraz niesprzeczności ugody¹⁰⁰⁸. Inaczej kształtuje się także procedura zatwierdzenia takiej ugody. W przypadku roszczeń nadających się do egzekucji (a więc i roszczeń pieniężnych w obcej walucie), następuje ono przez nadanie klauzuli wykonalności, a zatem ugoda po zatwierdzeniu będzie miała od razu charakter tytułu wykonawczego¹⁰⁰⁹. Odpowiednie zastosowanie będą miały zatem regulacje dotyczące postępowania klauzulowego¹⁰¹⁰, w tym art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., dotyczący kształtowania tytułów wykonawczych opiewających na roszczenia wyrażone w walucie obcej. Postępowanie w przedmiocie zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem nie jest jednak postępowaniem klauzulowym¹⁰¹¹. Podobnie jak w przypadku ugody sądowej, jeżeli zobowiązanie w walucie obcej, objęte ugodą zawartą przed mediatorem, ma charakter efektywny, to na stronach ciąży obowiązek uwzględnienia w treści ugody odpowiedniego zastrzeżenia. W przypadku jego pominięcia, sąd, nadając klauzulę wykonalności, zobowiąże komornika sądowego do dokonania przeliczenia walut.

3.2. Orzeczenia sądów państw obcych, ugody zawarte przed takimi sądami lub przez nie zatwierdzone oraz rozstrzygnięcia innych organów

Zgodnie z art. 1150 i 1152 k.p.c. tytułami wykonawczymi uprawniającymi do prowadzenia egzekucji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są nadające się do wykonania orzeczenia sądów państw obcych oraz ugody w sprawach cywilnych, których wykonalność została stwierdzona przez sąd polski poprzez nadanie im klauzuli wykonalności¹⁰¹². W

¹⁰⁰⁸ Zob. szeroko na temat przesłanek kontroli ugody zawartej przed mediatorem, M. Białecki, *Mediacja...*, s. 233-235; K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 221-224.

¹⁰⁰⁹ Zgodnie z art. 183¹⁴ § 2 k.p.c. „jeżeli ugoda podlega wykonaniu w drodze egzekucji, sąd zatwierdza ją przez nadanie jej klauzuli wykonalności; w przeciwnym przypadku sąd zatwierdza ugodę postanowieniem.” Konsekwentnie, na podstawie art. 183¹⁵ § 1 k.p.c. „ugoda zawarta przed mediatorem, po jej zatwierdzeniu przez sąd, ma moc prawną ugody zawartej przed sądem. Ugoda zawarta przed mediatorem, którą zatwierdzono przez nadanie jej klauzuli wykonalności, jest tytułem wykonawczym.” Historycznie wątpliwości budziła regulacja art. 777 § 1 pkt 2¹ k.p.c., który wskazywał, że ugoda zawarta przed mediatorem stanowi tytuł egzekucyjny, zob. szerzej M. Białecki, *Mediacja...*, s. 250-252. Przepis ten został jednak uchylony 3.05.2012 r. Krytycznie względem tej zmiany wypowiedział się A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 186-187.

¹⁰¹⁰ Zob. m.in. M. Białecki, *Mediacja...*, s. 230-232; K. Antolak-Szymanski, O. M. Piaskowska, *Mediacja...*, s. 225-226.

¹⁰¹¹ Zob. M. Uliasz [w:] *Postępowanie...*, s. 476 i wskazana tam literatura.

¹⁰¹² Zob. szerzej W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 573-574; J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 655-657; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 209-212; J. Misztal-Konecka, *Postępowanie...*, s. 257-259.

przypadku orzeczeń sądów państw obcych, stwierdzenie ich wykonalności może nastąpić jedynie w przypadku, w którym orzeczenie to jest wykonalne w państwie, z którego pochodzi oraz nie występują przeszkody, o których mowa w art. 1146 § 1 i 2 k.p.c. W przypadku ugód zawartych przed sądami obcych państw lub przez nie zatwierdzonych, wymogiem jest, aby ugoda taka była wykonalna w państwie jej pochodzenia oraz aby jej postanowienia nie pozostawały w sprzeczności z „podstawowymi zasadami porządku prawnego w Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego)”.

Na wstępie niniejszych rozważań należy zwrócić uwagę, że cechą charakterystyczną międzynarodowego postępowania cywilnego jest złożona i hierarchiczna struktura źródeł prawa, wśród których przepisy k.p.c. zajmują pozycję hierarchicznie niższą niż dwustronne i wielostronne umowy międzynarodowe oraz prawo unijne¹⁰¹³. Analizując obowiązujący stan prawny, należy zatem w pierwszej kolejności ustalić treść wiążących Polskę norm prawa międzynarodowego, tj. wielostronnych oraz bilateralnych umów zawieranych zarówno bezpośrednio przez Polskę, jak i przez Unię Europejską¹⁰¹⁴. Następnie, jeżeli przedmiotowe zagadnienie nie zostało uregulowane w normach prawa międzynarodowego, konieczne jest ustalenie treści wiążących norm prawa unijnego. Normy prawa międzynarodowego oraz prawa Unii Europejskiej mogą bowiem przewidywać odmienne niż uregulowane w k.p.c. zasady wykonalności orzeczeń państw obcych. Dotyczy to w szczególności prawa unijnego, które na gruncie niektórych rozporządzeń wprowadza system automatycznej wykonalności orzeczeń¹⁰¹⁵. Dopiero w przypadku, w którym określone zagadnienie nie zostało uregulowane na poziomie międzynarodowym oraz unijnym, zastosowanie znajdują normy wysłowione w k.p.c.

Przechodząc do kwestii procesowych, zgodnie z art. 1151 § 1 k.p.c. „stwierdzenie wykonalności następuje na wniosek wierzyciela przez nadanie orzeczeniu sądu państwa obcego klauzuli wykonalności.” Wniosek ten jest rozpatrywany przez sąd okręgowy właściwy dla miejsca zamieszkania bądź siedziby dłużnika, a w przypadku ich braku, sąd okręgowy, w którego okręgu ma być prowadzona egzekucja. W toku postępowania, „w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia odpisu wniosku dłużnik może przedstawić stanowisko w sprawie.

¹⁰¹³ Zob. Ł. Goździaszek, *Wykonalność orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonymi* [w:] *Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016, s. 103-105; J. Lapiere, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 656; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 209.

¹⁰¹⁴ Zgodnie z art. 216 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016 r.) (Dz. Urz. UE C z 2016 r., poz. 202, s. 47), dalej także jako „TFUE”.

¹⁰¹⁵ Zagadnienie to zostało szerzej przedstawione w kolejnym rozdziale.

Sąd rozpoznaje wniosek na posiedzeniu niejawnym.” (art. 1151¹ § 2 k.p.c.). Egzekucja na podstawie tytułu w postaci orzeczenia bądź ugody, pochodzących od sądu państwa obcego może zostać wszczęta dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności. Jednocześnie, po nadaniu klauzuli, a przed jej uprawomocnieniem się, orzeczenie takie bądź ugoda stanowią tytuł zabezpieczenia (art. 1151² § 1 k.p.c.).

Odnosząc się bezpośrednio do zagadnień związanych z tematyką walutową, niewątpliwie można założyć, że wyrok bądź ugoda mające źródło w normach postępowania cywilnego prowadzonego przed sądem obcym, co do zasady będą opiewały na walutę inną niż polska. W zakresie wyroków, zasadne jest wyróżnienie trzech najczęściej występujących w praktyce przypadków:

1. wyrok sądu zagranicznego opiewa na walutę będącą środkiem płatniczym w państwie sądu orzekającego,
2. wyrok sądu zagranicznego opiewa na walutę będącą środkiem płatniczym w innym państwie niż państwo sądu orzekającego, niebędącą jednocześnie walutą polską (walutę państwa trzeciego), przy czym,
 - a. zobowiązanie pieniężne w walucie państwa trzeciego może mieć charakter efektywny albo
 - b. zgodnie z prawem procesowym państwa sądu orzekającego bądź prawem znajdującym zastosowanie do przedmiotowego stosunku zobowiązaniowego, dłużnik może zwolnić się ze zobowiązania poprzez zapłatę w walucie lokalnej,
3. wyrok sądu zagranicznego opiewa równocześnie na walutę wskazaną w pkt. 1. oraz pkt. 2.¹⁰¹⁶ Wynika to z faktu, że sąd państwa obcego, orzekając w walucie niestanowiącej w tym państwie środka umarzania zobowiązań pieniężnych, zazwyczaj zasądzi jednocześnie na rzecz strony wygranej koszty procesu we własnej walucie. Z tego względu, wariant określony jako nr 2 będzie występował zupełnie wyjątkowo i nie będzie odrębnie omawiany.

W przypadku orzekania przez sąd obcy w walucie będącej środkiem płatniczym w państwie sądu (pkt 1 powyżej), na etapie rozpoznawania sprawy w postępowaniu

¹⁰¹⁶ Zob. stan faktyczny wskazany w uzasadnieniu postanowienia SO w Warszawie z 4.02.2016 r., XX GCo 278/13, LEX nr 2287655, mocą którego sąd stwierdził wykonalność Decyzji Sądu Gospodarczego Obwodu Brzeskiego Republiki Białorusi z 9.07.2012 r., na podstawie której wierzyciel dochodził należności w kwocie 50.812,00 euro oraz 6.767.593,00 rubli białoruskich tytułem opłaty skarbowej. Warto na marginesie nadmienić, że na moment wydania białoruskiego orzeczenia, kwota 6.767.593,00 rubli stanowiła równowartość 2.720,57 złotych (Tabela nr 027/B/NBP/2012).

rozpoznawczym, co do zasady nie powinny wystąpić żadne zagadnienia związane z problematyką omawianą w niniejszej pracy. Analogicznie jak sąd polski orzekając w złotych, tak sąd amerykański orzekając w dolarach, czy sąd angielski w funtach, nie będą antycypowały ewentualnej możliwości prowadzenia egzekucji na terenie innego państwa i przebiegu takiego postępowania egzekucyjnego. Jeżeli dane orzeczenie wymaga stwierdzenia wykonalności, problematyka związana z walutami obcymi wystąpi po raz pierwszy na etapie nadawania *exequatur* przez sąd polski, będący sądem miejsca wykonania orzeczenia.

Z tego też względu, w mojej ocenie, sąd nadający klauzulę wykonalności będzie każdorazowo zobowiązany do nakazania komornikowi sądowemu dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę polską, na podstawie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.¹⁰¹⁷ Brak jest bowiem w tym przypadku podstawy do odstąpienia od wyrażonej w tym przepisie zasady. Orzeczenie sądu, któremu ma być nadana klauzula wykonalności, nie będzie zawierało zastrzeżenia, że zobowiązanie pieniężne może być wykonane wyłącznie poprzez zapłatę w danej walucie. Odpowiedniego zastosowania nie znajdzie także pogląd¹⁰¹⁸ wyrażony przez Z. Woźniaka, który, w odniesieniu do tytułów, o których mowa w art. 1153¹⁴ k.p.c., wskazuje, że o przeliczeniu walut przez komornika sądowego bądź jego braku powinno decydować *lex causae* i fakt, czy przewiduje ono instytucję zwolnienia się z zobowiązania poprzez zapłatę w innej walucie niż waluta zobowiązania¹⁰¹⁹. Przyjęcie takiego rozwiązania wymagałoby bowiem od sądu stwierdzającego wykonalność zagranicznego orzeczenia, każdorazowego przeprowadzenia analizy, jakie prawo jest właściwe dla danego zobowiązania oraz czy prawo to przewiduje możliwość spełnienia świadczenia w innej walucie niż waluta zobowiązania¹⁰²⁰. O ile samo badanie kwestii związanych z prawem właściwym i jego treścią nie jest w tym postępowaniu wykluczone, ponieważ wprost przewidują je umowy międzynarodowe zawarte

¹⁰¹⁷ Podobnie Z. Szczurek [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 783, pkt 32.

¹⁰¹⁸ Bezpośrednio dotyczy on innego zagadnienia, ponieważ autor odnosi się w nim do tytułów wykonawczych, którym nie nadaje się klauzuli wykonalności, jednakże ze względu na podobną treść art. 798¹ § 1 i 2 oraz art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. warto rozważyć go także i w tym kontekście, zob. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 164-165.

¹⁰¹⁹ Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 164-165.

¹⁰²⁰ Na gruncie przedstawionych dotychczas regulacji materialnoprawnych państw obcych wydaje się, że odwołanie się do *lex causae* w celu oceny zasadności zastosowania bądź niezastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. oraz art. 798¹ § 1 k.p.c. nie byłoby rozwiązaniem uzasadnionym. Niemiędzyrodajność materialnego prawa właściwego do rozstrzygnięcia tego rodzaju kwestii może ilustrować przykład zastosowania przez sąd angielski prawa niemieckiego i wydania orzeczenia w funtach szterlingach. Zgodnie z treścią orzeczenia dłużnik będzie zobowiązany do zapłaty w funtach, natomiast, zgodnie z § 244 ust. 1 BGB, dłużnik może spełnić świadczenie także w euro. Trudno wskazać powód, dla którego uprawnienie dłużnika z § 244 ust. 1 BGB miałyby następnie uzasadnić zastosowanie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. i nałożenie na komornika sądowego obowiązku przeliczenia zobowiązania z funtów na złotówki.

przez Polskę m.in. z Ukrainą, Białorusią czy Rosją¹⁰²¹, to z dwóch powodów bezwzględnie powinno mieć ono podstawę w wyraźnym przepisie ustawy. Po pierwsze, postępowanie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności orzeczenia zagranicznego nie jest przystosowane do rozstrzygnięcia kwestii materialnoprawnych¹⁰²². Po drugie, należy pamiętać, że w postępowaniu egzekucyjnym co do zasady nadal mamy do czynienia z zasadą uprzywilejowania waluty polskiej względem walut obcych, co najmniej w tych przypadkach, w których ochrona „uzewnętrznionego” interesu wierzyciela nie uzasadnia zaspokojenia go w walucie obcej. W przypadku postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności polskim tytułom egzekucyjnym (oraz na dalszym etapie dochodzenia roszczeń, w toku postępowania egzekucyjnego – na podstawie art. 798¹ k.p.c.), wyjątek od zasady uprzywilejowania waluty krajowej jest realizowany wyłącznie w takim zakresie, w jakim interes wierzyciela w uzyskaniu waluty obcej został ujawniony w treści tytułu egzekucyjnego. W stosunku do polskich tytułów egzekucyjnych bądź wykonawczych, treść stosunku zobowiązaniowego nie jest badana ani na etapie nadania klauzuli wykonalności, ani na etapie ich wykonania przez komornika sądowego. Brak jest zatem podstaw do przyjęcia w drodze wykładni, aby wyjątek, jakim wciąż jest w polskim postępowaniu egzekucyjnym możliwość uzyskania zaspokojenia w walucie obcej, w szerszym zakresie dotyczył tytułów pochodzących z państw obcych, niż jest to przyjmowane względem ich polskich odpowiedników.

Kolejnym z wyróżnionych powyżej przypadków był ten, w którym sąd obcego państwa wydaje orzeczenie częściowo lub wyłącznie w walucie innej, niż emitowana przez to państwo. W opisanym wariancie, zakres realizacji uprawnień wierzyciela w ramach polskiego postępowania egzekucyjnego będzie uzależniony od tego, czy sąd pochodzenia orzeczenia, zgodnie z własnym prawem procesowym, ma możliwość zastrzeżenia w jego treści, że określone zobowiązanie pieniężne, wyrażone w walucie państwa trzeciego, może zostać wykonane wyłącznie w tej walucie, czy nie przewiduje takiej możliwości. W przypadku porządków prawnych, które przewidują możliwość zastrzeżenia w treści orzeczenia, że określone zobowiązanie pieniężne może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej (bądź będą przewidywać takie rozwiązanie w przyszłości) i zastrzeżenie takie zostanie rzeczywiście

¹⁰²¹ Zob. Ł. Goździaszek, *Wykonalność...*, s. 110-116. Zob. także uwagi J. Jodłowski, *Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1977, s. 39-41; K. Piasecki, *Skuteczność i wykonalność w Polsce zagranicznych cywilnych orzeczeń sądowych*, Warszawa 1990, s. 102-109.

¹⁰²² K. Weitz, *Dopuszczalność merytorycznej obrony dłużnika w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 11-12, s. 98-123 i wskazani tam J. Jodłowski, *Uznanie...*, s. 58-62, 67-70; K. Piasecki, *Skuteczność...*, s. 130-131.

zamieszczone, odstąpienie od zastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. będzie uzasadnione. Z drugiej strony, jeżeli prawo procesowe danego państwa nie przewiduje możliwości umieszczenia w treści orzeczenia zastrzeżenia, że określone zobowiązanie pieniężne, wyrażone w walucie państwa trzeciego, może zostać wykonane wyłącznie w tej walucie, klauzula wykonalności nadana takim orzeczeniom w celu stwierdzenia ich wykonalności, każdorazowo powinna zobowiązywać komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę polską. Ze względu na sygnalizowany już fakt, że sąd obcego państwa, zasądzając sumę pieniężną w walucie państwa trzeciego, co do zasady zamieści w orzeczeniu rozstrzygnięcie o kosztach procesu wyrażonych we własnej walucie, w zakresie tych kosztów, klauzula wykonalności każdorazowo powinna nakazywać komornikowi sądowemu przeliczenie walut. Zawarcie przez sąd zastrzeżenia, zgodnie z którym wskazana suma pieniężna może zostać uregulowana wyłącznie w danej walucie, przy wydawaniu orzeczenia o kosztach procesu, należy uznać za mało prawdopodobne.

Analogicznie do ww. tez dotyczących orzeczeń sądów państw obcych należy postępować na gruncie zagadnień pojawiających się w toku stwierdzenia wykonalności ugód zawartych przed takimi sądami bądź przez nie zatwierdzonych (art. 1152 k.p.c.)¹⁰²³ oraz rozstrzygnięć innych organów. W przypadku ugód, sąd powinien bazować bezpośrednio na treści ugody, a zatem, tak jak to wskazywano przy omawianiu ugód zawartych przed sądem krajowym bądź przed mediatorem, to na stronach zawierających ugodę będzie spoczywał ciężar umieszczenia w jej treści zastrzeżenia, że zobowiązanie walutowe ma charakter efektywny¹⁰²⁴. Także w przypadku rozstrzygnięć innych organów, decydujące znaczenie należy przyznać treści konkretnego dokumentu, zawierającego treść rozstrzygnięcia.

Podsumowując, niezależnie od stanowiska właściwego prawa materialnego, sąd polski stwierdzając wykonalność poprzez nadanie klauzuli wykonalności powinien opierać się o treść orzeczenia lub ugody pochodzących z sądu państwa obcego bądź rozstrzygnięcia innego organu. Przyjęcie takiego rozwiązania pozwala na analogiczne traktowanie krajowych oraz zagranicznych orzeczeń sądowych, ugód i innych rozstrzygnięć oraz pozwala na zachowanie równowagi pomiędzy przyjętymi na gruncie postępowania egzekucyjnego założeniami dotyczącymi preferencji waluty krajowej, sprawności postępowania oraz ochrony interesu wierzycieli.

¹⁰²³ Por. także K. Piasecki, *Skuteczność...*, s. 132-133.

¹⁰²⁴ Oczywiście jeżeli jest to dopuszczalne na gruncie prawa właściwego dla ugody i prawa procesowego obowiązującego w państwie jej pochodzenia.

Powyższe rozważania pozwalają na przedstawienie omawianego zagadnienia na przykładzie prezentowanych wcześniej porządków prawnych, tj. angielskiego i amerykańskiego. Jeżeli chodzi o Stany Zjednoczone, to są one wraz z Polską (jako Państwem Członkowskim UE) stronami konwencji z 2.07.2019 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych¹⁰²⁵. Jej obowiązywanie nie ma jednak wpływu na przyjęty w art. 1150 i n. k.p.c. model stwierdzania wykonalności orzeczenia zagranicznego. Konwencja haska z 2019 r. nie przewiduje bowiem odrębnego trybu stwierdzania wykonalności orzeczeń zagranicznych, odsyłając w tym zakresie do prawa krajowego¹⁰²⁶. Anglia natomiast, nie licząc zobowiązań wynikających z okresu przejściowego wprowadzonego tzw. „umową brexitową”¹⁰²⁷, nie jest stroną żadnej umowy międzynarodowej, która w omawianym zakresie stanowiłaby *lex specialis* względem regulacji kodeksowej¹⁰²⁸. W obu wskazanych państwach nie występuje możliwość zastrzeżenia efektywnej zapłaty w walucie obcej na wzór art. 319¹ k.p.c., co więcej, sąd obligatoryjnie umieszcza w treści wyroku zastrzeżenie, że dane zobowiązanie może zostać wykonane w walucie krajowej (funtach albo dolarach amerykańskich). Zgodnie z regulacją prawa angielskiego, tj. pkt. 10. Practice Directions 40B do części 40 Civil Procedure Rules („CPR”)¹⁰²⁹, sąd angielski wydając wyrok opiewający na walutę obcą, nadaje mu brzmienie „zobowiązuje się pozwanego do zapłacenia powodowi (suma pieniężna w walucie obcej) albo jej równowartości w funtach na moment zapłaty”¹⁰³⁰. Przepisy te nie pozwalają zatem na zastrzeżenie przez sąd, że zapłata może

¹⁰²⁵ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych z 2.07.2019 r. (Dz. Urz. UE L z 2022 r., poz. 187, s. 4), dalej także jako „Konwencja haska z 2019 r.” W stosunku do Państw Członkowskich UE weszła ona w życie 1.09.2023 r., zob. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=137> [dostęp 6.11.2022 r.]. Zob. szeroko B. Wołodkiewicz, *System uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń w konwencji haskiej z 2.7.2019 r.* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022, s. 869-882.

¹⁰²⁶ Zgodnie z art. 13 ust. 1 Konwencji haskiej z 2019 r. „postępowanie o uznanie, stwierdzenie wykonalności lub rejestrację w celu wykonania oraz wykonanie orzeczenia odbywa się według prawa państwa wezwanego, o ile niniejsza Konwencja nie stanowi inaczej. Sąd państwa wezwanego działa bezzwłocznie.” Zob. także Ł. Dyrda, *Pobrexitowy obrót w sprawach cywilnych i handlowych a planowane przystąpienie przez Unię Europejską do konwencji haskiej z 2019 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 5, s. 28; B. Wołodkiewicz, *Europejskie prawo procesowe cywilne po brexicie*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 3, s. 48-49.

¹⁰²⁷ Umowa o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Dz. Urz. UE C z 2019 r., poz. 384, s. 1).

¹⁰²⁸ Zob. szeroko B. Wołodkiewicz, *Europejskie...*, s. 38-53; S. Biernat, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych po brexicie* (wprowadzenie), „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 5, s. 1; Ł. Dyrda, *Pobrexitowy...*, s. 22-29; A. Wysocka-Bar, *Brexit a konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Lugano II)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 5, s. 15-21. Jeszcze kilka lat temu, w literaturze wskazywano w tym kontekście przede wszystkim USA i Japonię, zob. Ł. Goździaszek, *Wykonalność...*, s. 106.

¹⁰²⁹ Co do ich charakteru prawnego zob. szerzej J. A. Jolowicz, *Practice Directions and the Civil Procedure Rules*, „The Cambridge Law Journal” 2000, nr 1, s. 53-61.

¹⁰³⁰ „It is ordered that the defendant pay the claimant (state the sum in the foreign currency) or the Sterling equivalent at the time of payment.” Zob. także C. Proctor, *Mann...*, s. 234-236; V. Black, *Foreign...*, s. 32.

nastąpić wyłącznie w obcej walucie. Jeżeli chodzi o regulacje obowiązujące w tym przedmiocie w USA to, jak wskazywano w poprzednim rozdziale, stan prawny w tym państwie jest bardzo zróżnicowany. Z tego względu odwołam się do postanowień wspomnianego już Uniform Foreign-Money Claims Act, który wprost dopuszcza wydawanie orzeczeń wyrażonych w walucie obcej przez sądy amerykańskie. Zgodnie z ich treścią (section 7 b i f), wyrok taki zobowiązuje dłużnika do zapłaty określonej kwoty w walucie obcej, lub wedle jego wyboru, równowartości tej kwoty w dolarach amerykańskich, pozwalającej na zakup wskazanej ilości waluty obcej według kursu oferowanego przez bank w dniu wymiany¹⁰³¹. Akt ten nie pozwala na zastrzeżenie w wyroku, że określona kwota może zostać uiszczona wyłącznie w walucie obcej, przewidując jednocześnie, że koszty postępowania zawsze muszą być wskazane w dolarach amerykańskich¹⁰³².

Przedstawiona treść przepisów angielskich i amerykańskich prowadzi zatem do wniosku, że w przypadku, w którym sąd polski prowadziłby postępowanie w przedmiocie stwierdzenia wykonalności wyroku pochodzącego z USA bądź Anglii, każdorazowo byłby zobowiązany do zamieszczenia w treści klauzuli wykonalności nakazu przeliczenia zasądzonej waluty obcej na walutę krajową, a wierzyciel uzyskałby w toku egzekucji walutę polską.

3.3. Wyroki krajowych oraz zagranicznych sądów polubownych oraz ugody przed nimi zawarte lub przez nie zatwierdzone

Podstawową cechą charakterystyczną sądownictwa polubownego jest możliwość kształtowania przez strony postępowania obowiązujących je reguł proceduralnych. W praktyce odbywa się to poprzez bezpośrednie ukształtowanie zestawu takich reguł bądź odwołanie się do funkcjonujących (m.in. w ramach zinstytucjonalizowanego sądownictwa polubownego) regulaminów¹⁰³³. Kompetencja ta nie ma jednak charakteru absolutnego. Przykładowo, jeżeli „miejsce arbitrażu” znajduje się na terenie Polski, to wola stron nie może prowadzić do

¹⁰³¹ Zgodnie z section 7 b Uniform Foreign-Money Claim Act, “a judgment or award on a foreign-money claim is payable in that foreign money or, at the option of the debtor, in the amount of United States dollars which will purchase that foreign money on the conversion date at a bank-offered spot rate.” W section 7 f wskazano przykładowe brzmienie wyroku odpowiadające ww. regulacji.

¹⁰³² Zgodnie z section 7 c Uniform Foreign-Money Claims Act, „assessed costs must be entered in United States dollars.”

¹⁰³³ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 41-42, 272-279; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 69-71, 135-138; A. Kąkolecki, P. Nowaczyk [w:] *Arbitraż Handlowy. System Prawa Handlowego*, tom 8, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 76-77; A. Wiśniewski, M. Hauser-Morel [w:] *Arbitraż Handlowy. System Prawa Handlowego*, tom 8, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 545-547.

naruszenia bezwzględnie obowiązujących norm części piątej kodeksu postępowania cywilnego (art. 1184 k.p.c.)¹⁰³⁴.

Przepisy k.p.c. dotyczące sądownictwa polubownego w swojej treści nie odwołują się do problematyki związanej z walutami obcymi, w szczególności nie regulują, w jakiej walucie powinien zostać wydany wyrok sądu polubownego. Odpowiedzi na tak postawione pytanie nie przynosi także odwołanie się do treści regulaminów wybranych, najpopularniejszych krajowych instytucji arbitrażowych¹⁰³⁵ czy do regulaminu wzorcowego UNCITRAL¹⁰³⁶. Żaden z tych dokumentów nie zawiera bowiem postanowień odnoszących się do kwestii orzekania w walucie zagranicznej, bądź możliwości zastrzeżenia, że dane zobowiązanie może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej¹⁰³⁷. W praktyce jednak, dopuszczalność dochodzenia przed sądami polubownymi roszczeń wyrażonych w obcych walutach oraz wydawania przez nie orzeczeń opiewających na waluty inne niż złoty nie budzi wątpliwości¹⁰³⁸.

Konsekwentnie należy zająć stanowisko, że dopuszczalność dochodzenia roszczenia w walucie obcej oraz możliwość uwzględnienia w treści orzeczenia przez skład orzekający zastrzeżenia analogicznego do art. 319¹ k.p.c. może zostać bezpośrednio uregulowana przez strony w ramach przysługującej im autonomii kształtowania reguł proceduralnych. Jeżeli natomiast strony wprost nie wprowadzą takich postanowień, należy przyjąć, że umieszczenie takiego zastrzeżenia w wyroku będzie możliwe wyłącznie, jeżeli wprost zażąda tego powód, a stosowane w konkretnym postępowaniu normy procesowe nie będą stały temu na przeszkodzie (tak jak ma to miejsce przykładowo w prawie angielskim bądź amerykańskim)¹⁰³⁹.

Przechodząc do zagadnień związanych ze stwierdzeniem wykonalności orzeczeń sądów polubownych oraz ugód przed nimi zawartych lub przez nie zatwierdzonych należy zwrócić

¹⁰³⁴ T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 41, 272-275; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 70-71, 138; A. Wiśniewski, M. Hauser-Morel [w:] *Arbitraż...*, s. 548-549.

¹⁰³⁵ Są to Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej oraz Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Polskiej Konfederacji Pracodawców Prywatnych „Lewiatan”, zob. T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 42; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 71-74; A. Kąkolecki, P. Nowaczyk [w:] *Arbitraż...*, s. 136-144.

¹⁰³⁶ Zob. m.in. T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 275; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 69-70; A. Kąkolecki, P. Nowaczyk [w:] *Arbitraż...*, s. 107-110.

¹⁰³⁷ W zakresie regulaminów krajowych instytucji arbitrażowych zob. w szczególności M. Łaszczuk [w:] *Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz*, red. M. Łaszczuk, A. Szumański, Warszawa 2017, s. 446, 463-466; K. Stefanowicz [w:] *Postępowanie przed sądem polubownym. Komentarz do Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Warszawa 2016, s. 522-529.

¹⁰³⁸ Zob. J. Zawadzka [w:] *Postępowanie przed sądem polubownym. Komentarz do Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Warszawa 2016, s. 251-252; zob. także stan faktyczny wskazany w uzasadnieniu wyroku Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej z 30.11.2007 r., SA 194/06, LEX nr 1724102; wyroku SN z 30.09.2010 r., I CSK 342/10, LEX nr 784176; wyroku SO w Warszawie z 28.03.2012 r., I C 578/11, LEX nr 2289503.

¹⁰³⁹ Strony mogą bowiem wybrać jako znajdujące zastosowanie prawo procesowe określonego państwa, zob. T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 267, 272; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 135.

uwagę, że zgodnie z art. 1212 § 1 k.p.c. „wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugoda zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd albo po stwierdzeniu przez sąd ich wykonalności.” Przyjęta w k.p.c. regulacja dotycząca stwierdzenia wykonalności jest jednolita zarówno dla orzeczeń i ugód wydanych przez krajowe sądy polubowne, jak i tych pochodzących od zagranicznych sądów polubownych (art. 1212 § 2 k.p.c.). W obu przypadkach następuje ono poprzez nadanie danemu tytułowi klauzuli wykonalności (art. 1214 § 2 zd. 1 k.p.c.). Zgodnie natomiast z art. 1214 § 2 zd. 2 k.p.c., „wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta, których wykonalność została stwierdzona, są tytułami wykonawczymi.” Podstawową różnicą występującą w zakresie stwierdzania wykonalności wyroków krajowych oraz zagranicznych sądów polubownych jest to, że w przypadku tych drugich, pierwszeństwo zastosowania przed przepisami kodeksu znajdzie Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych¹⁰⁴⁰. Konwencja nowojorska nie zawiera jednak regulacji dotyczących trybu stwierdzania wykonalności¹⁰⁴¹, a zatem także do przypadków objętych Konwencją znajdują zastosowanie przepisy dotyczące stwierdzania wykonalności poprzez nadanie klauzuli wykonalności, uregulowane w k.p.c.¹⁰⁴²

Podsumowując, wyroki sądów polubownych oraz ugody przed nimi zawarte lub przez nie zatwierdzone, niezależnie od miejsca ich pochodzenia, każdorazowo stają się tytułami wykonawczymi poprzez nadanie im klauzuli wykonalności. Z tego względu, analogicznie jak w przypadku innych tytułów, konieczne będzie odpowiednie zastosowanie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. i zamieszczenie w klauzuli wykonalności nakazu przeliczenia waluty obcej na walutę polską, w zależności od zawarcia w takim wyroku bądź ugodzie zastrzeżenia, że świadczenie może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej. Należy bowiem przyjąć, że w ramach sądownictwa polubownego, co do zasady możliwe będzie wydanie orzeczenia bądź zawarcie ugody z zastrzeżeniem obowiązku spełnienia świadczenia wyłącznie w walucie obcej. Uzasadnione jest zatem przyjęcie, że powinny one być traktowane w postępowaniu w

¹⁰⁴⁰ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych sporządzona w Nowym Jorku 10.06.1958 r. (Dz. U. z 1962 r., nr 9, poz. 41), dalej jako „Konwencja nowojorska”. Zob. szerzej H. Trammer, *Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 11, s. 738-750; B. Wysocka, *Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych w Polsce*, Warszawa 1988, s. 33-83. Zob. także T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 28-30, 351-362; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 58-59; A. Kąkolecki, P. Nowaczyk [w:] *Arbitraż...*, s. 86-88.

¹⁰⁴¹ Zgodnie z art. III zd. 1 Konwencji nowojorskiej, „każde z Umawiających się Państw - zgodnie z warunkami ustalonymi w artykułach następujących - uzna orzeczenie arbitrażowe za wiążące i wykona je zgodnie z regulami procedury obowiązującej na obszarze, na którym dochodzi się praw z orzeczenia.”

¹⁰⁴² Zob. H. Trammer, *Konwencja...*, s. 746-747; B. Wysocka, *Uznawanie...*, s. 122; T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd...*, s. 354-355; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 303; M. Łaszczuk, J. Szpara [w:] *Arbitraż Handlowy. System Prawa Handlowego*, tom 8, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 795-796.

przedmiocie stwierdzenia wykonalności oraz w późniejszym postępowaniu egzekucyjnym, tak samo, jak inne tytuły wykonawcze.

4. Podsumowanie

Poniżej zaprezentowano najważniejsze z przyjętych oraz sformułowanych w niniejszym rozdziale tez:

- 1) Klauzula wykonalności, w której sąd (referendarz sądowy) zobowiązuje komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową stanowi przykład klauzuli wykonalności uzupełniającej tytuł egzekucyjny¹⁰⁴³.
- 2) Rozwiązanie, zgodnie z którym, w treści klauzuli wykonalności zawierane jest zobowiązanie do przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, zostało po raz pierwszy wprowadzone do polskiego prawa procesowego na podstawie ustawy nowelizującej z 2004 r. We wcześniejszych latach, mimo funkcjonowania w obrocie tytułów egzekucyjnych wyrażonych w walucie obcej, w ramach postępowania klauzulowego nie przewidziano instytucji zobowiązania komornika sądowego do przeliczenia waluty¹⁰⁴⁴.
- 3) Wprowadzenie do polskiego prawa instytucji nakazania komornikowi w treści klauzuli wykonalności dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, stanowi przejaw uprzywilejowania waluty polskiej w ramach krajowego postępowania egzekucyjnego. Uprzywilejowanie to jest jednak obecnie ograniczone wyłącznie do tych przypadków, w których z treści tytułu egzekucyjnego nie wynika w sposób jednoznaczny, że interes wierzyciela może być zaspokojony wyłącznie poprzez przekazanie mu wskazanej w tym tytule waluty obcej. Rozwiązanie takie dodatkowo usprawnia prowadzenie postępowania egzekucyjnego¹⁰⁴⁵.
- 4) Zakres normy prawnej wysłowionej w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., zgodnie z którą sąd (referendarz sądowy) zobowiązuje komornika sądowego do przeliczenia walut, należy interpretować posługując się analogią do art. 798¹ § 2 k.p.c., tj. poprzez uznanie, że nie obejmuje on sytuacji, w której w treści tytułu egzekucyjnego zastrzeżono, że świadczenie może zostać spełnione wyłącznie w walucie obcej¹⁰⁴⁶.

¹⁰⁴³ Zob. pkt. 2.1. i 2.2.4.

¹⁰⁴⁴ Zob. pkt 2.2.1.

¹⁰⁴⁵ Zob. pkt 2.2.2.

¹⁰⁴⁶ Zob. pkt 2.2.3.1.

- 5) W przypadku, w którym tytuł egzekucyjny opiewa na walutę obcą, której kurs nie jest ogłaszany przez NBP, art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. nie znajduje zastosowania. Przeliczenie walut może być jednak wówczas dokonane na podstawie art. 798¹ § 1 k.p.c.¹⁰⁴⁷
- 6) Uzupełnienie tytułu egzekucyjnego, poprzez nadanie klauzuli wykonalności zobowiązującej komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, nie wywiera skutków w zakresie prawa materialnego, tj. nie prowadzi do modyfikacji treści zobowiązania¹⁰⁴⁸.
- 7) Art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. sąd (referendarz sądowy) stosuje z urzędu. W przypadku, w którym określone zastrzeżenie zostało zamieszczone w treści klauzuli wykonalności sprzecznie z obowiązującym prawem, konieczne jest zaskarżenie postanowienia o nadaniu klauzuli wykonalności zażaleniem (skargą na orzeczenie referendarza). Jeżeli nie zostało ono natomiast zamieszczone mimo takiego obowiązku, konieczne będzie zwrócenie się z wnioskiem o uzupełnienie postanowienia w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności¹⁰⁴⁹.
- 8) Ze względu na wprowadzenie art. 798¹ § 1 i 2 k.p.c., obecny art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. jest przepisem zbędnym. Wszystkie przypadki, w których tytuł wykonawczy jest kształtowany na podstawie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., poprzez wprowadzenie do jego treści nakazu przeliczenia walut, mogą być zastąpione przez samodzielną kompetencję komornika sądowego z art. 798¹ § 1-2 k.p.c. i zawarty tam ustawowy nakaz dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, w oparciu o treść tytułu wykonawczego¹⁰⁵⁰.
- 9) Tytuły wykonawcze mogą powstać także na bazie innych dokumentów niż tytuły egzekucyjne. Są nimi ugody zawarte przed mediatorem, wyroki sądów państw obcych oraz ugody zawarte przed takimi sądami bądź przez nie zatwierdzone lub rozstrzygnięcia innych organów, a także wyroki krajowych i zagranicznych sądów polubownych oraz ugody przed nimi zawarte bądź przez nie zatwierdzone. Także w przypadku nadawania klauzuli wykonalności tego rodzaju tytułom, powinno się stosować art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. w oparciu o wyraźną treść danego dokumentu¹⁰⁵¹.

¹⁰⁴⁷ Zob. pkt 2.2.3.2.

¹⁰⁴⁸ Zob. pkt 2.2.4.

¹⁰⁴⁹ Zob. pkt 2.2.4.

¹⁰⁵⁰ Zob. pkt 2.2.5.

¹⁰⁵¹ Zob. pkt. 3.1.-3.3.

Rozdział V Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walutach obcych w postępowaniu egzekucyjnym

1. Wprowadzenie

Końcowym etapem dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych są tzw. właściwe postępowanie egzekucyjne, przekazanie wierzycielowi sum uzyskanych z egzekucji i tzw. postępowanie podziałowe¹⁰⁵², w których dochodzi do zastosowania względem dłużnika przymusu państwowego oraz wykonania ciężącego na nim zobowiązania za pośrednictwem organów egzekucyjnych. Jest to jednocześnie etap, w którym problematyka dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych znajduje odzwierciedlenie w znacznie większej liczbie przepisów k.p.c. niż miało to miejsce na gruncie wcześniej przedstawionych zagadnień. Wprowadzone regulacje nie przyczyniły się jednak do definitywnego wyjaśnienia podnoszonych w literaturze przedmiotu wątpliwości.

W niniejszym rozdziale omówione zostaną ogólne problemy pojawiające się na tle przyjętego przez ustawodawcę modelu egzekucyjnego dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych, jak i rozwiązania szczegółowe, dotyczące poszczególnych czynności dokonywanych przez organy oraz uczestników w toku postępowania egzekucyjnego. Obejmuje on zakres zagadnień od wniosku o wszczęcie egzekucji do przekazania wierzycielowi środków pieniężnych wyegzekwowanych od dłużnika oraz uwzględnia tematykę tytułów wykonawczych objętych unijnym systemem automatycznej wykonalności.

Podstawowym celem rozważań jest kompleksowe przedstawienie przebiegu postępowania egzekucyjnego, obejmującego zarówno egzekucję wierzytelności wyrażonych w walucie obcej z klauzulą efektywnej zapłaty, jak i „zwykłych” wierzytelności walutowych, a także zwrócenie uwagi na istniejące w tym zakresie różnice. Dodatkowo, oprócz opisu i wykładni najważniejszych przepisów, konieczne jest podjęcie próby oceny funkcjonowania całego systemu, z punktu widzenia ochrony interesów dłużnika oraz wierzycieli egzekwujących. Ze względu na fakt, że obecny model dochodzenia roszczeń walutowych

¹⁰⁵² Zgodnie z nazewnictwem wykorzystywanym przez W. Broniewicza, *Postępowanie...*, s. 39 i n.; także W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 550. Należy jednak zaznaczyć, że podział sumy uzyskanej z egzekucji może być także traktowany jako „końcowe stadium” postępowania egzekucyjnego w ścisłym znaczeniu, zob. W. Broniewicz, *Postępowanie...*, s. 39, 48.

obowiązuje zaledwie od kilku lat¹⁰⁵³, jego pełne zrozumienie wymaga także zarysowania genezy kształtowania się wprowadzonych regulacji.

2. Ewolucja egzekucji świadczeń w walucie obcej

2.1. Realizacja świadczeń w walucie obcej w drodze egzekucji świadczeń pieniężnych

De lege lata konieczność prowadzenia egzekucji roszczeń wyrażonych w walucie obcej na podstawie przepisów dotyczących egzekucji świadczeń pieniężnych, nie budzi żadnych wątpliwości. Wskazuje na to jednoznacznie systematyka ustawy, która lokuje przepisy dotyczące egzekucji roszczeń walutowych w tytule II, części trzeciej k.p.c., poświęconym egzekucji świadczeń pieniężnych. Kwestia ta nie była jednak zawsze jednolicie rozstrzygana w literaturze oraz orzecznictwie. Nie budziła ona zasadniczo większych wątpliwości w okresie 20-lecia międzywojennego, kiedy wskazywano, że egzekucja roszczeń wyrażonych w walutach obcych stanowi egzekucję roszczeń pieniężnych¹⁰⁵⁴. Podobne stanowisko prezentowało wówczas także orzecznictwo niemieckie¹⁰⁵⁵. Pogląd odmienny pojawił się jednak w okresie obowiązywania zasady walutowości, w postanowieniu SN z 20.04.1999 r.¹⁰⁵⁶, w którym wskazano, że „gdy podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy opiewający na walutę obcą, wyłączone jest stosowanie sposobów egzekucji prowadzących do uzyskania złotych polskich, chociażby wierzyciel wyraził na to zgodę” oraz został zaprezentowany przez F. Zedlera, który na gruncie art. 28 u.z.r.¹⁰⁵⁷ wskazywał, że „nasz system prawny nie zna egzekucji świadczeń

¹⁰⁵³ Ostatecznie ukształtował się on na podstawie ustawy nowelizującej z 2015 r., na mocy której dodano nowy art. 798¹ k.p.c., zmieniono art. 866² k.p.c. oraz dodano § 2 do art. 889¹ k.p.c. i § 3 do art. 1024 k.p.c.

¹⁰⁵⁴ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 306, który zdaje się jednak uznawać, że w przypadku klauzuli efektywnej zapłaty, dopuszczalne jest zastosowanie „egzekucji roszczenia o czynność dłużną, którą może wykonać także inna osoba”. Zob. J. Korzonek, *Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Część druga Kodeksu postępowania cywilnego wraz z przepisami wprowadzającymi, wszystkimi przepisami związkowymi, utrzymanymi w mocy przepisami dzielnicowymi, postanowieniami umów międzynarodowych, przepisami o egzekucji administracyjnej i skarbowej, regulaminami i t.d. oraz motywami ustawodawczymi*, tom I, Kraków 1934, s. 703. Zob. także orzeczenie SN z 5.03.1946 r., II C 1117/45.

¹⁰⁵⁵ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 306; A. Nussbaum, *Money...*, s. 435-436 i wskazany przez nich wyrok Sądu Rzeszy (Reichsgericht) z 16.12.1922 r., V 3/22, WKRS 1922, 10290, w którym wskazano m.in., że „(...) daß im vorliegenden Falle der Schuldtitel nicht auf Verschaffung genau (individuell) bestimmter ausländischer Geldstücke oder auf Zahlung in einer bestimmten ausländischen Geldsorte (Geldsortenschuld, § 245 BGB.) gerichtet ist, vielmehr auf Zahlung eines in ausländischer Währung berechneten Geldbetrags. In einem solchen Falle ist Gegenstand der Zwangsvollstreckung nicht die Leistung vertretbarer Sachen durch den Schuldner (§§ 883, 884 ZPO.), auch nicht die Vornahme einer Handlung durch diesen (§ 887 das.), sondern die Zwangsvollstreckung wegen einer Geldforderung im Sinne der §§ 803 flg. a. a. O. (vgl. Falkmann-Mugdan Zwangsvollstreckung 2. Aufl. S. 597, RGRKomm. Anm. 1 zu § 244 BGB.)”

¹⁰⁵⁶ Postanowienie SN z 20.04.1999 r., III CA 2/99, niepubl. [za:] M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie...*, s. 668.

¹⁰⁵⁷ Brzmiał on „jeżeli zastawnikiem jest bank zagraniczny, jego wierzytelność może być zaspokojona w walutach obcych, jeżeli przewiduje to umowa zastawnicza. Zaspokojenie następuje za pośrednictwem banku, który na podstawie odrębnych przepisów jest upoważniony do skupu i sprzedaży walut obcych, wskazanego przez

pieniężnych wyrażonych w walucie obcej. Dlatego też poza przypadkami zaspokojenia w trybie art. 28 ustawy (...) roszczenia w walucie obcej podlegają zaspokojeniu w trybie egzekucji świadczeń niepieniężnych, w ramach egzekucji wykonania czynności, którą za dłużnika może wykonać inna osoba (art. 1049 k.p.c.).”¹⁰⁵⁸ Równolegle w literaturze zdecydowanie dominowała teza o konieczności stosowania w omawianym przypadku przepisów o egzekucji świadczeń pieniężnych¹⁰⁵⁹ i takie właśnie rozstrzygnięcie zostało ostatecznie przyjęte w uchwale SN z 16.11.2000 r.¹⁰⁶⁰, zgodnie z którą „tytuł wykonawczy, w którym obowiązek zapłaty wyrażony został w walucie obcej, komornik wykonuje stosując przepisy kodeksu postępowania cywilnego o egzekucji świadczeń pieniężnych.” W uzasadnieniu przedmiotowej uchwały Sąd Najwyższy wyjaśnił, że rozstrzygnięcie odmienne „godziłoby (...) w sposób oczywisty w zasadę odpowiedzialności dłużnika całym swoim majątkiem” oraz „byłoby nie do pogodzenia z (...) założeniem o równorzędności waluty polskiej z walutami wymiennymi”¹⁰⁶¹.

Stanowiska, zgodnie z którym egzekucja świadczenia wyrażonego w walucie obcej powinna być prowadzona na podstawie przepisów o egzekucji świadczeń pieniężnych, nie podważa także przyjęty w niniejszej pracy pogląd, zgodnie z którym spełnienie świadczenia pieniężnego stanowi czynność prawną. Przepisy dotyczące egzekucji czynności, zarówno czynności zastępowalnych, niezastępowalnych, jak i oświadczeń woli (art. 1047-1050 k.p.c.) zostały przez ustawodawcę umieszczone w dziale I, tytule III, części trzeciej k.p.c., zatytułowanym „Egzekucja świadczeń niepieniężnych”. Znajdują one zatem zastosowanie wyłącznie do takich czynności, które nie polegają na zapłacie sumy pieniężnej. Co więcej, już w przepisach ogólnych postępowania egzekucyjnego, k.p.c. rozstrzyga, że spełnienie świadczenia na rzecz komornika sądowego bądź jego przymusowe wyegzekwowanie przez

zastawnika.” Przepis ten został uchylony mocą ustawy z 5.09.2008 r. o zmianie ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. z 2008 r., nr 180, poz. 1113), zob. także M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 258.

¹⁰⁵⁸ F. Zedler, *Zaspokojenie w drodze egzekucji zastawnika zastawu rejestrowego w razie ustanowienia zastawu na zbiorze rzeczy lub praw*, „Prawo Bankowe” 1999, nr 4, s. 55; F. Zedler, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom IV (art. 1004-1095¹ k.p.c.)*, Toruń 1995, s. 98. Zob. także M. Walasik, *Poddanie...*, s. 287.

¹⁰⁵⁹ Tak m.in. I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 97-100; G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 80-81; G. Żmij, *Prawo...*, s. 228-230.

¹⁰⁶⁰ Uchwała SN z 16.11.2000 r., III CZP 39/00.

¹⁰⁶¹ Uchwała SN z 16.11.2000 r., III CZP 39/00. Zob. także podobną argumentację przywołaną przez I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 97-100. Należy jednak podkreślić, że krytyka przedstawiona przez autorkę w dużej mierze opiera się na podkreśleniu wad prowadzenia egzekucji waluty obcej w trybie egzekucji świadczeń niepieniężnych na podstawie przepisów o wydaniu rzeczy (art. 1041 k.p.c.) a nie odnosi się wprost do możliwości prowadzenia egzekucji na podstawie przepisów dotyczących czynności zastępowalnej (art. 1049 k.p.c.), co proponował F. Zedler.

organ egzekucyjny, zwalnia z zobowiązania (art. 815 § 2 k.p.c.)¹⁰⁶². Teza taka nie budzi wątpliwości także w orzecznictwie¹⁰⁶³, w tym w orzecznictwie Sądu Najwyższego¹⁰⁶⁴.

2.2. Dopuszczalność wydania wierzycielowi waluty obcej w postępowaniu egzekucyjnym

Pytanie o istnienie możliwości bezpośredniego przekazania wierzycielowi przez komornika sądowego waluty obcej, w toku prowadzonego postępowania egzekucyjnego, było historycznie jednym z najbardziej kontrowersyjnych zagadnień na gruncie tematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych. Kwestia ta została po raz pierwszy jednoznacznie rozstrzygnięta w polskiej ustawie procesowej dopiero na podstawie ustawy nowelizującej z 2015 r., która wprowadziła nowy art. 798¹ § 2 k.p.c., upoważniający komornika sądowego do zakupu waluty obcej oraz przekazania jej wierzycielowi. Mimo tego, na przestrzeni lat nie brakowało licznych głosów opowiadających się za dopuszczalnością efektywnego zaspokojenia wierzyciela w walucie obcej w toku postępowania egzekucyjnego.

Obowiązująca w 20-leciu międzywojennym ustawa procesowa nie przewidywała żadnych rozwiązań dotyczących możliwości wydania wierzycielowi waluty obcej bądź obligatoryjnego przerachowania wierzytelności. Jedynie w art. 600 § 1 r.k.p.c. sformułowano adresowany do komornika sądowego nakaz sprzedaży z wolnej ręki uzyskanych na skutek egzekucji pieniędzy zagranicznych. Jak jednak wskazywali wówczas M. Allerhand oraz J. Korzonek, przepis ten nie znajdował zastosowania w przypadku, w którym komornik sądowy uzyskał pieniądze zagraniczne objęte tytułem wykonawczym. W takiej sytuacji powinien on przekazać pieniądze zagraniczne wierzycielowi bez uprzedniej wymiany na walutę krajową¹⁰⁶⁵. Obligatoryjne przewalutowanie co do części wierzytelności objętych postępowaniem egzekucyjnym zostało natomiast wprowadzone w rozporządzeniu walutowym z 1934 r. Według jego art. 6 ust. 1 „w razie sprzedaży w drodze egzekucji rzeczy, na której ustanowiono zastaw lub hipotekę dla wierzytelności w walutach zagranicznych, opis i obwieszczenia powinny podawać te wierzytelności bez przerachowania na walutę polską”. Zgodnie jednak z

¹⁰⁶² Zob. przykładowo K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, kom. do art. 815, nb. 3.

¹⁰⁶³ Zob. wyrok SA w Białymstoku z 20.09.2019 r., I ACa 143/19, Legalis 2259552; wyrok SA w Krakowie z 28.02.2019 r., I AGa 377/18, Legalis 2257063; wyrok SA w Białymstoku z 3.10.2019 r., I AGa 95/18, LEX nr 2749076.

¹⁰⁶⁴ Zob. postanowienie SN z 29.11.2019 r., III CSK 176/19, Legalis 2281156 i wskazane tam orzeczenia, w tym wyrok SN z 6.07.1999 r., II CKN 394/98, Legalis 45323 i wyrok SN z 7.12.2017 r., II CSK 96/17, Legalis 1753048. Zob. także wyrok SN z 7.09.1962 r., IV CR 68/62, LEX nr 106479.

¹⁰⁶⁵ M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Lwów 1933, s. 209; J. Korzonek, *Postępowanie...*, s. 748-749.

ust. 2 „w dalszym postępowaniu egzekucyjnym należy obliczać wierzytelności te według kursów wypłat (art. 2) lub kruszcu złotego (art. 5) z dnia poprzedzającego sprzedaż rzeczy.” O zastosowaniu rozporządzenia decydowała waluta, w której była wyrażona wierzytelność egzekwowana, a nie waluta wpisu zastawu czy hipoteki¹⁰⁶⁶. O ile art. 6 ust. 1-2 rozporządzenia walutowego odwoływał się literalnie wyłącznie do wierzytelności zabezpieczonych zastawem bądź hipoteką, F. Halpern wskazywał, że celowe jest objęcie obligatoryjnym przeliczeniem także innych wierzytelności¹⁰⁶⁷. Niezależnie od treści rozporządzenia walutowego oraz stanowiska w przedmiocie zasadności rozszerzającej wykładni jego art. 6 ust. 1-2, ewentualne przekazanie waluty obcej wierzycielowi, każdorazowo musiało pozostawać w zgodzie z restrykcyjnymi regulacjami dekretu dewizowego z 1936 r.¹⁰⁶⁸

W okresie PRL zagadnienia związane z walutami obcymi w postępowaniu egzekucyjnym zasadniczo nie były przedmiotem wypowiedzi w literaturze prawniczej. Spór dotyczący możliwości wydania waluty obcej przez komornika sądowego wierzycielowi ponownie odżył po liberalizacji prawa dewizowego w latach 90. Jeszcze przed wejściem w życie zmian art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., nakazującego komornikowi sądowemu przeliczenie waluty obcej na walutę polską, kategorycznie przeciwko możliwości przeprowadzenia efektywnej egzekucji waluty obcej opowiedziała się I. Karasek. Na podstawie szeregu przykładów, wykazywała ona, że w przypadku zamiaru wydania przez komornika wierzycielowi waluty obcej, niemożliwe jest sporządzenie planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji oraz określenie stopnia zaspokojenia wierzycieli¹⁰⁶⁹. Stanowisko przeciwne, dopuszczające wydanie wierzycielowi waluty obcej prezentował G. Gorczyński, opierając się przede wszystkim o zasadę związania komornika sądowego treścią tytułu wykonawczego oraz wniosku

¹⁰⁶⁶ Tak orzeczenie SN z 29.04.1937 r., I C 2480/36, LEX nr 1639264.

¹⁰⁶⁷ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 307-308. Uznawał on także, że przerachowanie nie wywiera skutku materialnoprawnego, a „nieumorzona część wierzytelności walutowej istnieje nadal w pierwotnej walucie zagranicznej”.

¹⁰⁶⁸ Szeroko zagadnienie to opisuje S. Ettinger, *Egzekucja w świetle prawa dewizowego*, „Polski Proces Cywilny” 1938, cz. I, nr 11-12, s. 356-362; cz. II, nr 13-15, s. 434-445; cz. III, nr 16-18, s. 528-538. Jednocześnie dopuszczał on w pewnych przypadkach wydanie wierzycielowi bezpośrednio waluty obcej, m.in. wówczas gdy została ona zajęta u dłużnika a jej przekazanie wierzycielowi nie jest objęte zakresem zastosowania dekretu dewizowego, zob. szerzej s. 436-437, 533. Zob. w szczególności art. 12 ust. 2 dekretu dewizowego z 1936 r., zgodnie z którym „zasądzone oraz wyegzekwowane od dłużnika po dniu wejścia w życie dekretu niniejszego świadczenia, wymagające zezwolenia w myśl tego dekretu lub wydanych na jego podstawie rozporządzeń wykonawczych, winny być na wniosek wierzyciela przez dłużnika lub organy egzekucyjne w równowartości tych świadczeń w walucie krajowej wpłacone do Banku Polskiego lub do banku, posiadającego odpowiednie uprawnienia dewizowe, na rachunek wierzyciela.” Zob. także orzeczenie SN z 5.03.1946 r., II C 1117/45.

¹⁰⁶⁹ I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 100-103.

egzekucyjnego¹⁰⁷⁰ oraz G. Żmij, odwołując się do treści uchwały SN z 16.11.2000 r.¹⁰⁷¹, a także faktu, że w przepisach procesowych brak było wówczas wyraźnej podstawy prawnej do przeliczenia waluty obcej na walutę krajową¹⁰⁷².

Istniejących wątpliwości nie rozstrzygnęło także wprowadzenie do art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. nakazu przeliczenia walut. Na tle stanu prawnego po nowelizacji art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., która weszła w życie w 2005 r., a przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., stanowisko zgodnie z którym postępowanie egzekucyjne dotyczące roszczenia wyrażonego w walucie obcej może zmierzać wyłącznie do wydania wierzycielowi waluty krajowej prezentowali m.in. P. Bartosiewicz, M. Neumann¹⁰⁷³ oraz Z. Woźniak¹⁰⁷⁴. Odmienne poglądy, dopuszczający przekazanie wierzycielowi waluty obcej, jeżeli została ona uzyskana bezpośrednio z majątku dłużnika, przedstawił B. Lackoroński¹⁰⁷⁵. Dostrzegając on jednocześnie problem związany z brakiem podstawy prawnej, pozwalającej komornikowi sądowemu na zamianę uzyskanej w toku postępowania egzekucyjnego waluty polskiej na walutę obcą¹⁰⁷⁶. Warto podkreślić, że to właśnie brak wyraźnej kompetencji komornika sądowego do zamiany waluty polskiej na walutę obcą był podstawową przyczyną, za względu na którą F. Zedler postulował stosowanie w tym przypadku przepisów o egzekucji świadczeń niepieniężnych¹⁰⁷⁷.

Jak wspomniano, bezpośrednie upoważnienie dla komornika sądowego, pozwalające mu wymienić uzyskaną w toku egzekucji walutę krajową na walutę zagraniczną, zostało wprowadzone do k.p.c. dopiero na podstawie ustawy nowelizującej z 2015 r. W uzasadnieniu projektu tej ustawy wprost powołano się na istniejącą potrzebę zsynchronizowania rozwiązań

¹⁰⁷⁰ G. Gorczyński, *Zasada...*, s. 81.

¹⁰⁷¹ W treści uzasadnienia uchwały wskazano w szczególności, że „sumy wyrażone w walucie polskiej uzyskiwane przez komornika w toku egzekucji wierzytelności w walucie obcej powinny być przez niego niezwłocznie przeliczane na walutę, w której jest wyrażona egzekwowana wierzytelność, według kursu wskazanego w art. 8 prawa dewizowego.” Jak dostrzegają M. Gocłowski, R. Trzaskowski, *„Zasada... (II)”, s. 45*, Sąd Najwyższy w istocie nie wskazał wprost, że komornik sądowy ma przekazać wierzycielowi walutę obcą. Należy jednak przyjąć, że wniosek taki wynika z kontekstu całej wypowiedzi odnoszącej się do relacji zaspokojenia wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym oraz prawa dewizowego.

¹⁰⁷² G. Żmij, *Prawo...*, s. 228-230.

¹⁰⁷³ P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 236-238; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 257-261.

¹⁰⁷⁴ Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 160.

¹⁰⁷⁵ B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 640-649. Był to zatem pogląd zbliżony do prezentowanego przez komentatorów w okresie 20-lecia międzywojennego. Jego przeciwnikami były m.in. M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie...*, s. 669.

¹⁰⁷⁶ B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 645. Kwestia ta została podniesiona także w piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z 10.01.2011 r., w którym wprost wskazano, że „(...) w przepisach procedury cywilnej nie istnieje mechanizm zarówno przeliczania tych wartości (nieaktualna treść § 41 rozporządzenia z dnia 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników została w zasadzie zastąpiona przez wprowadzony art. 866² § 3 kpc, dotyczący sprzedaży dewiz), jak i nabycia przez organ egzekucyjny walut obcych, w których wyrażone jest zobowiązanie. Wydaje się zatem, że brak regulacji o charakterze «technicznym» może stanąć na przeszkodzie egzekucji świadczeń wyrażonych w walucie obcej.”

¹⁰⁷⁷ F. Zedler, *Postępowanie...*, s. 98.

procesowych z możliwością zastrzeżenia w zobowiązaniu pieniężnym, wyrażonym w walucie obcej, klauzuli efektywnej zapłaty, poprzez umożliwienie wierzycielowi uzyskania środków pieniężnych w tej walucie. Jednocześnie opowiedziano się także za poglądem uznającym, że przed wejściem w życie omawianej nowelizacji wydanie wierzycielowi waluty obcej w ramach postępowania egzekucyjnego nie było możliwe, stwierdzając, że „jeżeli w tytule egzekucyjnym nie będzie zastrzeżenia wskazanego w art. 319¹ k.p.c.¹⁰⁷⁸, to egzekucja będzie prowadzona zgodnie z aktualnym modelem. W takim przypadku wierzyciel w wyniku egzekucji otrzyma walutę polską.”¹⁰⁷⁹

3. Tytuły wykonawcze podlegające automatycznemu wykonaniu na podstawie prawa Unii Europejskiej

Przed przejściem do analizy problemów ściśle związanych z przebiegiem postępowania egzekucyjnego, konieczne jest omówienie zagadnień wynikających z funkcjonowania w krajowym obrocie prawnym tytułów wykonawczych w postaci orzeczeń, ugód i dokumentów urzędowych pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej, objętych reżimem automatycznej wykonalności. Jest to zasadniczo¹⁰⁸⁰ ostatnia grupa tytułów wykonawczych, na gruncie których ze szczególnym natężeniem może występować problematyka związana z walutami obcymi, a która nie została dotychczas omówiona¹⁰⁸¹. Ze względu na tematykę pracy, szerokie omawianie problematyki kształtowania się i funkcjonowania systemu automatycznej wykonalności w ramach Unii Europejskiej nie byłoby uzasadnione¹⁰⁸². W związku z tym,

¹⁰⁷⁸ W świetle dotychczasowych rozważań, należy przyjąć, że odwołanie się do art. 319¹ k.p.c. ma charakter przykładowy. Nie ma bowiem przeszkód, aby art. 798¹ § 2 k.p.c. znalazł zastosowanie także w przypadku tytułów wykonawczych innych niż orzeczenia sądowe.

¹⁰⁷⁹ Uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., s. 28-29.

¹⁰⁸⁰ Kwestie tytułów wykonawczych powstających na gruncie prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego zostały poruszone w ostatnim rozdziale pracy.

¹⁰⁸¹ Co było podyktowane systematyką niniejszej pracy.

¹⁰⁸² Zob. szeroko w przedmiocie tematyki systemu automatycznej wykonalności orzeczeń w Unii Europejskiej: P. Grzegorzczak, *Automatyczna wykonalność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej – geneza, stan obecny i perspektywy* [w:] *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, red. P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2012, s. 121-196; P. Grzegorzczak, *Wykonywanie w Polsce orzeczeń pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej objętych reżimem automatycznej wykonalności* [w:] *Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016, s. 137-162; J. Jagieła, *Wszczęcie postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułów wykonawczych pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej objętych reżimem automatycznej wykonalności* [w:] *Współczesny model egzekucji sądowej i postępowania egzekucyjnego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczykowska, Sopot 2017, s. 15-42. Zob. także A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2018, s. 429-450.

poniższe rozważania zostały ograniczone wyłącznie do kwestii walutowych oraz pojawiających się na ich tle wypowiedzi doktryny.

Listę tytułów wykonawczych objętych reżimem automatycznej wykonalności zawiera art. 1153¹⁴ k.p.c., zgodnie z którym są nimi:

- 1) „orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz pochodzące z tych państw ugody i dokumenty urzędowe, objęte zakresem zastosowania rozporządzenia nr 1215/2012, jeżeli nadają się do wykonania w drodze egzekucji;
- 2) orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej oraz pochodzące z tych państw ugody i dokumenty urzędowe, opatrzone w tych państwach zaświadczeniem europejskiego tytułu egzekucyjnego;
- 3) europejskie nakazy zapłaty wydane przez sądy państw członkowskich Unii Europejskiej, których wykonalność została stwierdzona w tych państwach na podstawie przepisów rozporządzenia nr 1896/2006;
- 4) orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej wydane w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, opatrzone w tych państwach zaświadczeniem na podstawie przepisów rozporządzenia nr 861/2007;
- 5) orzeczenia w sprawach alimentacyjnych wydane w państwach członkowskich Unii Europejskiej będących stronami Protokołu haskiego z dnia 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych (Dz.Urz. UE L 331 z 16.12.2009, str. 17) oraz pochodzące z tych państw ugody i dokumenty urzędowe w sprawach alimentacyjnych, objęte zakresem zastosowania rozporządzenia nr 4/2009;
- 6) orzeczenia wydane w państwach członkowskich Unii Europejskiej obejmujące środki ochrony wchodzące w zakres zastosowania rozporządzenia nr 606/2013, jeżeli nadają się do wykonania w drodze egzekucji;
- 7) orzeczenia sądów państw członkowskich Unii Europejskiej objęte zakresem zastosowania rozporządzenia nr 2019/1111, w zakresie, w jakim nadają się do wykonania w drodze egzekucji.”¹⁰⁸³

Podstawową cechą istotną z punktu widzenia niniejszej pracy jest to, że wskazane wyżej tytuły wykonawcze mogą być podstawą postępowania egzekucyjnego prowadzonego w Polsce

¹⁰⁸³ Różnice w zakresie wykonywania poszczególnych aktów pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej opisują także m.in. M. Michalska-Marciniak, *Europejskie tytuły wykonawcze w sprawach cywilnych i handlowych* [w:] *Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016, s. 123-135; A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie...*, s. 373-450.

bez konieczności stwierdzania ich wykonalności lub nadawania im klauzuli wykonalności¹⁰⁸⁴. Brak wymogu nadania klauzuli wykonalności orzeczeniom i ugom pochodzącym z innych państw członkowskich Unii Europejskiej nie zawsze był jednak elementem składającym się na reżim automatycznej wykonalności i został wprowadzony do polskiego porządku prawnego dopiero mocą ustawy nowelizującej z 5.12.2014 r., która weszła w życie 10.01.2015 r.¹⁰⁸⁵ Przyznanie tytułom, o których mowa w art. 1153¹⁴ k.p.c., przymiotu tytułu wykonawczego bez konieczności uzyskiwania klauzuli wykonalności spowodowało jednocześnie, że w przypadku dochodzenia roszczenia w walucie obcej, na podstawie orzeczenia, ugody lub dokumentu urzędowego pochodzącego z innego kraju Unii Europejskiej, sąd (referendarz sądowy) nie mógł zobowiązać komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową na podstawie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.¹⁰⁸⁶ Zakres zastosowania tego przepisu obejmuje bowiem wyłącznie postępowanie klauzulowe. Mimo tego, w literaturze podejmowano próby wykładni przepisów, w sposób zmierzający do umożliwienia przeprowadzenia egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego w walucie obcej poprzez zaspokojenie wierzyciela w walucie krajowej¹⁰⁸⁷.

Przechodząc do analizy aktualnego stanu prawnego, na wstępie należy wskazać, że podobnie jak w przypadku omawianych już orzeczeń oraz ugód zagranicznych, możemy mieć w praktyce do czynienia z orzeczeniem, w którym sąd jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej orzeka w swojej własnej walucie oraz z sytuacją, w której sąd taki orzeka w walucie państwa trzeciego. Na podstawie art. 798¹ § 1 k.p.c. „jeżeli tytuł wykonawczy obejmuje świadczenie pieniężne w walucie obcej, organ egzekucyjny przelicza zasądzoną kwotę na walutę polską według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski na dzień sporządzenia planu podziału, a jeżeli planu nie sporządzono - na dzień wypłaty kwoty wierzycielowi.” Zgodnie natomiast z art. 798¹ § 2 k.p.c., „przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli z tytułu wykonawczego wynika, że świadczenie pieniężne podlega spełnieniu wyłącznie w walucie obcej.” Biorąc pod uwagę brzmienie wskazanych regulacji, a także wcześniejsze

¹⁰⁸⁴ Zob. P. Grzegorzcyk, *Automatyczna...*, s. 147-156; P. Grzegorzcyk, *Wykonywanie...*, s. 139-140, 143; J. Jagieła, *Wszczęcie...*, s. 15-18; M. Michalska-Marciniak, *Europejskie...*, s. 127-129, 132-134.

¹⁰⁸⁵ Ustawa z 5.12.2014 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 2). Zob. P. Grzegorzcyk, *Wykonywanie...*, s. 143; M. Michalska-Marciniak, *Europejskie...*, s. 128-129, 132-134; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 253-255.

¹⁰⁸⁶ Podobny problem występuje zresztą na gruncie regulacji prawnej nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu nakazowym, który zgodnie z art. 492 § 1 k.p.c. „(...) z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności”, zob. W. Klawonn, *Nakaz zapłaty jako tytuł zabezpieczenia*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2006, nr 4-6, s. 98-99. Wspomina o tym także M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 258.

¹⁰⁸⁷ M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 257-261; P. Grzegorzcyk, *Wykonywanie...*, s. 148-149.

rozważania poświęcone stwierdzeniu wykonalności orzeczeń zagranicznych oraz orzeczeń sądów polubownych, należy przyjąć pogląd, że o zastosowaniu art. 798¹ § 1 lub § 2 k.p.c. powinna decydować treść tytułu wykonawczego. W przypadku, w którym sąd państwa członkowskiego orzeka we własnej walucie, zasadniczo konieczne będzie przeliczenie waluty obcej na walutę krajową. Przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 798¹ § 2 k.p.c. będzie natomiast możliwe m.in. w tych przypadkach, w których sąd państwa członkowskiego Unii Europejskiej orzeka w walucie państwa trzeciego a przedmiotowe orzeczenie przewiduje zastrzeżenie, że świadczenie pieniężne może zostać spełnione wyłącznie we wskazanej w nim walucie obcej.

Niestety, art. 798¹ § 1 k.p.c. w warstwie językowej powiela błąd, który występował w pierwotnej wersji art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. i stanowi wprost o przeliczeniu „zasądzonych” kwot. Nie powinno być jednak wątpliwości, że regulację tę należy rozumieć w sposób rozszerzający, odnosząc ją do wszelkiego rodzaju tytułów wykonawczych, w tym tytułów nie pochodzących od sądów. W sposób analogiczny do przedstawionego powyżej, należy zatem rozstrzygać kwestie walutowe pojawiające się na gruncie zawartych przez strony ugód lub dokumentów urzędowych, o których mowa w art. 1153¹⁴ k.p.c.

Stanowisko odmienne od wyżej przyjętego zaprezentował w literaturze Z. Woźniak. Autor ten wskazuje bowiem, że w przypadku orzeczenia pochodzącego z innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, wyrażonego w walucie obcej, zasadne jest dokonanie oceny czy zobowiązanie pieniężne w walucie obcej może być spełnione w innej walucie, a w przypadku odpowiedzi negatywnej, dostosowanie tytułu wykonawczego poprzez zamieszczenie w nim odpowiedniego zastrzeżenia, na podstawie art. 1153¹⁶ § 1 k.p.c., stosowanego wprost bądź w drodze analogii¹⁰⁸⁸. Stanowisko takie nie może zostać jednak zaakceptowane. Opisywana sytuacja nie mieści się bowiem w katalogu przypadków, w których może znaleźć zastosowanie instytucja dostosowania tytułu wykonawczego, o której mowa w art. 1153¹⁶ § 1 k.p.c. Zgodnie bowiem z art. 54 ust. 1 rozporządzenia 1215/2012¹⁰⁸⁹, dostosowanie tytułu wykonawczego może mieć miejsce „jeżeli orzeczenie zawiera środek lub zarządzenie nieznanne w prawie wezwanego państwa członkowskiego”. Jak wskazuje P. Grzegorzcyk, ma ono przeciwdziałać sytuacji, w której, ze względu na „odmienny sposób sformułowania sentencji orzeczenia” bądź „treść środka orzeczonego przez sąd zagraniczny”,

¹⁰⁸⁸ Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 164-165.

¹⁰⁸⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona) (Dz. Urz. UE L z 2012 r., nr 351, str. 1), dalej jako „rozporządzenie nr 1215/2012”.

przepisy państwa wykonania nie przewidują „adekwatnego sposobu egzekucji”¹⁰⁹⁰. Nie ma przy tym wątpliwości, że nasze prawo przewiduje możliwość prowadzenia egzekucji świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej bez zastrzeżonej w tytule klauzuli efektywnej zapłaty¹⁰⁹¹.

4. Stosowanie przepisów postępowania egzekucyjnego do walut nienotowanych przez NBP

W poprzednim rozdziale zasygnalizowano problem ze stosowaniem przepisów postępowania egzekucyjnego, odnoszących się bezpośrednio do kursu średniego NBP, w tych przypadkach, w których NBP nie publikuje kursu danej waluty. Dotyczy to przede wszystkim art. 798¹ § 1 oraz art. 1024 § 3 k.p.c. Wskazano także, że ze względu na fakt, że formuła, którą posługuje się sąd bądź referendarz sądowy przy nadawaniu klauzuli wykonalności została ściśle uregulowana w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości, nie jest uzasadnione podejmowanie działań zmierzających do rozszerzającej interpretacji art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. oraz § 1-2 r.k.w. poprzez zmianę treści klauzuli wykonalności.

Z drugiej jednak strony, okoliczność czy dana waluta obca jest walutą notowaną przez NBP nie powinien być rozstrzygający w zakresie możliwości stosowania do jej dochodzenia przepisów poświęconych egzekucji świadczeń pieniężnych. Wymienialność waluty bądź fakt ogłaszania kursu jej wymiany przez NBP, nie jest bowiem decydujący dla możliwości klasyfikowania określonego świadczenia jako pieniężne bądź niepieniężne. Na zasadność traktowania wierzytelności w walutach nienotowanych jako wierzytelności pieniężnych, także na gruncie egzekucji sądowej, wskazują liczne, przywołane w poprzednim rozdziale, argumenty praktyczne, w szczególności konieczność dążenia do utrzymania zasady, że dłużnik odpowiada za zobowiązania całym swoim majątkiem.

Brak możliwości zastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. oraz zobowiązania komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę polską, nie powinien wykluczać możliwości dokonania takiego przeliczenia na podstawie normy wysłowionej w art. 798¹ § 1

¹⁰⁹⁰ P. Grzegorzcyk, *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia) (część II)*, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 7-8, s. 38-39. Zob. szerzej w przedmiocie dostosowania P. Grzegorzcyk, *Wykonywanie...*, s. 147-149; J. Jagieła, *Wszczęcie...*, s. 36-39; A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie...*, s. 457-459.

¹⁰⁹¹ Negatywnie na temat możliwości dostosowania tytułu wykonawczego, ze względu na fakt, że jest on wyrażony w walucie obcej, w oparciu o stan prawny sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., wypowiedział się P. Grzegorzcyk, *Wykonywanie...*, s. 148-149. Stanowisko to należy zaaprobować.

k.p.c.¹⁰⁹² Jak już wskazywano, wprowadzony mocą ustawy nowelizującej z 2015 r. art. 798¹ § 1 k.p.c. *de facto* zawiera w swoim zakresie zastosowania wszelkie przypadki, o których mowa w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., a ponadto reguluje także sytuacje, w których przepis ten nie znajduje zastosowania (co w szczególności dotyczy unijnych tytułów wykonawczych, objętych systemem automatycznej wykonalności). Nakaz przeliczenia walut na podstawie art. 798¹ § 1 k.p.c., odmiennie niż ma to miejsce na podstawie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., nie ma swojego źródła w treści klauzuli wykonalności (a zatem w orzeczeniu sądu bądź referendarza), ale bezpośrednio w normie prawnej, której adresatem jest organ egzekucyjny. Z tego względu, jest on zobowiązany do każdorazowego badania tytułu wykonawczego pod kątem konieczności zastosowania art. 798¹ § 1 k.p.c. Nawet jeżeli tytuł wykonawczy nie będzie zawierał nakazu przeliczenia, o którym mowa w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., lecz będzie opiewał na walutę obcą, a jednocześnie nie będzie występował wyjątek z art. 798¹ § 2 k.p.c., to komornik sądowy powinien dokonać przeliczenia walut.

Obowiązek dokonania przeliczenia, zgodnie z art. 798¹ § 1 k.p.c., ciąży na komorniku sądowym („organ egzekucyjny przelicza”). Ze względu na fakt, że dana waluta nie jest notowana przez NBP, konieczne jest posłużenie się tzw. „podwójnym przeliczeniem”, tj. ustalenie kursu danej waluty obcej do waluty pośredniej i następnie ustalenie kursu waluty pośredniej do złotówki. Aby opisane działanie było możliwe, należy najpierw odpowiedzieć na dwa pytania:

1. co może być wiarygodnym źródłem informacji na temat wartości najrzadziej wykorzystywanych w obrocie walut obcych,
2. jaka waluta powinna pełnić rolę waluty pośredniej?

Odpowiedź na powyższe pytania jest o tyle trudna, że najważniejsze światowe serwisy ekonomiczne (Thomson Reuters, Bloomberg¹⁰⁹³) oraz największe banki centralne, zasadniczo publikują kursy wymiany kilkudziesięciu najważniejszych walut, podobnie jak czyni to NBP. Zdaje się, że obecnie największą światową bazą danych, zawierającą informacje dotyczące wzajemnych relacji pomiędzy walutami, jest tzw. „The United Nations Operational Rates of Exchange”, czyli lista kursów walut wykorzystywanych przez Organizację Narodów

¹⁰⁹² Por. A. Adamczuk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, pkt 2, który wskazuje, że na gruncie tego przepisu „organ egzekucyjny bez polecenia zawartego w treści klauzuli wykonalności przelicza zasadzoną kwotę, jeżeli tytuł wykonawczy obejmuje świadczenie pieniężne w walucie obcej, na walutę polską w sposób wskazany w § 1”.

¹⁰⁹³ Zgodnie z § 2 oraz § 4 uchwały nr 51/2002 Zarządu NBP, to na podstawie danych z tych serwisów informacyjnych obliczane są kursy walut publikowane następnie przez NBP.

Zjednoczonych w wewnętrznych rozliczeniach budżetowych¹⁰⁹⁴, która obejmuje kursy wymiany w relacji do amerykańskiego dolara (USD) dla ponad 150 różnych walut, będących środkami płatniczymi na obszarze 222 państw i terytoriów¹⁰⁹⁵. Z tego względu, w tych przypadkach, w których konieczne jest dokonanie przez organ egzekucyjny przeliczenia waluty obcej nienotowanej przez NBP, celem zastosowania norm k.p.c., zasadne jest dokonanie obliczenia wartości nienotowanej waluty obcej w dolarach (na podstawie kursu wykorzystywanego przez jednostki ONZ), a następnie, na podstawie wartości wyrażonej w dolarach, dokonanie obliczenia wartości tej waluty w złotych (już według kursu NBP)¹⁰⁹⁶. *De lege ferenda* należy postulować poszerzenie zakresu normowania art. 798¹ § 1 k.p.c. poprzez jednoznaczne uregulowanie, że w przypadku, w którym NBP nie publikuje kursu danej waluty obcej, komornik sądowy dokonuje przeliczenia na podstawie innego, obiektywnego kursu wymiany walut, w szczególności może dokonać przeliczenia poprzez pośrednie posłużenie się kursem innej waluty obcej.

5. Elementy charakterystyczne postępowania egzekucyjnego mającego za przedmiot świadczenie pieniężne w walucie obcej

5.1. Wskazanie świadczenia we wniosku o wszczęcie egzekucji

Jednym z obligatoryjnych elementów wniosku o wszczęcie egzekucji jest wskazanie świadczenia, które ma być spełnione (art. 797 § 1 k.p.c.). W przypadku, w którym wierzyciel składa wniosek w celu przymusowego dochodzenia roszczenia wyrażonego w walucie obcej, niezależnie od tego, czy tytuł wykonawczy zawiera zobowiązanie komornika sądowego do dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę polską (art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c.), czy też takiego zobowiązania nie zawiera, wierzyciel powinien wskazać we wniosku, że świadczeniem, które ma być spełnione jest świadczenie wyrażone w walucie obcej. Zamieszczenie w klauzuli wykonalności zobowiązania komornika sądowego do przeliczenia walut nie wywołuje skutków w zakresie prawa materialnego, a roszczenie wierzyciela jest nadal wyrażone w walucie obcej. Co więcej, biorąc pod uwagę kursy wskazane przez ustawodawcę w art. 783 § 1 zd. 2 oraz art. 798¹ § 1 k.p.c., na etapie składania wniosku o wszczęcie egzekucji, wierzyciel nie jest w stanie

¹⁰⁹⁴ Zob. Rule 106.5 (a), Financial Regulations and Rules of the United Nations, Secretary-General's bulletin, 01.07.2013 r.

¹⁰⁹⁵ Dostępne na <https://treasury.un.org/operationalrates/OperationalRates.php> [dostęp: 9.03.2023 r.]

¹⁰⁹⁶ Por. nieco odmienny sposób przeliczania walut nienotowanych przez NBP, przedstawiony na gruncie art. 45 r.p.p.u. przez I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 106.

przeliczyć waluty obcej zgodnie z tymi przepisami. Kursy te nie są mu bowiem jeszcze wówczas znane.

W przypadku złożenia przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji świadczenia wyrażonego w walucie obcej, zastosowania nie znajdzie tryb uregulowany w art. 798 k.p.c., przewidujący wybór świadczenia przez dłużnika bądź wierzyciela. Przepis ten dotyczy bowiem wyłącznie przypadków, w których „dłużnikowi przysługuje wybór między świadczeniami, które ma spełnić, a wyboru jeszcze nie dokonał”, a zatem odnosi się w sposób jednoznaczny do zobowiązań przemiennych (*obligatio alternativa*), o których mowa w art. 365 § 1 k.c. i nie obejmuje swoim zakresem zastosowania upoważnień przemiennych (*facultas alternativa*), w tym upoważnienia, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c.¹⁰⁹⁷ Postępowanie egzekucyjne prowadzone na podstawie tytułu wykonawczego opiewającego na walutę obcą różni się jednak od typowego postępowania egzekucyjnego, w ramach którego dłużnikowi przysługuje upoważnienie przemienne. Zgodnie bowiem z zasadami ogólnymi, w przypadku, w którym dłużnikowi służy uprawnienie do zwolnienia się ze zobowiązania poprzez spełnienie innego świadczenia, egzekucja jest prowadzona przez komornika sądowego wyłącznie w celu wykonania tego świadczenia, do którego dłużnik jest zobowiązany względem wierzyciela (a nie świadczenia objętego upoważnieniem)¹⁰⁹⁸. W zakresie zobowiązania w walucie obcej, do którego zastosowanie znajduje art. 358 § 1 k.c., zasadą jest natomiast to, że wierzyciel uzyska świadczenie objęte upoważnieniem przemiennym, a nie świadczenie w walucie obcej (wskazane w treści zobowiązania).

5.2. Wskazanie banku, w którym nastąpi nabycie waluty obcej

5.2.1. Treść i cel regulacji

Zgodnie z art. 798¹ § 2 k.p.c., w przypadku, w którym z tytułu wykonawczego wynika, że świadczenie dochodzone w ramach postępowania egzekucyjnego może zostać spełnione

¹⁰⁹⁷ Stanowisko zgodnie z którym zakres zastosowania art. 798 k.p.c. dotyczy wyłącznie przypadków, w których mamy do czynienia ze zobowiązaniem przemiennym, a nie obejmuje sytuacji, w których dłużnikowi przysługuje upoważnienie przemienne, zdaje się nie budzić wątpliwości w literaturze, zob. m.in. K. Flaga-Gieruszyńska, *Wszczęcie egzekucji*, Sopot 2020, s. 77-78; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 269-270; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 588; J. Misztal-Konecka, *Postępowanie...*, s. 354-355.

¹⁰⁹⁸ Co do ogólnego przebiegu postępowania egzekucyjnego w przypadku, w którym dłużnikowi służy upoważnienie przemienne, zob. uwagi K. Flaga-Gieruszyńska, *Wszczęcie...*, s. 78; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 588, gdzie wskazano, że „przy upoważnieniu alternatywnym egzekucja może być prowadzona tylko co do świadczenia zasadniczego, dłużnik może jednak spełnić świadczenie zastępcze poza egzekucją i przedstawić komornikowi niebudzący wątpliwości dowód tego spełnienia na piśmie. (...) Stwierdzenie wygaśnięcia zobowiązania może jednak nastąpić tylko w wyniku powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności (...)”.

przez dłużnika wyłącznie w walucie obcej, komornik sądowy nabędzie tę walutę w banku. Regulacja ta stanowi podstawę do nabycia wskazanej w tytule wykonawczym waluty obcej w zamian za środki w walucie polskiej, uzyskane w konsekwencji prowadzonej egzekucji. Wypełnia ona w tym zakresie lukę, której istnienie było sygnalizowane w literaturze na gruncie stanu prawnego sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2015 r.¹⁰⁹⁹

Zgodnie z art. 798¹ § 2 zd. 3 k.p.c. „wszczynając egzekucję, organ egzekucyjny wyznacza dłużnikowi tygodniowy termin do wskazania banku.” Następnie, w przypadku braku reakcji ze strony dłużnika, uprawnienie do wskazania banku przechodzi na wierzyciela, a jeżeli i ten nie wykona swojego uprawnienia w ciągu tygodnia, bank zostanie wskazany przez organ egzekucyjny. Omawiany przepis przewiduje zatem sekwencję czynności, która ma umożliwić skuteczne wskazanie banku, nawet w przypadku braku aktywności stron postępowania egzekucyjnego i z jednoczesnym poszanowaniem ich praw¹¹⁰⁰. Jak zauważa E. Jaceczko, czynności te rozpoczynają się wraz ze wszczęciem egzekucji, tak, aby nie kolidowały z obowiązkiem komornika do niezwłocznego przekazania wyegzekwowanych środków pieniężnych wierzycielowi¹¹⁰¹. Nie jest uzasadnione wprowadzanie w tym zakresie zmian proponowanych przez R. Kowalkowskiego, który wskazuje, że „poprawna redakcja omawianego przepisu powinna uwzględniać i odwoływać się do (...) art. 889¹ § 2. Zbędne bowiem jest realizowanie wezwania skierowanego do dłużnika oraz wierzyciela, jeżeli wierzyciel wskazał rachunek dewizowy dłużnika prowadzony w walucie, w której ma być wyłącznie spełnione świadczenie.”¹¹⁰² W momencie wszczęcia egzekucji przez komornika sądowego nie jest przecież jeszcze przesądzone, czy i w jakim zakresie zajęcie rachunku bankowego doprowadzi do realnego uzyskania środków pieniężnych w walucie, na którą opiewa tytuł wykonawczy. Przeniesienie czynności zmierzających do wskazania banku, na etap następujący po ustaleniu braku pożądanego efektu zajęcia rachunku dewizowego, prawdopodobnie skutkowałoby powstaniem opóźnień w przekazaniu wierzycielowi należnych

¹⁰⁹⁹ Zob. m.in. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 165-166; M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie...*, s. 286; B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 645; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, pkt 1; J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730-1217*, red. J. Jankowski, Legalis 2019, kom. do art. 798¹, nb. 1; M. Uliasz [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 852, pkt 2. Zob. także wspomniane już pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z 10.01.2011 r.

¹¹⁰⁰ Zob. E. Jaceczko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz*, red. O. M. Piaskowska, LEX/el. 2022, kom. do art. 798¹, pkt 2. Także D. Zawistowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730-1088*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021, kom. art. 798¹, pkt 2, wskazuje, że „służy to zabezpieczeniu ich interesów w związku z możliwymi różnicami kursu walut.”

¹¹⁰¹ E. Jaceczko [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, pkt 3.

¹¹⁰² R. Kowalkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. Z. Szczurek, Legalis 2017, kom. do art. 798¹, pkt 7.

mu środków pieniężnych (przykładowo, jeżeli zostałyby one uzyskane na skutek równoległego dokonania zajęcia rachunków bankowych prowadzonych w złotych).

5.2.2. Charakter prawny wskazania banku

W literaturze przedstawiono stanowisko, zgodnie z którym czynność wskazania banku, o której mowa w art. 798¹ § 2 k.p.c., jest czynnością prawa materialnego. Pogląd ten uzasadniono poprzez zwrócenie uwagi na podobieństwo omawianego przepisu do art. 798 k.p.c. oraz stwierdzenie, że „prawo do wyboru banku, w którym ma nastąpić nabycie waluty, jest w istocie prawem do wyboru sposobu prowadzącego do wykonania zobowiązania” a sam przepis „jest wzorowany” na konstrukcji art. 365 k.c.¹¹⁰³

Zdaje się, że bardziej trafne jest jednak traktowanie czynności wskazania banku z art. 798¹ § 2 k.p.c. jako czynności procesowej¹¹⁰⁴. Jest to bowiem czynność dokonywana wyłącznie w ramach postępowania egzekucyjnego, a legitymacja do jej dokonania ma charakter formalny (wynika z samego faktu bycia stroną postępowania egzekucyjnego). Dokonany w tym trybie wybór banku oddziałuje wyłącznie w ramach konkretnego postępowania egzekucyjnego, a przy wszczęciu nowego postępowania, procedura związana z wyborem banku będzie musiała zostać przeprowadzona ponownie. Jej celem nie jest zatem wywołanie skutków w zakresie istnienia bądź zmiany treści stosunku prawnego łączącego strony, a jedynie skorzystanie z uprawnienia przyznanego przez prawo procesowe. Odmienne niż art. 798 k.p.c., który ma na celu konkretyzację zobowiązania przemiennego, nie wywołuje ona skutków w zakresie treści stosunku zobowiązaniowego poza postępowaniem egzekucyjnym. Koncepcji, zgodnie z którą czynność wskazania banku miałaby być czynnością prawa materialnego, przeczy także przyznanie uprawnienia do jego wskazania organowi egzekucyjnemu. Trudno jest zaakceptować stanowisko, zgodnie z którym to organ egzekucyjny, poprzez wybór banku, miałby wpływać na treść materialnoprawnego zobowiązania stron. Wątpliwości te zdaje się potwierdzać także porównanie art. 798¹ § 2 do art. 798 k.p.c., w którym nie przyznano organowi egzekucyjnemu analogicznego uprawnienia.

5.2.3. Granice uprawnienia do wskazania banku

¹¹⁰³ Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 169. Podobnie I. Wolwiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2022, kom. do art. 866², pkt 9.

¹¹⁰⁴ Co do charakterystyki czynności procesowych oraz cech odróżniających je od czynności materialnoprawnych zob. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 100-102; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 315-320.

Ustawodawca wprost ograniczył omawiane uprawnienie do wyboru banku poprzez wprowadzoną do art. 798¹ § 2 *in fine* k.p.c. regułę, zgodnie z którą, w przypadku, w którym bank jest wskazywany przez wierzyciela bądź organ egzekucyjny, bankiem tym nie może być wierzyciel. Dodatkowo, w literaturze podjęto tematykę ograniczenia uprawnienia do wskazania banku ze względu na sprzeczność dokonanego wyboru z zasadami współzycia społecznego, poprzez celowe wybranie banku tak, aby maksymalnie pomniejszyć stopień zaspokojenia wierzyciela w toku egzekucji¹¹⁰⁵. Zdaje się, że to właśnie zamiar ograniczenia możliwości nadużywania uprawnienia do wyboru banku przez strony postępowania, poprzez zastosowanie art. 5 k.c., był podstawowym powodem, dla którego w literaturze reprezentowane było stanowisko, że czynność wskazania banku ma charakter materialnoprawny¹¹⁰⁶. Skutek w postaci efektywnego ograniczenia możliwości wykonywania opisanych uprawnień sprzecznie z ich celem można jednak osiągnąć klasyfikując wskazanie banku jako czynność procesową, przy wykorzystaniu ogólnych konstrukcji dotyczących konsekwencji dokonania czynności procesowej sprzecznie z dobrymi obyczajami oraz nadużycia prawa procesowego, tj. art. 3 i 4¹ k.p.c.¹¹⁰⁷ Nie ma przeszkód, aby przepisy te znalazły zastosowanie w toku postępowania egzekucyjnego¹¹⁰⁸. W przypadku naruszenia dobrych obyczajów bądź nadużycia prawa przy wyborze banku przez stronę postępowania, należy przyjąć, że czynność taka nie wywołuje skutków, a uprawnienie do wskazania banku przechodzi na kolejny podmiot, według kolejności wskazanej w art. 798¹ § 2 k.p.c.¹¹⁰⁹

W sytuacji, w której podmiotem uprawnionym do wskazania banku jest komornik sądowy, przy dokonywaniu wyboru powinien on kierować się ogólną dyrektywą prowadzenia egzekucji w sposób najmniej dolegliwy dla dłużnika¹¹¹⁰. Odmienne niż wskazuje to D.

¹¹⁰⁵ Zob. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 169; I. Wolwiak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², pkt 9.

¹¹⁰⁶ Zob. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 169; I. Wolwiak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², pkt 9.

¹¹⁰⁷ Zob. m.in. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 102-103. Szeroko tematykę dokonania czynności procesowej sprzecznie z dobrymi obyczajami oraz nadużycia prawa procesowego przedstawia wskazany tam K. Weitz, *Nadużycie „prawa” procesowego cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 1, s. 7-39. Zob. także G. Kamiński, *Zakaz nadużycia praw procesowych*, Warszawa 2021.

¹¹⁰⁸ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 103; A. Marciniak, *Nadużycie prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019, s. 349-350.

¹¹⁰⁹ Szeroko o konsekwencjach nadużycia prawa oraz naruszenia obowiązku działania zgodnie z dobrymi obyczajami, zob. K. Weitz, *Nadużycie...*, s. 13-15, 32-33. Jest to zresztą skutek tożsamy do wskazywanego przez zwolenników stosowania w opisywanym przypadku art. 5 k.c., zob. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 169; I. Wolwiak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², pkt 9.

¹¹¹⁰ Por. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 167; M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, red. T. Szanciło, Legalis 2019, kom. do art. 798¹, nb. 4. Zob. szeroko M. Muliński, *Zasada nieobciążania dłużnika ponad potrzebę w postępowaniu egzekucyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 17, s. 919-924.

Zawistowski, należy jednocześnie przyjąć, że wybór dokonany przez organ egzekucyjny może być kwestionowany przez strony na zasadach ogólnych, nawet w przypadku, w którym nie skorzystały one w terminie ze swojego uprawnienia¹¹¹¹. Jeżeli w stosunku do określonej czynności ustawodawca wyłącza możliwość zaskarżenia jej skargą na czynności komornika sądowego to czyni to w sposób wyraźny (por. art. 767 § 1¹ k.p.c.).

Problematyka uregulowana w art. 798¹ § 2 k.p.c. uzasadnia postawienie pytania, czy bankiem, o którym mowa w tym przepisie, może być wyłącznie bank krajowy oraz działające na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oddziały banków zagranicznych¹¹¹², czy może być to także bank działający wyłącznie poza granicami kraju. Zdaje się, że ze względu na ogólną zasadę, zgodnie z którą zakres zastosowania norm polskiego prawa procesowego jest ograniczony do terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, uzasadnione jest uznanie, że chodzi w tym przypadku o bank, który prowadzi działalność bankową na tym terytorium. Jeżeli komornik sądowy miałby dokonywać czynności (wymiany walut) na terenie innego kraju, konieczne byłoby wprowadzenie w tym zakresie odpowiedniej regulacji.

5.2.4. Możliwość zmiany banku w toku postępowania

Art. 798¹ § 2 k.p.c. jednoznacznie wskazuje, że wskazanie banku, w którym nastąpi wymiana uzyskanych w toku egzekucji środków w walucie polskiej na walutę obcą, powinno mieć miejsce na początku postępowania egzekucyjnego, wraz ze wszczęciem egzekucji. Nie reguluje on wprost kwestii związanych z możliwością zmiany banku w toku postępowania, w przypadku, w którym doszłoby do zdezaktualizowania się podstaw, dla których został on wskazany, w szczególności prezentowana przez niego oferta wymiany walut stała się mniej korzystna niż oferty konkurencyjnych banków. W literaturze opowiedziano się jednak za możliwością dokonania takiej zmiany, zwracając uwagę m.in. na długotrwałość niektórych postępowań egzekucyjnych oraz zmienność w czasie oferowanych przez banki kursów wymiany walut¹¹¹³. Poglądy te należy podzielić. Brak jest bowiem argumentów

¹¹¹¹ Por. D. Zawistowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, pkt 2, który wskazuje, że „należy przyjąć, że w tym przypadku strony postępowania, rezygnując z prawa wskazania banku, nie mogą następnie kwestionować kursu walut nabytych przez organ egzekucyjny w banku, który wskazał organ egzekucyjny.”

¹¹¹² Zob. art. 4 ust. 1 pkt. 1 i 20 p.b.

¹¹¹³ Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 167-168; M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, nb. 4.

przemawiających przeciwko dopuszczalności zmiany raz wskazanego banku, tym bardziej, że cechą czynności procesowych jest ich odwoływalność¹¹¹⁴.

5.3. „Wartość świadczenia”, opłaty stosunkowe i koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu egzekucyjnym

Problematyka finansowania egzekucji sądowej oraz kosztów postępowania egzekucyjnego jest niezwykle złożona, nawet jeżeli przeprowadzana analiza miałaby dotyczyć wyłącznie świadczeń pieniężnych wyrażonych w walucie krajowej. Cechuje ją przede wszystkim występująca na gruncie legislacyjnym niekonsekwencja terminologiczna, jak i wielość kategorii znaczeniowych, odnoszących się do różnego rodzaju „obciążeń”, powstających w związku z prowadzeniem postępowania egzekucyjnego¹¹¹⁵. Z tego względu, tematyka ta zostanie przedstawiona w niniejszej pracy wyłącznie w takim zakresie, jaki może mieć znaczenie z punktu widzenia postępowania egzekucyjnego dotyczącego świadczenia wyrażonego w walucie obcej. Są to w szczególności zagadnienia związane z obliczaniem wysokości opłaty stosunkowej (opłaty egzekucyjnej) oraz kosztów zastępstwa wierzyciela w toku postępowania egzekucyjnego.

Pojęciem kluczowym z punktu widzenia analizowanej tematyki jest „wartość świadczenia”. Ustawodawca posługuje się nim na gruncie ustawy o kosztach komorniczych¹¹¹⁶. Zgodnie z art. 23 ust. 1 u.k.k. stanowi ona podstawę obliczenia wysokości stosunkowej opłaty egzekucyjnej, a także, na podstawie art. 138 ust. 1 pkt 2 ustawy o komornikach sądowych¹¹¹⁷, jest decydująca w zakresie możliwości dokonywania czynności w ramach egzekucji świadczeń pieniężnych przez asesora komorniczego¹¹¹⁸. Sporne jest natomiast to, czy powinna ona

¹¹¹⁴ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 102; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 318-319.

¹¹¹⁵ Zob. m.in. A. Mendrek, *Orzekanie o kosztach egzekucyjnych według ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018, s. 484-489; J. Jagieła, *Postanowienia komornika w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018, s. 538-543. W niniejszej pracy, pisząc o „kosztach postępowania egzekucyjnego”, obejmuję ich zakresem wszelkie koszty powstające w związku z prowadzeniem postępowania egzekucyjnego, zgodnie z rozumieniem tego pojęcia zaprezentowanym przez J. Jagielę, *Postanowienia...*, s. 543, gdzie wskazano, że „uregulowanie zawarte w art. 770 § 2 k.p.c. dotyczy (...) wszelkich kosztów postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika, a zatem należnych zarówno komornikowi, sądowi rejonowemu (Skarbowi Państwa), uczestnikom postępowania i osobom trzecim, (...)”.

¹¹¹⁶ Ustawa z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1357 ze zm.), dalej jako „u.k.k.”

¹¹¹⁷ Ustawa z 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1691 ze zm.), dalej jako „u.k.s.”

¹¹¹⁸ Zob. A. Mendrek [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. A. Mendrek, Legalis 2021, kom. do art. 23, nb. 2 i wskazana tam literatura.

stanowiąc podstawę obliczenia wysokości wynagrodzenia pełnomocnika w toku postępowania egzekucyjnego¹¹¹⁹. W dalszych rozważaniach istotne jest jednak to, że zarówno ustawa o kosztach komorniczych, jak i ustawa o komornikach sądowych nie regulują wprost sposobu obliczania wysokości opłat egzekucyjnych lub innych ustawowych wartości wyrażanych w złotych, w przypadkach, w których przedmiotem egzekucji jest świadczenie pieniężne wyrażone w walucie obcej¹¹²⁰. Mając na uwadze fakt, że zarówno minimalne, jak i maksymalne wysokości opłat stosunkowych wyrażone są w złotych (zob. art. 24, art. 25 ust. 1 oraz art. 28 u.k.k.) oraz to, że ustawa nakazuje zaokrąglać wartość świadczenia „w górę do pełnego złotego” (art. 23 ust. 5 u.k.k.), należy przyjąć, że wartości te komornik jest zobowiązany obliczać co do zasady w walucie polskiej.

Bez większych problemów ewentualne wątpliwości można rozstrzygnąć w tych przypadkach, w których opłata stosunkowa jest określana przez komornika sądowego w związku z umorzeniem postępowania na podstawie wniosku wierzyciela (art. 29 ust. 1 i 3 u.k.k.) oraz w przypadku pobrania opłaty egzekucyjnej od wierzyciela ze względu na oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego (art. 30 u.k.k.). Biorąc pod uwagę, że w obu wskazanych przypadkach komornik sądowy wydaje postanowienia, uzasadnione jest obliczenie wysokości opłaty z uwzględnieniem średniego kursu NBP obowiązującego w dniu wydania postanowienia¹¹²¹. W przypadku stosowania art. 138 ust. 1 pkt 2 u.k.s., zgodnie z którym asesor może na zlecenie komornika przeprowadzać egzekucję w sprawach świadczeń pieniężnych „jeżeli w dniu zlecenia wartość egzekwowanego (...) roszczenia nie przekracza kwoty 100 000 złotych, (...)”, uzasadnione będzie natomiast odmienne podejście. Jako że ustawa wprost odwołuje się do „dnia zlecenia” jako momentu, na

¹¹¹⁹ Sprzeciwia się takiej możliwości A. Mendrek (*Ustawa...*, kom. do art. 23 nb. 2); odmienne stanowisko zajmują natomiast przywołani przez nią J. Jagieła, *Opłaty komornicze i zakres ich miarkowania w świetle ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018, s. 399; M. Uliasz [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, red. M. Świeczkowska-Wójcikowska, J. Świeczkowski, LEX/el. 2020, kom. do art. 23 u.k.k., pkt 2.

¹¹²⁰ Na niedostatek regulacji prawnych w tym zakresie uwagę zwracają A. Jasiołkowski, *Ocena obowiązków dłużnika zajętej wierzytelności po nowelizacji* [w:] *Kierunki zmian egzekucji sądowej*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, Sopot 2017, s. 147; A. Antkiewicz, *Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej w obecnym stanie prawnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2021, nr 2, s. 42.

¹¹²¹ Obliczenia takie będą przebiegać zgodnie z wzorem: (wartość świadczenia pozostałego do wyegzekwowania/wartość świadczenia egzekwowanego wyrażona w walucie obcej) * (obowiązujący średni kurs waluty obcej ogłoszony przez NBP) * (5%/10%). Zob. uwagi w kontekście zasady aktualności orzeczenia M. Uliasz, *Opłaty egzekucyjne według ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018, s. 366-367.

który określa się wartość egzekwowanego świadczenia, prawidłowe będzie zastosowanie średniego kursu NBP z tego dnia¹¹²².

Złożonym zagadnieniem może okazać się obliczenie opłat stosunkowych, które są ściągane wraz z egzekwowanym świadczeniem, bez wydawania odrębnego postanowienia, zasadniczo w wysokości 10% jego wartości (art. 27 ust. 1 w zw. z art. 21 ust. 1 u.k.k.)¹¹²³. Nie da się tu zastosować prostej analogii do wartości przedmiotu sporu oraz przeliczyć sumę pieniężną wyrażoną w tytule wykonawczym na walutę polską według średniego kursu NBP z dnia rejestracji sprawy przez komornika sądowego¹¹²⁴. Wynika to z faktu, że opłata ta jest wyliczana od wyegzekwowanego świadczenia (art. 27 u.k.k.), a zatem jej obliczenie wymaga ustalenia jaka kwota jest przekazywana przez komornika sądowego wierzycielowi na poczet spłaty zobowiązania wskazanego w tytule wykonawczym¹¹²⁵. Problemy z obliczeniem wysokości opłaty stosunkowej co do zasady nie powstaną, jeżeli komornik sądowy przekazuje wierzycielowi środki pieniężne w walucie polskiej, ze względu na fakt, że tytuł wykonawczy nie zawiera zastrzeżenia efektywnej zapłaty w walucie obcej. W takich przypadkach wysokość opłaty stosunkowej będzie obliczana na zasadach ogólnych od kwoty przekazywanej wierzycielowi w złotych. Jeżeli jednak komornik sądowy przekazuje wierzycielowi walutę obcą, konieczne jest wyróżnienie dwóch odmiennych sytuacji. Po pierwsze, komornik sądowy może uzyskać w drodze egzekucji walutę polską, którą następnie wymienia na walutę wskazaną w tytule wykonawczym (art. 798¹ § 2 k.p.c.). Wówczas, powinien on pozostawić wymaganą przez ustawę sumę w walucie polskiej, w celu pokrycia opłaty stosunkowej, a wymienić na walutę obcą wyłącznie środki podlegające przekazaniu wierzycielowi. Po drugie, komornik sądowy w toku egzekucji może w ogóle nie uzyskać waluty polskiej, ponieważ w majątku dłużnika znajduje się waluta podlegająca wydaniu wierzycielowi zgodnie z tytułem wykonawczym. W takim przypadku konieczne będzie naliczenie i pobranie opłaty stosunkowej w walucie obcej, która zostanie przeliczona na złotówki przy wpłaceniu jej na rachunek bankowy kancelarii komorniczej, służący do przechowywania opłat.

¹¹²² Odmienne, wskazując, że dla możliwości zlecenia asesorowi egzekucji istotna jest wartość świadczenia na dzień złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji, J. Jagieła, *Oplaty...*, s. 399.

¹¹²³ Zob. szeroko na temat opłat egzekucyjnych, w tym opłat stosunkowych, na gruncie ustawy o kosztach komorniczych, J. Jagieła, *Oplaty...*, s. 397-417; M. Uliasz, *Oplaty...*, s. 361-390; J. Jagieła, *Postanowienia...*, s. 532-535; A. Mendrek, *Orzekanie...*, s. 510-513.

¹¹²⁴ Co proponują A. Jasiołkowski, *Ocena...*, s. 147; A. Antkiewicz, *Zbieg...*, s. 42.

¹¹²⁵ Zob. m.in. M. Klonowski [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. R. Reiwer, Legalis 2021, kom. do art. 27, nb. 2; O. Marcewicz-Kochnio [w:] *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. A. Mendrek, Legalis 2021, kom. do art. 27, nb. 3-4; M. Simbierowicz, T. Skoczylas [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, LEX/el. 2021, kom. do art. 27 u.k.k., pkt. 7-8.

Niestety, ze względu na obowiązujące regulacje, zachowanie ww. reguły jest niekiedy znacznie utrudnione w przypadku konieczności sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, a to ze względu na relacje pomiędzy przepisami dotyczącymi sporządzania planu podziału oraz przepisami dotyczącymi ustalania uwzględnianych w nim kosztów. Zgodnie bowiem z art. 770 § 3 k.p.c. „jeżeli w sprawie zachodzi konieczność sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji, komornik ustala koszty egzekucji przed przystąpieniem do sporządzenia planu podziału, z wyjątkiem planu podziału, do którego stosuje się przepis art. 1029”¹¹²⁶. Jak wskazuje się w literaturze, wykorzystany w tym przepisie zwrot „koszty egzekucji” obejmuje także należne komornikowi opłaty oraz nawiązuje do wykorzystanego w art. 1025 § 1 pkt 1 k.p.c. pojęcia „koszty egzekucyjne”¹¹²⁷. Plan podziału komornik może sporządzić dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia w przedmiocie kosztów (art. 1033 § 1 *in fine* oraz art. 1035 k.p.c.)¹¹²⁸.

W pewnych stanach faktycznych, w momencie wydawania postanowienia, o którym mowa w art. 770 § 3 k.p.c., niemożliwe jest obliczenie przez komornika sądowego stosunkowej opłaty egzekucyjnej. Będzie tak w przypadkach, w których suma zgromadzonych w toku egzekucji środków pieniężnych jest wyższa bądź zbliżona do łącznej sumy środków pieniężnych podlegających przekazaniu wierzycielowi na podstawie planu podziału, którego wykonanie wymaga dokonania przeliczenia walut (jeżeli tytuł wykonawczy nie zawiera zastrzeżenia zapłaty wyłącznie w walucie obcej) bądź zakupu waluty obcej (jeżeli tytuł wykonawczy zawiera takie zastrzeżenie). Przykładowo, jeżeli w postępowaniu egzekucyjnym komornik sądowy zgromadził środki pieniężne w kwocie 10 000,00 PLN, a tytuł wykonawczy bez zastrzeżenia zapłaty wyłącznie w walucie obcej opiewa na 2 000,00 EUR, w dniu wydawania postanowienia, o którym mowa w art. 770 § 3 k.p.c., komornik sądowy nie wie jaką sumę w złotych przekaże wierzycielowi, a zatem nie jest w stanie obliczyć opłaty stosunkowej od tej sumy. Przed dniem sporządzenia planu podziału nie zna on jeszcze sumy pieniężnej w złotych, będącej równowartością wyegzekwowanego świadczenia. Jest ona bowiem ustalana według kursu NBP z dnia sporządzenia planu podziału (art. 1024 § 3 k.p.c.). Analogiczny problem powstanie w przypadku, w którym komornik sądowy wymienia zgromadzoną w toku

¹¹²⁶ W zd. 2 wskazano, że „kosztów egzekucji nie ustala się także przed dokonaniem podziału bieżąco uzyskiwanych w toku egzekucji sum, jeżeli wysokość sumy nie przekracza jednorazowo dwóch tysięcy złotych.”

¹¹²⁷ Zob. szeroko J. Jagieła, *Postanowienia...*, s. 538-547; A. Mendrek, *Orzekanie...*, s. 500-502; J. Szachta, *Dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego częściowych postanowień w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego oraz charakter tych postanowień*, „Przeгляд Prawa Egzekucyjnego” 2022, nr 2, s. 32-35.

¹¹²⁸ A. Mendrek, *Orzekanie...*, s. 500.

egzekucji walutę polską na walutę obcą w dniu sporządzenia planu podziału, w celu umieszczenia jej w treści tego planu i zaspokojenia wierzyciela bezpośrednio w walucie obcej. Łączna suma waluty polskiej, która zostanie przeznaczona na zakup waluty obcej, nie jest bowiem znana przed dniem dokonania wymiany walut (sporządzenia planu podziału), co uniemożliwia obliczenie opłaty stosunkowej w terminie wskazanym w art. 770 § 3 k.p.c.

Opisany powyżej problem nie powstanie, jeżeli komornik sądowy zgromadził w toku egzekucji walutę obcą, podlegającą przekazaniu wierzycielowi na podstawie tytułu wykonawczego z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty w tej walucie obcej lub gdy suma podlegająca podziałowi jest wyraźnie niższa niż wartość świadczenia wskazana w tytule wykonawczym. W pierwszym przypadku opłata powinna zostać naliczona w walucie obcej, podobnie jak w sytuacji, w której planu podziału nie sporządza się. W drugim przypadku, wahania kursowe nie powinny doprowadzić do tego, że łączna suma podlegająca wydaniu będzie wyższa niż wartość świadczenia wskazana w tytule wykonawczym. Wówczas opłata stosunkowa może zostać obliczona od sumy podlegającej przekazaniu wierzycielowi na zasadach ogólnych. W celu uniknięcia wskazanych powyżej komplikacji, należy jednak postulować wyłączenie przypadków, w których egzekucja jest prowadzona na podstawie tytułu wykonawczego w walucie obcej, z zakresu zastosowania art. 770 § 3 k.p.c.

W praktyce komornik sądowy kierując do dłużnika zawiadomienie o wszczęciu egzekucji, wskazuje w nim także prognozowaną wysokość opłaty egzekucyjnej¹¹²⁹. Brak jest przeszkód, aby prognoza taka zawierała wysokość opłaty obliczoną według kursu z dnia wystawienia zawiadomienia. Wartość ta nie ma bowiem charakteru decydującego – wysokość opłaty zostanie ostatecznie ustalona dopiero „w postanowieniu o umorzeniu postępowania albo postanowieniu o zakończeniu postępowania w inny sposób” (art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k.)¹¹³⁰, a także w postanowieniach wydawanych przez komornika sądowego na podstawie art. 21 ust. 1a u.k.k.¹¹³¹

Ostatnią z analizowanych kwestii w zakresie tematyki kosztów postępowania egzekucyjnego są koszty zastępstwa prawnego w postępowaniu egzekucyjnym. Nie budzi

¹¹²⁹ Zob. przykładowo A. Grześk, *Wzór zawiadomienia o wszczęciu egzekucji - świadczenie pieniężne wyrażone w obcej walucie*, LEX/el. 2014.

¹¹³⁰ Zob. m.in. M. Klonowski [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 21, nb. 1, gdzie wskazano, że „(...) postanowienie ustalające wysokość ściąganych w toku egzekucji opłat egzekucyjnych ma charakter deklaratoryjny. Należy jednak pamiętać, że do momentu jego wydania ściągane opłaty mają charakter niejako zaliczkowy i nieostateczny.” Zob. także A. Mendrek [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 21, nb. 2.

¹¹³¹ Szerzej w zakresie postanowień w przedmiocie ustalenia wysokości opłat egzekucyjnych na tle dawnego art. 21 ust. 1 zd. 3 u.k.k., zob. M. Uliasz, *Opłaty...*, s. 364; J. Jagieła, *Postanowienia...*, s. 533-534; A. Mendrek, *Orzekanie...*, s. 516-517. Zob. także na tle tematyki kosztów postępowania egzekucyjnego J. Szachta, *Dopuszczalność...*, s. 27-51.

wątpliwości, że są one ustalane przez komornika sądowego na podstawie art. 13 § 2 w zw. z art. 98 i n., zgodnie z art. 770 k.p.c.¹¹³² Jednocześnie, w literaturze zdecydowanie dominuje pogląd, zgodnie z którym wartością decydującą przy obliczaniu wysokości wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika z tytułu zastępstwa w postępowaniu egzekucyjnym, jest wartość świadczenia egzekwowanego według stanu z dnia złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji¹¹³³. Pogląd ten należy podzielić, także co do kursu waluty obcej, według którego nastąpi przeliczenie wartości egzekwowanego świadczenia na złotówki, celem zastosowania przepisów dotyczących stawek minimalnych, o których mowa w art. 770 § 4 k.p.c. Wartość ta nie podlega następnie zmianom w toku postępowania egzekucyjnego, niezależnie od wahań kursów walut, analogicznie jak wartość przedmiotu sporu w postępowaniu rozpoznawczym¹¹³⁴.

5.4. Techniczne aspekty prowadzenia egzekucji świadczeń w walutach obcych przez komornika sądowego

5.4.1. Rachunki bankowe kancelarii komorniczej

Na marginesie prowadzonych rozważań dotyczących kwestii procesowych, warto zwrócić uwagę także na techniczne aspekty egzekucji świadczeń wyrażonych w walutach obcych, związane przede wszystkim z regulacjami prawnymi dotyczącymi funkcjonowania kancelarii komorniczych. Zasady prowadzenia rachunków bankowych służących do obsługi postępowań egzekucyjnych zostały uregulowane w art. 150 ust. 4 oraz art. 154 ust. 2-6 u.k.s. Dodatkowo uszczegóławia je rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia szczegółowych zasad prowadzenia biurowości, rachunkowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych¹¹³⁵.

¹¹³² Jak wskazuje A. Pytel, *Moment ustalenia wysokości wynagrodzenia radcowskiego i adwokackiego w sprawie egzekucyjnej*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 18, s. 1005, „koszty wynagrodzenia wykwalifikowanego pełnomocnika należą do kosztów niezbędnych do celowego przeprowadzenia egzekucji w rozumieniu art. 770 KPC, które ustala postanowieniem komornik dopiero po zakończeniu postępowania, gdy możliwa jest ocena celowości prowadzenia egzekucji.” Zob. także G. Wolak, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela a zasądzenie na rzecz dłużnika kosztów obrony przed egzekucją - glosa - III CZP 4/17*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 3, s. 159 i wskazana tam uchwała SN (7) z 8.03.2013 r., III CZP 1/13, Legalis 592636, w której uzasadnieniu stwierdzono, że „(...) koszty wynagrodzenia pełnomocnika lub należności strony działającej bez pełnomocnika stanowią, obok opłaty egzekucyjnej i zaliczek na pokrycie wydatków (art. 39 i 40 KomSEgzU), jeden ze składników kosztów postępowania egzekucyjnego, do których odnosi się art. 770 KPC.”

¹¹³³ A. Pytel, *Moment...*, s. 1002; J. Jagieła, *Oplaty...*, s. 399.

¹¹³⁴ Zob. ogólnie co do dominującej praktyki A. Pytel, *Moment...*, s. 1005. Zob. także A. Jasiocki, *Ocena...*, s. 147; A. Antkiewicz, *Zbieg...*, s. 42.

¹¹³⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.12.2018 r. w sprawie określenia szczegółowych zasad prowadzenia biurowości, rachunkowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych (Dz. U. z 2018 r., poz. 2517), dalej jako „rozporządzenie w sprawie biurowości kancelarii komorniczych”.

Zgodnie z przepisami, komornik sądowy prowadząc kancelarię jest zobowiązany do posiadania trzech rodzajów rachunków bankowych:

1. rachunku bankowego kancelarii służącego obsłudze prowadzonych postępowań egzekucyjnych oraz zabezpieczających (§ 49 ust. 1 rozporządzenia w sprawie biurowości kancelarii komorniczych), na którym przechowywane są m.in. „wyegzekwowane środki pieniężne oraz zaliczki na pokrycie wydatków gotówkowych w toku egzekucji”.
2. rachunku bankowego kancelarii służącego do przechowywania opłat egzekucyjnych (§ 49 ust. 2 rozporządzenia w sprawie biurowości kancelarii komorniczych).
3. rachunku bankowego kancelarii, na który przekazywane są „wynagrodzenie prowizyjne, środki pieniężne uzyskane z opłat komorniczych niebędących opłatami egzekucyjnymi oraz środki pieniężne związane z działalnością kancelarii pochodzące z pozostałych źródeł”, czyli tzw. „rachunku operacyjnego kancelarii” (§ 50 ust. 1 rozporządzenia w sprawie biurowości kancelarii komorniczych)¹¹³⁶.

Z punktu widzenia tematyki niniejszej pracy najważniejszy jest pierwszy z wymienionych rachunków, tj. rachunek bankowy służący obsłudze postępowań egzekucyjnych i zabezpieczających. Jak wskazuje A. Antkiewicz, „ustawa nie przesądza (...), czy komornik dla gromadzenia środków pieniężnych wyegzekwowanych w toku egzekucji, zaliczek przekazanych na pokrycie wydatków gotówkowych w toku egzekucji, jak również uzyskanych opłat egzekucyjnych musi prowadzić kilka rachunków, czy wystarczy dla tego celu jeden rachunek.¹¹³⁷” Ze względu jednak na wprowadzenie norm, które w pewnych sytuacjach nakazują komornikowi sądowemu efektywne uzyskanie waluty obcej i zaspokojenie wierzyciela bezpośrednio w walucie obcej, niewątpliwie niezbędne jest, aby komornik sądowy posiadał rachunek walutowy, w tej walucie, w której wyrażone jest egzekwowane świadczenie. Ustawa o komornikach sądowych ani rozporządzenie w sprawie biurowości kancelarii komorniczych nie regulują wprost kwestii związanych z walutą prowadzonych przez komornika rachunków bankowych. Rachunki te są zakładane na podstawie umowy z wybranym przez komornika bankiem, przy czym ma on obowiązek poinformować bank o charakterze danego rachunku bankowego oraz zawiadomić prezesa właściwego sądu rejonowego o jego otwarciu (art. 154 ust. 2 i 3 u.k.s.). Z punktu widzenia obowiązujących

¹¹³⁶ Zob. szerzej A. Antkiewicz [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, red. G. Sikorski, Legalis 2019, kom. do art. 154, pkt 6.

¹¹³⁷ A. Antkiewicz [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 154, pkt 6.

przepisów brak zatem przeszkód, aby komornik sądowy, w przypadku prowadzenia postępowania egzekucyjnego, w którym efektywnie egzekwowana jest waluta obca, obsługiwał to postępowanie m.in. za pośrednictwem rachunku bankowego prowadzonego w walucie obcej.

5.4.2. Rachunek depozytowy Ministra Finansów

Ustawa w szeregu przepisów zobowiązuje komornika sądowego do zdeponowania środków uzyskanych w toku egzekucji na rachunku depozytowym Ministra Finansów. Warto zwrócić w tym kontekście uwagę chociażby na art. 808 § 1 k.p.c., zgodnie z którym „jeżeli złożona w postępowaniu egzekucyjnym kwota pieniężna nie podlega natychmiastowemu wydaniu, powinna być złożona na rachunek depozytowy Ministra Finansów” oraz na art. 852 § 1 k.p.c., zgodnie z którym „z zajętych pieniędzy komornik zaspokoi wierzycieli, a jeżeli nie wystarczają na zaspokojenie wszystkich wierzycieli, złoży je na rachunek depozytowy Ministra Finansów w celu podziału”. Także w planie podziału wskazuje się „sumy, które pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, ze wskazaniem przyczyn uzasadniających wstrzymanie ich wypłaty” (art. 1024 § 1 pkt 4 k.p.c.). Jak wynika z przytoczonych przepisów, adresowany do komornika sądowego nakaz składania określonych sum na rachunku depozytowym Ministra Finansów ma zasadniczo charakter obligatoryjny.

Szeroki katalog przypadków, w których sumy uzyskane z egzekucji muszą być złożone na rachunek depozytowy Ministra Finansów ma istotne znaczenie z punktu widzenia prowadzenia egzekucji świadczeń wyrażonych w walutach obcych. Jak już bowiem sygnalizowano¹¹³⁸, wpłata środków pieniężnych na rachunek depozytowy Ministra Finansów może wiązać się z ich obligatoryjnym przewalutowaniem. Rachunki depozytowe mogą być bowiem prowadzone wyłącznie w tych walutach, które zostały wprost wymienione w art. 83a ust. 1a u.f.p., tj. w złotych, dolarach amerykańskich, euro, funtach brytyjskich oraz frankach szwajcarskich. Wpłaty dokonane w innych walutach zostaną przewalutowane na złotówki (jeżeli kurs danej waluty jest notowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego bądź jego pośredników kasowych) bądź dolary amerykańskie (jeżeli kurs danej waluty nie jest notowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego bądź jego pośredników kasowych), po kursie zakupu danej waluty (w przypadku przeliczenia na dolary amerykańskie decyduje kurs zakupu banku korespondenta Banku Gospodarstwa Krajowego). Zgodnie z art. 83a ust. 1d u.f.p. wypłata z rachunku depozytowego Ministra Finansów, w przypadkach walut innych niż

¹¹³⁸ W rozdziale III, pkt. 1.5.

wymienione w art. 83a ust. 1a u.f.p., zostanie dokonana odpowiednio w złotych bądź dolarach. Przykładowo zatem, jeżeli komornik sądowy, prowadzący egzekucję na podstawie tytułu wykonawczego przewidującego efektywne zaspokojenie wierzyciela w jenach japońskich (JPY), wyegzekwuje od dłużnika jeny japońskie, lecz zgodnie z art. 808 § 1 k.p.c. powstanie obowiązek wpłaty uzyskanych sum na rachunek depozytowy Ministra Finansów, to dokonując wypłaty z tego rachunku, komornik nie otrzyma zwrotnie wyegzekwowanych jenów, lecz złotówki, które następnie będzie musiał ponownie wymienić na jeny, w celu przekazania ich wierzycielowi. Dłużnik poniesie zatem dwukrotnie koszty wymiany waluty, pierwszy raz przy wpłacie na rachunek depozytowy Ministra Finansów (według kursu kupna Banku Gospodarstwa Krajowego), a drugi raz, przy ponownej wymianie złotych na jeny, na podstawie ogólnej regulacji art. 798¹ § 2 k.p.c. Opisany problem nie wystąpi w przypadku najczęściej wykorzystywanych w obrocie krajowym walut obcych, tj. dolara amerykańskiego, euro, franka szwajcarskiego oraz funta brytyjskiego, które mogą być wypłacane i wpłacane na rachunki depozytowe Ministra Finansów bez przewalutowania, jednak niewątpliwie w określonych sytuacjach faktycznych może być on dla dłużnika uciążliwy, w sposób istotny zwiększając koszty związane z postępowaniem egzekucyjnym dotyczącym rzadko spotykanych w obrocie walut obcych.

5.5. Zbieg egzekucji sądowej oraz egzekucji administracyjnej

Na podstawie ustawy z 11.09.2019 r.¹¹³⁹ wprowadzono do art. 773 k.p.c. nowy § 2¹, który reguluje sytuację zbiegu egzekucji, m.in. w przypadku, w którym „(...) egzekucja sądowa dotyczy: (...) świadczenia pieniężnego w walucie obcej (...)”. Zbieg ten jest rozstrzygany przez ustawę poprzez przekazanie dalszego prowadzenia egzekucji sądowemu organowi egzekucyjnemu, niezależnie od kryteriów uregulowanych w art. 773 § 1 i 2 k.p.c. Rozwiązanie to jest motywowane faktem, że postępowanie egzekucyjne w administracji nie zna egzekucji świadczeń w walucie obcej¹¹⁴⁰ i przewiduje wyłącznie egzekucję świadczeń wyrażonych w

¹¹³⁹ Ustawa z 11.09.2019 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 2070 ze zm.).

¹¹⁴⁰ Dotyczy to także egzekucji administracyjnej prowadzonej na podstawie jednolitego tytułu wykonawczego państwa członkowskiego Unii Europejskiej albo zagranicznego tytułu wykonawczego, określonych w ustawie z 11.10.2013 r. o wzajemnej pomocy przy dochodzeniu podatków, należności celnych i innych należności pieniężnych (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2009), dalej jako „u.w.p.”, o której mowa w art. 773 § 2 k.p.c. Zgodnie bowiem z art. 41 ust. 1 pkt 3 u.w.p. należności pieniężne objęte jednolitym tytułem wykonawczym wyraża się w złotych polskich oraz walucie państwa będącego adresatem wniosku o odzyskanie należności pieniężnych.

walucie polskiej¹¹⁴¹. Stan ten został utrwalony przez ustawę z 11.09.2019 r., na podstawie której wprowadzono do ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹¹⁴² nowy art. 81 § 3a u.p.e.a., zgodnie z którym „jeżeli zajęto wierzytelność z rachunku bankowego prowadzonego w walucie obcej, bank przekazuje organowi egzekucyjnemu środki pieniężne w złotych przeliczone według kursu kupna tej waluty, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu przekazania tych środków organowi egzekucyjnemu” oraz art. 166e u.p.e.a., zgodnie z którym „należność pieniężną określoną w postanowieniu o zabezpieczeniu wydanym przez prokuratora, sąd lub finansowy organ postępowania przygotowawczego, w walucie obcej, przelicza się na złote według średniego kursu tej waluty w stosunku do złotego z dnia roboczego ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu wydania tego postanowienia.” Konsekwentnie, w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji wprowadzono także odpowiednik art. 773 § 2¹ k.p.c., rozstrzygający zbieg egzekucji obejmujących m.in. należność w obcej walucie na rzecz ich łącznego prowadzenia przez organ prowadzący egzekucję sądową (art. 62 § 3 u.p.e.a). Warto zaznaczyć, że ustawa nie różnicuje przypadków, w których egzekucja obejmuje tytuł wykonawczy zawierający zastrzeżenie efektywnego zaspokojenia w obcej walucie oraz przypadków, w których wierzyciel ostatecznie uzyska w postępowaniu walutę polską. W obu tych sytuacjach, zbieg egzekucji zostanie rozstrzygnięty poprzez przekazanie dalszego jej prowadzenia sądowemu organowi egzekucyjnemu.

Nowe rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, przede wszystkim ze względu na fakt, że eliminuje ono problemy praktyczne, sygnalizowane na gruncie wcześniejszej regulacji w zakresie zajęcia przysługującej dłużnikowi wierzytelności i związanej z tym konieczności określenia przez „trzeciodłużnika”, która z zajętych wierzytelności jest wyższa w rozumieniu art. 773 § 1 *in fine* k.p.c. W przypadku, w którym doszło do zbiegu egzekucji prowadzonych w celu wyegzekwowania należności wyrażonych w różnych walutach, ustawa nie wskazywała bowiem, według jakiego kursu należy ustalać relację pomiędzy egzekwowanymi kwotami¹¹⁴³.

6. Przepisy szczególne o egzekucji świadczenia pieniężnego w walucie obcej

6.1. Uwagi wstępne

¹¹⁴¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw, druk 3753, Sejm VIII kadencji, s. 60.

¹¹⁴² Ustawa z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 479 ze zm.), dalej jako „u.p.e.a.”

¹¹⁴³ Problemy jakie pojawiały się na gruncie historycznego brzmienia przepisów opisują A. Jasiołkowski, *Ocena...*, s. 146-149; A. Antkiewicz, *Zbieg...*, s. 41-43.

W przepisach dotyczących poszczególnych sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych ustawodawca zawarł dwa przepisy szczególne, w których zawarto rozwiązania dedykowane egzekucji, w której występują waluty obce. Są to art. 866² § 3 i 4 oraz art. 889¹ § 1 i 2 k.p.c. Art. 866² § 3 k.p.c. wprowadza nakaz sprzedaży przez komornika sądowego zajętych walut obcych oraz reguluje procedurę wyboru banku, w którym sprzedaż taka ma nastąpić. Zgodnie natomiast z § 4, nakaz sprzedaży zajętych walut nie znajduje zastosowania „jeżeli tytuł wykonawczy obejmuje świadczenie pieniężne podlegające spełnieniu wyłącznie w walucie obcej, która została zajęta.” Z kolei art. 889¹ § 1 k.p.c., poświęcony egzekucji z rachunków bankowych, nakazuje bankowi prowadzącemu zajęty rachunek walutowy dłużnika przekazać komornikowi sądowemu środki pieniężne, po ich przeliczeniu, w walucie krajowej. Zgodnie z § 2, regulacja ta nie znajduje jednak zastosowania w przypadku egzekucji zmierzającej do pozyskania efektywnej waluty obcej, w której prowadzono rachunek. Wówczas bank przekazuje komornikowi walutę obcą.

Podsumowując, przywołane przepisy odwołują się do dwojakiego rodzaju sytuacji. Po pierwsze, regulują one kwestie związane z konwersją znajdującej się w majątku dłużnika waluty obcej, na walutę polską, która ma zostać wydana wierzycielowi (art. 866² § 3 i art. 889¹ § 1 k.p.c.). Po drugie, wprowadzają one podstawę dla komornika sądowego do uzyskania z majątku dłużnika bezpośrednio waluty obcej, w celu zaspokojenia nią wierzyciela (art. 866² § 4 i art. 889¹ § 2 k.p.c.). Drugie rozwiązanie zostało ograniczone wyłącznie do przypadków, w których z tytułu wykonawczego będącego podstawą egzekucji wynika, że świadczenie dłużnika może zostać spełnione wyłącznie w tej walucie obcej, która znajduje się w jego majątku.

Stosunkowo często będzie miała miejsce sytuacja, w której w danym postępowaniu egzekucyjnym zastosowanie znajdzie więcej niż jedna z omawianych regulacji. Niemal w każdym przypadku, w którym wierzyciel dochodzi przed polskim sądem roszczenia, które może być zaspokojone wyłącznie w walucie obcej, będzie on jednocześnie dochodził roszczenia wyrażonego w złotych, przykładowo tytułem zwrotu kosztów procesu. Wówczas, regulacje dotyczące zamiany znajdującej się w majątku dłużnika waluty obcej na walutę polską, będą musiały znaleźć zastosowanie przynajmniej w takim zakresie, jaki umożliwi komornikowi sądowemu zaspokojenie realizowanych w postępowaniu egzekucyjnym roszczeń w walucie polskiej, zgodnie z przypisanym im mocą ustawy pierwszeństwem¹¹⁴⁴.

¹¹⁴⁴ Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 172; M. Mikołajczak, *Egzekucja z rachunku bankowego. Komentarz*, Warszawa 2022, s. 57-58; M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 889¹, nb. 2.

6.2. Zajęcie i sprzedaż waluty obcej

Zagadnienia związane z zajęciem i sprzedażą znajdujących się w majątku dłużnika znaków pieniężnych w walucie obcej zdają się nie budzić zasadniczych wątpliwości w literaturze. Zgodnie z art. 866² § 3 zd. 1 k.p.c., „zajęte waluty obce komornik sprzedaje bankowi.” W dalszej części tego przepisu wskazano na analogiczną do art. 798¹ § 2 k.p.c. sekwencję czynności, zmierzającą do wyboru banku, w którym waluty obce zostaną sprzedane. W pierwszej kolejności, decyzja w zakresie wyboru banku należy do dłużnika, następnie w przypadku, w którym nie dokona on wyboru we wskazanym terminie, uprawnienie to przechodzi na wierzyciela, a jeżeli także i on nie dokona wyboru w terminie, wówczas bank zostanie wskazany przez organ egzekucyjny¹¹⁴⁵. Jeżeli wyboru dokonują wierzyciel albo komornik sądowy, to jako bank nabywający walutę obcą nie może zostać przez nich wskazany wierzyciel.

Ze względu na niemal identyczną treść obu regulacji, należy uznać, że w odniesieniu do art. 866² § 3 k.p.c., zastosowanie znajdą tezy przedstawione przy okazji omawiania art. 798¹ § 2 k.p.c. Dotyczy to przede wszystkim zasadności kwalifikowania czynności wyboru banku jako czynności procesowej oraz ewentualnych konsekwencji związanych z nadużyciem prawa procesowego bądź naruszeniem dobrych obyczajów¹¹⁴⁶. W obu przypadkach, złożona sekwencja czynności zmierzających do wskazania banku, pełni podobne funkcje, tj. ma zapewnić skuteczny wybór banku, z jednoczesnym poszanowaniem praw stron postępowania egzekucyjnego¹¹⁴⁷.

Podstawową różnicą pomiędzy art. 798¹ § 2 i art. 866² § 3 k.p.c. jest etap postępowania egzekucyjnego, na którym dochodzi do wskazania banku oraz zakres czasowy związania organu egzekucyjnego tym wskazaniem. Jak zauważa się bowiem w literaturze, komornik sądowy wzywa dłużnika do wskazania banku dopiero w momencie zajęcia środków pieniężnych w obcej walucie i powtarza tę procedurę za każdym razem, gdy uzyska nowe

¹¹⁴⁵ Należy przychylić się do stanowisk wskazujących, że prawo do wskazania banku przejdzie na organ egzekucyjny także w przypadku, w którym w ramach postępowania egzekucyjnego występuje kilku wierzycieli i nie wskażą oni wspólnie jednego banku (wskażą różne banki), tak S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730-1217*, red. J. Jankowski, Legalis 2019, kom. do art. 866², nb. 6; E. Jaceczko [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², pkt 4.

¹¹⁴⁶ Zob. odmiennie I. Wolwiak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², pkt 9, który stoi na stanowisku, że opisywane uprawnienie ma charakter materialnoprawny.

¹¹⁴⁷ Zob. S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², nb. 6.

środki podlegające sprzedaży na rzecz banku¹¹⁴⁸. Różnica ta zdaje się być uzasadniona w świetle założenia, zgodnie z którym zajęcie u dłużnika posiadanych przez niego znaków pieniężnych w walucie obcej jest sytuacją zupełnie wyjątkową. Niewątpliwie, może ona jednak doprowadzić do wydłużenia czasu niezbędnego na zaspokojenie wierzyciela. Pomiędzy zajęciem waluty obcej, a przekazaniem wierzycielowi środków pieniężnych w walucie polskiej, może upłynąć bowiem nawet kilka tygodni.

Opisany tryb sprzedaży znajdujących się w majątku dłużnika znaków pieniężnych waluty obcej nie znajduje zastosowania „jeżeli tytuł wykonawczy obejmuje świadczenie pieniężne podlegające spełnieniu wyłącznie w walucie obcej, która została zajęta” (art. 866² § 4 k.p.c.). W przypadku, w którym zajęta waluta obca jest tożsama z walutą wskazaną w tytule wykonawczym, a jednocześnie tytuł wykonawczy zawiera zastrzeżenie, zgodnie z którym zobowiązanie może zostać wykonane wyłącznie w tej walucie, zostanie ona wydana wierzycielowi lub złożona do depozytu, zgodnie z art. 852 k.p.c.¹¹⁴⁹

Rozwiązanie, zgodnie z którym komornik przekazuje wierzycielowi walutę obcą wyłącznie w tych przypadkach, w których tytuł wykonawczy zawiera zastrzeżenie efektywnej zapłaty w tej walucie, może wzbudzać pewne kontrowersje z punktu widzenia oceny efektywności postępowania egzekucyjnego¹¹⁵⁰. W przypadku, w którym w toku egzekucji została pozyskana waluta obca, a tytuł wykonawczy opiewa na walutę obcą, lecz bez zastrzeżenia efektywnej zapłaty w tej walucie, komornik będzie bowiem zobowiązany do dokonania wymiany walut oraz zaspokojenia wierzyciela w walucie krajowej, ponosząc przy tym koszty związane z wymianą waluty. Historycznie, w analogicznych sytuacjach w doktrynie postulowano dopuszczenie zaspokojenia wierzyciela poprzez przekazanie mu waluty obcej, bez względu na charakter zobowiązania walutowego¹¹⁵¹. Obecnie jednak, ze względu na wyraźne rozgraniczenie sytuacji, w których wierzyciel może uzyskać walutę obcą oraz sytuacji, w których komornik przekazuje mu walutę krajową, należy uznać, że w przypadku zwykłych klauzul walutowych niezbędne jest dokonanie przewalutowania. Jako jego uzasadnienie, przyjęć należy zasadę, zgodnie z którą przymusowe dochodzenie roszczeń w toku

¹¹⁴⁸ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks...*, kom. do art. 866², nb. 5, gdzie stwierdzono, że „wskazanie banku odnosi się do konkretnej kwoty zajętej waluty i ma charakter jednorazowy, tzn. jeżeli komornik zajmie kolejną kwotę waluty obcej, to procedura określona w tym przepisie powinna być zastosowana ponownie.”

¹¹⁴⁹ Zob. m.in. S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², nb. 5-6; J. T. Wiśniewski, D. Zawistowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021, kom. do art. 866², pkt 6. Zob. także szeroko Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 171-173; B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 652-653.

¹¹⁵⁰ Podkreśla je wyraźnie B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 652-653.

¹¹⁵¹ Zob. uwagi w pkt. 2.2.

postępowania egzekucyjnego prowadzi do zaspokojenia w walucie krajowej. Wyjątek od tej zasady został określony przez ustawodawcę w sposób precyzyjny, poprzez odwołanie się do konstrukcji efektywnego zobowiązania w walucie obcej¹¹⁵². Jeżeli dłużnik nie chce w opisanej sytuacji ponieść kosztów związanych z wymianą waluty obcej na walutę krajową, może on w każdej chwili dobrowolnie spłacić zobowiązanie, przekazując wierzycielowi bezpośrednio posiadaną walutę obcą.

6.3. Zajęcie rachunku bankowego prowadzonego w walucie obcej

Drugą z regulacji szczególnych poświęconych tematyce walut obcych jest art. 889¹ k.p.c., który dotyczy zajęcia wierzytelności z tytułu rachunku bankowego prowadzonego w walucie obcej. Zgodnie z art. 889¹ § 1 k.p.c. „jeżeli zajęto rachunek bankowy prowadzony w walucie obcej, bank przekazuje komornikowi należność w walucie polskiej przeliczonej według kursu kupna waluty obcej, w której prowadzony jest rachunek, ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski w dniu przekazania należności komornikowi.” Uwagę zwraca przede wszystkim fakt, że odmiennie niż inne dotychczas omawiane przepisy odwołujące się do kursów publikowanych przez NBP, przepis ten stanowi o „kursie kupna” a nie o „kursie średnim”¹¹⁵³. Różnica ta może okazać się znacząca, ponieważ kurs kupna jest kursem niższym niż kurs średni i kurs sprzedaży odpowiednio o 1% i 2%¹¹⁵⁴. Dodatkowo lista walut, dla których NBP publikuje kursy kupna i sprzedaży jest zdecydowanie krótsza, niż lista walut dla których publikowane są kursy średnie. Zawiera ona bowiem wyłącznie 12 walut państwowych¹¹⁵⁵, co może potencjalnie powodować problemy z ich przeliczeniem i przekazaniem środków pieniężnych komornikowi sądowemu. Należy jednak przyjąć, że w przypadku, w którym NBP nie publikuje kursu kupna określonej waluty obcej, w celu realizacji zajęcia bank powinien

¹¹⁵² Zob. uwagi w rozdziale IV, pkt. 2.2.2.

¹¹⁵³ Zwraca na to uwagę także G. Sikorski [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, s. 996.

¹¹⁵⁴ Zgodnie z § 6 uchwały nr 51/2002 Zarządu NBP. Przykładowo, według danych z 26.01.2023 r., 100 USD stanowiło równowartość odpowiednio: 428,84 PLN (kurs kupna), 433,54 PLN (kurs średni) oraz 437,50 PLN (kurs sprzedaży). Przed wprowadzeniem art. 889¹ k.p.c. w orzecznictwie wskazywano na konieczność stosowania w omawianym zakresie analogii do art. 866² § 3 k.p.c., a zatem wykorzystywania do przeliczenia walut kursu średniego, zob. wyrok SA w Warszawie z 18.10.2013 r., VI ACa 439/13, LEX nr 1438328; G. Sikorski [w:] *Postępowanie...*, s. 996.

¹¹⁵⁵ Zgodnie z § 5 uchwały nr 51/2002 Zarządu NBP są to: dolar amerykański - USD, dolar australijski - AUD, dolar kanadyjski - CAD, euro - EUR, forint - HUF (Węgry), frank szwajcarski - CHF, funt szterling - GBP, jen - JPY (Japonia), korona czeska - CZK, korona duńska - DKK, korona norweska - NOK, korona szwedzka - SEK i jednostka rozrachunkowa Międzynarodowego Funduszu Walutowego (SDR) - XDR.

samodzielnie dokonać obliczenia tego kursu, zgodnie z zasadami wskazanymi w § 6 uchwały nr 51/2002 Zarządu NBP.

Nałożenie na bank prowadzący rachunek bankowy dłużnika obowiązku przewalutowania środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku walutowym, w przeważającej części zostało pozytywnie przyjęte w literaturze, jako rozwiązanie zwiększające sprawność oraz skracające czas trwania egzekucji¹¹⁵⁶. Z drugiej jednak strony, niektórzy autorzy wskazują, że nałożenie na bank obowiązku, o którym mowa w art. 889¹ § 1 k.p.c., to „niedopuszczalna ingerencja w stosunek materialnoprawny między bankiem a klientem”¹¹⁵⁷. Krytyka ta nie jest jednak uzasadniona. Po pierwsze, bank dokonujący przewalutowania nie wykonuje obowiązków wynikających ze stosunku zobowiązaniowego łączącego go z dłużnikiem, a obowiązek nałożony mocą ustawy, którego źródłem jest zajęcie¹¹⁵⁸. Konsekwentnie, naruszenie przez bank norm związanych z przewalutowaniem będzie skutkowało odpowiedzialnością odszkodowawczą względem wierzyciela, z którym nie łączy go stosunek zobowiązaniowy (art. 892 § 1 k.p.c.¹¹⁵⁹). Po drugie, każda egzekucja z wierzytelności nakłada na dłużnika zajętej wierzytelności pewne ograniczenia i obowiązki. Jak trafnie wskazuje M. Łochowski, obowiązek ten nie jest dla banku szczególnie dolegliwy, a w sposób jednoznaczny upraszcza przebieg postępowania egzekucyjnego¹¹⁶⁰. Alternatywą byłoby bowiem przekazywanie komornikowi waluty obcej, którą musiałby on następnie zbyć w banku (art. 866² § 3 k.p.c.), aby przekazać wierzycielowi walutę krajową.

Zasady dotyczące przewalutowania środków pieniężnych przez bank nie znajdują zastosowania w przypadku, w którym „tytuł wykonawczy obejmuje świadczenie pieniężne podlegające spełnieniu wyłącznie w walucie obcej, w której jest prowadzony rachunek bankowy” (art. 889¹ § 2 k.p.c.). Wówczas bank przekaze komornikowi sądowemu walutę obcą.

¹¹⁵⁶ Tak m.in. A. Klich [w:] *Postępowanie egzekucyjne. Komornicy sądowi. Koszty egzekucyjne*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2019, s. 324-325; I. Gil [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021, kom. do art. 889¹, pkt 1; K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, kom. do art. 889¹, nb. 1; M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 889¹, nb. 1; O. Marcewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730-1217*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, kom. do art. 889¹; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 889¹.

¹¹⁵⁷ D. Popłonyk, T. Zawisłak, *Uwagi do projektu ustawy zmieniającej KPC i inne ustawy przygotowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego w zakresie postępowania egzekucyjnego* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011, s. 201. Tak także S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 889¹, nb. 1.

¹¹⁵⁸ Jak wskazano w uzasadnieniu wyroku SA w Warszawie z 18.10.2013 r., VI ACa 439/13, w kontekście realizacji zajęcia przez bank, „strony umówiły się wprowadzić na określony sposób przeliczenia wierzytelności, ale umowa ta dotyczy wyłącznie wypłat z rachunku, a z taką sytuacją nie mamy tu do czynienia (...)”.

¹¹⁵⁹ Zob. szeroko M. Walasik, *Odpowiedzialność odszkodowawcza dłużnika wierzytelności zajętej w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 7-8, s. 65-97.

¹¹⁶⁰ M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 889¹, nb. 1.

Trafnie wskazuje się, że komornik sądowy powinien poinformować bank, czy świadczenie dochodzone w danym postępowaniu egzekucyjnym może zostać spełnione wyłącznie w walucie obcej¹¹⁶¹. Jednocześnie, M. Mikołajczak dostrzega kolejne dwa ważne zagadnienia pojawiające się w przypadku egzekucji roszczenia wyrażonego w walucie obcej i zajęcia rachunku bankowego prowadzonego w takiej walucie. Są to: kwestia określenia wysokości blokady (tj. zakazu wypłat) na rachunku oraz ustalenia zakresu kwoty wolnej od zajęcia¹¹⁶². Jak wskazuje wyżej wspomniany autor, zgodnie z art. 889 § 1 pkt 1 k.p.c., komornik sądowy wraz z zawiadomieniem o zajęciu wierzytelności z tytułu rachunku bankowego „wzywa bank, aby nie dokonywał wypłat z rachunku bez zgody komornika do wysokości zajętej wierzytelności”. W przypadku, w którym tytuł wykonawczy opiewa na walutę obcą, a rachunek bankowy dłużnika prowadzony jest w innej walucie, konieczne jest zatem ustalenie według kursu z jakiego dnia określona powinna zostać „wysokość zajętej wierzytelności” w rozumieniu tego przepisu. Natomiast w zakresie kwoty wolnej od zajęcia, źródłem wątpliwości może być regulacja art. 54 ust. 1 p.b., zgodnie z którym „środki pieniężne znajdujące się na rachunkach oszczędnościowych, rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz na rachunkach terminowych lokat oszczędnościowych jednej osoby, niezależnie od liczby zawartych umów, są wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego, w każdym miesiącu kalendarzowym, w którym obowiązuje zajęcie, do wysokości 75% minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz.U. z 2020 r. poz. 2207), przysługującego pracownikowi zatrudnionemu w pełnym miesięcznym wymiarze czasu pracy”. Minimalne wynagrodzenie za pracę jest bowiem zawsze określone w walucie polskiej. W zakresie wątpliwości pojawiających się na gruncie wskazanych dwóch regulacji, należy podzielić stanowisko zaproponowane przez M. Mikołajczaka, zgodnie z którym:

1. w przypadku wysokości blokady na rachunku bankowym (art. 889 § 1 pkt 1 k.p.c.) powinna ona zostać obliczona według kursu z dnia dokonania zajęcia,
2. w przypadku obliczania zakresu kwoty wolnej od zajęcia (art. 54 ust. 1 p.b.) powinna być ona obliczona według kursu z dnia zajęcia, a następnie powinna być aktualizowana w okresach miesięcznych, z początkiem każdego miesiąca¹¹⁶³.

6.4. Dopuszczalność stosowania analogii z art. 889¹ k.p.c. do innych sposobów egzekucji

¹¹⁶¹ M. Mikołajczak, *Egzekucja...*, s. 58.

¹¹⁶² M. Mikołajczak, *Egzekucja...*, s. 58-63.

¹¹⁶³ Zob. szerzej M. Mikołajczak, *Egzekucja...*, s. 58-63.

Regulacja przyjęta przez ustawodawcę w art. 889¹ § 1 i 2 k.p.c. uzasadnia postawienie pytania, czy także w przypadku zastosowania przez komornika sądowego innych sposobów egzekucji, w których dochodzi do zajęcia przysługującej dłużnikowi wierzytelności w walucie obcej, dłużnik zajętej wierzytelności nie powinien być zobowiązany, do spełnienia świadczenia w walucie polskiej bądź obcej, w zależności od treści tytułu wykonawczego. Niewątpliwie, zarówno wierzytelność z tytułu wynagrodzenia za pracę (art. 880 i n. k.p.c.), jak i inna wierzytelność podlegająca zajęciu (art. 895 i n. k.p.c.), może być wyrażona w walucie obcej.

Pomimo faktu, że prawdopodobnie w niektórych sytuacjach rozwiązanie takie mogłoby przyczynić się do przyspieszenia postępowania egzekucyjnego, uzasadnione jest przyjęcie, że posługiwanie się analogią w celu nałożenia na dłużników zajętej wierzytelności obowiązku spełnienia świadczenia w zależności od treści tytułu wykonawczego, tak jak zostało to uregulowane w art. 889¹ § 1 i 2 k.p.c., nie jest rozwiązaniem prawidłowym. Prowadziłoby to do nałożenia na „trzeciodłużnika” dodatkowego, nieprzewidzianego w ustawie obciążenia i jednocześnie stanowiłoby przykład analogii z normy mającej charakter wyjątku¹¹⁶⁴. O ile nałożenie takiego obowiązku na bank można usprawiedliwić praktycznym znaczeniem egzekucji z rachunku bankowego we współczesnej gospodarce oraz faktem, że jest on podmiotem profesjonalnie zajmującym się działalnością w zakresie wymiany walut¹¹⁶⁵, to rozciągnięcie analogicznych reguł na innych uczestników obrotu byłoby dla nich nadmiernym obciążeniem. W związku z tym, w przypadku, w którym dłużnik zajętej wierzytelności jest zobowiązany do spełnienia świadczenia w walucie obcej, niezależnie od treści tytułu wykonawczego, może on spełnić świadczenie zgodnie z art. 358 § 1 k.c. Jeżeli zobowiązanie zostało wyrażone w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, dłużnik zajętej wierzytelności może spełnić je do rąk komornika sądowego w walucie obcej, bądź w walucie polskiej. Jeżeli natomiast zobowiązanie takie zostało wyrażone w efektywnej klauzuli walutowej, dłużnik zajętej wierzytelności może spełnić je do rąk komornika sądowego wyłącznie w walucie obcej¹¹⁶⁶. Następnie, w zależności od treści tytułu wykonawczego, komornik sądowy postąpi z uzyskanymi pieniędzmi stosownie do art. 866² § 3 lub art. 798¹ § 2 k.p.c. albo przekaże je wierzycielowi.

7. Przekazanie środków pieniężnych wierzycielowi

¹¹⁶⁴ Zob. szerzej M. Walasik, *Analogia...*, s. 418-419.

¹¹⁶⁵ Zob. art. 5 ust. 2 pkt 7 p.b. Zob. także S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 866², nb. 7.

¹¹⁶⁶ Por. rozważania A. Jasiński, *Ocena...*, s. 148-149.

7.1. Przekazanie środków pieniężnych przez dłużnika bezpośrednio wierzycielowi

Celem postępowania egzekucyjnego jest doprowadzenie do sytuacji, w której wierzyciel uzyska przysługujące mu świadczenie. Zasadniczo, w postępowaniu egzekucyjnym odbywa się to poprzez wyegzekwowanie niezbędnej sumy pieniężnej przez komornika sądowego oraz wypłacenie jej wierzycielom egzekwującym. Niezależnie od prowadzonej przez komornika sądowego egzekucji, dłużnik może jednak spełnić świadczenie bezpośrednio do rąk wierzyciela, z pominięciem komornika sądowego. Ze względu na fakt, że przepisy k.c. oraz przepisy k.p.c. w sposób odmienny określają reguły przeliczania waluty obcej na walutę krajową, zasadne jest przeanalizowanie przypadku, w którym dłużnik spłaca wierzyciela „równolegle” do prowadzonego postępowania egzekucyjnego.

Zgodnie z art. 27 ust. 3 u.k.k. „kwota wpłacona wierzycielowi przez dłużnika nie stanowi wyegzekwowanego świadczenia.” Uregulowanie przez dłużnika zobowiązania bezpośrednio do rąk wierzyciela nie wywołuje zatem bezpośredniego skutku w postępowaniu egzekucyjnym, w szczególności nie powoduje jego zakończenia (zob. art. 816 k.p.c.). W takim przypadku wierzyciel powinien jednak złożyć wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego, na podstawie art. 825 pkt 1 k.p.c.¹¹⁶⁷ Konieczne jest jednak postawienie w tym miejscu pytania o walutę oraz kurs, według którego dłużnik powinien spełnić swoje świadczenie, jeżeli czyni to równolegle do toczącego się postępowania egzekucyjnego, oraz o konsekwencje takiej spłaty na gruncie art. 29 ust. 1 u.k.k.

W przypadku, w którym dłużnik spełniłby bezpośrednio do rąk wierzyciela świadczenie walutowe wyrażone za pomocą zwykłej klauzuli walutowej, należy uwzględnić fakt, że adresowany do komornika sądowego nakaz przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, zamieszczony w klauzuli wykonalności oraz w art. 798¹ § 1 k.p.c., nie wywołuje skutków w zakresie prawa materialnego. Brak zatem podstaw do uznania, że w przypadku zobowiązania walutowego, wyrażonego w zwykłej klauzuli walutowej, dłużnik zostaje pozbawiony prawa skorzystania z przysługującego mu upoważnienia przemiennego i traci możliwość zwolnienia się ze zobowiązania poprzez zapłatę w walucie krajowej¹¹⁶⁸. W takim przypadku na zasadach

¹¹⁶⁷ M. Klonowski [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 27, nb. 4; M. Uliasz [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 27 u.k.k., pkt 8 i wskazany przez nich A. Marciniak, *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, LEX/el. 2014, kom. do art. 49, pkt 10.

¹¹⁶⁸ Zob. M. Uliasz [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 27 u.k.k., pkt 8, „stan zawisłości postępowania egzekucyjnego nie pozbawia bowiem dłużnika możliwości dokonywania czynności wywołujących materialnoprawne skutki i mających wpływ na bieg tego postępowania w następstwie adekwatnych do sytuacji wniosków wierzyciela.”

ogólnych zastosowanie znajdzie art. 358 § 1-3 k.c.¹¹⁶⁹ Niemożliwe jest wówczas posłużenie się kursem wskazanym w art. 783 § 1 zd. 2 oraz art. 798¹ § 1 k.p.c. Jego obliczenie jest bowiem możliwe wyłącznie w sytuacji, w której to komornik sądowy przekazuje wierzycielowi wyegzekwowane środki pieniężne bądź sporządza plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji, co w przypadku spełnienia świadczenia bezpośrednio do rąk wierzyciela nie następuje. Natomiast w przypadku, w którym dłużnik „równolegle” do prowadzonego postępowania egzekucyjnego reguluje dług wyrażony w efektywnej walucie obcej, opisany problem z określeniem właściwego kursu przeliczenia nie powstanie, ponieważ wierzyciel musi uzyskać od dłużnika bezpośrednio walutę obcą.

Zaspokojenie wierzyciela poza postępowaniem egzekucyjnym (bez pośrednictwa komornika sądowego) co do zasady powinno skutkować następczym złożeniem wniosku wskazującego kwotę w walucie obcej, co do której ma nastąpić umorzenie postępowania egzekucyjnego, na podstawie art. 825 pkt 1 k.p.c. i związanym z tym naliczeniem opłaty stosunkowej od świadczenia pozostałego do wyegzekwowania na podstawie art. 29 ust. 1 u.k.k.¹¹⁷⁰ Jednocześnie, niezależnie od tego czy tytuł wykonawczy zawierał zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej, czy też takiego zastrzeżenia nie zawierał, komornik sądowy powinien obliczyć opłatę stosunkową, zgodnie z art. 29 ust. 1 u.k.k., na podstawie wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, przeliczonego z waluty obcej na walutę polską, według kursu z dnia wydania postanowienia, o którym mowa w art. 29 ust. 7 u.k.k.¹¹⁷¹ Zarówno bowiem w przypadku zwykłej, jak i efektywnej klauzuli walutowej, „świadczeniem pozostałym do wyegzekwowania” według treści tytułu wykonawczego jest świadczenie w walucie obcej. Biorąc pod uwagę, że komornik nie bada, czy zobowiązanie zostało spłacone poza postępowaniem egzekucyjnym, w jakiej walucie oraz po jakim kursie taka zapłata nastąpiła (art. 804 k.p.c.)¹¹⁷², nie można wymagać, aby obliczał on wartość opłaty stosunkowej po kursie uzgodnionym bądź realnie zastosowanym przez strony.

¹¹⁶⁹ Zob. G. Kozieł [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9; P. Machnikowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358, nb. 9. Zob. także B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 651. Odmienne, przyznając art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. znaczenie materialnoprawne, wypowiada się D. Mróz [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 358; pkt IV.3 (por. jednak wcześniejsze uwagi w pkt III.3.). Zob. także stanowisko T. Dybowski, A. Pyrzyńska [w:] *System...*, s. 290, którzy wskazują, że „(...) uprawnienie dłużnika gaśnie w przypadku przymusowej egzekucji świadczenia pieniężnego.”

¹¹⁷⁰ Zob. przykładowo O. Marcewicz-Kochnio [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 27, nb. 7; A. Antkiewicz, Z. Merchel, *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Legalis 2019, kom. do art. 27, pkt 5.

¹¹⁷¹ Było to sygnalizowane także przy omawianiu problematyki opłat stosunkowych, w pkt. 5.3.

¹¹⁷² Zob. M. Klonowski [w:] *Ustawa...*, kom. do art. 27, nb. 4.

7.2. Przekazanie środków pieniężnych wierzycielowi przez komornika sądowego bez planu podziału

W postępowaniu egzekucyjnym, w którym nie występuje przypadek wskazany w art. 1023 k.p.c., tj. komornik sądowy nie jest zobowiązany do sporządzenia planu podziału, przekazuje on wyegzekwowane środki pieniężne bezpośrednio wierzycielowi, zgodnie z art. 852 § 1 k.p.c.

Jeżeli stanowiący podstawę egzekucji tytuł wykonawczy nie zawiera zastrzeżenia, wskazującego, że uwzględnione w nim roszczenie może zostać spełnione wyłącznie w walucie obcej, zastosowanie znajdują omawiane już regulacje nakazujące komornikowi sądowemu dokonanie stosownego przeliczenia walut oraz zaspokojenie wierzyciela w walucie krajowej. Zgodnie z art. 783 § 1 zd. 2 *in fine* oraz art. 798¹ § 1 *in fine* k.p.c. w sytuacji, w której nie sporządza się planu podziału, komornik sądowy przelicza wierzytelność wyrażoną w walucie obcej na walutę krajową według średniego kursu NBP z dnia „wypłaty kwoty wierzycielowi”. Przekazuje on zatem wierzycielowi kwotę równą sumie wskazanych w tytule wykonawczym roszczeń w walucie polskiej (np. zasądzonych kosztów procesu) oraz wyrażonej w złotych równowartości ujętych w tytule wykonawczym roszczeń w walucie obcej, obliczonej według kursu NBP z dnia wypłaty¹¹⁷³. Należy jednocześnie podzielić wyrażony w literaturze pogląd, zgodnie z którym, przez dzień „wypłaty kwoty wierzycielowi” należy uznać dzień obciążenia rachunku bankowego komornika sądowego, a nie dzień uznania rachunku bankowego wierzyciela. W momencie zlecenia przelewu sum pieniężnych na rachunek wierzyciela komornik sądowy nie jest bowiem w stanie określić kursu NBP jaki będzie obowiązywał w dniu uznania tego rachunku¹¹⁷⁴.

Odmienne będzie natomiast kształtowała się sytuacja, jeżeli z tytułu wykonawczego będzie jednoznacznie wynikało, że ujęta w nim suma pieniężna, wyrażona w walucie obcej, może zostać zaspokojona wyłącznie w tej walucie. Niezbędne środki pieniężne w walucie obcej powinny zostać zgromadzone przez komornika sądowego przede wszystkim poprzez zastosowanie przepisów pozwalających mu na nabywanie waluty obcej w zamian za środki uzyskane w toku egzekucji w walucie krajowej (art. 798¹ § 2 k.p.c.). Komornik może także pozyskać walutę obcą, jeżeli znajdowała się ona w majątku dłużnika, w okolicznościach

¹¹⁷³ Kwota przekazana przez komornika sądowego zostanie zatem obliczona według wzoru: kwota do wypłaty = (łącznie suma wszystkich wyrażonych w tytule wykonawczym kwot w walucie polskiej) + (wyrażona w złotych równowartość wszystkich wyrażonych w tytule wykonawczym kwot w walutach obcych, obliczona według średniego kursu NBP).

¹¹⁷⁴ P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 241.

przewidzianych w art. 866² § 4 oraz art. 889¹ § 2 k.p.c. Należy mieć jednak na uwadze fakt, że w niektórych przypadkach, komornik sądowy może być zobowiązany do przewalutowania zgromadzonej w toku postępowania egzekucyjnego waluty obcej, ze względu na ustawowy obowiązek złożenia uzyskanych sum na rachunek depozytowy Ministra Finansów (zob. przykładowo art. 852 § 2 k.p.c.)¹¹⁷⁵. Może to w praktyce doprowadzić do niekorzystnej sytuacji, w której komornik sądowy będzie zmuszony do ponownego zakupu waluty obcej, w trybie wskazanym w art. 798¹ § 2 k.p.c., mimo że znajdowała się ona wcześniej w majątku dłużnika.

Jeżeli nabycie efektywnie wskazanej w tytule wykonawczym waluty obcej zgodnie z przepisami ustawy okaże się niemożliwe (np. ze względu na fakt, że nie jest ona przedmiotem wymiany w ramach prowadzonej na terenie kraju działalności bankowej), wówczas egzekucja taka, w zakresie w jakim tytuł opiewa na tę walutę obcą, będzie bezskuteczna (art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.)¹¹⁷⁶. Normy określające walutę, w której komornik ma zaspokoić wierzyciela są bowiem normami bezwzględnie obowiązującymi, a sam komornik sądowy jest związany treścią tytułu wykonawczego i wskazaną w nim walutą¹¹⁷⁷. Ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą, w przypadku braku możliwości uzyskania waluty obcej określonej w treści zobowiązania, może ono zostać zaspokojone w walucie krajowej. Wszelkie przypadki dopuszczalnego bądź wymaganego przez ustawodawcę odstępstwa od treści zobowiązania, względnie treści tytułu wykonawczego, poprzez uregulowanie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej zapłatą w walucie krajowej, mają obecnie źródło w przepisach ustawy. *De lege ferenda* tego rodzaju norma pozwalająca na zaspokojenie wierzyciela w walucie krajowej powinna zostać wprowadzona do polskiego systemu prawnego na wzór art. 6.1.9. (2) UNIDROIT, zgodnie z którym „jeżeli dłużnik nie może dokonać zapłaty w walucie wskazanej w treści zobowiązania, to wierzyciel może żądać zapłaty w walucie obowiązującej w miejscu zapłaty, także w przypadku, w którym strony wskazały, że zobowiązanie może zostać wykonane wyłącznie w walucie zobowiązania”¹¹⁷⁸. Zasada taka obowiązuje także w Estonii, w § 93 (3) ustawy o prawie zobowiązań z 26.09.2001 r.¹¹⁷⁹ *De lege*

¹¹⁷⁵ Zob. uwagi w pkt. 5.4.2.

¹¹⁷⁶ Pojęcie bezskuteczności egzekucji jest powszechnie wykorzystywane w kontekście art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c., zob. przykładowo uchwała SN z 1.06.2007 r., III CZP 37/07, Legalis 83952.

¹¹⁷⁷ Argumenty te pojawiały się na gruncie poprzedniego brzmienia przepisów jako uzasadniające wydanie wierzycielowi waluty obcej, zob. pkt 2.2.

¹¹⁷⁸ Zgodnie z art. 6.1.9. (2) UNIDROIT „if it is impossible for the obligor to make payment in the currency in which the monetary obligation is expressed, the obligee may require payment in the currency of the place for payment, even in the case referred to in paragraph (1)(b).”

¹¹⁷⁹ Võlaõigusseadus Vastu võetud 26.09.2001, gdzie w § 93 (3) zd. 2 wskazano, że „(...) the obligee may require performance of the monetary obligation in the currency of the place of payment if it is impossible for the obligor to make payment in the currency in which the monetary obligation is expressed” (tłumaczenie na ang. z 24.03.2023 r.).

lata w opisaney sytuacji, w celu realizacji interesu wierzyciela, konieczne może okazać się wytoczenie nowego powództwa o odszkodowanie, wyrażone w walucie krajowej, analogicznie jak zostało to przedstawione w uchwale SN z 23.08.1995 r.¹¹⁸⁰, w której wskazano, że „prawomocny wyrok nakazujący wydanie waluty obcej nie stanowi przeszkody do wystąpienia z procesem odszkodowawczym.”

7.3. Zaspokojenie wierzyciela na podstawie planu podziału sum uzyskanych z egzekucji

Zgodnie z art. 1023 k.p.c. komornik sporządza plan podziału sum uzyskanych z egzekucji w przypadku przeprowadzenia egzekucji z nieruchomości (oraz w konsekwencji zastosowania tych sposobów egzekucji, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio¹¹⁸¹) oraz zawsze, jeżeli suma uzyskana z egzekucji nie wystarczy na zaspokojenie wszystkich wierzycieli¹¹⁸². Problematyka związana z koniecznością uwzględnienia w planie podziału sum uzyskanych z egzekucji, wierzytelności podlegających zaspokojeniu w różnych walutach, zdaje się być najbardziej złożonym zagadnieniem związanym z dochodzeniem roszczeń wyrażonych w walutach obcych, jakie występuje na gruncie szeroko rozumianego postępowania egzekucyjnego. Wprowadzona przez ustawodawcę regulacja art. 1024 § 3 k.p.c. jest w tym zakresie dalece niewystarczająca oraz niejednoznaczna. Problemy związane z jej interpretacją ujawniają się przede wszystkim na gruncie sporządzania planu podziału, uwzględniającego roszczenia wyrażone efektywnie w obcej walucie.

W przypadku, w którym w planie podziału będą uwzględnione wyłącznie wierzytelności w walucie krajowej oraz wierzytelności w walucie obcej, wyrażone za pomocą zwykłej klauzuli walutowej, sporządzenie i wykonanie planu podziału nie powinno wywoływać większych problemów. Zgodnie bowiem z art. 783 § 1 zd. 2 oraz art. 798¹ § 1 k.p.c. komornik sądowy jest zobowiązany przeliczyć kwoty wyrażone w walucie obcej na walutę polską według średniego kursu NBP z dnia sporządzenia planu podziału. Spójny z tymi dwoma przepisami pozostaje zatem wprowadzony ustawą nowelizującą z 2015 r. art. 1024 § 3

¹¹⁸⁰ Uchwała SN z 23.08.1995 r., III CZP 95/95.

¹¹⁸¹ Są to egzekucja z ułamkowej części nieruchomości, egzekucja z użytkowania wieczystego, uproszczona egzekucja z nieruchomości, egzekucja ze statków morskich wpisanych do rejestru okrętowego, egzekucja ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu oraz z miejsc postojowych w garażach wielostanowiskowych i garaży wolnostojących, egzekucja z lokali stanowiących odrębne nieruchomości, egzekucja w celu zniesienia współwłasności nieruchomości w drodze sprzedaży publicznej, egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego. Przepisy o podziale sum uzyskanych w toku egzekucji stosuje się odpowiednio także w przypadku egzekucji przez zarząd przymusowy, zob. A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 421-422.

¹¹⁸² Zob. m.in. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 626; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 430; J. Misztal-Konecka, *Postępowanie...*, s. 521.

k.p.c., zgodnie z którym „świadczenie pieniężne w walucie obcej jest uwzględniane w planie podziału według waluty obcej przeliczonej na walutę polską według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia sporządzenia planu podziału.” W ramach wykonania planu podziału, wierzyciel otrzyma zatem od komornika sądowego walutę polską, dokładnie w tej wysokości, w której została ona wyrażona w planie podziału. Mogą składać się na nią przykładowo kwoty przypadające wierzycielowi z tytułu ujętej w tytule wykonawczym wierzytelności w walucie polskiej (np. zasądzonych kosztów procesu, jeżeli tytuł wykonawczy nie pochodzi z państwa obcego) oraz wyrażona w złotych równowartość kwoty przypadającej wierzycielowi z tytułu ujętej w tytule wykonawczym wierzytelności w walucie obcej, obliczona według średniego kursu NBP.

W świetle jednoznacznej treści art. 783 § 1 zd. 2, art. 798¹ § 2 oraz 1024 § 3 k.p.c. należy przyjąć, że komornik sądowy nie ma w opisanym przypadku możliwości zastosowania innego kursu niż kurs z dnia sporządzenia planu podziału, a w szczególności nie może zastosować kursu z dnia wypłaty wyegzekwowanych środków wierzycielowi. Ma to istotne konsekwencje w tych stanach faktycznych, w których plan podziału jest sporządzany niezależnie od faktu, że w postępowaniu egzekucyjnym występuje wyłącznie jeden wierzyciel. Wówczas, od dnia sporządzenia planu, aż do momentu jego wykonania, ryzyko zmiany kursu walut obciąża wierzyciela, w tym znaczeniu, że tytuł wykonawczy, na podstawie którego prowadzona jest egzekucja, zostanie „zrealizowany” w wysokości wynikającej z przeliczenia waluty po kursie z dnia sporządzenia planu podziału¹¹⁸³. Jest to jedna z konsekwencji przyjęcia zasady, zgodnie z którą plan podziału sum uzyskanych z egzekucji nieruchomości sporządzany jest niezależnie od liczby uczestniczących w postępowaniu egzekucyjnym wierzycieli (art. 1023 § 1 k.p.c.)¹¹⁸⁴. Niewątpliwie jednak, w przypadku, w którym postępowanie egzekucyjne prowadzone jest na rzecz jednego wierzyciela, rozwiązaniem właściwszym byłoby zaspokojenie go według kursu z dnia przekazania mu środków pieniężnych, analogicznie jak ma to miejsce na podstawie art. 852 § 1 k.p.c. Stopień zaspokojenia wierzyciela (będący pochodną zastosowanego kursu wymiany walut) nie powinien być bowiem zależny wyłącznie od tego, czy ze względu na rodzaj składnika majątku podlegającego egzekucji konieczne jest sporządzenie planu podziału. *De lege ferenda* należy zatem postulować, aby w przypadkach, w których na podstawie planu podziału zaspokajany jest wyłącznie jeden wierzyciel,

¹¹⁸³ Potwierdza to dodatkowo brzmienie art. 1028 § 5 k.p.c., zgodnie z którym „plan podziału w zakresie podlegających wypłacie sum, które przypadają poszczególnym uczestnikom podziału, w razie uprawomocnienia się wywiera skutek na dzień jego sporządzenia.”

¹¹⁸⁴ Zob. Z. Woźniak [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, s. 1369-1371.

zastosowanie miał kurs z dnia przekazania mu przez komornika środków pieniężnych, analogicznie jak w sytuacji, w której wierzyciel zaspokajany jest bez sporządzania planu podziału.

Zagadnieniem zdecydowanie bardziej złożonym jest natomiast analiza możliwości przygotowania i wykonania planu podziału sum uzyskanych z egzekucji, w sytuacji, w której w postępowaniu egzekucyjnym dochodzone jest jedno lub więcej roszczeń wyrażonych w walucie obcej, w efektywnej klauzuli walutowej. Brzmienie wprowadzonego przez ustawodawcę przepisu nie jest bowiem jednoznaczne. Na gruncie językowej treści art. 1024 § 3 k.p.c., możliwe jest bowiem przyjęcie stanowiska, zgodnie z którym, w każdym przypadku kwoty ujęte w planie podziału muszą zostać przeliczone na walutę krajową według wskazanego tam kursu a następnie przekazane wierzycielom w tej walucie, analogicznie jak ma to miejsce w przypadku zobowiązań wyrażonych poprzez zwykłe klauzule walutowe. Ewentualnie, jeżeli przyjmiemy, że postępowanie podziałowe miałyby doprowadzić do efektywnego zaspokojenia wierzyciela w walucie obcej, możliwe jest przyjęcie, że komornik powinien nabyć niezbędną walutę obcą w zamian za sumę w złotych, przypadającą wierzycielowi w ramach planu podziału. W literaturze zdecydowanie dominuje jednak pogląd, że, w przypadku roszczeń wyrażonych w efektywnej walucie obcej, art. 1024 § 3 k.p.c. nie znajduje zastosowania, a w planie podziału powinna zostać zamieszczona kwota wyrażona we wskazanej w tytule wykonawczym walucie obcej¹¹⁸⁵. Obecny kształt regulacji prawnej pozwala zatem na wyodrębnienie trzech odmiennych w tym zakresie stanowisk, przy czym przyjęcie jednego z dwóch ostatnich, finalnie prowadziłyby do przekazania wierzycielowi waluty obcej. Różnica pomiędzy nimi przejawia się nie tylko w samej treści planu podziału, ale przede wszystkim w momencie, w którym komornik sądowy powinien dokonać wymiany walut, w celu przekazania ich wierzycielom zgodnie z treścią ich uprawnień.

Analizę omawianej problematyki pod kątem wyboru prawidłowego wariantu interpretacyjnego należy rozpocząć od brzmienia art. 1024 § 3 k.p.c. Treść tego przepisu literalnie nie wskazuje na dopuszczalność jego zawężającej interpretacji, w szczególności, jeżeli zestawimy ją z innymi przepisami części trzeciej k.p.c., poświęconymi tematyce dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych. Należy zwrócić uwagę, że

¹¹⁸⁵ Tak Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 174-175; Z. Woźniak [w:] *Postępowanie...*, s. 1380; Z. Woźniak [w:] *Postępowanie egzekucyjne. Komornicy sądowi. Koszty egzekucyjne*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2019, s. 483; P. Gil [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021, kom. do art. 1024, pkt 4; K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, kom. do art. 1024, nb. 9; A. Barańska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730-1217*, red. J. Jankowski, Legalis 2019, kom. do art. 1024, nb. 20; A. Adamczuk [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 1024, pkt 4.

ustawodawca, dokonując gruntownej zmiany przepisów poświęconych egzekucji roszczeń wyrażonych w walutach obcych¹¹⁸⁶, zdecydował się na przyjęcie szeregu analogicznie skonstruowanych jednostek redakcyjnych, które z jednej strony zawierają normę nakazującą przeliczenie bądź zamianę waluty obcej na walutę krajową (art. 798¹ § 1, art. 866² § 3 oraz art. 889¹ § 1 k.p.c.), a z drugiej strony wprowadzają wyraźne ograniczenie zakresu zastosowania tych norm, w przypadku, w którym dochodzone roszczenie może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej (odpowiednio art. 798¹ § 2, art. 866² § 3 oraz art. 889¹ § 2 k.p.c.). W art. 1024 k.p.c. odnajdujemy wyłącznie pierwszy z elementów tego rodzaju konstrukcji, tj. nakaz dokonania przeliczenia waluty obcej na walutę krajową. Ustawodawca nie zdecydował się natomiast na wprowadzenie analogicznego ograniczenia dotyczącego zobowiązań wyrażonych efektywnie w walucie obcej, przy czym, mając na uwadze fakt, że wspomniana nowelizacja objęła jednocześnie wszystkie wskazane przepisy, trudno przypuszczać, aby stało się to na skutek przeoczenia.

Mimo oparcia w językowym brzmieniu art. 1024 § 3 k.p.c., teza o braku możliwości przekazania wierzycielowi efektywnej waluty obcej w ramach planu podziału, nie byłaby spójna z głównym celem regulacji przyjętych w ramach postępowania egzekucyjnego, po jego nowelizacji na podstawie ustawy z 2015 r. Niewątpliwym celem ustawodawcy było bowiem doprowadzenie do sytuacji, w której wierzyciele posiadający wierzytelności walutowe z klauzulą efektywnej zapłaty uzyskają w ramach egzekucji bezpośrednio walutę obcą. Co więcej, uzależnianie możliwości uzyskania waluty obcej przez wierzyciela, dysponującego tytułem wykonawczym z zastrzeżeniem zapłaty wyłącznie w tej walucie, od przypadkowej okoliczności, jaką jest posiadanie przez dłużnika nieruchomości bądź wszczęcie postępowania egzekucyjnego przez kolejnego wierzyciela, nie byłoby prawidłowe. W tym kontekście należy zatem przyjąć, że brak literalnego ograniczenia treści art. 1024 § 3 k.p.c. do przypadków, w których wierzycielom przysługuje świadczenie w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, nie może być uznany za argument dyskwalifikujący możliwość efektywnego zaspokojenia wierzycieli w walucie obcej w przypadku sporządzenia planu podziału.

Należy zauważyć, że w literaturze szeroko reprezentowany jest pogląd, zgodnie z którym, w celu sporządzenia planu podziału sum uzyskanych z egzekucji, niezbędne jest wyrażenie wszystkich uwzględnianych w nim wierzytelności w tej samej jednostce pieniężnej. Tak długo, jak wierzytelności pozostają wyrażone w różnych walutach, nie będzie możliwe ich

¹¹⁸⁶ Mocą ustawy nowelizującej z 2015 r.

porównanie i ustalenie występujących pomiędzy nimi proporcji¹¹⁸⁷. Utrudniałoby to zastosowanie uregulowanej w art. 1026 § 1 k.p.c. zasady równorzędności bądź weryfikację przez wierzycieli, czy komornik sądowy w sposób prawidłowy obliczył przypadające na nich spłaty¹¹⁸⁸. Zwraca się w tym kontekście uwagę na podobieństwo oraz zbieżność funkcji, jakie występują w omawianym zakresie pomiędzy planem podziału sum uzyskanych z egzekucji a listą wierzytelności i planami podziału sporządzanymi w toku postępowania upadłościowego¹¹⁸⁹. Konieczne jest zatem zbadanie czy sporządzenie planu podziału, na skutek którego miałyby dojść do efektywnego przekazania wierzycielom waluty obcej, jest możliwe do pogodzenia z ogólnymi zasadami rządzącymi sposobem podziału środków pieniężnych, uregulowanymi w art. 1025-1026 k.p.c.

W pierwszej kolejności należy przeanalizować wariant interpretacyjny, zgodnie z którym na podstawie art. 1024 § 3 k.p.c. komornik sądowy sporządzałby plan podziału w całości w walucie krajowej (mimo że część z uwzględnionych w nim wierzytelności może zostać zaspokojona wyłącznie w walucie obcej) oraz nabywałby walutę obcą po jego uprawomocnieniu się. Przyjęcie takiego stanowiska wymagałoby, aby plan ten nie wskazywał konkretnej sumy pieniężnej, która ma być wypłacona wierzycielowi w określonej walucie, lecz kwotę w złotych, która ma stanowić równowartość jego zaspokojenia.

Wówczas każdy z wierzycieli na etapie wykonywania planu podziału, musiałby jeszcze ponieść koszty wymiany walut przez komornika sądowego, z waluty uzyskanej w toku egzekucji na walutę, w której ma nastąpić spłata wierzytelności. Ostateczna kwota przekazywana wierzycielowi w obcej walucie byłaby także w pełni zależna od bieżących kursów wymiany walut. Wykonując prawomocny plan podziału, komornik sądowy przekazywałby wierzycielowi taką ilość waluty obcej, jaką można uzyskać w zamian za przypadającą mu z tytułu podziału kwotę wyrażoną w złotych, bądź poprzez bezpośrednie

¹¹⁸⁷ Tak przede wszystkim I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 100-103; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 259-260; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 236-239, którzy wskazują, że „(...) gdyby nie istniał obowiązek przerachowania wierzytelności w walucie obcej, a o egzekucję z danego składnika majątku dłużnika wnioskowało co najmniej dwóch wierzycieli egzekwujących, komornik nie byłby w stanie określić, czy suma z egzekucji wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli ani proporcji spłat tych wierzycieli”.

¹¹⁸⁸ Zob. M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 259-260; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 236-237; I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 100-101. Szerzej o zasadzie równorzędności zob. A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 438; W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 627. Jako „zasadę proporcjonalności” opisuje ją J. Misztal-Konecka, *Postępowanie...*, s. 524.

¹¹⁸⁹ I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 102-103; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 236-238; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 251. Zob. szeroko o relacjach pomiędzy podziałem sum w toku postępowania egzekucyjnego a postępowaniem upadłościowym I. Kunicki, *Podział sumy uzyskanej z egzekucji*, Sopot 1999, s. 25-27, który zwraca uwagę na fakt, że podział sum uzyskanych z egzekucji ma szczególne znaczenie w przypadku podmiotów, które nie mają zdolności upadłościowej – „jeżeli (...) dłużnik posiada zdolność upadłościową, to ciężar sprawiedliwego zaspokojenia wierzycieli przeniesiony zostaje do postępowania upadłościowego, (...)”.

przekazanie wierzycielowi waluty obcej (jeżeli zgromadzono ją w toku egzekucji), bądź poprzez wymianę przypadających na niego w planie podziału złotych na walutę obcą, zgodnie z art. 798¹ § 2 k.p.c.¹¹⁹⁰

Przesunięcie momentu wymiany walut na etap wykonywania planu podziału, po jego uprawomocnieniu, mogłoby jednak doprowadzić do sytuacji, w której na skutek zmiany kursów walut, wierzytelność, która według planu podziału powinna zostać zaspokojona w całości, zostałaby zaspokojona w części (suma pieniężna w złotych, obliczona według średniego kursu NBP, przeznaczona na zaspokojenie wierzyciela w planie podziału, okaże się zbyt niska na zakup rzeczywiście przysługującej wierzycielowi waluty obcej) albo po jej zaspokojeniu pozostaną dodatkowe środki podlegające podziałowi (suma pieniężna w złotych, obliczona według średniego kursu NBP, przeznaczona na zaspokojenie wierzyciela w planie podziału, okaże się zbyt wysoka na zakup rzeczywiście przysługującej wierzycielowi waluty obcej)¹¹⁹¹.

Przyjęcie poglądu, zgodnie z którym plan podziału powinien zostać sporządzony w walucie polskiej a następnie na jego podstawie miałyby zostać zakupiona waluta obca, w pewnych stanach faktycznych może zatem doprowadzić do zmiany proporcji oraz naruszenia kolejności zaspokojenia poszczególnych kategorii wierzytelności, wprowadzonych przez ustawodawcę w art. 1025-1026 k.p.c. Przykładowo, może doprowadzić do sytuacji, w której kategoria z wyższym pierwszeństwem zostanie zaspokojona w części (jeżeli zawierałaby ona wierzytelność wyrażoną w walucie obcej, a zmiana kursu doprowadziłaby do sytuacji, w której wskazana w planie podziału suma w walucie polskiej nie wystarczyłaby na zakup dostatecznej ilości waluty obcej), a kategoria z niższym pierwszeństwem zostanie zaspokojona w całości (np. ze względu na fakt, że zawiera ona wierzytelności wyrażone wyłącznie w walucie polskiej). Wady te należy uznać za dyskwalifikujące wskazany wariant interpretacyjny.

W drugiej kolejności należy przedstawić stanowisko aktualnie dominujące w literaturze, zgodnie z którym art. 1024 § 3 k.p.c. nie znajduje zastosowania do wierzytelności wyrażonych w walucie obcej z klauzulą efektywnej zapłaty, a w planie podziału powinna zostać zamieszczona kwota wyrażona we wskazanej w tytule wykonawczym walucie obcej. W tym kontekście należy odnieść się do postulowanego przez Z. Woźniaka sposobu przygotowania

¹¹⁹⁰ Zdaje się, że w podobnym kierunku zmierza H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 1024, pkt 8, gdzie wskazano, że „(...), przysługujące wierzycielowi świadczenie zaspokojone zostanie w walucie obcej; w planie podziału świadczenie zostanie uwzględnione także według waluty obcej, lecz przeliczonej na walutę polską według kursu wskazanego w tym przepisie.”

¹¹⁹¹ Zwracali na to uwagę w literaturze I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 100-103; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 256-257.

takiego planu podziału. W szczególności, Z. Woźniak proponuje sporządzenie na wstępie tzw. „hipotetycznego” planu podziału w złotych, a następnie nabycie odpowiedniej ilości waluty obcej za przypadającą na konkretną wierzytelność sumę pieniężną w walucie polskiej. Zakupiona w ten sposób waluta obca miałaby być następnie uwzględniona we właściwym planie podziału, a jeżeli zgodnie z „hipotetycznym planem podziału” wierzytelność w walucie obcej nie znajduje pokrycia w sumie uzyskanej z egzekucji, komornik sądowy zbyłby posiadaną walutę obcą i we właściwym planie podziału umieścił wyłącznie walutę polską¹¹⁹². Należy zauważyć, że w celu sporządzenia planu podziału w walucie obcej, nie jest wystarczające proste przeliczenie uzyskanych w egzekucji kwot w walucie polskiej na walutę obcą według średniego kursu NBP oraz zamieszczenie ich w sporządzonym przez komornika sądowego planie podziału¹¹⁹³. Suma waluty obcej, która powinna być wskazana w planie podziału i może zostać przekazana wierzycielowi, nie zależy bowiem od średniego kursu NBP, ale od tego, jaką ilość waluty obcej można realnie nabyć za środki uzyskane w toku egzekucji.

Powyższe rozwiązanie należy ocenić jako zasadniczo trafne, przy czym jego akceptacja wymaga przedstawienia bardziej szczegółowej analizy przedmiotowej problematyki. Już w tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że nie można zgodzić się z przedstawionymi na wstępie poglądami, że jedynym rozwiązaniem, umożliwiającym w praktyce sporządzenie i wykonanie planu podziału, zgodnie z przepisami regulującymi kolejność zaspokajania wierzycieli, w sytuacji, w której dochodzi pomiędzy nimi do konkurencji a środki zgromadzone w toku egzekucji są niewystarczające do ich pełnego zaspokojenia, jest sporządzenie planu podziału oraz spłata wierzytelności wyłącznie w walucie krajowej¹¹⁹⁴. Metoda zaproponowana przez Z. Woźniaka pozwala bowiem na sporządzenie planu podziału oraz zachowanie proporcji pomiędzy wierzycielami zaspokajanymi stosunkowo do wartości ich wierzytelności¹¹⁹⁵.

Aby opisany powyżej, dominujący w literaturze, pogląd mógł zostać zaakceptowany, konieczne jest jednak zwrócenie uwagi i rozstrzygnięcie pewnych zastrzeżeń, które mogą pojawić się przy jego praktycznym stosowaniu. Po pierwsze, przewiduje on dokonanie wymiany walut na podstawie „hipotetycznego” planu podziału, tj. jeszcze przed sporządzeniem i uprawomocnieniem się właściwego planu podziału, o którym mowa w art. 1024 k.p.c.

¹¹⁹² Tak przykładowo Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 174-175.

¹¹⁹³ Takie rozwiązanie proponuje A. Barańska [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 1024, nb. 20.

¹¹⁹⁴ I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 100-103; M. Neumann, *Egzekucja...*, s. 256-257, 259-260; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 236-237.

¹¹⁹⁵ Sporządzenie tzw. „hipotetycznego” planu podziału, wymiana walut oraz sporządzenie właściwego planu podziału musiałyby odbyć się jednak tego samego dnia – w innym przypadku środki pieniężne ujęte w planie podziału nie byłyby rozdzielone proporcjonalnie ze względu na różnicę kursów pomiędzy „hipotetycznym” a właściwym planem podziału.

Oznacza to, że w przypadku, w którym komornik sądowy błędnie określi stopień zaspokojenia wierzytelności w planie podziału, konieczne może okazać się dokonanie powtórnej wymiany walut (a co za tym idzie, powtórne poniesienie kosztów tej wymiany), w celu dostosowania posiadanych przez komornika sądowego kwot poszczególnych walut do prawidłowej treści planu podziału. Okoliczność taka niewątpliwie miałaby negatywny wpływ na efektywność postępowania egzekucyjnego. Nie jest to jednak wada dyskwalifikująca tę metodę sporządzania planu podziału. Po drugie, w praktyce dokonanie wymiany walut na etapie poprzedzającym sporządzenie planu podziału może uniemożliwić jego zmianę przez sąd w przypadku zaskarżenia planu w trybie art. 1028 § 2 i 3 k.p.c. O ile bowiem komornik sądowy jest w stanie ustalić prawidłowe proporcje pomiędzy różnymi walutami, posługując się ich rzeczywistymi kursami z dnia sporządzenia planu podziału i w tym samym dniu dokonując ich wymiany oraz uwzględniając je w planie podziału, to sąd dokonując następczej zmiany planu podziału nie jest w stanie dokonać takiej operacji. Nawet jeżeli wprowadzi on do planu podziału zmiany, modyfikując stopień zaspokojenia wierzycieli, którym przysługują wierzytelności w walucie polskiej bądź w walucie obcej, to nie jest on w stanie ustalić, jaką ilość waluty obcej bądź polskiej komornik sądowy będzie w stanie realnie zakupić wykonując plan podziału. Będzie to bowiem uzależnione od obowiązującego wówczas kursu walutowego.

Z przeprowadzonej analizy wynika zatem, że warunkiem zachowania ustalonej w planie podziału proporcji pomiędzy poszczególnymi walutami na etapie jego wykonywania jest dokonanie ich nabycia lub zbycia dokładnie według tego samego kursu, który był zastosowany przy sporządzaniu planu podziału i ustalaniu proporcji. W każdym innym przypadku sposób alokacji środków pomiędzy poszczególne roszczenia zostanie zaburzony przez zmianę kursów walutowych. Należy zatem postawić pytanie, czy jest możliwe jednoczesne zapewnienie wierzycielom posiadającym wierzytelności wyrażone w efektywnej walucie obcej możliwości realnego uzyskania tej waluty i zagwarantowanie uczestnikom postępowania egzekucyjnego możliwości sądowej kontroli planu podziału oraz korekty ewentualnych nieprawidłowości. Jak już bowiem wskazywano, przeszkodę stanowią w tym przypadku przepisy o sądowej kontroli planu podziału (art. 1028 § 2 k.p.c.), które nie przewidują możliwości jego uchylecia oraz zobowiązania komornika sądowego do ponownego sporządzenia planu, a wyłącznie jego zmianę. Akceptacja takiego wąskiego spojrzenia prowadziłaby jednak do wniosku, że sporządzenie planu podziału w sposób umożliwiający wierzycielom, którzy posiadają wierzytelności w walucie obcej z klauzulą efektywnej zapłaty, uzyskanie tej waluty, nie jest w pewnych przypadkach możliwe. Każdy błąd w planie podziału, skutkujący koniecznością

wymiany walut, w przypadku niedoboru środków pieniężnych na pełne zaspokojenie roszczeń, uniemożliwiłaby bowiem zastosowanie art. 1028 § 2 k.p.c.

W tym miejscu należy jednak zauważyć, że w doktrynie znana jest koncepcja uchylenia planu podziału sum uzyskanych z egzekucji przez sąd, mimo że rozwiązanie takie nie zostało przewidziane wprost w obowiązujących przepisach. Za dopuszczalnością uchylenia planu podziału sum uzyskanych z egzekucji jednoznacznie opowiedzieli się E. Wengerek¹¹⁹⁶, I. Kunicki¹¹⁹⁷ oraz A. Marciniak¹¹⁹⁸. Jak wskazują A. Marciniak i I. Kunicki, dotyczy to sytuacji, w której plan podziału zawiera wady, których nie da się usunąć w inny sposób¹¹⁹⁹. Z tego rodzaju sytuacją będziemy mieli do czynienia, jeżeli korekta błędnego planu podziału będzie wiązała się z koniecznością wymiany walut.

Pomocniczo, w celu dokonania ewentualnej korekty planu podziału, który zawiera błędne wyliczenia kwot wyrażonych bezpośrednio w obcej walucie, należy odwołać się do art. 759 § 2 k.p.c., zgodnie z którym „sąd wydaje z urzędu komornikowi zarządzenia zmierzające do zapewnienia należytego wykonania egzekucji oraz usuwa spostrzeżone uchybienia. Ocena prawna wyrażona przez sąd w ramach wydanych zarządzeń jest wiążąca dla komornika.” W przypadku, w którym komornik sądowy sporządzi plan podziału sum uzyskanych z egzekucji, przewidujący przekazanie wierzycielom waluty obcej i zawierający nieprawidłowości, których usunięcie wymaga dokonania wymiany walut, sąd może uchylić plan podziału i zobowiązać komornika sądowego do złożenia poprawionego planu podziału, wskazując mu dostrzeżone błędy. Dopiero przyjęcie takiej metody postępowania umożliwia sporządzenie i sądową kontrolę planu podziału przewidującego przekazanie wierzycielom waluty obcej, także w tych przypadkach, w których suma środków uzyskanych z egzekucji nie pozwala na zaspokojenie roszczeń wierzycieli w całości. Efektywne zaspokojenie kilku wierzycieli posiadających wierzytelności w różnych walutach jest bowiem niemożliwe w sytuacji, w której następuje odstęp czasowy pomiędzy sporządzeniem planu podziału (ustaleniem kolejności oraz proporcji zaspokojenia) a momentem wymiany waluty (także na skutek zmiany planu przez sąd, w związku ze złożonymi zarzutami). Z tego względu, w celu realizacji zasady, zgodnie z którą wierzytelności zawierające klauzulę efektywnej zapłaty w walucie obcej powinny zostać zaspokojone bezpośrednio w tej walucie, wszelkie ewentualne błędy przy sporządzaniu planu podziału, skutkujące koniecznością wymiany walut, muszą być korygowane przez jego

¹¹⁹⁶ E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1972, s. 603.

¹¹⁹⁷ I. Kunicki, *Podział...*, s. 281.

¹¹⁹⁸ A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 444.

¹¹⁹⁹ I. Kunicki, *Podział...*, s. 281; A. Marciniak, *Sądowe...*, s. 444.

uchylenie i sporządzenie nowego planu, a nie poprzez jego zmianę przez sąd w trybie art. 1028 § 2 k.p.c.

Należy przy tym zauważyć, że twierdzenia wykazujące podobieństwo planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji z planem podziału funduszy masy upadłości są uzasadnione wyłącznie częściowo. Przypadek, w którym pomiędzy wierzycielami dochodzi do konkurencji a środki zgromadzone w toku egzekucji są niewystarczające do ich pełnego zaspokojenia (co jest cechą charakterystyczną postępowania upadłościowego), jest bowiem tylko jednym z przypadków, w których sporządzany jest plan podziału sum uzyskanych w egzekucji (art. 1023 § 2 k.p.c.). Niedobór środków pieniężnych na zaspokojenie wierzycieli nie jest bowiem warunkiem prowadzenia postępowania egzekucyjnego, w szczególności może wystąpić sytuacja, w której suma środków uzyskanych w toku egzekucji znacznie przewyższa wysokość egzekwowanych wierzytelności. Dodatkowo, plan podziału sum uzyskanych z egzekucji jest sporządzany także w przypadkach, w których dłużnik ma tylko jednego wierzyciela, co wyłącza konieczność rozstrzygnięcia ewentualnej konkurencji. Z tego względu, opieranie wykładni art. 1024 § 3 k.p.c. na jego podobieństwie do planu podziału sporządzanego w toku postępowania upadłościowego, nie jest zabiegiem prawidłowym.

Ostatnim zagadnieniem związanym z praktycznymi aspektami sporządzania planu podziału sum uzyskanych z egzekucji jest kwestia wskazania w planie podziału środków pieniężnych złożonych na rachunku depozytowym Ministra Finansów. Zgodnie z art. 1024 § 1 pkt 4 k.p.c., w planie podziału wskazuje się m.in. „sumy, które pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, ze wskazaniem przyczyn uzasadniających wstrzymanie ich wypłaty”. Taką przyczyną uzasadniającą wstrzymanie wypłaty środków może być m.in. fakt, że wierzyciel wierzytelności hipotecznej, biorącej udział w planie podziału, nie dysponuje jeszcze tytułem wykonawczym (art. 1036 § 2 k.p.c.).

Jak już wskazywano, wpłata środków na rachunek depozytowy Ministra Finansów może wiązać się z obligatoryjnym przewalutowaniem. Wynika z tego, że w sytuacji, w której dojdzie do zastosowania art. 1024 § 1 pkt 4 k.p.c., komornik sądowy powinien wskazać w planie podziału sumę pieniężną w walucie, w której prowadzony jest konkretny depozyt. Jeżeli komornik prowadzi egzekucję w celu efektywnego przekazania wierzycielowi waluty obcej, w przypadku walut takich jak dolar amerykański, euro, frank szwajcarski i funt brytyjski, suma ta może być wyrażona bezpośrednio w walucie obcej. W przypadku innych walut, depozyt będzie prowadzony w złotych lub dolarach amerykańskich, a dopiero w momencie, w którym zrealizują się podstawy do wypłaty zgromadzonych na depozycie sum pieniężnych wierzycielowi (np. wierzyciel hipoteczny przedłoży wymagany tytuł wykonawczy), możliwe

będzie dokonanie wymiany waluty zgromadzonej w depozycie na walutę obcą wskazaną w tytule wykonawczym. Suma możliwej do uzyskania waluty obcej będzie w tym przypadku zależna od obowiązujących wówczas kursów walut. Jeżeli natomiast przepisy dotyczące postępowania egzekucyjnego przewidują zaspokojenie wierzyciela w walucie polskiej, to komornik powinien złożyć na rachunku depozytowym tę walutę.

Sporządzenie planu podziału zgodnie z przedstawionymi powyżej zasadami powinno zmierzać do realizacji podstawowej funkcji postępowania podziałowego, tj. sprawiedliwego podziału zgromadzonych środków, zarówno w przypadkach, w których mamy do czynienia z konkurencją wielu wierzycieli do ograniczonej sumy środków pieniężnych, jak i gdy, mimo braku konkurencji wierzycieli, sporządzenie planu podziału jest wymagane przez ustawę¹²⁰⁰.

8. Wykonanie tytułu zabezpieczenia w drodze egzekucji

Zgodnie z art. 743 § 1 k.p.c. „jeżeli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji, do wykonania tego postanowienia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu egzekucyjnym, (...)”. Przepisy regulujące wykonywanie tytułów zabezpieczenia przewidują jednocześnie odstępstwa od ogólnych przepisów postępowania egzekucyjnego¹²⁰¹, które mogą być istotne z punktu widzenia roszczeń wyrażonych w walucie obcej. Zasadne jest zatem przedstawienie podstawowych różnic jakie występują pomiędzy opisanym w niniejszym rozdziale postępowaniem egzekucyjnym, a realizacją tytułu zabezpieczenia w drodze odpowiedniego stosowania przepisów o tym postępowaniu.

Zasadą jest, że postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, które podlega wykonaniu w drodze egzekucji, jest zaopatrywane przez sąd w klauzulę wykonalności z urzędu (art. 743 § 1 k.p.c.). Umożliwia to odpowiednie zastosowanie art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c., przy czym, analogicznie jak wskazywano przy omawianiu postępowania klauzulowego, nałożenie na komornika sądowego wskazanego w tym przepisie obowiązku przeliczenia walut, powinno być uzależnione od treści postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia. Okoliczność czy zobowiązanie walutowe może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej, może mieć bowiem istotne znaczenie, szczególnie w tych przypadkach, w których w toku wykonywania

¹²⁰⁰ Por. I. Kunicki, *Podział...*, s. 25, „istota postępowania podziałowego przejawia się w sprawiedliwym podziale pomiędzy wierzycieli sumy uzyskanej z egzekucji, w sytuacji, gdy suma ta nie wystarcza dla każdego z nich”.

¹²⁰¹ Zob. szeroko M. Walasik [w:] *System...*, s. 625-657.

postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia dochodzi do sporządzenia planu podziału (np. art. 1030 k.p.c.)¹²⁰².

Należy jednak zauważyć, że nie tylko postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia zaopatrzone w klauzulę wykonalności może stanowić podlegający wykonaniu w drodze egzekucji tytuł zabezpieczenia, ale ustawa przewiduje także przypadki, w których wykonalnym tytułem zabezpieczenia są orzeczenia sądowe, którym klauzula wykonalności nie jest nadawana. Są to nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym (art. 492 § 1 k.p.c.)¹²⁰³ oraz wyrok sądu pierwszej instancji zasądający świadczenie w pieniądzu lub rzeczach zamiennych, wydany w postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 458¹³ k.p.c.)¹²⁰⁴. W przypadku tego rodzaju tytułów nie może znaleźć zastosowania art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. a zatem w drodze analogii należy zastosować do nich art. 798¹ § 1-2 k.p.c. Oznacza to, że komornik sądowy może być zobligowany do przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, w oparciu o treść nakazu zapłaty bądź wyroku wydanego w postępowaniu w sprawach gospodarczych. Kwestia stosowania art. 798¹ § 1-2 k.p.c. nie powinna jednocześnie wzbudzać wątpliwości praktycznych, ponieważ w obu tych przypadkach, jeżeli zobowiązanie do zapłaty w walucie obcej ma charakter efektywny, zastosowanie powinien znaleźć art. 319¹ k.p.c., zobowiązujący sąd do zamieszczenia w treści orzeczenia odpowiedniego zastrzeżenia¹²⁰⁵.

Sposobami zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, które są wykonywane w drodze egzekucji i które mogą mieć istotne znaczenie z punktu widzenia roszczeń walutowych, są przede wszystkim te wskazane w art. 747 pkt 1 k.p.c., tj. „zajęcie ruchomości, wynagrodzenia za pracę, wierzytelności z rachunku bankowego albo innej wierzytelności lub innego prawa majątkowego”. Przepisy dotyczące wykonywania tytułu zabezpieczenia wprowadzają jednocześnie pewne modyfikacje względem relewantnych przepisów postępowania egzekucyjnego. Dotyczy to np. art. 752 § 1 zd. 2 k.p.c., zgodnie z którym „zajęte pieniądze składa się na rachunek depozytowy Ministra Finansów, a zajęte papiery wartościowe sąd składa w banku”. W przypadku zabezpieczenia, które ma charakter konserwacyjny, nie dochodzi zatem do przekazania znajdujących się w posiadaniu dłużnika znaków pieniężnych

¹²⁰² Zob. o sporządzaniu planu podziału w kontekście zbiegu egzekucji i zabezpieczenia, A. Marciniak, *Zbieg egzekucji i zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2003, nr 9-10, s. 12-17.

¹²⁰³ Zob. w najnowszej literaturze Z. Woźniak, *Tytuł zabezpieczenia oparty na nakazie zapłaty w postępowaniu nakazowym* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022, s. 797-814.

¹²⁰⁴ Zob. M. Muliński [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...*, s. 161-162.

¹²⁰⁵ W kontekście nakazu zapłaty na konieczność stosowania art. 319¹ k.p.c. zwraca uwagę Z. Woźniak, *Tytuł...*, s. 798-799.

uprawnionemu, lecz do ich złożenia na rachunek depozytowy Ministra Finansów¹²⁰⁶. Jak już jednak wskazywano, wpłata środków pieniężnych na rachunek depozytowy Ministra Finansów, w zależności od rodzaju waluty, może wiązać się z ich przymusową wymianą na złotówki bądź dolary amerykańskie. W zależności od wahań kursów wymiany walut, zastosowanie art. 752 § 1 zd. 2 k.p.c. może zatem doprowadzić do poniesienia przez obowiązane szkody, wynikającej z konieczności pokrycia kosztów wymiany walut. Szkada taka, w przypadkach wskazanych w art. 746 k.p.c., powinna zostać naprawiona zgodnie z ogólnymi regułami wskazanymi w tym przepisie.

Problem związany z koniecznością poniesienia przez obowiązane kosztów przewalutowania w przypadku złożenia środków pieniężnych na rachunku depozytowym Ministra Finansów może być aktualny we wszystkich przypadkach wykonywania tytułu zabezpieczenia, w których dochodzi do ściągnięcia przez komornika sądowego środków pieniężnych w walucie obcej oraz złożenia ich na takim rachunku. Dotyczy to także przypadku, w którym, w toku wykonywania tytułu zabezpieczenia, komornik sądowy zajmie rachunek bankowy, a bank zrealizuje zajęcie poprzez przekazanie środków pieniężnych komornikowi, celem ich złożenia na rachunku depozytowym. O ile praktyka taka jest obecnie krytykowana w literaturze¹²⁰⁷, to ma ona zostać wprowadzona na stałe do polskiego porządku prawnego mocą ustawy nowelizującej z 9.03.2023 r.¹²⁰⁸, zgodnie z którą, art. 752² § 3 k.p.c. ma uzyskać brzmienie „sumę uzyskaną z zajętego rachunku bankowego umieszcza się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, chyba że zabezpieczenie polega na zobowiązaniu obowiązane do zapłaty uprawnionemu określonej sumy pieniężnej”. W przypadku zabezpieczenia konserwacyjnego, które ma zapewnić możliwość wykonania w przyszłości potencjalnego, prawomocnego orzeczenia, komornik sądowy nie powinien dokonywać wymiany waluty krajowej na walutę obcą, na podstawie art. 798¹ § 2 k.p.c. Czynność taka skutkowałaby bowiem powstaniem dodatkowych kosztów, które, ze względu na niepewność co do zasadności powództwa, nie powinny być na tym etapie ponoszone. Brak jest jednak przeszkód, aby waluta obca została zgromadzona przez komornika bezpośrednio, na podstawie art. 866² § 4 oraz art. 889¹ § 2 k.p.c.

Odmiennie będzie natomiast kształtowała się sytuacja, w której zabezpieczenie roszczeń pieniężnych ma charakter antycypacyjny, tj. przykładowo zmierza do przekazywania

¹²⁰⁶ Zob. M. Walasik [w:] *System...*, s. 643; M. Muliński [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne...*, s. 132.

¹²⁰⁷ Zob. szeroko M. Walasik [w:] *System...*, s. 360-361 i wskazana tam literatura oraz orzecznictwo.

¹²⁰⁸ Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 556).

uprawnionemu określonych sum pieniężnych z tytułu bieżących alimentów na podstawie tytułu zabezpieczenia¹²⁰⁹. Wówczas czynności komornika sądowego będą zasadniczo identyczne, jak w przypadku postępowania egzekucyjnego prowadzonego na zasadach ogólnych. W szczególności, w zależności od treści tytułu zabezpieczenia, zastosowanie mogą znaleźć normy nakazujące komornikowi sądowemu wymianę waluty obcej na walutę polską bądź nabycie waluty obcej w banku, w celu przekazania jej uprawnionemu.

9. Wpływ obowiązujących rozwiązań na interes wierzyciela

W odniesieniu do stanu prawnego po uchyleniu z art. 358 k.c. zasady walutowości, a przed wejściem w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., w literaturze przedstawiano poglądy, zgodnie z którymi brak możliwości zaspokojenia wierzyciela wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w efektywnej klauzuli walutowej, poprzez przekazanie mu tej waluty w toku postępowania egzekucyjnego, prowadzi do naruszenia jego interesu¹²¹⁰. Konsekwencją tego stanowiska jest uznawanie, że obecne brzmienie regulacji, zgodnie z którym, wierzytelność wyrażona w efektywnej klauzuli walutowej może, na zasadzie wyjątku, prowadzić do przekazania wierzycielowi przez komornika sądowego waluty obcej, jest rozwiązaniem trafnym, zapewniającym spójność prawa procesowego oraz materialnego¹²¹¹. Pogląd, zgodnie z którym umożliwienie wierzycielowi uzyskania waluty obcej w przypadku tych zobowiązań, które mogą być uregulowane wyłącznie w walucie obcej, przesądza o spójności pomiędzy prawem procesowym oraz materialnym nie jest jednak powszechnie aprobowany. Niektórzy autorzy, idąc o krok dalej, wskazują, że naruszeniem interesów wierzyciela jest już przekazanie mu waluty polskiej w tych przypadkach, w których wierzytelność została wyrażona w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej oraz że postępowanie egzekucyjne powinno co do zasady zmierzać do przekazania wierzycielowi tej waluty, w której zostało wyrażone zobowiązanie¹²¹².

¹²⁰⁹ Zob. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 539; J. Lapierre, J. Jodłowski, Z. Resich, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 602.

¹²¹⁰ Tak m.in. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 160-162; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1076-1077. Na brak synchronizacji pomiędzy regulacją materialnoprawną a procesową uwagę zwracają J. Jankowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, nb. 1; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks...*, kom. do art. 798¹, pkt 1. Takie było także ostateczne stanowisko przedstawione w projekcie uzasadnienia ustawy, w którym wskazano, że „zachodzi (...) potrzeba wprowadzenia w postępowaniu egzekucyjnym dodatkowego rozwiązania pozwalającego na prowadzenie egzekucji w celu zaspokojenia świadczenia, które może być spełnione wyłącznie w walucie obcej” (uzasadnienie projektu ustawy nowelizującej z 2015 r., s. 28-29).

¹²¹¹ Zob. Z. Woźniak, *Egzekucja...*, s. 160-162; A. Klich [w:] w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021, s. 670.

¹²¹² Tak np. M. Uliasz [w:] *Kodeks...*, kom. do 852, pkt 2, który na gruncie stanu prawnego sprzed 2015 r. wskazywał, że „należałoby postuluować wprowadzenie odwrotnej zasady w przepisach o egzekucji sądowej. Polegałaby ona na tym, że jeżeli tytuł wykonawczy stwierdza obowiązek świadczenia pieniężnego wyrażonego w

Po wejściu w życie ustawy nowelizującej z 2015 r., krytycznie względem przyjętych w niej rozwiązań, w zakresie w jakim prowadzą one do zaspokojenia wierzyciela wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej poprzez przekazanie mu sumy pieniężnej w walucie polskiej, wypowiedział się przede wszystkim B. Lackoroński¹²¹³. Wskazuje on, że „(...) regulacja procesowa dotycząca egzekucji zobowiązań pieniężnych wyrażonych w walutach obcych w zwykłych klauzulach walutowych nadal wymaga jeszcze (...) zmian ukierunkowanych na zapewnienie jej spójności z regulacją materialnoprawną zawartą w art. 358 k.c.”¹²¹⁴ Podstawą tego stwierdzenia jest to, że „w przypadku (...), gdy zobowiązanie pieniężne jest wyrażone w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, wierzyciel nie ma gwarancji, że uzyska świadczenie pieniężne w walucie zobowiązania, nawet jeśli dłużnik nie zamierza korzystać z upoważnienia przemienne. Z kolei dłużnikowi odebrano możliwość decydowania w zakresie korzystania z upoważnienia przemienne uregulowanego w art. 358 k.c.”¹²¹⁵

Przechodząc do analizy przedstawionego powyżej stanowiska, w pierwszej kolejności należy zauważyć, że dłużnik na żadnym etapie dochodzenia roszczeń nie zostaje pozbawiony upoważnienia przemienne, o którym mowa w art. 358 k.c. Jak już wskazywano, uprawnienie to pozwala dłużnikowi na spełnienie świadczenia wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej, ze skutkiem zwolnienia go ze zobowiązania. Uprawnienie to nie pozwala mu dokonanie zmiany waluty zobowiązania mocą jednostronnego oświadczenia, a w celu zwolnienia się ze zobowiązania niezbędne jest rzeczywiste spełnienie świadczenia. Dłużnik na żadnym etapie postępowania egzekucyjnego nie jest natomiast pozbawiony możliwości spełnienia świadczenia, zarówno w walucie obcej (zgodnie z treścią zobowiązania), jak i w walucie polskiej (na podstawie art. 358 § 1 k.c.). Z tego względu nie jest konieczne wprowadzanie regulacji, zgodnie z którą „w przypadku zwykłej klauzuli walutowej na komornika powinien być (...) nałożony dodatkowy obowiązek do wyznaczenia dłużnikowi tygodniowego terminu na złożenie oświadczenia w przedmiocie korzystania z upoważnienia przemienne do spełnienia świadczenia w walucie polskiej pod rygorem jego utraty”¹²¹⁶. Rozwiązanie takie nie byłoby spójne z prawem materialnym, na gruncie którego upoważnienie

walucie obcej, to w wyniku egzekucji wierzyciel powinien otrzymać sumę nominalną (wypłaconą w tej właśnie walucie), nawet wówczas, gdy komornik w ramach sprzedaży egzekucyjnej uzyskał sumę pieniężną w walucie polskiej.”; B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 651-655.

¹²¹³ B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 649-655.

¹²¹⁴ B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 655.

¹²¹⁵ B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 654.

¹²¹⁶ B. Lackoroński, *Zobowiązania...*, s. 652.

przemienne nie jest realizowane przez oświadczenie, ale poprzez rzeczywiste wykonanie zobowiązania.

Drugą wymagającą komentarza kwestią jest relacja pomiędzy interesem wierzyciela wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej a jego przymusowym zaspokojeniem w walucie krajowej. Jak już wskazywano przy analizie art. 358 k.c., ustawodawca wprowadzając do przepisów prawa materialnego rozwiązanie, zgodnie z którym, w przypadku braku odpowiedniego zastrzeżenia, zobowiązanie wyrażone w walucie obcej, może zostać uregulowane przez dłużnika w walucie krajowej, w sposób precyzyjny rozgranicza sytuację, w której interes wierzyciela zostaje zaspokojony nie tylko poprzez bezpośrednie uzyskanie waluty obcej, ale już poprzez uzyskanie jej ekonomicznego ekwiwalentu w walucie krajowej oraz sytuację, w której zaspokojenie interesu wierzyciela wymaga uzyskania sumy wyrażonej w zagranicznych jednostkach pieniężnych. Jeżeli na gruncie prawa materialnego ustawodawca uznaje, że interes wierzyciela wierzytelności w walucie obcej, wyrażonej w zwykłej klauzuli walutowej, zostanie zaspokojony poprzez przekazanie mu jej ekonomicznego ekwiwalentu w walucie krajowej, to brak jest podstaw do uznania, że przekazanie mu takiej waluty w toku postępowania egzekucyjnego miałoby być sprzeczne z jego interesem. Nie można także mówić w tym przypadku o naruszeniu praw dłużnika, który, jak już wyżej wskazano, zachowuje prawo do spełnienia świadczenia zarówno w walucie obcej, jak i w walucie krajowej przez cały okres prowadzenia względem niego egzekucji. Mimo istniejącej pomiędzy prawem materialnym a prawem procesowym różnicy konstrukcyjnej, polegającej na wskazaniu świadczenia podlegającego wydaniu wierzycielowi bezpośrednio przez ustawę, z punktu widzenia ochrony interesu wierzyciela prawo materialne oraz procesowe pozostają zatem spójne. Zarówno w przepisach k.c. jak i k.p.c., ustawodawca kieruje się założeniem, że zapłata zobowiązania wyrażonego w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, poprzez przekazanie wierzycielowi jej ekonomicznego ekwiwalentu w walucie krajowej, prowadzi do zaspokojenia jego interesu¹²¹⁷. Wprowadzenie tego typu rozwiązań niewątpliwie świadczy o uprzywilejowaniu waluty krajowej względem walut obcych na gruncie polskiego prawa cywilnego materialnego oraz procesowego. Należy przy tym pamiętać, że przekazanie wierzycielowi przez komornika sądowego waluty polskiej, nie stanowi sposobu wykonania upoważnienia przemiennego przysługującego dłużnikowi, ale formę wykonania tytułu wykonawczego opiewającego na roszczenie w walucie obcej. Z tego względu, kurs po którym

¹²¹⁷ „(...) świadczenie w walucie polskiej, mimo że zobowiązanie było wyrażone w walucie obcej, nie może być traktowane jako świadczenie *aliud*, ponieważ przymusowa egzekucja musi z konieczności móc prowadzić do zaspokojenia wierzyciela”, F. Zoll [w:] *System...*, s. 1076.

komornik sądowy przelicza walutę obcą na walutę krajową, nie jest tożsamy z kursem, według którego dłużnik mógłby wykonać przysługujące mu upoważnienie przemienne.

Mimo występujących różnic konstrukcyjnych uzasadnione jest przyjęcie, że obowiązujące obecnie normy regulujące problematykę zaspokojenia w toku postępowania egzekucyjnego wierzyciela wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, pozostają zasadniczo spójne z regulacją materialnoprawną wprowadzoną w art. 358 § 1 k.c., w szczególności nie prowadzą do naruszenia interesu wierzyciela, jeżeli zobowiązanie walutowe zawiera w swojej treści upoważnienie przemienne do zwolnienia się przez dłużnika poprzez zapłatę w walucie krajowej. W tych przypadkach, w których zgodnie z treścią tytułu wykonawczego zaspokojenie interesu wierzyciela wymaga przekazania mu przez komornika sądowego bezpośrednio waluty obcej, obowiązujące normy postępowania egzekucyjnego stanowią wystarczającą podstawę do tego, aby waluta taka mogła zostać przez tego wierzyciela uzyskana.

10. Podsumowanie

Poniżej zaprezentowano najważniejsze z przyjętych oraz sformułowanych w niniejszym rozdziale tez:

- 1) Stosując art. 798¹ § 1-2 k.p.c. w stosunku do tytułów wykonawczych pochodzących z innych państw członkowskich UE, objętych systemem automatycznej wykonalności, komornik sądowy powinien kierować się treścią zagranicznego tytułu wykonawczego, w szczególności badać, czy zawiera on wyraźne zastrzeżenie zapłaty w efektywnej walucie obcej¹²¹⁸.
- 2) W przypadku, gdy egzekwowane roszczenie jest wyrażone w walucie obcej, która nie jest walutą notowaną przez NBP, komornik sądowy powinien dokonać tzw. podwójnego przeliczenia walut, w oparciu o obiektywne dane pozwalające ustalić wzajemny stosunek waluty obcej nienotowanej przez NBP oraz waluty pośredniczącej w przeliczeniu, będącej walutą notowaną przez NBP. Źródłem takich danych mogą być np. kursy walut publikowane i stosowane przez jednostki budżetowe ONZ¹²¹⁹.
- 3) Składając wniosek o wszczęcie egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego opiewającego na roszczenie wyrażone w walucie obcej, niezależnie od faktu, czy tytuł

¹²¹⁸ Zob. pkt 3.

¹²¹⁹ Zob. pkt 4.

ten zawiera zastrzeżenie zapłaty efektywnej w tej walucie, jako świadczenie będące przedmiotem egzekucji, wnioskodawca powinien wskazać świadczenie wyrażone w walucie obcej, a nie jego równowartość wyrażoną w walucie krajowej. W przypadku wniosku o wszczęcie egzekucji roszczenia walutowego wyrażonego w zwykłej klauzuli walutowej art. 798 k.p.c. nie znajduje zastosowania¹²²⁰.

- 4) Czynność wyboru banku, o której mowa w art. 798¹ § 2 k.p.c., jest czynnością procesową. Jej dokonanie podlega ocenie z punktu widzenia klauzul generalnych nadużycia prawa procesowego lub dokonania czynności procesowej sprzecznie z dobrymi obyczajami. W przypadku zmiany okoliczności, w toku postępowania może dojść do zmiany wybranego banku¹²²¹.
- 5) Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawa o kosztach komorniczych nie regulują zagadnień związanych z obliczaniem wysokości opłat, wynikających z prowadzonej egzekucji, gdy dochodzone roszczenie wyrażone jest w walucie obcej. W tych przypadkach, w których komornik sądowy ustala wysokość opłaty postanowieniem, zasadne jest obliczenie wysokości opłaty w walucie krajowej na podstawie kursu NBP z dnia wydania postanowienia. W przypadku opłaty stosunkowej, obliczanej od wyegzekwowanego roszczenia, w pewnych stanach faktycznych konieczne może okazać się obliczenie wysokości opłaty bezpośrednio w walucie obcej. Uzasadnione jest także wprowadzenie zmian legislacyjnych dotyczących ustalania wysokości opłaty stosunkowej w ramach planu podziału. W zakresie kosztów zastępstwa procesowego w toku postępowania egzekucyjnego, jako podstawę dla obliczenia wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika, należy przyjąć wartość egzekwowanego roszczenia według kursu z dnia złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji¹²²².
- 6) Normy regulujące prowadzenie rachunków bankowych kancelarii komornika sądowego nie stoją na przeszkodzie, aby komornik, w celu obsługi postępowania egzekucyjnego, dysponował rachunkiem bankowym prowadzonym w walucie obcej, na który wpływają środki gromadzone w toku egzekucji¹²²³.
- 7) W pewnych sytuacjach komornik sądowy jest zobowiązany do wpłacenia uzyskanych w toku egzekucji środków pieniężnych na rachunek depozytowy Ministra Finansów.

¹²²⁰ Zob. pkt 5.1.

¹²²¹ Zob. pkt. 5.2.2.-5.2.4.

¹²²² Zob. pkt 5.3.

¹²²³ Zob. pkt 5.4.1.

- Wpłata taka może wiązać się z przymusowym przewalutowaniem tych środków, co zmniejsza efektywność prowadzonego postępowania i zwiększa jego koszty¹²²⁴.
- 8) Kodeks postępowania cywilnego przewiduje odrębne przepisy poświęcone egzekucji roszczeń wyrażonych w walutach obcych. Są to przede wszystkim art. 866² § 3 i 4 oraz art. 889¹ § 1 i 2 k.p.c. Ich zastosowanie prowadzi do uzyskania przez komornika sądowego waluty krajowej, w tych sytuacjach, w których tytuł wykonawczy nie zawiera zastrzeżenia zapłaty w efektywnej walucie obcej oraz umożliwia uzyskanie przez komornika sądowego bezpośrednio waluty obcej, w tych przypadkach, w których tytuł wykonawczy zawiera takie zastrzeżenie. Ograniczenie możliwości pozyskania przez komornika sądowego waluty obcej, wskazanej w tytule wykonawczym, do przypadków, w których zawiera on zastrzeżenie efektywnej zapłaty w tej walucie, stanowi wyraz uprzywilejowania waluty krajowej w postępowaniu egzekucyjnym¹²²⁵.
 - 9) Brak jest podstaw, aby obciążać dłużników zajętych wierzytelności obowiązkiem przekazywania środków pieniężnych w walucie obcej bądź w walucie krajowej, w zależności od treści tytułu wykonawczego, analogicznie do art. 889¹ § 1 i 2 k.p.c.¹²²⁶
 - 10) W sytuacji, w której dłużnik zaspokaja wierzyciela poza postępowaniem egzekucyjnym (z pominięciem komornika sądowego), zastosowanie na zasadach ogólnych znajdują przepisy art. 358 § 1-3 k.c. W przypadku określania przez komornika sądowego opłaty obliczanej od świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, powinien on kierować się kursem NBP z dnia wydania postanowienia, a nie kursem rzeczywiście zastosowanym przez strony przy zapłacie¹²²⁷.
 - 11) Jeżeli komornik sądowy przekazuje wierzycielowi środki pieniężne bez sporządzenia planu podziału, w zależności od treści tytułu wykonawczego, powinien on przeliczyć je na złotówki według kursu NBP z dnia obciążenia rachunku bankowego komornika bądź przekazać je wierzycielowi bezpośrednio w walucie obcej. Jeżeli tytuł wykonawczy zawiera zastrzeżenie zapłaty wyłącznie w walucie obcej, a komornik sądowy nie jest w stanie uzyskać tej waluty w zamian za środki pozyskane w toku egzekucji, to egzekucja taka będzie bezskuteczna (art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c.)¹²²⁸.
 - 12) Sporządzając plan podziału sum uzyskanych w toku egzekucji, który obejmuje wierzytelności wyrażone w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, komornik

¹²²⁴ Zob. pkt 5.4.2.

¹²²⁵ Zob. pkt. 6.1.-6.3.

¹²²⁶ Zob. pkt 6.4.

¹²²⁷ Zob. pkt 7.1.

¹²²⁸ Zob. pkt 7.2.

sądowy uwzględni w planie podziału wysokość wierzytelności walutowych po ich przeliczeniu na złotówki według kursu NBP z dnia sporządzenia planu podziału. Wykonanie planu podziału nastąpi w takim przypadku poprzez przekazanie wierzycielom waluty krajowej¹²²⁹.

- 13) Sporządzając plan podziału sum uzyskanych w toku egzekucji, który obejmuje wierzytelności wyrażone w walucie obcej w efektywnej klauzuli walutowej, komornik sądowy uwzględni w planie podziału bezpośrednio walutę obcą, dokonując uprzedniej wymiany zgromadzonej w toku egzekucji waluty krajowej na walutę wskazaną w tytule wykonawczym. W przypadku, w którym plan podziału będzie zawierał nieprawidłowości, których poprawienie wymagałoby następczej wymiany walut, sąd powinien uchylić plan podziału oraz zobowiązać komornika sądowego do jego ponownego sporządzenia¹²³⁰.
- 14) Wykonując tytuł zabezpieczenia opiewający na roszczenie w walucie obcej, któremu nie jest nadawana klauzula wykonalności, komornik sądowy analogicznie stosuje art. 798¹ § 1-2 k.p.c., kierując się treścią tytułu zabezpieczenia. Ze względu na szeroki zakres przypadków, w których zajęte przez komornika środki pieniężne podlegają złożeniu na rachunek depozytowy Ministra Finansów, a zatem mogą zostać objęte obligatoryjnym przewalutowaniem, możliwe jest powstanie po stronie obowiązanej szkody w rozumieniu art. 746 k.p.c.¹²³¹
- 15) Dłużnik w toku postępowania egzekucyjnego nie zostaje pozbawiony upoważnienia przemiennego, o którym mowa w art. 358 § 1 k.c. W każdej chwili może on bowiem zaspokoić wierzyciela zarówno w walucie krajowej (na zasadach wskazanych w art. 358 § 1-3 k.c.), jak i w walucie wyrażonej w treści zobowiązania¹²³².
- 16) Obowiązujące obecnie rozwiązania, które ograniczają możliwość uzyskania przez wierzyciela waluty obcej w ramach krajowego postępowania egzekucyjnego do przypadków, w których tytuł wykonawczy zawiera zastrzeżenie, że zobowiązanie może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej, mimo istniejących różnic konstrukcyjnych, są zasadniczo spójne z regulacjami prawa materialnego oraz interpretowaną na ich podstawie treścią interesu wierzyciela. Skoro na gruncie art. 358 k.c. interes wierzyciela dysponującego wierzytelnością walutową bez zastrzeżenia

¹²²⁹ Zob. pkt 7.3.

¹²³⁰ Zob. pkt 7.3.

¹²³¹ Zob. pkt 8.

¹²³² Zob. pkt 9.

efektywnej zapłaty jest zaspokajany poprzez przekazanie mu równowartości waluty obcej w walucie krajowej, to brak jest podstaw, aby uznawać, że analogiczne rozwiązanie w toku postępowania egzekucyjnego narusza ten interes¹²³³.

¹²³³ Zob. pkt 9.

Rozdział VI Dochodzenie roszczeń pieniężnych w walutach obcych w postępowaniu upadłościowym oraz restrukturyzacyjnym

1. Wprowadzenie

Celem niniejszego rozdziału jest przedstawienie problematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych w ramach postępowań prowadzonych na podstawie ustawy – Prawo upadłościowe oraz ustawy – Prawo restrukturyzacyjne¹²³⁴. Przepisy tych ustaw nie tylko zawierają charakterystyczne regulacje prawne dotyczące obligatoryjnego przeliczenia wierzytelności w walutach obcych na złotówki, ale cechują się także najdłuższą tradycją w zakresie bezpośredniego regulowania omawianej tematyki. Poruszone w tym rozdziale zagadnienia dotyczą nie tylko wierzytelności objętych postępowaniem upadłościowym i restrukturyzacyjnym w rozumieniu wierzytelności ujmowanych na liście i spisie wierzytelności, ale także wierzytelności powstających w trakcie prowadzenia tych postępowań, w tym zobowiązań masy upadłości. Przeprowadzone rozważania obejmą także problematykę związaną z treścią tytułów egzekucyjnych powstających w ramach postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych oraz zasygnalizują różnice istniejące pomiędzy tymi dokumentami a wcześniej omówionymi tytułami egzekucyjnymi. Analogicznie jak było to czynione w poprzednich rozdziałach, w celu przedstawienia szerszego kontekstu, zaprezentowany zostanie rys historyczny, prezentujący ewolucję omawianych regulacji prawnych oraz przytoczone zostaną podobne rozwiązania, przyjęte na gruncie obcych porządków prawnych.

2. Ogólna charakterystyka postępowań upadłościowych oraz restrukturyzacyjnych

Próba przedstawienia kompleksowej charakterystyki postępowania upadłościowego oraz restrukturyzacyjnego zdecydowanie wykraczałaby poza tematykę niniejszej pracy. Z tego względu, poniższe rozważania zostały ograniczone wyłącznie do najważniejszych cech tych postępowań, które mają decydujące znaczenie z punktu widzenia problematyki dochodzenia roszczeń w obcych walutach, w szczególności uzasadniają obowiązujący obecnie model regulacji prawnej.

¹²³⁴ Ustawa z 15.05.2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2309 ze zm.), dalej jako „p.r.”

Po pierwsze, zarówno postępowanie upadłościowe jak i postępowanie restrukturyzacyjne są co do zasady¹²³⁵ postępowaniami kolektywnymi, tj. wymagającymi uczestnictwa więcej niż jednego wierzyciela¹²³⁶. W szczególności, w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że w przypadku, w którym dłużnik posiadałby wyłącznie jednego wierzyciela, wniosek o ogłoszenie upadłości podlega oddaleniu¹²³⁷. Jest to uzasadnione przede wszystkim ze względu na fakt, że instytucja upadłości została wprowadzona, aby doprowadzić do równomiernego zaspokojenia wierzycieli niewypłacalnego dłużnika oraz zapobiec zaspokajaniu się jednych wierzycieli kosztem innych¹²³⁸. Podobnie układ ze swojej istoty wymaga istnienia więcej niż jednego wierzyciela, jako że służy on udzieleniu dłużnikowi określonych ulg przez większość wierzycieli, ze skutkiem wiążącym dla sprzeciwiającej się temu mniejszości¹²³⁹.

Po drugie, materialnoprawną przesłanką prowadzenia postępowania upadłościowego albo restrukturyzacyjnego jest stan niewypłacalności bądź zagrożenia niewypłacalnością. Niewypłacalność została zdefiniowana w art. 11 ust. 1 p.u. jako stan, w którym dłużnik „utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych”. Dodatkowo, w art. 11 ust. 2 p.u. wskazano, że „dłużnik będący osobą prawną albo jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, jest niewypłacalny także wtedy, gdy jego zobowiązania pieniężne przekraczają wartość jego majątku, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące.” Pojęcie stanu zagrożenia niewypłacalnością występuje natomiast na gruncie prawa restrukturyzacyjnego, w którym, w art. 6 ust. 3 p.r. wskazano, że jest to stan, w którym „sytuacja

¹²³⁵ Nie dotyczy to postępowań upadłościowych osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Zgodnie z art. 491² ust. 2 p.u. „postępowanie upadłościowe w sprawach objętych przepisami niniejszego tytułu prowadzi się także wtedy, gdy dłużnik ma tylko jednego wierzyciela.”

¹²³⁶ Wynika to zarówno z brzmienia art. 1 ust. 1 pkt 1 p.u., zgodnie z którym „ustawa reguluje zasady wspólnego dochodzenia roszczeń wierzycieli od niewypłacalnych dłużników będących przedsiębiorcami”, jak i art. 1 pkt 1 p.r., zgodnie z którym „ustawa reguluje zawieranie przez dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością układu z wierzycielami oraz skutki układu”. Nie budzi to także wątpliwości w literaturze przedmiotu, zob. m.in. P. Filipiak [w:] *System...*, s. 88-89; T. Szczurowski, *Skutki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego*, Warszawa 2022, s. 40-41; M. Mrówczyński, *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019, s. 159-160.

¹²³⁷ Wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CNP 95/09, Legalis 395090.

¹²³⁸ M. Allerhand, *Prawo upadłościowe; Prawo o postępowaniu układowem: komentarz*, Warszawa 1937, s. 3. Zob. także E. Till, *Zasady materialnego prawa konkursowego austriackiego*, Lwów 1907, s. 2-3; O. Buber, *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936, s. 5. Zob. szeroko zestawienie poglądów M. Mrówczyński, *Uczestnicy...*, s. 111-119.

¹²³⁹ M. Allerhand, *Prawo...*, s. 901-904; E. Till, *Zasady...*, s. 196-197. Por. na gruncie obecnej treści prawa restrukturyzacyjnego, H. Zieliński, *Zasady prawa restrukturyzacyjnego*, „Państwo i Prawo” 2021, nr 7, s. 114-115, gdzie wskazano, że „istotą prawa restrukturyzacyjnego jest (...) dokonanie sprawiedliwego, a zarazem akceptowanego przez wierzycieli rozdziału ciężarów wynikających ze stanu niewypłacalności, tj. z sytuacji, w której dłużnik nie jest w stanie uregulować wszystkich zobowiązań w ich pełnej wysokości, a jednocześnie utrzymanie przedsiębiorstwa dłużnika jest dla ogółu wierzycieli korzystniejsze niż jego likwidacja”.

ekonomiczna” dłużnika świadczy o tym, „że w niedługim czasie może stać się niewypłacalny”. Upraszczając nieco wskazane definicje, na potrzeby dalszych rozważań można przyjąć, że prawo upadłościowe i restrukturyzacyjne odnoszą się zasadniczo do sytuacji, w których ze względu na swoją sytuację majątkową, dłużnik nie jest w stanie w pełni wywiązać się ze swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych zgodnie z ich treścią¹²⁴⁰.

Po trzecie, konsekwencją wielości wierzycieli oraz niedoboru środków na ich pełne zaspokojenie jest istnienie sytuacji konfliktu interesów nie tylko na linii dłużnik-wierzyciel, ale także pomiędzy poszczególnymi wierzycielami. Jak trafnie wskazuje A. Hrycaj „relacje pomiędzy niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem a jego wierzycielami są relacjami opartymi na konflikcie interesów. Jest to konflikt dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, jest to konflikt pomiędzy dłużnikiem a wierzycielami w ogólności. W ramach tego konfliktu dłużnik dąży do ograniczenia swojej odpowiedzialności kosztem wierzycieli, co w odniesieniu do restrukturyzacji przedsiębiorstwa oznacza dążenie do jego zachowania bez uwzględnienia w tym zakresie interesu wierzycieli. Po drugie, jest to konflikt pomiędzy wierzycielami, z których każdy dąży do uzyskania maksymalnego zaspokojenia swojej wierzytelności niezależnie od stopnia zaspokojenia pozostałych wierzycieli.”¹²⁴¹

Po czwarte, zarówno postępowanie upadłościowe, jak i postępowanie restrukturyzacyjne mają mieszany, rozpoznawczo-wykonawczy charakter. Na podstawie regulujących je norm prawnych następuje bowiem zarówno ustalenie katalogu wierzycieli uczestniczących w postępowaniu oraz przysługujących im wierzytelności (w postaci listy bądź spisu wierzytelności), jak i przewidują one zasady ich zaspokojenia (z tym zastrzeżeniem, że w postępowaniu restrukturyzacyjnym decydująca jest w tym zakresie treść przyjętego układu)¹²⁴².

Jak zostanie wskazane w dalszej części tego rozdziału, to właśnie ze względu na wskazane wyżej cechy, na gruncie postępowania upadłościowego i restrukturyzacyjnego przyjęto odrębne i charakterystyczne dla obu tych postępowań regulacje dotyczące sposobu uwzględnienia wierzytelności wyrażonych w walutach obcych.

¹²⁴⁰ Zob. szeroko M. Allerhand, *Prawo...*, s. 7-8; E. Till, *Zasady...*, s. 17-18; P. Filipiak [w:] *System...*, s. 76-81, 703-747; A. Machowska [w:] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Machowska, Warszawa 2021, s. 255-260.

¹²⁴¹ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, tom 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 10. Zob. także M. Mrówczyński, *Uczestnicy...*, s. 150-151; E. Till, *Zasady...*, s. 41.

¹²⁴² Zob. szeroko w zakresie postępowania upadłościowego M. Mrówczyński, *Uczestnicy...*, s. 156-159; w zakresie postępowania restrukturyzacyjnego A. Hrycaj [w:] *System...*, s. 48. W kontekście postępowań upadłościowych i naprawczych tak W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 32.

3. Wierzytelności pieniężne wyrażone w walucie obcej w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym

3.1. Rys historyczny

Tradycja obowiązującego modelu regulowania problematyki dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych w postępowaniu upadłościowym oraz w postępowaniach zmierzających do zawarcia układu, poprzez dokonanie ich przeliczenia na walutę krajową, sięga porządków prawnych państw zaborczych, w szczególności prawa austriackiego oraz niemieckiego¹²⁴³. Rozwiązanie takie zostało następnie przyjęte w rozporządzeniach Prezydenta RP z 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe¹²⁴⁴ oraz Prawo o postępowaniu układowym¹²⁴⁵. Zgodnie z art. 160 r.p.u. „wierzytelność w pieniądzach zagranicznych będzie wciągnięta na listę po przeliczeniu na pieniądze krajowe bez względu na termin płatności według kursu giełdy warszawskiej w dniu ogłoszenia upadłości, a gdy takiego kursu nie było, według ceny targowej z tej daty.” Niemal identyczne brzmienie miał art. 45 r.p.p.u., na podstawie którego „wierzytelność w pieniądzach zagranicznych będzie wciągnięta na listę po przeliczeniu na pieniądze krajowe, bez względu na termin płatności, według kursu giełdy warszawskiej w dniu otwarcia postępowania układowego, a gdyby takiego kursu nie było - według ceny targowej z tej daty.” Funkcje pełnione przez wskazane regulacje nie budziły jednocześnie istotnych wątpliwości w literaturze. Odnosząc się do prawa upadłościowego M. Allerhand wskazywał, że przeliczenie wierzytelności w walucie obcej na walutę krajową „jest konieczne dlatego, że wszystkich wierzycieli należy równomiernie zaspokoić, a to jest możliwe tylko wtedy, gdy wszystkie wierzytelności będą wyrażone w tej samej walucie”¹²⁴⁶. Wskazywano także, że wprowadzone regulacje stanowią *lex specialis* względem ogólnych przepisów rozporządzenia walutowego z 1934 r., a obowiązek stosowania kursów wskazanych w art. 160 r.p.u. oraz art. 45 r.p.p.u. ma charakter bezwzględny¹²⁴⁷. Przeliczeniu na walutę polską podlegały wszystkie

¹²⁴³ E. Till, *Zasady...*, s. 82. W szczególności, jak wskazuje autor, już w § 69 niemieckiej ustawy konkursowej (Konkursordnung) z 10.02.1877 r., wprost wskazywano, że „Forderungen, welche nicht auf einen Geldbetrag gerichtet sind, oder deren Geldbetrag unbestimmt oder ungewiß oder nicht in Reichswährung festgesetzt ist, sind nach ihrem Schätzungswerte in Reichswährung geltend zu machen.” Por. F. Halpern, *Wierzytelności walutowe w postępowaniu upadłościowym*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 7-8, s. 231.

¹²⁴⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. z 1934 r., nr 93, poz. 834), dalej także jako „r.p.u.”

¹²⁴⁵ Wspominane we wcześniejszych rozdziałach.

¹²⁴⁶ M. Allerhand, *Prawo...*, s. 568.

¹²⁴⁷ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 231-232; Sz. Arnold, *Prawo o postępowaniu układowym wraz z przepisami związkowymi z uwzględnieniem motywów komisji kodyfikacyjnej*, Kraków 1936, s. 83; G. Lauter, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Warszawa 1935, s. 136-137; J. Korzonek, *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz. Przepisy wprowadzające – przepisy wykonawcze – ustawy dodatkowe*, Wrocław 1992, s. 506 i 879.

zobowiązania w walucie obcej, niezależnie od tego czy były one wyrażone za pomocą zwykłej czy efektywnej klauzuli walutowej¹²⁴⁸.

Pewne wątpliwości w literaturze budziły kwestie związane ze skutkami przeliczenia walut na podstawie art. 160 r.p.u. oraz 45 r.p.p.u. W szczególności, O. Buber pisał w tym kontekście o „przemianie wierzytelności w walucie zagranicznej na wierzytelność w walucie krajowej”¹²⁴⁹. F. Halpern rozciągał natomiast materialnoprawne skutki przerechowania wierzytelności poza okres trwania postępowania upadłościowego, wiążąc je z prawomocnością materialną wyciągu z listy wierzytelności jako tytułu egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi¹²⁵⁰. Na ograniczenie skutków przeliczenia do postępowania upadłościowego oraz układowego wskazywali natomiast W. Gawlas i W. Jonsik¹²⁵¹.

Przedstawione powyżej regulacje obowiązywały w wersji niezmienionej aż do lat 90. XX w., kiedy to, ustawą zmieniającą z 27.07.1990 r.¹²⁵² oraz z 31.07.1997 r.¹²⁵³, wprowadzono do nich zmiany związane ze sposobem obliczania kursu walut obcych, w szczególności poprzez odwołanie się do kursów publikowanych przez Narodowy Bank Polski. Warto nadmienić, że w końcowym okresie obowiązywania ww. rozporządzeń, także I. Karasek przedstawiła stanowisko, zgodnie z którym ujęcie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym i układowym w walucie krajowej, w pewnych przypadkach wywołuje skutek materialnoprawny, utrzymujący się także po zakończeniu tych postępowań¹²⁵⁴.

Z dniem 1.10.2003 r. weszła w życie ustawa – Prawo upadłościowe i naprawcze¹²⁵⁵, która zastąpiła oba przedstawione powyżej rozporządzenia, wprowadzając jednocześnie analogiczną regulację prawną w zakresie ujmowania w postępowaniu upadłościowym wierzytelności wyrażonych w walutach obcych. Zgodnie z nowym art. 251 p.u.n. „wierzytelność w walucie obcej bez względu na termin jej wymagalności umieszcza się na liście po przeliczeniu na pieniądze polskie według średniego kursu walut obcych w

¹²⁴⁸ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 231-232; M. Allerhand, *Prawo...*, s. 568-569; G. Lauter, *Prawo...*, s. 136-137; J. Korzonek, *Prawo...*, s. 505 i 878.

¹²⁴⁹ O. Buber, *Polskie...*, s. 49.

¹²⁵⁰ F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 232-235.

¹²⁵¹ W. Gawlas, W. Jonsik, *Prawo upadłościowe wraz z przepisami wprowadzającymi prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym z komentarzem uwzględniającym przepisy kodeksu zobowiązań wzgl. kodeksu cywilnego obow. na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, kodeksu handlowego oraz przepisy kodeksu postępowania cywilnego*, Poznań [b.r.], s. 175-176, 302.

¹²⁵² Ustawa z 27.07.1990 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo o postępowaniu układowym (Dz. U. z 1990 r., nr 55, poz. 320).

¹²⁵³ Ustawa z 31.07.1997 r. o zmianie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1997 r., nr 117, poz. 751).

¹²⁵⁴ I. Karasek, *Świadczenia...*, s. 104-105.

¹²⁵⁵ Ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. z 2003 r., nr 60, poz. 535), dalej jako „p.u.n.”, a od dnia 1.01.2016 r. jako ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe.

Narodowym Banku Polskim z dnia ogłoszenia upadłości, a gdy takiego kursu nie było - według średniej ceny rynkowej z tej daty.” W ówczesnej literaturze nie budziło jednocześnie zasadniczych wątpliwości, że umieszczenie wierzytelności pieniężnej na liście wierzytelności po przeliczeniu jej na walutę krajową, nie wywołuje skutku materialnoprawnego w postaci zmiany waluty zobowiązania. Przekonująco stanowisko to uzasadniał przede wszystkim A. Jakubecki, który zwracał uwagę, że art. 251 p.u.n. został zamieszczony przez ustawodawcę wśród przepisów dotyczących ustalania listy wierzytelności, a nie wśród przepisów dotyczących wpływu ogłoszenia upadłości na zobowiązania¹²⁵⁶. Stanowisko takie znalazło aprobatę także w orzecznictwie Sądu Najwyższego¹²⁵⁷.

3.2. Obecny stan prawny

Wszelkie możliwe wątpliwości w zakresie skutków przeliczenia waluty obcej na złotówki przy sporządzaniu listy wierzytelności zostały rozstrzygnięte bezpośrednio przez ustawodawcę wraz z wprowadzeniem ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz dokonaniem nowelizacji przepisów prawa upadłościowego, w tym art. 251 p.u. Do przepisu tego dodano bowiem dwa dodatkowe zdania, zgodnie z którymi „umieszczenie na liście wierzytelności w przeliczeniu na walutę polską nie powoduje przekształcenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie w walucie polskiej” oraz „zaspokojenie wierzytelności w wykonaniu planu podziału następuje w walucie polskiej”. Analogiczna regulacja prawna została zamieszczona także w przepisach poświęconych spisowi wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym, tj. art. 83 ust. 1-2 p.r. Zgodnie z art. 83 ust. 1 p.r. „wierzytelność w walucie obcej bez względu na termin jej wymagalności umieszcza się w spisie wierzytelności po przeliczeniu na walutę polską według średniego kursu walut obcych w Narodowym Banku Polskim z dnia otwarcia postępowania, a jeżeli takiego kursu nie było - według średniej ceny rynkowej z tej daty.” Natomiast na podstawie art. 83 ust. 2 p.r. „umieszczenie w spisie wierzytelności w przeliczeniu na walutę polską nie powoduje

¹²⁵⁶ A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX/el. 2011, kom. do art. 251, pkt 2. Pogląd ten podzielali także F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej*, „Polski Proces Cywilny” 2012, nr 1, s. 149; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Legalis 2007, kom. do art. 251, nb. 4; P. Kuglarz [w:] *Komentarz do wybranych przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego* [w:] I. Heropolitańska, A. Drewicz-Tułodziecka, K. Hryćków-Mycka, P. Kuglarz, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Legalis 2013, kom. do art. 251, nb. 3. Por. P. Dragon [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. J. Witosz, A. Witosz, LEX/el. 2014, kom. do art. 251, pkt 2.

¹²⁵⁷ Wyrok SN z 27.11.2013 r., V CSK 530/12, LEX nr 1422126.

przekształcenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie w walucie polskiej, w szczególności wykonanie zobowiązania w ramach realizacji układu następuje w walucie obcej, chyba że propozycje układowe stanowią inaczej.” Przepisy te, obowiązujące w niezmienionej postaci od 1.01.2016 r., będą zarazem podstawą do dalszej analizy tematyki dochodzenia roszczeń walutowych w postępowaniu upadłościowym oraz restrukturyzacyjnym.

Już w tym miejscu należy zwrócić uwagę, że prawo upadłościowe oraz prawo restrukturyzacyjne posługuje się znacznie szerszym odesłaniem w zakresie podstawy ustalania kursu przeliczenia walut niż omawiane wcześniej regulacje k.c. oraz k.p.c. Ustawy te jednoznacznie stanowią, że w sytuacji, w której dana waluta obca nie jest notowana przez Narodowy Bank Polski, konieczne jest posłużenie się średnią ceną rynkową. Uzasadnia to sięgnięcie przez organ sporządzający listę bądź spis wierzytelności po występujące w obrocie bankowym oraz kantorowym ceny zakupu oraz sprzedaży. Jako że sposób obliczania ceny rynkowej nie został wskazany wprost w przepisach, to na organie postępowania ciąży obowiązek ustalenia kursu przeliczenia w taki sposób, aby możliwie precyzyjnie odpowiadał on przeciętnej wartości danej waluty. Dopiero kiedy organ ustali, że dana waluta nie jest przedmiotem obrotu w stopniu umożliwiającym określenie jej ceny rynkowej, powinien on sięgnąć po przedstawiony już kurs z tabeli „United Nations Operational Rates of Exchange” oraz dokonać podwójnego przeliczenia za pośrednictwem amerykańskiego dolara¹²⁵⁸.

Należy także nadmienić, że model, zgodnie z którym zaspokojenie z masy upadłości wymaga przeliczenia wierzytelności wyrażonych w obcej walucie na walutę krajową jest w zasadzie modelem uniwersalnym, który znajduje szerokie zastosowanie w licznych porządkach prawnych, m.in. w Niemczech¹²⁵⁹, Francji¹²⁶⁰, Anglii¹²⁶¹ czy USA¹²⁶². Już A. Nussbaum

¹²⁵⁸ Zob. szeroko na temat kursu przeliczenia walut m.in. P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Legalis 2022, kom. do art. 251, nb. 3 i wskazana tam literatura; D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A. J. Witosz, LEX/el. 2021, kom. do art. 251, pkt 4, który wskazuje, że „jeżeli nie można przerachować wierzytelności na podstawie średnich kursów NBP, trzeba stosować inne, zobiektywizowane kryteria przeliczenia waluty obcej na polską. Ustawodawca w tym zakresie nie ogranicza sposobu ustalenia wartości waluty zagranicznej. Wybór metody będzie zależał od konkretnych okoliczności i możliwości zastosowania zobiektywizowanych kryteriów przerachowania.” Zob. także R. Kosmal, D. Kwiatkowski, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, LEX/el. 2022, kom. do art. 83, pkt. 2-3.

¹²⁵⁹ Zgodnie z § 45 zd. 2 Insolvenzordnung (InsO) „Forderungen, die in ausländischer Währung oder in einer Rechnungseinheit ausgedrückt sind, sind nach dem Kurswert, der zur Zeit der Verfahrenseröffnung für den Zahlungsort maßgeblich ist, in inländische Währung umzurechnen.”

¹²⁶⁰ Zgodnie z art. L622-25 ust. 2 Code de commerce “Lorsqu'il s'agit de créances en monnaie étrangère, la conversion en euros a lieu selon le cours du change à la date du jugement d'ouverture.”

¹²⁶¹ C. Proctor, *Mann...*, s. 249; V. Black, *Foreign...*, s. 54-55.

¹²⁶² Rozwiązanie obowiązujące w USA jest o tyle wyjątkowe, że przeliczenie waluty nie odbywa się według kursu z dnia ogłoszenia upadłości, lecz według daty złożenia wniosku upadłościowego („petition”), zob. § 502 b U.S. Code (Title 11 of U.S. Code „Bankruptcy”), gdzie wskazuje się, że „(...) if (...) objection to a claim is made, the court, after notice and a hearing, shall determine the amount of such claim in lawful currency of the United States

wskazywał, że w przypadku postępowania upadłościowego, przeliczenie waluty obcej na walutę krajową jest „oczywistością”, ponieważ spieniężenie majątku oraz podział uzyskanych w ten sposób wpływów może się odbyć wyłącznie, jeżeli wszystkie zobowiązania będą wyrażone w tej samej walucie¹²⁶³. Zaznaczał on także, że przeliczenie takie odbywa się według kursu z dnia ogłoszenia upadłości¹²⁶⁴.

3.3. Dochodzenie roszczeń w walucie obcej w postępowaniu upadłościowym

3.3.1. Wierzytelności podlegające uwzględnieniu na liście wierzytelności

3.3.1.1. Sporządzanie listy wierzytelności

Zgodnie z art. 236 ust. 1 p.u., „wierzyciel osobisty upadłego, który chce uczestniczyć w postępowaniu upadłościowym, jeżeli niezbędne jest ustalenie jego wierzytelności, powinien w terminie oznaczonym w postanowieniu o ogłoszeniu upadłości zgłosić syndykowi swoją wierzytelność za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe.” Zgłoszenia nie wymagają wierzytelności w zakresie których wierzyciel jest wierzycielem osobistym, a wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym, hipoteką morską lub przez inny wpis w księdze wieczystej lub w rejestrze okrętowym oraz wierzytelności pracownicze. Jednym z podstawowych elementów zgłoszenia wierzytelności jest „określenie wierzytelności wraz z należnościami ubocznymi oraz wartość wierzytelności niepieniężnej” (art. 240 pkt 2 p.u.). Należy przyjąć, że niezależnie od faktu, czy wierzytelność podlegająca zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym może zostać spłacona przez dłużnika w walucie krajowej, w zgłoszeniu wierzytelności wierzyciel powinien wskazać wierzytelność w walucie obcej, a nie w walucie polskiej, przeliczonej zgodnie z art. 251 zd. 1 p.u. Wierzyciel zgłasza bowiem wierzytelność w takim kształcie, w jakim rzeczywiście mu ona przysługuje¹²⁶⁵. Zgłoszenie wierzytelności w innej walucie niż waluta zobowiązania może stanowić podstawę do odmowy uznania wierzytelności, ponieważ zobowiązanie takie prawdopodobnie nie znajdzie potwierdzenia w księgach rachunkowych oraz dokumentach dłużnika, w trakcie badania zgłoszeń, o którym mowa w art. 243 p.u.

as of the date of the filing of the petition, (...)”. Historycznie, sądy dokonywały przeliczenia na podstawie daty zgłoszenia roszczenia przez wierzyciela, zob. C. Proctor, *Mann...*, s. 249.

¹²⁶³ A. Nussbaum, *Money...*, s. 436.

¹²⁶⁴ A. Nussbaum, *Money...*, s. 436.

¹²⁶⁵ A. Nowacki, *Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2019, nr 10, s. 8.

Po upływie terminu na zgłaszanie wierzytelności syndyk jest zobowiązany do niezwłocznego sporządzenia listy wierzytelności (art. 244 p.u.). Uwzględniając wierzytelność walutową, zgodnie z art. 251 zd. 1 p.u., umieści on ją na liście wierzytelności w wartości przeliczonej na walutę krajową. Zasadne jest przyjęcie, że norma wyrażona w art. 251 zd. 1 p.u. ma charakter bezwzględnie obowiązujący i dotyczy wszelkich wierzytelności walutowych, bez względu na fakt, czy zastrzeżono w ich treści klauzulę efektywnej zapłaty w walucie obcej, czy też dłużnik ma prawo zwolnić się ze zobowiązania poprzez zapłatę w walucie krajowej¹²⁶⁶. W szczególności, brak jest podstawy prawnej do odstąpienia od zastosowania kursu wskazanego w art. 251 zd. 1 p.u., ze względu na fakt, że wyrażony w walucie krajowej ekwiwalent wierzytelności walutowej, obliczony zgodnie z art. 358 § 2 k.c., stanowiłby wartość niższą (korzystniejszą dla dłużnika), niż w przypadku zastosowania art. 251 p.u.¹²⁶⁷ Rozwiązanie takie byłoby wprost niezgodne z celem wprowadzenia do prawa upadłościowego art. 251 p.u. i umożliwiałyby stosowanie różnych kursów wymiany do różnych wierzytelności wyrażonych w tej samej walucie obcej, w zależności od treści konkretnego stosunku zobowiązaniowego¹²⁶⁸.

3.3.1.2. Skutek wciągnięcia wierzytelności walutowej na listę wierzytelności

Zagadnienia związane z brakiem skutku materialnoprawnego ujęcia wierzytelności walutowej na liście wierzytelności w toku postępowania upadłościowego, mimo że wciąż obecne w literaturze przedmiotu¹²⁶⁹, w świetle stanowczej treści art. 251 zd. 2 p.u., nie powinny budzić obecnie istotnych wątpliwości w procesie wykładni. Przeliczenie wierzytelności walutowej i umieszczenie jej na liście wierzytelności w walucie krajowej nie wywołuje skutków w postaci zmiany treści zobowiązania, a jego celem jest zapewnienie wierzycielom upadłego możliwości proporcjonalnego zaspokojenia się ze środków wchodzących w skład masy upadłości. Stanowi ono wyraz jednej z podstawowych zasad prawa upadłościowego, tj.

¹²⁶⁶ Zob. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Legalis 2020, kom. do art. 251, nb. 3; Z. Świeboda, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX/el. 2006, kom. do art. 251, pkt 3. Zob. także F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 149-151.

¹²⁶⁷ Proponuje to A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 8-11.

¹²⁶⁸ W praktyce mogłoby to doprowadzić do sytuacji, w której dwaj różni wierzyciele, posiadających wierzytelności w kwocie po 1000 EUR każdy, zostaliby uwzględnieni na liście wierzytelności w zakresie różnych kwot (w oparciu o treść art. 358 § 2 k.c.).

¹²⁶⁹ Zob. m.in. A. Jakowlew, *Wpływ ogłoszenia upadłości dłużnika na wierzytelności w walutach obcych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 4, s. 49-50; P. Wołowski, *Problematyka spełnienia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej w przypadku ogłoszenia upadłości dłużnika*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 6, s. 81-85.

zasady dominacji grupowego interesu wierzycieli oraz umożliwia dokonanie sprawiedliwego podziału skończonej sumy środków pieniężnych pomiędzy wierzycieli, dysponującymi wierzytelnościami w różnych jednostkach pieniężnych¹²⁷⁰.

Niektórzy autorzy wywodzą jednak skutek w postaci zmiany waluty zobowiązania z faktu, że zgodnie z art. 264 ust. 1 p.u. „po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzytelności oraz sumy otrzymanej na jej poczet przez wierzyciela, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu”, przyznając jednocześnie temu tytułowi cechę prawomocności materialnej¹²⁷¹. Stanowisko przyznające wyciągowi z zatwierdzonej listy wierzytelności, sporządzonej w postępowaniu upadłościowym, skutki związane z prawomocnością materialną, jest jednak trafnie kwestionowane zarówno w literaturze¹²⁷², jak i w orzecznictwie¹²⁷³. Niezależnie jednak od ogólnej problematyki związanej z dopuszczalnością kwestionowania wierzytelności ujętej na zatwierdzonej liście wierzytelności w innym postępowaniu cywilnym, brak jest podstaw do uznania, że ze względu na ujęcie wierzytelności walutowej w walucie polskiej w tytule egzekucyjnym, po stronie dłużnika i wierzyciela powstaje odpowiednio obowiązek bądź uprawnienie do zapłaty bądź domagania się spełnienia świadczenia w walucie krajowej¹²⁷⁴.

¹²⁷⁰ Co do uzasadnienia regulacji, to zdaje się, że nie budzi ono zasadniczych wątpliwości, zob. szerzej m.in. P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 81-82; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 234-235; F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 147-148. Zob. także przykładowe stanowiska A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo...*, kom. do art. 251, pkt 1, „przeliczenie wierzytelności wyrażonej w walucie obcej na pieniądze polskie służy realizacji zasady równego traktowania wierzycieli w postępowaniu upadłościowym. Jest to zabieg niezbędny do określenia rozmiaru wierzytelności dla celów postępowania upadłościowego, np. do określenia prawa głosu wierzyciela”; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, kom. do art. 251, nb. 1, „tylko (...) dzięki zastosowaniu wspólnego dla wszystkich wierzytelności miernika wartości możliwe jest obliczenie udziału wierzyciela w środkach z planu podziału”; S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 251, nb. 3, „przerachowanie wierzytelności wyrażonej w pieniądzach zagranicznych na pieniądze krajowe jest konieczne ze względu na istotę postępowania upadłościowego (potrzeba uzyskania jednolitego miernika wartości, tak jak przy zobowiązaniach niepieniężnych)”.

¹²⁷¹ P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 83-85; F. Halpern, *Wierzytelności...*, s. 232-234. Por. także A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 14-15. W odmiennym kontekście na argument ten powołują się także P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 242.

¹²⁷² A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo...*, kom. do art. 264, pkt 7 i wskazana tam literatura; P. Nazarewicz, *Powództwo o uchylenie mocy obowiązującej tytułu egzekucyjnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 12, s. 42-43. Analogicznie jak A. Jakubecki, wyciąg z zatwierdzonej listy wierzytelności należy traktować zatem jako tzw. „surogat osądzenia sprawy” (według terminologii wykorzystywanej w Z. Resich, *Res iudicata*, Warszawa 1978, s. 107 i n.). W nowszej literaturze zob. m.in. A. Gołąb, *Uzyskanie w trakcie postępowania cywilnego innego niż orzeczenie sądu tytułu egzekucyjnego*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 3, s. 161.

¹²⁷³ Uchwała SN z 18.01.2019 r., III CZP 55/18, Legalis 1865154; wyrok SA w Białymstoku z 9.07.2014 r., I ACa 2/14, LEX nr 1506652; wyrok SA w Poznaniu z 20.11.2008 r., I ACa 821/08, LEX nr 518100. Odmiennie postanowienie SN z 5.12.1996 r., I PKN 34/96, LEX nr 29183; wyrok SA w Szczecinie z 23.01.2019 r., I ACa 639/18, LEX nr 2668163.

¹²⁷⁴ Zob. odmiennie stanowisko w aktualnej literaturze P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 83-85; A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 14-15.

Należy podzielić zatem te stanowiska, których autorzy wskazują na „techniczny” charakter przeliczenia, o którym mowa w art. 251 zd. 1 p.u.¹²⁷⁵ Określona na liście wierzytelności wartość, wyrażona w walucie krajowej, służy bowiem przede wszystkim do obliczenia jaka suma pieniężna będzie przypadać na konkretnego wierzyciela w ramach podziału środków uzyskanych w toku postępowania upadłościowego i nie odzwierciedla ona rzeczywistej treści wierzytelności walutowej poza tym postępowaniem¹²⁷⁶. Wniosek taki wspierają także inne regulacje dotyczące sporządzania listy wierzytelności, których zastosowanie niemal zawsze będzie prowadziło do rozbieżności pomiędzy rzeczywistą wysokością wierzytelności a wysokością wierzytelności biorącą udział w postępowaniu upadłościowym. W szczególności skutek taki wywołuje zastosowanie art. 247 ust. 1 p.u., zgodnie z którym wierzytelności niewymagalne na dzień ogłoszenia upadłości, bez zastrzeżenia odsetek, podlegają pomniejszeniu o odsetki ustawowe, nie więcej jednak niż o 6% rocznie i za okres nie dłuższy niż 2 lata¹²⁷⁷ oraz art. 247 ust. 2 p.u., zgodnie z którym na liście wierzytelności nie ujmuje się odsetek za okres następujący po dniu ogłoszenia upadłości dłużnika¹²⁷⁸.

3.3.1.3. Zaspokojenie wierzytelności ujętej na liście wierzytelności w postępowaniu upadłościowym

Podstawowym sposobem zaspokojenia wierzycieli biorących udział w postępowaniu upadłościowym jest podział funduszków masy upadłości na podstawie sporządzanego przez syndyka planu podziału (zob. art. 335 i n. p.u.). Dodatkowo, jeżeli wierzycielom „przysługują prawa na zbytych rzeczach lub prawach” to „syndyk sporządza oddzielny plan podziału sum uzyskanych ze sprzedanych rzeczy lub praw” (art. 348 ust. 1 p.u.). W zakresie wierzytelności walutowych, które, jak już wskazywano, są ujmowane na liście wierzytelności w walucie krajowej, art. 251 zd. 3 p.u. stanowi, że „zaspokojenie wierzytelności w wykonaniu planu

¹²⁷⁵ Zob. przykładowo A. Jakowlew, *Wpływ...*, s. 50; F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 149; P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 233.

¹²⁷⁶ Analogicznie F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 149-151; A. Jakowlew, *Wpływ...*, s. 52, który wskazuje, że „(...) kurs z dnia ogłoszenia upadłości jest miarodajny jedynie dla ustalenia zasad zaspokojenia wierzyciela w ramach postępowania upadłościowego”.

¹²⁷⁷ Przepis ten znajduje bezpośrednie zastosowanie także w przypadku wierzytelności wyrażonych w walutach zagranicznych, zob. S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 251, nb. 4; Z. Świeboda, *Prawo...*, kom. do art. 251, pkt 5; D. Zienkiewicz [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. D. Zienkiewicz, Legalis 2006, kom. do art. 251.

¹²⁷⁸ Zob. F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 148. Ogólnie, co do stosowania art. 247 p.u., zob. także D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, kom. do art. 251, pkt 3.

podziału następuje w walucie polskiej”. Należy przyjąć, że zarówno w przypadku planu podziału funduszków masy upadłości, jak i oddzielnego planu podziału sum uzyskanych ze sprzedanych rzeczy lub praw, wszystkie wierzytelności biorące udział w podziale, powinny być wyrażone w wartościach wskazanych na liście wierzytelności (jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, zob. np. art. 92 ust. 2 p.u.), a zatem wierzytelności walutowe zostaną w nim ujęte w wysokości wynikającej z uprzedniego przeliczenia według kursów mających zastosowanie w dniu ogłoszenia upadłości¹²⁷⁹. Uprawnienie do uzyskania zaspokojenia w ramach planu podziału funduszków masy upadłości wynika bowiem zasadniczo z ujęcia danego wierzyciela na zatwierdzonej liście wierzytelności oraz w granicach wskazanych tam kwot¹²⁸⁰. Biorąc pod uwagę, że w planie podziału wierzyciel zostanie uwzględniony w walucie krajowej, ustawodawca w art. 251 zd. 3 p.u. konsekwentnie wskazał, że także wykonanie planu podziału nastąpi poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej¹²⁸¹. Odmienne zatem niż w przypadku planu podziału sum uzyskanych z egzekucji, w postępowaniu upadłościowym, w ramach planu podziału, nie ma możliwości zaspokojenia wierzyciela poprzez efektywne przekazanie mu waluty obcej. Z tego względu, niezbędne jest przyjęcie, że przepisy postępowania upadłościowego nakazujące spłatę wierzytelności wyrażonej w efektywnej walucie obcej poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej (m.in. art. 251 zd. 3 p.u.), stanowią podstawę do wnioskowania, że w systemie prawnym obowiązuje norma prawa materialnego, zgodnie z którą w ramach postępowania upadłościowego środki pieniężne przekazane w walucie krajowej na poczet efektywnego długu w walucie obcej, prowadzą do wygaśnięcia zobowiązania¹²⁸². Założenie odmienne prowadziłoby bowiem do pozbawienia przyjętej regulacji jakiegokolwiek znaczenia prawnego.

Zdaje się, że u podstaw przyjętego rozwiązania legły przede wszystkim argumenty natury historycznej oraz prakseologicznej. Przymusowe zaspokojenie roszczeń walutowych poprzez ich uregulowanie w walucie państwa, w którym prowadzone jest postępowanie

¹²⁷⁹ Zob. F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 148-151; szeroko opisuje to A. Jakowlew, *Wpływ...*, s. 50-52. Odmienne stanowisko, zgodnie z którym proporcjonalne zaspokojenie na podstawie planu podziału powinno odbywać się według kursu z dnia sporządzenia planu wyraził A. Jakubecki [w:] *System Prawa Handlowego*, tom 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 1122.

¹²⁸⁰ S. Cieślak, *Podział funduszków masy upadłości*, Warszawa 2000, s. 172-174; M. Mrówczyński, *Uczestnicy...*, s. 276-279.

¹²⁸¹ Negatywnie ocenia takie rozwiązanie A. Jakowlew, *Wpływ...*, s. 50, wskazując, że „nie istnieją przesłanki do ograniczania syndyka w sposobie spełniania wierzytelności wyrażonej w walucie obcej”. Istotne wątpliwości natury legislacyjnej budzi zatem umiejscowienie przepisu art. 251 zd. 3 p.u. wśród przepisów poświęconych sporządzaniu listy wierzytelności, skoro ewidentnie jest to przepis regulujący kwestie związane z treścią i wykonywaniem planu podziału.

¹²⁸² Jest to instrumentalne wynikanie normy z innych norm, zob. S. Wronkowska, *Podstawowe...*, s. 94.

upadłościowe, jest od ponad stu lat immanentną cechą tego postępowania, nie tylko w Polsce, ale także w innych państwach. Stanowi ono także uproszczenie zasad podziału funduszków w ramach postępowania, w którym niejednokrotnie uczestniczy znaczna liczba wierzycieli. W konsekwencji, stopień w jakim prawo upadłościowe uprzywilejowuje walutę krajową względem walut obcych jest zdecydowanie szerszy, niż ma to miejsce na gruncie postępowania egzekucyjnego.

Ze względu na fakt, że syndyk jest zobowiązany do uregulowania wierzytelności wyrażonej w walucie obcej, niezależnie od tego czy zawiera ona zastrzeżenie zapłaty wyłącznie w tej walucie, poprzez przekazanie wierzycielowi waluty polskiej, należy opowiedzieć się za poglądem, że zapłata taka nie skutkuje odpowiedzialnością dłużnika za nieprawidłowe wykonanie zobowiązania i nie upoważnia wierzyciela do dochodzenia odszkodowania za uzyskanie zapłaty w innej walucie niż wskazana w zobowiązaniu¹²⁸³. Dłużnik nie może bowiem ponosić odpowiedzialności odszkodowawczej za zgodne z prawem działanie syndyka¹²⁸⁴.

3.3.1.4. Wysokość wierzytelności walutowej poza ramami postępowania upadłościowego

Jednym ze spornych w literaturze zagadnień, nieuregulowanym wprost w art. 251 p.u., jest kwestia metody wyliczenia wysokości pozostałej do uregulowania przez dłużnika wierzytelności walutowej, w sytuacji, w której w ramach postępowania upadłościowego doszło do częściowego zaspokojenia wierzytelności, a postępowanie takie zostało zakończone bądź umorzone, bez utraty bytu prawnego przez dłużnika (art. 85, art. 289 i art. 477 k.s.h.) bądź umorzenia jego niewykonanych zobowiązań (art. 369-370a p.u.). Zagadnienie to dotyczy zatem problemu, jak obliczyć pozostałą do zapłaty wierzytelność w walucie obcej, w sytuacji, w której syndyk przekazał wierzycielowi walutę krajową. W szczególności, przedmiotem wątpliwości podnoszonych przez niektórych autorów jest to, czy stopień zaspokojenia wierzytelności walutowej, na skutek uzyskania przez wierzyciela waluty polskiej, po zakończeniu bądź umorzeniu postępowania upadłościowego, powinien być w dalszym ciągu ustalany na

¹²⁸³ Tak P. Bartosiewicz, M. Neumann, *Przerachowanie...*, s. 241-242; A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 18-19. Odmienne A. Jakowlew, *Wpływ...*, s. 52-53; P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 86-87; F. Zoll [w:] *System...*, s. 1076-1077, 1080.

¹²⁸⁴ Zasadniczą podstawą odpowiedzialności odszkodowawczej za nienależyte wykonanie zobowiązania jest fakt, że dłużnik ponosi odpowiedzialność za okoliczności będące jego podstawą. Zgodnie natomiast z art. 472 k.c. „jeżeli ze szczególnego przepisu ustawy albo z czynności prawnej nie wynika nic innego, dłużnik odpowiedzialny jest za niezachowanie należytej staranności.” Zob. F. Zoll [w:] *System...*, s. 1158-1160. Trudno natomiast zarzucać dłużnikowi niedochowanie należytej staranności w sytuacji, w której sposób zaspokojenia wierzyciela jest uregulowany normami bezwzględnie obowiązującymi.

podstawie kursu z art. 251 zd. 1 p.u., czy powinno się wówczas stosować zasady ogólne, uregulowane w art. 358 § 2 i 3 k.c. Zwolennikami stosowania ogólnych regulacji art. 358 § 2 i 3 k.c. są przede wszystkim F. Zedler¹²⁸⁵ i A. Jakowlew¹²⁸⁶, stanowisko odmienne zaprezentował natomiast A. Nowacki¹²⁸⁷. Jako trafne należy jednak ocenić poglądy, które odwołują się w omawianym zakresie do regulacji kodeksu cywilnego. Brak jest bowiem podstaw do stosowania art. 251 p.u. poza ramami postępowania upadłościowego. Nie można na tym tle zgodzić się z argumentami przywoływanymi przez A. Nowackiego, a w szczególności stanowiskiem, że wyciąg z zatwierdzonej listy wierzytelności wywiera skutek w postaci powstania „samoistnej” kompetencji do uregulowania zobowiązania walutowego w walucie krajowej, niezależnej od treści art. 358 § 1-3 k.c. Autor ten wskazuje, że nie można zaakceptować poglądu, według którego art. 251 p.u. jest decydujący wyłącznie dla określenia jaka suma pieniężna będzie przypadająca dla wierzyciela w ramach podziału środków uzyskanych w toku postępowania upadłościowego, uzasadniając swoje negatywne stanowisko poprzez stwierdzenie, że akceptacja tego poglądu:

1. dyskryminowałyby wierzycieli zabezpieczonych wyłącznie rzeczowo, którzy nie mogliby dochodzić poza postępowaniem upadłościowym różnicy pomiędzy wysokością wierzytelności obliczoną według art. 251 p.u. a obliczoną według art. 358 § 2-3 k.c.
2. dyskryminowałyby wierzycieli, których wierzytelności walutowe zawierają klauzulę efektywnej zapłaty w walucie obcej, ponieważ nie mogą oni posłużyć się innym kursem niż wskazany w art. 251 p.u., a zatem nie mogliby dochodzić różnicy pomiędzy wysokością wierzytelności obliczoną według art. 251 p.u. a obliczoną według art. 358 § 2-3 k.c.
3. mogłaby doprowadzić do sytuacji, w której kurs z art. 251 p.u. jest dla wierzyciela korzystniejszy niż kurs z art. 358 § 2-3 k.c., a zatem „powstanie problem wyrównania korzyści w drugą stronę”¹²⁸⁸.

Odnosząc się do powyższych argumentów, należy wskazać, że po pierwsze, brak możliwości dochodzenia przez wierzyciela wyłącznie rzeczowego różnicy pomiędzy wysokością wierzytelności obliczoną zgodnie z art. 251 p.u. a wysokością obliczoną na

¹²⁸⁵ F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 149-151.

¹²⁸⁶ A. Jakowlew, *Wpływ...*, s. 52.

¹²⁸⁷ A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 13-18.

¹²⁸⁸ A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 16-18.

podstawie art. 358 § 2-3 k.c. nie jest efektem dyskryminacji, a konsekwencją tego, że wierzyciel posiadający wyłącznie zabezpieczenie rzeczowe na majątku dłużnika a nie będący wierzycielem osobistym, po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego, co do zasady nie będzie posiadał żadnego roszczenia, którego mógłby dochodzić od dłużnika. Sprzedaż przedmiotu obciążonego rzeczowo w postępowaniu upadłościowym skutkuje bowiem wygaśnięciem wszelkich obciążeń (art. 313 ust. 1 zd. 1 p.u. w zw. z art. 1000 § 1 k.p.c.), a zatem wierzyciel posiadający wyłącznie zabezpieczenia rzeczowe, po sporządzeniu przez syndyka planu podziału sum uzyskanych ze sprzedaży przedmiotu obciążonego (art. 345 p.u.), nie będzie mógł dochodzić od dłużnika żadnych roszczeń, nawet jeżeli nie uzyska ze wskazanego tytułu żadnego zaspokojenia.

Po drugie, nietrafne jest stwierdzenie, że w zakresie wierzytelności pieniężnych zawierających klauzulę efektywnej zapłaty w walucie obcej, w przypadku uzyskania przez wierzyciela waluty krajowej, w celu obliczenia wysokości pozostałej do zaspokojenia wierzytelności, nie ma możliwości zastosowania innego kursu niż wskazany w art. 251 p.u. Jak wskazuje bowiem F. Zedler¹²⁸⁹, uzasadnione jest w takim przypadku analogiczne posłużenie się regulacjami art. 358 § 2 i 3 k.c. Przepis ten wprost nie przewiduje takiej możliwości, jednak celowe jest sięgnięcie do niego w drodze analogii. O ile norma nakazująca zaliczyć otrzymane sumy w walucie krajowej na poczet efektywnego długu w walucie obcej może zostać wywnioskowana z zespołu norm regulujących zasady zaspokojenia wierzytelności w ramach planu podziału funduszy masy upadłości bądź odrębnego planu podziału, to prawo cywilne materialne powinno być decydujące w zakresie ustalenia rzeczywistej wysokości wierzytelności. Regulacje prawa upadłościowego, a w szczególności art. 251 p.u. nie służą bowiem do ustalenia realnej wysokości zobowiązania dłużnika, a jedynie do obliczenia jaka kwota pieniężna powinna zostać przekazana wierzycielowi w ramach postępowania upadłościowego. W celu zapewnienia skuteczności regulacjom prawa upadłościowego, w pełni wystarczające jest przyjęcie, że z norm dotyczących zaspokojenia wierzyciela w ramach postępowania upadłościowego można wywnioskować podstawę do zaliczenia sumy pieniężnej w walucie krajowej na dług w walucie obcej. Prawo materialne nie reguluje bowiem wprost przypadku przymusowego zaspokojenia wierzytelności wyrażonej w walucie obcej z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty, poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej. Jednakże, w celu ustalenia rzeczywistej wysokości zobowiązania po uzyskaniu środków w walucie krajowej, należy odwołać się do najbardziej zbliżonej regulacji o charakterze

¹²⁸⁹ F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 150-151.

materialnoprawnym, a zatem tej dotyczącej zaliczenia na poczet wierzytelności walutowej spłat uzyskanych w walucie krajowej, w przypadku, w którym zobowiązanie zostało wyrażone w zwykłej klauzuli walutowej. Kwestia ta nie jest bowiem przedmiotem norm prawa upadłościowego.

Po trzecie, brak jest podstaw do uznania, że możliwość wystąpienia stanu faktycznego, w którym kurs wskazany w art. 251 zd. 1 p.u. będzie korzystniejszy niż kurs z art. 358 § 2 i 3 k.c., stanowi argument przeciwko możliwości stosowania w omawianym zakresie regulacji kodeksu cywilnego. Jak wskazywano powyżej, art. 251 p.u. służy przede wszystkim do ustalenia jaka kwota pieniężna powinna zostać przekazana wierzycielowi dysponującemu wierzytelnością walutową w ramach wykonania planu podziału. Wskazany w tym przepisie obowiązek przeliczenia walut nie służy do ustalenia rzeczywistej wysokości wierzytelności i nie wywołuje skutków materialnoprawnych w postaci zmiany treści zobowiązania. W przypadku, w którym kurs z art. 251 p.u. będzie zdecydowanie korzystniejszy niż kurs z art. 358 § 2-3 k.c., w związku z czym wierzyciel uzyska kwotę wyższą niż przewiduje to prawo cywilne materialne, dłużnik będzie dysponował roszczeniem o zwrot powstałej w ten sposób nadwyżki. Nie jest to jednak sytuacja istotnie odmienna od przypadku odwrotnego, w którym kurs z art. 251 p.u. będzie zdecydowanie mniej korzystny niż kurs z art. 358 § 2-3 k.c., przez co roszczenie wierzyciela, nawet jeżeli uzyska on pełną spłatę wierzytelności ujętej na liście wierzytelności, pozostanie w części niezaspokojone i będzie mogło być skutecznie dochodzone poza postępowaniem upadłościowym.

Podsumowując powyższy wątek rozważań, należy opowiedzieć się za poglądem, że w celu obliczenia pozostałej do zapłaty poza postępowaniem upadłościowym części wierzytelności w walucie obcej, należy pomniejszyć rzeczywistą wysokość wierzytelności o sumy uzyskane w postępowaniu upadłościowym, przy odpowiednim zastosowaniu zasad z art. 358 § 2-3 k.c.

3.3.1.5. Wyciąg z listy wierzytelności jako tytuł egzekucyjny

Zgodnie z art. 264 ust. 1 p.u. „po zakończeniu lub umorzeniu postępowania upadłościowego wyciąg z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzytelności oraz sumy otrzymanej na jej poczet przez wierzyciela, jest tytułem egzekucyjnym przeciwko upadłemu.” Ze względu na dyspozycję art. 251 p.u., przyznanie wyciągowi z listy wierzytelności cechy tytułu egzekucyjnego, w przypadku wierzytelności w walucie obcej, zawsze doprowadzi do wykreowania tytułu egzekucyjnego

niezgodnego z rzeczywistą treścią zobowiązania. Zauważyć należy, że tytuł egzekucyjny w postaci wyciągu z listy wierzytelności, jako tytuł egzekucyjny wyrażony w walucie krajowej, w sposób odmienny kształtuje sytuację prawną wierzyciela oraz dłużnika w potencjalnym postępowaniu egzekucyjnym. Z punktu widzenia wierzyciela, uniemożliwi mu on uzyskanie klauzuli wykonalności, o której mowa w art. 783 § 1 zd. 2 k.p.c. (w przypadku, w którym zobowiązanie walutowe nie zawiera klauzuli efektywnej zapłaty w walucie obcej) albo uniemożliwi mu uzyskanie w ramach egzekucji efektywnej waluty obcej (w przypadku, w którym zobowiązanie walutowe zawiera klauzulę efektywnej zapłaty w walucie obcej). Rozwiązanie takie może być niekorzystne także z punktu widzenia dłużnika, który musiałby ponieść koszty wymiany waluty obcej na złotówki nawet w przypadku, w którym w jego majątku znajdowałyby się waluta obca, a wierzyciel dochodziłby zobowiązania walutowego zawierającego zastrzeżenie efektywnej zapłaty w tej walucie. Przede wszystkim jednak, przyznanie wyciągowi z listy wierzytelności cechy tytułu egzekucyjnego, petryfikuje kurs po którym doszło do przeliczenia waluty obcej na walutę krajową, według stanu z dnia ogłoszenia upadłości, który może być datą odległą od dnia w którym prowadzona jest egzekucja. Z tego względu, zasadne jest przeanalizowanie w tym kontekście trzech zagadnień: wpływu powstania tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności na istniejące już, wyrażone w walucie obcej, tytuły egzekucyjne, celowości dążenia przez wierzyciela do uzyskania tytułu egzekucyjnego wyrażonego w walucie obcej, w sytuacji, w której dysponuje on wyciągiem z zatwierdzonej listy wierzytelności oraz możliwości kwestionowania przez dłużnika tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności, ze względu na fakt, że opiewa on na inną walutę niż waluta zobowiązania.

Przechodząc do analizy pierwszego zagadnienia należy wskazać, że w literaturze oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego sporne jest, jaki wpływ na istniejące tytuły egzekucyjne wywiera powstanie tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności. W szczególności, w wyroku SN z 25.10.2006 r. wskazano, że „tytuł egzekucyjny obejmujący wyciąg z listy wierzytelności zastępuje poprzednio wydany tytuł egzekucyjny, w szczególności wykonalny wyrok sądowy który z mocy prawa traci znaczenie jako tytuł egzekucyjny, zachowując je w tej części, której nie obejmuje postanowienie o uznaniu wierzytelności”¹²⁹⁰. Zupełnie odmiennie, w uchwale SN z 5.03.2009 r. wskazano natomiast, że „sądowy tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi, co do którego następnie ogłoszono upadłość nie traci z mocy prawa wykonalności w części, co do której

¹²⁹⁰ Wyrok SN z 25.10.2006 r., III CSK 156/06, Legalis 163791.

wierzytelność nim stwierdzona została umieszczona na prawomocnej liście wierzytelności sporządzonej w toku postępowania upadłościowego¹²⁹¹. Jak zauważył P. Grzegorzcyk, w doktrynie zdecydowanie dominuje pierwszy ze wskazanych poglądów¹²⁹². W tym kontekście wskazuje się, że skutek w postaci „zastąpienia” jednego tytułu egzekucyjnego przez drugi tytuł egzekucyjny, powstaje wyłącznie w takim zakresie, w jakim wierzytelność uwzględniona w pierwszym tytule została ujęta na zatwierdzonej liście wierzytelności. Ma to znaczenie przede wszystkim na gruncie odsetek za opóźnienie za okres po dniu ogłoszenia upadłości, które z mocy ustawy nie są uwzględniane na liście wierzytelności¹²⁹³.

Sytuacja, w której wyciąg z zatwierdzonej listy wierzytelności będzie opiewał na świadczenie w odmiennym walucie niż wcześniej uzyskany przez wierzyciela tytuł egzekucyjny, a zatem nowy tytuł egzekucyjny nie będzie odzwierciedlał treści roszczenia rzeczywiście przysługującego wierzycielowi, uzasadnia przyjęcie, że wcześniejszy tytuł egzekucyjny, który opiewa na walutę obcą, nie traci mocy i nie jest zastępowany przez tytuł egzekucyjny powstały w postępowaniu upadłościowym. Rozwiązanie takie prowadziłyby bowiem do naruszenia praw wierzyciela, który utraciłby tytuł egzekucyjny w większym stopniu realizujący jego interes na rzecz tytułu egzekucyjnego, który realizuje jego interes w stopniu zdecydowanie niższym. Uwaga ta dotyczy nie tylko tytułów zawierających zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej, ale także tytułów opiewających na walutę obcą, w przypadku których nastąpi przeliczenie walut zgodnie z art. 783 § 1 zd. 2 lub art. 798¹ § 1 k.p.c. Umożliwiają one bowiem wierzycielowi uzyskanie waluty obcej według kursu zbliżonego do momentu jego zaspokojenia, a nie historycznego kursu z dnia ogłoszenia upadłości.

Konsekwentnie, należy także uznać, że w przypadku, w którym wierzyciel dysponuje wierzytelnością wyrażoną w walucie obcej, to posiada on interes prawny w wytoczeniu powództwa o zapłatę, mimo faktu, że uzyskał on tytuł egzekucyjny w postaci wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności, sporządzonej w postępowaniu upadłościowym. Ma on bowiem interes prawny w uzyskaniu wyroku zasądającego świadczenie w walucie obcej, w szczególności, jeżeli miałby to być wyrok z zastrzeżeniem, o którym mowa w art. 319¹ k.p.c., ponieważ tytuł taki pozwala mu na prowadzenie postępowania egzekucyjnego, w którym może on uzyskać bezpośrednio walutę obcą. Interes w uzyskaniu nowego tytułu wystąpi jednak także

¹²⁹¹ Uchwała SN z 5.03.2009 r., III CZP 3/09, Legalis 120792.

¹²⁹² P. Grzegorzcyk, *Konkurencja tytułów egzekucyjnych w postępowaniu upadłościowym*, „Radca Prawny” 2009, nr 5, s. 69-70 i wskazana tam literatura. Z aktualnych stanowisk zob. m.in. S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 264, nb. 5; D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, kom. do art. 264, pkt 3.

¹²⁹³ S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 264, nb. 5; D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, kom. do art. 264, pkt 3. Na gruncie rozporządzenia przedwojennego, zob. M. Allerhand, *Prawo...*, s. 599.

w przypadku dochodzenia roszczenia wyrażonego w walucie obcej w zwykłej klauzuli walutowej, mimo faktu, że wierzyciel uzyska wówczas w postępowaniu egzekucyjnym walutę polską. Tytuł wyrażony w walucie obcej umożliwia bowiem zastosowanie art. 783 § 1 zd. 2 lub art. 798¹ § 1 k.p.c., a zatem uzyskanie waluty krajowej według kursu z dnia przekazania należności wierzycielowi bądź sporządzenia planu podziału¹²⁹⁴.

Przechodząc do ostatniego ze wskazanych zagadnień, należy przeanalizować, czy różnica pomiędzy walutą wskazaną w tytule egzekucyjnym (wykonawczym), a rzeczywistą walutą zobowiązania, może stanowić samodzielną podstawę do kwestionowania przez dłużnika tytułu egzekucyjnego (wykonawczego). Z jednej strony, argumentem przeciwko dopuszczalności kwestionowania takiego tytułu ze względu na różnicę walut zdaje się być to, że interpretacja taka prowadziłaby do częściowej niespójności obowiązujących w systemie prawa norm¹²⁹⁵, z których jedna nakazywałaby ująć w tytule egzekucyjnym wierzytelność w innej walucie niż waluta zobowiązania, a druga przyznawałaby dłużnikowi legitymację do zwalczania tytułu na tej podstawie. Z drugiej jednak strony, dłużnik musi posiadać instrumenty prawne pozwalające mu bronić się przed egzekucją prowadzoną na podstawie tytułu, którego treść jest w oczywisty sposób niezgodna z treścią jego zobowiązania.

Prawo upadłościowe, w art. 264 ust. 2 i 3 p.u., wprowadza dla dłużnika instrumenty pozwalające mu na obronę przed tytułem egzekucyjnym (wykonawczym) w postaci wyciągu z zatwierdzonej w postępowaniu upadłościowym listy wierzytelności. Zgodnie z art. 264 ust. 2 p.u., „upadły może żądać ustalenia, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje albo istnieje w mniejszym zakresie, jeżeli nie uznał wierzytelności zgłoszonej w postępowaniu upadłościowym i nie zapadło co do niej jeszcze prawomocne orzeczenie sądowe”. Na podstawie art. 264 ust. 3 p.u. „po nadaniu wyciągowi z listy wierzytelności klauzuli wykonalności, zarzut, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje albo że istnieje w mniejszym zakresie, upadły może podnieść w drodze powództwa o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności”¹²⁹⁶. Ze względu na fakt, że z punktu widzenia interesu dłużnika kluczowa jest przede wszystkim obrona przed egzekucją prowadzoną na podstawie takiego

¹²⁹⁴ W przypadku, w którym wierzyciel uzyska tytuł egzekucyjny w postaci wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności w toku postępowania rozpoznawczego, nie wystąpi podstawa do umorzenia postępowania, o której mowa w art. 355 k.p.c. ze względu na zbędność wydania wyroku, por. uchwała SN z 18.01.2019 r., III CZP 55/18.

¹²⁹⁵ Zob. szeroko S. Wronkowska, *Podstawowe...*, s. 106-107.

¹²⁹⁶ Zob. szerzej co do uprawnień wynikających z tych przepisów A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo...*, kom. do art. 264, pkt 8 i wskazani tam P. Nazarewicz, *Powództwo...*, s. 48; S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 264, nb. 6 i n.; Z. Świeboda, *Prawo...*, kom. do art. 264, pkt 6 i n.

tytułu, w dalszej części ograniczę się do kwestii związanych ze zwalczaniem wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności po nadaniu mu klauzuli wykonalności.

Relacja jaka zachodzi pomiędzy przepisami art. 264 ust. 2-3 p.u. i ogólnym przepisem dotyczących podstaw powództwa opozycyjnego z art. 840 § 1 k.p.c., nie jest oceniana w sposób jednolity. Wątpliwości budzi to, czy art. 264 ust. 3 p.u. stanowi przepis szczególny, który wyczerpująco reguluje podstawy powództwa opozycyjnego przeciwko tytułowi wykonawczemu, którym jest wyciąg z zatwierdzonej listy wierzytelności zaopatrzonego w klauzulę wykonalności¹²⁹⁷, czy zastosowanie znajduje w tym przypadku art. 840 § 1 k.p.c.¹²⁹⁸ Rozstrzygnięcie tej kwestii na gruncie opisywanej problematyki nie ma jednak zasadniczego znaczenia, z tym zastrzeżeniem, że nie można pozbawiać dłużnika prawa do wystąpienia z powództwem przeciwegzekucyjnym przeciwko tytułowi wykonawczemu w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności wyciągu z listy wierzytelności, w przypadku, w którym uznał on wierzytelność w walucie krajowej na liście wierzytelności po jej przeliczeniu zgodnie z art. 251 p.u.¹²⁹⁹ Uznanie wierzytelności na liście wierzytelności odnosi się do treści, w której została ona wciągnięta na listę wierzytelności i nie może uniemożliwiać dłużnikowi kwestionowania tytułu egzekucyjnego, jeżeli różnica pomiędzy zobowiązaniem a treścią listy wierzytelności wynika z obowiązujących przepisów. Oświadczenie dłużnika nie dotyczy waluty roszczenia, która jest narzucona przez bezwzględnie obowiązujący art. 251 p.u. *De lege lata*, w przypadku, w którym wierzyciel chce skutecznie dochodzić roszczenia walutowego w drodze egzekucji, powinien on uzyskać tytuł egzekucyjny zgodny z treścią zobowiązania rzeczywiście łączącego strony. Dłużnik może skutecznie podważyć tytuł wykonawczy w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności wyciągu z listy wierzytelności, „(...) kwestionując istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu (...)” (art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c.). Nie obciąża go bowiem obowiązek zapłaty sumy pieniężnej wyrażonej w walucie krajowej.

De lege ferenda należy jednak postulować zmianę kształtu listy wierzytelności, tak aby obok wysokości wierzytelności obliczonej zgodnie z art. 251 p.u., mogła ona zawierać także wysokość wierzytelności w walucie obcej, co pozwoli na sporządzenie wyciągu z zatwierdzonej listy wierzytelności z uwzględnieniem faktu, że walutą roszczenia jest waluta

¹²⁹⁷ S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 264, nb. 10; wyrok SA w Szczecinie z 23.01.2019 r., I ACa 639/18.

¹²⁹⁸ Tak m.in. P. Nazarewicz, *Powództwo...*, s. 48; A. Jakubecki [w:] F. Zedler, A. Jakubecki, *Prawo...*, kom. do art. 264, pkt 9.

¹²⁹⁹ Na fakt, że dłużnik nie może kwestionować wierzytelności w przypadku, w którym uznał ją w postępowaniu upadłościowym zwracają uwagę m.in. S. Gurgul, *Prawo...*, kom. do art. 264, nb. 8 i 10; A. Jakubecki [w:] *System...*, s. 1113.

obca. Zgodnie z art. 245 ust. 1 pkt 3 p.u., „na liście wierzytelności umieszcza się w osobnych rubrykach: (...) sumę każdej wierzytelności podlegającej uznaniu”. W celu realizacji powyższego postulatu, zasadne byłoby wprowadzenie do art. 245 p.u. dodatkowego zastrzeżenia, że w przypadku wierzytelności wyrażonych w walucie obcej, na liście wierzytelności umieszcza się sumę wierzytelności w walucie obcej oraz jej równowartość w walucie krajowej, obliczoną zgodnie z art. 251 p.u.

3.3.1.6. Plan spłaty w postępowaniu upadłościowym osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej

Opisane powyżej zasady należy stosować odpowiednio do instytucji planu spłaty, o której mowa w art. 491¹⁴-491¹⁵ p.u., występującej na gruncie przepisów odrębnych o postępowaniach upadłościowych osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (część trzecia, tytuł V ustawy). O ile w postępowaniu tym nie sporządza się listy wierzytelności, to art. 251 p.u. znajduje do niego odpowiednie zastosowanie na podstawie art. 491² ust. 1 p.u.

Zgodnie z art. 491¹⁵ ust. 1 pkt 2 i 4 p.u., w postanowieniu o ustaleniu planu spłaty sąd „dokonuje podziału funduszy masy upadłości pomiędzy wierzycieli uczestniczących w planie spłaty, jeżeli w postępowaniu zgromadzono fundusze masy upadłości” oraz „określa, w jakim zakresie i okresie, (...), upadły jest obowiązany spłacać zobowiązania, które w postępowaniu upadłościowym prowadzonym zgodnie z przepisami części pierwszej zostałyby uznane na liście wierzytelności, (...)”. Odpowiednie stosowanie w tym zakresie art. 251 p.u. uzasadnia stwierdzenie, że zarówno podział funduszy masy upadłości, jak i zobowiązanie do spłaty zobowiązań, które byłyby uznane na liście wierzytelności, powinny być wyrażone w walucie krajowej.

3.3.2. Koszty postępowania i inne zobowiązania masy upadłości

W toku postępowania upadłościowego z masy upadłości spłacani są nie tylko wierzyciele ujęci na liście wierzytelności, ale także regulowane są zobowiązania, o których mowa w art. 230 ust. 1 i 2 p.u. Na zobowiązania te składają się koszty postępowania upadłościowego (art. 230 ust. 1 p.u.) oraz inne zobowiązania masy upadłości (art. 230 ust. 2 p.u.). Kosztami postępowania są „wydatki bezpośrednio związane z ustaleniem, zabezpieczeniem, zarządem i likwidacją masy upadłości oraz ustaleniem wierzytelności”. Innymi zobowiązaniami masy upadłości są natomiast niewymienione w art. 230 ust. 1 p.u.

zobowiązania „powstałe po ogłoszeniu upadłości, wynikające z czynności upadłego lub syndyka oraz z innych zdarzeń bezpośrednio związanych z prowadzeniem postępowania upadłościowego”¹³⁰⁰.

Ze względu na fakt, że do zobowiązań, o których mowa w art. 230 ust. 1 i 2 p.u. nie stosuje się art. 251 p.u. (ponieważ nie są one ujmowane na liście wierzytelności), konieczne jest dokonanie analizy, w jaki sposób powinny zostać wykonane te zobowiązania, które powstaną w toku postępowania upadłościowego oraz będą wyrażone w walucie obcej. Możliwość powstania takich zobowiązań w walucie innej niż krajowa nie budzi bowiem zasadniczych wątpliwości¹³⁰¹. Zasadne zdaje się w tym kontekście odwołanie do rozróżnienia, jakie ustawa wprowadza w sposobie zaspokajania tego rodzaju zobowiązań w toku postępowania upadłościowego. Zostało ono uregulowane w art. 343 ust. 1-2 p.u., zgodnie z którymi „z masy upadłości zaspokajają się w pierwszej kolejności koszty postępowania, a jeżeli fundusze masy upadłości na to pozwalają - również inne zobowiązania masy upadłości, o których mowa w art. 230 ust. 2, w miarę wpływu do masy upadłości stosownych sum” (ust. 1), a „jeżeli inne zobowiązania masy upadłości, o których mowa w art. 230 ust. 2, nie zostaną zaspokojone w sposób, o którym mowa w ust. 1, zaspokajają się je stosunkowo do wysokości każdej z nich w drodze podziału funduszy masy upadłości” (ust. 1a zd. 1).

Konsekwentnie zatem uzasadnione będzie uznanie, że w tych przypadkach, w których koszty postępowania i inne zobowiązania masy upadłości są wyrażone w walucie zagranicznej i są one wykonywane w całości (art. 343 ust. 1 p.u.), to powinny one być wykonywane na zasadach ogólnych, tj. zgodnie z art. 358 § 1-3 k.c.¹³⁰² Zasadę tę należy odpowiednio stosować także do bieżących alimentów (art. 343 ust. 2 p.u.), do momentu sporządzenia ostatecznego planu podziału. W takiej sytuacji nie występuje bowiem konkurencja pomiędzy wierzycielami,

¹³⁰⁰ A. Hrycaj, B. Sierakowski, *Zagadnienie kosztów postępowania upadłościowego i innych zobowiązań masy upadłości*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2016, nr 3, s. 54. Szerzej na temat kosztów postępowania upadłościowego oraz zobowiązań masy upadłości, zob. m.in. E. Till, *Zasady...*, s. 67-74, który wskazywał w tym kontekście „zobowiązania, powstałe z aktów lub (innych) czynności prawnych zarządu, podjętych po ogłoszeniu upadłości” i „wszelkie zobowiązania z aktów prawnych lub stosunków prawnych dłużnika, powstałych przed ogłoszeniem upadłości, które w czasie ogłoszenia nie są jeszcze dopełnione lub ukończone, o ile zarząd majątku konkursowego wstąpił w miejsce upadłego dłużnika”; O. Buber, *Polskie...*, s. 51, który jako zobowiązania masy wskazuje powstałe po dniu ogłoszenia upadłości wierzytelności, „(...)”, wynikiłe z czynności syndyka, lub ze wzbogacenia się masy, (...); F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 151, który pisze w tym kontekście o wierzytelnościach powstałych w trakcie postępowania upadłościowego, „w szczególności związanych z działalnością syndyka bądź zarządcy”. W aktualnej literaturze szerokie badania poświęcone tej kategorii zobowiązań przeprowadził B. Sierakowski, *Zobowiązania masy upadłości*, Warszawa 2023, zob. m.in. wnioski ze s. 313-318.

¹³⁰¹ Wprost dopuszczają to m.in. F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 151; A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 20.

¹³⁰² Tak A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 20-21. Odmiennie F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 151, który opowiada się za bezwzględnym zaspokojeniem takich roszczeń w walucie krajowej.

wymagająca ustalenia wzajemnej relacji pomiędzy wysokością ich wierzytelności, a zobowiązania spłacane są na bieżąco, zgodnie z terminami ich płatności. Zdaje się, że kompetencja syndyka do zarządzania masą upadłości (art. 173 p.u.) i obowiązek dochowania przez niego należytej staranności (art. 179 p.u.) uzasadniają w takim przypadku (jeżeli jest to niezbędne do wykonania zobowiązania zgodnie z jego treścią) dokonanie wymiany waluty krajowej znajdującej się w masie upadłości na walutę obcą, tym bardziej, że czynność taka będzie *ex post* przedmiotem kontroli sędziego-komisarza (art. 152 ust. 1 w zw. z art. 168 p.u.). W przypadku, w którym zobowiązanie walutowe zostało wyrażone w walucie obcej bez zastrzeżenia zapłaty wyłącznie w tej walucie, syndyk zgodnie z art. 358 § 1 k.c. będzie mógł zwolnić się ze zobowiązania poprzez zapłatę w walucie krajowej.

Odmienne należy ocenić jednak sytuację wskazaną w art. 343 ust. 1a p.u., tj. przypadek, w którym inne zobowiązania masy upadłości będą zaspokajane proporcjonalnie, na podstawie sporządzanego przez syndyka planu podziału. W takim przypadku uzasadnione będzie sporządzenie oraz wykonanie planu podziału wyłącznie w walucie krajowej, na podstawie kursu wymiany walut ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski, obowiązującego w dniu sporządzenia planu podziału. Brak jest wówczas podstaw do odpowiedniego stosowania art. 251 zd. 1 p.u. i posłużenia się kursem z dnia ogłoszenia upadłości, ponieważ wierzytelności te w dniu ogłoszenia upadłości jeszcze nie istniały¹³⁰³. Jedynym kursem zapewniającym możliwość proporcjonalnego zaspokojenia tych roszczeń jest kurs z dnia sporządzenia planu podziału, analogicznie jak ma to miejsce przy proporcjonalnych spłatach wierzytelności w postępowaniu egzekucyjnym¹³⁰⁴. Stosunkowe zaspokojenie wierzytelności wymaga bowiem sprowadzenia wszystkich konkurujących w podziale roszczeń do tej samej jednostki pieniężnej¹³⁰⁵. Jako że ogólną zasadą w ramach dokonywania podziałów funduszy masy upadłości jest spłata wierzytelności w walucie krajowej, także w tym przypadku należy przekazać wierzycielom walutę krajową. W opisanym przypadku nie mamy do czynienia z zaspokajaniem kosztów i zobowiązań w ramach bieżącego zarządzania masą upadłości, ale ze sformalizowaną czynnością syndyka, do której odpowiednio stosuje się przepisy o sporządzaniu planu podziału funduszy masy upadłości (art. 343 ust. 1a zd. 2 p.u.)¹³⁰⁶. Brak jest zatem podstawy prawnej do wymiany waluty krajowej uzyskanej przez syndyka w toku likwidacji masy upadłości na walutę obcą.

¹³⁰³ Tak F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 151; A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 23.

¹³⁰⁴ Zob. F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 151. Por. A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 21-24.

¹³⁰⁵ Zob. A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 22.

¹³⁰⁶ Zob. rozważania A. Nowacki, *Zaspokojenie...*, s. 21-22.

3.4. Dochodzenie roszczeń w walucie obcej w postępowaniu restrukturyzacyjnym

3.4.1. Wierzytelności objęte układem

3.4.1.1. Pojęcie wierzytelności objętych układem i sporządzanie spisu wierzytelności

Wierzytelnościami objętymi układem w postępowaniu restrukturyzacyjnym są przede wszystkim te wierzytelności, co do których dłużnik jest odpowiedzialny osobiście i które powstały przed dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego bądź dniem układowym (art. 211 ust. 3 i 4 p.r.). Ustawa przewiduje w tym zakresie także pewne wyjątki, obejmując układem niektóre z wierzytelności powstające po tym dniu (art. 150 ust. 1 pkt 2 i 3 p.r.¹³⁰⁷), bądź wyłączając spod układu niektóre wierzytelności powstałe przed nim (art. 151 p.r.¹³⁰⁸). W grupie wierzytelności nieobjętych z mocy prawa układem należy wyróżnić także grupę wierzytelności, które mogą zostać objęte układem w przypadku wyrażenia na to zgody przez wierzyciela, co dotyczy przede wszystkim wierzytelności pracowniczych¹³⁰⁹.

Podstawową różnicą konstrukcyjną występującą pomiędzy listą wierzytelności w postępowaniu upadłościowym i spisem wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym, jest to, że w prawie restrukturyzacyjnym nie występuje instytucja zgłoszeń wierzytelności, a spis jest tworzony bezpośrednio przez pozasądowy organ postępowania, na podstawie ksiąg i dokumentów dłużnika¹³¹⁰. Nie w każdym postępowaniu restrukturyzacyjnym występuje także etap sądowej weryfikacji spisu wierzytelności przed jego zatwierdzeniem, poprzez umożliwienie wierzycielom zgłaszania sprzeciwów¹³¹¹. Dodatkowo, w jednym z postępowań restrukturyzacyjnych, tj. postępowaniu o zatwierdzenie układu (art. 2 pkt 1 p.r.), w ogóle nie występuje instytucja zatwierdzenia spisu wierzytelności przez sędziego-komisarza¹³¹².

¹³⁰⁷ Zgodnie z art. 150 ust. 1 pkt 2 p.r., są to „odsetki za okres od dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego”, a zgodnie z pkt. 3, także „wierzytelności zależne od warunku, jeżeli warunek ziścił się w czasie wykonywania układu”.

¹³⁰⁸ W kontekście zobowiązań pieniężnych, są to przede wszystkim „wierzytelności alimentacyjne oraz renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywocia na dożywotnią rentę” oraz „wierzytelności, za które dłużnik odpowiada w związku z nabyciem spadku po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, po wejściu spadku do masy układowej lub sanacyjnej”.

¹³⁰⁹ Katalog wierzytelności objętych oraz nieobjętych układem zawierają art. 150-154 p.r., zob. szeroko A. Witosz [w:] *System Prawa Handlowego*, tom 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 511-526.

¹³¹⁰ Zgodnie z art. 84 ust. 1 p.r., „spis wierzytelności sporządza nadzorca lub zarządca na podstawie ksiąg rachunkowych, innych dokumentów dłużnika, wpisów w księgach wieczystych oraz rejestrach.”

¹³¹¹ Możliwość taka występuje wyłącznie w postępowaniu układowym oraz sanacyjnym (art. 91 ust. 1-2 p.r.).

¹³¹² Zob. szeroko na gruncie poszczególnych postępowań restrukturyzacyjnych C. Zalewski, *Tytuły egzekucyjne i wykonawcze w świetle przepisów prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego – wybrane zagadnienia*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2022, nr 3, s. 19-24. Spis wierzytelności jest także sporządzany w uregulowanym w prawie upadłościowym „postępowaniu o zawarcie układu na zgromadzeniu wierzycieli przez osobę fizyczną

Regulacja prawna dotycząca ujęcia na spisie wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym wierzytelności wyrażonych w walutach obcych, jest bardzo zbliżona do treści art. 251 p.u. Występujące na jej gruncie odmienności wynikają przede wszystkim z innych celów przypisywanych postępowaniu restrukturyzacyjnemu, które zasadniczo nie zmierza do podzielenia pomiędzy wierzycieli środków uzyskanych w toku likwidacji majątku dłużnika, ale do zawarcia układu¹³¹³. Spis wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym, w odróżnieniu od listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, nie służy bowiem obliczeniu, jaka część środków pieniężnych uzyskanych w toku likwidacji przypada w drodze podziału na konkretnego wierzyciela, ale służy obliczeniu siły głosu danego wierzyciela w przypadku głosowania nad układem¹³¹⁴. Art. 83 ust. 1-2 p.r. należy zatem interpretować w kontekście ustalania siły głosu wierzyciela na zgromadzeniu wierzycieli¹³¹⁵.

3.4.1.2. Skutek wciągnięcia wierzytelności walutowej na spis wierzytelności

Zgodnie z art. 83 ust. 2 *in principio* p.r., „umieszczenie w spisie wierzytelności w przeliczeniu na walutę polską nie powoduje przekształcenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie w walucie polskiej, (...)”. W świetle przedstawionej powyżej funkcji spisu wierzytelności, którą jest ustalenie katalogu uczestników postępowania restrukturyzacyjnego w kontekście ich siły głosu przy głosowaniu nad układem, przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie nie powinno budzić istotnych wątpliwości interpretacyjnych. Ustalenie siły głosu konkretnego wierzyciela na zgromadzeniu wierzycieli ma znaczenie tylko

nieprowadzącą działalności gospodarczej” (art. 491³⁰ pkt 2 p.u.). W postępowaniu tym nie występuje jednak sędzia-komisarz (art. 491³⁸ p.u.), co wyłącza zasadność postawienia pytania o możliwość zastosowania art. 102 p.r.

¹³¹³ Zob. art. 3 ust. 1 *in principio* p.r. „celem postępowania restrukturyzacyjnego jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, (...)”. Zob. szeroko H. Zieliński, *Zasady...*, s. 114-115; P. Wołowski, *Naczelne cele, funkcje i zasady prawa restrukturyzacyjnego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2017, nr 3, s. 34-40; A. Hrycaj [w:] *System...*, s. 21-28. Tej generalnej zasady nie zmienia fakt, że układ może mieć charakter likwidacyjny (art. 159 p.r.).

¹³¹⁴ W literaturze wskazuje się, że spis wierzytelności z jednej strony określa krąg uczestników postępowania restrukturyzacyjnego, a z drugiej strony ustala ich siłę głosu w głosowaniu nad układem, zob. m.in. Ł. Grenda, *Spis wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2019, nr 4, s. 68-69. Zasadą jest, że „uznanie wierzytelności w prawomocnie zatwierdzonym spisie wierzytelności daje wierzycielowi prawo uczestniczenia w postępowaniu restrukturyzacyjnym (przyspieszonym postępowaniu układowym, postępowaniu układowym i postępowaniu sanacyjnym) oraz prawo głosu na zgromadzeniu wierzycieli, w szczególności prawo głosu nad przyjęciem układu” (wyjątki to art. 107 ust. 1 *in fine* oraz ust. 3 p.r.), A. Jakubecki [w:] *System...*, s. 371.

¹³¹⁵ Analogicznie na gruncie prawa upadłościowego i naprawczego F. Zedler, *Zaspokojenie w postępowaniu...*, s. 147-148.

z punktu widzenia przebiegu danego postępowania restrukturyzacyjnego¹³¹⁶, a zatem nie ma żadnych podstaw ku temu, aby uregulowane w tym przepisie przeliczenie wierzytelności wywoływało skutki prawne poza tym postępowaniem. Co więcej, ustawodawca wprost zezwala na prowadzenie kilku, następujących po sobie postępowań restrukturyzacyjnych¹³¹⁷, przy czym w każdym z nich sporządzany będzie nowy spis wierzytelności oraz wykorzystany będzie inny kurs przeliczenia walut, o którym mowa w art. 83 p.r. Pełne zastosowanie znajdują w tym przypadku także argumenty przytaczane na gruncie art. 251 p.u., odwołujące się do miejsca zamieszczenia omawianego przepisu w ramach systematyki ustawy¹³¹⁸. Znajduje się on bowiem w rozdziale zatytułowanym „spis wierzytelności”, w dziale ustawy poświęconym uczestnikom postępowania restrukturyzacyjnego, a nie wśród przepisów dotyczących skutków otwarcia postępowania.

3.4.1.3. Wierzytelność walutowa w układzie

Wierzytelność wyrażona w walucie obcej bierze udział w układzie jako wierzytelność walutowa, mimo faktu, że na spisie wierzytelności zostanie ona ujęta w walucie krajowej. Brak jest jednak przeszkód, aby zobowiązania walutowe zostały przeliczone na złotówki mocą przyjętego przez wierzycieli układu, który, na zasadach ogólnych, może zawierać propozycję układową dotyczącą zmiany waluty zobowiązania oraz wprowadzenia do niego zastrzeżenia, że może ono zostać wykonane wyłącznie w określonej walucie¹³¹⁹. Prawo restrukturyzacyjne posługuje się otwartym katalogiem propozycji układowych¹³²⁰, umożliwiając legitymowanym podmiotom złożenie każdej propozycji układowej, która nie stoi w sprzeczności z obowiązującym prawem, wartościami pozaprawnymi i innymi ustawowymi przesłankami do odmowy zatwierdzenia układu, uregulowanymi w art. 165 p.r.¹³²¹ Jeżeli natomiast układ w swojej treści w ogóle nie odnosi się do kwestii związanych z walutą objętych nim zobowiązań, to wówczas będą one podlegały restrukturyzacji, zgodnie z przedstawionymi propozycjami, w

¹³¹⁶ Zgodnie z art. 76 ust. 2 p.r., „umieszczenie wierzytelności w spisie wierzytelności określa sumę, z którą wierzyciel uczestniczy w postępowaniu restrukturyzacyjnym”.

¹³¹⁷ Zob. szerzej H. Zieliński, *Uproszczony wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego*, „Monitor Prawa Bankowego” 2019, nr 2, s. 83-91.

¹³¹⁸ Zob. pkt 3.1.

¹³¹⁹ Tak także P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 87-89.

¹³²⁰ Zob. art. 156 ust. 1 p.r.

¹³²¹ Zob. m.in. A. Witosz [w:] *System...*, s. 526-541; B. Groele [w:] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Machowska, Warszawa 2021, s. 481-483; H. Zieliński, *Aksjologiczne granice możliwości różnicowania pozycji prawnej wierzycieli w ramach propozycji układowych w postępowaniu restrukturyzacyjnym* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Retrospekcja, stan obecny, przyszłość*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, A. Hrycaj, Sopot 2023, s. 80-90.

tej walucie, która wynika z pierwotnego źródła zobowiązania (art. 83 ust. 2 *in fine* p.r.). W trakcie wykonywania układu zastosowanie znajdują jednocześnie ogólne zasady dotyczące wykonywania zobowiązań walutowych, tj. w zależności od tego, czy konkretne zobowiązanie zawiera zastrzeżenie efektywnej zapłaty w walucie obcej, czy też takiego zastrzeżenia nie zawiera, dłużnik będzie zobowiązany do świadczenia wyłącznie waluty obcej bądź będzie mógł spełnić świadczenie zgodnie z art. 358 § 1-3 k.c.¹³²² O ile art. 83 ust. 2 *in fine* p.r. literalnie stanowi, że „(...) wykonanie zobowiązania w ramach realizacji układu następuje w walucie obcej, chyba że propozycje układowe stanowią inaczej”, to nie można uznać, że ustawodawca chciał tym sposobem wprowadzić do układu klauzulę efektywnej zapłaty, jako rozwiązanie przez siebie preferowane. Obowiązującą w polskim systemie prawnym zasadą jest, że zobowiązania walutowe mogą być wykonywane w walucie krajowej, jeżeli z treści zobowiązania stron nie można wywieść odmiennego zastrzeżenia. Przytoczony fragment należy zatem odczytywać łącznie z pozostałą częścią art. 83 ust. 2 p.r., jako wyrażający normę, zgodnie z którą, w przypadku braku odmiennego zastrzeżenia, wierzytelność wyrażona w walucie obcej, pozostaje wierzytelnością walutową także na etapie wykonywania układu.

Odmienny pogląd w zakresie waluty zobowiązania w trakcie wykonywania układu, na gruncie instytucji układu zawartego w postępowaniu upadłościowym (art. 266a i n. p.u.), przedstawił P. Wołowski¹³²³. Wskazał on w szczególności, że w przypadku układu w upadłości, ze względu na stosowanie art. 251 p.u., „treść propozycji układowych powinna odnosić się do wierzytelności po przeliczeniu na walutę polską (...). W konsekwencji przyjęty układ modyfikuje wierzytelność pieniężną wyrażoną w walucie polskiej, a nie w walucie obcej, pod warunkiem, że przedmiotowa wierzytelność jest objęta układem”¹³²⁴.

W świetle wcześniejszych rozważań, zgodnie z którymi wciągnięcie wierzytelności walutowej na listę wierzytelności nie wywołuje zmiany w zakresie treści zobowiązania, należy jednak opowiedzieć się za uznaniem, że zarówno w przypadku układu zawieranego w postępowaniu restrukturyzacyjnym, jak i układu w upadłości, jeżeli układ ten nie przewiduje żadnych postanowień dotyczących przewalutowania, to powinien on być wykonywany w pierwotnej walucie zobowiązania, na zasadach ogólnych. Zmiana waluty zobowiązania nie jest bowiem skutkiem ani wciągnięcia wierzytelności walutowej na listę bądź spis wierzytelności, ani skutkiem zawarcia układu, jeżeli ten nie stanowi inaczej. Treść art. 251 zd. 2 p.u. oraz art. 83 ust. 2 p.r. są w tym zakresie zbieżne.

¹³²² Tak także P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 89-90.

¹³²³ P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 87.

¹³²⁴ P. Wołowski, *Problematyka...*, s. 87.

3.4.1.4. Wyciąg ze spisu wierzytelności jako tytuł egzekucyjny

Analogicznie jak na gruncie wyciągu z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym należy oceniać kwestie związane z funkcjonowaniem w obrocie prawnym tytułów egzekucyjnych, o których mowa w art. 102 ust. 1 i 2 p.r. Zgodnie z art. 102 ust. 1 p.r. „po prawomocnej odmowie zatwierdzenia układu lub prawomocnym umorzeniu postępowania restrukturyzacyjnego wyciąg z zatwierdzonego spisu wierzytelności, zawierający oznaczenie wierzyciela i przysługującej mu wierzytelności, stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko dłużnikowi”. W kolejnym ustępie uregulowano natomiast sytuację, w której postępowanie kończy się prawomocnym zatwierdzeniem układu, wskazując, że „wyciąg z zatwierdzonego spisu wierzytelności, łącznie z wypisem prawomocnego postanowienia zatwierdzającego układ, stanowi tytuł egzekucyjny przeciwko dłużnikowi oraz temu, kto udzielił zabezpieczenia wykonania układu, jeżeli został w sądzie złożony dokument stwierdzający udzielenie zabezpieczenia, a także przeciwko zobowiązanemu do dopłaty, jeżeli układ przewiduje dopłaty między wierzycielami”.

Przede wszystkim należy przyjąć, że tytuły, o których mowa w art. 102 ust. 1-2 p.r., nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej¹³²⁵, a samo ich powstanie nie wywiera żadnych skutków w zakresie materialnoprawnej treści zobowiązania¹³²⁶. W omawianym przypadku skutki w postaci zmiany waluty zobowiązania może wywołać wyłącznie prawomocnie zatwierdzony układ, o którym mowa w art. 102 ust. 2 p.r. Jako że powstały w postępowaniu restrukturyzacyjnym tytuł egzekucyjny będzie opiewał na walutę krajową (art. 83 ust. 1 p.r.), na gruncie postępowania restrukturyzacyjnego ujawniają się podobne do występujących w postępowaniu upadłościowym problemy związane z oczywistą niezgodnością treści tytułu egzekucyjnego (wykonawczego) z materialnoprawną treścią zobowiązania. Wyjątkiem będzie jedynie sytuacja, w której prawomocnie zatwierdzony układ w sposób jednoznaczny odnosi się do kwestii waluty zobowiązania, co pozwala na jej uwzględnienie w treści tytułu

¹³²⁵ Tak w najnowszej literaturze m.in. K. Flaga-Gieruszyńska, *Tytuły egzekucyjne w postępowaniu restrukturyzacyjnym – wybrane zagadnienia* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Retrospekcja, stan obecny, przyszłość*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, A. Hrycaj, Sopot 2023, s. 369-372. Zob. także A. Jakubecki [w:] *System...*, s. 371-372; P. Zimmerman, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Legalis 2022, kom. do art. 102, nb. 2; R. Adamus, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Legalis 2019, kom. do art. 102, nb. 6; D. Chrapoński [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, LEX/el. 2016, kom. do art. 102, pkt 1; Ł. Lipowicz [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2020, kom. do art. 102, pkt 1.

¹³²⁶ Zob. A. Jakubecki [w:] *System...*, s. 379-380.

egzekucyjnego, ze względu na fakt, że wyciąg z treści układu będzie wówczas stanowił jego element na podstawie art. 102 ust. 2 p.r.

W tym kontekście zasadne jest przedstawienie na gruncie regulacji prawa restrukturyzacyjnego tych samych zagadnień, które były omawiane w kontekście tytułów egzekucyjnych (wykonawczych) powstających na podstawie zatwierdzonej listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Są to kwestie związane z wpływem powstania tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z zatwierdzonego spisu wierzytelności na istniejące już tytuły egzekucyjne, możliwością dążenia przez wierzyciela do uzyskania nowego tytułu egzekucyjnego, w sytuacji, w której dysponuje on wyciągiem z zatwierdzonego spisu wierzytelności oraz dopuszczalnością kwestionowania tytułu egzekucyjnego (wykonawczego) w postaci wyciągu z zatwierdzonego spisu wierzytelności, ze względu na fakt, że opiewa on na inną walutę niż zobowiązanie dłużnika.

Odmienne niż ma to miejsce w postępowaniu upadłościowym, prawo restrukturyzacyjne przewiduje regulację prawną odnoszącą się do kwestii wielości tytułów egzekucyjnych (wykonawczych). Zgodnie z art. 170 ust. 3 p.r., „tytuły wykonawcze lub egzekucyjne, obejmujące wierzytelności objęte układem, tracą wykonalność z mocy prawa”. W literaturze powszechnie wskazuje się, że rozwiązanie to ma na celu uniknięcie sytuacji, w której dana wierzytelność byłaby ujęta w więcej niż jednym tytule egzekucyjnym (wykonawczym)¹³²⁷. Zauważa się także, że skutek powstania tytułu w postaci wyciągu z zatwierdzonego spisu wierzytelności został określony przez ustawodawcę odmiennie niż postulowane na gruncie prawa upadłościowego „zastąpienie” jednego tytułu egzekucyjnego przez drugi¹³²⁸.

W kontekście wykładni art. 170 ust. 3 p.r. należy jednak podkreślić, że przepis ten, zamieszczony w przepisach ogólnych o skutkach układu, dotyczy wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych, także tych, w których wierzyciele nie uzyskają nowych tytułów egzekucyjnych na podstawie art. 102 ust. 2 p.r. Jak już bowiem wskazywano, w postępowaniu o zatwierdzenie układu nie występuje instytucja zatwierdzenia spisu wierzytelności, a zatem art. 102 p.r. nie znajdzie zastosowania do wierzycieli biorących udział w tym postępowaniu.

¹³²⁷ K. Flaga-Gieruszyńska, *Stosunek pomiędzy postępowaniem egzekucyjnym a postępowaniami restrukturyzacyjnymi – wybrane zagadnienia*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2022, nr 5, s. 128; P. Zimmerman, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, kom. do art. 170, nb. 3; R. Adamus, *Prawo...*, kom. do art. 170, nb. 3; B. Groele [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2020, kom. do art. 170, pkt 4.

¹³²⁸ Zob. J. Jagieła, *Tytuły egzekucyjne*, Sopot 2018, s. 147-148. Nie odwołuje się natomiast do tego rodzaju rozróżnienia K. Flaga-Gieruszyńska, *Tytuły...*, s. 372-373.

Co więcej, ze względu na fakt, że art. 170 ust. 3 p.r. nie odwołuje się w swojej treści do wierzytelności ujętych w spisie wierzytelności, ale do wierzytelności objętych układem, odczytując ten przepis literalnie, należałoby przyjąć, że uzyskane poza postępowaniem restrukturyzacyjnym tytuły egzekucyjne (wykonawcze), utracą także ci wierzyciele, którzy nie są umieszczeni w spisie wierzytelności, a są objęci układem (art. 166 ust. 1 p.r.¹³²⁹)¹³³⁰. Poglądu takiego nie można jednak przyjąć. Jak bowiem wskazuje P. Zimmerman, „(...) nieuzasadnione wydaje się pozbawienie wierzyciela uzyskanego na drodze odpowiedniego postępowania tytułu, z tego powodu, że nie wziął udziału w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Celem regulacji art. 170 ust. 3 PrRestr nie jest (...) pozbawienie wierzyciela jakiegokolwiek tytułu egzekucyjnego, a uniknięcie sytuacji równoległego funkcjonowania dwóch tytułów (...)”¹³³¹. Tezę tę należy odpowiednio zastosować do zagadnień związanych z różnicą pomiędzy walutą zobowiązania i walutą wskazaną w tytule egzekucyjnym w postaci wyciągu z zatwierzonego spisu wierzytelności. Ze względu na fakt, że wierzyciel dysponujący wierzytelnością walutową nie może uzyskać w postępowaniu restrukturyzacyjnym nowego tytułu egzekucyjnego, który odpowiadałby treści jego roszczenia i umożliwił np. przeprowadzenie egzekucji zmierzającej do wykonania układu (na podstawie art. 172 ust. 1 p.r.¹³³²), w sytuacji, w której przysługująca mu wierzytelność w walucie obcej nie została mocą układu przewalutowana, należy przyjąć, że tytuł wyrażony w walucie obcej nie traci wykonalności w rozumieniu art. 170 ust. 3 p.r. Zakresem zastosowania tego przepisu należy bowiem objąć wyłącznie sytuacje, w których wierzyciel, dysponujący wierzytelnością objętą układem, uzyskał w postępowaniu restrukturyzacyjnym nowy tytuł egzekucyjny (wykonawczy), który pozwala mu na wyegzekwowanie od dłużnika tej wierzytelności. Odmienne rozwiązanie prowadziłoby do dyskryminacji wierzycieli dysponujących roszczeniami, które są ujmowane na spisie wierzytelności w wartości wyrażonej w walucie krajowej, mimo że wartość ta nie odpowiada rzeczywistej treści ich wierzytelności. Dotyczy to także wierzytelności niepieniężnych, które na spisie wierzytelności ujmowane są w wartości pieniężnej, mimo że nie zachodzi w tym przypadku analogiczne do przyjętego w prawie upadłościowym obligatoryjne przekształcenie wierzytelności niepieniężnych na pieniężne (zob. art. 78 oraz art. 163 ust. 2 p.r.).

¹³²⁹ Zgodnie z art. 166 ust. 1 p.r. „układ wiąże wierzycieli, których wierzytelności według ustawy są objęte układem, chociażby nie zostały umieszczone w spisie wierzytelności”.

¹³³⁰ Zob. K. Flaga-Gieruszyńska, *Tytuły...*, s. 372.

¹³³¹ P. Zimmerman, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, kom. do art. 170, nb. 3.

¹³³² Zgodnie bowiem z art. 172 ust. 1 zd. 1 p.r. układ może zostać wykonany poprzez przymusowe wyegzekwowanie spłat przez wierzycieli („po wykonaniu układu lub wyegzekwowaniu wierzytelności objętych układem sąd (...), wydaje postanowienie o wykonaniu układu”).

Powyższe uwagi powinny mieć zastosowanie także w przypadku, w którym wierzyciel nie dysponował tytułem egzekucyjnym (wykonawczym) wyrażonym w walucie obcej, pochodzącym z innego źródła niż postępowanie restrukturyzacyjne (np. prawomocnym wyrokiem sądowym), a następnie uzyskał tytuł w postaci wyciągu z zatwierdzonego spisu wierzytelności. Konsekwentnie należy przyjąć, że uzyskanie tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z zatwierdzonego spisu wierzytelności nie pozbawia wierzyciela dysponującego wierzytelnością wyrażoną w walucie obcej interesu prawnego w uzyskaniu tytułu egzekucyjnego (wykonawczego) wyrażonego w tej walucie. Nie ma w tym przypadku znaczenia czy zobowiązanie zawiera zastrzeżenie zapłaty wyłącznie w walucie obcej, czy dłużnik może zwolnić się ze zobowiązania poprzez zapłatę w walucie krajowej. Uzyskanie tytułu opiewającego na walutę obcą umożliwia bowiem wierzycielowi wyegzekwowanie wierzytelności układowej w efektywnej walucie obcej lub przynajmniej uzyskanie jej równowartości według kursu przewidzianego w art. 783 § 1 zd. 2 albo art. 798¹ § 1 k.p.c., a nie według kursu z dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, który może być dniem bardzo odległym od momentu prowadzenia egzekucji.

Z powyższych względów, analogicznie jak wskazywano na gruncie postępowania upadłościowego, także w przypadku wyciągu z zatwierdzonego spisu wierzytelności należy uznać, że dłużnik może kwestionować istnienie wierzytelności (bądź wystąpić z powództwem przeciwegzekucyjnym) przeciwko tytułowi egzekucyjnemu (wykonawczemu), który opiewa na inną walutę niż waluta do której świadczenia dłużnik jest zobowiązany, w oparciu o art. 102 ust. 3 i 4 p.r.¹³³³ Musi on bowiem dysponować środkiem obrony przed egzekucją zmierzającą do wyegzekwowania świadczenia o innej treści niż rzeczywista treść stosunku zobowiązaniowego. Także dłużnik może mieć bowiem interes w tym, aby egzekucja toczyła się na podstawie tytułu wykonawczego adekwatnego do treści jego zobowiązania. Dotyczy to nie tylko możliwości zastosowania aktualnego kursu walut (który może być dla dłużnika bardziej korzystny niż kurs z dnia otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego) ale także braku konieczności ponoszenia kosztów wymiany walut w sytuacji, w której dłużnik posiada w swoim majątku walutę obcą, wskazaną w tytule wykonawczym zawierającym zastrzeżenie efektywnej zapłaty w tej walucie.

Podsumowując powyższe rozważania, należy zauważyć, że art. 83 ust. 1 p.r. mógł zostać przez ustawodawcę zredagowany w sposób zdecydowanie bardziej spójny z art. 102 ust. 1 i 2 p.r., w kontekście dochodzenia przez wierzycieli roszczeń wyrażonych w walutach

¹³³³ Co do uprawnienia z art. 102 ust. 3 i 4 p.r., zob. szeroko K. Flaga-Gieruszyńska, *Tytuły...*, s. 369-372.

obcych. Jak już bowiem wskazywano, zasadniczym celem wprowadzenia przeliczenia, o którym mowa w art. 83 ust. 1 p.r., jest ujednoczenie sposobu obliczania siły głosu wierzycieli na zgromadzeniu wierzycieli, w sytuacji, w której dysponują oni wierzytelnościami wyrażonymi w różnych jednostkach pieniężnych. Cel ten można było jednak osiągnąć poprzez ograniczenie przeliczenia do „sumy, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem”, pozostawiając „sumę wierzytelności” jako wartość wyrażoną w walucie obcej. „Suma wierzytelności” oraz „suma, według której będzie obliczany głos wierzyciela w głosowaniu nad układem” stanowią bowiem dwie różne pozycje na spisie wierzytelności, które niejednokrotnie wyrażają dwie różne wartości (będzie tak przede wszystkim w sytuacjach, w których dana wierzytelność istnieje, lecz nie posiada prawa głosu ze względu na ustawowe wyłączenia bądź brak objęcia układem)¹³³⁴.

De lege ferenda, z punktu widzenia wierzyciela dysponującego wierzytelnością wyrażoną w walucie obcej, zasadna byłaby zatem zmiana art. 83 ust. 1 p.r. w taki sposób, aby umożliwiał on zamieszczenie w spisie wierzytelności sumy pieniężnej wyrażonej w walucie obcej (w tym z zastrzeżeniem, że może być ona spełniona wyłącznie w tej walucie), z jednoczesnym wskazaniem siły głosu w walucie krajowej, na zasadach określonych w jego obecnej treści. Dopiero wówczas prawa wierzyciela dysponującego wierzytelnością walutową byłyby zabezpieczone w stopniu analogicznym do praw pozostałych wierzycieli, z jednoczesnym uwzględnieniem specyfiki postępowania restrukturyzacyjnego. Rozwiązanie takie pozwalałoby wierzycielowi dysponującemu wierzytelnością wyrażoną w walucie obcej na przeprowadzenie egzekucji postanowień układowych w celu uzyskania tej waluty, na zasadach ogólnych, wskazanych w art. 783 § 1 zd. 2 i art. 798¹ § 1-2 k.p.c., bez konieczności wytaczania nowego powództwa przeciwko dłużnikowi w sytuacji, w której nie wykonuje on układu.

3.4.2. Wierzytelności nieobjęte układem

W praktyce układ zawierany w postępowaniu restrukturyzacyjnym nie obejmuje wszystkich wierzytelności przysługujących wierzycielom względem dłużnika. W zakresie wierzytelności nieobjętych układem możemy jednocześnie wyróżnić dwie grupy: wierzytelności nieobjęte układem, które powstały przed dniem otwarcia postępowania

¹³³⁴ C. Zalewski, *Tytuły...*, s. 22-23; A. Jakubecki [w:] *System...*, s. 375-376. Kwestia ta nie budzi wątpliwości także wśród autorów komentarzy do ustawy, zob. przykładowo Ł. Lipowicz [w:] *Prawo...*, kom. do art. 86, pkt. 8-9, 13, 23.

restrukturyzacyjnego bądź dniem układowym, lecz są wyłączone spod układu ze względu na obowiązującą normę prawną (art. 150 ust. 2 i art. 151 p.r.) bądź częściowy charakter układu (art. 180 i n. p.r.) oraz wierzytelności nieobjęte układem, które powstały po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego bądź dniem układowym, jeżeli obowiązująca norma prawna nie nakazuje objąć ich układem (art. 150 ust. 1 pkt 1 *a contrario* p.r.). Ta druga grupa wierzytelności nieobjętych układem stanowi jednocześnie tzw. „zobowiązania bieżące”, które powinny być regulowane przez dłużnika w toku prowadzonego postępowania restrukturyzacyjnego, a brak możliwości ich terminowego wykonywania stanowi negatywną przesłankę otwarcia postępowania układowego i sanacyjnego (art. 8 ust. 2 p.r.), element domniemania dotyczącego podstawy do odmowy zatwierdzenia układu, jaką jest oczywista niewykonalność układu (art. 165 ust. 1 zd. 2 p.r.) oraz obligatoryjną podstawę do umorzenia postępowania układowego i sanacyjnego (art. 326 ust. 2 p.r.). Obligatoryjną podstawą do umorzenia ww. postępowań jest także utrata zdolności do regulowania zobowiązań, które nie mogą być objęte układem, a zatem przede wszystkim tych wskazanych w art. 151 ust. 1 p.r.

Biorąc pod uwagę fakt, że zobowiązania, które nie są objęte układem, powinny być wykonywane w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego zgodnie z terminami ich płatności, a także zasadniczo nie biorą one udziału w głosowaniu nad układem¹³³⁵, nie powinno budzić wątpliwości, że powinny one być wykonywane zgodnie z ich treścią, a zatem na ogólnych zasadach uregulowanych w art. 358 k.c. Należy także przyjąć, że wymiana waluty krajowej na walutę obcą, jeżeli jest dokonywana w celu wykonania zobowiązania walutowego, co do którego istnieje obowiązek zapłaty w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, powinna być uznawana za czynność nieprzekraczającą zwykłego zarządu, a zatem czynność, która może zostać dokonana samodzielnie przez dłużnika, który zachował prawo do zarządzania przedsiębiorstwem w zakresie czynności zwykłego zarządu.

4. Wpływ obowiązujących regulacji na interes wierzyciela

Stopień ingerencji postępowania upadłościowego i postępowania restrukturyzacyjnego w sferę uprawnień przysługujących wierzycielowi dysponującemu wierzytelnością wyrażoną w walucie obcej nie jest jednolity. Niewątpliwie to postępowanie upadłościowe jest tym postępowaniem, w którym ingerencja przepisów procesowych w interes wierzyciela

¹³³⁵ Należy mieć jednak na uwadze, że w przypadku niektórych wierzytelności, objęcie ich układem oraz udział w głosowaniu zależą od woli wierzyciela, a więc wierzytelność taka może zmienić swój charakter z „pozaukładowej” na „układową” w toku postępowania restrukturyzacyjnego (zob. np. art. 151 ust. 2-2a p.r.).

wierzytelności walutowej jest najdalej idąca. Dotyczy ona jednocześnie dwóch płaszczyzn: zaspokojenia wierzytelności walutowej na podstawie planu podziału oraz możliwości uzyskania tytułu egzekucyjnego obejmującego wierzytelność wyrażoną w walucie obcej. Przymusowe zaspokojenie wierzytelności poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej nie zostało ograniczone do przypadków, w których interes wierzyciela jest zaspokajany poprzez uzyskanie wyrażonej w walucie krajowej równowartości wierzytelności walutowej, lecz nastąpi także w sytuacji, w której w celu zaspokojenia interesu wierzyciela zasadniczo niezbędne jest przekazanie mu waluty obcej. Także w sferze rozpoznawczej (kształtowanie tytułu egzekucyjnego), *de lege lata* w postępowaniu upadłościowym nie ma możliwości, aby uwzględnić uprawnienie wierzyciela do uzyskania waluty innej niż polska. Zakres w jakim postępowanie upadłościowe uprzywilejowuje walutę krajową jest zatem zdecydowanie szerszy niż w postępowaniu rozpoznawczym (procesie) czy postępowaniu egzekucyjnym. O ile obecny stan prawny można usprawiedliwiać obowiązującą w postępowaniu upadłościowym zasadą, zgodnie z którą indywidualne interesy wierzycieli są podporządkowane interesowi grupowemu¹³³⁶, to tak daleko idące rozwiązanie nie wydaje się niezbędne do osiągnięcia celów postępowania. W szczególności brak jest przeszkód, aby umożliwić syndykowi masy upadłości zaspokojenie wierzytelności wyrażonych w walucie obcej, w efektywnej klauzuli walutowej, poprzez zakup tej waluty i przekazanie jej wierzycielowi w drodze wykonania planu podziału. W pełni zasadna byłaby także zmiana przepisów o liście wierzytelności w taki sposób, aby ujmowała ona zarówno wysokość wierzytelności w walucie obcej, jak i jej równowartość obliczoną zgodnie z art. 251 p.u. Pozwoliłoby to na sporządzenie tytułu egzekucyjnego w postaci wyciągu z zatwierdzonej przez sędziego-komisarza listy wierzytelności w sposób uwzględniający rzeczywistą walutę zobowiązania.

Postępowanie restrukturyzacyjne nie przewiduje tak daleko idącej ingerencji w uprawnienia wierzyciela dysponującego wierzytelnością w walucie obcej jak postępowanie upadłościowe. Ingerencja ta występuje wyłącznie na płaszczyźnie kreowania tytułu egzekucyjnego, w tym znaczeniu, że w odróżnieniu od innych wierzycieli ujętych w zatwierdzonym spisie wierzytelności, wierzyciel wierzytelności walutowej nie uzyska w tym postępowaniu tytułu egzekucyjnego opiewającego na rzeczywiście przysługujące mu roszczenie. W sferze zaspokojenia wierzytelności decydujące znaczenie będzie miała treść przyjętego układu, przy czym, jeżeli postanowienia układu nie stanowią inaczej, to wierzytelność walutowa będzie podlegała spłacie jako wierzytelność w walucie obcej, zgodnie

¹³³⁶ Zob. pkt 3.3.1.2.

z ogólnymi regulacjami art. 358 § 1-3 k.c. Brak jednocześnie przeszkód, aby *de lege ferenda* umożliwić wierzycielowi dysponującemu wierzytelnością walutową uzyskanie tytułu egzekucyjnego opiewającego na walutę obcą. Nie stoi to w sprzeczności z funkcją spisu wierzytelności, którą jest ustalenie kręgu uczestników postępowania restrukturyzacyjnego oraz określenie ich siły głosu w przypadku głosowania nad układem¹³³⁷.

5. Podsumowanie

Poniżej zaprezentowano najważniejsze z przyjętych oraz sformułowanych w niniejszym rozdziale tez:

- 1) Postępowanie upadłościowe i restrukturyzacyjne zawierają odrębną i specyficzną regulację prawną dotyczącą dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych. Jest to konsekwencja cech wyróżniających te postępowania, tj. ich kolektywnego charakteru, występowania sytuacji niewypłacalności bądź zagrożenia niewypłacalnością dłużnika, konfliktu interesów na linii dłużnik-wierzyciele oraz pomiędzy samymi wierzycielami, a także rozpoznawczo-wykonawczego charakteru tych postępowań¹³³⁸.
- 2) Zarówno postępowanie upadłościowe, jak i restrukturyzacyjne przewiduje przeliczenie waluty obcej na walutę krajową według kursu publikowanego przez Narodowy Bank Polski. W przypadku braku takiego kursu, w szerokim zakresie dopuszczają one ustalanie wartości rynkowej danej waluty przez organ postępowania, co uzasadnia posłużenie się średnimi cenami transakcyjnymi na danym rynku. W przypadku braku możliwości odwołania się do tego rodzaju danych, konieczne będzie dokonanie podwójnego przeliczenia walut, np. za pośrednictwem danych publikowanych przez ONZ¹³³⁹.
- 3) W przypadku dochodzenia roszczeń wyrażonych w walucie obcej w postępowaniu upadłościowym, wierzyciel powinien zgłosić syndykowi wierzytelność zgodnie z treścią zobowiązania, a zatem w walucie obcej. Zostanie ona następnie umieszczona na liście według kursu wskazanego w art. 251 zd. 1 p.u., a następnie zaspokojona poprzez przekazanie wierzycielowi waluty krajowej. Tryb ten ma zastosowanie niezależnie od tego, czy dane zobowiązanie zawiera zastrzeżenie zapłaty wyłącznie w walucie obcej,

¹³³⁷ Zob. pkt 3.4.1.1.

¹³³⁸ Zob. pkt 2.

¹³³⁹ Zob. pkt 3.2.

czy dłużnik może zwolnić się ze zobowiązania poprzez przekazanie wierzycielowi waluty polskiej. Przeliczenie wierzytelności walutowej na złotówki w celu umieszczenia jej na liście wierzytelności nie wywołuje jednak skutków w zakresie prawa materialnego, tj. nie prowadzi do zmiany waluty zobowiązania. W przypadku zakończenia postępowania upadłościowego oraz konieczności obliczenia, w jakim zakresie doszło do zaspokojenia zobowiązania wyrażonego w walucie obcej, należy posłużyć się odpowiednio regulacjami wskazanymi w art. 358 § 2-3 k.c.¹³⁴⁰

- 4) W przypadku uwzględnienia wierzytelności walutowej na zatwierdzonej przez sędziego-komisarza liście wierzytelności, wierzyciel uzyska tytuł egzekucyjny, który opiewa na inną walutę, niż ta wskazana w treści zobowiązania. Z tego względu, należy uznać, że tytuł ten nie zastępuje innego posiadanego przez wierzyciela tytułu egzekucyjnego w walucie obcej, ani nie pozbawia go interesu w uzyskaniu takiego tytułu. W tego rodzaju sytuacji, dłużnik może dążyć do pozbawienia wykonalności opartego na zatwierdzonej liście wierzytelności tytułu wykonawczego w drodze powództwa opozycyjnego¹³⁴¹.
- 5) W toku postępowania upadłościowego mogą powstać wyrażone w walucie obcej koszty postępowania i inne zobowiązania masy upadłości. Sposób ich zaspokojenia jest uzależniony od tego, czy są one regulowane w całości wraz z wpływem środków do masy upadłości, czy, co dotyczy zobowiązań masy upadłości, jedynie proporcjonalnie, w drodze planu podziału. W tym pierwszym przypadku, powinny być one regulowane na zasadach wskazanych w art. 358 § 1-3 k.c. W przypadku sporządzania planu podziału, konieczne będzie zaspokojenie ich w walucie krajowej, w wartościach wynikających z przeliczenia waluty obcej na złotówki według kursu z dnia sporządzenia planu podziału¹³⁴².
- 6) W przypadku postępowania restrukturyzacyjnego, umieszczenie wierzytelności walutowej na spisie wierzytelności w walucie krajowej, nie skutkuje jej przekształceniem w zobowiązanie wyrażone w tej walucie. Ma ono umożliwić ujednoczenie jednostek, w których wyrażona jest siła głosu poszczególnych wierzycieli, w przypadku głosowania nad układem. O tym, w jakiej walucie będzie spłacana określona wierzytelność, decyduje treść układu, który może przewidywać jej przewalutowanie. W przypadku braku jakichkolwiek postanowień dotyczących waluty

¹³⁴⁰ Zob. pkt. 3.3.1.1.-3.3.1.4.

¹³⁴¹ Zob. pkt 3.3.1.5.

¹³⁴² Zob. pkt 3.3.2.

zobowiązania pieniężnego, powinno być ono regulowane na zasadach ogólnych, w tej walucie, która wynika ze źródła zobowiązania¹³⁴³.

- 7) Umieszczenie wierzytelności walutowej na zatwierdzonym przez sędziego-komisarza spisie wierzytelności, umożliwia wierzycielowi uzyskanie tytułu egzekucyjnego, opiewającego na inną walutę niż wskazana w treści zobowiązania. Z tego względu, analogicznie jak w postępowaniu upadłościowym, należy uznać, że zatwierdzenie układu nie prowadzi do pozbawienia mocy innego posiadanego przez wierzyciela tytułu egzekucyjnego w walucie obcej, ani nie pozbawia go interesu w uzyskaniu takiego tytułu. W tego rodzaju sytuacji, dłużnik może dążyć do pozbawienia wykonalności opartego na zatwierdzonym spisie wierzytelności tytułu wykonawczego w drodze powództwa opozycyjnego¹³⁴⁴.
- 8) Zobowiązania w walutach obcych, które nie są objęte układem, powinny być regulowane zgodnie z ich treścią, na zasadach wskazanych w art. 358 § 1-3 k.c.¹³⁴⁵
- 9) Prawo upadłościowe, przewidując przymusowe zaspokojenie wierzyciela dysponującego wierzytelnością w walucie obcej poprzez przekazanie mu waluty krajowej, także w przypadku zobowiązań zawierających zastrzeżenie efektywnej zapłaty w tej walucie, w sposób najdalej idący ingeruje w interes wierzyciela oraz w największym zakresie uprzywilejowuje walutę krajową. Prawo restrukturyzacyjne nie zakłada aż tak istotnej ingerencji, ponieważ o walucie zobowiązania ostatecznie decydować będzie treść przyjętego układu, a w przypadku braku jakichkolwiek postanowień, pozycja wierzyciela walutowego nie ulegnie zmianie¹³⁴⁶.

¹³⁴³ Zob. pkt. 3.4.1.1.-3.4.1.3.

¹³⁴⁴ Zob. pkt 3.4.1.4.

¹³⁴⁵ Zob. pkt 3.4.2.

¹³⁴⁶ Zob. pkt 4.

Zakończenie

Przeprowadzone rozważania pozwalają na syntetyczne przedstawienie najważniejszych ustaleń koncentrujących się wokół przedstawionych we wstępie głównych problemów badawczych, jak i najistotniejszych tez szczegółowych, które zostały postawione w niniejszej rozprawie.

Przede wszystkim należy wskazać, że zobowiązanie pieniężne wyrażone w walucie obcej jest zobowiązaniem pieniężnym, w którym dłużnik jest zobligowany do przekazania wierzycielowi określonej, abstrakcyjnej wartości ekonomicznej, wyrażonej za pośrednictwem zagranicznej jednostki pieniężnej. Nie jest to zobowiązanie tożsame ze zobowiązaniem wyrażonym w walucie polskiej, w tym znaczeniu, że zapłata w walucie obcej stanowi jedynie sposób wykonania zobowiązania do przeniesienia określonej wartości majątkowej z majątku dłużnika do majątku wierzyciela. Świadczenia wyrażone w różnych walutach należy traktować jako odmienne świadczenia, należące do tego samego rodzaju świadczeń pieniężnych. Aby świadczenie było świadczeniem w walucie obcej, wierzyciel musi być uprawniony do żądania od dłużnika przekazania mu waluty obcej, a dłużnik musi być zobowiązany do zapłaty w tej walucie. Z tego względu, w przeważającym zakresie, zobowiązania denominowane oraz indeksowane do waluty obcej, nie powinny być traktowane jako świadczenia w walutach obcych w rozumieniu przyjętym w niniejszej pracy. Jako zobowiązania pieniężne w walucie obcej nie mogą być także traktowane zobowiązania, w których dłużnik jest zobligowany do zapłaty w tzw. kryptowalutach. Aby zobowiązanie było zobowiązaniem pieniężnym, jednostka wykorzystana do wyrażenia wartości ekonomicznej musi mieć źródło w państwowym bądź ponadpaństwowym systemie prawnym.

Wprowadzone w art. 358 k.c. upoważnienie przemienne, pozwalające dłużnikowi na zwolnienie się ze zobowiązania wyrażonego w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie krajowej, jeżeli nie zastrzeżono obowiązku zapłaty wyłącznie w walucie obcej, wywiera istotny wpływ na stosowanie obowiązujących norm prawa cywilnego procesowego, dotyczących dochodzenia roszczeń pieniężnych w walucie obcej. Odzwierciedlone w tym przepisie rozróżnienie pomiędzy długiem zwykłym w walucie obcej i długiem efektywnym w tej walucie, jest bowiem decydujące w kontekście możliwości uzyskania przez wierzyciela efektywnej waluty obcej w przypadku przymusowego dochodzenia roszczenia w postępowaniu cywilnym. Upoważnienie przemienne, o którym mowa w art. 358 k.c., nie może być jednocześnie traktowane jako źródło kompetencji dłużnika do jednostronnej zmiany waluty

zobowiązania. O ile może on zwolnić się z obowiązku świadczenia w walucie obcej poprzez przekazanie wierzycielowi waluty polskiej, to nie może on, mocą swojego oświadczenia, zmodyfikować treści istniejącego pomiędzy stronami zobowiązania. Także wierzyciel nie może żądać od dłużnika spełnienia świadczenia w innej walucie niż wskazana wprost w zobowiązaniu. W szczególności nie może on skutecznie żądać od dłużnika zapłaty w walucie polskiej, objętej upoważnieniem dłużnika. Dyspozytywny charakter art. 358 § 1 k.c. pozwala także na rozróżnienie interesu wierzyciela zobowiązania w walucie obcej z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty w tej walucie oraz interesu wierzyciela zobowiązania w walucie obcej bez takiego zastrzeżenia. W pierwszym przypadku, w celu zaspokojenia interesu wierzyciela, konieczne jest przekazanie mu bezpośrednio waluty obcej wskazanej w treści zobowiązania. W drugim przypadku, interes wierzyciela zostanie zaspokojony zarówno przez przekazanie mu bezpośrednio waluty obcej wskazanej w treści zobowiązania, jak i jej równowartości wyrażonej w walucie krajowej.

Samo ukształtowanie treści zobowiązania w sposób odpowiadający interesom wierzyciela, nie jest jeszcze wystarczające do jego realizacji w postępowaniu cywilnym. Sąd lub referendarz sądowy w postępowaniu w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności oraz komornik sądowy w postępowaniu egzekucyjnym, nie badają bowiem treści zobowiązania, lecz dokonują czynności, w oparciu o treść tytułu egzekucyjnego bądź wykonawczego. Jeżeli postępowanie egzekucyjne ma doprowadzić do uzyskania przez wierzyciela waluty obcej, tytuły te powinny zawierać zastrzeżenie, że objęte nimi zobowiązanie może zostać wykonane wyłącznie w walucie obcej. W przypadku braku takiego zastrzeżenia, wierzyciel ostatecznie uzyska walutę krajową.

Jest to konsekwencja faktu, że ustawodawca na gruncie postępowania egzekucyjnego uprzywilejowuje walutę krajową, poprzez wprowadzenie regulacji, zgodnie z którą, w tych przypadkach, w których z treści tytułu wykonawczego nie wynika, że interes wierzyciela może być zaspokojony wyłącznie przez przekazanie mu waluty obcej, nakazuje on zaspokoić wierzyciela poprzez przekazanie mu waluty krajowej. W tym kontekście, uprzywilejowanie waluty krajowej na gruncie przepisów procesowych odpowiada zakresowi upoważnienia przemiennego wprowadzonego w art. 358 § 1 k.c. Różnicą jest jednak to, że o ile w przypadku długu zwykłego w walucie obcej, na gruncie przepisów materialnoprawnych, to dłużnik decyduje czy przekazać wierzycielowi walutę polską w celu zwolnienia się ze zobowiązania, to na podstawie przepisów procesowych, ustawodawca przewiduje wyłącznie możliwość zaspokojenia wierzyciela w walucie krajowej. Wynika to z założenia, że zaspokojenie wierzyciela zobowiązania zwykłego w walucie obcej, poprzez przekazanie mu waluty polskiej,

w przypadku prowadzonego w Polsce postępowania egzekucyjnego, zasadniczo prowadzi do uproszczenia postępowania i skraca czas niezbędny do zaspokojenia wierzyciela, nie naruszając przy tym jego interesu. Jeżeli jednak z tytułu wykonawczego wynika, że interes wierzyciela może zostać zaspokojony wyłącznie poprzez przekazanie mu waluty obcej, wskazanej w treści zobowiązania, przepisy postępowania egzekucyjnego przewidują możliwość zarówno pozyskania przez komornika sądowego waluty obcej znajdującej się w majątku dłużnika, jak i wymiany uzyskanej w toku egzekucji waluty polskiej na walutę obcą wskazaną w tytule wykonawczym, poprzez nabycie jej w ustalonym banku. Przepisy procesowe nie pozbawiają jednocześnie dłużnika prawa do wykonania zobowiązania zgodnie z jego treścią na każdym etapie dochodzenia roszczeń.

Obowiązujące obecnie przepisy k.p.c. wprowadzają skuteczne mechanizmy pozwalające wierzycielowi na dochodzenie roszczeń wyrażonych w walucie obcej, zarówno, gdy zobowiązanie w walucie obcej zawiera zastrzeżenie efektywnej zapłaty w tej walucie, jak i gdy takiego zastrzeżenia nie zawiera. W szczególności dopuszczalne jest wytoczenie powództwa zawierającego żądanie zasądzenia roszczenia w walucie obcej oraz wydanie przez sąd wyroku zasądzającego bezpośrednio w walucie obcej. Ze względu na fakt, że zapłata w walucie polskiej jest wyłącznym uprawnieniem dłużnika, niezależnie od rodzaju zobowiązania walutowego, wierzyciel musi wytoczyć powództwo w walucie obcej, a nie w walucie polskiej. Ma to istotne znaczenie zarówno na gruncie instytucji przedawnienia, jak i ze względu na przepisy regulujące zmianę powództwa czy zakazujące sądowi wydania orzeczenia w innej walucie niż wskazana w powództwie. Rozróżnienie pomiędzy długiem efektywnym w walucie obcej, a długiem zwykłym w tej walucie, znajdzie natomiast bezpośrednie odzwierciedlenie w treści wyroku zasądzającego. W ramach postępowania rozpoznawczego, w przypadku zobowiązań efektywnych, sąd jest bowiem zobligowany z urzędu zawrzeć w treści wyroku zastrzeżenie, że zasądzone świadczenie może zostać spełnione wyłącznie w walucie obcej. W przypadku pozostałych tytułów egzekucyjnych lub wykonawczych, jeżeli nie znajduje do nich zastosowania art. 319¹ k.p.c. lub inny tego rodzaju przepis, strona bądź strony zobowiązania powinny samodzielnie zamieścić w treści tytułu tego rodzaju zastrzeżenie. W przeciwnym wypadku, na etapie wykonania tytułu wykonawczego, zastosowanie znajdą przepisy ogólne, nakazujące dokonanie przeliczenia roszczenia z waluty obcej na walutę krajową i zaspokojenie wierzyciela w złotych.

Powyższe reguły, pozwalające na uwzględnienie interesu wierzyciela zobowiązania w walucie obcej z zastrzeżeniem obowiązku zapłaty wyłącznie w tej walucie, nie znajdują zastosowania w postępowaniu upadłościowym. W tym postępowaniu, niezależnie od rodzaju

zobowiązania walutowego rzeczywiście przysługującego wierzycielowi, w ramach wykonania planu podziału środków zgromadzonych w postępowaniu upadłościowym, zawsze uzyska on walutę krajową. Uprzywilejowanie waluty krajowej w postępowaniu upadłościowym jest zatem zdecydowanie szersze niż w postępowaniu egzekucyjnym i nie uwzględnia interesu wierzyciela zobowiązania z zastrzeżeniem efektywnej zapłaty w walucie obcej. Tego rodzaju regulacja ma swoje uzasadnienie w tradycyjnie wyrażanych na gruncie postępowania upadłościowego poglądach, wskazujących, że w celu umożliwienia proporcjonalnego zaspokojenia wielu wierzycieli, konieczne jest przeliczenie wszystkich wierzytelności na tę samą jednostkę pieniężną. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że w postępowaniu egzekucyjnym przewidziano możliwość przekazania efektywnej waluty obcej wierzycielom biorącym udział w planie podziału sum uzyskanych z egzekucji, brak jest uzasadnienia dla dalszego utrzymywania odmiennej sytuacji prawnej wierzycieli w postępowaniu upadłościowym. Postępowanie restrukturyzacyjne nie przewiduje natomiast tak istotnej ingerencji w pozycję prawną wierzycieli objętych układem. W przypadku, w którym układ nie stanowi inaczej, wierzyciele zobowiązań w walutach obcych będą zaspokajani zgodnie z treścią zobowiązania, z uwzględnieniem art. 358 k.c. Istotnym mankamentem zarówno postępowania upadłościowego, jak i postępowania restrukturyzacyjnego jest także to, że w ich toku nie dochodzi do materialnoprawnego skutku w postaci przewalutowania zobowiązania wyrażonego w walucie obcej na zobowiązanie wyrażone w walucie polskiej, a jednocześnie przewidują one powstanie tytułów egzekucyjnych wyrażonych w walucie polskiej. Postępowania te niemal zawsze doprowadzą zatem do wykreowania tytułów egzekucyjnych, których treść nie odpowiada rzeczywistej walucie zobowiązania stron. Rozwiązanie to może rodzić konieczność uzyskania przez wierzyciela nowego tytułu egzekucyjnego oraz obrony dłużnika przed ewentualną egzekucją, prowadzoną na podstawie tytułu wyrażonego w błędnej walucie, w drodze powództwa opozycyjnego.

Podsumowując, przepisy prawa procesowego cywilnego przewidują skuteczne mechanizmy pozwalające na dochodzenie przez wierzyciela przysługującego mu roszczenia pieniężnego w walucie obcej. Z wyjątkiem postępowania upadłościowego, w tych przypadkach, w których jest to wymagane przez prawo materialne, pozwalają one na przekazanie wierzycielowi bezpośrednio waluty obcej, a nie wyłącznie jej równowartości w złotych. Treść obowiązujących przepisów nie jest jednak wolna od wad, które obniżają efektywność mechanizmów dochodzenia roszczeń wyrażonych w walutach obcych, a w szczególności prowadzą do zwiększenia kosztów i potencjalnego obniżenia stopnia

zaspokojenia wierzyciela. Z tego względu, uzasadnione może okazać się wprowadzenie niektórych z zaproponowanych w niniejszej rozprawie postulatów *de lege ferenda*.

Najistotniejsze i najbardziej podstawowe z zaprezentowanych w niniejszej rozprawie ustaleń można w sposób syntetyczny przedstawić w formie sześciu ogólnych tez, koncentrujących się na wskazanych we wstępie problemach badawczych:

1. Zawarcie w treści zobowiązania upoważnienia przemiennego dla dłużnika do zwolnienia się z obowiązku spełnienia świadczenia w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej, jest czynnikiem decydującym o zakresie uprawnień wierzyciela na gruncie norm procesowych dotyczących dochodzenia roszczeń w walucie obcej.
2. Zawarcie w treści zobowiązania upoważnienia dla dłużnika do zwolnienia się z obowiązku spełnienia świadczenia w walucie obcej poprzez zapłatę w walucie polskiej, stanowi podstawę do uznania, że interes wierzyciela jest w takim przypadku zaspokajany poprzez uzyskanie wskazanej w zobowiązaniu waluty obcej lub jej równowartości w walucie polskiej. W przypadku zobowiązań, w których uprawnienie takie nie zostało zawarte, do zaspokojenia interesu wierzyciela konieczne jest przekazanie mu bezpośrednio waluty obcej.
3. Obecnie obowiązujące regulacje procesowe dotyczące dochodzenia roszczeń w walucie obcej zasadniczo pozwalają na uwzględnienie zróżnicowanych interesów wierzycieli zobowiązań ze świadczeniem w walucie obcej. Obowiązujące normy różnicują pozycję prawną wierzycieli w zależności od tego, czy dłużnik dysponuje upoważnieniem przemiennym do zwolnienia się z zobowiązania walutowego poprzez zapłatę w walucie polskiej, czy też takim upoważnieniem nie dysponuje.
4. Organy procesowe w postępowaniu klauzulowym oraz egzekucyjnym, stosując normy różnicujące pozycję prawną wierzyciela ze względu na dopuszczalność zwolnienia się przez dłużnika z zobowiązania walutowego poprzez zapłatę w walucie krajowej, kierują się treścią tytułu egzekucyjnego bądź wykonawczego i nie badają rzeczywistej treści zobowiązania stron.
5. Ustawodawca uprzywilejowuje walutę polską w ramach przepisów procesowych regulujących dochodzenie roszczeń w walucie obcej. Z tego względu, w tych przypadkach, w których interes wierzyciela może być zaspokojony zarówno w walucie obcej, jak i poprzez przekazanie wierzycielowi jej równowartości w walucie polskiej, nakazuje on zaspokojenie wierzyciela w walucie polskiej.
6. W największym stopniu z uprzywilejowaniem waluty krajowej mamy do czynienia w postępowaniu upadłościowym, w którym ustawodawca nie przewiduje możliwości

zaspokojenia wierzyciela poprzez przekazanie mu waluty obcej w ramach sporządzonego w tym postępowaniu planu podziału. Zasadne jest rozważenie możliwości wprowadzenia w tym zakresie zmian legislacyjnych, prowadzących do zrównania pozycji wierzyciela zobowiązania w walucie obcej w ramach planu podziału w postępowaniu egzekucyjnym oraz planu podziału w postępowaniu upadłościowym.

Bibliografia

I. Wykaz literatury

A. Komentarze i Systemy prawa

1. Adamus, R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Legalis 2019.
2. Allerhand, M., *Kodeks postępowania cywilnego*, Lwów 1932.
3. Allerhand, M., *Kodeks postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Lwów 1933.
4. Allerhand, M., *Prawo upadłościowe; Prawo o postępowaniu układowem: komentarz*, Warszawa 1937.
5. Antkiewicz, A., Merchel, Z., *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Legalis 2019.
6. Antolak-Szymanski, K., Piaskowska, O. M., *Mediacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 2017.
7. *Arbitraż Handlowy. System Prawa Handlowego*, tom 8, red. A. Szumański, Warszawa 2015.
8. Czech, T., *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, LEX/el. 2014.
9. Gawlas, W., Jonsik, W., *Prawo upadłościowe wraz z przepisami wprowadzającymi prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowem z komentarzem uwzględniającym przepisy kodeksu zobowiązań wzgl. kodeksu cywilnego obow. na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej, kodeksu handlowego oraz przepisy kodeksu postępowania cywilnego*, Poznań [b.r.].
10. Gołąb, S., Wusatowski, Z., *Kodeks postępowania cywilnego oraz przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego*, Kraków [b.d.w.].
11. Gurgul, S., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Legalis 2020.
12. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Legalis 2010.
13. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Legalis 2019.
14. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2014.
15. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2019.
16. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2020 (wyd. 27).
17. *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Legalis 2020.
18. *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 1999.
19. *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, red. J. Ignatowicz, Warszawa 1972.
20. *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania - część ogólna*, red. A. Kidyba, LEX/el. 2014.
21. *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, LEX/el. 2018.
22. *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna (art. 353-534)*, red. M. Frasz, M. Habdas, LEX/el. 2018.

23. *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania. Część szczególna (art. 765–921(16))*, red. M. Fras, M. Habdas, LEX/el. 2018.
24. *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2020.
25. *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Legalis 2019.
26. *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2021.
27. *Kodeks cywilny. Tom III. Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2019.
28. *Kodeks cywilny z komentarzem*, tom 1, red. J. Winiarz, Warszawa 1989.
29. *Kodeks morski. Komentarz*, red. C. Łuczywek, D. Pyć, I. Zużewicz-Wiewiórowska, LEX/el. 2022.
30. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019.
31. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 478-1217*, red. M. Manowska, LEX/el. 2022.
32. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730-1217*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019.
33. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, red. T. Szanciło, Legalis 2019.
34. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, red. T. Szanciło, Legalis 2019.
35. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Legalis 2021.
36. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Ryłski, Legalis 2022.
37. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021.
38. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477(16)*, red. M. Manowska, LEX/el. 2021.
39. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2016.
40. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021.
41. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, red. T. Ereciński, LEX/el. 2016.
42. *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz*, red. O. M. Piaskowska, LEX/el. 2022.
43. *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O. M. Piaskowska, LEX/el. 2022.
44. *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. J. Gołaczyński, LEX/el. 2012.

45. *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, red. Z. Szczurek, Legalis 2017.
46. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424¹²*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis 2020.
47. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-205*, red. A. Marciniak, Legalis 2019.
48. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1-366*, red. K. Piasecki, Legalis 2010.
49. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205¹-424¹²*, red. A. Marciniak, Legalis 2019.
50. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730-1217*, red. J. Jankowski, Legalis 2019.
51. *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425-729*, red. A. Marciniak, Legalis 2020.
52. *Kodeks pracy. Komentarz. Tom I. Art. 1-113*, red. K. W. Baran, LEX/el. 2020.
53. *Kodeks pracy. Komentarz*, red. L. Florek, LEX/el. 2017.
54. *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, red. K. Jaśkowski, E. Maniewska, LEX/el. 2022.
55. *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia. Zobowiązania*, red. G. Bieniek, Warszawa 1999.
56. *Komentarz do wybranych przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego [w:] I. Heropolitańska, A. Drewicz-Tułodziecka, K. Hryców-Mycka, P. Kuglarz, Ustawa o księgach wieczystych i hipotece oraz przepisy związane. Komentarz*, Legalis 2013.
57. Korzonek, J., *Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające. Część druga Kodeksu postępowania cywilnego wraz z przepisami wprowadzającymi, wszystkimi przepisami związkowymi, utrzymanymi w mocy przepisami dzielnicowymi, postanowieniami umów międzynarodowych, przepisami o egzekucji administracyjnej i skarbowej, regulaminami i t.d. oraz motywami ustawodawczymi*, tom I, Kraków 1934.
58. Korzonek, J., *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz. Przepisy wprowadzające – przepisy wykonawcze – ustawy dodatkowe*, Wrocław 1992.
59. Korzonek, J., Rosenblüth, I., *Kodeks zobowiązań. Komentarz. Przepisy wprowadzające – Wyciągi z motywów ustawodawczych – Ustawy dodatkowe. Tom I*, Kraków 1936.
60. Korzonek, J., Rosenblüth, I., *Kodeks zobowiązań. Komentarz. Przepisy wprowadzające – Wyciągi z motywów ustawodawczych – Ustawy dodatkowe. Tom II*, Kraków 1935.
61. Kosmal, R., Kwiatkowski, D., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, LEX/el. 2022.
62. Lauter, G., *Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Warszawa 1935.
63. Litauer, J., *Kodeks postępowania cywilnego*, Warszawa 1939.
64. Marciniak, A., *Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komentarz*, LEX/el. 2014.
65. *Międzynarodowe Prawo Handlowe*, tom 9, red. W. Popiołek, Warszawa 2013.
66. Mikołajczak, M., *Egzekucja z rachunku bankowego. Komentarz*, Warszawa 2022.

67. Mróz, D., *Kodeks cywilny. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe*, LEX/el. 2009.
68. Piaskowska, O. M., *Kodeks postępowania cywilnego. Wybór orzecznictwa. Komentarz orzeczniczy*, LEX/el. 2014.
69. *Postępowanie klauzulowe. Art. 776–795 k.p.c. Komentarz*, red. P. Sławicki, P. Sławicki, LEX/el. 2020.
70. *Postępowanie przed sądem polubownym. Komentarz do Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Konfederacji Lewiatan*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Warszawa 2016.
71. *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2021.
72. *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. A. Torbus, A. J. Witosz, A. Witosz, LEX/el. 2016.
73. *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. P. Filipiak, A. Hrycaj, LEX/el. 2020.
74. *Prawo upadłościowe. Komentarz*, red. A. J. Witosz, LEX/el. 2021.
75. *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. A. J. Witosz, A. Witosz, LEX/el. 2014.
76. *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, red. D. Zienkiewicz, Legalis 2006.
77. *Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz*, red. M. Łaszczuk, A. Szumański, Warszawa 2017.
78. Romańska, M., Leśniak, O., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016.
79. Rudnicki, S., *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece, przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*, LEX/el. 2009.
80. Rzetecka-Gil, A., *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania - część ogólna*, LEX/el. 2011.
81. *System Prawa Cywilnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Ossolineum 1981.
82. *System Prawa Handlowego*, tom 5, red. M. Stec, Warszawa 2017.
83. *System Prawa Handlowego*, tom 6, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020.
84. *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji, cz. 2*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2016.
85. *System Prawa Procesowego Cywilnego, Tom III, Środki zaskarżenia, cz. 1*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013.
86. *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom V, Postępowanie zabezpieczające*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2016.
87. *System Prawa Prywatnego*, tom 2, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019.
88. *System Prawa Prywatnego*, tom 5, red. E. Łętowska, Warszawa 2013.
89. *System Prawa Prywatnego*, tom 5, red. K. Osajda, Warszawa 2020.

90. *System Prawa Prywatnego*, tom 6, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018.
91. *System Prawa Prywatnego*, tom 20b, red. M. Pazdan, Warszawa 2015.
92. Świeboda, Z., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX/el. 2006.
93. *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, red. M. Świeczkowska-Wójcikowska, J. Świeczkowski, LEX/el. 2020.
94. *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, red. G. Sikorski, Legalis 2019.
95. *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. M. Simbierowicz, M. Świtkowski, LEX/el. 2021.
96. *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. A. Mendrek, Legalis 2021.
97. *Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, red. R. Reiwer, Legalis 2021.
98. *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym. Komentarz*, red. J. Pisuliński, LEX/el. 2014.
99. *Ustawa o Narodowym Banku Polskim. Komentarz*, red. P. W. Zawadzka, U. Banaszczak-Soroka, P. Stanisławiszyn, D. Wojtczak-Samoraj, LexisNexis 2013.
100. *Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2020.
101. Wengerek, E., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1972.
102. *Wykładowia umów. Standardowe klauzule umowne. Komentarz praktyczny z przeglądem orzecznictwa. Wzory umów*, red. R. Strugała, Warszawa 2018.
103. Zedler, F., Jakubecki, A., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, LEX/el. 2011.
104. Zedler, F., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz. Tom IV (art. 1004-1095¹ k.p.c.)*, Toruń 1995.
105. Zieliński, A., Flaga-Gieruszyńska, K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis 2022.
106. Zimmerman, P., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Legalis 2022.
107. Zimmerman, P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Legalis 2022.
108. Zimmerman, P., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Legalis 2007.

B. Artykuły i monografie

1. Antkiewicz, A., *Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej w obecnym stanie prawnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2021, nr 2.
2. Arnold, Sz., *Prawo o postępowaniu układowem wraz z przepisami związkowemi z uwzględnieniem motywów komisji kodyfikacyjnej*, Kraków 1936.
3. Bajor, B., *Pieniądz elektroniczny – wirtualny pieniądz gotówkowy czy odmiana pieniądza bezgotówkowego (kilka uwag na temat istoty pieniądza elektronicznego)*, „Państwo Prawne” 2015, nr 1.
4. Balasits, A., *Wydawnictwo ustaw austriackich w polskim przekładzie, t. I, cz. I, Norma jurysdykcyjna*, Lwów 1895.

5. Balasits, A., *Wydawnictwo ustaw austriackich w polskim przekładzie, t. 2, Procedura cywilna*, Lwów 1895.
6. Bartosiewicz, P., Neumann, M., *Przerachowanie wierzytelności wyrażonej w walucie obcej w upadłości likwidacyjnej i egzekucji* [w:] *Prawo Bankowe w Praktyce. Wybór artykułów prawników z kancelarii Allen & Overy o bankowości korporacyjnej, finansowaniu dłużnym, zabezpieczaniu ekspozycji, restrukturyzacji i przymusowym dochodzeniu należności przez banki*, Warszawa 2016.
7. Becker, J. D., *The Currency of Judgement*, "The American Journal of Comparative Law" 1977, nr 1.
8. Berek, M., *Potrącenie ustawowe w Kodeksie cywilnym i Zasadach Europejskiego Prawa Umów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2010, z. 3.
9. Bernat, R., *Zwolnienie z VAT waluty wirtualnej Bitcoin*, „Glosa” 2017, nr 1.
10. Białecki, M., *Mediacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012.
11. Biernat, S., *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i karnych po brexicie (wprowadzenie)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 5.
12. Black, V., *Foreign Currency Claims in the Conflict of Laws*, Oxford 2010.
13. Błaszczak, Ł., Ludwik, M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007.
14. Błaszczak, Ł., *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym (art. 203¹ KPC)*, Warszawa 2019.
15. Broniewicz, W., Marciniak, A., Kunicki, I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
16. Broniewicz, W., *Postępowanie egzekucyjne i egzekucja w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 1988, nr 8.
17. Broniewicz, W., *Pozew i powództwo (analiza pojęć)*, „Państwo i Prawo” 1976, nr 1-2.
18. Broniewicz, W., *Przyczyny oddalenia powództwa*, „Państwo i Prawo” 1964, nr 5-6.
19. Brzozowski, A., Jastrzębski, J., Kaliński, M., Skowrońska-Bocian, E., *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2019.
20. Brzozowski, A., *Klauzule zabezpieczające wartość świadczenia w obrocie gospodarczym (w świetle § 2 i § 4 art. 358¹ oraz 353¹ k.c.)*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 10.
21. Buber, O., *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936.
22. Chajda, M., *Prawna problematyka płatności pieniądzem elektronicznym*, „Wrocławskie Studia Sądowe” 2014, nr 4.
23. Chłopecki, A., Mrowiec, Z., *Zagadnienia prawne rozliczeń bankowych*, „Glosa” 1996, nr 11.
24. Ciepla, H., *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych*, Warszawa 2021.
25. Cieślak, S., *Podział funduszy masy upadłości*, Warszawa 2000.
26. Czachórski, W., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009.
27. Czaplicka, E., *Dopuszczalność kasacji ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia*, „Monitor Prawniczy” 1999, nr 10.

28. Czaplicki, P., *Kryptowaluty – czy potrzebna jest nowa definicja pieniądza* [w:] *Problemy nauk prawnych*, t. 12, red. K. Pujer, Wrocław 2019.
29. Czech, T., *Kwalifikacja umowy kredytu odwołującej się do waluty obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2019 r. (IV CSK 309/18)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2020, nr 5.
30. Czech, T., *Splata kredytu udzielonego w walucie obcej lub indeksowanego do waluty obcej*, „Monitor Prawa Bankowego” 2011, nr 11.
31. Czech, T., *Waluta hipoteki*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 9.
32. Doliwa, A., *Charakter wyboru świadczenia w zobowiązaniu przemiennym*, „Monitor Prawniczy” 1999, nr 7.
33. Domański, L., *Instytucje kodeksu zobowiązań. Komentarz teoretyczno-praktyczny. Część ogólna*, Warszawa 1936.
34. Domański, L., *Zobowiązania pieniężne w świetle dekretu z 27 lipca 1949 r.*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 9-10.
35. Dudek, P., *Waluta bitcoin – glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie C-264/14 Skatteverket przeciwko Davidowi Hedqvistowi*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2016, nr 6.
36. Dyrda, Ł., *Pobrexitowy obrót w sprawach cywilnych i handlowych a planowane przystąpienie przez Unię Europejską do konwencji haskiej z 2019 r.*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 5.
37. Ehrlich, S., Gliklich, J., *Na marginesie orzeczeń Sądu Najwyższego. Zmiana oznaczenia wartości przedmiotu sporu*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 19.
38. Ereciński, T., *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020.
39. Ereciński, T., Weitz, K., *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
40. Ereciński, T., *Prawo obce w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1981.
41. Ettinger, S., *Egzekucja w świetle prawa dewizowego*, „Polski Proces Cywilny” 1938.
42. Fenichel, Z., *Podstawa powództwa, jej zmiana i związek z prawomocnością wyroku*, cz. I, „Polski Proces Cywilny” 1938, nr 9-10.
43. Fenichel, Z., *Podstawa powództwa, jej zmiana i związek z prawomocnością wyroku*, cz. II, „Polski Proces Cywilny” 1938, nr 11-12.
44. Flaga-Gieruszyńska, K., *Stosunek pomiędzy postępowaniem egzekucyjnym a postępowaniami restrukturyzacyjnymi – wybrane zagadnienia*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2022, nr 5.
45. Flaga-Gieruszyńska, K., *Tytuły egzekucyjne w postępowaniu restrukturyzacyjnym – wybrane zagadnienia* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Retrospekcja, stan obecny, przyszłość*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, A. Hrycaj, Sopot 2023.
46. Flaga-Gieruszyńska, K., *Wszczęcie egzekucji*, Sopot 2020.
47. Fojcik-Mastalska, E., *Zobowiązanie pieniężne w systemie reglamentacji dewizowej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1973, nr 202.
48. Frąckowiak-Adamska, A., *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2018.

49. Gajda-Roszczyńska, K., *Ewolucja koncepcji przedmiotu procesu w Kodeksie postępowania cywilnego z 1932 r. oraz Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r.*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 3.
50. Gamrot, M., *Potrącenie ustawowe wierzytelności w różnych walutach*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego”, tom 14, red. M. Pazdan, Katowice 2014.
51. Gapska, E., *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009.
52. Gawlik, Z., *Umowne klauzule waloryzacyjne*, „Rejent” 1991, nr 8.
53. Gil, I., Gil, P., *Postępowanie klauzulowe*, Warszawa 2007.
54. Gil, P., *Klauzula wykonalności i postępowanie w przedmiocie jej nadania*, Sopot 2017.
55. Gocłowski, M., Trzaskowski, R., „Zasada walutowości” – przegląd orzecznictwa SN za lata 1990-2003 (I), „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 4.
56. Gocłowski, M., Trzaskowski, R., „Zasada walutowości” – przegląd orzecznictwa SN za lata 1990-2003 (II), „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 5.
57. Goldiszewicz, A., *Bitcoin versus money: civil-law analysis of the concept*, „Ius Novum” 2019, nr 3.
58. Gołaczyński, J., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017.
59. Gołąb, A., *Uzyskanie w trakcie postępowania cywilnego innego niż orzeczenie sądu tytułu egzekucyjnego*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 3.
60. Gomułowicz, A., *Zmiany w prawie dewizowym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1990, nr 1.
61. Gorczyński, G., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2004 r.*, III CZP 10/04, „Rejent” 2005, nr 10.
62. Gorczyński, G., *Zasada walutowości w polskim prawie cywilnym*, „Rejent” 2001, nr 3.
63. Goździaszek, Ł., *Wykonalność orzeczeń sądów państw obcych lub rozstrzygnięć innych organów państw obcych oraz ugód zawartych przed takimi sądami i organami lub przez nie zatwierdzonymi [w:] Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016.
64. Grenda, Ł., *Spis wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2019, nr 4.
65. Grodzicki, J., *Karty płatnicze i pieniądz elektroniczny a pieniądz gotówkowy*, „Glosa” 2002, nr 1.
66. Grzegorzczak, P., *Automatyczna wykonalność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej – geneza, stan obecny i perspektywy [w:] Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, red. P. Grzegorzczak, K. Weitz, Warszawa 2012.
67. Grzegorzczak, P., *Konkurencja tytułów egzekucyjnych w postępowaniu upadłościowym*, „Radca Prawny” 2009, nr 5.
68. Grzegorzczak, P., *Nowy fundament europejskiego prawa procesowego cywilnego: jurysdykcja krajowa, zawisłość sprawy oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych według rozporządzenia Rady i Parlamentu Europejskiego nr 1215/2012 (Bruksela Ia) (część II)*, „Przegląd Sądowy” 2014, nr 7-8.
69. Grzegorzczak, P., *Wykonywanie w Polsce orzeczeń pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej objętych reżimem automatycznej wykonalności [w:]*

- Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016.
70. Górecka, K., *Pojęcie pieniądza i świadczenia pieniężnego we współczesnym obrocie cywilnoprawnym* [w:] *Wokół rekodyfikacji prawa cywilnego*, red. P. Stec, M. Załucki, Kraków 2015.
 71. Górska, K., *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań – współczesne problemy prawne. Sprawozdanie z III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów*, „Studium Prawa Prywatnego” 2009, nr 2.
 72. Gutowski, M., *O związkach prawa cywilnego materialnego i procesowego*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 6.
 73. Gutowski, M., *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022.
 74. Hahn, Z., *Podstawa i zmiana powództwa ze stanowiska teorii indywidualizacji i substancjonowania*, „Palestra” 1935, nr 3.
 75. Halpern, F., *Wierzytelności walutowe w postępowaniu cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 10.
 76. Halpern, F., *Wierzytelności walutowe w postępowaniu upadłościowym*, „Polski Proces Cywilny” 1935, nr 7-8.
 77. Hrycaj, A., Sierakowski, B., *Zagadnienie kosztów postępowania upadłościowego i innych zobowiązań masy upadłości*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2016, nr 3.
 78. Jagieła, J., *Oplaty komornicze i zakres ich miarkowania w świetle ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018.
 79. Jagieła, J., *Postanowienia komornika w przedmiocie kosztów postępowania egzekucyjnego* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018.
 80. Jagieła, J., *Tytuły egzekucyjne*, Sopot 2018.
 81. Jagieła, J., *Wszczęcie postępowania egzekucyjnego na podstawie tytułów wykonawczych pochodzących z państw członkowskich Unii Europejskiej objętych reżimem automatycznej wykonalności* [w:] *Współczesny model egzekucji sądowej i postępowania egzekucyjnego*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, Sopot 2017.
 82. Jakowlew, A., *Wpływ ogłoszenia upadłości dłużnika na wierzytelności w walutach obcych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 4.
 83. Jakubecki, A., *Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*, „Rejent” 1998, nr 12.
 84. Jakubecki, A., *O związkach cywilnego prawa procesowego i materialnego – subsydiarność czy autonomia?*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 6.
 85. Janyst, T., *Charakter prawny wirtualnych pieniędzy i formy ich regulacji. Analiza prawnoporównawcza* [w:] *Prawo wobec innowacji technologicznych*, red. A. Sztoldman, Warszawa 2013.
 86. Jasiński, A., *Ocena obowiązków dłużnika zajętej wierzytelności po nowelizacji* [w:] *Kierunki zmian egzekucji sądowej*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, Sopot 2017.

87. Jastrzębski, J., Koniewicz, A., *Wymagalność roszczeń*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 5.
88. Jędrejek, G., *Wykładnia przepisów prawa cywilnego*, Warszawa 2020.
89. Jodłowski, J., *Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1977.
90. Jolowicz, J. A., *Practice Directions and the Civil Procedure Rules*, “The Cambridge Law Journal” 2000, nr 1.
91. Kamiński, G., *Zakaz nadużycia praw procesowych*, Warszawa 2021.
92. Karasek, I., *Świadczenia wyrażone w walutach obcych w egzekucji, układzie i upadłości*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2001, nr 1.
93. Karasek-Wojciechowicz, I., *Pojęcie roszczenia oraz kompetencja zaskarżalności roszczenia w polskim prawie cywilnym [w:] Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013.
94. Karolczyk, B., *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013.
95. Kawecki, A., *Z problematyki zobowiązań w walutach obcych*, „Państwo i Prawo” 1980, nr 5.
96. Klawonn, W., *Nakaz zapłaty jako tytuł zabezpieczenia*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2006, nr 4-6.
97. Klein, A., *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Warszawa 2005.
98. Knoppek, K., *Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny*, „Państwo i Prawo” 1991, nr 12.
99. Korpalski, M., *Klauzula walutowa w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej a „ustawa antyspreadowa”*, „Glosa” 2015, nr 2.
100. Korpalski, M., *Umowa kredytu denominowanego do waluty obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2019 r., IV CSK 309/18*, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 7-8.
101. Korzan, K., *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.
102. Korzan, K., *Orzeczenia zastępujące oświadczenia woli w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1977.
103. Korzan, K., *Roszczenie procesowe jako przedmiot postępowania cywilnego w kontekście prawa dostępu do sądu i prawa do powództwa [w:] Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, red. A. Marciniak, Łódź 1998.
104. Korzan, K., *Sądowe postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1986.
105. Kosieradzki, W., *Zobowiązania w walutach zagranicznych*, Warszawa 1935.
106. Krajewski, D., *Charakter prawny typowej umowy o kredyt denominowany do innej waluty niż waluta polska (cz. I)*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 21.
107. Krajewski, D., *Charakter prawny typowej umowy o kredyt denominowany do innej waluty niż waluta polska (cz. II)*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 22.
108. Krakowski, J., *Wymienialność walut. Zasady i praktyka Międzynarodowego Funduszu Walutowego*, Warszawa 1987.

109. Kruszelnicki, F., *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego i zabezpieczającego*, Warszawa 1934.
110. Kudła, J., *Bitcoin i inne kryptowaluty (wirtualne mierniki wartości) jako przedmiot procesu i egzekucji*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 3.
111. Kufel, J., *Przegląd orzecznictwa z zakresu prawa ubezpieczeń gospodarczych (opublikowanego w II kwartale 1998 r.)*, „Prawo Asekuracyjne” 1998, nr 4.
112. Kunicki, I., *Podział sumy uzyskanej z egzekucji*, Sopot 1999.
113. Kuniewicz, Z., *Uwagi o charakterze prawnym wykonania zobowiązania na przykładzie świadczenia pieniężnego [w:] Proces cywilny: nauka – kodyfikacja – praktyka: księga jubileuszowa dedykowana Prof. Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012.
114. Lackoroński, B., *Glosa do wyroku SN z 16.05.2012, III CSK 273/11*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 2.
115. Lackoroński, B., *Waluta zobowiązania i waluta świadczenia po zmianie art. 358 k.c. z 10.07.2015 r.*, „Przegląd Sądowy” 2016, nr 11-12.
116. Lackoroński, B., *Waluta zobowiązania i waluta świadczenia po zmianie art. 358 k.c. z 23 października 2008 r.*, „Przegląd Sądowy” 2011, nr 6.
117. Lackoroński, B., *Zobowiązania pieniężne wyrażone w walutach obcych w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego po zmianie wprowadzonej ustawą z 10.07.2015 r.*, „Polski Proces Cywilny” 2016, nr 4.
118. Landau, E., *Wierzytelności w walutach zagranicznych (I)*, „Palestra” 1936.
119. Landau, E., *Wierzytelności w walutach zagranicznych (II)*, „Palestra” 1936.
120. Lapiere, J., *Glosa do postanowienia SN z 21.02.1973 r., III CRN 415/72*, „Nowe Prawo” 1975, nr 5.
121. Lapiere, J., Jodłowski, J., Resich, Z., Misiuk-Jodłowska, T., Weitz, K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2016.
122. Laskowska-Hulisz, A., *Ne eat iudex ultra petita partium od prawa rzymskiego do czasów współczesnych. Uwagi na tle polskiego procesu cywilnego*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2017, nr 3.
123. Laskowska-Hulisz, A., *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018.
124. Lemkowski, M., *Glosa do wyroku SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00*, „Monitor Prawniczy” 2002, nr 15.
125. Lemkowski, M., *Glosa do wyroku SN z 19.04.2007 r., I CSK 4/07*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 3.
126. Lemkowski, M., *Glosa do wyroku SN z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01*, OSP 2005/7-8/94.
127. Lemkowski, M., *Odsetki cywilnoprawne*, Warszawa 2007.
128. Longchamps de Berier, R., *Zobowiązania*, Poznań 1948.
129. Łętowska, E., *Podstawy prawa cywilnego*, Warszawa 1995.

130. Machnikowski, P., *Swoboda umów według art. 353^l k.c. Konstrukcja prawna*, Warszawa 2005.
131. Marciniak, A., *Nadużycie prawa procesowego w sądowym postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Nadużycie prawa procesowego cywilnego*, red. P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler, Warszawa 2019.
132. Marciniak, A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.
133. Marciniak, A., *Zbieg egzekucji i zabezpieczenia roszczeń w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2003, nr 9-10.
134. Mądrzak, H., *Funkcja i charakter postępowania klauzulowego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis Przegląd Prawa i Administracji” 1976, nr 8.
135. Mądrzak, H., *Zakres kognicji sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli w trybie art. 787 k.p.c.*, „Studia Cywilistyczne” 1975, t. XXV-XXVI.
136. Mendrek, A., *Orzekanie o kosztach egzekucyjnych według ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018.
137. Miączyński, A., *Znaczenie i rola uzasadnienia orzeczenia sądowego w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 11.
138. Michalska-Marciniak, M., *Europejskie tytuły wykonawcze w sprawach cywilnych i handlowych* [w:] *Egzekucja sądowa w świetle przepisów z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego*, red. A. Marciniak, Sopot 2016.
139. Michna, M., *Bitcoin jako przedmiot stosunków cywilnoprawnych*, Warszawa 2018.
140. Miczek, Z., *Mediacja w sprawach cywilnych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2006, nr 6.
141. Misztal-Konecka, J., *Niektóre wymogi formalne i fiskalne pozwu i apelacji w sprawie cywilnej z żądaniem ewentualnym*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 11.
142. Misztal-Konecka, J., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.
143. Misztal-Konecka, J., *Zakaz wyrokowania ponad żądanie strony ('ne eat iudex ultra petita partium') – rzymskie tradycje i współczesne regulacje polskiego procesowego prawa cywilnego*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 12.4.
144. Morris, J. H. C., *English Judgments in Foreign Currency: A "Procedural" Revolution*, „Law and Contemporary Problems” 1977, nr 2.
145. Mrówczyński, M., *Uczestnicy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2019.
146. Mucha, J., *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014.
147. Muliński, M., *Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2007, nr 5.
148. Muliński, M., *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005.
149. Muliński, M., *Zasada nieobciążania dłużnika ponad potrzebę w postępowaniu egzekucyjnym*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 17.

150. Naworski, J., *Opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego z umów wzajemnych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1991, nr 11-12.
151. Naworski, J., *Zobowiązania pieniężne w obrocie gospodarczym*, „Monitor Prawniczy” 1994, nr 6.
152. Naworski, J. P., *Glosa do wyroku SN z 8.02.2002 r., II CKN 671/00*, „Glosa” 2003, nr 7.
153. Naworski, J. P., *Kilka uwag na temat zasady walutowości w świetle nowego prawa dewizowego*, „Palestra” 1999, nr 9-10.
154. Nazarewicz, P., *Powództwo o uchylenie mocy obowiązującej tytułu egzekucyjnego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 12.
155. Neumann, M., *Egzekucja na podstawie tytułów wykonawczych z art. 1153¹⁴ k.p.c. a przeliczenie wierzytelności wyrażonej w walucie obcej* [w:] *Prawo Bankowe w Praktyce. Wybór artykułów prawników z kancelarii Allen & Overy o bankowości korporacyjnej, finansowaniu dłużnym, zabezpieczaniu ekspozycji, restrukturyzacji i przymusowym dochodzeniu należności przez banki*, Warszawa 2016.
156. Nogaj, M., *Prawo dewizowe a zasada walutowości*, „Radca Prawny” 2000, nr 5.
157. Nowacki, A., *Pojęcie kredytu denominowanego*, „Monitor Prawa Bankowego” 2018, nr 11.
158. Nowacki, A., *Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2019, nr 10.
159. Nowakowski, T., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2019 r. (IV CSK 309/18)*, OSP 2020/4/30.
160. Nowakowski, T., *Kilka uwag na temat nieważności umów kredytu frankowego ze względu na wadliwość mechanizmu przeliczania zobowiązania stron na polskie złote i franki szwajcarskie*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 2.
161. Nowakowski, T., *Kilka uwag na temat wypełniania luk w umowie kredytu frankowego powstałych po eliminacji niedozwolonej klauzuli walutowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 3.
162. Nowakowski, Z. K., *Regulacja zobowiązań pieniężnych według dekretu z 27 lipca 1949 r.*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 9-10.
163. Nussbaum, A., *Money in the Law*, Chicago 1939.
164. Olaś, A., *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym*, Warszawa 2021.
165. Olechowski, M., *Normatywne podstawy przymusowego umarzania zobowiązań pieniężnych*, „Państwo i Prawo” 2004, nr 5.
166. Olechowski, M., *Wykonanie zobowiązania wyrażonego w walucie obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 16 maja 2012 r. (III CSK 273/11)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2014, nr 5.
167. Opitek, P., *Kryptowaluty jako przedmiot zabezpieczenia i poręczenia majątkowego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 6.
168. Osajda, K., *Uwagi o pojęciu niewypłacalności w świetle nowelizacji prawa upadłościowego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2016, nr 1.

169. Osowy, P., *Powództwo o zasądzenie świadczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2002, nr 6.
170. Osowy, P., *Wyrok zasądający*, Warszawa 2020.
171. Pazdan, M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017.
172. Piasecki, K., *Orzekanie ponad żądanie w procesie cywilnym*, Warszawa 1975.
173. Piasecki, K., *Przedmiotowe przekształcenia procesu cywilnego*, „Nowe Prawo” 1973, nr 11.
174. Piasecki, K., *Skuteczność i wykonalność w Polsce zagranicznych cywilnych orzeczeń sądowych*, Warszawa 1990.
175. Piasecki, K., *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007.
176. Pietrzak, E., *Wymienialność złotego*, Warszawa 1996.
177. Popiołek, W., *Wykonanie zobowiązania umownego a prawo miejsca wykonania. Zagadnienia kolizyjnoprawne*, Katowice 1989.
178. Popłonyk, D., Zawiaślak, T., *Uwagi do projektu ustawy zmieniającej KPC i inne ustawy przygotowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego w zakresie postępowania egzekucyjnego [w:] Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011.
179. *Postępowanie egzekucyjne. Komornicy sądowi. Koszty egzekucyjne*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2019.
180. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Machowska, Warszawa 2021.
181. Proctor C., *Mann on the Legal Aspects of Money*, Oxford 2012.
182. Przyborowski, Ł., *Waluta hipoteki i zabezpieczonej wierzytelności. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.04.2019 r. (V CSK 445/15)*, „Monitor Prawa Bankowego” 2017, nr 12.
183. Pytel, A., *Moment ustalenia wysokości wynagrodzenia radcowskiego i adwokackiego w sprawie egzekucyjnej*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 18.
184. Pyziak-Szafnicka, M., *Potrącenie w prawie cywilnym*, Zakamycze 2002.
185. Rachwał, A., *Niewypłacalność jako przesłanka zaskarżenia przez syndyka czynności prawnej upadłego, dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2000, nr 3.
186. Radwański, Z., Olejniczak, A., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2018.
187. Resich, Z., *Res iudicata*, Warszawa 1978.
188. Resich, Z., *Zmiana powództwa*, „Państwo i Prawo” 1955, nr 9.
189. Robaczyński, W., *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu prawa cywilnego materialnego za lata 2001-2002*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 11-12.
190. Robaczyński, W., *Przegląd orzecznictwa z zakresu prawa cywilnego materialnego za II półrocze 1998 r.*, „Przegląd Sądowy” 2000, nr 4.
191. *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, red. M. Rzewuski, Warszawa 2021.

192. Rydlichowska, D., *Charakter prawny funduszu ograniczenia odpowiedzialności za roszczenia morskie*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2017, nr 19.
193. Rylski, P., *Stwierdzenie treści prawa obcego i obcej praktyki sądowej w polskim postępowaniu cywilnym* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*. Tom I., red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011.
194. Sarkowicz, R., *Poziomowa interpretacja tekstu prawnego*, Kraków 1995.
195. Siedlecki, W., *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa-Wrocław 1967.
196. Siedlecki, W., *Przedmiot postępowania cywilnego* [w:] *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego*, red. J. Jodłowski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974.
197. Siedlecki, W., *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957.
198. Sierakowski, B., *Zobowiązania masy upadłości*, Warszawa 2023.
199. Skoczył, J. J., *Wyrażanie i wykonywanie zobowiązań w walutach obcych w świetle zasady walutowości (art. 358 k.c.)* [w:] *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów*, red. E. Gniewek, K. Górka, P. Machnikowski, Warszawa 2010.
200. Słowińska, K., *Klauzula indeksacyjna w kredytach hipotecznych denominowanych we frankach szwajcarskich – istota problemu*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 1.
201. Socha, A., *Bankowe rozliczenia pieniężne a świadczenie pieniężne*, „Radca Prawny” 2000, nr 2.
202. Spyra, T., *Zakres i skutki abuzywności klauzul przeliczeniowych – glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 4.04.2019 r., III CSK 159/17*, „Glosa” 2020, nr 3.
203. Stolarski, K., *Prawny i podatkowy status walut wirtualnych w kontekście wprowadzenia do prawa polskiego definicji legalnej waluty wirtualnej*, „Monitor Podatkowy” 2018, nr 9.
204. Stosio, A., *Pieniądz elektroniczny – cywilnoprawna analiza pojęcia (I)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 5.
205. Stosio, A., *Pieniądz elektroniczny – cywilnoprawna analiza pojęcia (II)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2002, nr 6.
206. Szachta, J., *Dopuszczalność wydawania przez komornika sądowego częściowych postanowień w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania egzekucyjnego oraz charakter tych postanowień*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2022, nr 2.
207. Szczurowski, T., *Skutki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego*, Warszawa 2022.
208. Sznajder-Peroń, K., *Zagadnienia związane z pojmowaniem i stosowaniem prawa właściwego*, „Studia Prawa Prywatnego” 2014, nr 2.
209. Szpunar, A., *Glosa do uchwały SN z 8.09.1995 r., III CZP 105/95*, OSP 1996/5/87.
210. Szpunar, A., *Krytyczne uwagi o nowelizacji przepisów o hipotecę*, „Rejent” 2001, nr 12.
211. Targosz, T., *Pieniądz elektroniczny* [w:] *Prawo Internetu*, red. P. Podrecki, LEX/el. 2007.
212. Till, E., *Zasady materialnego prawa konkursowego austriackiego*, Lwów 1907.

213. Torbus, A., *Procesowy zarzut potrącenia* [w:] *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Popiołkowi*, red. M. Pazdan, M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2017.
214. Torbus, A., *Roszczenie nadające się do potrącenia jako warunek dopuszczalności powództwa wzajemnego* [w:] *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Korzana*, red. A. Nowak, Katowice 2001.
215. Trammer, H., *Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 11.
216. Trammer, H., *Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950.
217. Trzaskowski, R., *Granice kształtowania treści i celu umów obligacyjnych (art. 353¹ k.c.)*, Zakamycze 2005.
218. Trzepiński, M., *Sprawdzanie wartości przedmiotu sprawy w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 4.
219. Trzepiński, M., *Wartość przedmiotu sprawy w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 7-8.
220. Turek, J., *Uгода w procesie cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 21.
221. Uliasz, M., *Oplaty egzekucyjne według ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, red. A. Marciniak, Sopot 2018.
222. Walasik, M., *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013.
223. Walasik, M., *Interakcje wykładni prawa cywilnego materialnego i procesowego*, „Państwo i Prawo” 2023, nr 6.
224. Walasik, M., *Odpowiedzialność odszkodowawcza dłużnika wierzytelności zajętej w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 7-8.
225. Walasik, M., *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008.
226. Wanat, E., *Bitcoin i inne kryptowaluty jako przedmiot świadczenia pieniężnego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 2.
227. Weitz, K., *Dopuszczalność merytorycznej obrony dłużnika w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia*, „Przegląd Sądowy” 1999, nr 11-12.
228. Weitz, K., *Nadużycie „prawa” procesowego cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 1.
229. Weitz, K., *Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*. Tom I., red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011.
230. Wengerek, E., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978.
231. Wesołowska, A., *Opodatkowanie waluty bitcoin podatkiem VAT. Glosa do wyroku TS z dnia 22 października 2015 r., C-264/14, LEX/el. 2015.*

232. Wiśniewska, A., *Istota i formy jakościowych przekształceń przedmiotowych w polskim procesie cywilnym* [w:] *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985.
233. Wiśniewska, A., *Przedmiotowa zmiana powództwa w procesie cywilnym*, Warszawa 1986.
234. Wnęk, M., *Bitcoin a środek płatniczy*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2022, nr 12.
235. Wojciechowski, T., *Kontrola ugody sądowej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2001, z. 3.
236. Wojewoda, M., *Potrącenie w sprawach transgranicznych dotyczące wierzytelności wyrażonych w różnych walutach*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 4.
237. Wojewoda, M., *Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych*, Warszawa 2007.
238. Wołak, G., *Umorzenie postępowania egzekucyjnego na wniosek wierzyciela a zasądzenie na rzecz dłużnika kosztów obrony przed egzekucją - glosa - III CZP 4/17*, „Monitor Prawniczy” 2018, nr 3.
239. Wolwiak, I., *Ugoda sądowa w procesie*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 8.
240. Wolwiak, I., *Wpływ czynności ugody sądowej na tok postępowania w sprawie*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 13.
241. Wołodkiewicz, B., *Europejskie prawo procesowe cywilne po brexicie*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 3.
242. Wołodkiewicz, B., *System uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń w konwencji haskiej z 2.7.2019 r.* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022.
243. Wołowski, P., *Naczelne cele, funkcje i zasady prawa restrukturyzacyjnego*, „Monitor Prawa Handlowego” 2017, nr 3.
244. Wołowski, P., *Problematyka spełnienia świadczenia pieniężnego wyrażonego w walucie obcej w przypadku ogłoszenia upadłości dłużnika*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 6.
245. Woźniak, Z., *Egzekucja świadczeń wyrażonych w walutach obcych* [w:] *Współczesny model egzekucji sądowej i postępowania egzekucyjnego. Zbiór studiów*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, Sopot 2017.
246. Woźniak, Z., *Tytuł zabezpieczenia oparty na nakazie zapłaty w postępowaniu nakazowym* [w:] *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae*, red. J. Jagieła, R. Kulski, Warszawa 2022.
247. Wronkowska, S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Poznań 2005.
248. *Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem*, red. M. Pecyna, Kraków 2009.
249. Wysocka, B., *Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych w Polsce*, Warszawa 1988.
250. Wysocka-Bar, A., *Brexit a konwencja o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Lugano II)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2022, nr 5.

251. Zacharzewski, K., *Bitcoin jako przedmiot stosunków prawa prywatnego*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 21.
252. Zacharzewski, K., *Obrót walutami cyfrowymi w reżimie obrotu instrumentami finansowymi*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 11-12.
253. Zacharzewski, K., *Praktyczne znaczenie bitcoina na wybranych obszarach prawa prywatnego*, „Monitor Prawniczy” 2015, nr 4.
254. Zagrobelny, K., *Glosa do wyroku SN z 12.12.1997 r., II CKN 512/97*, OSP 1999/4/81.
255. Zagrobelny, K., *Glosa do wyroku SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00*, OSP 2003/4/50.
256. Zagrobelny, K., *Kilka uwag na temat tzw. ustawy antyspreadowej* [w:] *Aktualne zagadnienia prawa prywatnego*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2012.
257. Zagrobelny, K., *Wybrane zagadnienia wykonania zobowiązania pieniężnego w walucie obcej*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 9.
258. Zalewski, C., *Tytuły egzekucyjne i wykonawcze w świetle przepisów prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego – wybrane zagadnienia*, „Doradca Restrukturyzacyjny” 2022, nr 3.
259. Zedler, F., *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, „Rejent” 1998, nr 7-8.
260. Zedler, F., *Projektowane zmiany przepisów o postępowaniu egzekucyjnym* [w:] *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, red. K. Markiewicz, Warszawa 2011.
261. Zedler, F., *Zaspokojenie w drodze egzekucji zastawnika zastawu rejestrowego w razie ustanowienia zastawu na zbiorze rzeczy lub praw*, „Prawo Bankowe” 1999, nr 4.
262. Zedler, F., *Zaspokojenie w postępowaniu upadłościowym wierzytelności w walucie obcej*, „Polski Proces Cywilny” 2012, nr 1.
263. Zieliński, H., *Aksjologiczne granice możliwości różnicowania pozycji prawnej wierzycieli w ramach propozycji układowych w postępowaniu restrukturyzacyjnym* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Retrospekcja, stan obecny, przyszłość*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, A. Hrycaj, Sopot 2023.
264. Zieliński, H., *Uproszczony wniosek o otwarcie postępowania sanacyjnego*, „Monitor Prawa Bankowego” 2019, nr 2.
265. Zieliński, H., *Zasady prawa restrukturyzacyjnego*, „Państwo i Prawo” 2021, nr 7.
266. Zieliński, M., *Clara non sunt interpretanda – mity i rzeczywistość*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2012, nr 6.
267. Zieliński, M., *Wykładnia prawa. Zasad – reguły – wskazówki*, Warszawa 2017.
268. Zieliński, M., Ziemiński, Z., *Uzasadnianie twierdzeń, ocen i norm w prawoznawstwie*, Warszawa 1988.
269. Zieliński, P., *Motywy i założenia prawa o zobowiązaniach pieniężnych (dekret z 27.VII.1949 – Dz. Ust. Nr 45, Poz. 332)*, „Przegląd Notarialny” 1949, nr 9-10.
270. Ziemiński, Z., *Logika praktyczna*, Warszawa 2012.
271. Zoll, F., *Zobowiązania w zarysie według polskiego kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1948.
272. Żabiński, Z., *Istota prawna jednostki pieniężnej*, „Studia Cywilistyczne” 1965, t. 6.

273. Żabiński, Z., *Próba nowoczesnej cywilnoprawnej konstrukcji pojęcia pieniądza i zapłaty*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 8-9.
274. Żarnowiec, Ł., *Wysokość odsetek za opóźnienie w zapłacie w świetle art. 78 Konwencji Narodów Zjednoczonych z 11 kwietnia 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, „Przegląd Sądowy” 2010, nr 4.
275. Żmij, G., *Dochodzenie na drodze sądowej roszczeń wyrażonych w walutach obcych w Polsce*, „Monitor Prawniczy” 2002, nr 7.
276. Żmij, G., *Prawo waluty*, Zakamycze 2003.
277. Żmij, G., *Problematyka odsetek w konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów*, „Problemy Prawne Handlu Zagranicznego”, t. 19/20, Katowice 2000.
278. Żmij, G., *Waluta odszkodowania w międzynarodowym obrocie handlowym. Analiza prawnoporównawcza ze szczególnym uwzględnieniem nowych prywatnych kodyfikacji prawa umów*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2000, z. 4.
279. Żyżylewski, L., *Dopłaty w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1997, nr 7.

II. Wykaz orzecznictwa

1. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 22.10.2015 r., C-264/14, ECLI:EU:C:2015:718.
2. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 3.09.2020 r., C-356/19, ECLI:EU:C:2020:633.
3. wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 26.01.2021 r., C-422/19, ECLI:EU:C:2021:63.
4. uchwała Połączonych Izb Cywilnej oraz Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 24.04.1972 r., III PZP 17/70, Legalis 16212.
5. uchwała Połączonych Izb Cywilnej i Administracyjnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych SN z 12.06.1981 r., V PZP 3/81, Legalis 22663.
6. uchwała SN (7) - zasada prawna z 9.11.1988 r., III PZP 27/88, LEX nr 15996.
7. uchwała SN (7) z 7.01.1967 r., III CZP 32/66, Legalis 12921.
8. uchwała SN (7) z 30.05.1990 r., III CZP 8/90, Legalis 26982.
9. uchwała SN (7) z 8.03.2013 r., III CZP 1/13, Legalis 592636.
10. uchwała SN z 24.08.1965 r., III PO 28/65, Legalis 12402.
11. uchwała SN z 5.04.1971 r., III CZP 12/71, Legalis 271867, uzupełniona uchwałą SN z 31.03.1972 r., Legalis 16154.
12. uchwała SN z 13.03.1992 r., I PZP 14/92, LEX nr 3767.
13. uchwała SN z 3.04.1992 r., I PZP 19/92, Legalis 27652.
14. uchwała SN z 29.12.1994 r., III CZP 162/94, LEX nr 4157.
15. uchwała SN z 4.01.1995 r., III CZP 164/94, LEX nr 4159.
16. uchwała SN z 23.08.1995 r., III CZP 95/95, LEX nr 9226.
17. uchwała SN z 8.09.1995 r., III CZP 105/95, OSNC 1995/12/174.
18. uchwała SN z 19.03.1998 r., III CZP 72/97, LEX nr 32565.

19. uchwała SN z 16.11.2000 r., III CZP 39/00, LEX nr 44000.
20. uchwała SN z 14.02.2002 r., III CZP 81/01, Legalis 52324.
21. uchwała SN z 2.04.2004 r., III CZP 10/04, LEX nr 103371.
22. uchwała SN z 20.04.2005 r., III CZP 1/05, LEX nr 148132.
23. uchwała SN z 1.06.2007 r., III CZP 37/07, Legalis 83952.
24. uchwała SN z 7.03.2008 r., III CZP 155/07, Legalis 95369.
25. uchwała SN z 5.03.2009 r., III CZP 3/09, Legalis 120792.
26. uchwała SN z 26.11.2009 r., III CZP 102/09, LEX nr 530777.
27. uchwała SN z 20.04.2012 r., III CZP 10/12, LEX nr 1134084.
28. uchwała SN z 7.02.2014 r., III CZP 113/13, Legalis 750484.
29. uchwała SN z 18.01.2019 r., III CZP 55/18, Legalis 1865154.
30. uchwała SN z 16.02.2021 r., III CZP 11/20, Legalis 2532281.
31. wyrok SN z 3.01.1922 r., Rw 2143/21, LEX nr 1638460.
32. wyrok SN z 23.02.1938 r., III K 2183/37, LEX nr 355867.
33. wyrok SN z 7.09.1962 r., IV CR 68/62, LEX nr 106479.
34. wyrok SN z 27.06.1969 r., III CRN 291/69, Legalis 14008.
35. wyrok SN z 6.09.1972 r., I PR 307/72, OSP 1973/7-8/338.
36. wyrok SN z 6.09.1972 r., III PZP 20/71, LEX nr 1671777.
37. wyrok SN z 16.07.1980 r., III CRN 115/80, LEX nr 2559.
38. wyrok SN z 18.05.1984 r., I CR 121/84, Legalis 24221.
39. wyrok SN z 30.10.1990 r., I CR 371/90, LEX nr 3670.
40. wyrok SN z 28.09.1993 r., I CRN 131/93, Legalis 62463.
41. wyrok SN z 12.07.1996 r., II CRN 79/96, LEX nr 465045.
42. wyrok SN z 12.12.1997 r., II CKN 512/97, LEX nr 32969.
43. wyrok SN z 28.04.1998 r., III CKN 712/97, Legalis 32310.
44. wyrok SN z 15.10.1998 r., I CKN 863/97, Legalis 43071.
45. wyrok SN z 11.12.1998 r., II CKN 87/98, Legalis 138549.
46. wyrok SN z 6.07.1999 r., II CKN 394/98, Legalis 45323.
47. wyrok SN z 28.07.1999 r., II CKN 552/98, Legalis 44521.
48. wyrok SN z 3.10.2000 r., I CKN 1120/98, Legalis 48690.
49. wyrok SN z 18.01.2001 r., V CKN 1840/00, LEX nr 46539.
50. wyrok SN z 18.10.2001 r., IV CKN 501/00, Legalis 278021.
51. wyrok SN z 8.02.2002 r., II CKN 671/00, LEX nr 53726.
52. wyrok SN z 18.02.2004 r., V CK 233/03, Legalis 108791.
53. wyrok SN z 23.07.2004 r., III CK 339/03, Legalis 77080.

54. wyrok SN z 29.04.2005 r., V CK 523/04, LEX 1111036.
55. wyrok SN z 20.12.2005 r., III CK 342/05, Legalis 141141.
56. wyrok SN z 20.10.2006 r., IV CSK 178/06, LEX nr 224593.
57. wyrok SN z 25.10.2006 r., III CSK 156/06, Legalis 163791.
58. wyrok SN z 4.10.2007 r., V CSK 255/07, LEX nr 435625.
59. wyrok SN z 18.03.2008 r., IV CSK 9/08, LEX nr 371831.
60. wyrok SN z 19.03.2008 r., I PK 244/07, Legalis 170234.
61. wyrok SN z 9.10.2008 r., V CSK 63/08, Legalis 174414.
62. wyrok SN z 17.10.2008 r., I CSK 105/08, LEX nr 527479.
63. wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CNP 95/09, Legalis 395090.
64. wyrok SN z 30.09.2010 r., I CSK 342/10, LEX nr 784176.
65. wyrok SN z 8.12.2010 r., V CSK 163/10, LEX nr 784297.
66. wyrok SN z 25.03.2011 r., IV CSK 377/10, Legalis 385427.
67. wyrok SN z 16.09.2011 r., IV CSK 75/11, Legalis 411295.
68. wyrok SN z 16.05.2012 r., III CSK 273/11, Legalis 526821.
69. wyrok SN z 24.05.2012 r., II CSK 546/11, Legalis 526859.
70. wyrok SN z 27.11.2013 r., V CSK 530/12, LEX nr 1422126.
71. wyrok SN z 7.11.2014 r., IV CSK 82/14, LEX nr 1583512.
72. wyrok SN z 29.04.2015 r., V CSK 445/14, Legalis 1281626.
73. wyrok SN z 17.09.2015 r., II CSK 783/14, Legalis 1460723.
74. wyrok SN z 14.01.2016 r., I CSK 1094/14, LEX nr 2023919.
75. wyrok SN z 27.07.2016 r., V CSK 605/15, Legalis 1533202.
76. wyrok SN z 9.09.2016 r., V CSK 62/16, Legalis 1537157.
77. wyrok SN z 27.10.2016 r., V CSK 48/16, LEX nr 2165600.
78. wyrok SN z 23.03.2017 r., V CSK 449/16, LEX nr 2297428.
79. wyrok SN z 30.11.2017 r., IV CSK 26/17, Legalis 1706420.
80. wyrok SN z 7.12.2017 r., II CSK 96/17, Legalis 1753048.
81. wyrok SN z 15.02.2019 r., III CSK 52/17, Legalis 1875028.
82. wyrok SN z 29.10.2019 r., IV CSK 309/18, LEX nr 2732285.
83. wyrok SN z 7.11.2019 r., IV CSK 13/19, LEX nr 2741776.
84. wyrok SN z 30.09.2020 r., I CSK 556/18, LEX nr 3126114.
85. postanowienie SN z 8.07.1965 r., I PZ 44/65, LEX nr 5835.
86. postanowienie SN z 30.11.1971 r., II CZ 168/71, LEX nr 7023.
87. postanowienie SN z 21.02.1973 r., III CRN 415/72, Legalis 16948.
88. postanowienie SN z 29.06.1982 r., II CZ 67/82, Legalis 23225.

89. postanowienie SN z 5.12.1996 r., I PKN 34/96, LEX nr 29183.
90. postanowienie SN z 18.12.1996 r., I CKN 21/96, Legalis 30463.
91. postanowienie SN z 19.06.1997 r., III CZ 25/97, Legalis 31373.
92. postanowienie SN z 14.11.1997 r., III CZ 82/97, LEX nr 33258.
93. postanowienie SN z 4.12.1997 r., I CKN 351/97, LEX nr 32444.
94. postanowienie SN z 21.07.2000 r., I PKN 307/00, LEX nr 1223576.
95. postanowienie SN z 30.08.2000 r., V CKN 1046/00, Legalis 55900.
96. postanowienie SN z 8.08.2008 r., V CZ 49/08, Legalis 122748.
97. postanowienie SN z 28.10.2011 r., I CZ 90/11, Legalis 1195710.
98. postanowienie SN z 15.03.2013 r., V CSK 168/12, Legalis 728652.
99. postanowienie SN z 7.06.2013 r., I CSK 641/12, Legalis 753890.
100. postanowienie SN z 17.01.2018 r., IV CSK 163/17, Legalis 1728681.
101. postanowienie SN z 19.10.2018 r., IV CSK 200/18, Legalis 1832667.
102. postanowienie SN z 8.01.2019 r., IV CSK 236/18, Legalis 1861028.
103. postanowienie SN z 25.09.2019 r., II CZ 48/19, Legalis 2259225.
104. postanowienie SN z 29.11.2019 r., III CSK 176/19, Legalis 2281156.
105. postanowienie SN z 10.01.2020 r., V CSK 375/19, Legalis 2617026.
106. postanowienie SN z 20.02.2020 r., IV CZ 6/20, Legalis 2599875.
107. postanowienie SN z 30.06.2020 r., IV CSK 668/19, Legalis 2467725.
108. orzeczenie SN z 24.06.1924 r., Rw. 53/24, „Przegląd Prawa i Administracji: orzecznictwo w zakresie Małopolski” 1924.
109. orzeczenie SN z 19.01.1928 r., III R. 933/27, „Przegląd Prawa i Administracji: orzecznictwo w zakresie Małopolski” 1928.
110. orzeczenie SN z 20.04.1928 r., C 266/28, LEX nr 1627610.
111. orzeczenie SN z 14.01.1936 r., II C 2524/35, LEX nr 374147.
112. orzeczenie SN z 4.01.1937 r., II C 2003/36, LEX nr 1639286.
113. orzeczenie SN z 22.02.1937 r., C II 2648/36, LEX nr 1638917.
114. orzeczenie SN z 29.04.1937 r., I C 2480/36, LEX nr 1639264.
115. orzeczenie SN z 8.02.1938 r., II C 2019/37, LEX nr 363239.
116. orzeczenie SN z 28.10.1938 r., I C 1686/37, LEX nr 349377.
117. orzeczenie SN z 5.03.1946 r., II C 1117/45, LEX nr 159498.
118. orzeczenie SN z 15.10.1953 r., I C 3178/52, Legalis 666551.
119. orzeczenie SN z 28.02.1958 r., 3 CR 464/57, LEX nr 1634670.
120. orzeczenie SN z 7.04.1959 r., 1 CR 953/58, LEX nr 1633010.
121. wyrok SA w Gdańsku z 19.04.1991 r., I ACr 115/91, LEX nr 5413.
122. wyrok SA w Warszawie z 4.07.2002 r., I ACa 1481/01, LEX nr 80615.

123. wyrok SA w Poznaniu z 6.02.2006 r., I ACa 817/05, Legalis 84226.
124. wyrok SA w Poznaniu z 20.11.2008 r., I ACa 821/08, LEX nr 518100.
125. wyrok SA w Łodzi z 26.09.2013 r., I ACa 469/13, LEX nr 1375809.
126. wyrok SA w Warszawie z 18.10.2013 r., VI ACa 439/13, LEX nr 1438328.
127. wyrok SA w Białymstoku z 9.07.2014 r., I ACa 2/14, LEX nr 1506652.
128. wyrok SA w Krakowie z 2.09.2014 r., I ACa 739/14, Legalis 1186004.
129. wyrok SA w Warszawie z 15.04.2015 r., I ACa 1493/14, Legalis 1271274.
130. wyrok SA w Białymstoku z 21.12.2015 r., I ACa 770/15, LEX nr 1956841.
131. wyrok SA w Łodzi z 15.03.2016 r., I ACa 100/16, LEX nr 2044380.
132. wyrok SA w Krakowie z 28.11.2016 r., I ACa 713/16, Legalis 1564465.
133. wyrok SA w Katowicach z 21.04.2017 r., I ACa 1207/16, Legalis 1611821.
134. wyrok SA w Białymstoku z 6.12.2017 r., I ACa 558/17, LEX nr 2425590.
135. wyrok SA w Katowicach z 28.12.2017 r., V ACa 163/17, Legalis 2027035.
136. wyrok SA w Poznaniu z 29.03.2018 r., I AGa 51/18, LEX nr 2490113.
137. wyrok SA w Lublinie z 18.04.2018 r., I ACa 218/17, LEX nr 2690204.
138. wyrok SA w Białymstoku z 30.05.2018 r., I AGa 84/18, Legalis 1820091.
139. wyrok SA w Gdańsku z 26.10.2018 r., V ACa 378/16, LEX nr 2634957.
140. wyrok SA w Szczecinie z 7.11.2018 r., I ACa 523/17, LEX nr 2718996.
141. wyrok SA w Szczecinie z 23.01.2019 r., I ACa 639/18, LEX nr 2668163.
142. wyrok SA w Szczecinie z 20.02.2019 r., I ACa 577/18, LEX nr 2668061.
143. wyrok SA w Krakowie z 28.02.2019 r., I AGa 377/18, Legalis 2257063.
144. wyrok SA w Białymstoku z 18.09.2019 r., I ACa 278/19 Legalis 2238151.
145. wyrok SA w Białymstoku z 20.09.2019 r., I ACa 143/19, Legalis 2259552.
146. wyrok SA w Białymstoku z 3.10.2019 r., I AGa 95/18, LEX nr 2749076.
147. wyrok SA w Warszawie z 4.12.2019 r., I ACa 66/19, LEX nr 3103362.
148. wyrok SA w Katowicach z 5.02.2020 r., I ACa 769/19, LEX 2817692.
149. wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., V ACa 755/19, Legalis 2449927.
150. wyrok SA w Szczecinie z 29.10.2020 r., I ACa 812/18, Legalis 2505650.
151. wyrok SA w Warszawie z 4.11.2020 r., V ACa 303/20, LEX nr 3105343.
152. wyrok SA w Białymstoku z 22.12.2020 r., I ACa 745/19, LEX nr 3122522.
153. wyrok SA w Krakowie z 3.03.2021 r., I ACa 1176/19, Legalis 2617943.
154. wyrok SA w Szczecinie z 20.12.2021 r., I AGa 60/21, LEX nr 3347384.
155. wyrok SO w Warszawie z 28.03.2012 r., I C 578/11, LEX nr 2289503.
156. wyrok SO w Warszawie z 16.03.2017 r., XXVII Ca 2545/16, LEX nr 2680787.
157. wyrok SO w Warszawie z 17.03.2017 r., XXVII Ca 2546/16, LEX nr 2684407.

158. wyrok SO w Warszawie z 28.03.2017 r., XXVII Ca 3579/16, LEX nr 2295508.
159. wyrok SO w Poznaniu z 23.06.2017 r., XVIII C 1749/15, LEX nr 2356852.
160. postanowienie SA w Poznaniu z 2.04.2008 r., I ACz 336/08, Legalis 180031.
161. postanowienie SA w Katowicach z 30.12.2015 r., V ACz 1209/15, LEX nr 1966299.
162. postanowienie SO w Warszawie z 4.02.2016 r., XX GCo 278/13, LEX nr 2287655.
163. wyrok Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej z 30.11.2007 r., SA 194/06, LEX nr 1724102.
164. wyrok Sądu Federalnego Szwajcarii (Bundesgericht) z 13.12.2011 r., 5A_520/2011.
165. wyrok Sądu Rzeszy (Reichsgericht) z 16.12.1922 r., V 3/22, WKRS 1922, 10290.

III. Inne źródła

1. Grześk, A., *Wzór zawiadomienia o wszczęciu egzekucji - świadczenie pieniężne wyrażone w obcej walucie*, LEX/el. 2014.
2. International Institute for the Unification of Private Law, Principles of International Commercial Contracts <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>
3. Principles of European Contract Law – PECL, https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/#head_110
4. Internetowy Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/eksport;2556270.html>
5. Consolidated Laws of New York, Chapter 30 “Judiciary”, Article 2 “General Provisions Relating to Courts and Judges”, Section 27(b), <https://www.nysenate.gov/legislation/laws/JUD/27>
6. pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z 10.01.2011 r. (RPO-630817-IV/09/BB).
7. United Nations Operational Rates of Exchange, <https://treasury.un.org/operationalrates/OperationalRates.php>